

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DOÇ. DR. BEDRİ NOYAN
□
BEKTAŞİLİK ALEVİLİK
NEDİR

**Bu kitap ANT ve.CAN YAYINLARI
ortak ürünüdür.**

DOÇ. DR. BEDRİ NOYAN

BEKTAŞİLİK ALEVİLİK NEDİR ?

ANT / CAN

ANT YAYINLARI: Cihangir, Kumrulu Yokuşu Sokak
No. 24/1 Taksim/İSTANBUL
Tel.: 0.212 - 249 12 30

CAN YAYINLARI: Yanıkkapı sokak No. 21
Ortaklar İş hanı Kat: 1
No: 12 Karaköy/İSTANBUL
Tel.: 0212 - 237 62 54 - 235 25 86
Fax: 0.212 - 235 83 48

3. Baskı: 1995 İstanbul

ISBN 975 - 7812 - 29 - 3

Baskı: ANADOLU MATBAASI
Tel.: 0212 - 629 36 75 - 629 26 43

SUNUŞ

Bedri Noyan Dedebaba Anadolu ve Dünya Bektaşî geleneğinin dinsel önderi olarak kabul edilir.

O'nun kitabının elinizdeki 3. baskısı bize nasip olduğu için kendimizi mutlu hissediyoruz.

Bu basımı **ANT** ve **CAN YAYINLARI** olarak üstlendik. Hayırlı bir iş yaptığımızın bilincindeyiz.

Ümidimiz her okuyucunun Bedri Noyan Dedebaba'nın düşüncelerinden yeterince nasiplenmesidir.

Dedebaba'yı size kendisinin anlatımı ile sizinle tanıştırtıyor, sizleri eseri ile başbaşa bırakıyoruz.

Gerçeğin demine Hû...

Hacı Bektaş Veli Dergâhı "**Babagan**" kolu postnişini Doç. Dr. **Bedri Noyan Dedebaba** kendi ifadesi ile; "**Hazreti Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergâhı Şerifi Postnişi Hadim-ül Fukara (fakirlere hizmet eden) Doç. Dr. Bedri Noyan Dedebaba**" diye tanıtıyor tarikat kimliğini.

Anadolu Alevilerinde dini örgütlenme temelde üç kanaldan yürür. Bunlardan ilk ikisi Hacı Bektaş Dergâhı'na bağlı **Çelebiler** ve **Babagan** koludur. Üçüncü kol ise; **ocaklara** bağlı dedelerdir. Bu bağımsız dedelikler daha önceleri **Erdebil** ve **Hacıbektaş dergâhlarına** bağlıydılar; sonraları çeşitli tarihsel nedenlerle bağımsızlaştılar.

Kimi **ocakların Hacı Bektaş Veli'nin** Anadolu'ya gelmesinden daha eski zamanlara dayandığı eldeki secerelerden ve diğer belgelerden anlaşılıyor. **Hacı Baktas Veli'nin** soy kütüğünün **İmam Musa-ı Kazım'dan** gelmesine karşın bazı ocakzade dedelerini şecerelerinin **İmam Zeynel Abidin'e** dayandığı ifade edilir. İşte Doç. Dr. **Bedri Noyan Dadababa**, Hacı Bektaş Dergâhı **Babagan** koluna bağlı seçimle postnişin olan şu anda yaşayan en büyük **Dedebaba'dır**. Kendisine bağlı Amerika'dan **Avustralya'ya** kadar yol süren dergâhlar vardır. **Bedri Noyan'ı** kendisine bağlı **halifbabalar**; "**Bektaşiliğin Tartışılmaz Önderi, Kutuplar kutbu**" diye tanıtıyorlar. **Bedri Noyan** ünvan olarak dünya **Bektaşileri'nin** en büyük ruhani lideridir. 1912 Serez doğumlu olan **Bedri Noyan** 83 yaşındadır.

Bedri dedebaba kendini şöyle tanıtıyor:

"Benim hiçbir iddiam yok. Bana "**Kutup**" diyorlar, bilmem ne diyorlar. Bunlara gülüp geçiyorum. Ben insanca bir düşünceyi tanıyorum. İnsan sevgisi esas, aşk esas. Tasavvuf şiirlerimi bastığım kitaba da "**Enel Aşk**" adını verdim. Yani Mansur; "**Enel Hak**" demiş. Allah dediğin aşkın ta kendisi... "**Ben Aşkı**" deseydi kelleyi vermezdi. Ben de Türk tasavvufuna "**Enel Aşk**"ı getirdim. Merasimimizde de bunları söylüyoruz, gösteriyoruz. Ant içme, söz verme merasimi ile bu yolu arıyoruz. Ne söylüyoruz: Yalan söyleme; kibir, kin tutma; şehvet perest olma. Kimseyi kendinden küçük, kendini kimseden büyük görme. Gururlanma, nefesine hakim ol. Nefisle savaş ilan ediyoruz. İşte bunları söylüyoruz. Gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Bunlar çok güzel öğütler. Bu verdiğim nasihatları aldın kabul ettin mi, diye üç defa soruyoruz. Ondan sonra, hadi artık rehberinin rızasını al. Rehberi de onu yerine getiriyor, o da rehberini lanse ediyor. Ve arkasından rehberi diyor ki: "**Şimdi seni senden aldık, gene sana geri verdik. Ama bundan sonra yükün sırtına, amelin boynuna**" diyor.

Kendi kendine hakim ol. Ve bundan sonra yolları ve münasebetleri hep rehberi vasıtasıyla oluyor. Mürşit babası oluyor, yol babası oluyor. Yol annesi oluyor.

Yani böyle bir nizam koymuşuz. O nizamla 750 sene evvelinden kadına aynı hakkı tanımışız.

Yola girişim sırasında mürşidim benim için şöyle dedi:

'Bedri Bey. **müridi. tarikat** olarak değil, **muradı tarikat** olarak gelenlerdendir.' Yani hazırlanmış olarak gelenlerdendir dedi. Sonra hastalandı.

Ayak parmaklarında beslenme zorluğu oldu.

İşte ben onu doktor arkadaşlarıma gösteriyordum. **Ankara**'ya geliyordum. Bir gün kalk gel bana dedi, davet etti.

Atladım uçağa gittim, Müsveddelik yazılmış bir kağıt verdi. Büyük tabaka halinde.

Halafet yazısı 70x100 ebadında bir kağıt. Onu yazdım, mühürledi. Beni **halifebaba** yaptı.

Şimdi bizim yolumuzda **dedebabalık** kaydı hayat şartıyledir.

Vefatında **halifebabaların** arasından birisi seçilir."

Çalışmalarında bana daima yardımcı olan eşim Dr. Semiha B. Noyan Ana Bacı Sultan'a Muhabbetlerimle.

Birinci baskı için:

Okuyucularına faydalı olacağına inandığım
bu araştırmaları iletecek kitabın basılmasında
hürmeti' inkâr edilemeyecek Sayın Toman İlhâmi
Güre, Kitabı basan Doğan Kitaphanesi sahibi
Re'fet Yardımcı ve kapak düzenini hazırlayan
mühürleri Cemil Gerçek ve Ali Sümer
Beyefendilere Teşekkürlerimi muhabbetlerimle
arzedirim

Dr. Zeynep Yılmaz

BEKTAŞILIK

Dinlerin amacı, insanları kötülükten çekip iyiliğe, kemâle yö-neltmek, ebedi hayatın yanında bir zerre hükmünde kalan şu fânî ömür içinde iyilik ve gönül huzûruyla yaşamalarını sağlamak, on-lara insanlıklarının şerafetini ve insan olarak yaratılmış olmalarının manâsını duyurmaktır.

Yeryüzünde bir kısım dinler, peygamber denilen nâdir yaratılış-lı büyük insanlar tarafından vaz'edilmiştir. Bunların herbiri kendin-den evvel gelenleri hükümsüz bırakmıştır. Musa kendinden evvelki şeriatları İsa, Musa'nın şeriatını kaldırmıştır. Hazret-i Muhammed de diğer bütün şeriatları hükümsüz kılmıştır.

İkinci kısım dinler ise -Buda, Zerdüşt, Konfüçyus gibi- filozof, mütefekkir kimseler tarafından düzenlenmiştir.

Fakirlerine göre de (Bektaşilik) bu iki sınıf din vasıflarını bira-ya getirmiş, son peygamber ve onun en mütekâmil dinini, İslâmi-yet'i esas olarak ele alıp, ona insan ruhu ve gönlünden düşünüş, an-layış ve inanış katarak hepsini mezcetmiş bir dindir.

Hacı Bektaş Veli Hazretleri de bir din Türkçüsüdür.

Bektâşilik Hazret-i Muhammed'in (insanlara akıllarının aldığı kadarını söyleyiniz) sözlerine uyarak avâma mahsus olan şeriat ile, havass'a (seçilmişlere) mahsus olan vücud birliği bilgisi ve gerçek bilgisi üzerinde söylenenler, derece derece ehline açıklanmıştır.

Pir Sultan Abdal'ın meşhur nefesinde:

Güzel âşık cevrimizi çekemezsin demedim mi?

.....

Bu bir rızâ lokmasıdır yiyemezsin demedim mi?

Cân-ü bâs-ı Hak yoluna koyamazsın demedim mi?

diye söylemesi de bu noktaya parmak basmakta ve Hakk yolu = Gerçek yolunun her kişi kârı değil, er kişi kârı olduğunu göstermektedir.

Kıyafet, erkân ve âdâbıyla kendisine bir özellik veren (Bektaşilik) 13. Yüzyıl başlangıcında teşekkül etmiş, aşk ve cezbe makbul tutmuş idi. Ortodoks Müslümanlığa, yani sadece dış manalarıyla şariat ahkâmı ve kavâid-i diniyyeye uyanlara karşı, iç manaları sezen geniş düşünce tarafını temsil etmiştir.

Bektaşiliğin ve Bektaşilerin özel bir duyuş, anlayış, görüş, düşünüş ve inanışları vardır. Konuşmalarında zarifane nükteleri, sadece kendine has edaları ve bu çok hususi eda altında gizlenen tatlı bir alaya alma ile rindane, kalenderane sevimlilikleri özellikleridir. Bektaşi deyince esprili zarif nükteli konuşan şirin, sevimli insan hatıra gelir.

İşte bu tatlı hal içinde sınırı olmayan bir tolerans -bir hoşgörülük- ile son derece insani görüş vardır. Din, mezhep, ırk, milliyet farkı gözetmeden; muayyen inanışları kabuleden her ferdi çatısı altına kabul eder, onun manevi susuzluğunu giderirdi.

Her dine, her millete, her mezhebe, her düşünüş, inanış ve görüş derecesine göre kıymet verir, fakat bunların hiçbirisiyle kendisini bağlı da görmezdi.

Din ve şariat namına yutturulan uydurma kayıtlardan sıyrılmış, vahdet-i vücud'u gizleyerek değil apaçık göstererek benimsemiş, yetmişiki millete aynı gözle bakmışlardır.

Bektaşiler, Kur'an-ı Kerim'in bütün emirlerine hakiki manalarıyla uyan kimselerdir. Cihâd-ı ekber = en büyük savaş ile meşguldürler. Yani: Nefislerine hâkim olmak, onu bilmek, mâsivâ (sevgi-liden gayri herşey) den el çekmek, kaza ve kadere inanmak ve uymak, bütün gönülleriyle Hazret- Allah'ı, Muhammed'i ve Hazret-i Ali'yi ve ehl-i beyt'i sevmekte olan insanlardır. Bir zümre-i nâzenindirler.

Herkese ve birbirlerine yardımı vazife bilirler. Bu yardımı da

incitmeden, izzet-i nefsinı kınınağa çalışarak yaparlar. Hassas, ince düşünüşlü olduklarından onlara (Zümre-i nâzenin) denilmiştir.

(Baba)larının kemale ve hayr'a götürücü irşadları ile hertürlü kötülüklerden uzak, erenlere bağı bir mütevazi insan olarak gönüllerini temizler, nefislerini tezkiye ederler... Elbirliğiyle dergâhlarının ihtiyaclarını kollayıp orada toplanarak istifadeli konuşmalarla ilim ve irfan sahibi olur. Güzel ve nükteli konuşmanın Bektaşiler için alem olması bu meclislerle kazanılan bir iyi vasıf olur.

Bu toplantılarda herkes sıra ile, söz alarak konuşur. Kimse kimsenin sözünü kesmez. Herkes birbirine karşı son derece hürmetkar ve terbiyelidir. Cemiyet hayatının en ileri seviyesindeki topluluklar için örnek olacak derecede bir muaşeret âdâbı vardır.

Bektaşiliğe hiç kimse zorla çağrılmaz. Hatta, ikrar merasiminde mürşit, talibe hitaben -(Buraya bir kimsenin zoru ile mi, yoksa tamamen kendi arzunuzla mı geldiniz? Bizim yolumuz güçtür, demirden leblebi, ateşten gömlektir. Erenler gelme gelme, dönme dönme demişlerdir. Bu sebeple herhangi bir tazyik ile geldinizse, erenler size bir müddet daha düşünmek için müsaade verir)- yollu sual sorar ve düşünmesine zaman bırakır. Talib kendi isteğiyle gelmiştir, bunu ifade eder. Bu suretle o ana kadar olan günahlarından kötülüklerinden arı hale getirilir ve kendisine ondan sonrası için yeni başladığı din inaniş ve düşünüşün temiz ahlak, inanişına bağılılık, tevella, teberra, nıza ve teslimiyyet tavsiyeleri yapılır.

Bektaşî Allah Muhammed, Ali ve Ehl-i beyt sevgisinden başka muhabbetleri gönlünden çıkarır. Hülâsa Bektaşî olmak, ahlakı hamide ve aliye ile muttasıf olmak demektir.

Bektaşî dostu da sever, düşmanı da sever. Hakk -Muhammed-Ali, ehl-i beyt ve oniki imam sevgisi ile dopdoludur. Ve bu sevgidir ki Kerbelâ faciasının acısını ta yürekte duyurur. Orada şehid olanlara gözyaşı döker ve hadisenin alçak suçlularına lanet eder.

Bektaşiliğin aslı doğruluktur, cevheri: Yumuşak huylu olmaktır. Hazinesi: Bilgi, kemali, marifet sahibi olmak. Meyvesi: Dostluk ve sevgidir.

Diğer bütün tasavvuf teşkilatında, müridler mürşidlerine şeyh ve sair isimler kullandıkları halde, Bektaşilik dininde, ikrar verip nasip almak, aynı aileye intisab demek olduğundan mürşid için

(Baba) sözünün kullanılması daha büyük bir yakınlık ve sevgi ifade eder. Bir mürşid hakkında kullanılabilecek en güzel söz de budur.

Esasen, Bektaşilik dininde bütün adab ve erkân Türkçe olduğundan, Baba kelimesi, gönül birliğinin Türk diliyle en temiz ve kuvvetli ifadesi olur.

Baba'lar daima reel ve müsamahalı, geniş düşünceli olmuşlardır. Baba Kemal Hucendi'nin bir sözü bize bu konuda bir fikir verebilir: (Biz pergele benzeriz. Bir ayağımız şeriatte sabit, öteki ayağımızın sevdiği dairenin içine yetmişiki millet dahildir.)

Baba, bâtın yüzünü ışıklandıracak öğretmen, doğru yolu gösterecek üstâd demektir. Burada öğrenilen: Hazret-i Muhammed'in (Ben il'im şehriyim, Ali de onun kapısıdır) buyurdıkları ilim ve onunla edinilecek irfandır.

Vaktiyle, tekkeler, dergâhlar bu irfanın elde edildiği mekteplerdi. Ve buralardan alim değilse de, arif nice kıymetler yetiştirdi. O tekkeler, İslâm düşüncesini mürteci yobazın, örümcek kafalı softanın esaretinden kurtarmış, irtica ile pençeleşmiş, daima onların karşısına hakiki iman ve hurafeden arınmış bir düşünüş ile çıkmıştır.

Bu yüzden de mürteci (gerici) onun karşısında daima ölüm kavgası halinde, kudurmuş bir halde cephe almıştır. Bunun misalleri asırlardan beridir arka arkaya gelmiş ve hâlâ da gelmektedir.

O dergâhlar sayesinde hakiki müslümanlık ışığı dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar yayılmış, mensupları arasında hakiki kardeşlik bağını kurmuştur. Anadolu'da, bilhassa halk içinde, devlet elinin öğretim ışığını ulaştıramadığı köşelerde bile, bu terbiye, ahlak ve temiz inanış yuvası olarak o kitleye biraz bilgi, fakat daha çok irfan dediğimiz kabiliyeti verneye âmil olmuştur. Bu arada, lâiklik prensiplerini asırlarca evvel benimsemiş bir topluluk olan Bektaşilerin, son istiklâl savaşında da Atatürk'e kuvvetle destek oldukları gibi düşünüş ve inanış bakımından Atatürk inkılaplarının en büyük taraftarı ve mürevvici olduklarını kaydetmek isterim.

Burada, asırlarca bir milletin ve bir dinin esas direği olmuş olan bu müesseseleri tamamen bir sünger çekip yoketmektense acaba, günün icablarına uygun, ihtiyaçlarına daha iyi cevap verir bir sistem haline getirerek ondan istifade temini düşünülemez mi? Sualii hatıra geliyor.

Zira tuhafı şudur ki, bizde, irticala, yobazlıkla asırlar boyu mücadele etmekte bulunmuş olan bir müessese, mücadele ettiği irtica, yapılan muamelenin aynı ile karşılaşmıştır.

Türk milletine dininde ve yaşayışında benliğini duyurmasını bilen Bektaşiliğin piri Türk oğlu Türk Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin ruhuna ve hatırasına gönüller dolusu şükran ve ta'zimler olsun.

CAFERİ TOPLULUĞU İKİ ESASLI KOLDUR

Hız. Ali'yi ve onun soyundan gelen Oniki İmâmları sevenlere, genel olarak, Şii denir. Şia: Taraftar anlamındadır. Şia-i Ali-Hız. Ali'ye taraftar demektir. Tek başına Şia sözü Hız. Ali ve onun soyuna bağılılığa alem olmuştur. Dünyaya yayılan bütün İslam milletler arasında Şia da vardır. Örneğin İran'da Şia devletin resmi dinidir. Şia, mezhep olarak, Caferi mezhebini kabul etmiştir.

Anadoluda yaşayan milyonlarca Bektaşî-Alevi Türk ve mümin Müslümanlar Allah, Hız. Muhammed, Hız, Ali ve bunların soyundan gelenlere bağılıdır. Mezhepleri Caferi'dir. Caferi topluluğu, Türkiye'de esaslı iki koldur: Esas Babagân (Bektaşiler), Dedegân kolu (Aleviler)dir. Bektaşilerin, genel olarak köylerde yaşayan bölümüne Alevi denir. Halk arasında bunlara Kızılbaş da denir, "Sofî" de denir. İdari bakımdan ocakzade denilen Dede'lere ve az bir kısmı da Çelebilere bağılıdır.

Ocakzadeler Dede Kargın, Çoban Dedeli, Yağmur Oğlu, Yan Yatırlı, Baba Mansurlu, Hasan Dedeli, Hacı Kureyşli vb. gibi koldur. Alevilerde mürşitlik soy güder. Ölenin yerine onun oğlu geçer; Bektaşilik'te ise bütün derece ve mertebeler seçimle olup kim bilgili, faziletli ise o mürşit olur, soy gütmmez.

Şia, yani Hız. Ali'ye taraftarlık, daha Hız. Muhammed'in yaşadığı zamandan başlar. Hız. Ali'nin ilk erkek çocuk olarak Müslümanlığı kabul etmesi, Hız. Peygamberin amcası oğlu ve sonradan damadı olması, Hız. Muhammed'in torunları Hız. Hasan ve Hüseyin'in babası oluşu Tanrı elçisinin soyunun Hız. Ali soyu ile devam edişi, fakat bunlardan daha kuvvetli bir sebep olarak da Hız. Ali'nin şahsen bilgili, faziletli, vefakar kahraman, sözüne güvenilir tam bir insan oluşu bu taraftarları "Şia'yı" gittikçe büyütmüş, güçlendirmişti. Sonraları

da Ali Külli Kudretin, kainatın ve böylece vahdetin sembolü olmuştur. Ali'deki tecelli, İsa gibi bir intikal ve hulûl felsefesi değildir.

Tarih olayları meydandadır. Emevi saltanatı zamanında yapılan zulüm, baskı, Abbasoğulları çağında da devam etmiştir. Şia yavaş yavaş İran ve Türkistan'dan Horasan'a yayılmıştır.

Şia Dervişleri:

Şia dervişleri, Selçuk ordusuyla birlikte, onların gittikleri bölgeye yayılıyordu. İran Seçukluları dağılınca İlhanlılar'ın etkisi bir yandan Orta Asya'ya bir yandan Anadolu'ya kadar uzanıyordu. Bu devir, Şia'nın büyük gelişme devridir. Harzem-Şahlar kuvvetleri arasında da mevcut idiler.

Daha sonraları, yedinci yüzyıl başlarında, İbrahim Beyoğlu Yeğribasan (Yağbasan) Bey zamanında Horasan'lı Baba İlyas Tac'üddin Kayseri Kadısı oldu. 1219 (616 hicri) de Konya'da tahta geçen Alâeddin Keykubat I. Mesudiyye Tekkesine, oranın şeyhi Tac'üddin vefat edince, yerine halifesi olan Baba İlyas Horasani'yi tayin etti. Bu sırada Baba İshak'ın Babai isyanı oldu; kanlı bir şekilde bastırıldı. Bir zaman Baba İlyas'a sığınmış olan bu Baba İshak, Tokat, Çorum, Sivas, Samsun, Şark'ı Karahisar, Malatya ve dolaylarında birçok insanın daha mezhebe girmesine sebep oldu. Onun yenilmesi ve elebaşlarının idamı inancı öldüremedi. Şii'ler üzüntü ve yılgınlığa uğramadan çalıştılar. Geçen bir asırda Şia, yeni kurulan devletlerde, bile etki sahibi oldu (Genellikle Orta Asya'da). Bitmez tükenmez mücadelelerle hicri dokuzuncu yüzyıla kadar varıldı. Timur'un (ölümü Semerkand'de 807 H. -1404- 1405 M) gelişi ile Şia biraz durakladı.

Anadoluda özellikle Türk Türkmenler Şia'dan olup ehl-i beyt âşığı (Hz. Peygamberin ev halkını sevenler) idiler. Tarih incelemeleri göstermiştir. ki, gerek Selçuklular, gerek Osmanoğulları Yüzyıllar boyunca Anadoludaki bu Türkmen kabilelere söz dinletebilmek için çok uğraşmışlardır.

Anadolu VIII. Hicri yüzyılda Şii bir renk almıştı. Oymaklar arasında dolaşan dervişler bu inancı yayıyorlardı. Akkoyunlu Devleti de resmen Şiiliği kabul etmişti. 907 H. (1501 M.) de Nahcu-

van'da Şah İsmail'e yenilen bu devletten sonra, Safaviler, Tebriz'i hükümet merkezi yapmış ve İran'a yayılmaya başlamışlardır.

Daha önceleri, Selçuklu Devletinin yıkılması, Osmanlıların istiklâl ilan etmeleri sırasında kendi bölgelerinde Şia'ya mensup zevat var idi. Halk, yaygın olarak bu inanışa bağlı idi.

Timur'dan Sonrası

Yıldırım Bayezit zamanında Timur ordusu Anadolu'ya yayılınca, burada bulunan Şii Türk aşiretlerine eski asıl vatanları olan Turan'a dönmeleri teklif edildi. Bunlar kabul etmedilerse de göç etmeye zorlandılar. Bir bölümü gitti, bir bölümü kaçarak geri döndü ve Anadolu'da gizlendi. Nihayet Timur ölünce Turan'a gidenler de yavaş yavaş Anadolu'ya döndüler.

Devir geçip, Şâh İsmail (Yavuz Selim zamanında) Anadolu'ya yönelince, Çaldıran savaşından önceleri, Yavuz'un buyruğu ile kırkbin (bir diğer söylentiye göre altmış veya seksenbin) halis Türk evladı Şii kılıçtan geçirildi, şehid edildi. Buna sebep, İran seferi yapılırken herhangi bir mezhep ve inanış bağlılığı yüzünden bir karışıklık çıkması önlenmiş olacağı düşüncesi idi. Bu tedbirin alınması lüzumu, o sırada Anadolu'da Şia'nın kuvvetli olduğu hakkında fikir verir.

İşte Anadolu Şii'liğini temsil eden şahsiyetler arasında, bizim milli benliğimizle de ilgisi çok büyük ve geniş olan bir zat "Hacı Bektaş Veli"dir

Şia'yı İran menşeli sananlar hataya düşmüşlerdir. Türklerde Şia daha ilk zamanlarda başlamış. Emeviyye Saltanatını yıkanlar yine Türkler olmuştur. Bu inanış, Türkistandan Anadolu'ya olan göçlerle de bu tarafa gelmiştir. Anadolu'dan onun en önemli mümessilinin Bektaş Veli gibi Türk olan bir zat olması, onun da bir Türk milliyetçisi olması bu düşünüşe karşıdır.

Görülüyor ki, yüzyıllar boyunca sürüp gelen bir mücadele var. Bu mücadelede halk bir türlü, hükümet ve devlet kuranlar bir başka türlü düşünce ve inanışta... Bu anormallik devam ettikçe mücadele ve kan dökülmesi durmamış. Büyük halk kitlesine zorla dini inanış ve düşünüş aşılanamamıştır. Nihayet Cumhuriyet yıllarındadır ki, laiklik prensibi kabul edilmiş, Din-Devlet işleri ayrılmış. Herkes inancında serbest, dininde, mezhebinde, amelinde ibadetinde serbest olmuştur.

Başına Kırmızı Saran İlk Müslüman

*Sen ey sofi sûlûk-i râh-ı Bektaş olduğun var mı?
Bu menzilde kemal ehlile pâdâş olduğun var mı?
Urursun hubb-i evlâd-ı Ali-yyül-Murtzâ'dan dem
Ayâ fart-ı muhabbetle kızılbaş olduğun var mı?*

(Ey sofi "Alevi"! Senin Bektaş yoluna gidişin var mı? Bu yolda olgun, yücelmiş kimselerle yolculuğun var mı? Sen Ali evladı sevgisinden dem vuruyorsun, senin büyük bir muhabbetle Kızılbaş olduğun var mı?)

Bu söz, genel olarak, Sünnî'lerin Alevi'lere verdiği isimdir. Alevi ve Bektaşiler, Ehl-i Beyt sevgisi uğruna atılmış bir taş diye buna seve seve göğüs gererler . Hatta bazıları böyle denmesine memnun bile olurlar.

Anadoluda yerleşen yörük ve Türkmenler (Büyük Türkler) kırmızı başlık kullanıyorlardı ve bunlar çoğunlukla Şii idiler. Osmanlı Türkleri ise, Hacı Bektaş Veli tarafından verildiği rivayetiyle, beyaz börk kullandılar.

Safevi Devletinin kuruluşunda iş gören askerlere, kırmızı sarık sardıklarından da bu ad verilmiştir. Daha önceleri melun Muâviye'nin Hz. Ali'ye isyan edişi ile aralarında yapılan Sıffiyin savaşında da Hz. Ali ordusu erlerinin başlarına kırmızı bağlamalarını örnek edinmişlerdir.

Türkiye'den başka İran, Irak, Türkistan Afganistan (özellikle Kabil ve Herat'ta) da kızılbaşlar vardır ki, bunların hepsi Türktür ve Türkmendir; Türkçe konuşurlar. Kaamûs-ul-a'lâm'da bu konuda bilgi vardır.

Eski Türkler arasında, verilen buyruk uğruna şehid olmak, sağ dönmek kesin kararı ile savaşa girenler başlarına kırmızı sararlardı. Başında kırmızı sarılı savaşçılardan düşman taraf çok ürkerdi. Zira bunlar gözlerini budaktan sakınmaz kahramanlardı. Başa kırmızı sarmak, bir ideale ölesiye bağlı olmanın işareti sayılırdı.

Araplarda Uhud savaşında Hz. Muhammed kendi kılıcını Ebû Deccâne adında bir sahabelisine vermişti. O da başına kırmızı sarak savaşa girmişti. O sırada melun Muaviye'nin babası Ebû Süfyan Hz. Muhammed'i yoketmek için çırpınıyordu. Bir ara, etrafını

alan müşrikler, bir kılınç darbesiyle Resûl-üllâh'ın dengesini bozarak bir çukura düşürdüler. Durumu gören Ebû Deccâne koşup Hz. Muhammed'in üzerine kapandı ve müşriklerin kılıçlarına bedenini siper etti. Yetişen Hz. Ali ve diğerleri onun delik deşik olmuş vücudunu Hz.. Muhammed'in üzerinden kaldırdılar. Resûl-ullâh böylece kurtulmuştu. İslâm tarihinde de ilk defa başına kırmızı saran Ebû Deccâne'dir derler.

Bundan sonra, Hayber kal'ası fethinde de, Hz. Peygamber tarafından ordunun sancağı kendisine verilen Hz. Ali, başına kırmızı şal sararak savaş alanına atılmıştı.

Kufe'de İbn'i Mülcem mel'un tarafından başından yaralanan Hz. Ali'nin yarasına sarılan sargının kan ile kırmızı olması bir taç gibi durduğu halde vefat etmeleri üzerine, sonradan, onu sevenlerin bu hatıraya saygı göstererek başlarına kırmızı sardıkları da söylenir.

Aleviler:

Alevi sözü, Hz. Ali'ye ve onun soyuna candan, gönülden bağlı anlamınadır. Bizdeki genel anlamı, Hz. Peygamberden sonra Hz. Ali'nin halifeliğini ve imamlığını tanımadır. Diğer ilk üç halifeyi, Hz. Ali'nin hakkına tecavüz ederek ondan önce o mevkie gelmiş sayarlar.

Bunların bir bölümü Hz. Ali'yi Allahlaştıracak dereceye varırlar. Bunlara Gaaliye ve müellihe derler. Ali-Allahiye de denir. Bu çeşit Alevi Türkiye'de yoktur. Muarızlar ise, hepsi bu bölümden imişler gibi kendilerine hücum ederler. Bektaşî-Aleviler Hz. Muhammed ve Ali'yi aynı ilahi nurdan yaratılmış olarak kabul ederler.

Alevi sözü, zaman zaman çeşitli anlamlara gelmiştir. Türk Ansiklopedisinde (Alevi) maddesinde (c: 2. s: 46) geniş bilgi vardır. Anadolu Aleviliği bunların hepsinden ayırdır.

Müşterek olan nokta Hz. Ali ve onun soyuna bağlılık, Hz. Allah Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi beraber sevmektir. Muhammed - Ali Allahın nurundan meydana geldiğini söylerler. Oniki imama bağlı, Ca'feri mezheblidirler.

Anadolu Aleviliği sadece eski batın'ı inanışların sürüp gitmesi olmayıp "Hacı Bektaş Veli" vasıtasıyla Yesevi, Kalenderi, Hayderi

Ahi'lık gibi Türk tasavvuf kurumları ile vahdet-i vücud = vücud birliği inancı yanında eski Türk geleneklerinin de kanışımından meydana gelmiştir. Türk göreneği, Türk halk şiiri, Türk halk sazı ile yaşıyan bir mümin müslüman topluluğudur.

Hacı Bektaş Veli'yi Pir tanırlar. Bu yönden de Anadolu Alevi'leri Bektaşî'dir. Yalnız mürşidleri soy güder. Bunlara dede derler.

Babagân kolu "Bektaşî mürşitleri (Baba'lar) soy gütmeden ve seçimle geldiklerinden mürşitliğe layık vasıfları olanlar Post-nişin olmuşlardır.

Şimdi, Alevi köylerine mektep ve kültür girdikçe gözleri açılmakta ve gerçekleri görmektedirler. Bazı köyler, para toplamağa gelen soyguncu mürşitleri veya adamlarını açıkça koğmakta, yüzleri tutmayanlar da, eline birkaç lira verip baştan savmaktadırlar. Bendenize göre, ilk iş bu tertemiz, çalışkan Türk vatandaşlarını bu sömürücü ellerden kurtarmaktır. Mürşidlik alıcı olmak değil, verici olmaktır.

Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'nin bile tarlada çalıştığı sırasındahayvan otlatıldığı bilinmektedir. Mevcud resimlerinde ellerinde görülen (Elçek), orak biçerken orağın eli kesmemesi, kesilen sapların daha kolay toplanmasına yaayan bir araçtır.

Yani, aslında, Bektaşî-Alevi inançları aynıdır, görülen fark inançlarda değil, yönetme tarzındadır. Erkanda da ufak değişiklikler varsa da, esas birdir.

Alevî-Sünnî Münasebetleri:

Bir önemli nokta Anadolu Alevileri ile İranlı Şii'ler arasında hiç bir ilgi yoktur. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinden başka... İranlı Hacı Bektaş Veli'yi tanımaz. Hatta ona karşı olanları da var. Mücerred Halife Sadık Bektaş Baba anlatmıştı: (Bağdad İran başşehir benderi Mahmud Han oğlu Yahya Han Kerbela'da Başşehir benderi idi. Bizleri çok severdi. Bir gün : (Biz, aslında Bektaşî olan sizleri sevmemeliyiz. Zira, Mevlana Anadolu'da bizim bir kültür ateşimiz gibi dil ve harsımızı yayarken, Selçuk devleti de aynı işi yaparken,

Sizin Hacı Bektaş'ınız gelip karşımıza dikildi ne Arap te'siri, ne İran te'siri bıraktı, diye konuşmuştu.)

H.B. Erk, Tarih Boyunca Alevilik adlı kitabında : (Anadolu Aleviliğinin menşei bektâşilikle başlar), diyor (s: 70) ve bunların yani Bektaşî ve Alevilerin hepsinin bir olduğunu müteaddid defalar kaydediyor.

Vaktiyle Baha Said Beyin de bu konuda incelemeleri oldu. Bunları Türk Yurdu dergisinde yayınladı. Onun kalemıyla: "Cumhuriyet Türkiye'si ancak Türk Birliği ile yaşayacaktır. Artık Alevi-Sünni geçimsizliği halifelerle mezara gömülmüş bir efsane, bir masal oldu." Aynı yazar yazısında şöyle devam ediyor : "Onun için töre'sine sadık, halis Türkler, medeni ve zeki Türkler kendi Türklük zevklerini tadacak bir ocak aradıklarında bunu Bektaşilikte buldular." Sayın Cemal Bardakçı da Kızılbaşlık Nedir? adlı kitabında şöyle diyor : "O sırada Baba İlyas oğlu Muhlis Paşa ve arkadaşları Kırşehir'de idiler. Ve milli birliği korumak, milli ruhu bozulmaktan kurtarmak istiyorlardı. O sırada Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş'ta bu yolda bütün varlığı ile onlarla birleşti. Böylece, Müslümanlığı, parçalayan, boğuşturana değil, birleştiren: milli ruhumuzu kökünden değiştirmek ve bize milliyetimizi unutturmak isteyen bir din şeklinden kurtarıp Türklüğümüzle Türk ruhumuzla, Türk dilimizle, Türk zevkimizle kurulmuş bir din haline getirmeğe muvaffak olmuştu."

MÜSLÜMAN VE BEKTAŞİLERİN TASNİFİ:

Müslüman topluluğunda dört zümre görülür :

1- Tasavvuf ehli olanlar: Mistik aşk yolu ile, mücahede ve riyazet (nefsile savaş ve her nesnede perhiz) yolu ile benliklerini yok edip, Hakka kavuşmağa çalışanlar.

2- Sünnî'ler : İslamiyetin beş şartını yerine getiren ve bunlara uymakla yarın ahirette Tanrıya kavuşacaklarına inananlar.

3- Tasavvufu bir kurum haline getirmiş herhangi bir Pire ait dergaha bağlı olanlar. Bunların birçok nev'ileri ve her birinin kolları varsa da, çoğunluğu Kur'an-ı Kerim'in kabuğunda, dış anlamında kalmışlardır.

4- Bektaşî ve Aleviler: Düşünüş ve inanışları bir, yönetimleri ayrı olan müşterek inançlı bir zümredirler.

Aleviler (Sofyan kolu) Tahtacı, Çepniler, Sülek ve Abdallar denilen bölümdür. Söylendiği gibi, soy güden Dedeler tarafından yönetilirler.

Bektaşiler (Babagân kolu): Ruhani reis olarak (Dedebaba) ünvanı ile Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin postuna oturan ve yaşadığı devirde ona vekalet ediyormuş sayılarak, O'nun adına, dinî inanış ve düşünüşü idare eden kimseye ve onun teşkilatına bağlı olan koldur.

Dedebaba, önceleri, dergahlar açık olduğu zaman, Nevşehir İlindeki Hacıbektaş İlçesinde bulunan büyük dergah (Pir evi) da oturur, diğer Baba'lar başkanlığında çalışan bölümlerin hepsine başkanlık ederdi. Anadolu, Rumeli, Amavutluk, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Yunanistan, Girit ve Kıbrıs adaları Suriye, Irak, nişin'lerinin tayinini yapar, postnişinlerin Baba'lık icazetnamelerini verirdi. Uzak bölgelerde kendisine Halife Babalar tayini ile bunların Hilafetnamelerini yazardı.

Babagân kolunda müte'ehhil (evli), mücerret (bekar) ikrarı verenler iki kol idiler. Mücerredlerin sağ kulakları, Balım Sultan Türbesinin eşiğinde delinir, Mengüş = kûpe takılırdı.

İzmir, Narlıdere Bektaşileri de Hacıbektaş'daki Pir evi'ne bağlıdır.

Babagan kolunda, yani Bektaşilikte söz verip nasib almış kimseye Muhibb veya Can derler. Bunların arasından seçilenler Derviş olur. Dervişler arasından da bilgi, anlayış ve diğer hususlarıyla uyarıcılık görevini yapabilecek halde olanlar, Dedebaba'dan icazet alarak, (Baba) olurlar. Yani daima ilgili çevrenin seçmesi ile derece mertebe alınır. Layık olan herkes Mürşit olabilir. Daha demokratik bir usuldür. Bu sayede, babagân kolunun Erkan'ı aslını muhafaza edegelmiştir.

BEKTAŞİLİĞİN DOĞUŞ SEBEPLERİ:

Alp Arslan Malazgirt'te Bizans ordusunu yenince (1071) Oğuz Boyları Anadolu'ya aktı. Bir yandan Anadoludaki karışıklıklar, bir yandan Haçlı seferleri halkı usandırmıştı.

Selçukluların son yılları da böyledir. Gıyaseddin Keyhusrev,

tahtı küçük kardeşine bırakacağını anlayınca babasını öldürüp yerine geçmişti. İran'da Cengiz torunlarının kurduğu İlhanlılar Devleti bu cinayeti beğenmedi. Anadolu'ya yürüdü.. Kayseri'ye kadar geldi. Halk şimdi de bu orduyu besliyordu. Anadolu üzerinde yaşanması zor bir hal almış, siyasi ve milli bütünlük sarsılıyordu. İran'dan, Aral'dan, Bizans'dan gelen propagandacılar da halkı kendi isteklerine uydurmağa çalışıyorlardı.

Türk yurdunda resmi dil Farsça idi. Türk hükümdarlarının adlarına bakın : Keykubad, Keyhüsrev, Keykavus.. Sanki Acem padişahlarıydı bunlar... İşte o devirlerde Karamanlı Mehmed Bey-Yeter artık! demiş her yerde Türkçe konuşulması fernanını çıkartmıştır.

Oğuzlar İslamiyeti kabul ettiler. Gönülde eski milli gelenekler yine yaşadı. Kendi aşiret ozanlarını yine zevkle dinliyorlardı. Eski ananelerini unutmadılar. Zaten Hz. Muhammed'in ortaya koyduğu yeni sosyal düzen onların eski yaşayışlarına çok yakındı. Türkler Müslüman olmakla eski adet ve yaşayışlarından büyük bir fedakarlık yapma lüzumu hasıl olmadı.

Bilhassa, Türk toplumunda, kadın'ın günlük hayatında, işte, toplantılarda beraber, saygı görerek bulunması, ehl-i sünnet bilginleri tarafından şeriata uygun değilmiş gibi gösteriliyordu. Şii ve Batını akımlarda bu yönden bir değişiklik olmayışı, bunları daha elverişli karşılamalarına sebep oluyordu.

İşte, Bektaşî, Kızılbaş-Alevî, Kalenderî, Hayderî'ler o günkü Türklerden gelmedir.

Sayın Fuad Köprülü, Türk Yurdu'nda yayınladığı "Bektaşiliğin Menşe'leri adlı incelemelerinde bu konuda bilgi vermektedirler (c: 2, No. : 8, Mayıs 1341). İşte, eski Oğuzlardan İran'a ve Anadolu'ya göç edenlerle Şîa buralara yayılmıştır. Sayın Köprülü: (Safevî'lerin Şîi inanışlarını İran'da tutunabilmesinin de başlıca sebebi yine budur. Birçok batı bilginleri de Şî'a cereyanını tamamen İran'dan gelme bir mahsul olduğu şeklindeki eski iddiayı hükümsüz bırakacak neticelelere varmışlardır. (Noldeke, Massignon, Goldziecher). Ve Şii Batını inanış ve düşüncülerinin yayılışında Türk boylarını Anadolu'ya doğru göç etmelerinin mühim rolünü ispat etmişlerdir) diyorlar.

Hicri yedinci yüzyılda Anadolu'da büyük değerde mistikler vardı. Mistik akım şehirlerde, hükümdar çevrelerinde bile etki yapıyordu. Bunlar herkesten, hatta Sünnî biginlerden de saygı görüyorlardı.

Moğol istilasından sonraki devre ise, Anadolu'ya derviş göçmesi devridir.

Bu arada, Mevlevilik, çevresine hükümdar ve devlet büyüklerini toplayarak bir mistik akım halinde belirmekte, ayinlerinde müzik, şiir, dans bir araya getirilmekte idi. Yine Sayın Köprülü'yü dinleyelim :

(Fakat bu muayyen ve aristokrat zümreye hitap eden tarikat karşısında Bektaşilik, bir büyük Veli'nin toplumun temel kitlesini teşkil eden asıl Türk ruhlu, Türk duyuşlu, Türkçe konuşan ve Türkçe yazıp okuyan parçasına benliğini duyurmağa başladı. Yere vurulan dilini ele aldı, günlük hayatında olduğu gibi şiirinde, musikisinde, hususi ve resmi toplantısında hatta ibadetinde Türkçe'yi anadil kullandı. Geniş ve muazzam kitle arasında yayıldı, tutundu).

Görülüyor ki, Hacı Bektaş Veli Hazretleri, Anadolu'da Din Türkçülüğü hareketinin ilk mümessili olmuştur.

İkilikler:

İkilik, Osmanlı Devrinde de devamda. Dilde ikilik: Selçuklu Devrindeki gibi "Resmî dil Farsça" değilse de resmi Osmanlıca ile halkın konuştuğu dil aynı idi. Şiirde de böyle : Halk hece vezniyle şiirler söylerken, divan şairi Acem'leri taklid etmede.. Musiki de de böyle.. Bektaşî şairleri ve sazçıları olmasa Türk halk edebiyatı olmazdı.

Bilginlerde ikilik: Bir tarafa Ulemayı rüsum denen, rütbe ve unvanlar içinde fakat cahil ve nadan kişileri dizmiş.. Halkın bilgini bilgili ve arif.

San'at ve el işleri hakir görülür, san'atkar hakir görülürdü. O san'atkarlar ki, onların elinden çıkma ve Türk halkının ruhundan, zevkinden süzülme eserler, oymalar, yazılar ciltler, tezhip ve minyatürler dünya milletlerince en değerli eserler olarak tanınıyordu.

Halkı ikiye bölen zihniyet de (Türk) sözünün kaba saba adam anlamına gelir olmasına kadar vardı. O zamanın Türk tarihçisi, Türk tarihini yazarken Türklerden "Etrak-i na-pak, Etrak-i bı idrak" diye bahsediyordu. Bunu Ziya Gökalp de Türkçülüğün Esasları eserinde (S: 27) yazmıştır.

Nihayetinde ikilik bunların üzerine tuz-biber ekti. Osmanlıla-

rın ilk yıllarında bütün Anadolu halkı Ehl-i beyt aşkı, Hz. Muhammed ve onun soyundan gelenlere bağlı, Horasan erenleri ve pir'lere uymuş idiler. İlk Osmanlı hükümdarları da bu pirlere bağlanmış idiler. Onların kızlarını alıp, onlara kızlarını vermişlerdi.

Hacı Bektaş Vilayetnamesinde Osman Gazi'nin adı Osman-cık'tır. Ahî şeyhi Ede Bali'nin kızıyla evlendi. Orhan ve Sultan Murad Ahî idiler. Murad Şeyh Ede Bali'den sonra Ahî reisi olmuştu. Gelibolu'da Ahî Musa'ya verdiği icazetnamede : (Ahilerimden kuşandığım kuşağı Ahî Musa'ya kendi elimle kuşatıp Malkara'da Ahî diktim) diyor.

İşte başlangıç.. Osmanlılığın emperyalizme geçişi onu kozmopolit hale getirdi. Yine işte Bektaşiliğin gelişimini açıklayan bazı önemli sebepler...

Hacı Bektaş Veli'nin zuhurundan sonra Ahîlik, Kalenderîlik gibi bütün akımlar Bektaşilik içinde eridi, birleşti.

HACI BEKTAŞ VELİ:

Doğumu :Çeşitli kaynaklarda doğum ve ölüm tarihleri değişik gösterilmiştir. Horasan'ın Nişâbü'r Şehrinde doğmuştur. Babası İbrahim, Anası : Ahmed kızı Hatem (veya: Hateme) Hatun'dur. Bir çok kaynakta özellikle eski yazmalarda, Vilayetname'lerde Doğumu: Mürüvvet sözünün Ebced karşılığı olan (646 H. - 1248 M.), Anadolu'ya gelişi: Reft رفت karşılığı (680 H. -1281 M.) yaşama süresi Muhammed محمد karşılığı 92 ve Hakk'a yürüyüşü Bektaş بکتا karşılığı olan (723 H. - 1325 M.) veya Bektaşîyye بکتا شیه karşılığı (738 H.-1337 M.) dir. Ölümü için bir de Asvab-ı nhlet صواب رحلت (Pek doğru dünyadan göçüş) de Bektaşîyye gibi (738 H.) tarihini verir. Bunlar şu dörtlükte toplanmıştır:

*Hazret-i Pir Vîlâdeti: Mürüvvet,
Horasandan Rûm'a teşrif eder: Reft
Müddet-i ömr: Muhammed'dir, Cemâlî
Bektaşîyye tarih Asvâb-ı rihlet*

Bektaş sözü sıra arkadaşı, emsal, akran eş, mertebe arkadaşı, bey ile prens ile eşit anlamlarına gelir. Beğdeş ve Anadolu'da bu anlamda Taydaş var.

J.K. Birge, The Bektashi Order of dervishes kitabında (1), (s: 36), Ahmed Rifat ef. de "Mir'at-il makaasid" de (738 H.-1337 M.) tarihini verir (2).

Öteki bazı kaynaklar (606/607 H. - 1209/1210 M) yılı Doğum tarihi olarak gösterilmektedir. Vefâtını da 63 ve 92 (669 H.-1270 M. ve 738 H.-1337 M.) olarak gösteriyorlar. Böylece Doğumunu gösteren tarihlerde 40 yıl, vefatı tarihleri arasında da 67/68 yıl kadar fark gösterilmektedir.

Murad Sertoğlu, (Hacı Bektaş Veli) adlı iki ciltlik kitabında (3): "tarih arşivlerinde Orhan Beyin ve Hacı Bektaş Veli'nin imzasını taşıyan dört maddelik bir belge'nin bulunduğundan söz ediyor (s: 196).

Şemseddin Sami Bey de (Kaamus-ül-a'lam-ında) (4): Onun Orhan Gazi ile görüşüğünü kaydeder (C: 2., S: 1332). Bir de Hazret-i Mevlana (672 H.-1273 M.) de vefat ettiğine göre, Mevlana ile görüşmüş olan Bektaş Veli'nin Anadolu'ya 680 H./1281 M. de değil bundan on yıl önce bir tarihte gelmiş olması daha doğru görünüyor. Zaten bir çok Hacı Bektaş Veli Vilayetnamelerinde de (670 H.-1271 M.) tarihi vardır.

Murad Sertoğlu Bey'e, yukarıda yazılan husus hakkında bir mektup yazdımsa da cevap alamadım, belki eline geçmedi. Mithat Sertoğlu Bey'e yazdım, olumlu cevap vermediler. Böyle bir belgenin varlığı gerçekleşse hiç olmazsa Osman (Otman) oğulları devrinde Hacı Bektaş'ın sağ olduğu apaçık belli olurdu. Fakat bir çok karineler kendisinin Osmanlı devrinde yaşadığını düşündürmektedir.

Amerika'da Michigan (Taylor) Bektaşî dergahının yayın organı olan Zeri Bektaşizm dergisindeki (5.) How Bektashism was organized (Bektaşilik nasıl kuruldu) başlıklı yazıya göre Doğumu 1226 M., Anadolu'ya gelişi:1255 M., Hakk'a yürüyüşü: 1313 M. olarak gösterilmektedir (Bektaşilik sesi dergisi, sayı: 1., s: 26).

Refik Ahmed Sevengil (Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri) kitabının (6) önsözünde (s:8): 1242 M.-1315 M. tarihlerini vermektedir.

Zeyn-el-Abidin Gümüş'ün (Aşkın Anahtarı), Hasan Basri Erk'in İslamı Mezhebler-Tarikatlar kitabı (s: 81), İbrahim Alaeddin Gövsa'nın (Türk Meşhurları Ansiklopedisi (7), (Yedigün yayını, s: 69

da), Kemal Samancıgil'in Bektaşilik Tarihi kitabında (8) Ali Sümer'in (Anadolu'da Türk Öncüsü Hacı Bektaş Veli kitabında (9) (s: 5 de), Nezihe Araz Hanımefendinin (Anadolu Evliyalari) (10) kitabında (s: 22, 172/173) Hacı Bektaş'ın doğumu 640 H.-1242 olarak veriliyor. Murad Sertoğlu Kerbela Tefrikasında (11) 645 H./1247 M. tarihini veriyor.

Edimeli Oruç Bey'in, Oruç Bey Tarihi (13) kitabında bir gün Ali Paşanın kardeşi, Orhan Beye "Bütün askerin kızıl börk giysinler, sen ak börk giy. Sana aid kullar da ak börk giysinler. Bu da alî bir nişan olsun" der. Orhan Gazi bu sözü kabul edip adam gönderir.

Amasya'da Horasanlı Hacı Bektaş'tan izin alıp Ak börk getirtti. Önce kendi giydi. Ondan sonra kendisine ait kullar ak börk giydiler" diye yazar (s: 34).

F.H. Tökin (Türk Düşüncesi) dergisinin Aralık 1956 sayısındaki yazısında (14), H/1248 M. yi doğum tarihi olarak gösteriyor. Aynı derginin Ocak sayısında çok erken bir ölüm tarihi var.

Ahmet Hamdi Zaza Paşa'nın Mısır'da 1930 da (Musavver El-E'immet-il-İsnâ aşer) kitabında Doğumu 646 H./1248 M. ve ölümü 738 H. 1340 M. diye yazılıdır.

Çocukluğu : Okul yaşına gelince onu Türkistan Piri Ahmed Yesevî Ardası (halifesi) Lokman Perende'ye verişleri söylenir. İmam Cafer-üs-Sadık'ın hırkasını bu zata gönderdiği söylenir. Bu öğrenim ve eğitim süresi de bazı kerametlerle süslenerek yazılmıştır. Hilmi Ziya Ülken Bey de Mihrab Dergisindeki Hacı Bektaş Veli adlı incelemesinde (15) bu konuya dokunur, Lokman'ın Baba İlyas'a mensub bir Lokman Baba olduğunu yazar. Amasya Tarihinde de (16) Hüseyin Hüsamedin (Yasar) yine Baba İlyas ardaları arasında Lokman Baba'nın pek meşhur olduğunu kaydeder. Çocuk Hacı Bektaş'ı okuyup yetiştikten sonra çok iyi tanınmış, kendisine Anadolu'ya gitmesi görevi verilmiştir.

Bezmî Nusret Kaygusuz Bey (Aydınlığa doğru) başlıklı bir araştırma yazısında (16) şöyle diyor : (Onun yegane hedefi ve gayesi Türk milletinin te'alisi (yükselmesi) idi. Türk dilini, dini, hayat ve ahlakını milli benliğine uygun bir şekle koymak amacında idi. Bu yolu açan Hacı Bektaş Veli'yi her nedense çekemeyenler onu melametiyye tarikatına mensub meczûb bir derviş, kerametler

sahibi yüce bir vel olarak tanıldılar ve o tarzda tanıtıldılar. Oysa ki her iki tarafta hataya düşmüştür. Onu hakkıyla bilenler pek az oldu. Bunların samimi kana'at'lerine göre Hacı Bektaş Veli her yerde ve herşeyden ziyade Türklüğü düşünen Türklüğe ihmal ve ihanete uğrayan hüviyyetini tekrar verneğe çalışan büyük bir idealisttir.)

Hacı Bektaş Veli kutsal makamları Türk illerine maletmek emelinde idi. Hacı Bektaş İlçesinde bir tepeye Arafat Dağı adını vermesi, orada çıkardığı ve bugün de kutsal sayılan suya (Zemzem Pınarı) demesi uzaktakini yakına getirme, kibleyi Anadolu'nun ortasına kurmuş olma çabası buna tanıktır.

Evli Olup Olmadığı :

Bu konuda fazla söze gerek yoktur, evlenmemiştir. Ansiklopediler, bilimsel eserler, bir çok kaynaklar onun evlenmemiş olduğunu yazar. Çelebilerce (çok sonradan Cemaleddin ef. tarafından) ortaya atılan onun soyundan gelme olmak isabet edilememiş, hatta elimizde fermanlar va iddi'aları kendilerini tekzip etmiştir. Fermanlarda o zamanın yazılış kaidesi ile (Sulbu evladı) deyimi yalnız o belgenin yazıldığı sırada yaşayanları çocukları için kullanılmıştır. Hacı Bektaş Veli evladından deyimi ise genel olarak Hacı Bektaş Veli yoluna mensub olanlar anlamındadır. Onun evli olduğunu iddia ettikleri Kadıncık Ana (ki Kutlu Melek, Fatıma Nuriyye de denilir) İdris Hoca adındaki kişi ile evli bir hanımdır. Her ikisi Hacı Bektaş Veli'ye ilk intisab edenlerdendirler. Hacı Bektaş Veli Kadıncık Ana'yı kendisine manevi evlad edinmiştir.

Türk ansiklopedisi de onun evlenmediğini yazar (17) (C : 2., s: 402). Bu konuda daha yüzlerce kaynak gösterilebilir.

Soy Zinciri :

Babası, Anası Türk, kendisi halis Türk oğlu Türk'tür. Onun soyunu Yedinci İmam Musa Kazım'a ve ondan Hazreti-i Muhammed'e kadar ulaştıran soy zincirleri vardır. Hazret-i Ali Torunlarının Türk illerine, Horasan'a gittikleri biliniyor. Sekizinci İmam Ali Rıza'nın Şah-ı Horasan diye anılması bundandır. Oralarda evlen-

mişlerdir. Böyle bir bağlantıya olanak vardır. Fakat bunlar pek değerli olmakla beraber onun kendi ünü, yüceliği bile kendisine yeter. Öyle olsa da olmasa da onu sevenler için hiç bir fark olamaz.

Bu soy zinciri üzerinde Ahmed Münib Efendinin (Mirât-ut-Turuk)

(18) kitabında, hilafetnamelerde yazılması adet olan soy zincirlerinde, bir çok yazmalarda, Tevfik Oytan Bey merhumun (Bektaşiliğin İcüyü kitabında) (19) ve Ahmet Rifat Efendi'nin (Mir'at-ilmakaasid) (2.) kitabında, bir çok yazmalarda bilgi vardır.

(Mir'at-ut-Turuk) ta soy zinciri şöyledir: Hacı Bektaş Veli, onun babası Seyyid İbrahim-üs-Salis, onun babası: Seyyid Musa Sâni, onun babası: Seyyid İshak, onun babası: Seyyid Mehmet Sâlis, onun babası: Seyyid İbrahim-üs-Sâni, onun babası: Seyyid Hüseyin, onun babası: Seyyid Mehdi, onun babası: Seyyid Mehmed Sâni, onun babası: Seyyid Hasan, onun babası: Seyyid İbrahim-el-Mükerrem-ül-Mücab, onun babası: Seyyid Mehmed, onun babası: İmam Mûsâ Kâzım (s: 22).

Hacı Bektaş Veli'nin soy zinciri kendisinde bitmiştir, sulbu evladı olmamıştır. Mir'at-ut Turuk Bektaşîyye sözünün ebced karşılığı olan (738 H./1337 M.)yi de vefatı tarihi olarak kaydeder (s: 24).

Mehmed Süreyya (Tarikat-i Aliyye-i Bektaşîyye) de (20) böyle bir soy zinciri verdikten sonra İbrahim Mükerrem-ül-Mücab'ın "Sultan-ı Horasan nur-u dide-i Rahman cenab-ı İmam Ali Rıza Efendimizin li-ebeveyn-Ana-baba bir-birader-i mükerremlerdir diyor (s: 13).

Yedinci İmam olan İmam Mûsâ Kâzım'dan soy zinciri Câfer Sâdık, Muhammed Bâkır, Zeynel -el-Âb'idin, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, Hz. Ali yolu ile Hz. Muhammed'e kadar gider. Böylece on-yedi kuşakta Hz. Muhammed'den Hacı Bektaş Veli'ye varır.

Çeşitli kaynaklarda verilen soy zincirlerinde fazlalı eksikli birçok değişiklikler görülür, hepsini yazsam söz uzar.

YOL ZİNCİRİ

Besim Atalay Bey (Bektaşilik) kitabında (21), şöyle bir zincir verir: Hazret-i Ali, Hasan Basri, Habib A'cemî Dâvûd Tai, Ma'ruf

Kerhi Şeyh Serî-i Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebu Ali Rudbârî, Şeyh Ebû Ali Hasan, Şeyh Ebû Osman Mağribî, Şeyh Ebû Kaasım Gürgânî, Şeyh Ebû Hasan Harkaanî, Şeyh Ebû (Ali) Farmidî, Fazl İbni Muhammed Tûsî, Hoca Ahmet Yesevi-Hace Yusuf Hemedanî-Şeyh Lokman-el Horasanî Pır-i Tarıkat Es-seyyid Muhammed Hacı Bektaş velî bin İbrahim üs-Sâni (s: 7).

Prof. Dr. Cavid Sunar şöyle bir zincir veriyor (22): Hazret-i Muhammed, Hz. Ali, Selman Farisi. Kaasım bin Muhammed, İmam Ca'fer üs Sadık. Beyezîd-i Bistâmî Eb-ül-Hasan Harkaanî, Ebu Ali Farmidi yoluyla Hace Yusuf Hemedani'ye gelir. Orada kol ikiye ayrılır. Biri Abdül Halık Gaçdevânî'ye ve ondan altı silsile ile Bhaeddin Nakş bendiye varır. Öteki kol: Hace Ahmet Yesevi. Seyh Lokman ül'-Horasânî-yül-Perend'e vasıtasıyla Hacı Mehmet Bektaş Veli-yül-Horasanî'ye ulaşarak Bektaşî yolu meydana gelir (Melamilik ve Bektaşilik) (22), (s: 34).

Bir çok yazma ve kitaplarda bunlara benzer zincirler vardır.

Anadolu'ya Geliş:

Daha akla yakın bir tarih olarak 670 H./1271 M. de gelmiştir. Aşıkpaşazade "Önce Sivasa, oradan hemşerisi olan Amasya'daki Baba İlyas Horasanî'ye gitti" diyor. (s: 204) de de: "Onun Osmanoğullarıyla görüşmediğini" yazıyorsa da bu tarihin baskısını yapan Ali Bey (s: 206 dip notu): (Bütün tarih yazarlarının sözleri de onun bu sözlerinin aksinedir) diyor. Zaten Aşıkpaşazade'nin, onun derbeler, meczub bir derviş olduğunu yazması da bir çok kaynaklarda tenkide uğramıştır.

Baba İlyas'ın onu Baba İshak'a yolladığı rivayeti var ki, eldeki kaynakların çoğu onun Baba İshak'tan ayrıldığını, top-tüfekte işi olmadığını onun gönülleri fethetme yolunda olduğunu yazarlar.

Aşıkpaşazade tarihinde de şu kayıt var : (Hacı Bektaş Horasan'dan Menteş adındaki kardeşi ile birlikte Sivas'a geldiler. Baba İlyas Horasanî'ye intisab ettiler. Hacı Bektaş bu intisabtan sonra Kayseri'ye ve oradan da Kırşehir'e geldi. Buradan Karacahöyük (bugünkü Hacıbektaş ilçesi)ne nakl-i mekan etti.) Yani Baba İshak'tan söz etmez.

Hacı Bektaş'ın Halifelik alması da, bir çok kaynaklarda, bir dan çeçi (yığını) üzerinde darları dağıtmadan -Hatta ona bir susam yaprağı sererek- iki rek'at namaz kılma teklifini, diğerleri yerine getiremeyince, onun başarması ile gerçekleşmiş olarak yazılır. Bunun üzerine kendisine traş edildikten sonra Tac, hırka, sofra, çerağ, alem, seccade (post) teslim edilerek icazet verilmiştir, diye yazılmaktadır.

Yine Aşıkpaşazade'ye göre (23): Hacı Bektaş ve kardeşi Menteş (Baba İlyasa geldiler. Oradan Kırşehir'e, Kayseri'ye geldiler. Menteş yine memleketine yöneldi. Hacı Bektaş kardeşini Kayseri'den gönderdi. Vardı, Sivas'a çıktı. Oraya varınca eceli yetiştii, onu şehid ettiler) der (s: 222).

Başka kaynaklarda Önce Necef, Kerbela, Bağdad ve başka yerlerdeki İmamların ve Ehl-i Beyt'in makamlarını ziyaretle Şam, Küdüs, Halep, Gaziantep, Elbistan, Tarsus, Bozhöyük, Muğlan Kal'ası ve Kayseri'ye gittiği, nihayet Kırşehir'e ulaştığı yazılmaktadır. Kırşehir'de Baba Resul Dergahına uğramış, orada kırk gün kalmış (veya bir erbain çıkarmış), ondan da bir hilafet almış diye kayıtlar var. Bazıları onun Baba İlyas halifesi Baba İshakla ilgisini kabul etmezler ve bu Baba Resul'ün Halife-i Hass'ı olması hususunu Baba İshak'la karıştırma'dır derler.

Hacı Bektaş Veli Konya'ya da uğramış, Mevlana ile görüşmüştür. Devletin resmi dilinin Farsça olması, Mevlana'nın Farsça yazışsı, onu Türkçülerin toplandığı Kırşehrine sevketmiştir. O zaman Kırşehir'de Aşık Paşa'nın Türkçe Hutbe okuduğu biliniyor (Cevad Hakkı Tarım) (Kırşehir Tarihi) (24) (s:42).

O sıralarda bu işler ileri bir düşünüş ve inanç adamı işi idi. Muhlis Paşa (Amasyadaki Baba İlyas Horasani'nin oğlu). Süleyman Türkmanî Aşık Paşa (Muhlis Paşa'nın oğlu, Baba İlyas torunu), Ahi Evren, Seyyid Mahmud Hayrani gibi Türkçülerin toplandığı Kırşehrini ona daha uygun çevre görünmüştür. Bu Süleyman Türkani de Kırşehirdeki Baba İshak'a mensubdur.

Aşık Paşa ise İlk Türkçe tasavvuf eseri olan (Garib-name) yi yazmış ulu kişidir. Bu eserinde :

*Gerçi söylenmezdi bunda Türk dili
İlle ma'lum oldu ma'na menzili
Çün bilirsin cümle yol menzillerin*

*Yirme gel sen Türk ve Tacik dillerin.
Kamu dilde varidi zabt-ü usul
Bunlara düşmüş idi cümle ukuul.
Türk dahı bilmezidi bu dilleri
İnce yolu, ol ulu menzilleri.
Türk diline kimesne bakmaz idi
Türklere her giz gönül akmaz idi.*

diye Türk'den ve Türkçeden uzaklaşmadan içi yanarak şikayet ediyordu. Yine Garib-name'nin Tekvin (yaratma) bölümünde :

*Kendüsine kendüsi naz eyledi
Kaf-ü Nun'a urdu bir saz eyledi
Sazı ilkin ol istedi saldı baş
Fi-vü Ya-vü Kaf-ü Nun'a oldu baş*

dizeleriyle (Kün) ol buyruğu ile Kainatın yaratılışını Türk sazının teline mızrab vuran Tanrı eline, Fi ve Ya ile Feyekun (oldu) yani (Ol dedi oldu) ya bağlamıştır.

Hacı Bektaş Veli, Suluca Karahöyüğe ilk gelişinde yorgun ve açtır. Çeşme başında çamaşır yıkayan bacılar arasındaki İdris Hoca eşi Kadıncık Ana eve koşup küp dibinde az kalmış olan yağdan bir ekmeğe sürerek getirir. O da (Taşsun dökülmesun artsın eksilmesun) diye dua ve teşekkür eder. Kaynanası, yağ az kalmıştı diye, ona çıkmıştır. Akşam yağ küpünün ağzına kadar dolu olduğunu görürler. Kadıncık Ana şaşırarak kaynanasına seslenir: Ana dolu, Ana dolu.... diye.

Yahya Benekay (Yaşayan Alevilik) (25) kitabında : O zamana kadar Diyar-ı Rum denen bu topraklara Anadolu denmesini bu lejanda bağlar (s: 9). Bunu gelen dervişin kerametine verirler, kocası İdris Hoca: -Aman nerdeyse çağıralım, bize dua eder, belki bir çocuğumuz olur, der. Hacı Baktaş Veli Köyün mescidinde geceliyor-muş, davet ederler. O, mescitte, mescit önündeki dikili duran üç taşın altında ve Arafat dağında Çilehane denen mağara'da birer erbain çıkardıktan sonra onlara konuk olur. Çilehane mağarası yanında eliyle kazdığı yerden bir su çıkarmıştır ki hâlâ akar bu çeşmeye (Zemzem Pınarı) derler.

İdris Hoca evinde çok kısa bir süre kalıp şimdiki müze olan Büyük Dergah (Pirevi)'nin üçüncü avlusunda Kırklar Meydanı ve yatırılı bulunan yapının girişinin sağındaki ufak ve karanlıkça (Kızılca Halvet) denen yeri yaptırıp oraya yerleşmiştir.

Kendisine ilk bağlananlar **İdris Hoca** ve eşi **Kadıncık Ana** olmuştur. Onlara ettiği hayır dua yerini bulmuş sonradan **Hızır Lâlâ** adını alan oğulları doğmuştur.

Tevarih-i Mevleviyye'deki kayda göre ise Hacı Bektaş'ın Karahöyük'te ilk karşılaştığı Yunus Makri oğlu Saru ve eşi Emetullah Hatun'dur. Bu Saru İdris Hoca'nın da kardeşidir. Buna İnkâr Sarıderler, hep Hacı Bektaş Veli ile didişmiştir.

Bu geliş Hicri VII.-Miladi XIII. Yüzyıl sonlarındadır. Suluca Karahöyükte Otuz yıl, bir başka kaynağa göre de Otuzaltı yıl veya elli altı yıl yaşadı diyenler de var. Cemal Kutay (Müslüman Kardeşler Harekatı) (26) kitabında, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişinde Yirmi dört yaşında olduğunu yazıyor (s: 217). Hacı Bektaş Veli burada bir merkez kurmuş ve Anadolu erenleri ile temas kurarak düşüncelerini yaymakla görevlendirdiği ardalarını uygun görüldüğü bölgelerde yerleştirmiştir.

Gerek Hacı Bektaş'ın doğum ölüm tarihleri gerek hayatı hakkında elde fazla bilgi olmaması Mahmut II. zamanında dergahların kapatılmasında, mevcut kitap ve yazmaların tamamen yakılması gibi önemli bir nedene dayanıyor.

Yeniçeri ordusunun Hacı Bektaş Veli'yi Pir sayması bahanedir. Zaten dergahların kapatılıp Bektaşilerin bir kısmının öldürülmesi bir kısmının sürülmesi ve hatta bu arada Bektaşî olmayanların bile sürgün edilmesi Bektaşîliği kendilerine kuvvetli rakip gören o günün öteki tarikat müşşidleridir. Yeniçeri ordusunun ilk kuruluşdaki terbiyesi, töresi zaten Cinci Hocalar ve benzerleri elinde, sonradan ipten-kızıktan kurtulmuş serserilerin de yeniçeri olmalarıyla bozulmuştu. Mahmud II.'nin bu orduyu lağvetmesi haklı idi. Bektaşî dergahları hakkında ise kendisi karar vermemiş. Topkapı sarayındaki Ağalar Camiinde (Halen Kitaplık) o günün öteki tarikat müşşitlerinin toplanıp bir karar vermeleri istenmiş, söylediğim gibi rekaabet duygusu ile Bektaşî dergahlarına ilişkin karar onlar vermişlerdir.

Saltukname'de de Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişinde bilgi vardır. (not: Hacı Bektaş Velayetnamesinde, arslana bi-

nip eline yılanı kamçı gibi alan, Seyyid Mahmud Hayranı'yi kayaya binerek karşılama hikayesi bunda aynı şekilde gelen Karaca Ahmet Sultan'ın duvara binip yürüterek karşılama şeklinde verilmiştir.) Yine Osman (Otman) Gazi ile temastan söz edilir.

O sırada Orta Asya'dan göçen Türkler ve Türkmenler yabancı dil ve din akımlarının, yabancı ulusların politik etkilerinin altında eziliyorlardı. Her tarafta anarşi vardı. Selçuklular yıkılmakta idi. Kurulacak yeni bir devlet olmalıydı. İşte Hacı Bektaş Veli küçük kardeş olmasına rağmen Devlet Başkanı olacak yetenekte gördüğü Osman Beyi (Otman Beyi) (Osmancık-Otmancık)ı korumuş ve tutmuştur.

Ziya Şakir (Bektaşî Nefesleri) kitabında (27) Din kardeşi olan Müslüman Türklerle uydurma ve saçma bir ikilik yaratan Sünni-Şii anlaşmazlığından söz ederek şöyle diyor : (Hacı Bektaş düşündü. Şiilik itidal derecesine indirilmelidir. Sünnilikte ham softalık-tan vaz geçmelidir. İslamiyyet Asr-ı sa'adet taki saf ve basit şekle irca edilmelidir) (s: 22).

Bir yandan Bizans, bir yandan Moğol istilası, kendilerini yabancı gibi gören bir idare içinde bunalan Türk halkı perişandı. Böyle bir yenilik bu yola girecekleri ta'assubtan ayırmalı, İslam içinde Milli ülküye yürütmelidir. İşte Bektaş Veli de bunu başarmıştır. Akıl ve Hikmet'e dayanan, Türk geleneklerini yaşatan ulusal bir uyanışın چراğını uyarmıştır.

Başlangıçta Ahiliğe ve bunun dolayısıyla Bektaşiliğe ve Hacı Bektaş'a sempatizan olan Osmanlı (Otmanlı) devleti, sonradan biraz yobazın, biraz bazı tarihi olayların etkisiyle Sünniliğin temsilcisi haline gelince Şi'aya bağlı asıl Türk halkı yine eziklik duygununa girdi.

Şükrü Kaya Seferoğlu (Anadolu'nun İlk Türk sakinleri Kürtler) adlı kitabında (28): (Kadri Kemal Kop; Doğ Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk kalmasında Aleviliğin büyük rolünü, Anadolu'nun son on asırlık tarihi içerisinde anlatırken, geçmiş yönetimlerin mezhep ta'assubundan kaynaklanan bir takım hatalarını açıklamaktadır. Yönetimin Sünni yanlı tutumu, bir seri sosyolojik olaya sebep olmuş. Aleviliğin; Türk'ün, Türkmen'in, Yörük'ün ve Kürd'ün dışında adeta bir milliyet olmasına yol açmıştır) diyor (s: 48).

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişinin efsaneleştirilmiş anıtları da var. Buna göre: Rum erenleri Sakarya yöresinde Anadolu göz-

cüsü Karaca Ahmet Sultan çevresinde toplanmış konuşuyorlar. Onun büyüğü de Seyyid Nureddin'dir. Bu Nureddin'in kızı Fatma Bacı şöyle bir toplanıp Niyaz durumunda: -Aleykümüs'selam ya Vel-i benam, Aleykümüs'selam.... der.- Ne oldu, kiminle selamlaştın? derler. O da : - Ruma bir gerçek er geldi, onun selâmını aldık, der.

"O gelince bize gerek kalmaz", deyüp, kanat kanada çatup yolu bağlarlar. Bektaş da bir gök güvercin donuna girip (şeklini alıp) havadan engeli aşarak Suluca Karahöyük'te bir taşın üzerine konar. Rum'un gözcüsü Karaca Ahmet emnişlikle Rum'u yine bir gözden geçirir. Bu güvercinden başka yeni gelmiş göremez. Hacı Tuğrul derler bir emnişi yollarlar. Bir Doğan donunda güvercine pençe atarken, o çevik davranır, insan biçimine döner ve doğanı boynundan yakalar, - Er ere böyle gelmez, siz bize zalim donunda geldiniz, biz size mazlum donunda geldik. Eğer bu Güvercinden daha mazlum donu bulasız, ol donla gelür idik der. sonra : - Var, imdi Rum erenlerine selam eyle, ne gördünse anlat, Onlar ile birlikte yine gel...der.

Onlar hemen bu çağrıya uymayınca Hacı Bektaş Veli bir nefes üfürünce cümlesinin چراغ'ları sırr olur (söner). Üç gün üç gece yanmaz. Sonunda Hünkar Veli. hemen bir parınağı ile işaret eder, cümlesinin altından postları çekilip gider.

Görürler ki olmuyor. Hünkara varıp el öperler. Hepsı postlarını orada sırasıyla yere serilmiş görürler, oturup sohbete başlarlar.

İşte ilk konuşma böyle başlamış ve devam etmiş. Bu toplantılarda Muhlis Paşa, oğlu Aşık Paşa, Ahi Evran, Şeyh Murad, Geyikli Ahmed Baba, Şeyh Süleyman Türkmani, Sarı Saltuk, Tapduk İmre, Abdal Musa ve daha birçokları bulunurdu. Toplantılar dini olmaktan çok milli idi.

İlk konuşmada bunlardan İmre adlı olanı gelmemiş. Daha sonrakı gelişinde: - Dost divanında nasib üleştirildiğinde Hacı Bektaş adında kimse görmedik, demiş. Bektaş Veli de: -Ol divanda nasib üleştiren eli görünce bilür müsüz?. deyince İmre : - Ol divanda bir yeşil perde ardından bir el çıktı, bize nasib üleştirdi. O elin ayasında bir latif yeşil ben'i vardı, şimdi dahi görsem bilürüm..., demiş. Bunun üzerine Hünkar Bektaş Veli elini açup ayasındaki yeşil ben'i gösterince İmre üç defa : - **Taptuk Sultanum, Taptuk Hünkarum...** diye önünde yere kapanmış. İşte ondan sonra Adı **Tap-tuk İmre**, kalmıştır.

Hacı Bektaş'ın avucundaki yeşil ben : Hazret-i Ali'nin sağ avucunda ve alnında bir yeşil benek (nişan, mühür) varmış ki Hacı Bektaş Veli'de de bunun bulunduğunu bir çok kaynaklar ve sayısız Bektaşî nefesleri yazar. Türk töresinde sağ kol : Üçoklar, sol kol : Bozoklar olup buyruklar, Yarlıg'lar bu ikisinin başkanları Beylerinin sag ve sol avuçlarındaki **Kırmızı damgası** ile tuğralanırdı. Tuğra = Onaylama anlamınadır. Oğuzca = Toğri, doğru demektir. Kuzey lehçesinde Tuvra, Çağatay Türkçesinde Tuğra'dır. Bektaşî ve Alevilerde mürşidin avuç içinin öpülmesi ve Pir Bektaş Veli'nin avucunda yeşil mühür bulunması bu Türk Töresi ile ilgili görünüyor.

Günümüze kadar gelen bilgiler, yazma-basma yapıtlar, Vilayet-name'deki olaylar ve onun çevresindeki etkileri biraraya toplanıp bir sentez yapacak olursak, görürüz ki onun başlıca niteliği : **Sadelik, yapmacıksız oluş, bütün insanlara ve yaratıklara Sevgi** idi.

Bu sevgi, kökünü kendi Ulus'una., Ulusculuğuna olan bağlılığından alıyordu; sonra kendi ulus'undan taşarak bütün insanlığı içine alıyordu. Görülüyor ki O, bir kutsal liderlik taslamamış, fakat çevresinde kendisine büyük bir sevgi-saygı yaratmayı bilmişti. Buna karşılık asla kendisini yanındakilerden ayırmamış, nefsi için ayrı bir işlem istememiştir. Kendisi de sırasında tarlada ekin biçmiş, otlakta hayvanları otlatmıştır.

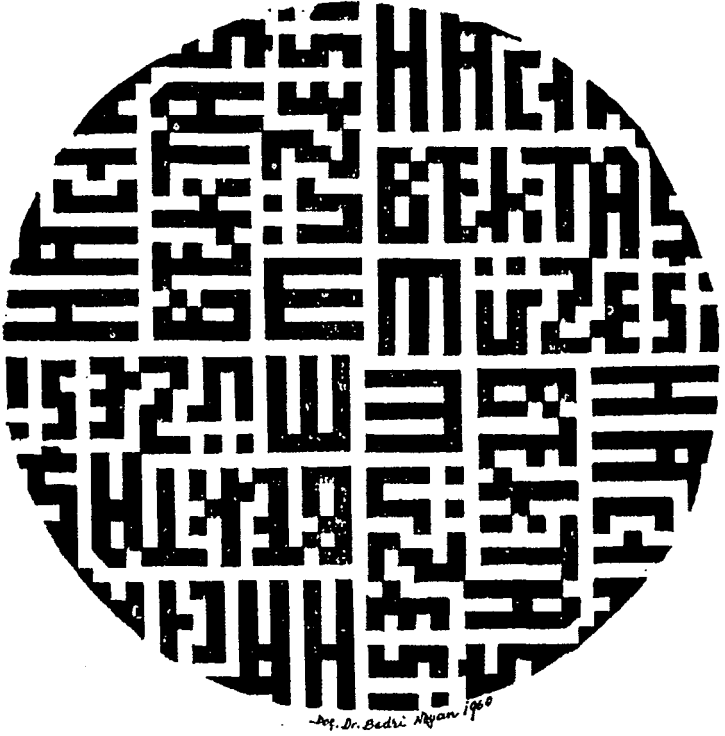
Bazı resimlerinde ellerinde parmaklarına takılı görülen ve elçek denilen araç : Ekin biçerken eli diken ve oraktan koruyan bir alettir.

Tek parçalı daha kabaca şekilde olanları gibi resimlerdeki daha ince, zarif yapılmışları da vardır.

Hacı Bektaş Veli uzunca boylu, narin yapılı, hafif top sakallı, iri ela gözlü, açık alınlı, elmacık kemikleri hafif çıkık, gülyeryüzlü, ince uzun parmaklı, sakin, konuştukları çok etkileyici bir zattı.

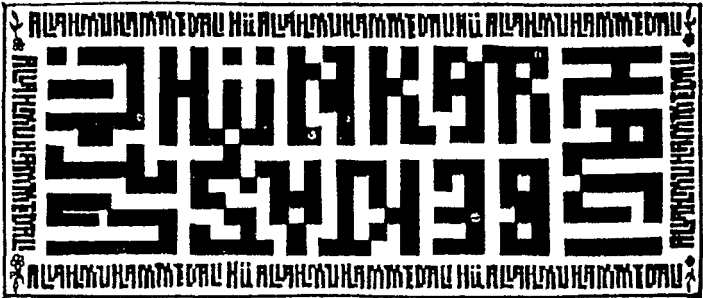
Kendisinden sonra İdris Hoca oğlu Hızır Lâlâ, O'nun oğlu Resul Bali O'nun oğlu Yusuf Bali, Mürsel Bali, Balım Sultan, İskender Dede, Emir Kaasım Dede posta oturmuşlar. Daha sonra Sersem Ali Dedebaba ile (958 H./1551 M.) başlayan Dedebabalık postuna 27 kişi (Hepsi Otuz altı kişi oturmuştur).

Hacı Bektaş Veli'den herkes bey ile yoksul, genç ile yaşlı, çocukla büyük, köylü ile hükümdar, er ile bacı eşit davranış görmüştür. O'nu halk içinde, onlardan biri gibi aralarına karışmış buluyoruz.

Doç. Dr. Bedri Noyan 1960

"Hacı Bektâş Müzesi" için Kapı Levhası olarak hazırlanan kompozisyon "Doç Dr. Bedri Noyan"

"Hınkâr Hacı Bektâş Veli", Latin Harfleriyle Kompozisyon. Dr. Bedri Noyan 1971

Saygılı, terbiyeli, güleryüzlüdür. Sade yaşar az yer, az konuşur, öz konuşur, üst-başını ve kendisini çok temiz tutardı. Her haliyle çevresine iyi huy, olgunluk örneği verirdi. İyilik etmek başlıca isteği idi. (Benüm üç eyu dostum var. Kaçan kim ölicecek biri evde kalur, biri yolda. Biri benümle bile güler. Evde kalan malumdur, yolda kalanlar dostlarum. Benümle bile gelen iyiliğümdür) sözü bunun apaçık anlatımıdır.

Hacı Bektaş Veli'nin Kişiliği, Davranışları:

Çalışkanlık tavsiye eder : (Gündüz şevk ile dünya işine, akşam Aşk ile ahiret işine), der. Onca İş de kutsaldır. Dünya malına değer vermemiştir. Şu sözü de güzeldir : (Şeri'atte bu senindir, bu benim, tarikatte hem senindir hem benim, hakikatte ne senindir, ne benim).

Konuşmaları yapmacıksız, amma etkileyici idi. İleri derecede toleranslı (Hoşgörü)'lü idi ve bunu önemiştir. Çocukları sevmiş, kadına toplum içinde - Atalardan gelme terbiyesiyle - saygı gösterip erkekle eşit hak tanımıştır. Allah'ı korkulacak değil, sevicecek bir varlık olarak kabul etmiştir.

Hacı Bektaş Veli Türk kozmogonisi ile İslam inancı ve erkanını birleştirmeyi başarmış bir **Din Türkcüsü**'dür. Toprak Ana-Gök Ata inancını bir evin esas kişileri yerine koyarak aile'yi kutsal hale getirmiştir. Bunun yanında Ulusal inancı İnsani-Beşeri bir kural haline getirmekte onun başlıca isteği olmuştur. Yapıtında bunu şöyle dile getirmiştir:

İkinci yol hakikattir budur hem, ki hiç bir millete bakmayasın kem.

Kamûsun bir nazarda gözleyesun, yolunu gözleyerek isteyesûn.

Nezihe Araz Hanımefendi'nin yazdığı gibi : (Menkıbelerin Hacı Bektaş Veli'nin eline verip Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdiği "Aksu" elbette bir hakikat ifade ediyordu). Demek ki O, Orta Asya Türklüğünün özünü, ruhunu hayat usaresini Anadolu Türklüğüne nakletmek, orda döl lenip bereketlendirmekle vazifeli idi. Türk-İslam izdivacının harika çocuğu Türk Osmanlı (Otmanlı) devleti için Pirlar himmetiyle böylece gelişip büyüyecekti (Anadolu Evli-yaları) (10.) (s: 256).

Kırk Budak denen şamdanı insanları aynı sevgi ışığında birlik ve beraberliğe çağrı'nın sembolü idi. Dava Türk'e sevgiden başlayan amma sonunda evrensel sevgiye varan (İnsanlık Davası) idi. Türk'e, Türk diline, Türk'ün yüceliğine bağlılığı ve sevgisi vardı ve bundan kök alan sevgisi Hummanizmanın en güzeli olarak dünyanın tüm insanlarına kucak açmıştır. Onun ruhi yapısı da büyük bir düzen içindeydi. Dünyanın bugününü o zamandan tasarlayan bir realite içinde daima sade ve apaçık gerçeğin tarafında olmuştur. Vilayet-namede'ki Lejand havası içinde gösterilen olayların çoğu bir gerçeğin halk ruhunda simgelenmiş şekilleridir.

Eserleri:

Birkaç eserinden behsedilmektedir. En tanınmış: **Makaalât** : dır. Arabca yazıldığı söylenir. Türkçe çevirileri birkaç defa basılmıştır. Yeni olarak Ankara, Emek Basım ve Yayımevinde, 1954 ve 1958 de (Makaalat-ı Hacı Bektaş Veli) adıyla (Sefer Aytekin) tarafından basılmıştır. Ondört sayfalık giriş bölümü dışında asıl kitap seksen sayfa kadardır. Son aylarda "Makaalat" üzerine iki yeni çalışma yayınlandı.

Bu eser insanları dört bölükte inceler: Abidler, Zahidler, Ma'rifet ıssı olanlar, Muhibbler. Dört Kapı Kırk Makaam hakkında bilgiler verir. Tevhidi insanın evrendeki değerini anlatır. Arabca metin otda yoktur. Said İmre bunu Türkçeye çevirmiştir. Hatiboğlu, halkın daha çok faydalanması için Makaalatı Said İmre'nin metninde manzum olarak Türkçeye çevirmiştir. Bunun Bahr-ül-Hakaayık (29) adı ile tıpkı basımını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlamıştır.

Makaalat'ın Manzum Türkçe bir yazma nüshası rahmetli dostum Prof. Hilmi Ziya Ülken de vardı. İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinde el konulan evrak ve kitapları arasında Londraya gönderildiğini Strasbourg kongresinde (Haziran 1970) kendisinden dinlemiştim. Bunun bir başka nüshasında Konya'da Koyunoğlu Müzesinin sahibi İzzet Koyunoğlu fakıyra göstermişti. Bu nüsha ile Hasibe Mazıoğlu Hanım de ilgilenmiş mikrofilmini almak istemiş, Stasbourg Turcologie Enstitüsü Müdürresi Prof. İrene Melikoff'un da istediğini söyledi.

Arapça eksik bir metini önceleri Hilmi Ziya Beyle çalışmış olan merhum Necati Lugal beyin asistanı Es'ad Coşan Bey bulmuş.

Şathiyye:

İki sahife kadar bir şathiyyedir. Öz Türkçe oluşu, çağının dil özelliklerini göstermesi bakımından değerlidir. Barak Baba şathiyyesine çok benzeyen bu parçayı, Envef'nin (Tuhfe-tüs-sâlikin) adı ile Türkçe olarak açıkladığı bilinir. Türk Ansiklopedisinde, Hacı Bektaş maddesinde bu şathiyyeden söz edilir. (17).

Fevaid:

Bundan Baha Said Bey de Eski Türk Yurdu dergilerinde yayınlanan yazılarında söz etmiştir. (30), (128 ve dev.).

Fuad Köprülü de yine Türk Yurdu, (C: 2., S: 8) (31) de bu eserin söz eder ve bu eserin kesinlikle Hacı Bektaş Veli'ye aid olduğu hakkında kuşku olmadığını yazar. Türk harfleriyle yazılı bir yazın var (32). Türk Ansiklopedisinde (Bektaş Maddesi)nde bundan söz edilir. Bu kitabın, Hacı Bektaş Veli'nin çeşitli konularda söylediklerini not etmelerinden meydana geldiği, onun ve başka kişilerin sözlerinden toplanmış olduğu gibi söylentiler de vardır.

Bir de kitabın, Hacı Bektaş Veli ile Ahmed Yesevi konuşmaları olduğu bazıları da kendi tasavvuf sözlerinden meydana gelmiş bir eser olduğu da yazılmıştır.

Makaalât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye:

Bu eserinden de Yine Türk Ansiklopedisinde bahsediliyor.

Hurde-name:

Fakyr'de bulunan, Girit Kandiye Horasanlı Ali Baba Dergahına bağlı bir zat tarafından yazılmış "**Erkan**" adlı bir yazmada "Elhak Bektaş Veli Hurdenamesinde buyurur ki.." diye bir cümle geçiyor. Güzel ve okunaklı bir yazı ile yazılmış olan yazmada isim harekeli nesih ile yazılmıştır. Merhum Ali Naci Baykal Dedebaba da bu isimde bir eserinden söz etmiştir.

Fatiha Tefsiri:

Baha Said Bey (Türk Yurdu, sayı : 27, s:315) (30) deki yazısında Manisa Valide Cami'i kitaplığında 1315 yılında (Derviş Aliyyül Mevlev-yyül-Bektaşî) eliyle ve rık'a ile yazılı bir defterden söz ediliyor. Bu yazma Tirede Hacı Necip Paşa kitaplığında bulunan ve Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli eseri olan (Tefsir-i Fatiha) nın bir kopyesidir. Tire'de Otobüs Garajının yakınında olan bu kitaplık, bir zaman, bir yangın da geçirmiştir. Hazret-i Pirin bu yapıtından, Balım Sultan konusunda da bir münasebetle bahsetmiştir.

Fuad Köprülü de (Türk Yurdu, Mayıs 1341, No.:8, s:139) (31) deki yazısında Baha Said Beyin bu yayınından bahsetmiştir.

Fakirleri Tirede bu asıl nushayı aradımsa da bulamadım. Hacı Necib Paşa kitaplığının zemin katında Arab harfli yazmalar yığın halinde durmakta idi. Yeni Türk harfleriyle mevcut kitaplar yukarıda tasnif edilmiş olarak dizili idi. Memur olan zat Arab harflerini bilmediği için yazma-basma mevcut kitapların tasnif edilemediğinin söylemişti. Manisa kitaplığında da Valide Cami'i Kitablığından gelen eserler arasından bize bu yazmayı bulup veremediler.

Üss-ül-Hakika:

Merhum Ali Naci Baykal Dedebaba'ya "Türk Tasavvufunu incelerken Hacı Bektaş Veli ile Mevlana'yı birarada incelemek gerektiğini yazdığım bir metubuma yazmış oldukları 17.1.1937 tarihli yazılarında böyle bir eserinden bahsettiler. Ayrıca Hz. Mevlana'ya ilişkin bir pasaj yazmışlardı. Mektubun konumuza dokunan parçasını buraya alıyorum:

(...Hacı Bektaş Veli Hazretleri "Üss ül-Hakika'sında Mevlana Hazretlerinden bahsederken : Erenlerde, Pirlerde ayrılık olur mu hiç? Güneşten kopan nurlar Allah yolunda buluşurlar. Herbiri ayrı ayrı etrafına nur saçar. Büyük te bir küçük te.. Hepsi güneşten kopmuş, hepside birleşince aynı nur olmuş. İşte vahdete eriş. Erenlerde büyüklük, küçüklük olmazmış. Çünkü Allah yolunda hepsi vahdet'e varmış. Hangi Pire niyaz etsen hepsi Allah'a çıkar. Çünkü her evliyanın kalbinde Allah yatar". İşte Hazret-i Hünkarın üstadımızı te'yid buyuran çok kıymetli nutuklarından bir parça).

Besmele Tefsiri :

Manisa Kütüphanesinde 3536 sayıda kayıtlı olan (Kitab-ı Tefsir-i Besmele ma'a Makaalat-ı Hacı Bektaş Rahmetullah) başlığını taşıyan, Harekeli ta'lik kırıması ve oldukça zor okunan bir yazı ile yazılmış bir yazma var. Her sayfasında onbİRer satır bulunan Elli-yedi sayfadan meydana gelen bu eserin Ellisekizinci sayfasında bu nüshayı 827 H.(1422 M.) yılında Hasan Oğlu Ca'fer'in yazdığını bildiren kayıt vardır.

Yazmanın dili yer yer pek güzel Türkçe sözcükler vermektedir: Armağan, Aruk, Ayruk, Aydın, Betik, Buyruk, Değın, Demek, Dün (Akşam, gece), eyitmek (etmek, söylemek), gün (gündüz, giysi, Ilduz (yıldız), is (sahip), ıssı (sıcak), kamu, kande (nerde), kollukçu, kakımak, muştulamah, nice, ötürü, suvanmak, sin (mezar), tanık, tansuğ (mucize), tamu (cehennem), uçmak (cehnet), Umucu (uman, ümideden) uğru (eşkiya), yazıklı (suçlu, günahlı), Yalvaç (peygamber), yöre (çevre, etraf) gibi....

Hız. Pir Hacı Bektaş Veli bu eserinde tekrar tekrar Allah, Rahim ve Rahman adlarını anmanın, bunların hepsini içine alan B e s m e l e'nin candan ve gönülden söylenmesinin yararlarından söz etmektedir.

Bu yazma'da şöyle deniyor :

(Tanrı Ta'ala, Resule hitab kıldı, eyitti : "Ya Ahmed, dört kitap kim önden indi, ne var ise düküllin (hepsini) derdüm (topladım) Fatiha'da kodum. Ne kim Fatiha'da varise düküllün B-ism-illah-ir Rahim içinde kodum. Meğer kim senun ümmetünden bir kez B-ism-illah-ir-Rahman-ir-Rahim okursa doğru i'tkaad birle. Tevrat, İncil, Zebur, Fırkaan okumuşça sevab virem. Dahi bunların ile ta'at kılmışça sevab virem". (Yazma nüsha s: 29 da).

Hacı Bektaş Veli yazıyor ki: Ulu Tanrı'nın asiler atası (verdiği değerli nesne) dergahına layık oliser. Kur'andır kitabının unvanı... Rahmetle bezenmiştir, kitabının balçığı Rahmetle yuğrulmuştur (Yazma nüsha s: 31).

Hacı Bektaş Veli bu (Besmele Şerhi) eserini yer yer ufak öykülerle süslemiş ve okuyanı sıkmadan ona düşüncelerini iletmeyi başarmıştır.

Yazmadan Alıyorum:

(Latife: Tanrı Ta'ala Resule ider : "Ya Muhammed , eğer mü'minler beni evlerine okurlarsa (davet ederlerse), ağırlarlarsa ben dahi buları (bunları) ağırlayıven. Bular (bunlar) bana gönül gözgüsün (gönül aynasını) gösterirlerse ben perdeyi götürürem (kaldırırm), cemalim gösterürem.

Resum eydür (eder, söyler):- "Ya ilahi, sen yemekten, içmekten münezzehsin, kimsene (bir kimse) seni nice ağırlaya. Tanrı Ta'ala eydür (eder, söyler): "Ey benim Habibim eyit (seyle) mü'minler gönül evini tevazu'luk (alçak gönüllülük), aşıklık süpürgesiye süpürsün. Hırsın ve buhlün (gözü doymamazlık ve hasislik) ve gıl'in (gönül kirliliği, kalbinde kin tutma) ve hiyanetliğin ve husudluğun (çekememezliğini) ve çın-ü cebin'in (gazabla alınını buruşturmayı) çıkarsın. Andan (sonra) yavuz işine pişman olsun. Pişmanlık suyuyla silsün. Andan da (sonra da) giz kaal'isin (gizli sözü) bırak-sun. Muhabbet nehalesin döşesün, aşk büştisin dürsün ve Rıza ve teslim ve Havf ve Rica manzaraların tevekkül ve Marifet denizi ve sabır bağçesinden yan açsun. B-ism-illah-ir-Rahman-ir-Rahim ve dahi La-İlah-e İll-Allah'ı gönül okçusuna atsun dahi benim hazretüme ve Rabbise. Ben dahi bu da'veti kabul kılayın, bir gün ile bir dün (bir gün ile bir gece) de üçyüz altmış kez (defa, kat) vereyin. Anun gönlüne gireyin. Konukluğunu kabul kılayın. Ben dahi Firdevs uçmağın ana saray düzüvereyin. Yetmişbin kat döşek döşeyeyin" (Yazma nüsha'da sayfa : 47, satır : 6 dan sayfa : 48, satır : Le kadar).

Yazma nüshada daha sonra yine bir Şeytan ve bir Yusuf-Züleyha öyküsü veriyor. Yazmanın son 57. sayfasında : (Dilersem üçyüz tabak (sayfa, tabaka) Bağdadı kağıtla B-ism-İllah-ir-Rahman-ir-Rahim tefsirin yazarın (yazarın) illa işbu kadar yeter, tab'olsun. Temmet (bitti) Allah-u a'lem b-is-sevab (Doğrusunu Allah bilir) sözleriyle bu eserini bitirmiştir.

Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli'nin bu eserinin 58. sayfasında Hasan oğlu Ca'fer eliyle 827 H. (1422 M.) yılında bu yazmanın yazılmış olduğu kaydı vardır.

Bu yazma nushayı Rüştü Şardağ Bey (Şerh-i Besmele) adıyla 1985'te yayınlanmıştır.

Bir Bilinmez Eseri mi?

A. Rıfki (Bektaş Sırn) (33) C: 4. de Ahmed Usameddin-el Hüseyini'nin mektubunda "Beşiktaş'ta Neccar zade dergah-ı şerifinde Şeri'at ve Tarikat ve Hakikat ve Marifetten bahseder kar-ı kadim bir kitabı olup Bektaş Veli'nin eseri olduğu Kethuda zade fazl-i şehir Kadiasker Mehmed Arif Efendi ile tilmizi Evkat nazır-ı esbakı Kadiasker Ahmet Tevhid Efendinin beyan ve şahadetleri ile sabittir. Bu halde Bektaş Veli kaalen ve kalemen ve halen (söz, kalem ve halsahibi olarak) bir ekmel Pır-i rüşen-zamirdir.." diye yazdığını kaydeder. (s: 32).

Bu adı geçen eser acaba bilmediğimiz bir eser mi? Yoksa makalat'ın bir yazma nüshası mı? Burada kitabın adı geçmediği için bilemeyiz.

Onun en büyük eseri Türk dilini, Türk milliyetini yüceltmesi, bütün insanlara kucak açan Humanizmasıdır.

Hacı Bektaş'ın sözlerinde bir kaç örnek veriyorum :

-Dört türlü cömertlik vardır. Mal cömertliği Bay'lara (zenginlere), ten cömertliği: Gazi'lere, gönül cömertliği : Arif'lere, Can cömertliği: Aşıklara mahsustur

-İnsana candan aziz bir şey olmadığı gibi Cenab-ı Hakk'a da kul'dan yakın bir şey yoktur.

-Yakın, Allah'ta yok olmak ve Allah'la bakaa bulmak halidir.

-İbadetin yeri başka, iş'in yeri başkadır.

-Gerçek bir derviş hiç kimsenin verdiği üzüntüden sıkılmaz ve kırılmaz. Cüvanmerd oldur ki kırılmağa değer kimseyi bile kırmaz.

-Fakırlık, her yoklukta sakin olmak ve her varlıkta elde olanı dağıtmaktır. Yani yokluk ile arası iyi olmak, onunla uyuşmak ve varlıktan kurtulmaktır. Her çeşit yoksulluktan korkan arabozucudur. Gerçek Fakıyr'ın Hakktan gayriya ihtiyacı yoktur.

-Mürüvvet, dost kardeşlerinin kusurların görmemezlikten, bilmezlikten gelmektir. Onların zilletlerinden gaflettir.

-Kendisinden seyahat izni isteyen bir derviş : - Niçin seyahat ediyorsun? demiş. O: - Akmayan su bozulur diye, demiş. Cevabı şu :

-Neden deniz olmuyorsun ki hem akmaz hem de bozulmazdın?

-İki nesne en büyüktür : İlim (bilgi) ve Hilim (yumuşaklık). Bilgi ile doğruya (Çalab'a) yol görünür, yumuşaklık ile insanlara katlanılır.

-Beş nesne olanların en yazık olanıdır : Güneşe karşı yanan ışık, görmeyen göze karşı güzel yüz, çorak tarlaya karşı güzel yağmur, kamı tok olana karşı nefis bir yemek ve ahmak adama karşı doğru söz.

-Devrin Sultanı Hazret-i Pire : Benden bir şey iste, demiş. O da :- Bana sinek yaklaştıma.. demiş. Sultan : Ben sineğe hükmetmeğe kaadir değilim, deyince : - Bir sineğe hükmedemeyen bana ne verebilir, demiştir.

-Ara bul. Her ne ararsan kendinde bul. Kendisini tanımayan yarıdan'ı da bilmez.

-Kadınları okutunuz. Kadınları okumayan milletler yükselemez.

-Cennet için ibadet geçersizdir (Tanrı için olmalı)

-İnsanın cemal'i sözünün güzelliğidir.

-Türk milleti cihana hakim olamak için yaratılmıştır.

-İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.

Ölümü:

Yazımın başında doğumu konusunda Hakk'a yürüyüşleri hakkında da tarihler vermiştim. 695 H. (1295/1296 M.) de yazılmış bir vakfiyyede kendilerinden (Merhum) diye söz edilmekte olduğunu Ali Emîri Efendi (Tarih ve Edebiyat mecmuası) (34) (Kasım sayısı: 20., s: 670) notunda kaydetmektedir.

J.K. Birge de yukarıda adı geçen kitapında (1) (s: 41) de 697 H. (1297-98 M.) deki bir başka vakfiyyede Hacı Bektaş adı anılınca (Kuddise sırrahu) = Tanrı sırrını takdis etsin diye yazılmış olduğunu söyler. Bütün silsilenamelerde ise Bektaş ve Bektaşîyye sözünün ebce karşılığı 723 ve 738 (1323 ve 1338) tarihleri verilir.

Prof. Dr. Cavid Sunar (Melamilik ve Bektaşilik) kitapında (22) onun 738 H. (1337) M. de vefatını kabul etmektedir.

Fakırde bulunan ta'lik yazılı Vilayetname nüshasında (B. yazması) s: 364 de vefatının bir perşembe günü olduğuna dair kayıt

vardır. Buna göre Halifesi Sarı İsmail Sultana "Gürültü, ağlaşma istemediğini gelecek Bozatlı ile son hazırlıklarının yapılmasını" söyler ve şunları ekler : (Dünyanın gidişi budur, gelen gider. Sen de hizmet eyle safre yay, himmet dilersen cömertlik et. Halk, Mur-taza'dan (Hz. Ali'den) erlik göstermesini, keramet işlenmesini istediklerinde Kamber'e: "Sofrayı yay" buyurmuştur. Benden kisve giyen mürit konuk istesün. Konuğa hizmet itsun, Şeytan gibi kendusini görmesün, kimsenin yatan itini kaldırmassın, kimseye ululanmassın, hased itmesün) demiştir.

Menkıbeye göre bu Bozatlı Hızır'dır. Bir diğerine göre, yüzü örtülü olan bu zata Sarı İsmail, kim olduğunu sorar, "Yıkadığınız zat Hakkıyçüz kimsizin" der. O da yüzündeki peçeteyi kaldırır. Sarı'nın gördüğü yüz Hacı Bektaş Veli'dir. "Beni bağışla sultanım, 33 yıldır hizmetindeyim, seni bilememişim" der.

Hacı Bektaş Veli'nin bu günkü yatırının zemin katına, yedi metre aşağıda olduğu söylenen (Tabutluk bölümüne) Kırklar meydanında (veya Kızılca Halvet) bir taş kapak kaldırılarak inileceği söylenir, bunun bir şifresi varmış. Bu alttaki tabutluk kısmının yasemin ağaçları ve kurşun tabakası ile Horasandan örülme duvarları içinde mumyalanmış cesedinin gül ağacından altı kat ve üzerinde Sandal ağacından yedinici kat bir tabut içinde bulunduğu söylenir. Bugün bu tabutluk katına inilecek yol bilinmemektedir.

Bu, mumyalanma konusu doğru olabilir. Konya'da Alaeddin Tepesindeki yatırda bulunan Selçuklu prenslerinin mumyalanmış olduğu biliniyor.

Fakıyr'ın (Hacı Bektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri) kitabında (35) yazdığı gibi (s: 50 51) bugünkü Müze olan Külliyye kapalı olduğu sıralarda Hazret avlusundan dış giriş kapısının mermerleri kırılıp kaybolduğunda, şiddetli bir yağmur yağmış. Merdivenlerden aşağıya akan sular Kırklar Meydanı'nı doldurmuş, su içerde pencereler hizasına kadar yükselmiş. Yapılan başvuru ile kapılar açtırılmış, suyu boşaltmak için Niyaz penceresi altından bir delik açmayı düşünmüşlerse de duvarı delememişler Okul çocukları ve halk kovalarla taşıyarak ongün kadar uğraşıp; suyu boşaltmışlar, çamurlar temizlenmiş. Bu sırada Kırklar Meydanındaki (Resul Bali) sandukasının üstü çürüyüp cesedinin mumyalı olduğu görülmüş. Halk ziyarete başlayınca Kırşehir Valisi gelip bunu eliyle çi-

vilemiş, kapatmış. Bu olayı rahmetli Eski Kırşehir Mebusu Hacı Bektaşlı İbrahim Turan Baba'dan dinlemiştim.

Prof. Hilmi Ziya Ülken ise Mihrab dergisinin temmuz 1924 sayısındaki yazısında (Merhum) sözünün, o zamanlarda, ölmüş insan için kullanılmayıp, saygı makaamında yaşayan kimselere (Tanrı'nın rahmetine uğramış kişi) anlamında kullanıldığını kaydediyor. Keza zamanımızda oğul için kullanılan (Mahdum) sözünün de Selçukluların Sahib-i a'zamanlarına verdikleri bir unvan olduğunu yazıyor.

Enver Behnan Şapolyo da doğum ve ölüm tarihlerini (Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi) (36) kitabında (s: 298, 301) de 640 H. 1243 M. ve doğup 738 H./1337 M. de doksan dört yaşında vefatını kabul ediyor.

Daha yukarılarda sözünü ettiğim Murat Sertoğlu'nun bahsettiği (Orhan Gazi ve Hacı Bektaş'ın imzalarını taşıyan dört maddelik belgenin tarih arşivinde bulunduğu) şeklinde verdiği bilgiye zihin takılmaktadır. Bu belge gizli kalmayıp meydana konulsa bir çok hususlar aydınlığa kavuşacaktır.

Hammer tarihinde de (37) (Keçenin aslı Hacı Bektaş tarafından Yeniçeriler için dua eylediği günlere kadar çıkar) (s: 8) deniyor. Yeni Hammer tarihinde (s: 8) Orhan Gazi'nin Amasyada Suluca Konaryum köyünde oturmakta olan Hacı Bektaş'a birkaç askeriyle gittiği ve ona askere dua etmesi bir sancak ve bir ad vermesini istediği yazılıdır.

Yatırın kubbesi üzerindeki Alemin 1600 tane altın eritilerek bir mukavva kalınlığında dökülmüş olduğunu, dergahın eski hususi katibi Nuri Efendiye atfen Hamid Zübeyr (Koşay) yazıyor (38) (Türkiyat Mecm. C: 11., s:376/377).

Bu alem üzerinde (Dergah-ı Ali-i Yeniçeriyân'dan Ali Kethuda vakfı) olduğuna dair ve altında 1028 tarihi bulunan yazı maden üzerine kazılmıştır. Bu alem, yeniçerilerin bu dergaha bağlılıklarının ve onun bir uzvu olduğunun değerli bir belgesidir.

Bitiriş:

Görülüyor ki, Hacı Bektaş Veli, kuşkular ve karanlık içinde çırpınan insanlığa bir ışık getirip onu huzura kavuşturma, benliğini bul-

durma çabasında idi. İnsanlığın şevki, zevki, mutluluğu ve umudu olmuştur. İnsan taştan, demirden bir materyel değildir; duygusu, gönlü, aşkı, ince soylu duyguları olan şerefli bir yaratıktır.

Taassubun, kuru materyalizmin ve bir taraftan da dünya didişmelerinde arada ezilmişliğin etkileri Türk insanını karanlığa ve karamsarlığa sürüklerken Hacı Bektaş Veli ve ardından gelenler bu toprakların insanına nefsinin, benliğini ve Türklüğünü bilmeyi, zâtındaki ve Türklüğündeki şerafeti (Ululuk, yücelik ve değeri) evren içindeki yüce makaanın değerini göstermişlerdir. Anlaşmazlıklar ve bunları körükleyenlerin elinde oyuncak olan bir insanlık vardı. Tüm insanları, evcil-yaban tüm hayvanları bir araya toplayup Tufandan koruyan bir Nuh Gemisi gerekti. Bu da ancak ve ancak sevgi idi. İnsanlık sevgiye dayanan bir kurum ile kurtarılabilir-di.

Biz, Müslümanlar, İsa Peygamberi Hazretsiz anmaz, Meryem'i Ana sözüyle değerlendirek söylerken Batılı din adamı bizim Hazret-i Muhammed'imize dil uzatır, insanları birbirine düşman eden gruplaşmalara böler. İşte bu yanlış terbiyeler, çürük düşünceler ortadan kaldırılmalı idi. Bunu ne batılı din adamı ne de İslam dünyasının doğmatik, geride kalmış softası yapardı. Ancak Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ Celaleddin ve benzerleri gibi, bu eşsiz insanların yüce ruhu, düşünüşü, aşk-ı ile kurtuluş yolu aydınlanabilirdi. Milli Birlik ve Dünya barışı o zaman sadece süslü, şatafatlı bir söz olmaktan çıkar, anlam kazanırdı.

Hacı Bektaş Veli de milliyetinde, dininde, dilinde, geleneklerinde ve sosyal gelişiminde yabancı bir ideolojinin, din yoluyla Arab, dil yoluyla Fars'ın etkisinin tutsağı olmakta olan Anavatan'a inanış ve düşünceleriyle gerçek **Şafak muştulayıcısı** olarak gelen Türk yücesi, Türk halkına önce ümmet değil Millet olduğunu anlatmaya çalışan bir veli idi. Onun duyuş düşünüş ve inanışları hayatın gerçeklerinden alınmıştır. Çeşitli baskılar, istilalar, yaşama güçlükleri altında ezilen Türk toplumuna benliğini, kimliğini, duyurmuş, varlığını bildirmiş, kurtarıcısı olduğu İslam dininin asıl sahibi olduğunu anlatmıştır.

Türk sözünü kaba-saba anlamlarda kullananlardan alıp, asıl sahiplerine bunun bir yücelik olduğunu duyurmuştur. Türk'ü Türkçe'yi yüceltmıştır. Dinin uydurmalarından uzak, Hazret-i Peygamber-

rin zamanındaki sadelikte olmasını sağlamağa çalışmıştır. Fani olana değil, ebedi ve bakii olana yönelmiş ve yöneltmiştir. Onu yeniyeye, yepyeniye sevketmiştir. Kararmış gönüllere ışık olmuş, yanık Türk insanının sinesine gönül tohumu serpmiştir.

Sayın General Cemil Conk (Kur'andan Hikmetler) (39) adlı eserinde Hacı Bektaş Veli ve diğer mutasavvıf zevatı : "Din adab ve erkanına tamamen uyan ve bunlara riayetin vacib olduğuna inanarak hakikati arayan büyük insanlar" olarak nitelendirmektedir (s: 9).

Hacı Bektaş Veli için taşı, duvarı yürütmüş, beş-taşı şahid olarak konuşturmağa koşturmuş, hamur kayayı hamur yoğurur gibi yoğurmuş diye kerametler söylenir. Aslında: Bir taş kitlesi gibi hareketsiz ve ölü hale getirilmiş olan Türklüğü Türk ruhunu, Türk benliğini, Türk şuurunu ve milliyetini canlandırmış, yürütmüştür. Bu onun en büyük kerametidir.

Duvarı yürütmüş ne demek? Cansız bir hale getirilmeğe uğraşılana bir milleti kendine getirip işler duruma sokmak, onun baskı altında bırakılmış gücünü açığa vurmaktır.

Beş-taşı konuşturmak ne demek? Yurt alanında -orada, burada bir taş sessizliği içinde devletin resmi dili Arabca, Farsça diye dili bağlı oturan Türk çocuklarının Türk dilini açmak, sazına ses vermektir. Karamanlı Mehmet Bey'e o meşhur Türk dili fernanını empoze eden hatta dikte ettirenin Hacı Bektaş Veli olduğu söylenir. O, ev ev, köy köy, oba oba, çadır çadır dolaşmış, Türk halkı arasına girmiş, onların dert ve heyecanını gözleriyle görmüştü.

Ceyhun Atuf Kansu, Ankara'da çıkan (Devrimci) dergisindeki (Din ve Devlet) adlı yazısında (40): Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ, Hacı Bayram Veli, Yunus'un Türk Ulusu'nun inançlarını işleyip, devlet ve yasaları şekillendirmek için değil, halkın gönüllerini eğitmek için evrensel Aşk'ın ve inancın ateşini üflediklerini, Türklüğün kaynaklarını koruyarak Uluslarına Tanrısal sevgiyi aşılama için çalıştıklarını söyler (s: 6).

Mustafa Ertuğrul Kaan (Hacı Bektaş Veli adlı kitabında (41) şöyle diyor : (Yirminci asırda madde ve ruhun tekamülü müvazı bir şekilde cereyan etmektedir. Zaten maddenin olgunlaşması yine ruhun sayesinde. Maddi ihtiyaçlarını tatmin edenler ruhi ihtiyaçlarını tatmin etmezlerse insanlık bakımından eksik kalırlar. Ve aksi olarak ruhi ihtiyaçlarını tatmin edip bedeni ihtiyaçlarını tatmin et-

mezlerse insanlık bakımından eksik kalırlar, hayattan zevk almazlar. Şu halde; madde ve ruhu (hakikatten madde ve ruh birdir) beraber yürütmek lazımdır.

İşte Hacı Bektaş Veli beşeriyetin bu halini inceden sezmiş ve esas Müslümanlığa avdet emrini vermiş ve kendine tabi olanları da o yönden çalıştırmağa başlamıştır. Yeni bir inkılab yapan Hacı Bektaş Veli'dir. Fakat O, Müslümanlığa yeni bir şey ilave etmemiş esas hakikî Müslümanlığı örten perdeleri açmıştır. Her inkılabda olduğu gibi, ona ve yoluna hücum edenler olmuştur (s: 2).

Değerli Tarihçi Cemal Kutay, (Tarih Konuşuyor) dergisinde (26) şöyle diyor : (Türklüğün Anadolu'ya yerleşmesi devresi içinde zafer yürüyüşüne öncülük eden Horasan erleri, Yeniçeriliği kuruluşunda manevi havası içine alan Hacı Bektaş'lar Avrupa içlerine akan fetih sellerini önünde yürüyen manevi mürşitler, ruh ve dava birliğinin saygı gören kudretleri idi (C/2., sayı: 9, s: 679, Ekim 1964). Hülasa, onun yolu sevgi, sevgi yine sevgi idi. Dostu, yaratıcı'yı doğa'yı, güzelliği, nihayet dost olmayanı bile hoşgörmek.. Onda Hümanite (İnsancıl oluş) ile realite (Gerçekçi oluş) birleşmiştir. İnsanlığı iyiye, doğruya, güzele götürmeğe çalışmıştır. Davası insanlık davası idi.

Onda anlayarak inanış, ilerici olmak, yepyeniyi aramak, daima birlik ve dirilikte olmak çalışkan olmak düşüncesi egemendi. Büyüğe saygı, küçüğe şefkat, kadına hürmet, (Eline, diline, beline) sahip olmak (bu üç sözcüğün baş harfleri arab harfli yazıda : Edeb oluyor), edebli olmak, hoşgörülü olmak öğüdünü vermiştir.

HACI BEKTAŞ KONUSU İÇİN BİBLİYOGRAFYA

1 - J.K. Birge : *The Bektashi Order of Dervishes* London 1937, s: 41.

2 - Ahmet Rifat Efendi : *Mir'at-il-mekaasid fı Def-il Mefasid, İstanbul 1293 H., s: 179-180*

3 - Murad Sertoğlu : *Hacı Bektaş Veli, Şadırvan - Turizm yayın. İstanbul 1966, 2. Cit, s: 196.*

4 - Şemseddin Sami : *Kaamus-ü'-A'lam C: 2. s: 1332.*

5 - Zeri Bektashizmes (Bektaşilik sesi dergisi). *Amerika Michigan-Tay'or Bektaş Dergahı yayın organı, How Bektashism was organized başlıklı yazı. sayı : 1., s: 26.*

6 - Refik Ahmet Sevengil : *Yüzyıllar boyunca Halk Şairleri, Atlas kitapevi, İstanbul 1965, s: 8.*

7 - İbrahim Alaeddin Gövsa : *Türk meşhurlar Ansiklopedisi, Yedigün yayını, İstanbul. 1945. s: 69.*

8 - Kemal Samancıgil : *Bektaşilik Tarihi, Emniyet Kitaphanesi, İstanbul 1945.*

9 - Ali Sümer : *Anadoluda Türk Öncüsü Hacı Bektaş Veli, Yeni san'at Matbaası Ankara 1970, s: 5.*

10-Nezihe Araz : *Anadolu Evliyalari, Fatiş Yayınevi, İstanbul 1958, s: 256.*

11-Murad Sertoğlu : *Kerbela (Tercüman, 16 Eylül 1962), s: 4.*

12-Sarı Abdullah Efendi : *Edirne'li Mecdi Efendi çevirisi Şakayık-ı Nu'maniyye, fihristi.*

13-Edirneli Oruç Bey : *Oruç Bey Tarihi, 1001 Temel eser, No.: 5, s: 34.*

14-F.H. Tökin : *Türk Düşüncesi, Aralık 1956 ve Ocak 1957 sayısı.*

15-Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken : *Mihrab dergisi, Hacı Bektaş Veli makaalesi, Temmuz 1924 sayısı.*

16-Bezmi Nusret Kaygusuz : *Aydınlığa Doğru, Ege Ekspres, İzmir, 13 Ekim 1960 nüshasındaki araştırması.*

17-Türk Ansiklopedisi : *Bektaş maddesi, C: 2., s: 402.*

18-Ahmed Münib Efendi (Bandırmalı zade): *Mirat-ut-Turuk, Cemal ef. Matb., İstanbul 1306, s: 22. 24, 124.*

19-Tevfik Oytan : *Bektaşiliğin İçyüzü. Maarif Kitabevi 1956, 4. baskı.*

20-Mehmed Süreyya : *Münci Baba tarikat-i Aliyye-i Bektaşiiyye. Kitabhane-i Sudi, İstanbul 1338-1340, s: 12, 13.*

21-Besim Atalay : *Bektaşilik ve Edebiyyatı : Matbaa-a-i Amire, İstanbul 1340, s: 37.*

22-Prof. Dr. Cavid Sunar : *Melamilik ve Bektaşilik; Ankara Üniv. İlahiyet Fak. yayını No.: 115, s: 37.*

23-Aşıkpaşazade : *Tarihi İstanbul Matba'a-i Amire 1332. S: 37, 204, 206. Bunun 1000 Temel eser No.: 23 M. Egit. Bak. 1970 baskısı s: 221, 222.*

24-Cevad Hakkı Tarım: *Kırşehir Tarihi Kırşehir İl Basımevi, 2. Baskı, s: 42*

25-Yahya Benekay : *Yaşayan Alevilik, Varlık yay. İstanbul 1967, s: 9.*

26-Cemal Kutay : *Müslüman Kardeşler Harekatı, Cemal Kutay kitaplığı : 2., İstanbul 1977, s: 217.*

Tarih Konuşuyor Dergisi, C: 2, sayı : 9, Ekim 1964. s: 679.

- 27-Ziya Şakir : *Bektaşî Nefesleri, Tasvir Neşriyatı*, s: 22.
- 28-Şükrü Kaya Seferoğlu : *Anadolu'nun ilk Türk Sakinleri Kürtler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını, Ankara 1982*, s: 48.
- 29-Hatipoğlu : *Bahr-ü'-Hakaayık. İstanbul Üniv. Edeb. Fak. yay.:* 861, *İstanbul Edeb. Fak. Matba'ası* 1960. (Prof. İsmail Hikmet Ertaylan).
- 30-Baha Said Bey: *Bektaşiler, Türk yurdu, Şubat 1927, C: 5, No.: 26. s: 128 ve dev., 141/142, aynı dergi No: 27, s: 315.*
- 31-Fuad Köprülü : *Türk Yurdu C: 2., 8, Ve: Türk Yurdu, mayıs 1341, No. : 8, s: 139.*
- 32-Hacı Bektaş Veli: *Kitab-ül-Fevaid, Tertibleyen : İ.Ö., Dizer-konca Matb. 1959.*
- 33-A.Rıtkı : *Bektaşî Sırri : İstanbul Bekir Efe. Matb. Vezirhan 1325. C/4. Asır Matb. İstanbul 1327 s: 32*
- 34-Ali Emiri : *Tarih ve Edebiyyat 20. s: 670.*
- 35-Doç. Dr. Bedri Noyan : *Hacı Bektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri, İzmir, Ticaret matba'ası 1964, s: 50/51.*
- 36-Enver Behnan Şapolyo: *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi : Türkiye Yayınevi, Türkiye Basımevi İstanbul 1964. s: 298, 301.*
- 37-Joseph von Hammer : *Osmanlı Devleti Tarihi, Çeviren:Mehmet Ata, Bugünkü dile sadeleştir (Prof. Dr. A. Karahan) s: 8.*
- 38-Hamid Zübeyr (Koşay) : *Hacı Bektaş Tekkesi, Türkiyat mecm. C:2., s: 376/ 77.*
- 39-Cemil Conk (Genaral): *Kur'anda Hikmetler, Tan Matb. İst. 1955. s. 9*
- 40-Ceyhun Atuf Kansu : *Din ve Devlet, Devrimci dergisi, 10 kasım 1960, 7/1 sayı, s: 6.*
- 41-Mustafa Ertuğrul Kaan: *Hacı Bektaş Veli, s: 2.*
- 42-Rüştü Şardağ : *Her Yönü ile Hacı Bektaş-ı Veli ve en yeni eseri (Şerih-i Besmele). Karınca Matbaacılık İzmir. 1985.*

BEKTAŞ VELİ VE BEKTAŞİLİKTE KURULUŞ

Hazreti Pirden Sonrası:

Bu konuda tanık olacak belgelerin azlığı, Yeniçerilerin kaldırılışında, Bektaşî Dergahlarındaki kitap ve yazmaların yağma edilmesi ve yakılmasındandır. Bilinmez noktalara ışık tutacak yeni belgeler aranır, bulunursa çok iyi olacaktır.

Hazret-i Pir'den sonra Dergahta, İdris Hoca'nın oğlu Hızır Bâli posta geçmiştir. Ondan sonra sırasıyla Resul Bâli, oğlu Yusuf Bâli, Mürsel Bâli ve onun oğlu Balım Sultan geçmiştir. Balım Sultan mücerred olup evlenmemiş olduğundan bu nesil burada bitmiştir. Kardeşi Kalender yolu ile bir kol gelmektedir.

Balım Sultan'dan sonra Hacı İskender Dede, Emir Kasım Dedeler görev almışlarsa da, Resul Bâli torunu Mahmud oğlu Hüdâdâd, Kalender ile geçinememiş, Kalender öldürülmüş, onun taraftarları da Hüdâdâd'ı öldürmüşler. Bu yüzden Pir Evi 34-36 yıl kadar post-nişinsiz kalmıştır. Sonradan, Balım Sultan halifelerinden ve eski vezirlerden Sersem Ali Baba, (Dedebaba) unvanı ile 958-977 Hicrî (1551-1570 M.) yılları arasında ondokuz yıl post'a oturmuştur.

(Dedebaba), Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli'nin vekili demektir. O günden bugüne kadar birinci safhada yukarıda adları sayılan sekiz kişi, ondan sonra da (Dedebaba) olarak 27'si merhum Ali Naci Baykal Dedebaba olarak Otuzbeş zat Hacı Bektaş Veli Hazretlerini zamanlarında temsil etmişlerdir. Şimdiki Dedebaba otuzaltıncıdır.

Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisinde, "Pir Evi'ndeki Baba" maddesinde, (s: 266) Mithat Sertoğlu da şöyle yazıyor : (Pir Evin-

deki Baba = Dede Baba : Hacı Bektaş Veli Türbesinde oturan baba'ya verilen isim. Bu vefat edip yerine yenisi geçtiği vakit, İstanbul'a gelir ve Yeniçeriler kendisini alıp alayla ağa kapısına götürürler, oradan tacını Yeniçeri Ağası giydirdi. Bundan sonra yine alayla Paşa kapısına giderler, baba orada da sadr-ı a'zam'dan kürk giyerdi. Kendisinin, Pir Evi'ne dönünceye kadar Ocak'ta misafir olması kanundu).

Eskiden İstanbul'da Dede Baba vekili bulunurdu. 1241 de Elbasanlı İbrahim Furugi baba idi. Sonraları Fatih Baba olmuştur. Bunlar :Şeyh-ül-İslamlık ile ve Devlet makamları ile olan işleri yürütürlerdi.

Bazı kaynaklarda, Dede Baba olan zatın İstanbul'a ve Yeniçeri ocağına gelmesi gibi bir erkân yazılıdır ki, böyle bir usul yoktu.

Şimdiye Kadar Horasan Postunda Oturan Dede Baba'lar

Adı Posta Oturuşu Hakka Yürüyüşü Müddeti

1- Sersem Ali Dede Baba	958 (1551 M.)	977 (1569 M.)	19 Yıl
2- Elhac Ahmed Ali Dede	977 (1569 M.)	977 (1569 M.)	1 Yıl
3- Abdullah Baba (Dimetokalı Ak Abdulluh Baba)	977 (1569 M.)	1005 (1596 M.)	27 Yıl
4- Dimetokalı Karar Halili Baba	1005 (1596 M.)	1038 (1628 M.)	33 Yıl
5- Dimetokalı Elhac Vahdeti Dede Baba	1038 (1628 M.)	1060 (1649 M.)	22 Yıl
6- Elhac Seyyid Mustafa Dede Baba	1060 (1649 M.)	1086 (1675 M.)	26 Yıl
7- Bireckli Seyyid İbrahim Âgâhî Dede Baba	1086 (1675 M.)	1101 (1689 M.)	15 Yıl
8- Urfalı Es-Seyyid Halil İbrahim Dede Baba	1101 (1689 M.)	1127 (1714 M.)	26 Yıl
9- Serez'li Hacı Hasan Dede Baba	1127 (1714 M.)	1149 (1736 M.)	22 Yıl
10- Kırımlı Hanzade Mehmet (Külhâni-l İlay-hâr=Tortu yiyen)	1149 (1736 M.)	1173 (1759 M.)	24 Yıl
11- Dimetokalı Seyyid Kara Ali Dede Baba	1173 (1759 M.)	1198 (1783 M.)	25 Yıl
12- Sinop'lu Seyyid Hasan Dede Baba	1198 (1783 M.)	1205 (1790 M.)	7 Yıl
13- Horasânî Hacı Mehmet Nûri Dede Baba	1205 (1790 M.)	1214 (1799 M.)	9 Yıl
14- Kal'acıklı Seyyid Halil Hâkîl Dede Baba	1214 (1799 M.)	1229 (1813 M.)	15 Yıl

15- Sivash Mehmet Nebi Dedebaba	1229 (1813 M.)	1250 (1834 M.)	21 Yıl
16-Merzifonlu Hacı İbrahim Dedebaba	1250 (1834 M.)	1251 (1835 M.)	1 Yıl
17- Vidinli Seyyid Hacı Mahmud Dedebaba	1251 (1835 M.)	1265 (1846 M.)	12 Yıl
18- Sofyalı Saatçi Ali Dedebaba	1263 (1846 M.)	1265 (1848 M.)	2 Yıl
19- Çorumlu Seyyid Hasan Dedebaba	1265 (1848 M.)	1266 (1849 M.)	1 Yıl
20- Yanbolulu Elhac Ali Turabi Dedebaba	1266 (1849 M.)	1285 (1868 M.)	19 Yıl
21- Selanikli Hacı Hasan Dedebaba	1285 (1868 M.)	1291 (1874 M.)	6 Yıl
22- Konyalı Perişan Hafız Ali Dedebaba	1291 (1874 M.)	1297 (1879 M.)	6 Yıl
23- Ehlac Mehmed Ali Hilmi Dedebaba	1297 (1879 M.)	1325 (1907 M.)	28 Yıl
24- Malatyalı Hacı Mehmet Dedebaba		? 1315 (1897 M.)	?
Bu'zat Mehmed Ali Hilmi Dedebaba İstanbul'a nakledilince Vekâleten Pir evinde kalmış			
25- Hacı Feyzullah Dedebaba	1315 (1897) den	(1322=1904)'e kadar vekaleten	7 Yıl
	1322 (1904 M.)	1331 (1913)	
		Asaleten	9 Yıl
26- Salih Niyazi Dedebaba	1331 (1913 M.)	1941 (28 Kasım)	28 Yıl
(1913-17 Ocak 1930)a kadar 17 sene Pir Evi'nde ve Türkiye'de (1900-1941)'e kadar 11 sene Amavutluk'ta. Hepsisi			
27- Ali Naci Baykal Dedebaba	1930 yılından	1941'e kadar vekaleten	11 Yıl
	1941 yılından	13 Temmuz 1960'a kadar	19 Yıl
28- Salih Bedreddin Noyan Dedebaba (Aşık Noyan)	21 Temmuz 1380		
	16 Temmuz 1960		

Selanikli Hasan Dedebaba aslen Elbasanlıdır. Annesi Selanikli-dir.

Malatyalı Hacı Mehmed Dedebaba "Türbedar" lakabını kullanır ve icazetlere böyle yazardı. Sırrı Paşanın dergaha gelişinde : "-Bu şeref Fakire yetişir. Post-nişinliği Nakşi şeyhi ile Çelebi paylaşmıyorlar" demiştir. Sonraları Hacı Feyzullah Dedebaba yine post-nişin lakabını kullanmıştır.

Bektaşilikte Kuruluş:

Bektaşiliğin merkezi, şimdi Nevşehir iline bağlı ve adını orada medfun bulunan yüce Pirden alan "HacıBektaş" ilçesindeki Pir evi denilen büyük dergah sitesidir. Reis-i ruhânî Dedebaba'dır. İlk postnişin halifeler evli kimselerdi. Sersem Ali Dedebaba'dan sonra mücerred zevattan da Dedebabalar gelmiş, Salih Niyazî Dedebaba, yerine Halifesi Ali Naci Baykal Dedebaba'yı bırakınca Dedebaba'lık yine evli bir zata geçmiştir. Bu zattan sonraki Dedebaba de yine evlidir.

Fir Evi :

Pir Evi, Hacıbektaş İlçesinin ortasında, ayrı ayrı üç avlu ve bunlar etrafında birçok binaları olan geniş bir site halindedir. 16 Ağustos 1964 Pazar günü müze olarak açılmıştır. Bu açılış törenini Nevşehir senatörü Prof. Dr. Ragıp Üner düzenlemiş, Hacıbektaşlıların da candan gayret ve konukseverlikleri ile çok parlak bir şekilde tatbik edilmiştir. Fakirlerine de bu törende konuşma görevi verilmiş, gidip konuşmuştum.

Pir Evi ilk defa Kızılca Halvet denilen ufak bir oda ile kurulmaya başlanmış, Hazret-i Pir Hakka yürüyünce bunun bitişiğine sıralanmış, Murad Gazi tarafından kubbesi tamamlanmış, zamanla diğer binalar yapılarak bugünkü halini almıştır.

Pir Evi'nde Aşevi, Ekmek Evi, At Evi, Mihman (Konuk) Evi, Meydan Evi, Kiler Evi, Çamaşırhane gibi tesisler vardır. Bu site dışında Balım Evi (Kadıncık evi), Han Bağı, Dede Bağı olup bütün bu evler ve bağların birer babası bulunur, herbirinin de dervişleri olurdu.

1826 (Yeniçeriliğin ilgası) ya kadar Meydan Evi Babası aynı zamanda Dergahta bir de mescit olup padişah tarafından tayin edilen bir şeyhi olur, bunlar daha ziyade Nakşbendi Şeyhlerinden olurdu. Buraya gelenlerin hepsi az zamanda Bektaşiliğe girmişlerdir.

Protokol bakımından Dedebaba'dan sonra Aş Evi babası gelir idi. Dedebaba yürüyünce yerine Aş Evi babası seçilirdi, fakat bu kesin bir usul değildi; buna mecburiyet yoktu.

Pir Evi dışında dört esaslı dergah (Astane-i Bektaşîyan) vardı ki bunlar : 1) Rumelinde, Dîmetoka'da Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Dergahı, 2) Kerbela Dergahı, 3) Elmalı'da (Halen Tekke köyünde) Abdal Musa Sultan Dergahı, 4) Mısır'da Kahire yanında Kaygusuz Sultan Dergahı.

Bu dergahlar Halife makamı idiler. Mehmet Ali Hilmi Dedebaba'nın Şahkulu Sultan Dergahı (Merdiven köyünde) da sonradan bunlar arasına katılmıştır.

Anadolu ve Rumeli'nde ise yayan altı saatlik mesafe üzerinde muhakkak ki Bektaşî dergahı bulunurdu. Bu sayede yolcular gece yollarda kalmaz, dergahlara konuk olur, ağırlandırlardı.

Pir Evinin birinci avlusunda sağda Feyzi Baba Çeşmesi, Ekmek Evi, solda Misafirhane vardır. At evi de burada idi. halen yalnız çeşme vardır. Diğerleri restore edilecektir. Bu avluya "Nadar Avlusu" denir. Giriş kapısına Çatal Kapı derler. İkinci avluya, iki avluyu ayıran duvardaki Üçler Kapısı'ndan girilir. Bu avluda bir havuz, sağda Arslanlı Çeşme vardır. Sağda Aş Evi ve mescit, solda Çamaşırhane, Meydan Evi, Kiler Evi binaları vardır. Halen Aşevinin üst katı Müze Müdürü odası, Kiler evi ise Kitaplık olarak kullanılıyor. Aş Evindeki Karakazan Bektaşî-Alevî'ler için kutsaldır. Meydan evi İkrar törenlerinin yapıldığı bina idi. Meydan Odası denilen me-rasim odası 7,80 metre boyunda ve kare şeklindedir. Tavanı kırılan-gıç kanadı denilen tarzda yedi kat gök sembolize edilmiş bir şekil-dedir. İkinci avluya Dergah Avlusu denir.

Üçüncü avluya Hazret Avlusu denir ki buraya Atlılar Kapısından girilerek varılır. Giriş kapısının karşısında Hazret-i Pir'in türbesi, Kızılca Halvet, Kırklar Meydanı ve Güvenç Abdal ile sevgilisi Dünya güzeli ve cariyesinin türbesini bir araya toplayan yapı vardır. Bunun giriş kısmının iki tarafında altışardan on iki eski Dedebaba mezarları vardır.

Hazret Avlusunun sağ tarafında Balım Sultan Türbesi, avluda da eski Bektaşîlere ait mezarlar vardır. (Bu konuda müracaat kitabı : "Hacıbektaş'ta Pir evi ve diğer ziyaret yerleri. Doç. Dr. B. Noyan, Aydın 1964).

BEKTAŞI DERGAHLARI

Dergah (Kapı yeri) anlamındadır. Mistik kurumlarda uyarıcı (mürşit) ve dervişlerin oturdukları, resmi ve dini törenlerin yapıldığı yapıdır. Büyük ve meşhur olanlarına "Astane", "Hankah" denirdi. Türkçede tekke, daha ufak olanlara köşe, bucak, aç anlamlarına (Zaviye) denir.

Bir Tekkede, baba ve ailesinin oturmalarına mahsus ayrı bir bölüm, derviş ve diğer hizmet erlerinin oturacakları odalar, aş evi (mutbak), meydan odası, konuklar için yatak odaları ve çoğunlukla bir türbe bulunurdu. Bazılarının geniş bağ, bahçe, sebze ve meyve bahçeleri, tarla, sürü hayvanları için ağılları bulunurdu.

Halén Türkiye dışında bazı yerlerde Bektaşî tekkeleri açıktır : Amerika, Irak, Mısır, Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya'da..

Bütün memleket alanına yayılan dergahların postnişinleri dedebabadan icazet alırlardı. Baba olacak derviş için çevresi muhibbanı (Bektaşiler) bir mezbata hazırlar, imzalarlar. İcazet verilmesi uygun olacağını bildirirler. Kendi dervişleri arasında baba olacak vasıfta kimse yoksa Pir Evinden bir mürşit (uyarıcı baba) isterlerdi. Bu mazbataya göre, Dedebaba icazet verip o derviş baba yapar ve o dergaha ta'yin ederdi. Ancak dedebaba ve onun uzak bölgelerde seçilmiş bulunan halife'leri icazet verebilirdi. Bir halife bir derviş'e icazet yazar, Baba yaparsa bunu derhal merkeze bildirirdi. Bir halifeden alınmış olan icazette en çok üç yıl içinde dedebabaya bizzat götürülerek onaylatılamazsa hükümsüz sayılırdı. Bütün bu görevler kutsal bir hava içinde dikkat ve düzenle yerine getirilirdi.

Hemen hemen her dergahta bir ziyaret mahalli türbe bulunur. Bu türbeler çoğunlukla dergahın banisi veya Post-nişinlerinden meşhur birine aitti. Yahut eski bir Bektaşî azizinin türbesidir de dergah sonradan oraya bina edilmiştir.

Dergahların isimleri de onu yaptıran veya orada medfun (gömlü) kimseye nisbet edilir. Ali Rıza Baba Dergahı, Deniz Ali Baba, Kızıl Deli Sultan, Horasanlı Ali Baba, Abdal Musa Sultan Dergahı gibi..

Dergahlar çoklukla şehir dışında kuruldu.

Amerika'daki Dergah :

Amerika'da, Michigan'da Taylor mevkiinde, şehirden yirmi kilometre mesafede bir dergah bina edildi. Bunun yeri, Amerikadaki Bektaşilerin aralarında topladıkları otuz bin dolar ile satın alınmış ve üzerine dergah inşa edilmiştir. 1953 senesi kışında Kahire Dergahından icazet almış olan Derviş Recep, halen orada Baba olarak bulunmaktadır.

Ayrıca Derviş Bayram, Derviş Lütfi, Derviş Bektaş Karamartin hizmettedirler. Post-nişin olan Sayın Recep Ferdi Baba, önceleri Amavutlukta Ergiri Dergahı post-nişini Selim Baba'nın Dervişi idi. 1944 te Amavutlukta tekkelerin kapatılması sözü edilince oradan uzaklaşmıştı.

Michigan Dergah binası inşa edildikten sonra içerisi halılarla ve lüzumlu eşya ile döşenmiş, Meydan Odası için bronz şamdanlar yaptırılmış idi. Dergah binası iki katlıdır.

Ayrıca büyük kiler ve arazinin ürünlerini depo edecek büyük ambarlar vardır. Dergah küçük bir çiftlik ile çevrilidir. 400 kadar elma ağacı, hububat ekilen kısım, şarab imalathanesi, barakalar, tavuklar için büyük ve fenni kümesler vardır. Dergahın o zaman altı bin kadar tavuğu vardı, şimdi bu daha da geliştirilmiştir.

Yetiştirilen ürünün ihtiyaçtan fazlası satılır. Dergahın yetiştirdiği her ürün derhal alıcı bulur. Çünkü kalitesi iyi, hilesiz ve en iyi cins olduğu bütün alıcılar tarafından bilinir, emniyetle alınır.

Amerika'da, diğer bütün ma'bedlerde olduğu gibi, Bektaşî Dergahı da hiçbir vergiye tabi değildir. Dergahta muhib ve dostlar teberruda bulunurlar. Dergah arazisinde şehir halkı ve gelen yabancıların da katıldığı kır eğlenceleri tertiplenir. Dergahın kuzu ve koyunlarından satın alırlar, bunları dervişler fırında pişirirler veya çevirme yaparlar. Bembeyaz, tertemiz elbiseleriyle misafirlere hizmet ederler. Onlara değişik yemekler hazırlarlar, dergaha da gelir sağlarlar.

Dergahın açılış törenine Michigan'daki bütün ruhani reisler ve muhtelif dinlere mensup din ve ilim adamları katılmış idi.

İlk günlerde Recep Ferdi Baba ile gelmiş olan Derviş Lütfi Ergirili, Derviş Arşı Avlonyalı ve Derviş Bayram Yakovalı idiler.

Derviş Bektaş Karamartin, Türkiye'dendir. Başka dervişler de olup, bunlar dergahın iç işlerine bakarlar. Dergah mensupları hepsi, Baba da dahil, çalışırlar.

Dergahın bir de (Bektaşilik Sesi) adlı dergisi vardır. Dergahın yönetim işlerini bir Yönetim Kurulu görür. Halen ellerinde kırkbin dolarları olup bunun iki misline çıkacak yeni bir yapı projesi için bu meblağı artırma gayretindedirler.

Muharrem Ayininde Aşure'yi Derviş Ali pişirir, Abbas Murtaza ve Nevruz Bacı da kendilerine yardım ederler. Mersiye okunuşunda kadın-erkek bine yakın kimse bulunmuştur. Recep Baba'nın duasından sonra bir ağızdan mersiye okumuşlardır.

Dergah Amerikalıların çok dikkatini ve ilgisini çekmektedir. Gazeteleri dergahtan, dervişlerden ve Bektaşilikten uzun uzadıya behseden yazılar yazmışlardır.

Protestan ve Katolikler de dergahı ziyaret ederler. Birçok kimseler, yetiştirilen hayvanların bakım ve özelliklerini görünce hediye olarak cins hayvanlar, vesair alet, makine gibi lüzumlu eşya vermektedirler.

Amerika'da bütün dini mabetler için gösterilen saygı, özellikle Bektaş mabedi için de gösterilmektedir. Bir gazetede ki beyanatında bundan bahseden Recep Ferdi Baba: (Biz Dergahımızla iftihar ederiz, bütün Bektaş dergahları gibi bizim mabedimiz de her millet ve dine mensup insanlar için daima açıktır) demektedir.

Amerikadaki Bektaşiler doğrulukları ile o kadar şöhret yapmışlardır ki, İkinci Dünya Harbinde Kahire'ye gelen Başkan Roosevelt bir konuşmasında, Amerikanın devlet sırrı ile ilgili önemli işlerinde Bektaş'leri görevlendirdiklerini söylemiştir.

Pir Evi'nin Kutsal Yerleri:

Hacıbektaş İlçesinde, Pir Evi dışında kasabada da kutsal ziyaret yerleri vardır. Arafat dağında Çilehane : İçi oyuk bir kayadır. Pencere gibi deliğinden dışarı çıkılır. Buradan çıkabilenler günahsız sayılır. Minderkaya: Çilehane önündedir. Hazret-i Pir bunun üstünde oturur, kasabayı seyredermiş.

Biraz ileride Kadıncık Ana mevkii ve Kulunçkaya vardır. Yine bu tarafta Zemzem Pınarı vardır. Suyu güzel ve kutsaldır.

Şehirde Balımevi denilen Kadıncık Ana Evi vardır. Burada Hacı Bektaş Veli'nin yıkılırken eliyle düzelttiği ve hala yıkılmadan duran, Bektaşilerce kıyamete kadar yıkılmayacağına inanılan duvarın bulunduğu kutsal oda vardır.

Akpınar: Bâlimevinin yanındadır. Hacı Bektaşî Veli'nin bulup akıttığı kutsal bir sudur. Musluksuz borulardan daimi akar. Bu civarda Hazret-i Pir'in çamaşırları yıkanırken içine girdiği Çamaşır kaya, hamur gibi yoğurduğu Hamur kaya da vardır.

Karahöyük : Kasabanın giriş yolunun solunda, uzaklardan da görülen bir höyüktür. Burasını eski Ziraat Vekili Nedim Ökmen Bey ağaçlandırmış ve çok güzel olmuştur Cins çamlar, tepeye kadar çıkarılan su ile sulanmaktadır.

Han Bağı : Kasabanın güney batısında yeşillik, güzel suyu olan bir yerdir. Buradaki suya Şeker Pınarı derler. Bülbülleri meşhurdur.

Bir de Kasabanın kuzeyinde Dede Bağı denen bir bahçe vardır. Bundan daha ileride Beş Taşlar, Güney doğuda Hırka Dağı, bir de taş kesilmiş paralarla mercimek ve buğdaylar vardır ki bu paraların üzerlerinde taşıyanlar maddi sıkıntı çekmez. Mercimek ve buğdaylar da kız ve oğlan çocuk sahibi olmağa yarar diye bir inanç vardır.

Dergahlardaki türbeleri Müslüman halk kadar, başka dinlere mensup olanlar da saygı ile ziyaret eder, himmet diler, adak adarlar. Hatta bazılarına sahip bile çıkarlar. Bazı Dergahlarda kaynak suları olup, bunlara kutsallık izafe ile dertlere şifa beklendiği olur. Hatta dergahın , evvelce kutsal bilinen bir su başında, sonradan inşa edildiği de vardır.

Dergah şehir dışına kurulurdu :

Dergahlar çoğunlukla şehir ve köylerin azıcık dışında, yeşillik, su kenarı yerlerde, tabiatın güzellikleri içinde inşa edilirdi.

Bektaşilik, Türk'ün gerçeğe giden yolu olduğu gibi, Bektaşî dergahları da Kur'an-ı Kerim'in gerçek anlamını yaşatan yerlerdi. Orada bütün nebiler, veliler ve erenlerin ruhları Türk düşünüşü, inancı ve karakteri içinde cümbüşte idiler. Demirci Kömürcü-Tenekeci - Öğretmen - Doktor - Mühendis - Hukukçu gönüllerini bir etmiş, sosyal bir anlayış içinde, kardeşlik duygularıyla seviye farklarını yoketmiş, aynı kutsal چراغın ışığında idiler.

Dervişler, tekkede Baba'ya yardımcı olarak hizmet görürler. Evli olanları evlerinde, bekar olanları Dergahta yatar. Hepsinin bir mesleği olup çalışarak hayatlarını kazanmak zorundadırlar. Bektaşî Babaları da bizzat çalışır, içlerinde iyi saatçi, kuyumcu, saraç, demirci ve diğer çeşitli mesleklerden olanlar vardır. Yüksek mühendis, Avukat, Doktor, Paşa Babalar da vardı.

Dervişler, dini törenlerde çeşitli görevleri paylaşırlar. Rehberlik, Çerağ uyarma, Aşçılık, Kurban tıglama, Meydancılık vb. işleri yaparlar.

Rehberlik, söz verip nasip alarak Bektaşîliğe girecek olan talib (istekli) yi hazırlamak, meydana sokmak, ortada onun yerine, erkân gereğince söylenecek sözleri söyleyip yapılacak hareketleri ona yaptırmaktır.

Mürşit, Talib'in babası, Rehber anası yerine'dir. Törende hazır bulunanlar da (diğer bütün Bektaşiler gibi) artık onun kardeşidir. Aynı günde nasib alanlar birbirlerinin müshabi olurlar. Alevilerde müshabîlik eşleri ile birlikte dört kişi arasında olur.

Tekkeler Bektaşîlerin İbadethanesi İdi:

Bektaşîlik, müstakil bir mezheptir. Türk'ün din anlayışıdır. Mezhep diye "amel" tarafıdır. Bir Müslüman, hangi mezhebe bağlı olursa olsun, elbette yine müslümandır. Bektaşî de, Alevi de onsekiz yaşına gelince toplum huzurunda söz verip yaşayışını belirli bir ahlak düzeni içinde geçirmeğe yemin eder.

Bir din, amel ile bütünlenir. Amel de mabed, ibadet edilecek yer ve amelin bir takım usulleri, kaideleri, erkânı, adâbı, bunların öğretilmesi ve muhafaza, müdafaası konularını ortaya çıkıyor.

Tekkeler, Bektaşîlerin ibadethaneleri idi. Bektaşîlik de tamamen İslam dinidir. Gerçek müslümanlıktır. Allah, Muhammed, Ali ve her ikisinin soyu, Ehl-i Beyt sevgisi üzerine kurulmuş ve tamamen Kur'anı Kerim buyruklarına bağlı, tek taraflı yalan ve uydurmalardan, batıl inanışlardan temizlenmiş, gerçek anlamını bulmuş bir İslamiyettir. Milyonlar tarafından seve seve kabul edilmiş, olgunluğa götürücü bir yoldur. Aşk ve muhabbeti olan bu yola girer, giriş, töreni de kendi aralarında yapıldı. Bu törene yabancı alın-

madığından "Bektaşî sırrı" diye bir söz ortaya çıkmış. Aslında gizlenecek bir "Sır" yoktur. Yalnız bazı kulüplere bile üye olmayan nasıl giremiyorsa Bektaşî olmayanlar da söz veriş törenine alınmazlar, hepsi bu kadar.

Bektaşîlik, kökü Türk milletinde olan bir sevginin insanlık üzerine yayılışı, bütün insanlığın rahatlık, mutluluk ve iyiliğini isteyiştir.

Bektaşî, Tanrı sıfatlarının hepsi onda tecelli etmiş olduğundan insana çok değer vermiştir. Hazret-i Peygamberin (El-insan vel-Kur'an tev'eman) = insan ve Kur'an ana karında ikizler gibidir. Hadis-i Şerifi anlamına uyarak, insana Kur'an-ı Natık = Konuşan Kur'an demektedir.

BEKTAŞİLİĞİN, ALEVİLİĞİN DAYANAKLARI:

Hazreti Muhammed'in. Hudeybiyye mevkiinde, bir ağaç altında ashabı ile sözleştiği, onlardan biat aldığı ve son Hac dönüşünde Gadir-i Humm mevkiinde, deve cihazlarından yapılan bir minber üzerinde, yanına Hazret-i Ali'yi de çağırarak bazı Hadis-i Şerifler söylediği ma'lumdur. Resulullah hazretleri o gün Hazret-i Ali'yi kendilerine vasi tayin etmişler, Kur'an-ı Kerim ve Ehl-i Beyt'ini de bütün müslümanlara emanet etmişlerdi.

Bektaşîlik ve Alevilikte bu sözleşme (Biat etme), Kur'an ve Ehl-i Beyt sevgisi, Hz. Ali ve onun soyuna büyük bir sevgi besleme esasları Hz. Muhammed'in bu söz ve davranışlarına dayanmaktadır.

Biat : İtaat etmeğe söz vermektir. Bektaşî Alevilikte ise, bir talib (istek), aşık'ın, uyarıcı (Mürşit) ya teslim olmasıdır. Böylece Mürşit yoluyla Hz. Muhammed'e ve o vasıta ile Allah'a biat etmiş olur. Bu, kısaca "El ele, el Hak'a" formülü ile anlatılır.

Yine Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye kelime-i tevhid telkini ve hırka giydirdiği, onun da "Hasan Basri"ye giydirdiği bilinmektedir. Bu gibi telkin ve libas giydirme törenleri başka kimseye yapılmamıştır. Hz. Ali, Hasan Basri'den başka, Peygambere ve kendisine pek yakın olan sahabeden güvenilir ve layık olanlarında on yedi kişiye telkin ve irşad'e (uyarmağa) izin vermiş, bunlara kemer kuşatmıştır ki bütün İslamî yollar bu zevattan gelmiş ve yayılmıştır.

Bu yollarda birçok veliler, "İçtihad kapısı kapalıdır" diyen yobaz zihniyete karşı kendi meslek ve meşreblerine göre içtihadlarda bulunmuşlardır. İşte bu zevatın her birini içtihadı bir mistik teşkilatın esasını meydana getirmiş, kendine mahsus bir inanış ve düşünüş, bir idelogia ve felsefe taazzuv etmiş, böylece gerçek anlamıyla İslamiyet ışığı parlamıştır.

İşte bu evliya mertebeli müçtehidlerden birisi de Hacı Bektaş Veli hazretleri olmuştur.

"Gerçeğe giden yol halkın nefesleri sayısındadır" = (Et-Tariyk-ı ilallah bi-aded-i enfas-ül halaik). Yolların çok sayıda olmaları ve herbirinin ayrıca kollara ayrılmış bulunması vahdeti bozmaz, ayrılık gaynılık yoktur, hepsi aynı nurda birleşmektedir.

Allah Muhammed Ali Üçlemesi :

Ehl-i Beyt : Hz. Muhammed'in ev halkıdır ki : Kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Bektaşiler bunlara Çihar Yar = Dört sevgili derler.

Bu Üçleme : Allah-Ruh-ullah (Tanrı ruhu) - Sırr-ullah (Tann sırrı) tarzında da söylenebilir. Birçokları bunu Hristiyanlıktaki Eb - Ebu-Ruh-ul-Kuds yani Baba (Allah) - Oğul (İsa) - Cibril-i Emin (ki Meryem'e beyaz zambak sunarak ilahı bir ruh üflemiştir) üçlemesine karşılık gibi gösteriyorlar.

Eski Türk'lerin "Atam gök, Anam yer" inancı vardı.

İslamiyyette Uluhiyyet (Allahlık), Nübüvvet (Peygamberlik) (Yalvaçlık) ve Vilayet (Enişlik, İleri derece Allah'a Dost oluşu) diye zaten bir üçleme var. Bektaşî ve Alevilerin ezanında da bu üçüne sesleniş vardır.

Bektaşiliğin üçlemesinde, Hristiyanların üçlemesindeki Baba Oğul orantısı yoktur. Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin anaları, babaları, ataları besbelli kimselerdi. Kendileri de gökten indiklerini ve sonra yine oraya çıkacaklarını iddi'a etmemişlerdi. Hz. Peygamber ve Hz. Ali kendilerinin de bir Tanrı kulu olduklarını daima tekrarlamışlardır.

Hülasa, Bektaşilerin Allah ile, olgunluk ve kemal mertebeleri bakımından O'na çok yakın olan, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi be-

raberce anmaları Hristiyanlığın üçlemesine hiç benzemez. Benzenen nokta üç sayıdır. Buna karşılık Bektaşî ve Alevî Gülbank ve Münacat'larında "Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, Oniki İmam, On-dört Ma'sum-u pak, Onyedî kemerbest" gibi, sayılarla anılan başka hususlar da vardır.

Şu var ki, Bektaşî-Alevîler, Allah'ı Hz. Muhammed'i ve Hz. Ali'yi çok severler, derin bir aşk ile severler. Aşk sözünün anlamı ve kavramı çok geniştir. Bu Üç'ün herbiri diğerlerini teda'ı ettirir.

Ehl-i Beyt :

Hak-i kadem-i al-i abe olduğumuzdur .

*Ni'metlerin en yükseği **Baykal** nazarımda.*

Ali Naci Baykal Dede

Ehl-i Beyt, Hz. Peygamberin, kendileri hakkında bu sözü kullanmış olduğu kimselere verilmiş bir sıfattır. "Ev halkı" demektir.

Al-i aba da derler. (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) ehl-i Beyt'i meydana getirirler. Bunlara Pençe-i al-i aba da denir. Bir el şekliyle sembolize edilirler. Bir çok Alevî kızlarını ve kadınlarının boyunlarında bakırdan, gümüşten bir el şeklinde yapılmış kolyeler görülebilir. Elin parmak uçları yukarıya doğru tutulunca Arap harfleriyle (Allah) yazısına benzediği için, ele de beş parmak dolayısıyla Pençe dediğinden Pençe-i Al-i aba) ile elin ve Allah sözünün, daha doğrusu "Üluhiyyet'in bir bağlantısı kurulmuştur.

Bu pençe şekli eski Yeniçeri ordusu ortaları flamalarında da ayın önüne yıldız yerine konularak kullanılmıştır. Bu elde : Başparmak : Hz. Muhammet, İşaret Parmağı : Hz. Ali, Orta parmak : Hz. Fatıma, yüzük Parmağı : Hz. Hasan ve Serçe parmağı : Hz. Hüseyin'i temsil eder. Ehl-i Beyt Hakkında bir çok Hadis'ler ve Kur'anı Kerimde Ayetler vardır.

Ehl-i Beyt Sevgisi :

Tevella (Hz. Muhammed'i "Nebi", Hz. Ali'yi "Veli" bilerek onları ve onların soyundan gelenleri sevmek, onları sevenleri de sevmek) tir.

Kur'an-ı Kerimde 33. surede : (İnnema yürüdullah-ü..) = Ey Ehl-i Beyt!... Allah sizin üzerinizden her türlü kirliliği kaldırıp, sizi tertemiz kılmak ister

Keza 42. Şûrâ suresi, ayet : 23. de : "Kulla es'elüküm ec-ren..)=Ben Tanrı elçiliğimi sizlere tebliğ etmem karşılığında, sizlerden bir ücret istemiyorum. Ancak yakınlarıma sevgi (göstermenizi istiyorum). Şeklindeki emirleride Bektaşiler için Ehl-i Beyt sevgisi konusunda yol göstericidir.

Teberra : (Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye bunların soyundan gelenler ve bunları sevenlere düşmanlık gösteren ve fenalık edenleri (örneğin : Muaviye mel'unu, Yezid mel'ununu) sevmemek, bunları sevenleri de sevmeyip onlardan uzak durmak) tır.

Muaviye'nin babası Ebu Süfyan Hz. Peygamberi öldürmeğeçok, çalışmış, savaşta Muhammed'in dişlerini kırmıştı. Annesi Hind Hz. Peygamberin sevgili amcası Hz. Hamza'nını ciğerlerini çıkarıp yemişti. Kendisi Hz. Ali'ye isyan etmiş oğlu Yezid mel'un da Kerbela faciasını yaratmıştı.

Abd-ül-Hakk efendi şöyle yazıyor :

*Şamlının birisi men'etti Yezide la'neti
Vak'a-yı al-i Resul'den haberi yok ya anîd
Cedd-i mel-unu Resul'ün dişini etti şikest
Cedde'si amm-ı Resul'ün ceğerin yidi yezid.
Utanur müslim olan, la'net ider Abd-ül-Hakk
Laanallah-ü Yeziden ve ala al-i Yezid.*

(Bugünkü dille : Şamlının birisi Yezid'e la'neti yasakladı. O inatçının Peygamber soyuna, edilenlerden haberi yok. Onun la'neti dedesi Tanrı elçisinin dişini kırdı. Büyük anası peygamberin amcasının ciğerini yedi. Muaviye Hz. Muhammed'in damadına baş kaldırdı. Onun piçi de Hz. Hüseyini şehit etti. Müslümanım diyen bu edilenlerden utanır ve ona lanet eder. Allah Yezid'e ve Yezid soyuna la'net etsin).

İşte Ehl-i beyt sevgisi, tevellâ ve teberrâ...

Oniki İmam:

Bektaşî ve Aleviler, Hz. Muhammed'in, kızı Hz. Fatıma ve amcası oğlu ve damadı Hz. Ali evliliğinden süren soyu Oniki İmam'a bağlıdırlar. Hz. Muhammedin şeri'atınının bunlarla yürütüldüğünü kabul ederler. Oniki İmam sırasıyla şunlardır :

(1:- Hz. Ali, 2:- Hz. Hasan, 3:- Hz. Hüseyin, 4:- H. Ali Zeyn-el-Abidin, 5:- Hz. Muhammed Bakır, 6:- Hz. Ca'fer-üs-Sadık, 7:- Hz. Musa Kazım, 8:- Hz. Ali Rıza, 9:- Hz. Ali Nakii, 10:- Hz. Muhammed Takii, 11:- Hz. Hasan-ül-Askeri 12:- Hz. Muhammed Mehdi).

Bektaşî-Alevi Edebiyatında Oniki İmamların adlarını sırayla sayarak yazılmış şiirlere (Düvazdeh-i İmaman) ve kısaca (Düvaz) derler. (Düvazdeh : Oniki demektir). Bunların çok güzelleri vardır.

Çok kısa yazılmışları da var:

*Hak, Muhammet, Ali Fatıma Hasan
Hüseyin ile Süccad, Bakır'la Ca'fer
Kazım, Rıza, Nakii, Takii ile sen
Askeri, Mehdi'yi sev hep beraber.*

Haydari (Haydar Cemil Baba).

Bir beyt ile : Dört Muhammet, Dört Ali, iki Hasen
Bil Hüseyin-ü Kazım'ı ol sağ esen.
Gurbi.

*

Bir de Fakıyrdan :

*Üç Muhammed dört Ali'nin sevgisiyçün ey Huda
İki Hasan bir Hüseyin'in hürmetiyçün Rabbena
Hatırıyçün Ca'fer-üs-Sadık ve Musa Kazım'ın
Sırrına Bedri Noyan evladını kıl aşına.*

Kırklar Meclisi ve Mi'raç:

Türk halkı arasında binbir sayısı, " sayılamayacak kadar çok" anlamına kullanıldığı gibi, Kırk sayısı da "Çok anlamındadır. Mevlevilerin binbir günlük çilesi, binbir gece masalları, binbir direk, binbir kilise (Konya güneyinde) buna örnektir.

Kırk için : Kırk geçit, kırk ağaç, Kırk Kilise (bugün Kırklareli), Kırkpınar, Kırk göz denilen su kaynakları, kırk ev, kırk in, kırk şehitler, Kırk kızlar, kırklar tekkesi, kırklar dağı (Amasya taraflarında) gibi mahal isimleri bulmak mümkündür.

Keza : Dügünler kırk gün-Kırk gece ölüm matemleri kırk gün, evlenmede balayı kırk gün, çilleye girmek kırk gün (Erbain) çocuk doğumunda annenin sokağa çıkma yasağı kırk gün (o gün kırk hamamına gidilirdi).

Kahramanlar Kırkarkadaşı, Haydutlar kırk harâmî.

Mevlevilerin Binbir günlük çileleri de aslında kırkar günlük devrelere bölünmüş yirmi beş devredir. Bu bitince ertesi gün (Binbirinci gün) Dede unvanı verilir. Bektaşilere göre kırklar (Rical-ül-gayb = Gaib erenler) dir. Guya, bu zevat aleme düzen verirler, halk içinde dolaşırlar, herkes gibi giyinirler, bunları kimse tanımaz. bunlar için zaman ve mekan yoktur. Bir anda bir uçtan bir uca, bir yerden bir başka yere gidebilirler.

Şimdi konuya gelelim :

Bektaşî - Alevî inancında mi'raç : Cebrail, Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir, ona rehberlik eder. Semada önlerine bir arslan çıkar. Bir ses gelir ki, "Arslan senden bir nişan ister, yüzüğünü ver!.." Hz. Muhammed yüzüğünü (yazmalarda Hatem diye geçer kaşı mühür olan yüzüktür) arslanın ağzına verir, yola devam ederler. İçinde "Amcam oğlu Ali burada olsaydı bu arslanın hakkından gelirdi" diye düşünür. Nihayet mi'raç olur. Hz. Muhammed'e Hakk tecelli eder, Hak'kın didarını (yüzünü) görür, sessiz ve sözsüz olarak doksan bin kelime (doksan bin sır) söylenir.

Miraç Dönüşü:

"Menakıb-ül-esrâr, Behçet-ül-ahâr" da şöyle yazar :

Hz. Muhammed Mi'raçtan dönüşte Kırkların sohbetinde oldukları

Suffa-i Safa'nın kapısına (Diğer kaynaklarda kızı Hz. Fatima'nın evine, yani Hz. Ali'nin evine) vardı. Orada kırklar sohbetinde idi. Kapıyı vurunca içerden "-Kimsin?" dediler. O da : "- Peygamberim! dedi. İçerden, "- Peygamberliğini ümmetine eyle, dediler. "- Resulüm!" dedi. "- Bize hacet değildir" dediler. "- Hadim-ül-

fukara'yım" dedi. Kırklar : "-Merhaba, hoş geldin deyüb kapıyı açtılar.

Hz. Muhammed içeri girdi, otuz dokuz kişi vardı. Eksik olanı Selman Farisi idi. Hz. Muhammed, orada bulunan Hz. Ali'nin yanına oturdu. Lakin Ali olduğunu o demeden bilmedi :"- Sizler kimlersiniz?" diye sordu. Onlar : "- Biz Kırklarız, hepimiz bir gönül, bir cihetiz. Birimiz ne ise varımız (hepimiz odur" dediler. Muhammed: "- Neden malüm?" dedi. Ettiler : "- Birimizden kan akar ise cümlemizden akar." Muhammed, ispat isteyince Hz. Ali kolunu uzattı. Bir neşter vurunca kan geldi. Cümlesinden de kan geldi. Selman dışarıda idi. Ondan da kan geldi ve damdan içeri damladı.

Üzüm Tanesinin Taksimi:

Selman geriye dönünce bir tane üzüm getirdi. Hz. Muhammed'in önüne koydu. "-Ey hadim-ül fukara (yoksulların hizmetçisi)! Bu üzüm tanesini bize taksim et" dedi. Cebrail bir tabak getirdi. Onun içinde üzümü ezüb şerbet yaptı. Kırklardan birinin dudağına değince, hepsi sermest oldu. Öyle bir hale geldiler ki ayağa kalkıp "Ya Allah!" deyip semaa başladılar.

Hü.. Sözü de bu vecd içinde söylenmiştir. Buna dair çok nefesler yazılmıştır.

Bir rivayete göre : Kırklar Meclisi, Batın alemi karşılığı kullanılan Vilayet makaamı (Ermişlik mertebesi)dir. Hz. Muhammed bunu hissediyor.

Tasavvufta Cebrail "Akıl" dır; Cebrail'in yani akl'ın ona vah-yettiklerinin nerden geldiğini anlamak, öğrenmek istiyordu. Gerçekte Hz. Muhammed'in ruh'u bu mecliste idi. Sonradan sadece bedeni bu topluluğun kapısı vurunca, sorulana :"- Muhammed'im, Resul'üm" dedi.

Kur'an-ı Kerim'de geçen (Evvel, ahir, zahir, batın..) hepsi hepsi, o gönülde sultan imiş. (Kaabe kavseyn-i ev edna) (53. Necm-Yıldız suresi, ayet-9.) "Araları iki yay boyu kadar veya daha az kaldı" makam işte budur.

Bektaşî edebiyatında Mi'raç Kırklar meclisi ve Hü sözü için bu anlatılanları bildiren bir çok nefesler vardır.

Mezhep, bir din'in öğrenilmesi, anlaşılması için ortaya atılmış fikirler ve o din'in kemâle ulaştırılması için nasıl hareket edileceği yolları yapılacak iş, amel tarafıdır. Bir mezhebe bağlı olanlar bir dini adâb, erkân içinde olurlarsa buna tarikat denmek icabetmez. Bektaşilik - Alevilik de, böylece kurukuruya bir tarikat değil, Ca'feri mezhebinin dini adâb ve erkânı ile amel elden bir islami-yettir.

Hayat Ansiklopedisi, Fıkıh maddesinde, Kur'an, hadis, kıyas ve icma-ı ümmet yolu ile bir islam hukuku doğmuş olduğunu ve VII-VIII -IX. yüzyılda bunların derlendiğini, hukuk okulları doğduğunu kaydettikten sonra "Mezhep" dediğimiz din kolları birer hukuk okulundan ibaretir" diyor c: 3, 3, 1201).

A.V. Volkan da "İmandan doğan Medeniyet" adlı kitabında (s: 173) şöyle diyor : (Mezhebler, islam hukuku olan fıkıh'ın inkişafı ve islam dininin hükümlerinin yabancı memleketlere uymaması üzerine çıkmıştır, denilebilir.)

Zamanın ve buna bağlı olarak bilgi ve düşüncülerin ilerlemesi, yükselmesi, o dini kabul eden millet ve memleketlerin ayn ayn oluşu sonucu, mezhebler ortaya çıkmıştır. Buna göre bütün insanlığın dini olmaya değer vasıftaki İslamiyetin. Türk milletinin yaşayış, gelenek ve fikir tekamülüne uygun bir şekilde tanzim edilmesi pek tabii karşılanmalıdır.

İşte Hacı Bektaş Veli de bunu yapmıştır. İctihad kapılarını kapamak, düpedüz insan fikir, düşünce vicdan özgürlüğüne tecavüz etmek, zulmetmek demektir.

H. Muhammet ve Caferiler:

İmam Ca'fer-üs-Sadık hazretlerine mezhep sahibi olmayı isnat edenleri haksız bulan zevat vardır, Zira, bu zat, yaşadıkları zaman, gerçek imam idiler, hanedan-ı Ehl-i Bey'ten (yani peygamber soyundan) ve altıncı imam olup H. Muhammed'in yolunda gidenlerden idiler. Şeref, soy ve şahsi faziletleri ile bütün müslümanlar arasında saygı değer, büyük insan olarak tanındıkları gibi diğer bütün yol ehlinin de önderi idiler. Kendileri H. Muhammedin ismini takip ediyorlardı.

Yani, bugün Ca'feri denilen mezhep, zaten Hz. Muhammed'in ve onu sevenlerin ve ondan sonraki diğer gerçek imamların izledikleri, tavsiye ettikleri mezheptir.

Buna "Caferiyye", "İsna-aşeriyye", "İmamiyye" adları verilmiştir.

Ebu Hanife de iki yıl İmam Ca'fer-üs-Sadık'tan ders almış ve bu iki senesi olmasa, bilgi bakımından, kendisini sıfır hükmünde kalacağı (Lev le-senetan Leheleke-n-Nu'man) = "O iki yıl olmasaydı Numan helak olurdu" sözüyle ifade etmiştir."

Şimdi Ca'feri mezhebinin esasını çok kısa olarak arza çalışacağım:

İsna aşariyye'de Usul'ü din beştir : Tevhid (birleme), Nübüvvet (Yalvaçlık), Maad (dönülecek yer), Adl, İmamet.

Son ikisi mezhebin usullerindendir.

Tevhid; Allahın birliğine inanmak, Nübüvvet : Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik etmek, adl : Kendisine güç geleni başkasına yapmamak, İmamet : Hz. Peygamberden sonra gelen oniki imama inanmak ve Vilayet-i kubra (büyük ermişliğe) inanmaktır. (Oniki irham, Hz. Muhammedin Hz. Ali'den gelen soyudur. Şu zevatır : Hz. Ali -Hasan - Hüseyin - Zeyn'el'abidin - Muhammed Bakır, Cafer-i Sadık Musa Kazım, Ali Rıza Muhammed Taki - Ali Naki - Hasan Askeri Mehdi). Maad : Ahiret gününe inanmaktır. Bu konudaki ayet ve hadisler makbuldür, her insan yaptığının karşılığını, sonunda, görecektir. Maad : Dünya hayatından ölüme dönmektir. bazıları da ölümden ebedi hayata dönmektir, derler.

Burada İmamet konusu önemlidir. Bu mezhebe göre İmam, peygamberin naibidir (İmamet, nübüvvete niyabettir).

Din'in fer'i'leri ise : Oruç, Namaz, Hac, zekat, Cihad, Emr, Ne-hiy, Humus, Tevella, Teberradır.

Humus, beşte bir demektir. Harp ganimetlerinden, haramla karışık maldan madenlerden ve bulunan definelerden ve yıllık kazançtan artan malın beşte birini beytülmal, seyyidlere aid olmasıdır. Hz. Peygamber bunu şahsına almaz, devlet maliyesi olan beytül-male bırakırdı. Bu hüküm, şfa arasında birçok yalancı seyyid'lerin türemesine, birçok yalancı Dedelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte Babagan kolu Bektaşilikte mürid ile mürşid arasında böyle maddi bir bağlantı, kat'iyyen yoktur.

Faziletli İnsanlar Dindardır:

Bu mezhebe göre ancak iyi ahlaklı olanlar, faziletli insanlar dindardır. Din iyi ahlak üzerine kurulmuştur.

Ca'feriye'nin esasları mücerred kelimelerle şu şekilde hülase edilebilir : Kabul, Muhabbet, rıza hizmet, gönül bağlama (rabt-i kalb).

Hükümler : Marifet (bilgili olmak), sehavet (cömert olmak), ya-kiyn (tanrıya yaklaşmak, onunla bir olmak), sıdk (candan bağlılık), tefekkür (düşünme).

Mezhebin Erkânı : İlîm (bilgi), Hilim (yumuşak olmak), sabır, şükür, iyi huy, ihlas (riyasız sevmek), rızadır.

Mezhebin binası : Tövbe, teslim (tam kendin verme) züht ve takva, kanaattır.

Vecibleri : İradet, korku, zikir, dünyayı terk, boş sevdaları terketmektir.

Farzları da : Uzlet (faydasız kalabalıktan çekilme), gönül zenginliği, Şevk ve ihsan'dır.

Ca'feri mezhebinde namaz : Harb olmadığı zamanlar günde 17 rek'attır. Yani, yalnız farzlar kılınır. Bektaşî ve Alevilerin namaz niyaz bilmez sayılmaları yanlıştır. Yalnız ibadetlerini kendi evlelerinde, yalnız yaparlar.

İslamiyetin bütün esasa bağlı akide ve şartlarına gerçek yönle-riyle, uydukları meydandadır. Görülen fark, dışta, kabukta kalmayıp gerçek anlamlara değer vermelerindedir ki İslamiyyetin ruhu asıl kasdı da budur.

İş İçtedir:

Ca'ferilere göre İslamın şartı denen beş husus, dinin esası değil, fer'idir. Eğer öyle olsaydı, her namaz kılmayan, her oruç tutmayan kimsenin dinsiz olması gerekirdi. Yapamayan, dinden - imandan çıkmış sayılmaz, iş içtedir.

Ca'feri mezhebine göre ise "Fazilet" dindarlıktır. Erkân bölümünde arz edileceği gibi, uyarıcının nasib alan istekliye telkini (söyledikleri) bu inanın özetidir.

Türk Ansiklopedisi, Ca'feri mezhebi maddesinde (c: 9. s: 180) bu konuda bilgi verir. Ve Ca'feri mezhebinin, bazılarının sandıkları gibi, batini bir karakter taşımadığını, hele imamları tanrı mertebesine çıkarmanın bu mezhepte hiç bulunmadığını, kaydeder. Keza, İmamiyyenin "Kur'anı da aynen, ziyadesiz ve noksansız olarak kabul ettiğini, tahrif edildiğine veya noksan olduğuna dair Gulat tarafından ortaya atılan uydurma sözleri kesin olarak yalanladığını ve Gulat'ı müşrik bildiğini" yazar.

Diğer Bazı Hususlar:

Bundan sonra, esas, itikadlar arasında, masivayı terkedip tertemiz gönüllü olmak gelir. Masiva = Allahtan, büyük sevgiliden gayrı olan her şeydir.

Akıl, bilgi ve marifet sahibi olmak, bilmediğini öğrenmek, bunları iyiye kullanarak, başarı göstererek kemale ermek.

Kuru kuruya züht ve takva, körü körüne iman ve amel, korkuya dayanan ibadet, insanları yaşanan gerçek dünyadan ayırmakta, ri-yakar olmaya sürüklemektedir. İnsana yaraşan, tefekkür, bilgi kazanmak, çalışmak, faydalı insan haline gelmektir. İnsanlığın şera-feti bundadır. İnsanın "Eşref mahluk" (Yaratılmışların en yücesi, en şerefli) oluşu bundandır.

Bundan sonra : Bir uyarıcıya bağlanmak için, aşk ve şevk lazımdır. Bektaşî - Alevî inancına göre yer yüzündeki bütün varlıklar Tanrı varlığının tecellisinden bir zerredir. Bu tecelli aşk ile olmuştur. Bu aşk ve şevk'in amacı, gerçeğe ermek, yani insan ve kainat'ın gerçek anlamına ermektir, ölümsüz olana duyulan bir aşk'tır. İlahidir.

Ölümlü olana değer vermemek, bunun için üzülmemek... İşte Bektaşî'nin büyük dayanağı.

Bir ana İ'tikad da insanların tenleriyle fani (yokluğa mahkum), Tanrı tecellisi tarafları ile yani ruhlariyle (Bakîi) oluşlarıdır. Ruh, sonsuz varlığa sahiptir. "Asli ruh" yani Tanrı ruhundaki cevher hiç kaybolmaz. Bu inanış üzerine yazılmış Bektaşî şiirlerine (Devriyye) derler. Kaygusuz'un; "Delil-i Bûdela" adlı risalesinde de bu konuda bilgi vardır.

Kur'an ve Hadis (Hz. Peygamberin Kur'an ayetlerini açıklar mahliyyette söylediği değerli sözler)in buyruklarına uymak, bilinmeyen bir dil ile yapılan ibadeti taklitçilik sayan Bektaşî - Alevilik, gönülden kopan, akıl, fikir ve şuardan doğan bir inanışı makbul saymıştır.

Akıl ve Hikmet dini olan İslamiyet sadece ve sadece tapınmak değildir. Ahlakî temizleyerek yükselmedir. İşte Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli de bunu ele almıştır.

Bektaşilikte, (Çalışanlar, kazananlar Allahın sevgilisidir) buyruğu esas tutulmuştur. Bir lokma - bir hırka zihniyeti değil. Hacı Bektaş Veli'de (Gündüz şevk ile dünya işine, gece aşk ile ahiret işine..) buyurmuştur.

İyi olunuz, demiştir. Hz. Pir şöyle diyorlar : "Benüm üç eyu dostum var. Kaçan kim men ölicecek biri evde olur, biri yolda. biri benimle bile gelür. Evde kalan malumdur, yolda kalan dostlarum.. Benimle bile gelen eyulüğümdür."

İyi insan olmak, Bektaşilikte o kadar esastır ki buna dayanarak, fakir, şöyle derim : **Her iyi insan Bektaşidir**

*

* *

Kütüphanemde bulunan, Cebbar kuluna ait bir yazma risalede, bir dervişe hitaben şöyle bir cümle var. Bektaşî ahlakını hülâsa etme bakımından güzeldir.

(Derviş, doğru yola gidegör, eğri yola gitme. Hayırlı amel işle. Helal ye, gerçek söyle. Namahreme bakma, hatır ıkma (yıkma), kapu kakma, dünya için kaygu çekme. Emaneti kayır. Hakk'ı - Batıl'ı ayır, nefsinı öldür, vesvese'yi ateşe yak. Yüce mertebeye çık. İlim tahsil et, vücudün islah et.

Koğu dinleme, gaybet etme. Delilsiz söz ile gaibe hükmetme, doğru yola gidene Veli derler, eğri yola gidene deli derler.

Biliyorum, deme. İlmine mağrur olma. Yetmiş iki taifeye bir nazarla bak. Kendin cümleden aşağı gözle. Hiçbir yaratığın canını incitme.

Bildiğinin daha alasını öğren, bilmediğinin öğrenmeğe çalış. Bilgini çevrene öğret. **Bilgin kişinin zekatı bilgisini başkalarına da öğretmektir.** Tanrı, şüphede olanı sevmez, benlikte olanı sevmez.)

Talib:

Gerçek manalarından haberdar olmayı isteyen talib (istekli) derler. Bu istek sonsuz mertebede ise ona "Aşık"derler. Yola düşen yol göstercisine nikahlı gibidir. Ondandır rızasını yedi adım atarsa boş düşer. Talib ikiyi (yanı : iç-dışı) bir etmelidir.

Dıştan halk gibi görünürse de içten evliya olmalıdır. Talib geveze olmamalı. Terbiyeli, kadına hürmetkar, doğru olmalı. Can ve tenle, bütün varı ve varlığıyla mürşid buyruğunda bulunmalıdır.

Eski yazmalarda şöyle bir kayıt var : (Talibin sırtında fakr (yoksulluk) hırkası, gönlünde ilahı sevgi, fikrinde rıza ve teslimiyet (uyarıcısına tam uyma), başında devlet tacı, kaşında kudret kalemi, gözünde vilayet nur'u kulağında Gülbak-i Muhammedi, burnuna Cennet kokusu, dilinde inandığına şahadet, göğsünde Kur'an-ı hikmet, elinde ermişlik eli, belinde kurtuluş kemeri, dizinde hizmet, ayakta erkân, ardında ecel, önünde nasib vardır.)

Gönül yoluna düşen can baş kaygusundan geçecek.. Esramame adlı bir yazmada : Üç çeşit talib vardır, diyor. Aşık meşreb, muhib meşreb, mukallid meşreb.. Aşık meşreb talib : Gerçeği isteyişinde yüzbin kahr, bela ulaşsa hiç gözünde olmayandır. Belki cefa'sı arttıkça zevki, sefası artıp imanı çoğalandır. Muhib meşreb talib : Bilgilidir. Cevr-ü cefa'ya dayanması az ise de Hakk'ın muhabbetini de terk edemeyendir. Mukallid meşreb ise, aşıkları zevk ve şevk içinde görüp, yolu kolay aşılır sanarak heves edenlerdir. Bu heves ile, dünyalarıyla uğraşmayan (yani dünyanın aşırı zevk ve eğlencelerinden) geri kaldıklarını görünce heveslerinden canlanırlar. Tekrar bu Aşık'ı görseler yine heveslenirler).

Talib (istekli), Allahı Allah ile isteyecektir. Eski deyimle "Tevhad-i zat, esma ve sıfat bundan hasıl olur." Yani (gerçeğin aslını, isimlerini ve sıfatlarını birleştirme.)

*Padişah-ı alem olmak bir kuru gavğa imiş,
Bir velî'ye bende olmak cümleden avla imiş*

"Genci"

(Evrenin başkanı olmak bir kuru kavga... her nesneden önce bir ermişe bağlanmak en iyisi...)

Bektaşî ve Alevî'lerde bir can mürşide varınca onun avucunu öper, elin üstü elin tersidir. Mürşid avucunu öptürmezse o can'ın bir hatalı işi var demektir.

Mürşid:

Bektaşîlerde Mürşit (Baba) dır. Bunlardan bazıları Halife Baba-dır. Hepsinin ruhani başkanı Dedebabadır. Alevîlerde mürşit (De-de) dir.

Uyarıcı, bir topluluğa gönlünün aşk ve heyecanını duyurarak, onları daha iyiye, daha güzele daha doğruya, tek sözle olgunluğa yönelten ve yücelten kimsedir. Uyarıcının başarısı zorlama ile değil, telkin edebildiği ve istekli de bulabildiği Aşk Mikdarıncadır. Karşılık istemeden verir.

Kur'an-ı Kerimde de (25. Furkaan suresi, ayet: LVII.) "Size -- bildirdiklerimden - karşılık istemiyorum. Ancak Hakk yolunu tutmasını istiyorum" deniliyor.

Eskiler uyarıcıya Tabib-el-kulub = Medecin des ames = gönüllerin hekimi derlerdi. Amerikada Birinci Dünya savaşından sonra Path Fiders = yol bulucular deniliyor.

Aydınlatma görevini yapacak olan mürşit İlim sahibi olduktan başka irfan (anlayış) ve Aşk sahibi de olmalıdır. Mürşid, yaşadığı günde (Hz. Peygamserin vekili) demektir. Sayın General M. Sadettin Evrin'in "Müsbet Maneviyat Etüdleri" adlı kitabında (c: 2, s: 224) kayıtlı olduğu gibi... Hz. Mevlana tarafından da bu böyle kabul ve tarif edilmiştir.

İşte Bektaşî ve Alevilikte böyle olgun bir mürşide ulaşmadıkça yol almak imkansız sayılırdı anlamda bir ayet vardır: Ona götüreceğ vesileyi arayınız. Yani beni bulmuş kullanın vardır, bana varmak dilerseniz, onları isteyiniz. Onlar gerçeğe varmanıza vesile olurlar. (Muhyiddin-i Arabî Lübb-ül-Lübb s: 12).

*Kanden gelir yolun senin ya kande varır menzilin
Nerden gelüp gittiğini anlamayan hayvân imiş.
Mürşid gerekir bildire Hakk'ı sana Hakk-al-yakiyn
Mürşidi olmayanların bildikleri yalân imiş.*

(Niyazi)

*Muhammed Aliye talibim diyen
Evvel farzdır, mürşidini bulmalı.*

Bektaşilikte, mürşitte manevi olgunluk yanında, beden yapısının de eksiksiz düzgün, güzel olmasına önem verilmiştir. Anadan doğma kusurlular, sonradan olma kusurluların da fena görünüşlülere Bektaşiliğe alınmazlar. Hafif derece sonradan olma kusurlular muhibb olur, muhibblikten dervişliğe de yükselebilirlerse de, asla mürşidlik (yani uyarıcı, uyandırıcı) makaamına getirilemezler.

Mürid - Mürşid İlişkileri:

Mürşid hakkı dışta ve içte (zahirde ve batında) ana baba hakkından ileridir. Önce bir anadan doğduktan sonra bir de mürşidden yeni bir aleme doğulur. İki kerre doğmayan gönül alemine ulaşamaz ve "Ademi Hakk'tan hakk'ı ademden ayrı" görür. Biri iki görene ise "Şaşı" derler.

*Sıfat-ı zatına mazhar olubtur alem-ü adem
Çıkar alemden adem, alem ademde çıkar bir bir.
Gahı adem olur alem, gahı alem olur adem
Bu tertib üzre alemde Hak hükmünü sürer bir bir.
Ne ademsiz olur alem, ne alemsiz olur adem
Bu minval üzre alem adem olur devreder bir bir.
Eğer adem kemalinde ve ger alem cemalinden
İki ayinedi birbine eyler nazar bir bir
Girenler cennet-i zata olurlar daim-ül-bakii
Azam- bu'du **harmaiyle** mehcublar yanar bir bir.*

Ali Resmi (Risale-i Uyun-ül-Hidaye'den. y: 25). Yine (Risale-i Uyun-ül-Hidaye) de (Y: 77/b.-78/a da) Ali Resmi

*Bu tahkiki Fusûs'unda demiştir Şeyh Muhyiddîn
Ki Hakk zahirdir alemde ve halk mesturlar bir bir.
Velî zatı münezzehtir bu sözlerden haberdar ol
Hak'ın zatı sıfatından görünür bîsbasar bir bir
Sıfadı dâhi zatından görünür bimen-û bimâ
Akiden musr-ı dilde böyledir göster hüner bir bir.
Kemal-i ademîn vasfın mühalled bir kitab etsem
Değildir kaabil ahası eğer bin bin eğer bir bir.
Sıfat-ı ademe ermek için devran döner durmaz
Kıva-yı alem adem olmayı ister iver bir bir.
Vucudun batını vahdet olubtur zahiri kesret
Vasl-ı vahdet fasl-ı kesret olubtur ey püser bir bir.*

Yol inanışında insana verilen değer bunlardan da belli olmaktadır.

Yazmalarda rastlanan kayıtlara göre: Talib (istekli), bilgisizliği yüzünden uyarıcısının buyruğunu yanlış sayarak yerine getirmezse, uyarıcının iyi huy göstererek onu uyarması gerektiği kayıtlıdır. Bunu yapmak onun mürüvveti, büyüklüğü şanındandır. Bilmediklerini ona bildirmek, müride ihsan, etmek bağışta bulunmaktır. O, bilmek ki uyarıcının buyruğu dıştan yanlış, görünüyorsa da istekli'nin (talib'in) onu doğru görüp yerine getirmesi gerektir. Zira uyarıcı buyruğu her nesneden önce gelir. İsteklinin iradesi ise "Mürşidin rızasında" yok olmalıdır ki işte buna İkrar-ı iman derler; buna sözünde durmak, andını kırmamak derler.

Hadis-i şerif şöyle diyor:

(El-Mürşid-i fî talibihî k-en-Nebî fî ümmetihi): "Ümmete Peygamber ne ise, talibe mürşid odur.

Bir mürşide, söylemediği husustan ayrıntıların sorulması bile ayıp sayılırdı. Mürşid, bilgili bir uyarıcı, söylenmesi gerekeni söyler. Gerektiği kadarını söyler.

*Vîranî sözünü guş et iriş bir arı mürşide,
Sor andan her ne isterdin sende ara yine sen.*

Vîranî

Yani mürşidden neler sorup öğrenirsen, sonunda bunların yine kendinde olduğunu göreceksin, demek istiyor.

Fakiirde bulunan Risale-i tarikat (yazma nusha, s: 24) Senin ile üstadın arasında ne var? diye bir soru ile başladığı bölümde şunları yazar :

"Aramızda şedd-i şâh ve telkin var. Şed : Teslim olmaktır ve dahi vefa eylemektir. Pir ile aramızda Tevella ve Teberra vardır. Pirim : Otur İzzetle, söyle edable buyurdu. Fakr : başta: selam, ortada : ta'am, sonda: kelim'dir. İkrar dilde, dayanmak gönüldedir."

Anlaşılan şudur ki, evlad uyarıcısının buyurdıklarını tartışma dan yerine getirecektir. Yanlış sandığı belki doğrudur. Mürşid buyurmuşsa zamanında derhal yerine getirilmelidir. Bundaki hikmeti o anlayamaz zamanı gelince anlayacaktır.

İkrarında dil ile söylediğini sonradan işleriyle de göstermelidir. Az önceki sayfalarda anlattığım Hacı Bayram Velinin sadık müridleri öyküsündeki gibi, yan çizici değil boyun sunucu, can feda edici olmalıdır. Bu olayı sarı Abdullah efendi Semerat-ül-Fu'ad'ında (s: 240) o günün diliyle şöyle anlatır : (Bir mürtefi' mahalde "Yüksek yerde" hayme kurubu dervişan gelüb ol havalı malamal oldukta Hacı Bayram Veli Teşmir-i saideyn "kolların sıvamak" edüb bu dest-i mubarekine bir tığı-i tız alub : "Dervişleri! Bana iradet getirenleri bugün fi sebilla kurban eylesen gerektir", deyu sala ettikten herkes mütereddid olub bil'ahire ricaldan biri ve nisadan dahi birisi can-ü ser feda rah-ı tû (senin yoluna can ve baş feda) deyu cür'et edüp teslim olduklarında ikisini dahi hayme içine getirüb mukaddema "önceden" bir erkek koyun izar etmekte anı kurban idüb haymeden "çadır"dan" dışarı hun-u firavan "çok kan" revan oldukta "Çi şeyhi ve çi müridi... İn çi kaydest" = "Bu nasıl şeyhlik ve müridlik, bu nasıl bir bağ'dır?", azize sevda galebe etmiştir deyu dervişan perakende olmakla "dağılmakla", Sultan Murada mektub yazub : "Halen bir buçuk dervişim vardır, gayrı yoktur" deyu ilzan ve fukaranın dahi teslim ve inkiyadı bu vechile imtihan buyurdular).

Buradaki gibi, iş can fedasına gelince bundan da çekinmeyecek yol evladı gerektir. Yol böyleleriyle yücelir. İstekli, gerçekte Muhammed ve Ali'nin oğlu olmuştur. Onların buyrukları üzerindedir. Gönlü onlara bağlı olarak, onlar yeniden mürşidini görmekte ve

çalışmasıyla ileriye görmesiyle, gününün ve daha ilerisinin adamı olmak için çaba ve uğraştır.

Aynanın aynalığı ısk karşısında olmaktadır. Karanlıkta olursa ne tecelli gösterir, ne de kendi görünür. Gönül aynasını güneş gibi bir mürşide karşı tut ki hem kendini, hem çevreyi hem yıllar boyu ileriye geleceği aydınlatsın.

Eskiden yol kişileri birbirlerine yazışmalarda çeşitli elkaab kullanırlardı. Kısaca bunlardan da bir iki cümle ile bahsedeyim : Muhibbler birbirlerine (Aziz kardeşim , aziz dost) derlerdi. Muhibb Dervişe (Huzur-u dervişanelerine) diye yazar ve altında imzası üzerinde (Fakiir) diye yazardı. Bir Muhibb (Baba) erenlere yazarken : (Huzur-u mürşidanelerine, Muhterem... Baba erenlerim efendim; sultanım) diye yazardı. Halife olanlar (Huzur-u Hilafetpenahii alilerine, Pek muhterem... Dedebaba erenlerim Şahım, sultanın efendim) gibi elkab ile yazarlardı. İmzalar üzerinde : Muhibb olanlar Fakir, efkar-ül-fukara (yani : yoksulların en yoksulu), Fakir-ül-hakir (değersiz yoksul), Hakir-i pür taksir (çok eksikleri olan yoksul) gibi sıfatlar yazarlardı.

Devrişler imzaları üzerine Fakiir derviş diye yazarlardı. Babalar ise (Muhibb-i al-i aba, Peygamber soyunu seveni, Çaker'i al-i aba Peygamber soyu kölesi, gibi terkipler yazarlardı. Örneğin (Çaker-i al-i aba Sabahaddin Noyan Baba) gibi. Halifeler de yine babalar gibi yazarlar, halife unvanlarını da kaydederdilerdi.

Yalnız Dedebaba'lar imzaları üzerinde (Hadim-ül-fukara) yoksullar hizmetkarı terkiğini kullanırdı.

Mürşid durumunda olanlar Reşadetlu elkabı da kullanılırdı.

Bektaşî İlm-i hal'i adlı küçük kitaptan (Necib Asım, s: 3) bir mektub'daki şu seslenişlere bakınız :

(...Cennetmekan-ı Firdevs-aşıyan, Rahmet-ullah-i aleyh-il-Müste'an, Şeri'atlu, hakikatlu, marifetli, tarikatlu, reşadetlu, fütüvvetli, alihimmetlu, ser afserim, Dedemiz mürşid-i kamilim, sebeb-i necatım, mağfired penahım, huzur-u Muhammed Ali'de püşt-ü penahım, bütün deminde destgahım, azizim Efendim, kutb-ul-arifin, gavs-ül-vasılın Kaddesi'Allahu- sırrahul"ali vasil-ı İl'Allah-ul-valı v-el-veli yani vekil-i Hezret-i Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli-yyel-Horasani Efendimiz hezretlerinin vekilleri a'na bih İbrahim Enveri Baba Efendi rahmetullah-i aleyh-is-Samedani Efendimiz hazretlerinin..)

Bektaşî edebiyatında, Mürşid ve el almak konusunda bazı şî'irler ve beyitlerden bir kaç örnek alıyorum :

*Mürşidin vâ r ise olursun insan
Mürşidin yo ğise kalırsın hayvân.
Arasât gününde kurulur mizân
Açılan mizandan rehber isterler*

Teslim Abdal (Yaklaşık olar XVII. Yüzyıl)

*

**

*Mürşidim Muhammed, rehberim Ali
Onlardan öğrendim erkânı, yolu.
Kalbim amân ile doludur dolu
Muhammed Ali'den özke yârim yok.*

Ağırboz'lu Sırrı (XIX. Yüzyıl)

*Mürşide ermeyen hakk'ı bilemez,
Seni irşad eden bir can bulunur.
Çöllerde kalmıştır yolun bulamaz
Bu yolu pek gözle kervan bulunur.*

Ağırboz'lu Sırrı (XIX. Yüzyıl)

*Arif isen dinle ey kalbi selim
Canını mürşide edegör teslim.
Gürhu-u naci'ye olunca nedim
Cemal-i Hazret-i gördüm de geldim.*

Bosnevi (XIX. Yüzyıl sonları)

*Bin sene yemese içmese bir zat,
Bir taşın üstünde kılsa ibadat.
Andan razı olmaz Kaadi-yül-hacat
Mürşid-i kamile vasıl olmazsa.*

**Hüsni Baba (Perişan Baba'dan nasibli. Trablusgarb'ta
1310-1894 M. de Hakka yürüdü)**

*Mürşid diye bir Aşk-ı Hakiki'ye inandık
İmanla "Enel'Aşk" alevim yanmada candan.*

Aşık Noyan (Enel'Aşk'tan)

*Mürşidin nefesi Hak nefesidir.
Mürşid sözün tutmayanlar asidir.
Mürşidin rızası Hakk rızasıdır
Hakk deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.
Mürşidin gittiği veli yoludur,
"Gime", dediğine gitmemelidir.
Zahir, batında Muhammed Ali'dir.
Hek deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.*

Hatai (XVI. Yüzyıl)

*Ali'nin sırrına ereyim dersen,
Bir mürşid-i kamil bul da andan gel.*

Hatai

*Murada ermek istersen mürid ol
Getür bir er eşiğinde iradet.*

Hayreti (XVI. Yüzyıl)

*Ey Hakk'ın talibi gezme avare,
Gel boyun sun, kulluk eyle bir er'e.
Ere yeten hakk'a yeter yakıyn bil,
Erden olur yine derdine çare.
Derdli isen işte, bul tabibini,
Zira tabib tımar eder bimar'a.
Sana gerek olanı iste, ara
Kişi Mekke'yi bulur sora sora.*

Muhyiddin Abdal (XVI. Yüzyıl)

*Mecnun olan gezer daim deştinde,
Aşkın dolusunu tutar destinde.
Seni taşırlar mı başlar üstünde
Mürşid nazar edüb gel olmayınca?*

Kul Himmet (XVI. Yüzyıl)

*Canını cellada teslim etmeyen,
Rehberin gittiği yolda gitmeyen.
Mürşide ikrarın kamil etmeyen
Çürüktür yuları, kırulsın gitsin.*

Kul Mazlum (XVI. Yüzyıl)

*Mürşidini bul da müşkilin ara,
Yine mürşidinden bulunur çare.
Kavuşturur mürşid seni ol şar'a
Ol şardaki pazar başın bulmalı.*

Bâli Baba (XVII. Yüzyıl)

*İhlas ile gelen yonudan dönmez,
Dost ile dost olan ikilik bilmez.
Mürşidi görmeyen hakk'ı da görmez
Gözü bakar amma körden sayılır.*

Hatai

*Hatai kulunun nutkunu hakla,
Her ne diler isen kendini yokla.
Mürşidin verdiği top eyle sakla
İlikten, kemiten, candan içeru.*

Hatai

*Sahbasını nuş etsen eğer Pir-i azizin
Bir katresin amma yedi derya olacaksın.*

Emrah

*Talib olan rehberine gitmezse,
Mürşidinin buyruğunu tutmazsa.
Varub Hak cem'ine meyil katmazsa
Yükü saman, yüke çok etsün dedi.*

Kul Budala

*Mü'min müslim etek tutar,
Bir gönülde mekan tutar.
Hü diyecek gelür yeter
Allah bir Muhammed Ali.*

Hatai

*Özünden geçmeyince,
Birliğe yetmeyince
El-etek tutmayınca
Sen derviş olmazsın.*

Hatai

*Mürşid eteğinden tutmuşum destim
Bu idi muradım erişti kastım.*

Kalender Abdal (XVI. Yüzyıl)

*Gerçek ere yetmeyenin,
Pir eteğin tutmayının
İkrarını gütmeyenin
Dost demek nesine gerek?*

Abdal (XVII. Yüzyıl)

*Ta ezelden yarin yüzüne bakub
Cemal-i didarı gören ağlar mı?
Yetişip bir müşid eteğin tutan
Özünden benliği ay(ı)ran ağlar mı?*

Teslim Abdal (Yaklaşık olarak XVII. Yüzyıl)

*Erenler serveri Şah-i vilayet
Aldı mü'minlerin elin eline
Hanedan dostuna eyle hidayet
Mümin olanları çeker yoluna.*

Hatai

*Tarik-i aşka dervişim el aldım dönmem ikrardan
Me'ani sagar-i pür-aşkı içtim dest-i Kerrar'dan.*

**Tekidağlı Hasan Cemalî Baba (Nafi' Babadan
icazetli. Vef.: 1333 den sonra)**

Bektaşî - Alevî Ahlakı :

Mistik kurumlarda dış eksikliği şart değildir. Asıl iç değer verilir. Fakat, yüksek mertebelerde bu da istenir, aranır.

Mürşide yeten (varan) ölmeden ölür. Yani, eski hayatından ölerek yeni bir hayata doğar. Bu sebeple bir istekli'nin ikrar törenine

"Kurban edilme" de denir (Mutu kabl-e en temûtû = Ölmeden önce ölünüz. Hadis-i şeriftir).

Hız. Ali, "Bir işin başında bulunmak, gönlü geniş insan olmak demektir", buyurmuşlar. Mürşit de böyle olmalıdır. Onun gönlü küçük hesaplardan uzak olmalı, ne zevk, lezzet ve hazz'lardan sevinmeli, ne de nesneye üzülmeli.

Ustasız bir meslek öğrenilmediği gibi, mürşitsiz Aşk eri de olmaz.

Bektaşî edebiyatında Mürşid "Arı" olarak, onun verdiği irfan "Bal" olarak gösterilir.

*Hakk divanına dizildik
Pir defterine yazıldır,
Bal olduk, şerbet ezildik,
Arı'ya saydılar bizi*
(Devriş Ruhullah)

*Bir gün balık gibi ağa sararlar
Mürşidden, rehbeden haber sorarlar
Tütsü yakıp köşe köşe ararlar
Men arıyım, dersin, Balın var mıdır?*
(Hatai)

Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli, Hız. Muhammed'in Türk Milleti için temsilcisi, Türk - İslamiyetinin mürşidi olduğu gibi, Hacı Bektaş Veli'nin temsilcisi de devrin Dede-baba'sı sayılırdı. Elden ele bu görev dergah post - nişini (Baba)lara kadar geçer, o da can uyarır.

Bektaşilikte ikar verip nasib almak aynı aileye katılmak demek olduğundan, mürşid için (Baba) sözünün kullanılması daha büyük bir yakınlık, sevgi ifade eder. Bir uyarıcı hakkında kullanılabilecek en güzel söz budur.

Bektaşî ve Alevilikte erkan Türkçe olduğundan, Baba sözü, gönül birliğinin Türk dili ile en temiz ve kuvvetli ifadesi olur.

Mürşid, gönül bilgisi, (sadr ilmini) öğretir.

Hülasa, mürşid (uyarıcı): temiz, namuslu, doğru, evlatlarının

hukukuna riayetkar (gözedici), akıllı ve hür olmalıdır. Nim ve bilim sahibi olmalıdır. Yol zinciri sağlam olmalıdır, yani, elindeki icazetname, hilafetname gibi belgeleri düzgün ve mu'teber olmalıdır. Zahir bilgisi kadar batın bilgisi de olmalıdır.

BEKTAŞI - ALEVİLİK VE TÜRKLÜK. YOL'UN ULUSAL YÖNÜ :

Necib Asım Bey, eski Türk Yurdu dergilerinde yazdığı seri makalelerinde (Türk Yurdu, C: 3., No: 4, Ocak 1341, İçtimai tarihimiz üstüne bir tecrübe, s: 267), Anadolu'da Selçukluların yıkılışları devrinde Karaman oğlu Mehmed Beyin, Türk halkın duygularını belirterek Türkçeyi resmi dil ilanından sonra Anadolu'daki bütün kurumların millileşmeye başladığını kaydediyor. Ve Yunus İmre Aşık Paşa, Şeyyad Hamza, Kul Mes'ud eserlerini Anadolu Türkçesiyle yazmaya başlamışlardır, diyor. Aynı sayfada, biraz aşağıda Anadolu'nun bu milli uyanış sırasında Bektaşilik, Bayramilik ve Halvetilik'in de aynı ulusal hareketin bir dışa vuruşu olduğunu söylüyor.

Burada yine söylemek isterim ki, Karamanlı Mehmed Beyin, ünlü fermanını çıkartmaya teşvik eden Hacı Bektaş Veli idi, bunu kitabımızın bir başka yerinde yazmıştım.

Münir Süleyman Çapanoğlu, (Bektaşî Nüktesi) adlı kitabının başlangıç bölümünde şöyle yazıyor : "Uzun savaş yüzyılları boyunca içlerine girdiği veya tepelerine dikildiği yabancı milletlere bağdaşırken etrafını saran yabancı kültür ummanı içinde Türk, benliğini koruyabilmişse, ne kadar koruyabilmişse burada Bektaşiliğin mutlaka çok büyük tesiri olmuştur.

Bektaşî ocağı, Osmanlı İmparatorluğunda Türk olmayan ne kalmışsa ona karşı mutlaka cephe almış ve her türlü yabancılığa heran şüpheli bir gözle bakmıştı.

Osmanlı İmparatorluğunun kurulmasında en büyük kudretlerden biri olarak göze vuran Bektaşilik, sonraları, sarayın İslamlaşma politikası karşısına dikilmiş ve Müslüman kelimesi içinde Türk kelimesinin eritilmesine imkan verilmemiştir. Eğer Osmanlı İmparatorluğunun Osmanlı adını verdiği Ümmet, ortadan kalktıktan

sonra bir Türk yığını bulabilmişse bunda Bektaşiliğin rolü pek büyük olmuştur" (s: 3-4).

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları kitabında : "Türkçülüğün ilk esaslarından biri de şu halka doğru umdesidir" (s:32), diyor. Aydın ve düşünür insanların halka gitmesini, onlara kendilerinden bir ışık vermelerini söylüyor.

İşte Bektaşiler de bunu yapmışlardır. Mürşidler yani Baba'lar, bu halkın içinden seçilmiş uyanık fikirli insanlar, mensub olduğu toplumun gönlüne ve ruhuna hitabetmiş onların iç yapısını sağlamlaştırmış, iyi ahlak, iyi yaşayış ve insanlığa faydalı oluş için yükselemelerine yardım etmiştir.

Birçok Mürşidler ileri bir bilgin de değildi. Fakat bir anlayış, ileri ve geniş görüş sahibi idiler. İlimleri yoksa da irfanları vardı. Nitekim onlara bağlanan Bektaşî dediğimiz muazzam toplulukta böyle idi. Muhabbet, sohbet toplantıları onlara bir nevi sezîş ve anlayış yetkinliği verirdi.

Aydın ve düşünürün uygarlığı ile halkın, kendi malı olan Culture (hars) bu birbirlerine yaklaşma ile kaynaşır.

Sayın Prof. Dr. Cavid Sunar, bakınız neler yazıyor, Bektaşilik için: (Bektaşilik tükenmez ve pek kıymetli bir hazinedir. İffet ve Fazilet kaynağıdır. Hakk ve insan yoludur.)

Ve şöyle devam ediyor : Bektaşilik her şeyi nefsinde toplamış bir özettir. Bektaşilik, cahil ve menfaatperest Babaların, geçmişte gördüğümüz gibi, bir geçim vasıtası değil; bir felsefi meslek, bir Ledünn ilmi kaynağıdır) Melamilik ve Bektaşilik adlı yapıtı, s: 24).

Sayın Cavid Sunar yine şöyle diyor :

(Esasını İslam dini ile karışık, eski Türk inançları ve bunlarla ilgili törenlerle birlikte, yukarda açıkladığımız "İkrar verme" merasimindeki Baba tarafından verilen öğütler teşkil den "Bektaşilik" müessesesi, maddi ve ma'nevi Milli geleneklerimizin muhafazasında ve devamında başlıca amil olmakla da Türk Ulusunun tarihte Payidar kalmasında da en büyük siyasî rolü oynamıştır. (Aynı eser; s: 110).

Bektaşilikte de, Türkçülüğün bu ana dayanağı üzerinde durulmuş, halkın tükenmez hazinesinden ne değerli inciler meydana çı-

karılmıştır. Yine Bektaşilik dilde Türkçü, san'atta Türkçü musiki ve edebiyatta Türkçü olduğu gibi ahlakta Türkçü, nihayet dinde Türkçü olmuştur.

Ziya Gökalp, Dinde Türkçülüğü, "Türkçülüğün Esasları" kitabının s: 119.unda : "Din kitaplarının ve hutbelerle vaazlarının Türkçe olması demektir", diye tarif ediyor. Okunan yazı, dinlenen söz anlaşılmalıdır, diyor. İbadette, namazda okunan sureleri bile Türkçe okunabileceğinin mezheb kurucuları tarafından söylendiğini kaydediyor. İşte Bektaşilik te bunu yapmıştır. Duası, namazı, niyazı, Türkçedir. Nefesler Türkçe, gülbankler, ercümanlar Türkçedir. Dahası da var : Dini erkanda da eski Türk geleneklerinin izlerini devam ettirmektedir.

İzmir'de yayınlanan (Ege ekspres) gazetesinin 17 Ağustos 1961 günkü sayısında Bektaşilik hakkındaki bir yazısında (s: 4, süt.: 1-2.) Tahsin Burdurlu, **Bektaşiliği öteki Mistik kurumlarla karşılaştırıyor ve bütün öbürleri arasına Bektaşilğin "En fazla yayıldığı; hoş Bektaşi fıkraları, birçokları gerçekten nefis olan Bektaşi nefesleri, Bektaşi fıkraları, Bektaşi dervişlerinin kalenderliği, babacanlığı, esprileri ve Bektaşilerde öbür mistik kurumlarda olduğu gibi şatafatın ve formalitelerin de bulunmayışını, ayrıca özel terimleri, nefesleri ve musikisini öz Türkçe oluşunu"** sevilip yayılmasında başlıca faktör olarak göstermektedir.

Bektaşilik özellikle Türkler tarafından ortaya atılan ve Türkler arasında yayılan, sonra sınırları da aşarak daha uzaklara kadar yayılan bir dünya görüşüdür. Yüzyıllarca muazzam bir kitlenin vicdanına hakim olmuş, **dar şeri'at doğmaları yerine daha serbest bir tefsir (açıklama) ruhu getirmiş olan bir insanlık ve hayat anlayışdır.**

Softa tarafından din kaaidelerini gevşettiği vehmi ile şiddetli saldırılara uğramış, hatta tarihimizde, mensubları, ma'al'ese, yüz-kızartıcı kanlı cinayetlere kurban edilmiş bir Türk-İslam dinidir. Fakat bundan başlayan bir dünya görüşüdür. **Bütün dünya insanların birleştirici bir evrensel kardeşlik yaratma düşüncesi ve inancıdır.**

Dünyanın para ve malına değer vermeyen, zekası, nüktesi, cana yakınlığı, kalenderliği, halden anlaması, içtenliği ile şekil-

ci yobaz'ı çıldırtan ve daima yere vuran Bektaşî, Türk milleti-
nin hayatında dün olduğu gibi, bugün de bir kahraman, bir
doğru düşünür, söylediğine hak verilir (TİP) olarak içimizde
yaşamaktadır.

Bektaşîlik kuruluşu dini olduğu kadar da **tamamen Laik ve
Toplumsaldır. Evrenseldir.** Bunu üstünkörü bir bakışla süzüp ge-
çemeyiz. Yabana atamayız. **Önemini anlamaya** ve bu önem dere-
cesinde onunla ilgilenmeye önce ulusal bir değer olarak zorunlu
olduğumuzu unutmamak gerekir. Ondan sonrada Türk ulusu dışın-
da bütün dünya için yararlı bir düşünüş ve inanış olduğunu akılda
tutmalıyız.

Zamanında fonksiyonunu mükemmelen yapmış olan bu düşü-
nüş ve inanış layık olduğu özeniş ile incelenmeye değer. Bugünü-
müzde ve yarınımızda ondan ne şekilde, ne surette ve nasıl bir fay-
da sağlayabiliriz diye düşünmekte zarar yoktur fakat fayda,
muhakkak iki, vardır.

Bu arada, bir de, Katıksız Türk inancı olan (Kızıl alma) ile ilgili
bir noktaya dokunmak istiyorum :

Pir Sultan Abdal'da şöyle bir parça var:

*Koca şah Urum'a bir elma saldı
Dolandı Urum'u Banaz'a geldi.
Pir Sultan elma'ya bir tekbir kıldı
İnsan ta'accübde kaldı arada.*

(Banaz: Pir Sultan'ın köyünün adıdır).

Hataî'de de şöyle bir parça var :

*Cebreil çün tercüman çekti o sah-ı akdem'e
Cebrail andan getirdi anda siyb-i ahmer'i.
Çâr-pâre kıldı anı ol Kadim-i lem-yezel
Kudretinden geldi Sâh'a hizmet eyler herbiri.
Biri Fatma biri Düldül oldu ol çar-parenin
Biri oldu Zülfikaar biri Ali'nin Kanber'i*

.....

(Sıyb-i ahmer : Kızıl elma demektir).

Rivayettir ki : Cebrail geldiği zaman Tanrı'nın selamını getiriyor diye o selamı ululamak için, Hz. Muhammed ayağa kalkmış. Cebrail bundan kendisine gurur payı çıkarmış, kibirlenmiş. Bunu gören Hz. Muhammed, bir başka defasında ayağa kalkmayınca Cebrail suçunu anlamış. Dara durmuş, Hz. Ali ona tarik çalmış (yani ceza vuruş-ı vurmuş), Cebrail de bu suçuna karşılık tercüman olarak (Kurban ve suçun bağışlanması için verilecek cerime = mal veya para) Cennetten helva ve bir elma getirmiş.

Hatai'nin Beyitlerine göre bu (Siyb-i ahmer) = Kızıl elma dörde bölünüyor ve her bir parçasından Hz. Ali'ye hizmet etmeye gelmiş olan "Hz. Fatima, Düldül, Zülfikaar ve Kanber" meydana geliyor.

Buradaki Kızıl elma deyimini, Türklerdeki ünlü Kızıl elma ile büyük bir benzerliği ve orantısı vardır.

Pir Sultan'ın beyitlerinde geçen Elma göndermek, bir ideali ve ya ideal adamını göndermek anlamına uygun düşüyor.

Aleviler Ayn-ı Cem'lerinde tekbir ile bir elma Kurban ederler, diye A. Gölpınarlı (Pir Sultan Abdal) kitabında yazmış (s: 154).

Elmalı adıyla Bektaşilikle ilgisi pek kuvvetli olan bir kasab, ayrıca (Elmalı baba) adlı bir de müşid vardır. Halk arasında da elma kabuğunu yakmak iyi sayılmaz. (Zümrüd-ü ankaa hastalanırmış) diye bir halk söylentisini Gölpınarlı duymuş (Pir Sultan Abdal, s: 154).

Bektaşilik ve Alevlilik zaten Türklük demektir. Dinde, ahlakta, düşünüş ve inanışta Türklük demektir. Bektaşi, yaşayışında, Tanrısı ile aracı kullanmadan beraber olmakla kalmamış, bu mistik hava içinde dünyasını da insanca ve hakkını vererek doldurmayı bilmiştir.

Bir can, seksenlik müşidine sormuş :

–Baba erenleri, bunca yaş yaşadın... Bana verecek bir öğüdün yok mu?

–Var evlat var, demiş erenler. Yazın çamaşır astım kurudu, kışın hoşaf yaptım soğudu.

İşte Bektaşi'nin hayat anlayışı... Her olay tabii kanunları ve şartları içinde cereyan eder.

O da, olayları olduğu gibi kabul etmiş Üzülmeden, yılmadan, sadece çalışmıştır.

İşe nefsinı yenmekle başlayarak, olgunluga varış yoluna girmiştir. Bektaşilikte nefse hakimiyet cihad-ı ekber = en büyük savaştır. İnanişın tek vasıtası Aşk'tır. Bu aşk her nesneye saridir. Bektaşî - Alevi için Allah da, korkulacak değil, sevillecek bir varlıktır. Bektaşînin temiz bir inanişı, gerçek vasıfta uyarıcısına sadakatle bağılılığı vardır.

Bektaşî olmak: Şefkatte güneş gibi, cömertlikte su gibi, alçak gönüllükte toprak gibi, teslimiyyet (karşı koymaksızın itaat) te ölü gibi, örtücülükte gece gibi olmaktadır.

Fakmame adlı yazmada: (Yol erbabı 1- Suci "içki" içip kendini bilmiyecek gibi sarhoş olmaya, 2- Yalan söylemiye 3- Zina etmiye, 4- Kumar oynamaya, 5- Uğruluk "eşkiyalık" etmeye diyor.

Kaygusuz, (Delil-i bûdela) sında şöyle diyor: (Ömrün bekası yoktur. Oğlanlık eser yel gibidir. Yiğitlik akar su gibidir, Pirlık üstü çürümüş dam gibidir, manasız dava eylemek kirişi kırılmış yay gibidir. eli ermediği yere el sunmak, yorganından taşraya ayak uzatmak gibidir, sözü geçmediği yere söz söylemek yaysız ok atarın demek gibidir.)

Bir başka yazmada şöyle bir kayıd var: (Bu dünyada görmeyen ve bulmayan ötede de görmez ve bulmaz. Birinci; adım tövbedir. Tövbesiz adam, yularsız eşek gibidir. Büyük sevgiliyi sık sık anmalı, hatırdan çıkarmamalı, edeb sahibi olmalı, ikrarında durmalı, sonunu düşünerek içini tertemiz edüb, yalandan, hileden uzak durmalı. Nefsinı terk edüb, ölmeden ölmeli. Daima teslim ve rızada olmalı).

Diğer bir yazmadan da şunu okuyalım: (Evvela kendini toprak etmeli. O taprağa marifet tohumu ekmeli, tevhid (birlik) suyu vermeli, gerçek orağı ile biçmeli, rıza (hoşnutluk göstermek) harmanında döğmeli, şevk yeli ile savurmalı, muhabbet (sevgi dostluk) ölçeği ile ölçmeli, Takva (yasaklardan sakınma) değirmeninde öğütmeli, edeble yoğurmalı, sabır furununda pişirip yemeli).

Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli "Makaalat" adlı eserlerinde şöyle buyuruyorlar : (Akıl başta, utanma yüzde, bilgi gözde makaam tutmuşlar. Öfke başta, tama'yüzde, haset gözde yer etmek istemişler. Bu yerler tutuludur, denilmiş. Öfke : - Ben gelince akıl gider, tama : -Ben gelince utanma gider, hasad : - Bu gelince bilgi gider" diye cevap vermişler).

BEKTAŞI AHLAKININ HUSUSİYETLERİ:

Burada, Bektaşî ahlakının başlıca hususlarından çok kısa olarak bahsedeceğim :

İlim (Bilgi) :

Okunmamış, okutulmamış halkın tabiatında buyruk altında ezilmek, budala veya çıkarıcıların ortaya attıklarını büyük bir gerçek imiş gibi kabullenmek eğilimi vardır. Hazret-i Pir, ilim sahibi ve çalışkan olmayı en başta saymıştır. Bilgiyi, mal toplamak için değil, olgunlaşmak ve insanlığa hayırlı olmak için edinmek lazımdır. Zaten Kura'an-ı Kerim de "Oku" buyruğu ile gelmeye başlamıştır. Bilgi üzerine birçok hadis-i şerifler vardır : "Bilgi, Çin'de bile olsa arayınız." İlim tahsili ibadetti", "İlim ibadetten efdaldır (daha üstün)" "Bir bilginin yüzüne bakmak ibadettir", "Bilginin uykusu, cahilin ibadetinden hayırlıdır" gibi.

Nihayet, "Ben ilmin şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır" hadis-i şerif vardır.

*İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır?*

(Yunus Emre)

Hilim (Yumuşaklık):

Bir Bektaş Veli kulu, halim = yumuşak huylu insandır. Gerçek kahraman, öfkesini yenen kimsedir. "Yumuşak huylular dünya ve ahiretin efendileridir", "yumuşak huylular peygamberlere yakındırlar" hadiselerine uygun halde olup kimseyi kırmaz. Gönül kırmanın Kabe yıkmadan kötü olduğunu düşünür.

Bektaşî için "iyiliğe iyilik her kişinin kân - kötülüğe iyilik er kişinin kân" dır. Hacı Bektaş Veli şöyle buyurmuş : "Gönlünü fenalı-

ğa döndürmezsen yüreğin daralmaz Civanmerd olan, kimsenin incitmesinden incinmez ve hakk edeni bile incitmez"

Konukseverlik:

Bektaşî ve Alevî ileri derecede konukseverdir. Gelen konuk, sanki Hz. Ali imiş gibidir. (Mihman - konuk - Alidir, sofrâ Ali'nin) derler. Nesi varsa misafirine çıkarır, kamını doyurur, hizmet eder.

(Baba)lara verilen icazetnamede bile "Gelene gidene yemek yedim" kaydı vardır. Her evde ve eskiden her dergahta, daima (Gâib erenler payı) olarak yiyecek ayrılır, bir konuk geliverirse ona vermek üzere... Konuk gelmezse o yiyecek bir fakire verilir. Bir Bektaşî konuksuz kaldığı gün "Acaba ne suç işledim de bugün bir konuk gelmedi?" diye üzüdür.

Hz. Ali hakkında nazil olan İnsan (Dehr) suresinde de (ayet : VIII-X) bu konularda buyruklar vardır.

Tövbe:

Tövbe, yürek temizliği ve kendini arıtmaktır. Bir kimsenin işlediği ve işleyeceği suçtan geri dönmesi, onu bir daha işlememeye söz vermesidir. Bektaşilikte bu, çok önemli bir yer tutar. İkrar töreninde talib'e önce tövbe ettirirler. O güne kadar yaptığı suçlar bağışlanır. O gün yeni doğmuş sayılır. Ondan sonrası için izleyeceği yol kendisine telkin edilir. Suç işlerse suçlu sayılır. (Erkân bölümünde anlatılacak).

Rıza ve Teslim (Hoşnutluk Gösterme ve Kendini Buyruğa Bırakma):

Şikayet, gönül darlığı, ma'rifet azlığındandır. Teslim olmak sözünde tevekkülden daha ileri bir adım vardır. Rıza, razı olmak demektir : (İyi vergileriyle sevindiği gibi, sıkıntılarıyla da güler yüzle karşılaşmak'tır).

Bektaşî, daha yola girerken her olacağı razı, boynunu rehberine teslim etmiş, Tiğ-bend (yünden örülmüş ince ip kemer) boyununa kemend olmuş olarak meydana girer ve teslimiyyet'in sembolü olan teslim taşı boyuna takar.

Tolerans:

Hoş görünmek anlamındadır. Geniş anlamıyla inançlara, düşüncelere her çeşit ma'nevi özgürlüğe saygı gösterme olgunluğudur. İslamlıkta zaten bu vardır. Fakat bilgisiz, dini çıkarına alet eden, uydurmalara bağlanmış Yobaz denilen tip, bu genişliği daralta daralta yok etmiştir.

"Sağa baksan günah, sola baksan haram" hale getirmiştir.

Dinde zorlama yoktur (2. Bakara suresi, ayet : CCLVI.).

Baba Kemal Hocendi'nın şu sözüne bakınız : (Biz bir pergele benzeriz. Bir ayağımız Şeriatte sabit , öteki ayağımızın çizdiği dairenin içine yetmiş iki millet dahildir).

Aşk potasında kaynak dinimiz,

Yetmişiki millete yok kinimiz.

Kemter Ziya (Dr. Ziya Oykut - Malatya)

Bektaşilik, "Bana gel!" diye kimseyi zorlamamış, kimsenin vicdanına el uzatmamıştır. Kendisine yapılan yalan ve iftiralara gülümsemiştir. (Yaradılana hoş gör, yaradan'dan ötürü) diyerek.

Cömertlik :

(Ne değlü mail isen dirmesine,

Elini öğredigör virmesine)

Yemini Faziletname'den)

Cömertlik, Türklerin milli karakteridir. Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli buyruğudur. Hz. Ali : (İsteyene vermemek, dilenmek kadar utanılacak şeydir) buyuruyor. Hacı Bektaş Veli de şöyle diyorlar : (Cömertlik dördtür. Mal cömertliği baylarundur, Ten cömertliği zahidlerün. Can cömertliği aşıklarundur, gönül cömertliği ariflerün..).

Bektaş'iye göre insanlar Güneş gibi olmalı. O, ışığını herkese, her yere serpiyor.

Riya (Olmadığı Gibi Görünmek, İki Yüzlölük):

Yol dilinde bunlara taklitçi denir. Hiç beğenilmeyen bir haldir. Riyakâr ile münafık ikiz kardeşdir. En büyük riyakâr ve münafık Muaviye mel'un ve Yezid'dir.

Bektaşî ve Alevi'nin esas karakteri, olduğu gibi görünmek, göründüğu gibi olmaktır.

Muhabbet, Sohbet:

Bektaşilik, muhabbet, sohbet yoludur. Bektaşî zarif nüktesini herkesçe bilinen güzel ve tatlı konuşma karakterini muhabbet toplantılarında kazanır.

O toplantılar, ileri derecede demokratik, fakat, yine son derece sıra ve saygıya uyularak, edeb, terbiye içinde geçer, bilenler konuşur, bilmeyenler dinler ve öğrenirdi. Muhabbet meydanı, genel olarak sofraya başıdır. Bu muhabbet sofraları canları bir araya toplar. Derdler, olaylar görüşölür. Birbirlerine bağlılık havası kuvvetlenirdi.

*Batınımnda dedi bana bir azîz,
Muhabbetten geçen Hakk'tan da geçer.*

(Hatai)

*Kimsenin dinine hilaf demeziz,
Din tamamaolıcak doğar muhabbet.*

(Yunus İmre)

Sofra adabı:

Sofra kutsaldır. Masaya veya sini etrafına merteye sırasıyla oturulur. Mürşid şu duayı okur : (Bismi şah, Allah, Allah! Evvel Allah diyelim, kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası ya şah diyelim.. şah versin biz yiyelim. Allah, Eyvallah, hü..) Herkes Hü... der tuz tadılır. (5. Malde suresi, ayet : CXVII. ve 76. İnsan suresi,

ayet : VII. IX. okunan bir sofraya duası daha varsa da uzundur, buraya almadım). Mürşit başladıktan sonra yemeğe başlanır. İzin istemeden (buna destür almak denir) konuşulmaz. Sofrada sigara tablası sofraya üzerine konmaz.

Eğer Nefes okunursa yemek ve sigara bırakılır. Kur'an okunmuşçasına dinlenir. Bir iş için kalkması gereken, sağ eli üstte olarak, iki elini parmak uçlarını sofraya veya yemek masası kenarına dokundurarak eğilip niyaz eder, öyle kalkar Gelinece yine niyaz ile oturur. Kaşıkların çukur tarafı yukarı doğru konur. Kapalı konursa uğursuluk sayılır. Yemek bitince şu bitiriş tercemânı (Dua) okunur:

(Bism-i Şah!... Allah, Allah!. Ni'met-i celil, bereket-i Halil (Allahın verdiği yiyecektir. Halil İbrahim bereketi olsun). Bu gitti ganişi gele, Hakk bin bin bereketini vere. Yiyenlere nur-u iman ola. Yiyüb yadirenlerin alub getirenlerin, pişirip kotaranların, sofraya hizmetinde bulunan can kardeşlerimizin hizmetleri kabul ve Hakk erenler yardımcıları ola. Cümle azalarından dert ve keder görmeyeler. Oniki imam efendilerimizde kısmetlerimiz gani ola. Hastalarımıza şifa İhsan eyleyeler. Hazret-i Pir dest-gîr (elimizden tutan), mazhar-ı sırr-ı Ali (Hz. Ali sırrı kendin de açığa vuran) safaya nazarları üzerlerimizde seyeban (gölgelik) ola.... Gülbân-i Muhammedi, nur-u Nebi, Kerem-i Ali. Lokma hakkına, sofraya hürmetine, evliyalar keremine cömerdler demine, hazır ve gâib gerçeklere HÜ..

Mürşit bu tercemânı okurken, sofradakiler de ellerini sofraya kenarına dayayıp başlarını eğerek hafif sesle Allah Allah! diye tekrarlar. Yine tuz tadılır ve sofradan, niyaz edilerek kalkılır.

Çalışmak:

Çalışmak, didinmek... Ailesi için, yaşadığı şehir, millet ve daha ötesi : İnsanlık için çalışmak... Kur'an-ı Kerimde 29. Ankebut "Örümcek" suresi, ayet : LXIX.: (Mücadele edenler, yani gerçek uğrunda çalışıp didinenlere elbette yollarını gösteririz. Allah güzel iş işleyenleri sever) ve 53 Necm "yıldız" suresinin 39. ayetinde : (İnsan için çalışmasından başka birşey yoktur) buyrukları ve benzerleri ile alınmıştır.

H. Bektaş Velinin buyruğu da budur : (Gündüz şevk ile dünya

işine.. Gece aşk ile ahiret işine..) Yani, gündüz, seve seve çalışılacak. Bir insanın işi ne olursa olsun. demirci, könürücü, doktor. Her iş kutsaldır. Bektaşîye göre, insana yaraşan çalışmak, kazanmak, namerde değil merde de muhtaç olmamak, çok kazanırsa çevresine daha çok yardım edebilmektir. Bektaşî tenbel olamazdı. Hacı Bektaş Veli de şahsen çalışır, orak biçer, hayvanları otlatırdı.

Dost, Dostluk:

Bektaşîler birbirlerine çok bağlıdırlar. Anlaşmazlıklarını aralarında hallederler. Hiçbir Bektaşî başka Bektaşî'yi mahkemeye vermiş değildir. Dost ve dosluk onlar için çok büyük ve değerli bir varlıktır. En büyük dost Allah'tır.

Büyükklere Saygı:

Zaten, yol, edeb yoludur. Bir gün sonra nasib alan bir gün önce el tutana saygı gösterir. Bektaşî olmak edebli olmak demektir. Mürşid Baba yerindedir. Mürid de onun evladı. Yol evladı, bel evladından (yani soyundan gelen çocuğundan) daha önce gelir. Şeriatte gusül, boy abdesti almaktır, Bektaşî Alevilikte gusul Pir nazarında içini temizlemektir.

BEKTAŞİLİKTE ESAS :

Hülasa:

Nefsin bilmek, benlikten geçmek, alçak gönüllü ve kanaatkâr olmak, iftira, kıskançlık, kibir, hased, kin, dedi-kodu gibi huylardan uzak olmak doğruluk, iyilik, yardımcı olmak, sıkıntıya tahammül ve sabır göstermek Bektaşî ahlakının başlıca noktalarıdır.

Can yakmayı sevmediklerinden avcılık etmezler. Aç kalmak ve karnı doyurmak zorunluğunda avlanmazlar. Kuşlar içinde güvercini çok severler. Güvercin Hazret-i Piri sembolize eder.

Bektaşinin, Amantü'deki (Hayrihi ve şerrihi min-Allah'ı teâlâ.. = iyilik ve kötülük Allahtandır) cümlesini anlayışı (Hayrihi ve hay-

rihimin-Allah-ı teala = hayır ve yine hayır Allahtandır...) anlamına-
dır. Buradaki kötü iş anlamına gelen Şerr'i de hayır = iyi iş anlamı-
na alırlar. Allahtan şer, zuhur etmez, derler. Kötü iş işliyenler : "Bi-
zim suçumuz yok, bunu Allah böyle istedi, bizi vasıta ettirip
yaptırdı" yollu kendilerini temize çıkarmaya bahane edebilirler, di-
ye düşünmüşlerdir.

Özellikle, Mel'un Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı savaşması, Hile
ile Hilafeti alması (Sıffıyn savaşı ve Hakem olayı), oğlunu yerine
velihat seçerek o zamana kadar seçimle olan halifeliği saltanat şek-
line sokması, oğlu la'netli Yezid'in Kerbela'da Hz. Peygamber to-
runlarını ve soyunu alçakça katle şehid etmesi gibi şerrleri, buna
dayanarak "Allahtan" saymaya, Bektaşî ve Alevî için imkan yok-
tur. Bu kötülükler bu mel'un adamlar tarafından yapılmıştır ve on-
lar da kıyamete kadar lanetle anılacaklardır.

ATATÜRK VE BEKTAŞİLİK - İSTİKLAL SAVAŞINDA BEKTAŞİLER:

(Bizim dinimiz en makul en tabii bir dindir. Ve ancak bundan
dolayıdır ki son din olmuştur.)

K. Atatürk 1928

Yazılarımın başında, Atatürkün eski dostu, doktoru, Dr. Hasan
Ragıp Erensel (Baba) merhumdan bahsetmiştim. Arkadaşlıkları ço-
cukluk, mekteb, ordu, Çanakkale savaşları, Kurtuluş savaşı yıllarında devam etmiş, Ata'nın vefatlarına kadar da riyaset-i cumhur köşkünün doktorluğunu yapmıştı. Pir evine beraber gtmışler, köş-
ke, Dr. Dagıb Bey aracılığı ile davet ettiği Ali Nutki Baba ve Hay-
dar Babalarla konuşmuşlardı. Bu toplantıda bir romanın konu ettiği
mürşidi Ali Nutki Baba ile Yakub Kadri Karaosmanoğlu'nu birara-
ya getirmişti.

Atatürk, gerek, Kurtuluş savaşı yıllarında, gerek tekkelerin ka-
patılmasından sonra daima, Bektaşîlerden yardım görmüş, onlara
karşı da sevgi duymuştu.

Hatay olaylarından önce, İzmir gezisinde, eski Denizli meb'usu
Halife Hacı Hüseyin Mazlumi Baba oğlu Mümtaz Bababalım (Ba-
ba) yı Kordonda, şimdi Atatürk kitaplığı ve müze olan binada ka-

bul ederek, bu müesseseyi yeni şartlara göre, günün ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeni bir tüzük hazırlayarak canlandırmayı teklif ve tebliğ etmeleri de bunu gösterir.

Mümtaz Bababalım'a Atatürk'ün davetini, o zaman Denizli valisi olan Cemal Bardakçı Bey haber vermiş. O da davete gitmiştir. Bu konuşmada eski Kars Mebusu Dr. Sadrettin Hattüza erenler ile eski Anadolu gazetesi sahibi Haydar Rüştü Bey de varmış. Mümtaz Baba diğerlerini tanımadığını söylemişti.

Mümtaz Baba, Atatürk'e verilen emir üzerine bu konuları tamamen bırakmış olduklarını şimdi vaki emirleri üzerine de hazırlık yaparak bir tüzük taslağı ile kendilerine geleceğini söyleyerek ayrılmış, araya Hatay olayları, Atatürk'ün rahatsızlığı girince bu konuyu izleyememiş olduğunu Mümtaz Baba'dan dinlemiştim.

Atatürk Dinsiz Değildir:

Atatürk'e "Dinsiz" diyenler böhyan ederler. O, Mü'min müslümanların en iyi ve yücelerinden biri idi. Müslümanların namusunun kartaran adamdı da...

Merdevenköy Dergahında Mehmed Ali

Hilmi Dedebaba Kabri Baştaşı.

Merdevenköy Dergahında Şair

Meh-med Ali Hilmi Dedebaba ve Gözcü Baba

Kabirleri.

Çoban Musa Baba.

Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar" adlı eserinde Sayın Münir Hamdi Egeli beyefendi (2. baskı, 1959 s: 70) Atatürk'ün bu konudaki bir konuşmasını naklediyorlar : (Müslümanlık aslında en geniş ma'nasıyla müsamahalı ve modern bir dindir. Arablar onu kendi bünyelerine göre anlamış ve tatbik etmişlerdir. Sıcak bir iklimde oturan, suyu nadiren bulan ve kullanan, umumi bir hareketsizlik içinde ömür süren badiye (çöl) Arabları için günde beş defa abdest alıp, beş defa namaz kılmak çok ileri bir hareket adımıdır. Hazret-i Muhammed'in dini insanları harekete sevk etmek esasına dayanır. Halbuki, badiyedeki tatbik şekliyle Müslüman ibadeti, Türkler için çok hareketsiz sayılabilir. Sarp dağlarda at oynatan, erimiş kar su-

larıyla yıkanan Türk için abdest ve namazdan ibaret olan ibadet tarzı, çok hareketsiz kalmıştır.

İşte Atatürk'ün sözleri... İşte bunu aynen tatbik eden Bektaşî erkanı...

Atatürk'ün İslamiyete, Kura'na gerçek değerini verişini ve Bektaşîlerin ona nasıl canla başla bağlı kaldıklarına kısaca dokundum. Bektaşî ve Alevî Türk vatandaşı her zaman orada beraber olmuş, sevmiş, saymış onun ilkelerini kendi Pirlerinin İlkeleri ile bağdaşmış gören halk ve Bektaşî şairleri ne güzel şiirler yazmışlardır. Gönüllerinde taht kurmuş olan Ata'larını dizelerinde dile getirmeye çalışmışlardır. **Kurbani Kılıç** bir şiirinde şöyle diyor :

*İzinde yürürüm şaşmam yolumdan
İmamlar torunu Pir Hacı Bektaş.
Her zaman her yerde düşmez dilimden
Atatürk ilkeli Pir Hacı Bektaş.*

Karşlı Aşık **Dursun Ceylani**. Turnalarla eşe dosta selam yollar-ken bakınız ne diyor ve Ankara deyince Ata'nın yasını nasıl duyuyor:

*Önümüzde vardır. Erciyas dağı
Solmaz Kayserinin bostanı bağı.
Ankara ülkesi şair yatağı
Gazi çiftiliğine konun turnalar.
Çıkın Çankaya'da bir katar tutun
Kemal Atatürk'ün yasına yetin.
Radyonun damında fırlanın, ötün
Benden selam edin yare turnalar.*

Posoflu **Müdamî** (Asıl adı : Salih Yalçın, 1914 Doğumlu) Ata'ya yazdığı ağıtta çok içtendir :

*Kan ağlar gözlerim hicran elinden
Döker tane tane yaşın. Atatürk!
Bizi sen kurtardın düşman elinden
Dünyaya değerdi başın, Atatürk!*

diyor ve daha sonraki dörtlükde şöyle devam ediyor :

*Giyelim, karalar, dökelim allar,
Ebedi hatıra kurduğun yollar,
Çürüsün emeğin yitiren diller,
Yol geçmiş çağlarda eşin, Atatürk!*

Aşık Hüdai (Asıl adı : Sabri Ocak, Maraş - Göksun ilçesinin Yoğunoluk köyünden) ne kadar içten söylüyor :

*Balık susuz olmaz insan vatansız
Gönlüm Hacı Bektaş, elim Atatürk.
İlmim nihayetsiz yolum hatasız
İlmim Hacı Bektaş, yolum Atatürk.
Okuyabilirsen insan bir ilim,
Fikirden mantıktan geçiyor yolum.
Birbirine bağlı gönlümle dilim,
Gönlüm Hacı Bektaş, dilim Atatürk!
Hünkar ruhumdaki yeşeren daldır,
Ata'm o daldaki yeşeren güldür.
Tıpkı buna benzer buna misaldir
Dalım Hacı Bektaş, gülüm Atatürk
İşta Hudai'niz meydana geldi.
Ben böyle inandım, ben böyle bildim.
Bir yüce uludan bir dolu aldım
Ulu'm Hacı Bektaş, dolu'm Atatürk.*

Adana'nın Nacarlı köylünden Aşık Hüseyin Kaçıran yine bu ikili sevgide :

*Şu müsbet ilimin kapısın açan
Bir Hacı Bektaş, bir Atatürk.
Bu vatana en çok emeği geçen
Biri Hacı Bektaş, biri Atatürk.*

*Yazdıkları yazı Türkçe erenler,
Konuştular sözü Türkçe erenler,
Kim okuttu bizi Türkçe erenler?
Biri Hacı Bektaş, biri Atatürk*

*Uyuma nöbetçi, uyan ha uyan,
Adını yeniçeri, mehmetçik koyan
Erkekle kadınlar eşittir diyen
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk.*

*İsmi anıldıkça gönüller coşar
Anıt Kabir ile dergaha koşar,
Bu dünya durdukça ikisi yaşar
Biri Hacı Bektaş, biri Atatürk.*

*Dönder ey tarihçi, sayfayı dönder
Eğer bilmiyorsan bileni gönder,
En büyük öğretmen, en büyük önder
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk.*

*Gökte aramayın Hak bize yakın,
Hakk'a hizmet eden alacak hakkın
Burdaki oturan canlılara bakın
Biri Hacı Bektaş, biri Atatürk.*

**Kars - Posof - Civana bucağının Zindar köyünden Aşık İnani
(Selahattin Dülger) Atayı böyle öğretmekte :**

*Hürriyyetin bilincine
Eren önce Atatürk'dür
Türkler için sonsuz ümit
Veren önce Atatürk'dür.*

*Samsun, Sivas dolanışı,
Vatandaki direnişi
Özgürlüğe inanışı.
Gören önce Atatürk'dür*

*Öz vatanda kaldık yersiz
Herkes taşır bir başka his.
Ankara'da Büyük Meclis
Kuran Önce Atatürk'dür.*

*Baba-oğul, evlat-ana
Sakarya'da baş düşmana
Savaş açtık dört bir yana
Vuran önce Atatürk'dür.*

*Înânî der Cumhuriyet.
Hayat içre medeniyet
Anavatan buldu hayat,
Bulan önce Atatürk'tür.*

Kadirli'nin Mehmetli köyünden Âşık Halil Karabulut duygularını şöyle dile getiriyor:

*Ey vatan kurtaran Ulu Atatürk
Tarihte eşini gören olmadı:
Yüceden yücesin, büyükten büyük
Senin mertebene eren olmadı*

ve daha sonra devam ediyor:

*O sendeki kudret gizli muamma,
Ölümün milleti garketti gama.
Saraya, türbeye giden çok ama
Senin gibi kalbe giren olmadı.*

Adana-Feke'nin Gürümye köyünden Âşık Eyyûbi (Eyyûb Taddil) Ata'yı anlatabilmenin coşkusundadır:

*Herkesin kalbinde yazılı ismin
Seni kime anlatayım ey Ata'm?
Seni her halinle herkes biliyor
Seni kime anlatayım ey Ata'm?*

ve en sonda şöyle bitiriyor:

*Kemal'sin şehiri, köyü biliyor
Dünyanın bayanı, bayı biliyor.
Kime sorsam benden iyi biliyor
Seni kime anlatayım ey Ata'm?*

Âşık Kemâli Bülbul (Samsun-Kavak'lı) Atanın ölümünü on ya-
şından kalan bir anı ile dile getirmiş:

*Anam ağlıyordu, babam üzgündü
Tutulan matemse Atatürk'ündü
Gördüğüm bayraklar yarıya indi
Şu Dolmabahçe'de göçtü Türkiye...*

diye yanıyor.

Âşık Mevlüt ihsani (Bardız'ın Çernik yaylasında Şenkaya kö-
yünden) nereye baksa Atatürk'ü görüşünü uzun bir şiirinde büyük
bir içtenlikle ortaya koymaktadır:

*Vatanımın bahçesinde bağında
Gülşanında KEMAL gördüm KEMAL var.
Ovasında yaylasında, dağında
Her yanında KEMAL gördüm, KEMAL var.*

ve daha bir başka dörtlüde şöyle diyor:

*Sanatkârın bileğinde, elinde.
Bahçıvanın bahçesinde gülünde.
Âşıkların muzrabının telinde
Destanında KEMAL gördüm, KEMAL var...*

1898 doğumlu Şarkışla'nın Tonus köyünden Âşık Tâlibi (asıl
adı: Hacı Bektâş Coşkun) ise Ata'yı görememiş olmanın büyük
üzüntüsündedir:

*Farıdı gönlüm farıdı
Eridi ömrüm eridi
Benim dileğim varıdı
ATATÜRK'ü göremedim.*

*Derin deryalara daldım,
Yolundum yollarda kaldım
Ben bu niyet ile geldim
ATATÜRK'ü göremedim*

Kars-Çıldır'ın Gülyüzü köyünden Âşık Şeref Taşhova'da
Ata'nın göçtüğü yıl doğanın ve onu görememenin derdinde:

*Şeref der ki bitmez dilimde sözüm.
N'olur bir kerecik göreydi gözüm.
Ölüm yılı doğdum ondan şanssızım
Sazımızda ATATÜRK var bizlerin.*

Halk ozanı, Âşık Can Dost Rahmetli Ali İzzet Özkan'ın şu çağ-
rısı ile sözlerimi bitiriyorum.

*Âhir zaman kahramanı Atatürk
Türkiye'nin hali yaman oldu gel!
Hain, hırsız ellerine kaldı mülk
Kardeşler kardeş düşman oldu, gel!*

*Asıl Türk evladı ceza görüyor
Kutluk geldi, açlık hüküm sürüyor
Hainin, hırsızın işi yürüyor,
Acı soğan derde derman oldu, gel!*

*Şeyhî şeytan, kendi şeytan çoğaldı
Her şeye zam geldi, bir namaz kaldı
Hortladı istibdad adalet n'oldu?
Yalancının sözü imân oldu, gel!*

*Tac idi ay, güneş başında Ata'm.
Allah'ın ordusu peşinde Ata'm
Dünya eğilirdi karşında Ata'm
Deccâl çıktı, âhir zaman oldu, gel!*

*Söyle, Yüce Tanrı'm Mehdiyi salsın
Sana taş atanın eli kırılsın
Ali, Battad Gâzi beraber gelsin
Anayasa inkâr güman oldu, gel!*

*Ali İzzet Özkan can seni gözler,
Şerefli, şöhretli şan seni gözler
Öksüz kalan vatan han seni gözler,
Kâfir yurdumuza mihmân oldu, gel!*

Bektâşi Şairi Hâli'nin Gazi Babamıza hitabı:

*Her yaptığın iş harikadır, her sözün ayet,
Gazi bize bir din-i mübin eyle inayet.
Din istemeyiz öyle Arab felsefesinden:
Gazi bize bir din yarattın Türk nefesinden*

Hâdi: İzmir'de yaşamış Bektâşi şairlerindendir.
Bu da Fakıyrlarından: "Akrostiş"

*Gördüm O'nun kükremiş bir arslanı başında
Açık mavi gözünde özledim Akdeniz'i
Zafer yolları varken ardında dizi dizi
İstiklâli ülkenin silah çatmış kaşında*

Dr. Bedri Noyan

Sivas Kongresi'nden sonra, Atatürk, Kayseri'ye ve HacıBektaş'a gelmiştir (24 Aralık 1919).

Salih Niyazi Dedebaba, dergahta ne kadar yatak, battaniye şilte vb. eşya ve ambarlarda ne kadar zahire varsa hepsini Atatürk'e vermiş. Hepsi onun gözü önünde vasitalara yüklenererek istediği yere yollamıştı.

Dergaha ziyarete atlı olarak gelirken caddeye iki taraflı dizilmiş dervişlerin kendisini üzengilerin öperek karşılamalarından ve Pir evinde gördüğü büyük sevgiden çok duygulanmışlardır. HU dost adlı kitabında (s: 17) bu ziyaretten söz eden, aziz dostum Fikret Otyam da bu sevgi gösterisinden son derece duygulanan Ata'nın, programını değiştirerek, öğle yemeğini dergahta erenlerle, canlarla yemiş olduğunu kaydediyorlar.

Alevilere hitaben de beyannameler yayınlanmış ve kurtuluş savaşı desteklenmiştir.

"iki devrin perde arkası" adlı kitapda, Albay Hüsmeddin Ertürk'ün anıları arasında da Bektaşilerin kurtuluş savaşına katılım ve yardımlarından bahis vardır (s: 520-522).

Keza, merhum Rauf Orbay'ın anıları arasında (Yakın tarihimiz c: 3, s: 275)da Vani köydeki tekkenin İstanbul'dan Anadolu'ya adam kaçırma hususundaki yardımlarından bahis vardır. Bu tekkeye gidenler, o zaman Maltepe Atış Okulu Kumandanı olan Enver Paşa'nın eski emir subayı Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) Bey tarafından alınır. Maltepeden sonra arka yollardan Anadolu içlerin yollarınırmış. Yazıda, dergah post-nişini zatın ulusal harekete şiddetle taraftar olduğunu da kaydediyor.

1920 Mayıs'ında İstanbul'da kurulan (Min Min Grubu) adlı gizli demek de Anadolu'ya adam, savaş aracı ve cephane kaçırmakta idi. Canları bahasına bu işi yapanların arasında Bektaşiler vardı. Hatta Derneğin kurucuları arasında da Hamdi Baba isimli bir Bektaşî Baba'sı vardı. (Tekin Erer: Türkiye'de Parti Kavgaları, İst. 1963, s: 20) Bu babanın yol evlatlarının hepsinin burada çalışmış olmaları muhakkaktır.

BEKTAŞİLİKTE KADIN

Evlenmek-Evlilik-Mücerredlik

Kuranı Kerim ve Kadınlar:

Cahiliyyet devri Arapları kız çocuklarına hiç değer vermez, doğar doğmaz diri diri kuma gömerek öldürürlerdi. Arapda, Acem'de, Yunan'da kadın mal gibi alınıp satılırdı.

Kur'an-ı Kerim 4. Nisa "Kadınlar" suresi âyet: 33., 34 de: iyi kadının itaatli olması, serkeşlik ederse öğüt edilmesi, söz dinlemezse yanına gidilmemesi söz dinleyen kadına zulüm edilmemesi kaydedilmektedir.

Kur'an'ın erkekleri kadından üstün sayan bu âyetinde geçen "Ricâl=erkekler" sözü, Bektâşilikte "Erler erlik mertebesine ulaşmış olanlar" anlamına alınmış olup kadınlardan da bu mertebeye varanlar erkeklerle bir görülür.

Böylece Ricâl mertebesinde, erler katında sayılan kadınlar da vardır. Âyetteki "Kadınlar" sözü de "erlik makamına erememiş olanlar" diye kabul edilir.

Eski Türkler'de kadına çok saygı gösterirlerdi. Han ve Hanım tahta yan yana otururdu. Beg ve Begim beraber buyruk yürütürdü.

Cengiz töresinde de kadının yeri vardı. Mirastan daha çok pay alır, otağda yemeğe önce kadın başlardı. Şecere-i Türk (Türk soy zinciri) de Ebül-Gazi Bahadır Han şöyle yazar:

(Türk'te kadın, erkekten değerlidir. Otağın asıl sahibidir. Analarımız, kızlarımız, karılarımız Tanrının erkeklere, erlik yolundaki armağanı olan kadınlardır. Babam Yedigâr Han anlatırdı ki, onun çocukluğunda kadın önden gider, aşı önce o el atar, miras kız çocuğuna kalırmış. Daha sonraları kör olası Rus ve Arap düşünceleri iki yanlı gelmişler, bizim olmayan nice nice duygular getirip içimize salmışlar). (Tarih konuşuyor, 1964, sayı: 4, s: 389, C. Kutay).

Dede Korkut kitabının önsözünde de kadınlar hakkında bir paragraf var.

İslamiyetten önce, göçebelik devrinde, kadın o çağın ideal erkek, tipi olan Alp'lar gibi idi. Erkek gibi ata biner, silah kullanır, düşmanla dövüşürdü. Sara Kırgızların Manas destanında kadın, evin tali ve namusunun bekçisi olarak gösterilir.

Ana Bacı:

Bektaşî ve Aleviler'de Mürşid'lerin eşine "Ana Bacı" denir. De-debaba eşine "Anabacı Sultan" denir. Diğer bütün kadınlara Bacı denir. Ve bu söz, asıl adının ardına eklenir. Refia Bacı, Semiha Bacı gibi.

Bacı, kızkardeş demektir. Bütün Bektaşîler birbirinin kardeşi olduğundan bu söz pek yerinde ve güzeldir.

Bektaşîler, kadını erkekten hiç ayırmamış, aralarında fark gözetmemişlerdir. Kadınlara Dervişlik payesi dahi verilmiş, derviş kisvesi giydirilmiştir. Gelenek olarak kadın, (Baba) olmamıştır.

Kadına daima, şefkat ve saygı gösterilmiştir. Bacılar arasında pek değerli olanlar yetişmiş, musikişinas ve Saire'ler çıkmıştır. Şeref Bacı (vefatı 1909), Gülsüm Bacı (vef. 1928), İkbâl Bacı (Mızıkalı Derviş Tefvîk Haramî), Şehrübânû Bacı (Üsküb post-nişini Süleyman Baba eşi), Sakine Bacı (Şücaeddin tekkesi mürşidi Ali Rıza Hadî kızı), Zeynep, Meşhur Zeyneb Kâmil Bacılar, Münire Bacı (vef. 1910), İstanbullu Naciye Bacı, Öksüz Zeyneb Bacı, Meşhur Leyla Bacı bunlardan bir kısmıdır.

Araplar, ilk çocukları kız olursa, diri diri kuma gömerlerdi. Peygamber Anneleri adlı ufak kitabında Abdülvahid akalın da (Arap dünyasında kadın) başlığı altında bilgi vermektedir. Burada da kız çocuklarını doğar doğmaz toprağa gömdükleri kaydedilmektedir (: 32).

Hazret-i Muhammed, bu kötü geleneğe şiddetle karşı koydu. Kadına oldukça elverişli koşullarla haklar tanınmasına rağmen Müslümanlık onu yine de erkekle bir saymadı. Hepsine eşit işlem şartıyla bir erkeğe dört kadın; miras konusunda ve yargıç önünde tanıklık ederken kadına erkeğin yarısı kadar hak verdi.

Kadın tutsak değildir. Erkeğin hayat ortağı, arkadaşıdır. İslamlık da ona haklar vermiştir. Onun da irade ve kişiliğinden toplum çok faydalar görür. Ondaki kabiliyet ve istidadı geliştirmek, okutup iyi terbiye ile yetiştirmek gerektir. Kadını sadece "zevk aleti" saymak devri geride kalmıştır. İstek konusunda erkekle kadının farkı yoktur, bu konu için sadece kadının yaratılmış olduğunu düşünmek bilimsel değildir, herbiri bu isteğin yarısıdır, erkek ve kadın birlikte bütünü meydana getirirler.

Bir ulusun yarısını aşağı görmek, ancak Türklüğü geriletmiştir. Eğer insaf ile düşünürsek kadının payı yarıdan artıktır da... Soyun üremesinde erkek onun gibi hayatını, sağlığını tehlikeye koymaz. Kadının fedakârlık payı daha büyüktür (Gebelik, doğum, emzirme, bakım ve benzeri...).

Hukuk-u beşer beyannamesi, gerçekte erkeğin hukukunu ilan

eder. Homme kelimesi Fransızca'da beşer anlamına geldiği gibi erkek anlamına da gelir. Yani yalnız doğu değil batıda da durumda pek fark yoktu.

Türkler, kadına çok saygı gösterir ve eşit haklar tanırken doğu, genel olarak kadını vefasız, aldatıcı akılsız ve kötülöklere itici görmüş ve göstermiştir. Ters tarafından tutarak, kadını sadece nefsin kötü isteklerini kamçıl原因 bir şehvet makinesi gibi gören ve gösteren uydurmacı, taklid islam bilgini de bu düşüncenin yer etmesinde rol oynamıştır. Bunun etkisini kendini bilir doğulu şair ve bilginlerde de görmek mümkündür. Buna yüzlerce örnek bulmak kolaydır. işte bir tanesi:

Molla Cami "Salaman'la Absal"inde şöyle şöyle yazar: (Kadın nedir? Dince ve akılcı eksik birşey... Cihanda bu çeşid noksan birşey daha yoktur.

Kemal sahiblerinin ahlakı böyle akılsız bir mahlûka aylarca, yıllarca maskara olmaktan, kapılıp kalmaktan uzaktır.

Bilgi yolunu gösteren kamil bir insana göre akılsız bir mahlûka kapılıp kalan ibr kimse o akısdan da bayağıdır.

Nimetler ihsan eden Tanrı'nın lutuf sofrasında kadından daha ileri bir nankör yoktur. Kadına yüzyıl altın ve gümüşversen, tepeden tırnağa kadar onu mücevherlerle donatsan, ona Şüster'in ağır ve ipekli kumaşlarından elbise diktirip evini altın kaplara bezesen.

Kulağına lâ'lden, inciden küpeler taksan, altın işlemli kumaştan gecelikler yaptırırsan, öğle ve akşam sofrasını türlü türlü yemeklerle donatsan.

Susayınca hemencecik mücevher bir kadehle ona Hızır kaynağının Âb-ı hayatını sunsan, senden meyve isteyince, padişahlar gibi, Yezd'den nar, İsfahan'dn elma getirsen,

Kavgayla başlayıp da kızgınlıkla kıvranmaya koyuldu mu bütün bunları hiçe sayar.

Sana dönüp: "A canımı mahveden, ömrümü kısaltan herif, hiç bir zaman senden bir şey görmedim" der.

Yüzü tertemiz saf levh'a benzese o de levh de vefâyâ ald bir kelime bile yoktur.

Cihanda kadından kim vefakârlık gördü? Onda hilebazlıktan, gaddarlıktan başka ne görölmüştür ki?) (abdülvehhâb Tarzî, Maarif vekâl. Klasikleri, Çeviri, s: 34-35).

Türklerde ailenin gelişim (Yuva)dan başlayarak Yuva>>>>
Ocak>>> Soy>>> Boy>>> Ok olur.

Cem'iyet (toplum) da aşiretten başlayarak Aşiret >>> İl >>>
İlhânlık>>> Sultânlık>>> Ulusal devlet olarak gelişir.

Bu iki gelişim gösteriyor ki toplum gelişimi (İçtimâi tekâmül) sırasında toplum, aşiretten başlayarak büyüdüğü halde (Aile) ok (Phratrie)den başlayarak gittikçe küçülüyor.

Bunların dini, özellikle aile bağliliğini meydana getiren ve güçlendiren bir dindir. Bu din bir yandan aileye ve totemizm'e bağlı olduğu halde, bir başka yandan da Mâderi neseb'e dayanır. Kadına bir öncelik, imtiyaz tanınır. Bu nedenle (Kadın dini) denilebilir. Bu Kadın Dini sistemi sonra Erkek Dini sistemiyle birleşerek İl Dini'ni meydana getirmiştir.

Avrupalıların Şamanizm dedikleri din, Türkler'in yalnız bu kadın dini sisteminden, yani dörtlü tasnife dayanan Tsin dininden ibarettir (Dört cihet, dört renk, dört mevsim, dört unsur).

İslâm'da işe, daha önceki, Cahiliyyet devrini yaşayan Arap'ın durumuna göre büyük ilerleme görülür. Kadına ve kız çocuğuna bir hak tanınır. Bakara süresinde (Kadınlar, erkeklerin kendi üzerinde haiz olduğu hukukun eşini erkekler üzerinde haizdirler) deniyor. Hz. Peygamber (En hayırlımız, eşlerine iyi davranandır) diyor. Yine nahl süresinde ise: Câhiliyyet devrinde kız çocuklarının utanç konusu sayıldığı, diri diri toprağa gömülmeleri anlatılır. Kız çocuğunu baba götürür ve diri diri kuma gömerdi. Evlenirken kız çocuğu doğunca öldürüleceği taraflar arasında karar bağlanırsa bu işi anne yapardı. Hem de bunu seyretmeye davet olunan bir sürü kadın önünde bu cinayet işlenirdi.

Eski Avrupa da kadını hayvan gibi, eşya gibi bir mal saymıştır. Son yüzyıl bilgin ve filozoflarında bile bu düşünüş sürüp gitmiştir. Proudhon: "Kadın, insan ile hayvan arasındaki birleştirici noktadır" derken Filozof Schopenhauer de: "Kadın dayak yemek, güzel beslenmek ve hapsedilmek için yaratılmış bir hayvandan başka bir şey midir? Kadının saçı uzun, fikri kısadır" diyordu (Clâl Nurf: Kadınlarımız, 1332H. İstanbul, s: 52)

Ahmed Ağaoğlu'nun "İslamlıktan Kadın" adlı kitabında şu satırlar var (s: 25): "Hz. Muhammed'den önce Arabistan'da ve Arabistanı çevreleyen ülkelerde kadının durumu korkunçtu." Bunu iz-

leyen satırlarda, İran'da kadının mal gibialınıp satıldığını, bir erkeğin anne ve kız kardeşi dahil bütün yakınları kadınlarla evlenebildiği; Araplarda ise durumun daha da kötü olduğu, kız çocuğun diri diri kuma gömüldüğü, köle gibi satıldığı veya bir hayvan karşılığı değiş-tokuş yapıldığı, hülâsa kadının bütün haklardan yoksun olduğu kaydedilmiştir.

Kur-an-ı Kerim'de, Nisâ "Kadınlar" süresi ile bu problemlere el konmuş ve kadınların toplum içinde yeri yükseltilmişti. Kadına o derece haklar tanınmıştı ki yirminci yüzyıl başlarında bazı uygar Avrupa memleketlerinde bile kadına böylesine bir hak tanınmamış idi.

Nisâ "Kadınlar" süresinin 34-35. âyetlerinde: "Erkekler, kadınların destekleyicisidir... Onun için iyi kadınlar, itaat edicidir... Serkeşlik etmelerinden endişe ettiğiniz kadınlara nasihat edin, onları yataklarında yalnız bırakın, onları dövün, fakat size itaat ederlerse onlara (zulmetmek için) yol aramayın.." deniyor. Kur'an-ı Kerim'in, erkekleri kadınlardan üstün sayan bu âyetinde geçen "Ricâl=Erkekler" sözü, Bektaşilikte erler, erlik mertebesinde olanlar anlamına alınmış olup kadınlardan dâ bu aşamaya varanlar erkeklerle bir görülür.

Böylece, "Ricâl mertebesinde" = erler katında sayılan kadınlar (Bacılar) vardır. Âyetteki kadınlar sözü de "erlik aşamasına erememiş olanlar" diye kabul edilir. Böylece, "Ricâl katına varmış", yani kadınların erkeklerden sonra girmesi kadının farklı görülmesinden değildir, Bektaşî kadınların (Bacıların) kocalarına olan saygılarındanır.

Kadın, Bektaşilikte, genel olarak Bacı=kız kardeş adıyla anılıp gerçek kardeş bilindiğinden kaç-göç yoktur. Erkekler ile kadınlarda toplantılara katılırlar. Erkeklerden kaçmazlar, fakat giyimleri açık saçık olmamak şartıyla. Yine kolları fazla açık değildir, başörtüleri vardır.

Âşıkpaşa zade tarihinde "Bâciyân-ı Rum" diye bir zümreden söz edilişi de Anadolu'da yol ıssı ve erlik aşamasına yücelmiş Bacı'ların çokluğunu gösterir.

Kadının terbiyesi sadece okulda değildir. Ev terbiyesi, aile terbiyesi, cem'iyet terbiyesi de ayrı noktalardır. İşte Bektaşilik bunu çok öncelerden, yüzyıllarca öncelerden halletmiştir.

Türkiye'de aile müessesesinin köklü iki engeli: Boşanma ve birden artık kadınla evlenebilme idi. Bugün Medeni Kanun bunlar için önleyici hükümler getirdi. Bir erkeğin dudağı arasından çıkacak bir tek sözcük ile bir kadın boş düşerdi, bugün böyle olmaz. Fakat Bektaşilik yedüyz yıldan fazla bir zamandan beri ancak belirli koşullar içinde kadın boşayabilmek ve birden falza evlenmekle bugünkü Medeni Kanun'u kendi kuruluşu içine, o Medeni Kanun yapan İsviçre'den de daha önceleri uygulamıştır.

Hz. Muhammed, Cähiliyyet devrini yaşayan Arap'lara Türk yurdunun yaşama tarzını ve Türk toplumunda kadına verilen değeri getirmeye çalışmıştır. (Cennet anaların ayakları altındadır = el - cennet-u taht-e akdâm-el ümmehât) Hadis'in söylemesi boşuna değildir. Kız çocukların kuma gömülme, kurban edilmekten kurtaran, kadına ailede itibarlı bir yer veren, onun haklarını ve geleceğini güven içine alan hükümler Hz. Muhammed'in Türk karakterinden gelmez. (Bilindiği gibi Hz. Muhammed soyu Türkler'den gelmez. Bunu kitabımızın ilgili bölümünde açıklamıştık.)

Abbâsoğulları'ndan, onuncu halife Mütavekkil zamanına kadar kadınlar geniş bir özgürlüğe sahiptiler. Hatta babalarına, kızlarına nisbetle lakablar verilirdi: "Ebü Leylâ = Leylâ'nın babası... gibi (emir Alf: Musavver Tarih-i İslâm c: 1., s. 199).

Yine tarih kitapları, Kerbela şehidi Hazret-i Hüseyin'in kızı Seyyida Sekîne'nin "Asâlet, melâhat, fetânet ve fâzilet bakımından" zamanın kadınları arasındaki derecesini yazarlar (Aynı tarih kitabı, s: 201).

Sonralardır ki erkekler ve kadınlar ayrılmış, örtünmüş ve bir kadının erkek içinde konuşması bile ayıp sayılır olmuştur. Bunlar bidattır.

Terbiyesi, nezaketi ve şerefi ile her kadın erkekler arasında elbet konuşabilmesi, işi varsa bunu göstermelidir.

(Muhyiddîn-i Arabi buyururlar ki: zemân-ı evâilimde "yani: İlk zamanlarımda, gençliğimde" nisâ tâifesini düşman tutardım. Sonra gördüm ki sebeb-i nakd-i vücud-u âdem ve cemâl-i Hakk "Yani: İnsan vücudunun meydana geliş nedeni ve Hakk güzelliği" imiş. Âdem, Hakk'ın merdiyeti "erkekliği" sıfatıdır ve Havvâ, cemâli "güzelliği" sıfatıdır.

Resûllâh diyor ki: "Re'eyt-e Rabbi fi leyle-til-Mi'râc-i alâ sûret-

i şâbb-ı emred" yani: Mi'rac gecesi Rabbimi sakalsız güzel yiğit sur-
retinde gördüm) (Ali Resmi Girîdî: Risâle-i Uyun-ul-Hidâyet, Y:
20)

İnsanın sakalsız, bıyıksız olan genç hali doğuşta ve genç yaştaki
masumiyet halidir. O zamanki saç, kaş ve kirpiklerin mürekkep
yüzdeki hatlara (Hatt-ı ümm) yani: Anasından getirdiği hatlar der-
lerdi. Eskiler bu "Şâbb-ı emred" deyimini: "Suçsuz, günahsız, ma-
sum ve pak devir" diye söylerler. Masum, emir ve nehy'den
mu'arrâ ve müberrâdır "yani: buyruk ve yakaslardan manezzeh, tir-
ler". Ma'sûm olanlar şer'i tekliflerin hükmüne dahil değildirler.

İşte, bizde, eski Türklerden beri ve bugün bile köylerimizde bu
"Şâbb-ı emred" hâli, yüzün kadın yüzü gibi oluşuna verilen kutsal-
lık nedeniyledir ki Allah'a (Kadın Allahım) diye seslenirler. (Kara
gözlüm, tüysüz yüzlüm) derler. Saygı gösterilen bir erkeğe de (Ka-
dın oğlum) diye hitab ederler.

Şeriatın kadınlar hakkında tavsiye ve emrettiği şey örtünme (te-
settür) olmaktan ziyade (utanma = Hiçâb) olsa gerektir. Fakat bu,
kadınlara değil erkeklere de gerektir. Örtünme, şeriatta (avret yer-
leriin kapatılması"dır. Kadının eli yüzü erkeklerinkinden hiç de
farklı değildir.

Fakat softa, yobazların laf ebelikleriyle gerçek anlamında uzak-
laştırılarak kadının hemen her tarafı "Avret yeri imişcesine" bir ha-
le getirilmiştir. Bunun ardından farâce, çarşaf, peçe... Nihayet pen-
çelere kafes konarak değil sokakta olmak, ev içinde oturmak bile
konuya sokulmuş oluyor.

Şehirlilerin aksine doğanın kucağında olan halk bu işte başka
tүrlü tefsirlere gitmiştir. Onlar ancak güvenmedikleri ve çok ya-
abancı buldukları kimselere karşı kapalı durmuşlardır. Burada da
dava yüzü gözü peçe ile örtmek değil, evinde ve sokakta namus ve
iffetini korumaktır. Namus çarşaf ve peçe ile olsaydı -bugün apaçık
bir gerçektir ki- fahişelerin çoğu çarşaf giyen, peçe kullanan zümre
arasından çıkmazdı. Bu konuda sayın Halim Sabit Bey'in, eski
Türk Yurdu dergisinde çıkan "Altaylara doğru" adlı gezi yazılarında
da güzel bilgi vardır (C: 3., 1329, s: 219-222).

Görülüyor ki, Türkler'de kadın, toplum içinde saygı gören ve bu
saygıyı tertemiz ahlakı ile zaten hak eden bir varlıktır. Din onu top-
lum içinde esir hale sokunca, buna erkek de, kadın da eşit derecede

tepki ve kırgınlık göstermişlerdir. Tarihi, ırki geleneklerine daha uygun gelen tarafa eğilmişlerdir.

Eski Türklerde Kadın:

Eskiden Hân yanında "Hanım"ı ile, Bey, "Beğim" ile danışarak, konuşarak söz yürütürlerdi. Türklerde kadın, Cengiz töresinde de yer etmiştir. Kadının yeri daha önemli idi. Mirastan daha fazla pay alır, otağda yemeğe önce kadın başlardı. Analığın değeri yüce idi. Oğul ve kız kaç yaşına gelmiş olurlarsa olsunlar, Ana-babalarının önüne geçemezlerdi.

Türk şeceresi (Şecere-i Türk) şöyle yazar (Cengiz hanın annesinin adı Ulun Ege idi. Moğolca Ege = büyük, ulu demektir. Fuçin Hıtay (Çin) dilinde Hatun demektir. Tacik'te Bânû derler. Özbekçe ev kadınlarına Beybeçe derler. Evsahibi anlamındadır. "Hâlen Anadolu'da da böyle derler. Dr. B.N." Ben, Ebülğazi Bahadır Hân, bugünün Türk kuşağına derim ki: "Türk'te kadın, erkekten değerlidir. Otağın asıl sahibi Kadın'dır: analarımız, kızlarımız, karlarımız Tanrı'nın erkeklere, erlik yolundaki armağanı olan kadınlarıdır. Babam Yâdigâr Hân anlatırdı ki, onun çocukluğunda kadın önden gider, aşa önce o el atar, miras kız çocuğuna kalırınış. Daha sonra körolası Rus ve Arab düşünceleri ile iki yanlı gelmişler, bizim olmayan nice nice duygular getirip içimize salmışlar.) (Tarih konuşuyor, aylık dergi, Haziran 1964, C: 1 sayı:5, s: 389).

(Kitab-ı Dede Korkut) un önsözünde kadınlar hakkında şöyle bir paragraf vardı: (Karlar dört dürlüdür. Birisi solduran soydur, birisi dolduran soydur. Birisi evin dayaağıdır, birisi nice söyleyen bayağıdır. Evin dayaağı oldur ki yazıdan yabandan eve bir konuk gelse, er adam evde olmasa, ol anı yedirir içirir, ağırlar, azizler gönderir. O Fâtıma soyudur. Hânım, anun bebekleri yetsün. Ocağına buncileyin avret gelsün..).

Solduran soy: Sadece yiyip içmeyi ve kocasından daima haksız yere şikâyet etmeyi huy edinmiş tiptir.

Dolduran soy: daha sabah elini yüzünü yıkamadan obanın bir ucundan öbür ucuna dolaşıp dedikodu edüb evinin işini bırakan, kendi yokken evinin eksiklikleri için de konu konuşuna "neden biraz bakmadınız?" diyen çeşittir.

Bayağı çeşidi yine Dede Korkut'un kendisinden okuyalım:

(Geldik ol kim nice söylersen bayağıdır. Evine yazıdan yabandan bir odlu konuk gelse er adem avde olsa, ana dise ki "Tuz ek-mek getir, yiyelim, bu da yesün" dese pişmiş ekmeğin bekası ol-maz yemek gerektir. Avret eder: "Neyleyim bu yıkılacak evde un yok, elek yok. Deve değirmenden gelmedi" der. Ne galirse benim soframa gelsün deyü elin götüne urur. Yönün eğer ve sağrısın erine döndürür. Bin söylesen birisini koymaz "tutmaz". Erin sözünü ku-lağına koymaz. Ol Nûh Peygamberin eşiği aslıdır. Anadan dahi si-zi Hân'ım Allah saklasun, ocağınıza buncileyin avret gelmesün) (Muallim Rif'at: Kitab-ı Dede Korkut, s: 5-6)

Dede Korkut'un öyküleri daha ziyade XIII. Yüzyılda Kuzeydo-ğu Anadolu'ya yerleşen Müslüman Oğuzların hayatından alınmıştır diye söylenir (Dede Korkut kitabı: Suad Hizarcı, s: 4). Kadın konu-suna dikkat edilirse onun konuksever ve erkeğine bağlı oluşu iyi ve kötü huylu olmasında başlıca ölçü olarak ele alınıyor. İşte böyle bir kadın evin namusu ve erkeğinin dayanağı olup toplum içinde er-kekle eşit haklara sahiptir.

Bektaşilikte de en önemli karakter temiz huy ve konuk severlik-tir. Evine gelen konuğu Hz. Ali'in kendisi imiş gibi sayan, "Mi-h-mân Ali'dir" ve "Sofra Ali'nin diyen Bektaşî kadınında bu nitelik-ler, bir gelenek olarak, mevcuttur ve kadın erkekle eşit haklara sahiptir.

Türkiyat Mecmuası'nda (C: IX., s: 99) Mehmed Kaplan, kadı-nın toplum içindeki durumunu inceliyor. İslamlıktan önce ve göçe-belik devrinde kadın, o devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine ben-zer. O da erkek gibi ata biner, ok atar, kılınç sallar, düşmanla yiğitçe dövüşür.

Yerleşme ve İslamlığı kabulden sonraki devirde kadın erkekten biraz daha pasif hale gelir. Toprak ve din insanları kendilerinden üstün tabiat ve tabiat üstü kuvvetlere bağlar. Artık kadın bir hazz ve aşk konusu olmaktadır.

Batı uygarlığı etkisi altındaki devirde ise kadın önce edebiyatta sonra öteki alanlarda insan haklarını korumada ve kendini erkekle eşit düzeye getirmededir.

Dede Korkut öykülerinde İslamlıktan önceki devir kadın tipleri pek güzel gösterilmiştir.

Türk Mitolojisine göre alemin yaratılışında bile kadının rolü vardır. Evren yaratılmadan önce Talay = Deniz vardı. Ve Tanrı = Kayra Han, Ülkün Ata tek başına idi. Bu yalnızlıktan usanınca "Ne yapalım, ne yaratayım?" diye düşünürken önünde ne varsa tut, ilhamı geldi. Önüne baktı, denizde Ak İne = Beyaz anneyi gördü. O, kendisine: (ettim, bitti) yaratım, oldu demesini söyledi ve kayboldu. O da bütün benliğine dolan bu: (ettim bitti) ilhamıyla evreni yaratmaya başladı.

Burada III. Êl-i İmrân süresinin 47. ayetinde geçen (Kün feyekün-ü) (ol dedi ve oldu) bölümü ile bu eski Türk lejandı arasındaki benzerliğe hatta tıpkı tıpkısına eşitliğe dikkati çekmek isterim.

Biz mitolojik öyküye dönelim: Görülüyor ki Türk ulusal yaratılış efsanesi, erkek ve en kudretli, merhametli olan Ülkün Ata Tanrı'nın, ak İne = Beyaz Anne'den aldığı ilham ile güzel bir evren yarattığını ve Ak İne olmasa tek başına bunu yapamayacağını söylemektedir.

Kezâ, Nûr âlemi, ülkün âleminde de kadın Tanrılar vardı. Çocuk ve hayvan yavrularını koruyan "Omay", Ana Maygıl, İl İne'si, İngey yine bu nûr âleminin kadın Tanrı'larıdır. insanların saadet ve refahını sağlayan aile Tanrı'sının adı da "Ateş"dir = Od İna, Ot ve ya Od İna.

Gök yıldızları içinde en merhametli ve hayat kaynağı olan güneş = Gün İne, kadın Tanrı'dır. Yaşayışımızda güneşe nazaran o kadar önemi olmayan ay ise (ay Ata) erkektir. Tanrı'dır.

Görülüyor ki Türk Mitolojisi kadını kutsal bir hale getirilmiştir. Türk Yurdu Mecmuası'nın C: 4., No: 22 Ekim 1926 sayısındaki "Türk Mitolojisinde ve Halk edebiyatında Kadın" başlıklı ve Başkırdestanlı Abdülkadir "F.S." imzalı yazıda Türklerde kadının bu durumu hakkında uzun bilgi verilmiştir. Bu yazıda aynen şöyle denilmektedir:

(Altay silsilesinde "Kadın" namını taşıyan bir dağ vardır. Bu dağın garib bir hali var ki dağdan havaların tebeddü'ünde, "değişiminde" ağlar gibi bir ses gelir. Bu dağ Altay Türklerinde kadın hakkında söylenen birçok şairane destanlara mevzu olmuştur. Bu destanlarda kadının sadakati muharebede maktul düşen zevcine ağlaması, Tanrıdan kıyamete kadar ağlaması için dağ etmesi ricaları terennüm olur. Bu "Kadın Dağı" Altay Türklerinin kadınlık şerefine ibdâ ettikleri bir âbidedir).

Kezâ kara Kırgızlara "Manas" destanlarında Kadın, evin tali ve namusunun bekçisi olarak gösterilir. Kahramanlar, soğukkanlılık ve ağır başlılıklarını kaybedip namussuzca bir iş yapacakları dakikalarda kadın yetişir ve onlar kurtarır. Kadının sözüne kulak asmadığında ölüm veya başka bir felaket gelir.

Keza, Kazak Kırgızların Koblandi destanındaki Kadın Tanrı bir koruyucudur. Buradaki kahramanın dünyada en büyük arkadaşları kadını ve atıdır. Atının kulağına kadını hakkında şöyle diyor: "Senin sevgili annen bizim sevgili annemizi"! Bu destanda Koblandi bütün yenme ve zaferlerini Kadınına ve onun beslediği ata borçlu olarak gösterilmiştir.

Oğuz Türklerinin destanı olan "Dede Korkut" masallarında da kadının toplum içindeki yeri dikkati çekicidir. Kadının aşaması yüksektir. Erkeklerin kadınları üzerine bir başka kadın almaları hakkında ufacak bir anıstırma, bir ima bile yoktur. (Kanturalı) öyküsünde kadın, erkek ayarındadır.

Evlenmek istediği kız hakkında babasına: (Baba, çûn beni eve-reyim dersin. Bana layık kız nice olur? baba, ben yerimden durna-dan "kalkmadan" o durmuş "kalkmış" ola. Ben karakoç atıma binmeden o binmiş ola. Ben kanlı kâfir iline varmadan o varmış bana baş getirmiş ola) diyor. (Dede Korkut: Varlık Yayınları 1953, s: 102).

Bir de Duhakoca oğlu Deli Dumrul öyküsü var ki pek güzeldir:

Deli Dumrul, bir kuru çay üzerine köprü kurmuş. Geçenden otuz, geçmeyenden kırk akça alıyor ve kendisinden kuvvetli kimse bulunmadığı öğüncünde. Birgün ölülerine ağlayanlara: "Sizin bu yiğidinizi kim öldürdü?" diye sorar. -: Tanrı buyurdu, Alkanatlı Azrail canını aldı", derler. Deli Dumrul:

-Ya kaadir Allah, o Azraili benim gözüme göster de savaşıyım, bir daha böyle güzel yiğit canı almasın, der. Uzatmayalım Azrail gelince Deli Dumrul'un benzi sararır, gözü kararır. Ondan öğrenir ki can veren ve alan Tanrı'dır. Azrail'e: "Sen aradan çık, ben onun-la haberleşeyim", der. Ve şöyle söyler:

*Yücelerden yücesin
Kimse bilmez ni-cesin
Görklü (yani: Güzel) Tanrı!*

*Nice câhiller seni gökte arar, yerde ister,
Sen hod mü'minler gönlündesin!
Dâim duran Cebbar Tanrı.
Bâki kalan Settar Tanrı!
Benim canımı alırsan sen alğıl,
Azraile almağa komağıl.*

Tanrı da: "Madem birliğimi bildi, can yerine can bulsun. Onun canı azad olsun" buyurur. Babası, anası ne kadar dil döktüyse de kendi canlarını verip oğullarının canını kurtarmaya yanaşmazlar. İş karısı haber alınca hemen canını vermeye razı olur. Bunu da Deli Dumrul istemez. Nihayet Tanrı'ya "-: Eğer alacaksan ikimizin beraber canımızı al! Bırakacaksan da beraber bırak!" derler. Tanrı, bunların sevgi ve birbirlerine bağlılıklarından hoşlanub canlarını bağışlar (Dede Korkut, Varlık Yay. 1953. s: 91-100)

Bu öyküde Türk kızının, kadınının eşine can feda edecek kadar bağlı oluşunu buluyoruz. Bu konuda bir de halk şarkısı vardır. Köylerde çok söylerler; oğul zindana düşmüş, kendisini kurtarmaları için sesleniyor:

*-Selam da söylen bubama aman
Çiftini de çubuğunu satsın aman,
Beş bini de biraraya katsın aman
Oğlum da Mahmud'um desin de amân
O çıkarsın beni zindandan zindandan!..*

Babanın cevabı:

*-Selam da söylen Mahmuduma,
Çiftimi de çubuğumu satamam aman,
Beş bini de bir araya katamam aman
Oğlum da Mahmudum diyemem aman,
Çıkaramam onu zindandan, zindandan!
Mahmud bu defa annesine baş vuruyor:
-Selam da söylen anama aman,
Sandığını, sepetini satsın aman,
Beş bini de bir araya katsın aman*

*Oğlum da Mahmud'um desin de aman
O çıkarsın beni zindandan zindandan.*

Annenin cevabı:

*-Selam da söylen Mahmuduma,
Sandığımı, sepetimi satamam aman,
Beş bini de bir araya katamam aman,
Oğlumda Mahmud'um diyemem aman,
Çıkaramam onu zindandan zindandan!.*

Nihayet Mahmud, nişanlısına sesleniyor:

*-Selam da söylen nişanlıma.
inciğini, boncuğunu satsın aman,
Beşbini de bir araya katsın aman,
Nişanlım Mahmudum desin de aman
O çıkarsın beni zindandan zindandan!.*

Nişanlıdan cevabı:

*-Selam da söylen Mahmuduma,
İnciğimi, boncuğumu satarım aman,
Beş bini de on bin yaparım aman
Sevgilim Mahmudum derim de aman
Çıkarırım onu zindandan zindandan!.*

Bugün bile, halk arasında kadının kocasına bağlılığını kutsal kılan düşünüşün belgelerinden biri olan bu basit halk türküsünü bir çoğunuzun işitmiş olduğunu tahmin ediyorum.

Biz kadına nasıl değer veriyoruz. Evlilik müessesesine nasıl saygı gösteriyoruz. Bir de şuna bakın: (Martin Luther'in "izdivac Hayatı" adlı risâlesinde şöyle bir parça var: "Kuvvetli, sıhhatli bir kadın âciz bir erkekle evlenmiş bulunur ve başkasına kaçıp gitmek yahut evliliğe hiyanet etmek istemezse, kocasına şöyle söylemeli-

dir: "Bak sevgili dostum, sen benim hakkımdan gelemiyorsun, beni de, benim genç vücudumu da aldattın. Aynı zamanda şeref ve imânımı da tehlikeye düşürdün. Allah indinde artık biz evli sayılmayız. İzin ver de, kardeşin veya en yakın bir dostunla gizli bir evlenme yapayım. İsim senin olsun ve servetin yabancı mirasçılara gitmesin. Sen beni istemeyerek aldattın, bırak da ben de seni isteyerek aldatayım."

Ve Luther'e göre burada erkek kadına "Olur." demeye mecbur sayılıyor) (s. Evrin: Müsbet Maneviyat Etüdleri, C/1, s: 270 dip notu).

Hıristiyanlık inanışlarından biri: (Brvis omnis malitia super malitiam mulleris: Kadın kötülüğünün yanında her kötülük küçük kalır) (Anatole France: Epikürün bahçesi, H. Hikay çevirisi, s: 10)

Eski Yunanda kadın tamamen köle gibi idi. Kültür yüksek olmasına rağmen cemiyet çok bozuk ve ahlaksızdı. Zaten Yunan ilahları da şehvet duygularını köstekleyemeyen tiptedirler. Halikarnas Balıkçısı adıyla yazan (Ziya Şakir). Eski Yunanistanda kadın adlı bir makalesinde (Demokrat İzmir gazetesi, 17 Kasım 1957, s: 3., süt: 1-4). Şöyle yazıyor:

(Nâtıkaperdaz "Oratör" Lisiyas Alkiviades hakkında şu vakayı anlatır: "Arkadaşı Aksiyokos ile beraber Helespontda seyahet ederken Abidos'ta "Günümüzün Aydos'u" ikisi de Medontria adında bir kızla evlendiler. Bu kızla sıra ile münasebette bulundular. Kadın bir kız çocuğu doğurdu. Çocuğun kimden olduğu belli değildi. Kız büyüyünce Alkiviades kız ile yatardı ve kızın Aksiyokos'un kızı olduğunu söylerdi. Kızla Aksiyokos yattığı zaman, kızın Alkiviades'in kızı olduğunu söylerdi. Diyojen Leartus adındaki yazar, Alkiviades hakkında: Genç iken erkekleri cezbeder ve karlarından ayırırdı. Büyüyünce zevceleri cezbetmeye ve kocalarından ayırmaya koyuldu" diyor).

Kadın, Eski Yunan'da eve hapsedilen, çiğnenen, ezilen ve çocuk yapan bir makine gibi idi.

Bektaşilerde Kadın:

Bektaşilerde Uyarıcı (Mürşid)lerin eşlerine (Ana Bacı) (Ana

kardeş) denir. Dede Baba eşine, büyük bir saygı ifadesi olarak, (Ana Bacı Sultan) denir. Yola mensup diğer bütün bayanlara (Bacı) denir ki bu söz Anadolu'da (Kızkardeş) anlamındadır. Kuruluşa giren birbirlerinin kardeşi olduğu için bu deyim pek yerinde ve güzeldir.

Bektaşilerde kadın, erkeğin bulunduğu yerde, baş örtüsüyle bulunur. Beyaz örtü tercih edilir. Özellikle nasib alma töreninde elbise ve başörtüsünün beyaz olması gerektir; hiç değilse açık renkli olabilir. O gün siyah renkli elbise giyilmez. (Bacılarda).

Türk (İnönü) ansiklopedisi Bektaşî ve Aalevilerde kadın yalnız ayn-ül-cem merasiminde başörtüsü iledir, diğer günlerde baş açık olur (c: 2, s: 402) diye yazıyorsa da bu yanlıştır.

Din uydurmalarının etkisinden kendisini kurtaramayan bazı mistikler kadını erkekten aşağı görürlerse de, vahdet-i vücud konusunda gerçeğe ulaşmış, tahakkuk aşamasına varmış olan kadınları "Ricâl" yani erler katında saymışlardır.

Bektaşiler ise kadını erkekten hiç ayırmamışlardır. Kadınlara dervişlik payesi, mertebesi dahi verilir. Derviş kisvesi "Tac, hırka, kemer, vs." giydirilir. Yalnız kuruluşun geleneği olarak kadın (Baba) olmamıştır. Bektaşiler'in kadına verdikleri önem yüzündendir ki Âşık Paşazade tarihinde o devrin zümreleri "Ahiyyân-ı Rûm, Abdâlân-ı Rûm.." diye sayılırken, bir de "Bâciyân-ı Rûm" zümresi sayılmıştır.

"Yuvayı yapan dişi kuştur" atasözü Bektaşilerde tam anlamını bulmuştur. Kadın = Ev sayılır. Kadın almaya "Evlenmek" denir. (Kadın; aşını, eşini, işini bilmeli) derler.

Bektaşiler, kadın hakkında daima şefkat ve saygı duygusu beslemişlerdir. Bazı kuruluşlar örneğin: Masonluk, kadınları aralarına almadıkları halde, Bektaşiler yüzyıllarca önceden beri onlara eşit işlem yapmışlardır. Karı koca, ana baba ve kızları muhibbe olarak erkan görmüş ahd-ü peymân edip ikrâr ve nasib almışlardır. Hanımlara, kendi aralarında, adlarının sonuna Bacı sözünü ekleyerek hitap ederlerdi: Refia Bacı, Hüsnîye Bacı, Semiha Bacı, İpek Bacı Çiçek Bacı gibi...

Muhibbe Bacı'lar arasında pek değerli olanları yetişmiş, şairlikleri ve kemal ehli oluşları ile ün salmışlardır. Kadın Bektaşî Şairlerimiz konusunda bunlardan bilgi verilmiştir.

Kadınları öğen Şiirlerden başa onların dedikoducu olduklarını s ylereyek bu huylarını bırakmaları, bir kimseden bir kimseye söz taŐıyubora a ma ve dargınlığa sebep olmamalarını öğütleyen nefesler de vardır.

Kuyu kazmak, iftira etmek, görmediğini söylemek, baŐkasını kötü görmek çevresine kara sürmek gibi huyları hiç beğeremeyen Bektaşiler, kendi saygıdeğer bacılarının hepsini bu fena huylardan uzak, tertemiz görmek ister ve onları ilk günden itibaren böyle yetiştirirlerdi. Bacılar büyüğe saygı küçüğe Şefkat ve izzet, konuğa "Mihm n Alidir" diye ikram ve riayet, ana-baba ve eşlerine güler-yüz ve sadakat ve vefa ile hizmet terbiye alırlardı. Birbirlerinin işlerine yardım ederler, bir evde toplantı olursa orada herbiri kendine düşeni yapmaktan zevk duyardı.

Sayın Cemil Bardağı Erenlerimiz, (Alevîlik-Ahi'lik-Bektaşilik) kitabında Şöyle yazıyor:: (Kadın ve aile hakkında telakilerimiz de hücuma uĖramıŐtı: Türkler kadının topluluk içindeki büyük önemini, yüksek kıymetini çok iyi biliyorlar, çok iyi takdir ediyorlardı. Kadının, bir milletin koruyucu kuvvetlerinin en sağlamı olduğunu sezmiŐlerdi. Bundan ötürü ona daima saygı gösterirler, onu her hususta erkekle eşit tutarlardı. Eski zamanlarda aile ocağını, aile sürekliliğini koruyan Ayzit adlı bir Tanrı'ya inanırdık. Her aile bu Tanrı adına kurulmuş bir ma'beddi. Kadınlar da bu ma'beddeki mukaddes ateŐin, aile ocağının s nmemesini sağlamka vazifesini üzerlerine almış, her yerde herkesten saygı görmek hakkına h iz rahibelerdi. Bir milletin siyasi hayatında baŐĖ sterecek kargaŐalıklardan, hele düşman istilalarından doğacak felaket ve musibet sellerini önleyecek, onların zarar vermemelerine, milleti tamamiyle boğup yok etmelerine engel olabilecek tek kuvvet, en dayanıklı sed aile istikr n, aile sağlamlığı ve sürekliliğidir. Bu itibarla Türkler'in aile ocağını mukaddes bir ma'bed saymaları çok doğru ve yerinde bir inan tı.

Halbuki uzun yıllar komŐu olarak veya birarada birlikte yaşadığımız bazı milletler kadını evin s s , erkeğin aleti telakki ederlerdi. Bizde de bu telakkiyi aŐılamaĖa çalışıyorlardı) (s: 42).

Biraz daha aşağıda Şöyle devam ediyor:

(İŞte Hacı Bektaş Veli ile arkadaşları ve onların a tıkları yolda

yürüyenler Müslümanlığı ayıran boğuşturan değil; toplayan, birleştiren, yalnız vicdanlarda kalıp binlerce yıllık yaşayış tarzının yuğurup yarattığı adetlerimizi, ananelerimizi, bir kelime ile milli ruhumuzu kökünden ve birden değiştirmeye kalkmayan milli bir din haline getirmediği, Türk dilini yaşatmayı, ibadet dilinide Türkçeleştirmeyi, Türk kadınının, Türk ailesinin kötü durumlara düşmelerine meydan vermemeyi, kadının kafes arkasında değil, topluluk içinde kalarak mukaddes vazifesini ifaya devam etmesini sağlamayı emel ve vazife edinmişlerdi.

Kısaca söylemek gerekirse, her Türke; yabancı akidelerin, propagandaların tesir edemeyeceği, delip geçemeyeceği zırhlı bir gömlek giydirmeyi hedef tutmuşlardı) (s: 43).

Yine aynı kitabın 14. sayfasında sayın Cemal Bardakçı şöyle yazar:

(Onu "yani: Hacı Bektaş Veli'yi" doyuran, evinde misafir eden kadın da sonraları Alevilerle Bektaşilerin (Kutlu Melek), (Kadıncık Ana) adlarını verdikleri ve takdis ettikleri (Fatıma Nuriye) dir, İdris Hoca'nın eşidir.)

Bir Bektaşî babası, eşiyile dargın olan birine şu öyküyü anlatmıştı: Bir Mekkeli, eşinden şikâyetçi olmuş, tanınmış bir ailenin kızı diye ses çıkaramaz, birşey diyemezmiş. Birgün durumu Hz. Muhammed'e anlatmaya ve yardım istemeye gitmiş. Resulullah onun gelişinin nedenini keramet gücüyle anladığından onu kapıda karşılamış, beraberce yola çıkmışlar. Bir kabristandan geçerken, yürüdükleri dar yolda bir kurbağa görmüşler. Resulullah bunun üzerinden atlamamış, yanındakine: şunu yoldan kenara doğru it de geçelim, buyurmuş. Adam bir değnekle kurbayı itince, hayvan büyüyerek bir kedi kadar olmuş. Biraz daha dürtünce bir koyun kadar büyümüş. Birkaç itme ile daha koca bir canavar bir dev haline gelmiş... Adam şaşkınlık içinde iken, Hz. Muhammed o canavarı okşayarak: -Sen ne güzel şey imişsin, sen ne hoş şey imişsin, demeye başlamış. O da böyle okşandıkça ufalarak eski haline gelmiş ve yoldan çekilmiş. Oradan geçmişler. Hz. Muhammed durup, elini yanındakinin omzuna koyarak şöyle söylemiş: -Evlât... O gördüğün kurbağa bir huysuz kadının ruhudur. Onu itip kakarsan canavar kesilir, okşarsan canavarlıktan çıkar, zararsız hale gelir. Kadınlara karşı yumuşak davran, başın dinç kalır.

Buna bir öykü de Fakir ekleyeyim:

Mısırlı Zün'nun'un öğrencisi "Sehl-İbn-i Abdullah-üt-Tüsteri (vef:283 H.- 896 M.de seksen yaşında) nin yırtıcı canavarlar ile gezip dolaştığı ünlüdür. Koca kaplanlar ve arslanlar onun yanında ke-di, köpek gibi olurlarmış. Bu anlatacağım öyküyü bazıları şu Sehl üzerine ve bazıları da erenlerden bir başkası üzerine söylerler.

Bu zât, eşeğiyle odun kesmeye gitmiş. Eşeğini otlu bir yerde bırakıp az uzaktaki odunları hazırlayıp dönünce bakmış ki bir arslan eşeği parçalamış. Arslana bağırarak: -Sen onu parçaladın, şimdi bu odunları pazara nasıl götüreceğim: Gel bakalım şuraya... deyip odunları arslanın sırtına yükleyerek pazara indirmiş. Görenlerin parmağı ağzında... Odunları bir kenara yıkıncı arslanın sağrısını okşayarak: -Haydi bakalım, demiş, şimdi kimseye dokunmadan dosdoğru yerine git. Öbür gün geleceğim beni orada bekle....

Arslan da kuyruğunu kısar, başını eğerek, tırıs tırıs ormana gidirmiş. O zat oduna gittikçe onu orada bekler, odunları aşağı indirirmiş.

İşte bu zatın dehşetli aksi bir karısı varmış. Eve geleni haşlar, yoldan geçeni taşlar cinsinden bir kadın.

Gelenler, onu görenler, adamcağıza sorarlarmış: - Yahu, erenler. Bu kadına nasıl dayanıyorsun? Bu kadar yırtıcı hayvanlara söz geçiriyorsun da bunu neden yola getiremedin? Senin gibi adama bunun ettikleri çekilir mi?..

Erenler cevap vermiş: - Beni kınamayın dostlarım. O kadına dokunmayın onun zulmüne sabrede ede ben bu mertebeyi buldum.

Bektaşî ve Alevî Bektaşîler hakkında inceleme yaparak yazmış olanların hepsi bir noktada birleşirler ki bu da Bektaşî ve Alevîler'de fuhuş olmayışı, kadınlarının çok namuslu, iffetli oluşudur.

Aile hayatları çok sağlamdır. Kadın boşamak hemen yok gibidir. Zina ve özellikle sapık cinsi hareketler hiç görülmez. Örtünmeleri normal bir hadde olup ne umacı gibi kapanırlar, ne de fazla açık saçık gezerler. Hal böyle iken, özellikle, Alevî ve Tahtacı, Çepni gibi zümreler için ne seni iftiralar ve akla hayale sığmaz uydurmalar ortaya atılmıştır. Tamamen mesnedsiz, tamamen delilsiz bir şekilde söylenmiş olan bu dedikodular cahil kimseler arasında bir meta imiş gibi gevelenmiştir.

Besim Atalay Bey "Bektaşılık" adlı kitabında tamamen tarafsız olarak, bu hususta, şöyle yazıyor: (Sünnilerin zannettiği gibi "Mum Söndürne" yoktur; bu çirkin bir iftiradır). Yine biraz aşağıda şöyle yazıyor: (Mum söndürne değil, ufak bir hareket, bir küçük gürültü bile olmaz. Her şey usul, adab, erkan dairesinde dini bir mahiyette devam ve cereyan eder. Bu ayinlerde erenlerin rühaniyeti hazır bilindiği için ufak bir hüsnetsizlik yapılamaz) (s: 21).

Bütün toplantılarda usul ve erkanı ile, mum söndürne değil, tamamen aksine "Çerağları uyarma" yapılır ve Meydan odası ısl ısl nura boğulur.

Bektaşî ve Alevilerde kadınlar, Nasib alma törenine (ayn-ül-cem'e) girer. Muhabbet sofraları ve sair bütün toplantılara erkekleriyle eşit koşullar içinde katılırlar. Vaktiyle Mevlevilerde de kadın Şeyhler bulunduğunu Ahmed Elâki (Menâkıb-ül-ârifin) (Âriflerin Menkıbeleri'nde) kaydeder.

Bektaşilerde Derviş elbisesi giydirilmiş Bacılar da vardır. Türk-İslam Tasavvufu kadını çağına göre çok ileri bir görüş içinde toplum yaşayışına almıştır. Zamanla bütün mistik yollara ait kurumlarda, tarikatlerde softanın, medresenin baskısı, kadını bu durumdan yoksun hale getirmiş fakat Bektaşî ve Alevi dergahlarında ve toplumun da bu baskı etkisiz kalmıştır. Bacıların erleri ile yan yana bütün erkana katılmaları, günümüze kadar sürüp gelmiştir. Softa da etkileyemediği Alevi toplumu için, etmedik iftirayı elden bırakmamıştır.

Mutasavvıf da öteden, meslek ve maşrebini şöyle anlatmıştır:

Bilmek istersen eğer meslek-i dervîşânı

Sevenin bendesiyüz, sevmeyenin sultanı

Ahmed Sarbân (XVI. Yüzyıl)

Daha Hazret-Pir'in Anadolu'ya gelişi hikayesinde bile (Kadına) yer verilmiştir. Vilayetnâme'ye göre, Güvercin şeklinde Anadolu'ya yaklaşınca, mana âleminde Rum erenlerine bir selam yolluyor. O sırada Anadolu'nun gözcüsü 'Karaca Ahmed Sultan'dır. Binlerce erenleriyle sohbet ediyorlar. Fatma Bacı adlı bir olgun hanım bu selamı fark edüb ayağa kalkarak el göğüste karşılık veriyor (Bu Fatma Bacı Karaca Ahmed'in mürşidi Sivrihisar'lı Seyyid Nurreddin'in kızıdır.)

Ötekiler olayı Fatma Bacı'dan sorup öğrenince vilayet kanatları bir perde kurdularsa da Hacı Bektaş Veli Hazretleri Arş'a kadar yükselip bunu aşar ve Suluca Karahöyük'te bir taş üzerine güvercin şeklinde konar. Pençeleri bir hamura batar gibi bu taşa iz bırakır (Bu taş son zamanlara kadar Kadıncık Evi'nde duruyordu. 1960 Nisanı'nda ziyaretimde evin şimdiki sahibi olan Bay Hidayet Akcan'dan bu taşı sordum. Kuşkulu bir cevap verdi. Ya kaybettiler ya sakladılar sanıyorum).

Karahöyük'e konan güvercin üzerine, aralarındaki Hacı Tuğrul adlı eri şahin şeklinde salarlar. Hikayenin arkası biliniyor.

Burada da kadın, erkekten önce geliş olayı farketmiş olarak gösteriliyor. Bektaşiler'deki kadın-erkek eşitliğine ve "Rical Mertebesinde kadın, eksik haldeler" sözüne bir örnek de budur.

Hacı Bektaş Vilayetname'sine göre, Hz. Pirin Suluca Karahöyük'e gelişinde, ilk rastladığı çeşme başında kadınlardır. Bunların arasında bulunan ve köyün tanınmış bir kimsesi olan (İdris Hoça'nın) eşi Fatıma Nuriye (ki Bektaşiler arasında Kadıncık Ana ve Kutlu Melek adlarıyla ve saygı ile anılır) ona evinden yağ sürülmüş bir dilim ekmek verir. Hz. Pir'de: "Artsın, eksilmesin... Taşsın, dökülmesin!" diye hayır dua eder.

Küpün dibinde azıcık yağ var iken, eve dönüşünde ağzına kadar dolmuş olduğunu görünce Hz. Pirin keramet sahibi olduğuna karar vererek olayı kocasına söyler. Kendisini köyde ararlar, mescidde bulurlar. Evlerine davet ederler. Ona bağlanırlar. O zamana kadar çocukları olmamış... Hayır duasını alırlar çocukları olur.

Bu Lejanda'da da Kadın'ın önemli yeri vardır. Hacı Bektaş Veli Hazretleri sonradan, bu Kadıncık Ana'yı, kendisine kız edinmiş, o da ölünceye kadar Hz. Pire sadakatle hizmet etmiş, Rical mertebesinde bir "Bacı"dır.

İlk devirlerde, bazı mistik yollarda, kadınların Şeyh bile olduklarını görüyoruz. Hatta bu, Mevleviler'de bile var. XVI. Yüzyıl Mevlevi Kalenderilerin'den Divane Mehmed Çelebi Efendi (Divani, Sema'i'nin) kızı Güneş Hâtûn, Mehmed Çelebi'nin yerine Şeyh olmuş, Mevlevi şairleri, bu hatuna medhiyeler yazmışlar; O, tarikat erkanını, vefat edinceye kadar icra etmiştir. Bektaşilik'te de Kadıncık Ana denen ve Bektaş Çelebileri'nin caddesi olan Hatun

Ana'nın büyük bir mevkii vardır (P. Nâili Boratav-A. Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, s. 17).

Yediyüz yılı aşkın bir zamandan beri açtığı kutsal "Meydan"ı kadını da erkekle eşit şekilde, resmen olan Bektaşilik, insanlık amacına ulaşma yolunu en insani şekilde göstermiştir. O "Meydan" ki insan topluluğunun, eski deyimle "Cemiyet-i beşeriyye"nin sembolüdür.

Türk toplumunda kadının kutsal ve el uzatılmaz bir mevkii vardır. Eski Türk aile kurallarını incelemek bunu açıkça gösterir. Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'nin "Bacıyan"ı da erkana alınması rastgele bir hareket değildir. Türk ruhunun, Türk ulusal bilincinin temelini esaslı surette incelemiş ve kavramış olması sonucudur.

Evlenme, Evlilik:

Yukarıda da gördük ki Bektaşilik, aileye çok önem vermiş bir kuruluştur. Eski Türklerde de böyle idi. Kadın, erinin yanında, saygı ve eşit muamele görürdü. Alevilerde de aile müessesesi aynı şekildedir. Kötü, bilgisiz müşhidler elinde kalmış mahdûd sayıda Alevi köylerinde, yolu kaybetmiş çevrelerinde görülen lâubalilikler çok ayırksı (istasnai)dir.

Bektaşî ve Bektaşî Alevî kadını, dünyanın en temiz, en iffetli ve namuslu, kocasına sadık, büyüğüne saygılı, küçüğüne şefkatli kadınıdır. Çevresinden de saygı görür. Rical katında bacılar'dır. Türk köylerinde çarşafa (Arab car'ı), başörtüsüne de (Acem şalı) derler. Bu, Türk köylerine örtünmenin çok sonradan girdiğini gösterir. Zaten bugün bile softaca örtünen kadın, daha çokluk, kasabalarda ve şehirlerdedir. Köylü kadın çarşaf giymez, peçe örtünmezdi, yine de öyledir.

Bektaşîlerde kadın boşamak hemen hemen hiç görülmez. Bir erkeğin karısını boşaması için kesin olarak müşhidinden izin alması gerektir. Ancak iki durumda buna izin verilir: 1) Boşanmayı kadın, ısrar ile isterse, 2) Kadının bir ahlaksızlığı kesin olarak görülmüşse.

Bundan gayrı hiçbir nedenle evliliği bozmak yeterli olamaz. Bektaşî kadın, kocasından ayrılmayı istemez, ahlaksız da olamaz. Bu yüzden kolay kolay boşanma olayı görülmez.

Hiristiyanlık, evlenmeyi "Zorunluk ile yapılan bir fenalık" olarak telakki eder. Çünkü, Hiristiyanlık cismanî bağlantıları aşâğılık görür. Roma'da görülen sexual dejenerasyon'a karşı, bir reaction olmak üzere (Ruhbaniyet keşîşlik) ortaya konulmakla da aşırılığa gidilmiştir. Çünkü, kadınla hiçbir ilişki kurmamış olmak ta doğal değil ve fizioloji'ye de uygun değildir. Hiristiyanlık kadını "Fena" görmüş, insanın felaketine sebep bilmiştir. Hiristiyanlık, her bakımdan kadını "Murdar" saymış, onu Hz. Haviva öyküsüne bağlayarak daima "aldatıcı" ve erkek için kötülük kaynağı saymıştır. (Celâl Nuri: Kadınlarımız, 1331, H. s, 48 -49.) Bir yandan da Mer-yem'i tanılaştırmıştır. Birbirine karşı ifraf ve tefritlerdir.

Papa Yedinci Greguvar da rahiplerin evlenmemesi kaidesini ortaya koymakla Hiristiyanları kadından nefret ettirmiş ve sogutmuştur. (Aynı kaynak, s. 50)

Evlenme bağının tam bir birleşme olduğu, Kur'an-ı Kerim de Bakara suresinde, ayet: 187 de belirtilmiştir; karı-koca için, birbirlerinin üstlerine giydikleri elbiselerdir, deniliyor ki pek güzel anlatımlı bir ayettir:

Yine Kur'an da XXX. Rûm suresi, ayet: 21'de: (Ve min âyâtihî en halak-a lekûm min enfûsikûm ezvac-en liteskinû ileyhâ ve ca'al-e beynekûn meveddet-en ve rahmet-en inne fi zalik-e le âyet-in li-kavm-in yetefekkerûn-e) Türkçesi. Onun ayetlerinden birisi de size kendinizden eşler yaratmasıdır. Siz onlarla huzur ve istirahat nail olursunuz. Birbirinize karşı sevgi ve esirgeme duygularını aşlamıştır. Bunda düşünen insanlar için dersler vardır) deniliyor.

Bu ayet evli iki insan (karı-koca) arasındaki sıkı bağılılığı gösteriyor. Aralarındaki sevgi ve birbirlerini koruma, esirgeme, güven duyguları olması gerektiği ve evlenmiş insanların huzur ve sükûn içinde olacaklarını bildiriyor.

İmamiyye, evlilik bağının ancak ölümle kopmasını esas tutar. Ancak pek önemli durumlarda koparılabilir sayar: Kadının ahlak-sızlığı iki şahit ile açıkça ispat edilirse veya kadın erkeği isteme-mekte ayak direrse.

İmâmiyyede de "üç talak" konusu vardır. Üç talak bir boşanma sayılır. Üçüncü boşamadan sonra aynı kadının alınması için onun ancak bir başkasıyla nikahlanıp ayrılması gerekir. İlk koca ancak ondan sonra eski eşini alabilir. Bunlar Kur'an-ı Kerimde Bakara

suresi, âyet: 230 da geçer. Bu da üç defa tekrar ederse, yani doku-zuncu boşamadan sonra erkek o kadını bir daha alamaz. Zaten böy-lesi de hemen hemen hiç görülemez.

Caferi mezhepte, neslin üremesi, bir aile kurulması amacı ile yapılan anlaşmalar (akid) -ki buna nikâh diyoruz- iki türlüdür 1) Daimi akid (sürelî anlaşma): bildiğimiz evlenmedir. Kur'an-ı Ke-rim'de söylediklerimizden başka, XXIV. süresi, âyet: 32'de (Ve en-kih-ul-eyâmâ...) bu hususta kayıt vardır. 2) Akd-i inkitâ': Muka-yed olarak, bir kayıt ve şartla, nikâhtır. Esir ve köle ise, bedelini ödeme zorunluğu gibi. İran bunu bir süre için nikâh şeklinde uygu-lar. Buna nikâh-ı Mut'a denir. Bu konuda Nisâ suresinin 24. âyetin-de kayıt vardır. Mut'a da 45 günlük iddet şartı vardır. Bu süre dol-madan bir kadın ile Mut'a yapmak yazaktır.

Birinci çeşitte yani sürelî nikâhta bir anlaşmazlık yoktur. Mut'a ise çeşitli düşüncelere yol açmıştır. Bu, önce Hz. Muhammed tara-fından meşrû' kılınmış, mubâh olduğu bildirilmiş, o çağda birçok-ları tarafından uygulanmıştır. Hz. Muhammed'in vefatlarından son-ra da bunu yararlı gönmüş büyük Sahâbe'ler vardı. Bu konuda A. Gölpinarlı'nın çevirisi (Caferi Mezhebi) kitabında s: 71 ve deva-mında uzun bilgi vardır.

Sonradan bazıları Mut'anın sünnetle, bazıları da kitapla orka-dan kaldırıldığını söylemişlerdir. Buna ilişkin olarak Kur'an-ı Ke-rim'de: (1V. Nisâ suresi, âyet: 12), XXIII. Mü'minûn sûresi, âyet :6.) (LXV. Sûre, âyet: I. Talâk sûresi), (LXX. Me'âric sûresi, âyet : 30)da işaretler vardır denilmekte ise de bunlar açık değildir. Bazı-ları, ortadan kaldırıldığını söylediği Medînedc gelmiş olan Nûr sü-resinden daha önce gelmiş olan Mekkî yani Mekke'de gelmiş sûrelerdendir: (Me'âric, ve Mü'minûn sureleri).

Ehl-i sünnet bilginlerinin büyüklerinden bir bölümü de Mut'a âyetinin mensûh (yani: yürürlükten kaldırılmış) olmadığını söyler-ler. Zamahşerî bunlardan biridir. Keşşâf da böyle...

Bunu sonradan Ömer'in kaldırılmış olduğu da söylenir. O za-man için bir huzur sağladığından, kolaylık getirdiğinden, nesebi gayr-i sahih (babası belirsiz) çocuklar meydana gelmesini önledi-ğinden, o zamanın aylarca süren yolculuklarında ve savaş sürele-rinde zina yapmış durumuna düşmeden, genç, sağlam insanların normal fizyolojik gereksinmelerini (ihtiyaçlarını) giderebilmelerin-

de bu usûlün yararlı olduğu söylenmiştir. Zinanın kötülüğü, şeref gidericiliği ile bir çeşit savaş ve bu konuyu yönetme rolü olmuştur.

Türkiye'de, Bektaşilerde kesin olarak Mut'a yoktur. Aleviler'de de yoktur, daha ziyade İranda görülür.

Caferi mezhebinde, aslında üç defa boşanma (eski deyimle: Talâk'ı selâse) yoktur .Aslında sünni mezheplerde de bu uydumadır. esas, Kur'an-ı Kerim'in buyruğu olduğuna göre: Bakara suresi, ayet: 229 (Talâk iki defadır. Sonra da iyilikle geçinmek, yahut güzellikle ayrılmak gerektir) diyor.

Boşanmada bir bekleme süresi (İddet) vardır. Bu nokta, bu süre içinde barışma olanağı aramak içindir, önemlidir; ve Kur'an emrine göre ancak iki defa denenir idi. Bu ikinci dönüşten sonra tekrar boşanmada tarafların kesin karar vermesi zorunluğu meydana çıkar. Taraflar ya devamlı surette bir arada yaşamaya yahut kesin olarak ayrılmaya karar vermek durumundadırlar. Kur'an'ın buyruğunda "İyilikle geçinmek" esası apaçıktır. Bu olmuyorsa iki defa da denenmiş yinc olmamışsa, o zaman kesin karar verilecektir. Boşanma da güzellikle olacaktır, deniliyor. Bu kesin karardan sonra iki taraf da yeniden evlenmekte serbesttirler.

Burada çeşitli düşünceleri açıklamış oldum. İmâmiyyeye isnad edilen üç defa üçer talâk sınırı üzerinde tartışılabilir, demek oluyor.

Bektaşî için boşanma yoktur. Yukarıda arzettiğim gibi ancak iki nedenle olabilir, yine de mürşid kararıyla olabilir. Fakir'leri, yıllar yılı boşanmış Bektaşî karı-koca görmedim, duymadım.

Demek ki, görüyor ki, bir kocanın (üç defa boş ol demesiyle) bir kadının kendisinden boşanmış sayılması her şer'an da hiçbir değeri olmayan bir söz imiş. Şer'an bu sözle boşanma vaki olmayacağı, Kur'an buyruğuna göre, apaçıktır.

Boşanma konusu, Kur'an-ı Kerim'de Bakara suresi, ayet: 227. ve devamındadır. Kur'an, bunu, Hristiyanlık ve Yahudilik'ten daha ileri bir anlayışla ele almıştır. Kadına da hak verilmiştir. Keza, boşanma nedenleri sınırlanmıştır. Bektaşîlik ise bu konuyu en kesin ve en pratik bir şekilde sokmuştur.

Boşanma, memleketimizde, halen, Medeni Kanuna göre uygulanmaktadır. Fakat, yukarda açıklandığı gibi, Bektaşî, ailelerinde

ilk kararı Mürşid verir. Söylenilen iki sebep varsa ondan sonra gereği yapılır.

Hız. Muhammed: "Tanrı katında asla sevlmeyen halâl, kadın boşamadır" buyurmuş. Keza: "Namuslarına şüphe olanlardan başka kadını boşamayınız, Tanrı kadınları boşayarak yeni bir kadın alan erkekleri ve kocalarından boşanarak yeni yeni koca alan kadınları sevmey" buyurmuştur.

Hız. Ali de: "Evleniniz ve boşamayınız. Zira boşamadan Arş-ı a'la titrer" demiştir ki, burada Arş'tan maksad aile ve ulustur. Bir devletin esası ulus, ulusun kökü de aile'dir.

Hanefi mezhebi talak hakkını yalnız erkeğe tanır, kadına bu hakkı vermez . Ondn başka sünni mezheplerde kadına da bu hak verilmiştir.

İslamlık kadını gerek sosyal gerek ekonomik bakımdan erkek ile eşit görmüştür. Fakat İslam topluluğunda kadını aşağılatan İslamiyet değil, softanın bilgisizliği ile İslamlığa karışan uydurma adetler, bid'atlardır. Halbuki hiçbir din kadını İslamlık kadar yüceltmemiştir. Hele bugünün Türkiye'sinde ona her bakımdan eşitlik tanınmıştır.

Mücerredlik:

Aslında Terk ve Tecrid ile anlaşılan: "Mâsivâ'yı terk ve bu kabil boş gereksiz, insanı yoldan alıkoyucu nesnelerden kendisini tecrid etmek (ayırarak), ırak tutmak demektir. Mücerred sözünün genel anlamı budur. Sadece "evlenememiş" olmak anlamını özel ve dar çerçeveli anlamıdır.

Eğer bir kimse kendini nefsinin kötüye sürüklemesinden, aşırı cinsi isteklerinden uzak tutabilirse; ilişkilerinden, bağlarından sıyrılabilirse onu nevlennesinde ne sakınca olabilir? Bunların evli veya evlenmemiş (mücerred) olmalarında fark yoktur ve her iki halde de övölmeye değerler.

Mücerred ikrarı sadece Pîr evinde, Balım Sultan Yatırı eşliğinde sağ kulak delinerek icra edilirdi. Hayatı boyunca evlenmemiş ve evlenmemeye söz vermiş olanlara (Mücerred) denilir. Bu (Mücerred) zevat sağ kulaklarında "Mengüş-Küpe" taşlarıdır.

Sonradan, Mehmed Ali Hilmi Dede Baba, İstanbul'daki Şah Kulu Sultan dergahında ikametine emir verildiğinde, orda da bu ayini icra etmiştir.

Sonradan buna itiraz edenler olmuş ve tekrar o kişileri Pir evine götürerek orada usulü vechile yaptırılmıştır.

Dergâhların kapatılmasından sonra ise Amavutluk'a giden Salih Niyâzi Dede Baba orda da Mücerred ayini yapmış ve kulak delmiştir. Bu durum, bir zorunluk nedeniyle olmuşsa da bu kişilerin sonradan Pir evinde, Balım Sultan yatırını ziyaretleri ve orada erkânı tekrarlamaları gerekmektedir. Bu kesin ve değişmez kuraldır.

Müteehhil (Evli) ikrarı ile (Mücerred) ikrarı ve Bey'at'i aynı olup başka değildir. Yalnız eskiden mücerredlerde traş erkânı vardı. Bir de mürşit huzuruna varıldığında (ikrâr töreninde), Rehber, getirdiği kimsenin mücerred veya evli ikrarı vereceğini tercüman söylerken belirtir, sonradan da kulağı delinirdi.

Mit'ât-il-mekaasid'in verdiği bilgiye göre: Evvelleri kulak delinmez imiş. Balım Sultan mücerredlerinden bir dervîşi gezide iken öldürmüşler. Bütün ahalinin ricası üzerine, dervîşlerin tanınmasını sağlamak düşüncesiyle kulaklarına halka takılmış ve ondan sonra da Balım Sultan Yatırî eşîğinde kulak delinmesi usûl olmuştur (s. 178).

Bu tören, Dimetoka'da Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultan) dergahında ve Kerbelâ'daki Bektaşî dergahında da icra edilirdi. Sonraları bunlar bırakılmış, yalnız Pir evinde icra edilir olmuştur.

Dergahlarda (Ser-tariyk veya Piş-kadem) vesair adlarla, dervîşlerin gözcüsü olmak üzere birer Mücerred dervîş veya Baba bulundurulurdu. Bunlar gençlerin yetişmelerinde öğretici olurlardı.

Önceleri, XV.-XVI. yüzyıllarda Hayderiler ve Kalenderiler de boyunlarına zincir ve kulaklarına küpe takarlardı ve o zaman bunlara "Tavk-ı Hayredi, Mengûş-u Kalenderî" denilirdi. Keza (zincirli, tavk'lı Kalenderi deyimi de eskidir. Yine Mir'at-il-mekaasid'in kaydına göre (s: 48): Ehl-i suffe, Mescid-i Nebef sofa-sında oturup kendilerini bütün ilişkilerinden kesmişlerdi. Ümmet için "ehl-i tecerrüd" denilen kısım da bunlara benzetilmiş. Bektaşîlikte (Mücerred ikrarı) da buralardan alınmıştır.

Hız. Pir Hacı Bektaş Veli, hiçbir dervîşine Mücerred olmaları

yolunda buyruk ve imada bulunmamıştır. Mücerredlik erkanı Balım Sultan tarafından ortaya konmuştur. Babasının yerine Pir evine Post-nişin Dedebaba olarak gelen Balım Sultan, orayı (Mücerred)lik adıyla doldurmuş birtakım tenbel ve cahil kalabalığını görünce bu konuyu ele alarak bir nizama bağlamış, bir düzene koymuştur. Mücerredlik öyle pek kolay istenir ve olunur bir durum olmaktan çıkarılmıştır. Balım Sultan'ın çok zeki, idarecilik ve teşkilatçılık vasıfları kuvvetli bir zat oldukları anlaşılmaktadır.

Karakazan kaynatılıp , tahta kaşığın sivriltilen sapıyla kulak delinip halka takıldıktan sonra kurbanlar tığlandıktan sonra âdâb ve erkâna uymaz ufacak bir hali görülenin kulağından mengûş'u halkası çekilip kulağı yırtılarak koparılmak suretiyle alınır ve o kişi mücerredlikten düşkün edilirdi. Kulağının yırtık oluşu, onun suçluluk işareti olarak görülürdü. (Eski Kulağı kesiklerdendir, Yırtık adam) deyimleri buradan kalsa gerektir.

Türk Ansiklopedisi (Bektaşilik Maddesi, c: VI., s: 36) da Bektaşilik teşkilatı hakkında bilgi verirken "Mücerredlik"i ayrıca bir mertebe, bir derece olarak göstermiştir, bu yanlıştır. Mücerredlik ayrıca bir mertebe değildir.

Günümüzde Mücerred Derviş ve Babalar hemen hemen parmakla sayılacak kadar azaldılar. Dergahların kapanmasından beri birer birer Hakk'a yürüdüler.

Bazıları, mücerredliğin Hıristiyan keşişliğinden alınmış olduğunu söylerler, böyle değildir. Aile bağı olmayınca yol hizmetlerine daha iyi bağlanabilir diye yapılmıştır. Eskiden Oğuz beylerinin kullarına altın küpe taktıkları da bilinmektedir.

Hıristiyanlık ve Budizm'de evlenmemek, mücerred kalmak vardır. Batıniler'de de Dâî ve Mübelliğ (tebliğ edici) olanların, yani 12. (yıldız), 13. (arız), (gök), 15. (güneş) derecelerinde bulunanlar dünyaya bağlı olmayacak, aşk ve alakasız olacaklardır. Bektaşiliğe, birer kan ile mücerredliğin sokulmuş olması, Batini'lere bir sempati gösterilmiş olduğu gibi düşündürebilir.

Mersinde yüz yaşını aşkın olarak (25 Ocak 1966, 3 Şevvâl 1385 Salı günü sabahı) Hakka yürüyen Mücerred Halife Ca'fer Sadık Bektaş babanın bir medeni, bir de Balım taşından yapılma Mengûşu vardı. Selim'n Cemâlî Babanın da kırmızı taştan bir menguşu vardı. Bu zatın bir nefesinde de: Kapunda kulak delinir.

Pir Balım Sultan Efendim...

diye bu kulak delme olayı dile getirilmiştir.

Bektaşilikte Mücerredlik, Mücerred Cafer Sadık Bektaş Baba ifadesi ile, "Aile bağı düşüncelerinden azade, kendisini tamamen dergah hizmetine verebilmek ve Türklüğü yayabilmek için tutulan bir meslekti. Dervişin istenilen her yere gitmesini kolayca sağlanmıştır. Yoksa evlenmemek bir meziyet olmadığı gibi, bir noksanlık da değildir. Mücerredlik, hayatı boyunca dergaha hizmet ve amaca hizmet için söz verıştır.

Kaşık sapı veya şimşir şişler ile delinen kulağın deliği ufalmanın diye bir zaman da içine (Yıldız taşı) denilen silindir şeklinde bir taş konurdu. İyi olunca kalaydan ve Balım taşından yapılma küpeler takılırdı. Bu küpeler uzunca armudi şeklinde olup halka şeklinde olanı hiç kullanılmazdı.

Mücerred erkânı, Pir evinde üç yıl hizmet edene gösterilirdi. Sonradan üç yıl da Kerbelâ'da hizmet edenlerin sol kulağını da derlerlerdi. Böyle iki kulağı delik dervişler görmüş idim.

Küpelerin (Mengûş) Armûdî, bir kaşığın ağzına giren bölümü şeklinde olanlarından başka, oniki terkli olanları da vardır. Necef taşından, gümüş, altından da olur. İsteyen takar, isteyen mengûş takmazdı.

Hiç takmayanları da vardı. Örneğin: Ekmek evi Babası Salih Baba çoğunlukla Mengûşunu takmazdı. Babaların bazıları, taç üzerine sardıkları sarık bakımından da aynı şekilde davranırlardı; kimisi sarar, kimisi sarmadan, derviş imiş gibi, sadece taç olarak giyerlerdi. Bazıları arakiyye ile bile sokağa çıkarlardı.

Mengûş hakkında yazmalarındaki kayde göre bu, yine Hz. Ali'ye bağlanmaktadır: (Eğer sorsalar ki Mengûş nedir?:- Hazret-i Ali'nin Dûldülünün na'lidir) (1239 H. de yazılmış bir risaleden, Sadık Baba hediyesi büyük sıgır dili çönk'ten, Y: 59/1.den).

Mücerred dervişlere saygı gösterilirdi. Fakat Mücerred ikrarı verdikten sonra bu ikrârından dönüp evlenenlere çok fena bir gözle bakılırdı. Yukarıda arzettiğim gibi Bektaşilik'te mücerredlik bir meziyyet veya evlenmek bir eksiklik değildir. Fakat bir defa Mücerred olmaya karar verip, kendi isteğiyle, bu erkânı görenler ikrarını bozarsa pek büyük ayıp sayılır idi. Buna rağmen sonradan evlenmiş, (Mücerredliği kırmış) kimseler görülmüştür.

(Bu konuda ufak bir hikâye: (Mücerred Dervîşlerin itibar gördüğünü izleyen bir Somun Düşkünü softa: "Ben de Balım Sultan'a varıp kulağımı deldireyim, yolumu bulayım" demiş. Çalışma ve gereken şartlar anlatıp isteği yerine getirilmeyince canı çok sıkkın dolaşmış. Muzip biri:

-Şurada bir taşçı ustası Yuvan usta var, senin kulağını o da derler, diye adamın aklını çelmiş. Yuvan usta da softanın kulağını delmiş. Adam ben de küpeli derviş oldum diye gezermiş.

Balım Sultan dervişleri durumu Balım Sultan'ın kendisine anlattınca, onlara şunu söylemiş: -Üzülmeyin, sıkmayın canınızı. Sizlere Balım Sultan Dervîşi derler, ama onunla "Yuvan Usta Dervîşi" der, alay ederler.

Mit't-il mekaasid'e göre: (Hakiki mücerred kimsedir ki bilgi ve ma'rifet sahibi, can gözü ve gönül gözü açık, uyanık olmalıdır. Kendini kötülüklerden ve dünya ilişkilerinden ayırmış olup, gerçek nuru halinde olmalıdır. Ateşe girse yanmaz, yemek yemese yemeğe ihtiyaç duymaz, kendisini öldürseler bundan acı hissetmez ve üzülmez bir hali olmalı. Onun yanında cemel "güzellik" ve celal "kızgınlık, büyüklük" bir olmalıdır. Onun için azabda "üzüntüde, işkencede" olmakla safâda "neşede eğlencede" olmak farksız olmalıdır. İşte halka muhtaç olmayan "Yalnız Hakk'a muhtaç olan" Mücerred Fakiir budur)s: 190-191).

Tıraş Konusu:

Vilayetnâmede de bazı öykülerde, Hz. Pirin kendisine bağlanmalara başlarına giydirdiği taşı tekbirlediği, safa-nazar ettiği ve be'yat töreninde de saçlarını tıraş ettiği anlaşılmaktadır.

Çihâr darb-Çâr darb denilen "Saç, kaş, kirpik, sakal ve bıyıkların tıraş edilmesi" Kalenderilerde de uygulanırdı.

Türk Ansiklopedisi (Bektaşilik Maddesi, c: VI, s: 35) 929 H. (1522 M.de) yazılması tamamlanan Vâhidî'nin (Menâkıb- Hâce-i cihan ve netice-i cân) adlı kitabında Çâr darbın Bektaşilerde de yapıldığının kayıtlı olduğunu söylüyor. Birçok Bektaşî şairlerinin şiirlerinde de bu hususa rastlanıyor. (Tıraş erkanı) Kitabımızın erkan cildinde bütün ayrıntılarıyla yazılacaktır.

Fakiirde bulunan ve Şeyh Eb-ül-Hasan-üll-Harkani'ye ait bir risalenin çevirisi olan Yazma nüshada o devirde yapılan ikrar verme töreninde traş erkanı hakkında şu bilgi vardır:

İkrâr vermek, el almak, el vermek, el-etek tutmak, nasib almak sözleri hep bunun gönülden bağlanmanın ifadesidir. Yapılan ikrar töreninde de Mürşid, Talib ve Rehberi ellerini birarada tutup telkin'in böyle yapılması da bunun sembolüdür.

Hudeybiyye'de yapılan Bi'atte Ashâb Hz. Muhammed'e (İyi ve kötü günde, sevinçte ve kederde kendisiyle beraber olacaklarını, onu dinleyip onayacaklarını "itaat edeceklerini") söz vermişlerdi. Tarih kitablari buna (Bi'at-i Rıdvân) adını vermişlerdir. Asıl Bî'at, yol gösterici, uyarıcı (Mürşid) ile istekli (talib) arasındaki gerçek anlamda bî'at (yani ona uyma ve onun önderliğini kabul etme) budur.

Burada sözünü tutmayan, bu ikrarından dönen, Fetih suresinin 18. ayetindeki hususlara uymamış ve yanlış tarafı tutmuş olur.

Hudeybiyye'de Hz. Muhammede uyanların sayısı bazı kaynaklarda 1300 - 1500 kişi olarak gösterilmektedir. Hz. Muhammedin dibinde oturmuş olduğu ağaç Semre veya Sidre = Arabistan kirazı ağacıdır. Bu ağacı sonradan kendini ikinci halife seçtiren Ömer kestirmiştir.

Bi'at el tutuşmakla yapıldı. Bir mal satan ve alan arasında da el tutuşarak söz veriliş ile ilgilidir. Tasavvufta da bu husus el almak, el tutmak, yed tutmak gibi sözcüklerle ifade edilir. Bektaşilik'te gerçek anlamı. Hakikat "Hak" yolunda ahd ve mîsâk eylemektir. Gönüllü olan, (yani Talib), uyarıcı ile el ele vermekle o el aracılığı ile önce Hz. Ali'ye ve oradan Hz. Muhammed'e ve Tanrı'ya ermiş olur. Gerek Bektaşilikte, gerek öteki yollarda bu biat töreni bir nevi sembolik nitelikte erkandır. Sûrettir. Asıl bunun altındaki anlamı bilmek ve bulmak gerektir ki bunu az yukarıda açıklamıştım.

Hudeybiyye bi'atı Müşrik'leri korku ile düşündürmüş ve barış yapmalarına sebep olmuştu.

Kadınlarda Bi'at:

Bu hususta Kur'an'da LX. Mümtahane suresi, ayet: 12.de ele alınmaktadır. (Yâ eyyühven-Nebiy-ü izâ câ'ekel-mü'minât-ü yu-

bâyî'neke elâ el lâ yüşrekne b'illâh-i şey-en...) (Türkçesi: ey Peygamber! Mümin kadınlar, Tanrı'ya hiçbir eş-ortak katmamak, hırsızlık etmemek, zina irtikâb etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri-ayakları arasına bir şey bırakarak "yani doğurmak" hususunda (kocalarına) iftirâ etmemek "burada çocuğun gayr-i meşru' olması kasdi vardır", hiç bir güzel işde sana karşı gelmemek üzere sana bi'ate geldikleri zaman onlardan bi'at al. Onlar için yarlıganma dile. Tanrı Yargılayıcıdır, bağışlayıcıdır.)

Bu âyetteki hususlar için söz alınmak suretiyle kadın isteklilerden ikrâr alınabilir demek oluyor. Bir de kocasının veya velisi kim ise onun izni ve rızası şarttır. Yaşlı, ihtiyar (amelden kalmış) olanlar için bu şart mecburi değildir.

Bektaşî ikrar törenlerinde (ayn-ül cem'lerinde) kadın, başına beyaz bir örtü örter. Beyaz elbise giymesi yeğ tutulur. Olmazsa açık renkli elbise olabilir, siyah elbise ile erkana alınmaz. Ve tamamen erkeklerde olduğu gibi telkin yapılır ve ikrar alınır.

Mir'at-il-mekaasid'de Ahmed Rifat Efendi, bu hususta kadınların ellerini tutmadan, sadece konuşarak biat alınması doğrudur, diyor ve kadının ellerinin tutulmasını yanlış buluyor. Bu zatın ifadesine göre: Hz. Peygamber de böyle yaparmış. Böyle bir merasim (tören) olacağında ellerini bir kap içinde suya batırır ve o kabı kadınlara verir onlar da ellerini bu suya sokarak Biat merasimi tamamlanmış (s: 267).

Rahmetli Mücerred Halife sadık Bektaş Baba hediyesi "Erkân" adlı yazma'nın 46-47. sayfalarında, alt tarafında (bezmi efendinin bir mecmuasından istinsah olunmuştur 15 Rebi'ul ahir 1322, 16 Haziran 1320 Çarşamb) kaydı bulunan (Biat: başlıklı bölümü buraya alıyorum:

(Ey tâlib-i dîdâr-ı İlâhî! Cenâb-ı vâcib-ül-vücûd hazretleri işbu âyet-i celflesinde Peygamberimiz Mumammed-ül Mustafa aleyh-i ekmel-it-tehâyâ efendimiz hazretlerine hitap edip buyurmuşlar ki: "İnnellezîne yubâyî'^üneke" "Şunlar ki senden biat aldılar" tahkik kim anlar ki bana biat ettiler ya Muhammed, "İnnemâ yubâyî'ün, Allah-e" anlar Allah'a biat etmiş oldular. Zira "Yed'ullâh-i fevka eydihim" benim yed-i kudretim anların eli üzerinedir.

İşte el ele el Hakk'a denilen bu "Yed'ullâh"tır. Zira Hazreti Muhammed Mustafa efendimizden on iki İmam efendilerimize, andan

Hünkâr Hacı Bektaş Veli Efendimizin demine gelinceye kadar cemî' mü'minin ve mü'minât işbu minval üzre Hakk'ın yed-i kudretini ve on iki İmam efendilerimizin dâmen-i sa'adetlerini tutup kabul-ü Hakk ve makbul-ü dergah olmuşlardır.

"Femen nekes-e fe-innemâ yenküs-ü alânefsihî...." yani her kimse ki minvâl-i meşrûh üzer Cenâb-ı Hakk'ın yed-i kudretini ve Ehl-i beyt-i sâdât efendilerimizin dâmen-i saadetlerin tutup ikrar-ü imamında sabit-kadem durmaz ise kendi nefesine zarar etmiş olur.

"Ve men evfâ binâ âhed-e"her kim ki ikrar imamında sabit-kadem durur, "aleyh'ullâh-e feseyü"tîh-i ecren azima" yani Cenâb-ı Hakk ol kuluna dünyâda ve âhirette ecri azim verecektir.

İşbu âyet-i celilenin ma'nâ-yı münifi: Her kimse ki Cenâb-ı Hakk'ın kudret elini ve Ehl-i beyt-i sâdât efendilerimizi nsa'âdet eteğini tutup ikrâr imanında sabit-kadem durmadı, münkir muna-fık, merdûd oldu.

İşte buna göre hareket edip erenlerin verdiği pend-ü nasihat üzere âmil olmalısinki kabul-ü Hakk ve makbûl-ü dergah olası vesse-lam) (Metinde geçen ayet XLVIII. Fetih suresinin 10. ayetidir).

Yine "Erkân" adlı yazmanın 67. sayfasında "Yukarıda yazılan konuya ek olduğu kaydıyla" bir bölüm vardır Bu bölüm Fetih süresinin 18. ayetinin Arapça metni ile başlıyor. Ve Türkçesini vererek şöyle devam ediyor:

(Şecere "ağaç" altında senden biat alan müminlerden Allah razı oldu. Onların kalplerinde sıdk-u vefayı bilip kalplerine itmi'nan ve sükun inzâl etti ve ahd-i karibde "yakında" fetih ile mükafat eyledi.

Şecere-i Bi'at

Ayet kerimesi zikrolunan şecere Sidre ağacı olup Hedeybiyye-de vaki' idi. Biatın icrasından sonra ehl-i İslam bu ağacı fevkalade hürmetle ziyaret etmekte olduğundan Ömer bin Hattab zaman-ı hükümetinde kat' ve imha ettirmiştir" kestirip yok etmiştir".

Ömer Bin Hattâbı bu hareket-i nâ-layikasından "yakışksız işinden" dolayı kendisine terettüb eden mesûliyyet-i azime "büyük sorumluluk" altından çıkarmak zu'm-u eblehfiribânesiyle "abdalca sanı'sıyla" ümmetinden bazıları derler ki güya Ömer, ehl-i İslam'ın

ağaca ibraz ettikleri hürmetin güya ibadete müncer olmasından korkup kat' ve imha ettirniş (!!).

Ömer ve rufekaası Ebû Bekr ve Osman ve etbâ'inin "kendilerine uydurduklarının" Hanedan-ı akdes-i Hazret-i Peygamberi'ye karşı irtikâb etmiş oldukları hainlikler, kafirlikler "Ravzât-ül-ahbâb, Hüsniye ve emsâli kütüb-ü mu'tebere-i târihiyyede" mazbut ve mukayyed bulunup dururken bunların bu gibi harekât-ı hasûdâne ve düşmenânelerini münasebetsiz sebepler ile başka kalıplara ifrâğ ve bununla Ümmet-i hakikiyye-i Muhammediyyenin enzarna kaba-hatsız gösterilmeye çalışmak pek gülünçtür.

Ağacın kat' be imhâsı Kaamûs-ül-a'lâmda dahi dördüncü ciltte "Şecere" kelimesinde tasrih olunmuştur).

(Yazının kenarında kırmızı mürekkeple şu açıklama var: Sidre: Trabzon hurması kabilinden bir ağaçtır ki Nebak yani yaban kirazi denilen meyveyi verir. Türkçe'de Arabistan kirazi ta'bir olunur. Sasesi latif ve zaiftir).

Biat ve Nesib Alma Töreninde Karı-Koca:

Türk Yurdu dergisinin, Teşrîn-i sâni (kasım) 1926, sayı: 23.deki yazısında Baha Said Bey, Bektaşilerde Karı-Koca'nın aynı babadan nasip alamadıklarını yazıyor. Eğer böyle olursa Talak (Boşanma) gerekeceğini, zira kardeş olmuş olacakların ve birbirleriyle evli olmalarının gayri meşru hale geleceğini yazıyor. aynı babaan nasip alanlar o mürşidin evladları sayıldığından bunlara nikâh düşmez, diyor.

Burada bir yanlışlık vardır.Bunun doğrusu şudur ki: Karı ve koca aynı mürşidden nasip alabilirler. Yalnız karı veya kocadan birisi nasip alırken, ikrâr töreni (ayn-ül-cem) yapılırken eşlerden diğeri meydana girip, törene katılamaz. Zaten bu tören yapılırken kapı kapatılır, bitinceye kadar açılmaz, dışarda da bir gözcü bekler.

Diğer eş dışarıda kalır, ancak meydan odasında törende bulunan kimseler-kadın ve erkek-nasib alan'ın yol kardeşi olurlar.

Diğer eş de aynı babadan ayrıca nasip alabilir; o zaman da ilk nasip alan dışarıda kalır. Her ikisi de bir mürşide bağlanabilirler. Buradaki evlat oluş soydan gelme (belden gelme) evladlık değil,, yoldan ge'rne evlatlıktır.

Karı-Koca nasib aldıktan sonra başkaları için yapılacak ikrar törenlerine (Ayn-ül-cem'lere) ikisi beraber katılabilirler.

Alevi'lerde ise karı ve koca ile bunların musahipleri olan bir diğer karı-koca ve bir de rehber beş kişi olarak meydana girerler ve karı-koca aynı ikrar töreninde beraberce nasib alırlar. Erkan cildimizde bunlar ayrıntılarıyla anlatılacaktır.

BEKTAŞILIKTE EVLENME VE ÇOCUK:

Bektaşî ve Aleviler hakkında inceleme yaparak yazı yazmış olanların hepsi bir noktada birleşir ki, bu da, bunların kadınlarında fuhuş olmayışı, hepsinin çok namuslu, iffetli oluşudur. Aile hayatı çok sağlamdır.

Kadın boşamak hemen yok gibidir. Zina görülmez. Örtünmeleri normal bir halde olup ne umacı gibi kapanırlar, ne de fazla açık saçık gezerler.

Bir kadının bekar, evli kaç çocuklu olduğu ve mürşit aileye mensup olup olmadığı baş örtüsünden, kıyafetinden anlaşılır.

Kadın Bektaşî ananesinde de yer almıştır. Vilâyetnameye göre güvercin şeklinde Anadolu'ya yaklaşan Hacı Bektaş Veli'yi ilk defa Karaca Ahmet Sultan yanında Fatma Bacı batın gözüyle görüp selamlıyor.

Suluca Karahöyüğe gelişinde de ilk rastladığı çeşme başındaki kadınlardır. İçlerinden biri, köyün tanınmış kimsesi olan İdris Hoca'nın eşi Fatma Nuriye (ki Bektaşî ve Aleviler arasında Kadıncık Ana ve Kutlu Melek adlarıyla ve saygı ile anılır) ona, evinden, yağ sürülmüş bir dilim ekmek verir. Hz. Pir, "artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin" diye hayır dua eder. Eve dönüşünde. Küpün dibinde azıcık yağ varken, ağzına kadar dolmuş olduğunu görür. Hz. Pirin keramet ehli olduğuna karar vererek kocasına durumu söyler. Kendisini ararlar mescitte bulurlar. Evlerine davet ederler. Ona bağlanırlar.

İdris Hoca ile eşi Kadıncık Ana'nın çocukları olmazmış, Hacı Bektaş Veli'nin hayır duasını alırlar, çocukları olur.

Bu lejand'da da kadının önemli yeri vardır. Hacı Bektaş Veli bu

Kadıncık Ana'yı kız edinmiştir. O da ölünceye kadar Hz. Pire sadakatle hizmet etmiş, rical mertebesinde bir Bacı'dır.

Yediyüz yıl önce açtığı kutsal meydana kadını da erkekle müsavî şekilde resmen alan Bektaşilik, insanlık hedefine ulaşma yolunu en insani şekilde göstermiştir. Bektaşî meydan , insan topluluğunun (Cem'iyet-i beşerriyye'nin sembolüdür ve kadın bu toplum içinde müsavî haklarla şerefli yerini almıştır.

Evlenme:

Köylerde erkek evinin kapısına Türk bayrağı çekerler (eskiden kırmızı bir kumaş bağlarlardı, daha önceleri ise sarı bayrak çekerlermiş). Gelin evinden, ata bindirilerek alınır. Büyük bir kazanı ters çevirirler, üstüne bir post sererler. Bunu binektaşî gibi kullanarak ata binerken, babası: "Başın pınar, ayağın göl olsun... Hayırlı olsun, uğurlu olsun." diye dua eder. Gelini çoğunlukla al ata bindirirler. At yürümeye başlayınca gelinin arkadaşları ve dostları kızlar ve kadınlar işlemeli, temiz elbiseleri ile onun önü sıra oynarlar ve oğlan evine varıncaya kadar gelini oyalarlar.

Şehirlerde, şimdi yapıldığı gibi nişan ve nikâh törenleri yapılır. Mezhebi ve geleneksel tören evde yapılır.

Evde, çiftler, kendi mürşitleri karşısında, yan yana dururlar. Mürşid şöyle dua eder: (Evvela Kur'an-ı Kerimin nikah konusundaki ayetini okur.)

Bismi-şâh, Allah Allah!.. Allah erenler bu birleşmeyi ve nikâhı mübarek etsin, ömürlerinize bereket, vücutlarınıza sağlık, rızıklarınıza genişlik versin.

Nikâh Hz. Muhammed sünnetidir, mübarek olsun. Dünya ve ahiret isteklerinize kavuşsun. Aranızda yakınlık ve sevgi daim olsun. Aranıza fitne ve ayrılık girmesin. Her ikiniz arasındaki yakınlık Hz. Adem ile Havva, Hz. Muhammed ile Hz. Hatice-tül-Kübrâ, Şâh-ı vilayet Hz. Ali ile Hz. Fatma-tüz-Zehrâ gibi olsun. İyi evlatlar ile sevinçte ve mutlulukta olasınız. Soyumuz mahşer sabahına kadar devam etsin. Tanrı sizlere uzun ömür versin. Bu mecliste bulunan din kardeşlerimizi iki cihanda aziz eylesin. Cenab-ı Bari milletimize, hayırlı, uğurlu yıllar, insanlığa faydalı işler nasib eylesin, Hü...

Bu gülbank'tan sonra (Rabbenaâtina fid-dünya... ve ilah...) okur. Herkes bir fatiha okur, ellerini yüze sürerler. Çiftler önce mürşidin, sonra yakınlarının ellerini öperler ve tören bitmiş olur.

Mürşid'in, daima, avuç içi öpülür.

Yeni Doğmuş Çocuğa Ad Verme Erkanı

Doğumdan bir süre sonra, mürşid eve davet edilir veya Anne-Baba çocuklarını yanlarına alarak mürşid katına varılır. Çocuk teremiz giydirilir, kundaklanır.

Mürşid, çocuğu kendi kucağına alacağı zaman üç defa "Maşallahı Fetebârek-allah-u ahsen-ül-hâlıkıyn" der (Maşallah-Tanrı'nın istediği gibi anlamındadır. Sonrası Müminin süresi "23. sure"nin 14. ayeti son bölümüdür. Türkçesi: Yaratanların en güzeli olan Tanrı yücedir) denir.

Mürşid sonra XIV. İbrahim süresinin 39. ayetini okur: (el-Hamd-ü lillâh-illezî veheb-e lî al-el-kiber-i ismâ'îl-e ve İshâk-a inne Rabbî le-semî'ud-du'a-i. Türkçesi: Yaratana Hamd olsun ki bana ihtiyarlığımda İsmail ile İshakı ihsan etti. Kesindir ki Tanrım duaları işiticidir).

Bundan sonra çocuğun sağ kulağına ezan ve sol kulağına kaa-met okunur (Ezan: Allâh-u ekber "Dört defa", Eşhed-ü en la İlah-e illallah "iki defa" eşhed-ü enne Muhammeden Rasul-Allah "iki defa", eşhed-ü enne emîr-ül-mü'min. Ali-yyen veliyyıllâh "iki defa" Hayy-ı al-es-salâ (iki defa) Hayy-i alel-felâh (2' defa) hayy-i alâ hayr-ül-amel "iki defa", Allah-u ekber "iki defa", Lâİlâh-e İllâl-lah.) (Türkçesi: (Tanrı uludur, bilirim bildiririm ki Tanrı'dan başka tapacak yoktur. Bilirim bildiririm ki Muhammed Tanrı'nın Elçisi'dir. Bilirim bildiririm ki inanmışların başbuğu Ali Tanrı'nın ermişidir. Haydi salâya, haydi kurtuluşa. Haydi iyi işe. Tanrı uludur, Tanrı'dan başka yoktur tapacak.)

Kaamet getirilişte "Hayy-i alâ hayr-ül-amel"den sonra iki defa "Kad kaamet-is-selâ..." denilir. "Haydi onu hayırla anmaya kalkın" gibi bir anlamdadır. Bunlar okunduktan sonra çocuğa verilecek olan ad onun sağ kulağına üç defa, hafif bir sesle söylenir.

Bundan sonra da bu duayı okur: (Allâhümm-ec'al hâzâ veleden

sa'îd-en, takıyy-en nakıyy-en. V-ec'al rızkahû vâsi'an kesîr-en ve akımhû al-eş-şeriâ't-il-Muhammediyye-ti ve ahdımhû al-et-tarıkat-il-aliyye-ti bi-Câh-i habîbik-e Muhammed sallâllâh-ü ta'âlâ ve sellim ve bi-hurmet-illfâtıha.

(Türkçesi: Tanrım.. Bu çocuk iyi huylu, yasaklananları yapmaktan çekinen, içi-dışı tertemiz bir insan olsun. Rızık bol olsun. Şerîât-ı Muhammediyye üzerinden yüce yolumuza hizmetlerde bulunsun, Ya Rabbi. Bu isteğimizi sevgili kulun Hazret-i Muhammed hakkına ve Fatiha suresi hürmetine yerine getir).

(Not: Bu kayıt, Fakirde bulunan "erkân" adlı yazma defterin 59. sayfasında da vardır. İstinsah eden zatın "Pendamatlu Hamalâki Mustafa Hâkî efendinin bir mecmu'asından istihsâh olunmuştur, 9 Şaban 1323, 26 Eylül 1321" kaydı vardır).

Bundan sonra Mürşid, çocuğu annesine geri verir. O günün şerefine hazırlanmış bir sofraya varsa oturulur muhabbet edilir. Mürşid sofraya gülbenkinde: (Bu gün kendisine ad verilen can için sıhhat, mutluluk, hayırlı evlat olmasını dilerim) yollu dilekte bulunur.

Önemli Not: Çocuklara Türkçe ad verilmesi kesin bir gelenek olmalıdır. Fakiir bir kolaylık olmak üzere bu konuda yani Türkçe adlar konusunda da bir kitap hazırladım.

Not: Eski Türklerde yeni doğmuş çocuğa ad vermek için böyle özel bir tören yaparlardı. Doğumdan bir hafta kadar sonra, evde yemek ziyafeti hazırlanır, çocuğun babası yahut ebesi çocuğu ya ailenin büyüklerinden birine yahud da orada toplananlardan saygıdeğer bir yaşlının kucağına verir ve ona bir ad koymasını dilerdi. O kimse de bu dileği yerine getirir idi. Ebe, bu iş olurken, orada toplanmış olan konuklardan çocuğun beşiğine asılmak üzere verecekleri armağanları toplardı. Bu armağanlara "Diş" adı verilirdi.

Yakut Türkleri arasında, çocuğa verilen bu ilk ad geçici bir süre için verilirdi. Tâ ki çocuk büyür, ok, yay, silah gibi savaş araçlarını kullanır hale gelir. Bunlarla pazısı gücü ile herhangi bir önemli iş yaparsa bu yaptığı işe uygun bir şekilde yeniden adlandırılırdı. Bunu "Dede Korkut Masalları" içindeki öykülerde de buluruz.

Altay ve Yenisey Türkleri arasında ise özel ad kullanılmazdı. Herkes kabilesinin adı ile anılırdı. Ancak göze görünen ün yapan bir yiğitlik, bir cesaret ister iş yapanlar buna uygun şekilde bir özel ad takınırlardı. Altay Destanları'ndaki kahraman, yiğitler Tanrı'dan

ve gelip geçmiş yüce kişilerin ruhlarından ad alırlardı. Kırgız Müslüman Türkleri'nde ise bu ad alma Peygamber ve ermişlerden olurdu.

Meydan Larousse ansiklopedisi'nde (s: 68) de kaydedildiği gibi doğan çocuklar yaşamayan eşler, aileye balta olmuş olan ölüm meleğini aldatmak için çocuğa "Yaşar, Dursun, Ölmezbey gibi adlar; ölüm meleği beğenmesin diye: İtalmaz gibi kötü adlar verirlerdi. Bir de çocukları bazı ermişlere adanmış ve satılmış olarak doğmuş olanlar erkeklere "Satılmış", kızlara "Satı", üst üste doğan oğlan çocuklarından sonra gelen kız çocuğuna "Döndü" üst üste doğan kızlardan sonra bir oğlu olmayanlar da "Yeter" adını koyarlardı.

Bazan çocuğun doğduğu sırada olmuş önemli bir olay varsa onunla ilgili adlar verilirdi: "Yağbastı", Düşman bastı gibi. Bir de doğduğu yerin adına orantılı ad verme vardı: Uralbey, İdilbey, Altaybey gibi.

Günümüzde, özellikle köylerde yaşayan Türk halkı arasında daha da yaygın olmak üzere, ilk doğan çocuk kız olursa "elif" adı verilir. Çocuğu doğduğu ayın -özellikle Muharrem, Safer, Receb, Şaban, Ramazan; denizde doğmuşsa Bahri veya Bahriye, oruç ayı içinde doğmuşsa Saim ve Saime, bayramda doğana "Bayram" adı verirler).

Erkek çocuğun Sünnet Olması ve Çocukların Okula Başlaması Erkânı

Sünnet Edilme:

Köylerde, erkek çocuk temiz elbiseler veya özel olarak hazırlanmış sünnet entarisi giydirilerek atla veya arabayla, hatta yayan olarak köy içerisinde gezdirilir. Önde birkaç kişi Türk bayrağı ile yürür ve aşağıda yazılı olan "Gazâ Gülbankı"ni yüksek sesle okur, eve dönülür.

Çocuk sünnet edileceği zaman, hazır bulunan bir mürşid var ise o, yok ise bir derviş tarafından "Gazâ Gülbankı" okunur. Bunun "Diyelim bir Allah!" dediği sırada, sünnetçi sünneti yapar ve gülbank devam eder. Bittikten sonra çocuk yatağına yatırılır ve kendi-

sine hediyeler verilir. Para ve altın takılma gibi hediyeler yanında, yaşına göre oyuncalar, kitap, mektep çantası benzeri nesneler de verilir.

Şehirlerde yapılan sünnet törenleride sadece sünnet olurken Gülbank çekilerek sünnet yapılır.

Erkek çocuklar üç-beş yaşlarında ve çoğunlukla ağustos-eylül aylarında sünnet edilirler. Bu, islamlık'ın koşulu haline gelmiş bir gelenektir. Sünnet yapılmakla sağlık bakımından bir tehlike olmayacak her çocuğa yapılmaktadır. (Haemophilie gibi kan durdurulamayan hastalarda yapılmaz). Şimdi ona da çareler bulunmuştur, gerekli tedbirler alınarak yapılmalıdır.

Sünnet düğünlerinde çocuklara hokkabaz, karagözcü gibi onların hoşlanacakları eğlenceleri sağlayacak sanatkarlar da getirilir. bazı yerlerde kurban tıglanarak gecesine meydan açılır, niyaz erkânından sonra muhabbet sofrasına oturulur.

Törede okunan "Gaza Gülbankı" şudur:

B-ism-i Şâhı Allâh Allâh!.

Celil-ü cebbâr, Mu'in-ü Settâr, Hâlık-ul-leyl-i v-en-nehâr, Lâyezâl-i Z-ü-Celâl...Birdir Tanrı, erin erliğine, Hakk'ın birliğine, küffârın körlüğüne, dini İslam kuvvetine, Türklüğün eyyâm-ı devletine, gazâyâ giden gazilerin demine, aşk ile şevk ile diyelim bir Allah!..

Allah Allah!.. Evveli Kur'an, Tebârek-ellezî nezzel-el- Furkaan-e (XXV Furkaan suresi, ayet: I. Türkçesi: Gerçeği, gerçek olmayandan ayıran Kur'an'ı indiren Tanrı yücedir), Eli kan, kılıcı kan, sinesi uryan, ciğeri püryan, Kerbelâ'da şehid olan İmam Hüseyin demine aşk ile şevk ile diyelim bir Allah: (Allah Allah!...Allah Allah!...).

Allah Allah!.. Evveli gaza, âhari gaza, inâyet-i Hudâ, kasd-i a'dâ, kuvvet-i Enbiyâ, himmet-i Evliya, Rasûl-ü Kibriyâ Muhammed-il Mustafa ve Ali-yyel-Murtaza demine aşk ile şevkile diyelim bir Allah!.

Allah Allah!.. Gaziler, hacıları üçler, beşler, yediler, kırklar, gülbank-ı Muhammedi, nûr-u Nebî, kerem-i Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, sırr-ı Balım Sultan, Erenler Veliler, Nebiler, Gerçekler demine Hü Dost, Allah Eyvallah!?

Gülbank'ın Allah Allah!.. diye bir ağızdan söylenişi esnasında, sünnetçi sünneti yapar.

Sünnet ediliş çocuğun erkekliği ile ilgili bir çeşit tören olduğuna göre buna ilişkin erkanda "Gaza Gülbanki"nin okutulmasında erkeklik ile savaşmak orantısı düşünölmüş olmalıdır.

Sonunda, mürşid: (Bu çocuk iyi olsun, takva ısı ve temiz insan olsun) yollu bir dua ile törene son verir.

Okula Başlama:

Okula başlama gününde de, köylerde, çocuk bir ata bindirilerek aynı gülbank (Gaza Gülbanki) ile yolda dolaştırılır ve okula getirilerek öğretmenine teslim edilir.

Şehirlerde evde sabahleyin çocuk okula gideceği sırada aynı gülbank okunur. Çocuk büyüklerinin ellerini öper. Herkes ona "Tanrı zihin açıklığı versin" diye dua eder. Babası tarafından okula götürölüp öğretmenine teslim edilir.

Sabahleyin evde tören yapılacağı zaman bir mürşid davet edilmişse Gülbanki o çeker. Arkasından "Çocuğun açık fikirli, akıllı, çalışkan olması, vatana ve ulusuna hayırlı insan olması, bütün insanlığa yararlı bilgiler edinmesi" yollu bir de dua okur.

(Not: Sayın O. Ergin'in "Ma'arif Tarihi" kitabında eskiden bir çocuğun okula başlatılma töreni anlatılmıştır. Bunu Ahmed Rasim de gayet güzel yazmıştır. İstanbul'da (Amin Alayı) denilen bu erkan ile Bektaşilerin çocuklarını okula başlatma ve sünnet ettirme erkanları ile çok benzerlik vardır. İstanbul Ansiklopedisi de bu konuyu (C: 2., s: 783 ve devamı) kaydetmiştir. Bu törende de Bektaşilerin (Celil-ü Cebbar, Mu'in-ü Settâr...) diye başlayan gülbanki söyleniyor. Yalnız Hacı Bektaş Veli'nin adı olan bölümü kaldırmışlar... O da neden bilinemez. Bu gülbank, zaten Yeniçeri Gaza gülbanki olduğundan onların da Piri olan Hacı Bektaş Veli'nin adı bulunması gereklidir.

Bazı kayıtlarda da bu adı (Osman) adıyla değiştirmişlerdir ki tamamen anlamsız ve yersizdir. Bu gülbankın okunması, daha okula başladığı günden itibaren çocukta orduya, askerliğe, vatana sevgi uyandırmakta, bu sevgiyi aşlamaktadır. Türk ordusunun Piri de Hacı Bektaş Veli'dir.

Amin Alayı, eskiden şöyle yapılırdı: Okula başlayacak çocuk

temiz elbiseler giyer, başındaki fesine başı taşlı iğneler, nazarlık ve armudi süs altını takılır, gideceği okulun öğrencileri, başta ilahi söylyen çocuklar takımı gelirler, onu evden alırlardı. Zengin çocukları, ufak Midilli atına bindirilerek götürülürdü. Bir ilahi söylenir, kafil yola çıkmadan bir Hoca dua okurdu. Önde, bir kişi başında çocuğun okulda oturacağı minderi, daha önde de bir rahle ile okuyacağı cüz kesesi ve Elifbası (Alfabe kitabı) taşınırdı. Okula gelinince dua okunur, gülbank çekilirdi; çocuğun babası veya ailenin büyüklerinden birisi bir elinden, okulun kalfası da öbür elinden tutarak doğruca öğretmenin karşısına götürülürdü. Çocuğun minderi oraya konmuştur. Hocanın eli öpülür, karşısında dizüstü mindere oturulur. Onu getiren Elifbasını önüne açar. Öğretmen, "E'üzü besmele"den sonra "Rabb-i yesir vela tu'assir Rabb-i temmim b-il-hayır" (Türkçesi: Yarabbi!. Kolaylaştır, Güçleştirme... Yarabbi! Bu işi hayırla bitir) duasını okur. Tekrar bir "Besmeleden sonra ilk harfi göstererek (Elif) der. Çocuk ta bunu tekrar eder. Öğretmen: - Bugün dersin bu kadar. Sakın unutma ha... Söyle bakayım dersin ne? diye sorar.

Çocuk: -Elif... diye cevap verince güleryüzle ona bir -Aferin.. denir.

Dersin sonunda da (Yarabbi!. Aklımı, bilgimi, anlayışımı artır) anlamına: (Rabbi zidnî ve ilm-en ve fehm-en) cümlesi okunur ve bu, çocuğa tekrar ettirilirdi.

Öğretmene, sınıftaki çocuklara, okulun kalfasına ailenin durumuna göre paralar dağıtılır, yine eller öpülür, tören biterdi.

Okula başlayacak çocuk bir dergah mürşidi veya mensublarından birinin çocuğu ise Amin alayın o dergaha mahsûb sancaklar ile dergahın dervişleri de katılır ve yola ait âyûn ve Erkân da yerine getirilirdi.

Tören evde yapılacaksa Amin Alayı okuldan çıkıp, okuma hevesini arttırıcı bir gösteri gibi, mahallelerde dolaşarak yani öğrencinin evine gelir. Dua ve gülbanktan sonra davetlilerin doldurduğu büyük salonda aynı tören yapılır.

Okula başlayacak çocuk bir dergah mürşidi veya mensublarından birinin çocuğu ise Amin Alayına o dergaha mahsus sancaklar ile dergahın dervişleri de katılır ve yola aid Ayin ve erkân da yerine getirilirdi.)

KERBELÂ ve MATEM

Kerbela, Bağdat'ın 90 kilometre kadar güneybatısında, Fırat'ın sağ kenarında 25 kilometre mesafede Osmanlılar devrinde vücuda gelmiş bir şehirdir. Bektâşiler buraya "Kerb-ü belâ" derler Kerb = Tasa, keder demektir.

Hicretin 61. yılının 10 Muharrem Cuma günü (18 Ekim 680 M.) öğle vakti Hz. Ali'nin küçük oğlu, Hz. Muhammed'in kızı Fatma'dan doğan torunu Hz. Hüseyin'in şehid olmasıyla sonuçlanan Kerbela faciası, İslamiyetin bütün mensupları arasında nefret ve lanetle anılan alçakça bir cinayettir.

Muaviye'nin mel'un oğlu Yezid'e biat etmeyen Hz. Hüseyin, Küfelilerin ısrarlı daveti üzerine ailesi efradı, akraba ve dostları ile bir kafilâ halinde hareket etmişti. Yezid melun, bu kafilâyı Kerbela mevkiinde sardırması, Fırat nehri ile aralarını keserek susuz bırakmıştı. Yezid'e biatı tekrar reddeden Hz. Hüseyin tarafı yüz kişi kaddı. Karşılarında binlerce kişilik bir ordu vardı. Ölümü göze alarak, yiğitçe dövüşmüşler, bunlardan yetmiş ikisi şehitlik yüceliğine ermişlerdir. Hz. Hüseyin'i şehid eden Şimr zül-Cevşen adında bir melundur. Hz. Hüseyin'in vücudunda 72 yarası olduğu, birçok kaynaklarda kaydedilmektedir.

Bu alçaklık, özellikle Şia arasında, derin tepkiler yaratmıştır. Anadolu'da da Bektâşi-Alevi topluluğu başta olmak üzere hemen hemen bütün mistik kurumlar mensupları tarafından da derin bir hüznle karşılanmaktadır.

Muharrem ayında, Kerbela şehitleri için matem tutulmakta, bu cinayeti işleyenlere gönülden lanetler yağdırılmaktadır. Bu mezbûhâne savaşta ana kucağında yavrulara kadar delik deşik edilerek öldürülmüştür. Sadece Hz. Hüseyin oğlu Hz. İmam Zeyn-el Abidin, hasta oluşu sebebi ile, kurtulmuş ve soy bundan türemiştir. Bu sebeple kendisine (Adem-i sâni-ikinci Adem) derler.

Şehit olanların başları bedenlerinden ayrılmış vücutları üzerinde atlar koşturularak çiğnenmiştir. Ehl-i Beyt kadınları çıplak develere bindirilerek, Kûfe'ye ve ordan Şam'a yollanmıştır.

Bu olayı bütün detayları ile yazan eserler vardır. Bektâşiler arasında en tanınmış Fuzûlî'nin Hâdika-tüs-suadâ-Saadete ermişlerin

bahçesi adlı kitabıdır. Bir zât vaktiyle bunu sadeleştirilmiş bir dil ve "Gülzâr-ı Haseney" adıyla yayınlamıştı. Şimdi daha sade bir dil-le hazırlanmış bir nüshası (Saadete Ermişlerin Bahçesi) adıyla ya-yınlanmıştır.

Muharrem ayında Bektaşiler, bir araya gelerek, bu kitabı okur-lar. Köylerde okuma bilmeyenler arasında bir bilen yüksek sesle okur, diğerleri dinler.

Hz. Hüseyin'in şehid oluşu üzerine yazılmış olan Ağıt (Mersiye)ler, Bektâşî edebiyatının özel bir bölümünü teşkil eder. Yalnız Bektâşi ve Alevi şairler değil, bunun dışında, diğer mistik kurumlara bağlı şairler de ona ağıtlar yazmışlardır. Dünyada Hz. Hüseyin için yazılmış olanlar kadar çok, başka hiçbir kimseye Ağıt yazılma-mıştır. Bunların içinde pek güzel olanları da vardır.

Muharrem Mâtemi:

Kurban Bayramı 10 Zilhicce günüdür. O günden itibaren yirmi gün sayılır, o akşam oruca niyet edilir. Ertesi sabahtan itibaren Ma-tem orucu başlar. Bu hesab, ayın tam otuz gün çektiği hallerde doğrudur. 29 gün çektiği zaman bir gün geç kalınmış olur. Bazıları bir kaç gün önceden matem orucuna başlarlar ise de, makbul değildir.

Matem orucu niyeti şöyledir: (Bism-i şah!. Allâh Allâh!. Eren-leri himmetine, Er Hakk Muhammed Alî'nin aşkına, Hz. İmam Hüseyin Efendimizin niyyet-i savm-ı atşânına = susuzluk orucu niye-tine. Kerbelâ'da şehit olanların temiz ruhlarına ve niyyet-i Siyâ-i matem = mâtem orucu niyeti Hazret-i Fatma-üz-Zehrâ'n şefaatine. On iki imam, ondört masum-u pak efendilerimizin şevkine, onyed-i kemerbestler hürmetine. Hazır, gâib gerçek erenlerin yüce himmet-leri üzerlerimizde hazır ve nâzır ola. Yûf münkire, lanet Yezîde, Rahmet mü'mine... Allah, eyvallah, HÜÜ..)

On gün devamlı olarak su içmeden, eğlencelerden uzak durarak tutulan bu matem, insanların şereflerine ve masum, mazlumlara yine insanların kötü, zalim olanlarından gelen, geriye getirilmesi imkânsız bir facianın kefareti ödeme duygusunu da taşır.

Yine matem günleri içinde Bektaşiler yolda rastlayınca veya bir

meclise girince birbirlerine niyaz etmezler. Sadece ya imam! derler. Diğerleri de: Ya Hüseyin! diye cevap verirler. Muharrem içinde birbirlerine mektup yazmazlar. 1-10 muharrem günleri kurban ve sair hayvanat kesmezler.

İranlılar matemde dövünürler, vücutlarını kanatırlar. Cami'ler ve büyük malikânelerin bahçelerinde, geniş avlularında Kerbelâ faciasını tiyatro şeklinde oynarlar, halk seyreder. Bu piyeslerden zengin bir koleksiyon hazırlamış olan Chodzko "Socko", Şimr rolünü oynayan ve Hz. Hüseyin'in başını kesen artistin, halkın attığı taşlarla yaralanarak gözünü kaybettiğini yazıyor. Bu yüzden bu rollere artist bulmak zor olurmuş. Bir defasında Şimr rolünü yapan artist, heyecan ile, Hz. Hüseyin rolünü yapan artistin başını gerçekten kesmiştir.

Matem günlerinde saç-sakal traş edilmez, karı-kocalık münasebetleri kesilir, çamaşır değiştirilmez, eğlence, düğün yapılmaz ve yapılan yerlere gidilmez.

Hasta, seferde olan ve ihtiyarlar matem orucu tutmayabilirler. Kadınlarda gebelik, doğum, yavrusuna süt emdirme zamanlarında, kaza etmek üzere, oruç bırakabilir. Çok zayıf olanlarla çocuklar, esir ve mahkûmlar, ağır işçiler için mecburiyet yoktur.

BEKTAŞI VE ALEVİLERDE MUHARREM AYINI, AŞURE VE MATEM ERKANI

Aşure:

Arap aylarından muharremin onuncu gününe "Aşure" derler. Bizde ise bildiğimiz tatlı aş'a verilmiş isim olarak kullanılır.

Aşure (Bakla, nohut, kuru fasulye, buğday, kuru incir, kestane, fındık, fıstık, kuru üzüm), gibi maddeleri kaynatarak yapılır. İçine şeker katılır. Pişirdikten sonra kaplara konur, üzerine susam serpilir. Nar taneleri, ceviz içi de serperler. Bazı yerlerde tarçın tozu da serpiyorlar.

Sözcüğün aslı "Aşura" ~~olup~~ Arabi ayların ilki olan Muharrem ayının onuncu gününün adıdır. Araplar, eskiden beri bu günü kutsal sayarlar, oruçla geçirirlerdi. Hz. Peygamber'in, Medine'ye göçünün ikinci yılında Ramazan orucu farz edilmiş ve Müslümanlar-

dan "Aşura" günü oruç tutmak yükümü kalkmıştı. Böylece bu oruç ister tutulur, ister tutulmaz bir hal aldı.

Bu "Aşura" günü için, çoğu sonradan çıkarılmış, söylentiler vardır. Örnek olarak: Hz. Adem'in ilk günahından dolayı ettiği tövbenin bugün kabul olunduğu, Hz. İbrahim'in bugün ateşten kurtulduğu, Yakub Peygamber'in oğlu Yusuf'a bugün kavuştuğu, Nuh'un bindiği geminin tufan bitip sular çekilince Cûdi Dağı'na yine bugün oturmuş olduğu söylentileri gibi...

Yine, söylentiye göre, Nuh, gemide kalan çeşitli erzaktan tatlı bir çorba pişirilmesini söylemiş, tufandan kurtulanlar o günü ululuyarak bayram etmişler ve bu çorbadan yemişlerdi. Bu konuda Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi'nde "Aşure" maddesinde (Mithat Sertoğlu, s: 19) bilgi vardır.

Yukarıda sayılanlardan başka söylentiler de vardır Abdülkadir Akçiçek, "Yevm-i Aşûra" adlı bir yazısında (Son Havadis, günlük gazete, İstanbul, 29 Nisan 1966) bugünün erdem ve kutsal olduğunu söyledikten sonra Hz. Peygamber ve Hz. Ali'den rivayet edildiği kaydıyla bugüne rastlayan olayları şöyle dizmektedir: "Mûsâ, Firavunun şerrinden kavmini bu gün kurtarmıştır. Tanrı Hz. Adem'in tövbesini bugün kabul etmiştir. İdris Nebi bugün semaya alınmıştır. Nuh'un gemisi bugün Cudi Dağı'na oturmuştur. İbrahim Peygamber bugün dünyaya gelmiştir. İbrahim Peygamber bugün Nemrûd ateşinde yanmamıştır. Süleyman Peygamber'in tövbesi bugün kabul edilmiş ve mülkü kendisine iade edilmiştir. Eyüb Peygamber dertlerinden bugün şifaya kavuşmuştur. Yunus Peygamber bugün balığın karnından çıkmıştır. İsa Peygamber bugün göğe çekilmiştir.

Müslümanlar arasında, öteden beri, Muharrem'in onuncu günü Aşure denilen bu tatlı çorbanın pişirilip konu-komşuya dağıtılması, muhtaç kimselere verilmesi adettir. Hz. Muhammed'in torunları olan Hz. Hüseyin Kerbelâ'da yine Muharrem ayının onuncu cuma günü şehit edildiği zaman Aşure onun ve onunla birlikte Kerbelâ'da şehit olanların ruhu için pişirilir ve dağıtılır olmuştur. İslam'ın Şiadan olanları muharrem'in onuncu gününe kadar matem tutarlar. Hz. Hüseyin'e yapılan son derece haksız, canavarca zulüm ve cinayet, onun şehit oluşunun faziletini kat kat artırmıştır.

Matem:

Türkiye'de ve Dünya'da yaşayan bütün Bektaşî ve Aleviler, muharrem ayının birinci gününden onuncu günü öğle vaktine kadar su orucu tutarlar. Onuncu gün öğleyin oruç biterse de matem on ikinci günü sabahına kadar sürer. Bu muharrem orucunu sade su için değil de tam oruç olarak tutanlar da vardır. Fakat on gün devamlı olarak gece-gündüz su içilmez. Sulu gıdalar alınabilir. Bu orucu on ikinci veya on yedinci gecesine kadar tutanlar da vardır.

Muharrem matemî içinde sakallar tıraş edilmez, şehadet gününe kadar eğlence yapılmaz, karı-kocalık ilişkileri kesilir, hatta çamaşır bile değiştirilmez.

Eskiden dergâhlarda, 1-12 muharrem günlerinde yere yalnız sofra bezleri serilir; bunun üzerine sofra tahtası konulmdan, sofraya çatal, bıçak, kaşık getirilmeden lokma edilirdi. On iki muharrem günü mersiye okunduktan sonra da yine yere yalnız sofra bezi serilir, çorba yani aşure bunun üzerinde yenilirdi. Sonraları sofra tahtaları da konularak sofralar kurulmaya başladı. Zaten son zamanlarda bazı dergâhlarda yemek masalarında ve sandalyelerde oturularak lokma edilmeye de başlanmıştır.

Muharrem ayında, matem günlerinde, Bektaşîler birbirlerine rastlayınca, ziyarete gidince karşılıklı niyaz etmezler. Yalnız : "Ya İmâm!." derler. Karşısındaki de: "Ya Hüseyin..." diye karşılık verir. Bu günlerde birbirlerine mektup da yazmazlar (Zahirelere yazılabilir)

Bazı yerlerde on muharrem günü akşamı ayn-ül-cem'ler başlar. Tâlibler varsa nasip verilir. Hem de o gece nasip almak makbul sayılır.

Muharrem'in Tayini:

Kurban Bayramı zilhicce ayının onuncu günüdür. Bugünden itibaren yirmi gün sayılır. Yirminci gün, zilhicce'nin otuzuncu , yani son günüdür. O gün akşam matem orucuna niyet edilir. Niyet tercümanı okunur. Ertesi gün muharrem'in birinci günüdür. Su orucu başlar. Devamlı olarak onuncu günü öğle vaktine kadar (yani: Hz.

Hüseyin'in şehit olduğu zamana kadar) su içilmez. Onuncu günü öğleyin daha aşağıda yazılacak olan münacât ve tercüman okunduktan sonra su orucu açılır.

Aslında Kerbelâ olayında su, ayın yedinci gününden onuncu günün öğlesine kadar kesilmiştir. Aslı budur, fakat hürmeten on-gün içilmiyor. Ağır işçi, toprak işçisi suyu hoşaflandırarak içebilir, çay içebilir. Hasta, zayıf, yaşlılar da böyle yaparlar. Her din ve mezhebin softası olduğu gibi bizim yolumuzun da bazı softaları vardır... Bunlar erkâna bir sürü eklemeler yaparlar, erkân uydururlar. Sefer halinde, hastalıkta, gebelikte, çok ihtiyarlıkta bu oruç tutulmasa da olur. Bu hususta Bakara suresinde, 184-185. ayetlerde kayıt vardır. Savaş zamanlarında, yorucu askeri talim ve manevralarda bulunulması halinde olduğu gibi, gebelik, süt emzirme zamanlarında, sonradan kaza etmek üzere oruç bırakılabilir. Çocuklar, çok zayıf olanlar, esirler ve mahkûmlar için de mecburiyet yoktur.

*

Matem içinde eğlence, gülme hoş görülmez. Sakalları uzamış olarak da dolaşmak günümüzde, içtimai durumu uygun görülmeyecek şekilde olanlar için zordur. Bunlar traş olmak zorunluluğundadırlar. İşin gerçeği bu dış görünüşte değil, gönülde Hz. Hüseyin'in uğradığı haksızlığın ve zulmün uyandırdığı saygıyı duymaktır. Şehadet anına kadar su orucu sürer. Yani onuncu günü öğle vakti artık iftar edilir, fakat matem on ikinci günü sabahına kadar sürer. Bunun nedeni olarak, Hz. Hüseyin'in cenazesi bu zamana kadar defnedilmeden kalmış, onikinci günü defnedilmiş, derler. Muharrem'in on ikinci günü öğleden önce mersiye okunur. Aşure yenir ve matem de biter. Aşure on birinci günü akşamından ateşe vurulur, sabaha kadar pişirilir ve hazırlanmış olur.

Sefer Ayı Erkân Yapılmaması:

Muharrem'in onikinci günü akşamı artık meydan açılır. Erkân uygulanır. Nasip verilir. Hizmetler görülmeye başlanır. Bu da muhrrem ayı sonuna kadar sürer. Ondan sonra, sefer ayı içinde hiç-

bir resmi muamele yapılmaz. Ne ayn-ül-cem, ne hizmet erkânı, ne de başka bir tören...

Sefer ayı içinde dört günlük bir matem olduğu söylenir, fakat bunun günü kesin olarak bilinmediğinden bütün ay böyle yapılır diye söylerler. Söylendiğine göre: Muaviye mel'un oğlu Yezid lanetli, yaptığı cinayetin halk tarafından da beğenilmediğini görür. Bir yandan da bir cinayetin günahını ve bunun cezasını düşünür. Bunların yokedilmesi için ne yapması gerektiğini bazı din bilginlerine sorar. Onlar da ehl-i beyt mensuplarından bir kadın alırsa hem halkın yatışacağını, hem de işlenen cinayetin suçlarının affolunacağını"!' söylerler. Bunun üzerine o da Hz. İmam Hüseyin'in kızı Zeyneb ile evlenmek ister. Buna kimse razı olmazsa da kız: "Siz bana bırakın, razı olun... Yeni bir zulme uğramayalım" der. Kararlaştırılan gün Zeyneb'i Hakk'a yürümüş olarak bulurlar.

İşte bu olay sebebiyle, günü de bilinmediği için, bütün bir sefer ayında hiçbir resmi işlem yapılmaz diye söylerler.

Muharrem'in başında oruç ve matem, on ikisinden sonra da hizmet görmeler gibi sürekli bir çalışma ve yorgunluktan sonra, böyle bir ay kadar dinlenme de bu durumun bir nedeni olabilir. Fakir bunu da düşünüyorum.

İslâm geleneğinde son çarşamba "Âhir-i Cihârşenbe) diye özel ve önemli bir inanış vardır. Bu, sefer ayının son çarşambasıdır. Hindistan'da bugünü İslami Bayram" diye kutlarlar. Güya Hz. Peygamber'in kendisini ölüme götüren son hastalığında biraz düzelecek rahat ettiği gün imiş. Yine Hindistan'da Şiiler arasında ise, aksine, bugünü uğurlu saymazlar.

Türkler arasında da sefer ayının son çarşambası sayılı günlerden diye bilinir, önem verilir. Halk arasında da "Çıkmaz ayın son çarşambası" diye bir deyim vardır ki, olmayacak, olmaması istenilen bir iş için hayali bir gün belirtmesi gibi kullanılır. Bugün uğursuz sayılır ve yedi ayrı ayrı yoksul kişiye yardım edilir. Kadınlar o gün yeni bir iş tutmazlar, bir dikişe başlamazlar. O gün alışverişe çıkmaz ve bir şey satın almazlar. Bu konuda (Meydan-Larousse, c: 1, s: 160, Âhir maddesinde) bilgi vardır.

"Bektaşiler arasında da sefer ayı içinde devam eden gizli tutulur bir matem bulunduğu bilinmektedir." diyen Meydan-Larousse, yukarıda arzettiğim hususu belirtmektedir.

Türk Folklor Araştırmaları dergisinde "Yılın Sayılı Günleri" adlı yazısında Rıza Yetişen, "Alevi ve Tahtacılar da Muharrem Ayı" konusunu ele almış. C: 10, No: 227, Haziran 1968, s: 4777). Aleviler'ce Mehdi'nin muharrem ayında geleceğini kaydettikten sonra matemde su içilmeyeceğini bu orucun hiçbir zaman aç kalma anlamına olmadığını; nefse hâkimiyet, insan olmak, Hz. Hüseyin'in matemini gönülden duymak için olduğunu söylemektedir ki, doğrudur.

Bazı Alevi köylerinde su orucunu on iki gün tutarlar ve Oniki İmam için böyle yaptıklarını söylerler. Az yukarıda söylediğim gibi bunlar gereksiz eklemelerdir. Bunlar oruçlarını on iki muharrem günü öğleyin bozarlar, Mehdi'nin muharrem'in on ikinci günü öğle vakti geri geleceğine inanırlar. Oruçlarını "Mürşid Evi"nde (Derghahta) aşure ile açarlar. Hele bazı yerlerde de on beş gün su orucu tutarlar. Bunlar da şehid edilen Müslim bin Akıyl'ın oğulları içindir, derler. (Müslim bin Akıyl, Hz. Hüseyin'in amcazadesi idi. Onu daha önceden Kûfe'ye elçi olarak göndermişti. O da Muhammed ve İbrahim adlarındaki yedi sekiz yaşlarındaki iki oğlunu yanına alarak Kûfe'ye götürmüştü.)

Su orucundan sonra aşure yenilip bayram edilmesini de Kerbelâ faciasından İmam Zeyn-el-Âbidin'in sağ olarak kurtulması nede niyledir, derler.

Tahtacılar ve Alevilerde de kurban bayramından sonra yirmi gün sayarak muharrem'in başlangıç gününü bulmak usulü kullanılır. Bir de geçen yıl ne günü idiyse bir sonraki yıl ondan iki gün öncesine gelir diye hesaplarlar (örnek olarak: Bu yıl muharrem pazar günü baladı ise gelecek yıl cuma günü olacak). Bu iki usul de zaten kesin değildir, sakattır. Bu yüzden de Alevi köylerinde muharrem orucu kimi yerde bir gün, iki gün önce veya sonra başlatılır. Şimdi takvimler var. Ona göre muharrem'in birinci günü her yerde aynı gün oruca girilmelidir. Zilhicce ayı her yıl otuz gün sürmediği için yirmi gün sayarak gün kararlaştırmak doğru sonuç vermemektedir.

Tahtacılar, oruçlarını tuz yalayarak açarlar. Matem süresince yaş kesmezler, yani ağaç kesmezler, hayvan ve bitki kesmezler. İçki almazlar.

Matem Orucuna Başlama Niyeti:

Muharrem'in birinci gününden bir önceki günün akşamından ertesi sabah başlanacak olana su orucuna niyet edilir. Bu niyet tercümanı şöyledir:

Niyyet-i siyâm-ı mâtem (Matem orucu niyeti)

B-ism-i Şâh, Allah, Allah!..

Erenler himmetine, er Hakk Muhammed Ali'nin aşkına, Hazret-i İmam Hüseyin Efendimizin savm-ı atşânına (susuzluk orucuna) ve Kerbelâ'da şehit olanların ervâh-ı tayyiblerine (güzel ruhlarına) ve niyyet-i mâtem Hazret-i Fâtıma-tüz-Zehrâ'nın şefa'atına.. .Ve oniki İmam, on dört masum-u pâkân efendilerimizin şevkına.. On-yedi Kemer-bestgân hazretlerinin hürmetine. Hazır, gab gerçek erenlerin yüce himetleri üzerlerimizde hazır ve nazır ola. Yuf mün-kirc, lanet Yezid'e, rahmet mü'mine. Gerçek crenler demine dost crenler Hü, Sekkahüm Ya Hüseyin... Allah cyvallâh Hü dost...

(Bu tercüman Fakiirdeki birçok yazmalarda ve Tevfik Otman Baba erenlere ait yazma defterin Y: 45/a'sında da vardır.)

*

**

Ali Melek rahmetli dostumun fakiire hediye ettiği, "Ali Keşfi Budelâ" adlı bir zata ait yazma nüshada (s: 15), zilhiccenin son günü akşamı okunacak "Matem tercümanı" olarak Arapça daha kısaca bir tercüman vardır. Bunun Arapça okunması hiç de hoş değildir. Örnek olarak Arapça metni aşağıya alıyorum, fakat Türkçe metnini de veriyorum:

Tercemân-ı Matem

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Salâvatullah ya Hüseyin... Selâmullâh ya Hüseyin... Şehîdullah ya Hüseyin, Cennetu lâh ya Hüseyin...

Lâ netullâh-ı Yezîd-en ve alâ kavm-ı Yezid ve alâ evlad-ı Yezid ve alâ etbâ -ı Yezid.

Rahmetullah-ı mümin-in ve alâ kavın-in mümin ve alha evlad-ı mümin ve alâ etbâ-ı mümin...

(Türkçesi: Hüseyin'e Tann'dan salât ve selam olsun. Ey Tan-
n'ın şehidi, ey O'nun cenneti Hüseyin...

Allah lanet eylesin Yezid'e ve onun kavmine, evladına ve ona
uyanlara Allah lanet eylesin...

Allah esirgesin inanmış kulunu... İnanmış (mümin) kavmini ve
inanmış kişi soyunu ve inanmışlara uyanları Allah esirgesin.)

*

**

Mustafa Ali Zorluoğlu erenlerin hediyesi yazmada (y: 32/b.) ve
ayrıca fakiirde de bulunan bir başka "Matem tercümanı" var-
dır.Onu da aşağıya alıyorum.

*B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!, B-ism-i Şâh, ism-i Şâh,
cism-i Şâh, Allâh Allâh!*

Ey ehl-i imân kan ağlayınız.

Mihnet od'una ciğerler dağlayınız!

Bende iseniz âh-ü efgân eyleyiniz.

Câme-i gam tedârik eyleyiniz

Saltanat tâcın bu gün terk eyleyiniz

Cân-ü dil'den Hüseyin'e müşrâk olunuz,

Mâh-ı mâtemde mersiye okuyub vâh eyleyiniz

Kanlar döküb Yezîd'e lanet eyleyiniz!

Lâ'netullâh-i alâ kavın-iz-zalimin... La'netullâh-i alâ kavın-il kâ-
firin. Ber-cemâl-i Ahmed-il Ali-yyel-Murtaza...Ber-cemâl-i Mu-
hammed Ali, Kemâl-i Hasan Hüseyin Muhammed Ali râ bülend-e
salâvât...

*

**

Fakiirde bulunan yazmalarda benzer metin halinde bulunan

"Matem Duası" başlıklı bir parça var. Dili eski Arap ve Fars sözcükleri ile dolu şekildedir.

Baş tarafında kısa Arapça bir dua vardır. Bu bölümün Türkçesini vereceğim. Diğerlerinin yanlarına da açık Türkçe karşılıklarını ayrıca içinde yazacağım. Bu dua, dergahta toplu bir halde matem orucuna niyet edildiği zaman, niyetten sonra mürşid tarafından okunur:

Matem Duası

Taşlanan (koğulan) Şeytan'dan Tanrı'ya sığınırım.. Esirgeyen, bağışlayan Allah adıyla başlarım: Hamd olsun o Tanrı'ya ki Elçisi Muhammed'in ev halkı için sevgi duymamızı buyruk verdi... Muhammed'e salât ve selâm eylememizi buyurdu... Tanrım Sen bizim yürcğimize (gönlümüze) Tanrı elçisi Muhammed'in ev halkının ve onun soyunun ve yakınlarının, dostlarının sevgisini ver... Bu sevgi ile gönüllerimizi süsle... Hz. Muhammed ve onun ev halkı bu soyu ile onlar uğrunda ve onlardan şehid olanları bizden razı eyle... Tanrı cümlemizi tenler yakıcı âhîret gününde bunların ve Şehidlerin efendisinin (yani Hz. Hüseyin'in) sefâ'atlerinden behreyâb (pay almış, kısmetlendirilmiş) eylesin.

Ve kâffe-i erbâb-ı muhibb-i ehl-i beyt-i Resullâhı mahz-ı fazl-ü kerem-i rahmaniyyesiyle cennetme'ab eylesin (Elçisinin ev halkını sevenlerin tümünü, o büyük bağışlayıcılığının cömertliği ile cennete ilet sin). Ve erbâb-ı talât tufât-ı Rabbâniyye ve şu'le tâb-ı tekrî-mât-ı samadâniyyesiyle arsa-i mahşerde vücuh-u ehl-i aşkı mâ-nend-i âfitâb eylesün (Tanrılık lutfu ve ululuğu ile Mahşer meydanında aşk ehli olanların yüzlerini güneş gibi parlatsın). Fe-al-el-ihitisâs ol rûh-ul-vücûd ve sâhib-il-makaam-il-Mahmud Hazreti-i Muhammed-in-il Mustafa aleyh-i efdal-us-salâvât-il-melik-il-ma'bûd efendimiz hazretlerini işbu cem'iyyeti pür-şevk-i etemm-i dervişane ve bezm-i girye-imâtem-iâşî kaanelerimizden haber-i hoşnûddiyyet ve peyâm-ı sefaat ile haberdar eylesün (Özet olarak: O, varlığın ruhu, öğülmüş makamın ıssı Hazret-i Muhammed efendimiz hazretlerini bu tastamam dervişane şevk içinde gözyaşlarımızla matem tutan biz aşıkların halinden, kıvançta olması ve bize-Mahşer gününde- şefa'at (yardım) etmesi için, haberdar eylesin).

Ve Kâffe-i salâtın akaalîm-i nübüvvet ve risâlet olan enbiyâ-yı mürselin âlâvatullâh-i ve Selâmühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim ec-mâ-in ve sair âl ve evlâd ve ezvâc ve ashâb-ı berîn rıdvanullâh-i ta'alâ aleyhim fîküll-i vakt-i ve hîn-in efendilerimizin tâbî'in ve te-be-i Tabî'im-l küberâ-ı dîn-imübîn e'imme-i müctehidin ve ashâb-ı tarâik ve hakaik-i vasilîn hazerâtının ervâh-ı bâ felâh-ı kudsiyye-lerini hakk-ı mâ ehakk-ı günahkârânelerimizde meded ger-i dâr ey-lesün (Bütün yalvaçlık ülkeleri ve Tanrı elçiliği sultanları olan, elçi olarak yollanmış yalvaçlar ki Tanrı'dan onlara salât ve selâm olsun soyları, evlâd ve eşleri ve yüce dostları ki Tanrı her vakit ve yerde onlardan razı olmuştur ve hazret-i Muhammed'i görmüş olanlara yetişip onları -Yani ashâbî -görenler-ki bunlara Tâbî'in denir- ve tab'îni gören apaçık din yüceleri; içtihad ıssı imâmlar, tarikat bü-yükleri ve gerçek ermişlerin kurtarıcı kutsal ruhlarını, bunu hiç de hak etmemiş biz güçlü kişilere, yardım edici eylesin.)

Ve bahusus gûşvâre-i arş-ı a'lâ be sipehsâlâr-ı ceşş-ı şühedâ Hazret-i Hüseyin-i pür-ziyâ alcyh ve ahî-hil-Hasan selâm-ül-melih-ül-a'lâ efendilerimiz hazretlerin şefa'at-i şehâdetpenahîleriyle ce-nâb-ı Mevlâ-yı kerim cümlemizi vâsıl-ı dâr-ün-na'îm eylesün (Özellikle arş-ı a'lânın kulağında küpe, şehidler alayının önde gide-ni, Hazret-i Hasan'ın kardeşi Nurlu Hazreti Hüseyin efendilerimi-zin bize tanıklık ederek şefa'at kılmalarıyla Yüce Tanrı cümlemizi cennetine ulaştırsın.)

Ve ba'de zâol mest-i müdâm-ı câm-ı esrâr-ı aşk-ı pür-abir ve er-bâb-ı derd-i bî derman-ı şekv'e pîr-i destgîr bulunan el-Hac Bektaş Veli kaddesallâh-u sırrah-ül-izîz efendimiz hazretlerinin himmet-i büzürgvâr-ı pîrânelerini her cây-ı dervîşânelerimizde hâzır ve dâim eylesin. (Sonra: mis kokulu sevgi esrarının dolusu ile ardı kesil-meksizin baygın olanlara ve dermanı olmayan şevk erbabının dert-lilerine elden tutucu pir olan Hacı Bektaş Veli "Tanrı yüce sırnı kutlu kılsın" efendimiz hazretlerinin pirligine yaraşır yüce himmet-lerini bizim bütün dervîşçe yerlerimizde hazır ve süreli eylesin.)

Ve bâhusus memleketimizin başında bulunan devlet başkanımı-zı sıhhatte, saadette ve adalette ve kemalde daim eylesin. Ordumuz daima muzaffer ve mansûr eylesin.

Ve sallâllâh-u alâ seyyidînâ Muhammed-in ve âlihîve sahibhî ecmain. Ve selâm-ün al-el-mürselin, v-el-hamd-ü lillâh-i Rabb-il

Alemin (Muhammed ve onun soyu ve onun dostlarının tümüne Tanrı'dan sâlât olsun. Onun bütün elçilerine selam olsun. Bütün hamd, âlemlerin Rabb'ı olan Allah'adır).

Muharrem Matem Günlerinde Okunacak Tercüman ve Onuncu Gün Okunacak Salâvat:

Bektaşiler ve Aleviler mateme girdikten sonra Fazûl'nin Hadi-katûs-su'adâ (Saadetç Ermişlerin Bahçesi) adlı kitabından Hazret-i Hüseyin'in Kerbelâ olayı bölümünü azar azar okurlar. Bunu bir ar-ya gelerek toplu okudukları da olur. Daha ziyade okuma bilmeyenler bir okuyanı dinlerler. Onuncu günü şehadet zamanı, Hadika'nın da şehadet bahsi okunur ve Hazret-i Hüseyin'in şehit olduğu yerde "İnnâ Lillâh ve innâ ileyh-i râci'û" (Bakara süresi, âyet: 156. Türkçesi: Biz Allah'ınız ve Allah'a dönücüyüz) âyetini okuyup, orada keserler. Bunu dinlerken ağlayanlar olur.

Muharremde her gün gündüz ve gece salâvât ile okunacak Tercüman

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Esselâm-ü aleyk-e yâ şems-ül-kamer... esselâm-ü aleyk-e yâ Beder-ud-dücâ, Es-selâm-ü aleyk-e yâ Muhammed yâ Ali... Ya Seyyid Mûs-er-Rızâ... ve rahmet-ullâh-i ve berekâtüh... Esselâm-ü aleyk-e yâ Sâhib üz-zaman... esselâm-ü aleyk-e yâ Halife-tür-Rahmân... Esselâm yâ "İns-ün ve lâ cânn-ün" (Rahman süresi, âyet: 39 son bölümü. Türkçesi: O gün ne insanlara ne cinlere günahları sorulmaz. Ayetin son parçası söylenerek tamamının bu anlamı dilenmiş olur). Ve rahmet-ullâh-i ve berekâtüh, Eyvallâh...

(Not: Bu metin Türkçe olarak okunmalıdır. Türkçesini okumak daha geçerlidir. Fakiirde bulunan Tevfik Otman Baba'nın kendi eli ve yazılı defterindeki metin, Sayın mürşidim Ali Naci Baykal Debaba'nın verdikleri metnin aynıdır. Türkçesi şöyledir:

Selâm sana ey Ayın güneşi (Burada Ay - Hazret-i Ali'dir. On-dan doğan güneş diye Hazret-i Hüseyin'e sesleniyor).. Selam sana ey karanlıkların tolun ayı (Bedr-üd-dücâ)... Selâm sana ey Muham-med, ey Ali... ey İmam Mûs-er-Rızâ... Tanrı'nın yargılama ve bol-luğu sizlerle olsun...

Selâm sana ey şimdiki zamanın ıssı, selam sana ey esirgeyicinin ardası... (Bu hitâb da zamanın Dedebabasınadır. Bir de İmâm Mehdî kastedilir)... Tanrı'nın "İnsanların ve cinlerin günahlarının sorulmayacağı gün" buyruğuna selam... Tanrı'nın yargılama ve bolluğu sizlere olsun... Eyvallâh).

Muharrem'in Onuncu Günü Sabahı Okunacak Tercüman:

Bu tercümanı, on muharrem günü okurlar. Bazı yazmalarda buna "Münâcât" diyorlar. Öğleye doğru okunup, bundan sonra su iftarı yapanlar da vardır. Cavido Kadirgan (Dervîş Kara Abdal) defterinde (Y: 49'daki metin de aynıdır):

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh! B-ism-i Şâh, ism-i Şah, cism-i Şâh... Esselâm-ü aleyk yâ ebâ Abdullah... Esselâm-ü aleyk yâ ibn-i Rasûlullâh... Esselâm-ü aleyk yâ İbn-i Ali-yyel-Murtazâ... Esselâm-ü aleyk yâ ibn-i Hadice-tül-Kübrâ. Esselâm-ü aleyk yâ İbn-i Fâtıma-tüz-Zehra... Esselâm-ü aleyk yâ ahi-i Hasan Hulk-ur Rızâ... Selâmullah-ı alâ ehl-el-Hüseyn ve alâ-i ve etbâ-ı Hüseyin.

Allâhümm-el'an al-el Yezîd ve alâ kavm-i Yezîd ve etbâ-i Yezîd... Lâ'net el-ân Lâ'net... Tâ ki encâm-ı zamân lâ'net... Ubeydullâh ibn-i Ziyâd'a lâ'net. Lâ'net İbn-i Mülcem'e, lâ'net Sa'd ve Şimr Zür-Cevşen'e... Lâ'net alâ ehl-i Süfyan ve ehl-i Mervân ilâ yevm-el-kıyâme.

Lâ'netullâh-i alâ kavm-iz-zâlimin... Rahmetullah-i alâ kavm-il-müm-inin ya İmam Hüseyin... Allah Eyallâh... Tekabbel minâ bi-hakk-ı muhammed-in ve Haydar-an...Hü Dost...

(Not: Bu metin Arapça ve son tarafında karışık bir şekildedir. Bunun Türkçe olarak söylenilmesi daha doğrudur. Türçesini aşağıda veriyorum:)

Selâm sana ey Hüseyin... Selâm sana ey Tanrı elçisinin oğlu.. Selâm sana ey Tanrı tarafından beğenilip seçilmiş Ali'nin oğlu... Selam sana Büyük Hadice'nin oğlu... Selam sana Fâtıma Zehrâ'nın oğlu... Selam sana ey güzel huylu Hasan'ın kardeşi.. .Hüseyin'in yakınlarına Tanrı'dan rahmet olsun..(Selam Tanrı'dan gelirse rahmet, esirgeme, yargılama anlamındadır). Hüseyin'in soyuna ve kendisine uyanlara Tanrı'dan rahmet olsun..

Allah Yezid'e onun kavmine uyanlara lanet etsin... O zamandan bu zamana la'net olsun... Zamanı ta sonuna kadar la'net olsun.

Ubeydullah bin Ziyad'a (Kufe Valisi) lanet... ibn-i Mülcem'e (Hz. Ali'yi yaralayarak Şehid eden) lanet... Sa'd ve Şimr Zülcevsen'e lanet.

Ebu Süfyan ve Mervan soyuna sopuna kıyamete kadar lanet... Zulmedenlerin kavmine tanrı lanet etsin... İnananların kavmine Tanrı rahmet etsin... Ey İmam Hüseyin... Allah eyvallah... Muhammed ve Ali'nin hakkı için bunu kabul et Tanrım... Hü Dost...)

*

**

Bundan sonra su iftarı yapılırken şu tercümanı okuyarak orucu açarlar:

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Selâmullâh-i alâ İmâm Hüseyin ve alâ Evlâd-ı Hüseyin ve alâ ashâb-ı Hüseyin... Lâ'netullâh-ı alâ Yezîd ve alâ kavm-i Yezid ve alâ ashâb-ı Yezîd.. Sad hezâr-lanet.. Yâ İmam Hüseyin, Hü Dost...

(Not: Bunu Türkçe söylemek daha makbuldür.) Şöyle:

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh! İmam Hüseyin'e, onun soyuna ve onun dostlarına Tanrı'dan rahmet olsun... Yezid'e onun kavmine ve ondan yana olanlara Allah lanet etsin... Yüzbin lanet.. Ey İmam Hüseyin, Hü, Dost...

Bunu söyledikten sonra aşama sırasına göre sıra ile oruç açılır.

*

**

Cavid Kadırgan (Derviş Kara Abdal) yazmasında (y: 49'da) ve Faiz Tuncer Baba erenlere ati yazmada (Y: 17'de) aynı tercüman (Selâmnâme) olarak adlandırılmış ve on muharrem günü sabahında 101 defa okunacağı kaydedilmiştir.

Mirât-il-makaasid (s: 249) de bulunan ve "Nasîr-i Tüsî'nin On Muharremde Okunan Ziyaretnâmesidir" başlığı ile verilen uzun ve Arapça metni, bazı dergâhlarda veya evlerde on muharrem günü okuyorlar. Bazı yerlerde de bunun baş tarafını okumayarak sonundaki:

(Allâhümmal'an evvel-e zâlim-in zalêm-e hakk-a Muhammed-in ve âl-i Muhammed-in ve âhir-u-tâbi'un lehu alâ zâlik...) diye başlayan bölümünü okurlar. Ve bu bölümü yüz kere okurlar. Hepsi birden okumaya imkân ve zaman yoksa on iki defasını öğle vakti okumak şartıyla kalanları o günün başka saatlerine bölerek parça parça okuyup yüze tamamlamalıdır. Arapça metin "Mir'at-il-makaasid) de (s: 251) vardır. Buraya o bölümün Türkçesini alıyorum:

Yâ Rab!.. Hazret-i Muhammed ve onun soyunun hakkına zulmeden ilk zalime ve böylece o zulme uyan son zalime lanet et!.. Ya Rab Hazret-i Hüseyin'e karşı harbeden gürûha lânet et!.. Onun katline severek katılan ve buna uyan gürûha lanet et!... Bunların tümünü, hepsini rahmetinden kov yarabbi!..

Selam sana ya eba Adullâh (Hüseyin).. Selam senin şehid oluşunla ziynetlenen (süslenen) ruhlara... Benden sana Tanrı'nın sonsuz selamı olsun. Ben, ve bu gece ile gündüz durdukça Tanrı bu selamı fakiirin seni ziyaretim için son sözüm yapsın...

Selâm Hüseyin'e, onunoğlu Ali'ye (Ali Zeyn-el-Abitdin'e) ve Hüseyin evladına ve yakınlarına olsun...

*

**

Bu metnin biraz daha değişik bir şekli "Hz. Hüseyin Ziyaretnâmesi" çevirisi olarak verdiğimi Türkçe metinde verilmişti. O ziyaretnâmenin son bölümü tekrar gözden geçirilsin... Yukarıda yazdığım bölümden sonra Yezid ve Muâviye Melinden başlayarak bazı adlar saymak suretiyle lanet okunmaktadır. En sonunda yine Hz. Hüseyin'e ve Tanrı'ya hitap ile bitirilmektedir.

Anlaşılan şudur ki: On muharrem günü yukarıda verdiğim kısa, orta boy tercümanlardan başka, isteyen, uzunca bir metin olan Hz.

Hüseyin ziyaretnamesinin tamamını, isteyen bunun son bölümünü okur.

*
**

Bazı yazmalarda "İftâr-ı matem" başlığı altında, su orucu açılır-ken okunacak kısa bir Türkçe tercüman vardır. Bunu veriyorum:

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Aşk olsun içene (baz nüshalarda: Nüş idene), hüccet olsun gence-i hazret-i Şâh Hüseyin İbn-i Ali'ye (Şâh Hazret-i Ali'nin oğlu Hüseyin'e kanıt olsun) ve İmam-ı Veli'ye... Gittiği yerler gam ve gusse görmeye... Gerçek erenler kerem ve inâyet eyleye... Allah eyvallah...

Yukarıda arzetmiştim... Muharrem'in başından onuncu gününe kadar... Bektaşiler, tek veya toplu olarak Fuzûlî'nin Hadika adlı kitabından Kerbelâ Savaşına ait sayfaları okurlar. Onuncu günü Hazret-i Hüseyin'in şehit oluşunu anlatan bölümü okurlar. Onuncu günü Hazret-i Hüseyin'in şehit oluşunu anlatan bölümü okurlar. Sonradan Salahaddin Güngör tarafından dili sadeleştirilerek (Sa'adete Ermişlerin Bahçesi) adıyla yayımlanan Hadika-tüs-Su'adâ kitabında bu son bölüm 533-551 sayfalar içindedir. İsteyen oradan okuyabilir, buraya alınmadı.

Aşure ve Mersiye Erkânı

(On İki Muharrem Günü)

Aşure, eski deyimiyile, Ulu Hânkaah olan yerlerde pişirilir ise de alışılmış olarak en ufak zaviyelere kadar cümlesinde yapıldı. Hatta ayrıca evlerde bile.

Aşûra (Aşure) Nasıl Pişirilir:

Önce bunun gerekli ürünleri, alınır, ayrı ayrı pişirilir ve hazırlanır (buğday, kuru fasulye, nohut, kuru bakla, kestane.. gibi). Ayrıca kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı gibi tatlılık verecek meyve türleri konur. Buğdayı bir büyük kazana koyup dergahın ahçıbaşısı (Aşçı Baba) eline büyük bir kepçe alıp, kazan başına gelir ve

"Destûr Yâ İmâm!.." deyip, kepçeyi kazana daldırır. O sırada yanında bulunanlar hep bir ağızdan "Yâ Hüseyin!.." derler. Aşçı Baba'dan sonra sıra ile hepsi kazanı kepçe ile karıştırırlar. Her eline kepçe alan "Destûr Yâ İmâm!.." diyecek ve orada hazır bulunanlar da "Yâ Hüseyin!.." diye karşılık vereceklerdir. Bu şekilde saatlerce, aş pişinceye kadar çalışılacaktır.

Arada bir çeşnisine bakılır, tadı az ise şeker katılır, buğdayı iyice yumuşamış, eriyip helmeleşmiş olmalıdır. Aşurenin (çorbanın) iyice piştiği anlaşılınca Mürşide haber götürülür. Aşçı baba, kendisine: "Buyurun Erenler!.. Rûh-u şühedâ ta'zîyesine meşgul olalım. Aş hazırlandı." der Mürşid de: "eyvallâh!.." deyip kazan başına gelir.

Bazı dergahlarda, önce Nasîr-i Tûsî'nin Ziyâretname'si okunur. Bunun Türkçe çevirisini daha önceki "Ziyaretname" bölümünde vermiştim. Bu Hz. Hüseyin Ziyaretnamesi okunduktan sonra Mürşidi aşçıbaşı kazan başına davet eder. Buraya gelen Mürşid "Aşure Gülbanki"ni okur (no: 1 'Ve münezzil-ü min-el-Kur'an-i..' diye başlayan Gülbank). Bundan sonra kepçeyi eline alıp 'Yâ Hüseyin!..' derler. Bu iş bitince, Mürşid kepçeyi Aşçı Baba'ya geri verip makamına öner. Mersiye okunmaya hazırlanılır. Mürşidin Gülbankiden sonra "Selamname" denilen parçayı yine Mürşid veya onun görevlendirdiği bir dervîşi okur (No: 2.: esselâm-ü Aleyke yâ Rasûlallâh.. diye başlayan parça -metin az aşağıda verilecektir-) ve mersiye bundan sonra okunur.

Dergahlarda Mürşid kazan başına gelir. (Ya Hüseyin!" diye kepçeyi ele alır, veren de "Ya Hüseyin!" diye verir. Aşure Arap harflerile çifte vav çizer gibi karıştırılır. Karıştırırken "Selâmulâh'i alel-Hüseyin, Lânetullâh-i alâ kaatil-il-Hüseyin" der çevredeki diğerleri... Mürşid kepçeyi öperek niyazla diğerlerine erir. Onlar da aynı şekilde karıştırırlar. Çifte vav'a gelince vav harfi Ebcedle (Allah) tutaradır. Böyle yapılması Allah'ı zikretmek gibidir. Camilerde ve duvar levhalarındaki çifte vav yazıları da Allah adına işarettir.

Evlerde, evin en yaşlısı kazan başına gelir. Üç İhlâs bir Fâtiha okuyup bir bardak gülsuyunu aşureye katar, kepçe ile yavaş yavaş karıştırır. Kenar köşe yerlere azıcık aşure serpiştirir. Kazan kapağı varsa katılıp beş-on dakika beklenir, yine kepçe ile kazanın sağ-sol ve ön tarafına vurup kepçe ile aldığı biraz aşureyi ocağa dökerdi.

Mersiye Nasıl Okunur:

Güzel ve yanık sesli bir can veya derviş, Fuzûlî'in veya Sâfî'nin ve başka şairlerin yazmış oldukları mersiyelerden birisini okur. Mersiye okuyanın musiki bilgisi, güzel ses etki bakımından çok önemlidir.

Şimdi, son yıllardan, on iki muharrem günü sabahı gün ışımadan önce mersiye okunuyor. Bunun nedeni: Zaman, devir gereğidir. Yani bu mersiye okumanın ve bu dini ve erkanın serbest olmasıdır. Yoksa, eskiden, öğleden önce uygun bir saatte okunurdu.

Mersiye okuyan ayakta durur, iki yanında iki derviş veya muhibb ayakta dururlar. Eğer sabah karanlıkça zamanda okunuyorsa bu iki zat ellerinde birer şamdan veya çerâğ tutarlar. Bunların ışığı altında, önceden seçilmiş olan bir mersiye makamla okunur. Çoğunlukla ve yeğ tutularak saba makamında okunuyordu.

Mum, şamdan yerine elektrik tesisatı varsa onunla da ışıklandırma mümkündür.

İstanbul'da dergahların kapatılmasından önce güzel mersiye okuyan usul bilir dergah mesupları vardı. Sayın rahmetli Cemalettin Server Revnakoğlu, Alvâniyye (Rufâîliğin bir kolu) mensubu Şeyh Ali Haydar Bey'in, Bektaşî meydanlarına mahsus olan "Sâfî Baba" mersiyesini eskiden gelme usul ile ve özel tavır ile çok güzel bir şekilde okuduğunu kaydediyor (Tarih Konuşuyor, aylık dergi, Haziran 1967, s: 3223); "eserleri okurken, metnin edebî fasâhatini, kendi kalıbına koyup değiştirmez, lehçe ve şive husûsiyetlerini, dil karakterini bozmaz; aynen muhafaza ederdi." diyor. Hırka-i Şerif başmüezzini ve siyakat yazılsa mütehasşısı hattat ve zakir Karagümrüklü Hafız Salâhaddin Bey, "Yazıcıoğlu Mersiyesi"ni Karababa Mürşidi Ali Haydar Bey'den meşketmişti.

(Not: Faiz Baba merhumda bulunan bir yazmada ve Mücerred Ali Rıza Özbektaş Baba'ya ait bir yazmada (s: 205-208'de) Muharem Aşure erkânında okunacağı kaydıyla Nasîr-i Tûsî'nin Ziyaretnamesi Arapça metin halinde yazılıdır. Aynı metin Mir'ât-il-mekaasid'de de vardır. Bunun Türkçe çevirisini "Ziyaretnâmeler" bölümünde vermiştim. Faiz Tuncer Baba merhumun yazmasındaki metin sonunda Türkçe olarak Muaviye, Yezid ve diğer onlara uyuşlara lanet cümleleri vardır. Burada imamları şehit ettiren, ze-

hirleten Abbasoğullarının adları da sayılmaktadır. Bundan sonra şu kayıt var:

"Ba'dehü hazret-i mürşit dahi Aşure gülbankini kıraat edüb hitamında Aşçıbaba kazanların kapaklarını açub hazret-i mürşid dahi kepçeyi eline alub aşları karıştırıp badehu kepçeyi Aşçı Baba'ya teslim edüb hazret-i mürşid dahi mahalline döner. Canlar meydan-ı erenlerde hazır olub Hazret-i mürşid teşrif buyurup İmâm-ı mazlum şehid-i deşt-i Kerbelâ efendimiz hazretlerinin Mersiye-i şerifleri erkân üze okunub hitamında canlar hazret-i mürşid ile musahafa idüb ba'dehü mevcut bulunan canların cümlesi birer birer musahafa edüb meydandan çıkarlar ve hazır olan aş sofralarına otururlar, yerler. Hitamında canlar birer ikişer dâra gelüb niyaz ederler ve hazret-i mürşidden havâlet taleb idüb ve hazret-i mürşidin icâzetiyle canlar mahallerine dönerler. Ve aş erkânı matem de bununla hitam bulmuş olur, vesselân azîzim." s: 208).

*

**

Mersiyeden sonra mürşid tarafından tekrar bir gülbank okunur (No: 3'de bunun metni verilecek). Bundan sonra mürşid tarafından "Celil-ü cebbâr, mu-fîn-ü settar..." gülbanki çekilir ki bunu kitabımızın daha sonra gelecek "Gazâ Gülbanki" bölümünde vereceğim, orda bulursunuz.

Bundan sonra, yukarıda söylendiği gibi, mürşid kazan başına gider. Usulüyle kazanları kepçe ile kanştırır. Orda bulunan canlar, sırasıyla mürşidlerin eline niyaz ederler. Bundan sonra da kendi aralarında birbirlerinin ellerine niyaz ederler.

Mürşid, Aşçıbaşıya: "erenler, aş canlara üleştir, Şehit ve şühedâ ervâhı içün..." der. "Destûr" deyip kendi yerine gider. Sofralar kurulur. Herkes sırasıyla çorba (aşure)larını hora geçirirler (yerler). Kalan aştan ufak kaplara koyarak canları, evlerine götürmek üzere verirler.

Sofraya oturulduğunda mürşid de kendi yerine geçince, aşure yemeden önce kısa bir gülbank okunur. Mürşidin okuduğu bu gülbanki (No: 4 daha sonraki sayfalarda vereceğim.)

Aşure yendikten sonra, mürşid, bir de "Aşure bitiş tercümanı" (Gülbanki) okur. (No: 5). Ve böylece aşure erkânı tamamlanmış olur.

*

**

Artık matem bitmiştir. Diğer resmi erkân yerine getirilebilir. Bilindiği üzere, 1-12 muharrem günlerinde ve sefer ayı içinde hiçbir resmi erkân (Ayn-ül-cem, Hizmet görme, Lokma, Kurban ve benzeri...) yapılamazdı. Aşureler yenmiş, Hazret-i Hüseyin'in şehâdeti matemi bitirilmiş, imâm Zeyn-el-Abidîn'in kurtuluşunun safası sürülmektedir.

Canlar dergâhtan ayrılırken Aşçı Baba'ya ve diğer hizmet erbabına hallerine göre bir hediye verebilirler, mürşidlerinin hayır duasını alarak destûr isteyip işlerinin başına giderler. O akşam Meydan açılacaktır. İsteyenler hizmet görecekler, nasip almak isteyen varsa alacaktır. Bu on iki muharrem gecesi nasip almayı daha makbul sayarlar.

Akşam meydan açılışına, işleri veya herhangi bir durumları engel olup gelemeyecek olanları hizmetlerini gündüzden de görebilirler.

Şimdi, sıra ile yukarıda numaralı olarak gösterdiğim Tercüman ve gülbankleri burada veriyorum.

Mersiyeden önce Aşure kazanı başında okunan

Gülbank

"B-ism-illâh'r-Rahmn-ir-Rahim (Esirgeyen, bağışlayan Tanrı adıyla başlıyorum). Ve nünezzil-ü min-el-Kur'ân-i mâ hüve şifâ-ün verahmet-ün lil-mü'minîn-e ve lâ yezid-üz-zâlimin-e illâ hasârâ, (XVII. İsrâ sûre âyet: 82. Türkçesi: Kur'ân'dan mü'minler için şifa ve rahmet "olan âyetleri" vahyederiz. Bunlarsa zalimlerin ancak zararlarını artırır).

Bârekallâh, bârekal âh, bârekallâh!.. Ecrikümullâh-i ecr-el-muhsi-nin (Allah mübarek etsin, Allah mübarek etsin, Allah müba-

rek etsin... Tanrı sevab versin, hayırlı ve iyi sevab versin). Okuyanlar için, ağlayanlar için bârekallâh... Bu okunan kelâm-ı kadîm'in ve Furkaan-ı azîm'in (yani Kur'ân-ı Kerim'in) nûrunu, sevâbını, berekâtını ve iyiliklerini, rahmet eserlerini cenâb-ı Hakk Seyyidlerin seyyidi ve İmamların Şehidi ve Hazreti imam Hasan-il-Müctebâ ve Kerbelâ çölünün şehidlerinin şahı Hazret-i İmâm Hüseyin efendimizin aziz ruhları şad olmak için Bârekallâh..

Ve Tanrı'ya ermişlerin başbuğu, suçtan kaçınanların en temizlenmiş Hazret-i Hünkâr Hacı Bekîâş velî-yyül-Horasânî (Tanrı yüce sırrını kutlu cylesin) efendimizin aziz ve şerif ve latif rûh-u şerîfi için bârekallâh... Balım Sultân rûhiyçün bârekallâh... Bâkî cümle erenler rûhiyçün Bârekalah... Ak kubbe komşuları için bârekallâh...

Bu çerâğ dibinde hizmet edenler için bârekallâh... Bu çerâğ dibinde geçen pîrlər rûhiyçün bârekallâh... Bâkii Pîrlər ve erenler safâsı için bârekallâh.. iklim erenleri için bârekallâh... Horasân Pîrleri için bârekallâh... Üçler Yediler, Kırklar, binler ve usûl yol ve erkân erenleri ervâhiyçün bârekallâh... Garipler için berekallâh. Duaya muhtaç olan canlar için bârekallâh...Bizi de duadan ve gülbanktan ve hayır-himmetten ve niyyetten unutmayın diye emanet eden cânlar için bârekallâh...

İyiliğini, cömertliğini, nezrini, kurbanını, çerâğını aldığımız muhibb Müslümanlar için bârekallâh...

Gelen konuklar kudûmu için bârekallâh... Civânımızda bulunan erenler kuvveti için bârekallah...Gelen konukların, komşuların, Abdâller ve Dervîşlerin, Muhibb ve Muridlerin her birisinin ve buradaki her birimizin gönlünde olan istekler ve dileklerinin er Hakk dîvânında kabul ve makbûl olması için bârekallâh... Bütün Yalvaçlar, ermişler, buyruklara uyanlar, kulluk edenler ve suçtan kaçınanların ruhları için bârekallâh...

Yurdumuzun emin olması, ulus ve hükümetimizin, devletimizin selamette olması için bârekallah... Ordumuzun kuvvetinin, zaferilemin, adaletinin günden güne artması ve kılıcının keskin, düşmanlarına sözünün üstün olması için bârekallâh...

Geçmiş, göçmüş bilginler ve bu gün yaşayan bilginler için bârekallâh... Geçmiş, göçmüş ve bugün yaşamakta olan fukarâ (Bektaşiler) için bârekallâh...

Gökten rahmet ve yerden bereket vermesi için bârekallâh... Gâziler hürmeti için bârekallah... Muhammed-ül Mustafa ile Şâh-ı vilayet Ali kerremallâh-u vecheh ve Hazret-i Hasan ile Kerbelâ şehidlerinin Başbuğu Hazret-i Hüseyin ve diğer İmamlarının tertemiz, aydınlık ve lâtif ruhları için bârekallâh... onları Ali için, evladı için, yakınları va onlara uyanlar için bârekallah...

Al-i abâ ve cümle Muhibb-i Âl-i abâ ervâhiçün gönül sahibleri, hazır ve gaib erenler, Horasân Pirleri ve Hünkâr Hacı Bektâş Veli hakkıyçün, Meydân ve diğer İmamların tertemiz, aydınlık ve latif ruhları için bârekallâh... onların Ali için, yakınları ve onlara uyanlar için bârekallâh...

Al-i abâ ve cümle Muhibb-i Al-i abâ ervâhı için gönül sâhibleri, hâzır ve gaib erenler, Horasan Pirleri ve Hünkar Hacı Bektaş Veli hakkıyçün, Meydan ve makam sahipleri olgun uyarıcıların (mürşitlerin) aziz ve latif ve nurlu ruhları için; evvel geçmişler, sonra gelecekler (geçecekler), zâhir-bâtın tertemizler ve bütün imân ehli olanlar için Fâtîha ve salâvat.. Allâh, eyvallâh Hü...Dost..."

Mersiye'den Önce Okunacak Selâmnâme

No : 2

(Bunun aslı Arapçadır. "Esselâm'ı aleyk yâ Rasulallâh..." diye başlar ve böylece devam eder. Bunun Türkçesini okumak daha makbuldür. Türkçe olarak veriyorum):

"Selâm sana ey Tanrı elçisi... Selâm sana ey Tanrı sevgilisi... Selam sana ey Tanrı'nın yalvacı... Selam sana ey Tanrı'nın yaratıklarının hayırlısı...Selam sana Abdullâh oğlu Muhammed... Selam sana ey Tanrı temizliği (safvetullah)... Selam sana ey suçtan sakınanların imamı...Selam sana ey inanmışların başbuğu... Selam sana ey güvenilir Tanrı elçisinin vasisi (işlerini idareye görevli)... Selam sana ey Fâtîma-tüz-Zehrâ...Selam sana ey iki torunun (Hz. Hasan ve Hüseyin'in) anası... Selam sana ey Alem kadınlarının hanımefendisi... Selam sana ey Hadice-tül-Kübrâ... Selam sana ey inanmışların anası... Selam sana ey ebâ Abdullâhı selam sana ey Tanrı elçisiin oğlu (Hüseyin).. Selam sana ey inanmışların başbu-

ğu, selam sana ey Fâtıma-tüz-Zehra'nın oğlu.. Selam sana ey Tanrı sevgilisinin (Hz. Muhammed'in) gözbebeği... Selam sana ey Tanrı arslanının (Hz. Ali'nin) ciğer köşesi.. Selam sana ey Kerbela çölünün garib şehidi İmam Hüseyin...

Selam senin atana, babana, anana ve kardeşine, ev içine, bilginlerine, senden yana olanlara ve seni sevenlere... Tanrı'nın rahmetli ve bolluğu üzerlerine olsun... Tanrı elçilerine, onun yakını meleklerle ve ermişlerinin hepsine selam olsun... Bütün hamd (erdemlikle öğüş), evrenlerin Rabbi olan Tanrı'yadır."

(Bu Selâmnâme yerine önce "Celîl-ü cebbâr..." gülbankini okudukları da oluyor.)

*

**

Yukardaki Selâmnâmeden sonra Mersiye okunacaktır. Fakiirde bulunan ve Mustafa Ali Zorluoğlu hediyesi 390 yaprak tutan büyük bir yazmada (Y: 4/b'de). mersiye okumaya başlarken, önce üç süreden âyetler ve bir Hadîsler var. Buraya bu parçayı alıyorum:

B-ism-i'llâh-ir-Rahmân-ir Rahîm

Yâ eyyühellezîn-e âmenü-dhulû fi-s-silm-i kâffe-ten, ve lâ tettebi ūhutuvât-eş-Şeytân-i, innehü leküm adüvv-ün mübin-ün. - (II. Bakara süresi âyet: 208. Türkçesi: ey imân edenleri! Tümünüz teslimiyete girin... Şeytanın adımlarına uymayın (Şentaya ayak uydurmayın), çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.)

Kul lâ es'elüküm aleyh-i ecr-en illel-meveddet-e f-il-kurbâ (XLII Şûrâ süresi âyet: 23 Türkçesi De ki: Ben elçiliğimin bildirisi karşılığı sizden bir ücret istemiyorum. Ancak akrabalık "yakınlık" sevgisini gözetmenizi diliyorum.)

İnnemâ yûrîdullâh-ü liyüzhib-e anküm-ür-rics-e ehl-el-beyt-i ve yu tahhirküm tathîrâ (XXXIII. Ahzâb sûresi, âyet: 33. Türkçesi: Ey ehl-i beyt!.. Hak Ta'alâ, sizin üzerinizden her türlü kirliliği yoketmek, sizi tertemiz yapmak ister!). iz teberre'ellezîn-e -ttebi'û min-ellezin-e -ttebe-û ve re'ev-ül-azâb-e ve takatta'at bihim-ül-eshâb-ü. Ve kaal-ellezîn-e -ttebe'û lev enn-e lenâ kerre-ten feneteberre'e minhüm kemâ teberre'û minnâ kezâlik-e yürîhümullâh-u

a'mâlehüm haserât'in aleyhim, ve mâhüm bi-hâricîn-e min-en-nâr-i (II. Bakara Sûresi, âyet: 166-167. Türkçesi: O zaman peşlerinden gidilenler, kendilerine uyanlardan sıyrılacaklar ve bunların azabı görmeleriyle aralarındaki bütün bağlar kesilecektir. "167" : O zaman peşten gidenler diyecekler ki: Keşke bize bir kere daha dünyaya dönmek nasib olsa da onlar bizden nasıl ilişkilerini kestiler ve bizi nasıl reddettilerse biz de onlardan ilişiği kessek ve onları reddetsek! Hak Ta'âlâ böylece onlara bütün yaptıklarını en şidetli pişmanlıklar içnide göstrecektir. Onların ateşten de çıkacakları yoktur).

Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Dostlarına muhabbet eder, düşmanlarından teberrâ ederiz.. Onları sevenleri sen de sev, onlara düşmanlık edenlere sen de düşman muamelesi yap. Ben Hüseyin'denim Hüseyin bendendir.

Zulmeden kavimlere Tanrı lânet etsin... Yebzîd'e ve Yezîd'in kavmine Tanrı lanet etsin.. Yüzbinlerce lanet..."

Ve Mersiye bundan sonra okunuyor.

*

**

Mersiye okunduktan sonra Bakara sûresinin 285. ayeti (amen-Rasûlû bimâ ün-zil-e ileyh-i...) ve bundan sonra XVII. İsrâ sûresinin 81. 82. ayetleri okunur, bundan sonra da üç İhlâs ve Fâtîha sûreleri okunur.

Yukanda adı geçen ayetlerin Türkçe anlamları şöyledir:

Bakara 285: "Peygamber, Rabb'ından kendisine indirilene iman etti. Müminler de iman ettiler. Bunların her biri Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı. Allah'ın peygamberlerini birbirinden ayırt etmeyiz. Onlar (yani müminler) dediler ki: İşittik ve itaat ettik, Ulu Tanrı'mız, yarlıglanması dileriz, varacak sensin!"

İsrâ 81 : "De ki: Hak geldi, bâtil yok oldu. Çünkü bâtil, yok olmaya "mahkûmdur" 82-: "Kur'an'dan müminler için şifâ ve rahmet olan âyetleri vahyederiz. Bunlarsa zalimlerin ancak ziyanlarını artırır."

Mersiyeden Sonra Okunacak Gülbak

No : 3

B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Mübârek olsun, mübârek olsun, mübârek olsun... Ermiş Muhammed ve Ali soyunun sırrı, tâc ve mirac sahibi vergisi bol Tanrı elçisinin aziz ve latif miracı için...

Büyük Hazret-i Hatice ve Fâtıma-tüz-Zehrâ'nın tertemiz ruhları için..

Şehidlerin en ulusu Hazret-i İmam Hasan ve Hüseyin ile öteki İmamların tertemiz ruhları için...

Ermişlerin sultanı, günahattan ırak olanların burhanı, Tanrı'nın aziz sırrını yücelttiği Hacı Bektaş Veli hazretlerinin tertemiz ruhu için... Onun yol evladından olan erenler ruhu için ve diğer erenlerin kurtuluşu için.. Çerağı dinde hizmet edenlerin isteklerinin olması için...

Bu yüksek yoldan gelip geçmiş aşıklar, sadıkların kendileri ve soyu ve evladından olan erenlerin ruhları için...Bâkii erenler selâmetliği için.. Yakınları ve komşuları için...On iki gelip geçmiş büyük uyarıcıların ruhları için ve diğer bütün uyarıcıların selameti için...

Devlet başkanımızın uzun ömrü: eline geçen fırsatları iyi kullanması, başarıları, gerçeği sevmeye ve doğrudan, adaletten ayrılmama huylarının Muhammed ümmeti üzerine olması için... ordumun karada, denizde, havada düşmanına üstün olması, kılıncının keskin, sözünün geckin olması için...

Geçmiş ve şimdiki bilginler, geçmiş ve şimdiki Bektaşî fukarası, doğrular, çalışanların selameti, kurtuluşu için...Cümlemize gökten rahmet ve yerden bereket vermek için... Ülkemizi kıtlık ve darlıktan, doğal afetlerden güvenlikte tutması için...

Dertlilerin devâsı, hastaların şifası, borçluların borcunu ödeyebilmesi için... Kimsesi yok garibler ve bu duaya muhtaç olanlar, bizi de duadan ve himmet ve gönülden ırak tutmayın diye duaya emanet eden canlar için...

Yabancıların elinde tutuk kardeşlerimizin kurtulması, okuyan-

lar, dinleyenler ağlayanlar, inleyenler için... toplantıda hazır olan kardeşlerimizin gönüllerinde olan isteklerinin meydana gelmesi için... Son nefeste hepimizin olgun inanç ile yürümemiz için... Kerbelâ'da şehid olan gaziler ruhu için..

Nezrini, niyazını, kurbanını, çerağını tamamlamış kardeşlerimin Hakk dergahına kabul ve makbul olması için... Doğudan batıya gelmiş ve geçmiş bütün kardeşlerimizin ruhları için...Temiz inançlı kimselerin hepsi için...

Burada okunan yüce Kur'an'ın ışığını, bolluğunu ve iyiliğini Yüce Tanrı elçisi Muhammed Mustafa'nın tertemiz ruhuna ulaştırması için...Tâ Hâ suresi sırtı, dönüp dönüp düşmana salan arslan (Haydar-ı Kerrâr) Şâh Ali-yyel-Murtazâ'nın kendisi ve evladı ve ehl-i beyt ve Al-ı abâ, on iki İmâm ondört ma'sum'u pâk, on yedi kemerbestlerin yetmiş iki Kerbelâ şehidlerinin, yalvaçlarının, ermişlerin yüce ruhları için...

Muhterem mürşidimiz Ali Naci Baykal Dedebaba Ruhu için ve meydanlarımızın sahibi Noyan Dedebaba sağlık ve esenliği için... Hazır gaib dervişler ve muhibblerin aşk ve muhabbetlerinin ve bilgilerinin artması güzel huy edinmeleri ve yaramaz huylarını terketmeleri için Bârekallâh eyvallâh Hü Dost...Fâtihâ..."

*

**

Fakiirde bulunan No: 107, 1226 Hicri tarihli yazmada (Y: 79/ a'da) sayfa kenarlarına yazılmış "Mersiyeden sonra dua" vardır. Bunun metni de ufak değişikliklerle yukarıda yazılan gülbanka benziyor. Örnek olarak buraya alıyorum:

"Bizi gözden, gönülden bırakma deyu yemeyüb yedirenler, verenler, kardeşler, muhibb-i sadıklar içün. Onlara sadaka, bize helal olmağyçün. Gelen misafir kudûmu için. Mücaveretleri kuvveti için. Abdallerin, dervişlerin taliblerin, muhibblerin, verenlerin vermeyenlerin ve her birimizin gönlünde olan murâdat ve maksudlarımız kabullüğü için.

Cemî enbiyâ ve evliya ve sulâhâ veâbidin, fukarâ ve şühedâ ve zâhidin rûh-u revânları şâd ve handân ve padişah-ı âlempenâh haz-

retlerinin ömrünü ve devletini (not: Gülbânk eski saltanat devrin-
den kalmaz. Zamanın devlet başkanına dua edilecektir) ve fırsatı-
nı ve nusretini ve adaletini yevm-en fe-yevm-en ziyade kılub küf-
fâr-ı hâksâr üzerine galip olmak için. Gökten rahmet ve yerden
bereket, gaziler kuvveti ve hacıları hocalar kuvveti için... evvelin,
âhırın batınını zâhirin ve-el-hamd-ü lillâh-i Rabb-il -âlemin...Fahr-
i dervîşan, gürûh-u Bektaşîyân sefâ-yı hâtır ile imâne vâsıl olsun.

Şühedâ ve sulâhânın nurunu, sevabını, berekâtını, hasenâtını ve
asâr-ı rahmetini Hakk subbân-e ve ta'âlâ hazretleri bize nasib kıl-
ması için..

Habib-i ekrem ve Rasûl-ü muhterem Hazret-i Muhammed Mus-
tafa'nın pâk, münevver, mutahhar, aziz ve latif rûh-u şerifleri
için... Al'i için, evladı ve ashâbı için...Seyyid-i Sâdât (seyyidlerin
seyyidi, efendilerin efendisi) ve ashâbı için.. Seyyid-i Sâdât (Sey-
yidlerin sey-yidi, efendilerin efendisi) ve şehîd-il-evliyâ ve burhân-
il-etkiyâ (ermişlerin sultanı ve günahlardan sakınanların kanıt'ı)
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kuddise sırrahul-aziz hazretlerinin rûh-u
şerîfleri için...Seyyid Ali Sultan rûhu için ve bâki erenler selâmet-
liği için... Ak kubbe komşuları ve bu çerâğ dibinde göçenler için,
hizmet edenler için, bâkiler sefâlığı için... İklim erenleri ve Hora-
san Pirleri için... Üçler, Yediler, Kırklar ve üçyüz altmışlar, binler,
birler, biriküp yola varanlar, erenler rûhu için... Nezir kurbanı,
adağın, çerâğın ve hayır ihsânın aldığımız muhibbi kardeşler
için...Hü Dost Allah eyvallah..."

İmam Hüseyin Aşı (Aşure)

Yemeden Önce Okunacak Tercüman

No: 4

"B-ism-i Şâh, Allâh Allâh!

Allâh Dost, Şâh-ı Kerbelâ efendilerimizin rûh-u şerifleri Hâzır
ve nâzır ola. Rûhâniyyetleri hoşnûd ola. Ve sair şühedâ-yı Kerbelâ
efendilerimiz de cümlemizden ve cümle ashâb-ı taryakattan men-
nun olalar. Yezîd'e, o Şimr lâ'in'e lâ'net... ervâh-ı Yezid'e sad hezâr
(yüzbin) lâ'net olmak için, Allah eyvallah Hü, dost..."

*

**

Fakiirde bulunan 1239 Hicride yazılmış bir risâlede (Y.: 80/b), aşure yemeden önce okunacak "Gülbank-i aşure" olarak şu kısa kayıt vardır.

"Allah allah! Velinimet ziyade ola. Kısmetler gani ola. Taşsın dökülmesin, artsun eksilmesin. Yiyüb yedirenlerin, pişirüb kotaranların fahirleri mezid ola. Hakerenleri Muhammed Ali destgirimiz ola. Kutb-u âlem Hünkâr Hacı Bektâş Veli efendimiz kere mi gele. Evliyalar serdarı İmam Hüseyin aşkına demine Hü."

Aşure Yendikten Sonra Okunacak

Gülbank

No: 5

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

Âdem Safiyyullâh, Nuh Neciyyullâh, İbrahim Halillullah, Musa Kelimullah, İsa Ruhullah, Muhammed Rasullullah ve Ali Veliyyullah... On İki İmam, Ondört masum-u pak efendilerimizin ruhu revanları şad ve handan ola. Münkir munafıklar mat ola. Müminler şad ola.

Matem-i Hasan ve Hüseyin ola... Tanrı sevgilisinin gözbebekleri şehidler, erenler, pirlar, Horasan erenleri, aşıklar, sadıklar, mühibblerden geçip göçenlerin ruh-u revanları şad olmasıyçün...

Burada toplanan talibanı aşıkân, sadıkân, muhibban, dervişan ve babagân cümle kardeşlerimizin murad ve maksudları feth olmasıyçün..

Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Musa, Seyyid Ali Sultan Kaygusuz Sultan himmetleri üzerlerimizde olmasıyçün... Çümleye haklı hayırlı kısmetler verilmesi içün... Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli demine devranına Hü... Erenler gani berekât vere..."

*

**

(Not: 1): Mücerred Halife Sadık Bektaş Baba erenler hediyesi Büyük Sığırdili Çönk'te (Y: 27/b)"Gülbank-i Mâtem" başlığı altında şu kısa kayıt vardır. Buraya alıyorum:

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

(Tekbir): Allah-u ekber Allah-u ekber. Lâ ilâh-e illâllâh, Allah-u ekber. Allah-u ekber ve lillâhil-hamd... Tacı ımuharrem, matem mubarek ola. Erenler devriş-i derd-mend eyleye. Erenler matem hürmetine günahlarımızı affeyleye. Erenler kendü muhabbetleriyle gönüllerimizi mesrur (sevinçli) eyleye. Er Hakk Muhammed Ali hor eylemeye. Allah Muhammed Ali yolundan ayırmaya. İşlerinizi âsân eyleye. Vardığınız yere gam ve kasavet vermeye. Hazret-i Pir dest-girimiz ola. Abdal Musa sultanın himmetleri hazır ve nazır ola. Seyyid Ali sultanın keremleri daim ve kaim ola. Dem-i Şah-ı merdan, Şah-ı şehid-i Kerbelâ'nın keremine diyelim gerçeğin dem-ü devranına Hü... Hü..."

*

**

(Not: 2): Aş yendiğinde okunacak bir başka tercüman. Fakiirde bulunan bir yazmadan:

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

Esselâm-ı aleyk İmâm Hüseyin-eş şehîd-i deşt-i Kerbelâ (Türkçesi: Selam sana ey Kerbala çölü şehidi İmam Hüseyin). Bu hâksârı (Toz toprak içinde yerde sürüneni) kapundan dûr (ırak) eyleme. Yolunda cân fedâ'dır efkende (yıkık, düşkün) dir.

Bizleri kabul eyle, şefâ'at-ı şerifin üzerimizden dûr eyleme.

Ehli-beyt ve Hânedân-ı ehl-i beyt hakkıyçün himmet-i rûhaniyyeleriniz üzerlerimizde olsun. El-hamd-ü lillâh... edrikñf Şâh-ı merdân... (Bana yetiş, beni bul... ey erlerin şâhı Ali) Hü Dost..."

*

**

(Not: 3) Hasan Balım Baba'ya ait yazmada "Muharremde Matemde aşureden Sonra" başlığı altında şu tercüman yazılıdır:

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

Aşlarımız Kırklar, Oniki İmâm, Ondört Masum-u Pâk-ı ehl-i beyt-i Rasullâh (Tanrı elçisinin ev halkının ondört tertemiz matemu) efendilerimize matem aşları ola.

Dertilere deva ola. Marazları olanların marazları (hastalıkları) defola, acil şifalar ola...

Yedirenlere devam-ı devlet ola ve gelecek belaya ve kazaya kalkanola. Allah Muhammed Ali cümlemize mu'in ola. Vehimmet-i âliyyeleri (yüce kayınışları) üzerimizde hazır ve nazır ola.

Ve hemîşe iltifât'ı aliyyeleri (hakkımızda daimi güleryüz göstermeleri) yâr ve yâremiz ola.

Hâlîk-ı yektâ (tek yaratıcı) ferd-i bi hemtâ(eşi olmayan tek kişi) vücud-u mevcudat (var olanların varlığı). Rezzâk-ı mahlukaat (yaratılmışların rızık vericisi) Allah-ı cell-e celâlehu sırat-ı müstekıymden ayırmaya (doğru yoldan ayırmaya). Nasib-i kısmet ve fütûhat ve kerem inâyet eyleye (kısmetleri başarılar ve bol kayralar vere). Nice nice yıllar şehid-i Kerbelâ ve ehl-i beyt-i Rasullâh efendilerimizin matemlerini ihya eylememizi nasib ve kısmet eyleye. Kerem-i evliya demine Hü..."

*

**

(Not: 4) Hasan Balım Yazması (y: 48/b-4/a)'dan: matemde bir-kaç kaşık çorba (aşure) aldıktan sonra gülbank:

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

Aşlarımız Kırkların, Oniki İmâm, Ondört Masum-u Pâk-ı ehli-i beyt-i Rasullâh efendilerimizin matem aşları ola. Nûr'u imân ola. Ve dertilere deva, marazı olanların marazları def'ola ve redd-i ka-

zâola ve şifa'yı acil ola. Yedirenlere devam-ı devlet ola. Gelecek belaya ve kazaya kalkan ola. Allah Muhammed Ali cümlemize mu'in ola ve himmet-i âlileri üzerimize hazır ve nazır ola. Hemîşe iltifât-ı âliyyeleri yâr ve yâremiz ola.

Hâlık-ı Yektâ, ferd-i bi-hemtâ, mevcûd-u mevcûdat, rezzâk-ı mahlûkaat a'nâ Cell-e Celâlehu ve Sırât-ı müstakıymdan ayırmaya. Hudâ nasib-i kismet ve fütuhât ve kerem ve inayet eyleye. Nice nice yıllar şehid-i Kerbelâ ve eh-i beyt-i Resûllullâh efendimizin matemlerini ihya eylememizi nasib ve müyesser eyleye. Kerem-i evliya demine Allah Eyvallah.."

*

**

Mit'ât-il-mekaasid'e göre; aşure günü töreninde önce Hz. Hüseyin ziyaretnâmesi ve ondan sonra "Selâmnâme", bunun ardından "Mersiye" okunuyor. Bundan sonra da "Ve Nünezzil-ü min-el-Kur'ân.... Bârrekallâh..." gülbanki okunuyor.

Yukarıda yazdığımız şekle göre ise -ki Fakiirin gördüğüm dergâhlarda uygulanan yaygın şeklidir- ziyaretname, ayrıca önceden okunur. Bunu meydan odasında usulüyle çerâğlar uyarılarak okurlar. Bundan sonra Aşçı Baba'nın daveti ile kazan başına gelip pişirilmiş olan çorba (aşure)'ları bir de kendi eliyle karıştıracak olan Mürşid orada, No: 1'de verilen gülbanki okur.

Yani önce "Ve nünezzil-ü min-el-Kur'ân..." gülbankini okur ve sonra kazanları karıştırır. Yerine döker. Mersiye okunmaya hazırlanır. Eski dergahlar serbest olduğu için bahçeler ve geniş yerlerde toplanan binlerce dinleyici: bacılar bir yanda, erler bir yanda dururlardı. Biraz yüksekçe bir yerde ayakta duran ve iki yanında birer derviş bulunan mersiye okuyucusu özel bestesiyle bunu okurdu. Mersiyeden evvel "Selâmnâme" okunur, mersiyeden sonra da No: 3'te verilen gülbank okunur.

Bundan sonra aşureler yenecektir. Bunu yemeden önce, sofraya oturunca ve sofradan kalkılırken okunacak gülbankler (No 4 ve 5) ile gündüz töreni bitmiş olur.

*

**

Bazı yazmalarda gördüğüm "Tercümân-ı çerâğ-ı mâtem-i kebir" başlıklı bir çerağ tercümanı ile. "Mâh-ı muharremde okunacak evrad budur" başlığı ile kayıtlı bir listeyi vererek bu konuyu bitireceğim. Yalnız bu iki kayıttan birincisi çok Arapça terkiplerle doludur. Bilinen "Çün-çerâğ-ı fahr uyandırdık Hudâ'nın aşkına" diye başlayan çerağ tercümanına bu terkipleri ekleyerek mısralarını uzatmışlar.... Bunlar uydurmadır. Vezinli kafiyeli bir şiir şeklinde olan o tercümanın yapısını da bozmaktadır.

İkinci kayda gelince, Bektaşilik'te esasta evrâd, zikir yoktur. Bu, uyuşturucu metodları kökünden silip atmış bir yoldur. Bu da uydurmadır. Zaten bu parçada Hurûfî etkisi görülüyor. Ömek olsun diye bunları buraya alıyorum:

Gece çerâğ uyarılırken:

"Tercümân-ı Çerâğ-ı Mâtem-i Kebir"

"B-ism-i Şâh, Allah Allah!..

Çün çerâğ-ı fahr uyandırdık ol Hâlık-ul eşya Rabb-il âleminin aşkına.

Seyyid-ül-kevneyn ve-s-sekaleyn, hâtem-ül-enbiyâ, mahbûb-u Hudâ Fahr-i âlem Ahmed-i Mürsel Muhammed Mustafa'nın aşkına.

Sâki-i Kevser, sâhib-i Zülfikaar, katil-il-küffâr Ali-yyel- Murtaza'nın aşkına

Şems-id-duhâ, bedr-id-dücâ, menba'-ı sırr-ı Muhammed Mustafa Hadice-tül-Kübrâ; Kamer-ülmünir, hazine-i dürr-i ismet-serâ Fâtıma-tüz-Zehrâ afdal-ün-nisânın aşkına...

Nur-i çeşm-i fukara, afdal-üt-tekaa, ahsen-ül-verâ Şâh Hasan Hülkur-Rızâ zehr-nûş: Hâdi-i fukara, şehid-i evliyâ Şah Hüseyin-i şehîd-i fi deşt-i Kerbelâ aşkına...

Oniki İmam Şâh-ı velayet, Mürşid-i Tarık-i mustakıym Pişu-vânın aşkına... Haşredek yansun yakılsun billah ânın aşkına...

Ber-cemal-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, Alî râ bülemd-e salâvât..."

(Not: 1175 H. tarihli Derviş Ali yazmasında (s: 182) bu tercümanın sonundaki "Billâh ânın aşkına...", bölümü, "Ol Mevlâ'nın aşkına" şeklindedir). Dr. B.N.

"Mâh-ı Muharremde Okunacak Evrâd Budur"

Birinci gün altmış altı kere: Ya Allah, diye.

İkinci gün dokuz yüz seksen dokuz kere: Ya Hafız diye

Üçüncü gün yüz on kere: Ya Ali, diye.

Dördüncü gün yüz on bir kere: Ya Kâfî, diye

Beşinci gün yüz otuz iki kere: Salâvât-ı şerif, diye

Altıncı gün yetmiş iki kere: Yâ Bâsüt, diye

Yedinci gün üç yüz sekiz kere: Yâ Rezzâk, diye.

Sekizinci gün yüz otuz bir kere: Yâ Selâm, diye

Dokuzuncu gün yirmi kere: Yâ Vedûd, diye

Onuncu gün doksan dört kere: Yâ Aziz, diye

(Hasan Balım Baba Yazmasında Y: 45/a'dan)

Buradaki sayılar okunacak kelimelerin ebced ile karşılığıdır. Yalnız "Beşinci gündeki Salâvât-ı Şerife" karşılığı olarak verilen 132 sayısının nereden geldiğini bu yolla açıklamak sonuç vermiyor. Bu sayının (yetmiş iki Kerbelâ şehidi, Oniki İmam, Ondört Ma'sûm-u pâk, Onyeddi Kemerbeste-i Ehl-i beyt ve onyeddi Kemerbeste-i Ali) olarak 132 sayısı olabileceğini düşünüyorum.

Yukarıda arzettiğim gibi, bunlar uydurmadır. Bektaşilik'te zikir ve evrâd yoktur.

Hatta, yukarıdaki matem ve aşure törenlerini de kısa ve açık, sade Türkçe dille söyleyerek yapılmalıdır tarafılsıyım.

ŞİÂ'NIN BAYRAMLARINDAN NEVRUZ

Bektaşilerin büyük bayramıdır. Bugün, çoğunlukla kırlarda, bağ-bahçe safalarında geçirilir. "Nevruz Erkânı" sabahleyin icra

edilir. "Nevrûziyye" adı altında, bu bayram gününde okunmak üzere, yazılmış şiirler okunur, nefesler söylenir, sema yapılır; gecesinde de "meydan" açılır ve isteklilere "nasib" verilir.

Bektaşiler arasında, Nevrûz'un bayram sayılmasına sebep olan yönleri şöyle sayabiliriz:

A) Hz. Ali'in doğum günü olarak bilinmesi, Nevrûz eski martın dokuzunda başlar ki 21 Mart gününe gelir, üç gün sürer ve onikisinde biter. Anlatıldığına göre Hz. Ali'nin doğumu zamanı, annesi Fatıma bint Esed Beytullâh-ı tavaf ederken sancı başlamış. Kendisine korkmaması tavafını tamamlaması buyrulmuş. Ondan sonra gözden kaybolup Beytullâh'ın içine girmiş, ordan ayın onikisinde çıkmıştır.

B) Hz. Ali ve Fatımatü'z-Zehra'nın evlenme günü olması.

C) Hz. Muhammed'in Nübüvvet (yalvaçlık) inin meydana konulduğu gün olarak bilinmesi. Bazı Nevruzıyyelerde bu konu da ele alınmıştır. Hüseyin Hüsni Erdikut Baba'dan bir örnek verelim:

*Nübüvvet izharı bugünde oldu,
Cenâb-ı Ali de bugünde doğdu,
Kâinât bugünde nûr ile doldu
Bugün Nevruz oldu eyyam bizimdir
Sevinelim canlar bayram bizimdir.*

Yine H. H. Erdikut Baba'nın bir başka Nevrûziye'sinde aynı husus şöyle belirtilmiştir:

*Bugündür Mevlûd-u Şâh-ı vilayet
Bugün izhar oldu nur-u Nübüvvet.
Bugüne mü'minler eyledi hürmet
Nevrûz bayramını kutlamak için.*

D) Türklerde, yeni bir bahara kavuşularak, kışlaklardan yaylalara doğru, göçlerin başladığı gün olması.

E) Güneşin bugün Balık burcundan Koç burcuna girmesi,

F) Kış mevsiminin bitip, ilkbaharın başladığı gün olması.

Nevrûz, Farsça'da yenigün anlamındadır. Hz. Peygamberin vedâ haccı yılında arife günü martın sekizine ve bayram günü de dokuzuna rastlamıştır. Hac dönüşü Gadir-i Humm'da Hz. Peygamberin ünlü konuşmasını yapması ve Hz. Ali hakkında övücü birçok Hadis'ler söylemesi, Ehl-i beytini Müslümanlara emanet bırakması da yine Mart ayı içindedir. Eski 9 Mart (21-22 Mart günü) de Nevrûz'dur. İlk baharın başlangıcıdır. Yüzyıllardanberi yılbaşı sayılmış bir gündür. Mart ayına Hz. Ali ve Ehl-i beyti sevenler topluluğu bir çeşid kutsallık tanımışlardır. Nevrûz, Bektaşî ve Aleviler arasında Hz. Ali'nin doğum günü olarak tanınır.

Yılda iki defa Eski 9 Mart (21-22 Mart) ta ve eski 11 Eylül (23 Eylül) de gece ile gündüz bir olur. Martta'kinden sonra günler, ey-lüldekinden sonra geceler uzamaya başlar.

Doğuda kıştan bunalma çok olduğundan bahara rastlayan Nevrûz günü üzerinde durulmuştur. Erbaın denilen kırk gün ve Hamısın denilen elli günlük dönemlerden ve havaya, suya, toprağa düşen cemrelerden sonra Nevrûz gününe ulaşılır.

Hocam Prof. Dr. Süheyl Ünver, Nevruzun beşbin yıldanberi doğu dünyasında bilindiğini, Orta Asya Türklüğün bayramı olduğunu, dünyanın bugün kurulmuş olduğuna inanıldığını yazar(1)

Nevruzu, sadece mistik yollara bağlı kimseler değil, bütün Müslümanlara bir çeşid bayram saymışlardır. Eskiden Osmanlı sarayında, Nevruz kutlanır; o gün için özel olarak hazırlanan macunlar, kaseler içinde, devlet büyüklerinin konaklarına yollanırdı. Bu kaseler, gideceği yerin önemine göre, alel'ade veya nadide ve değerli kıristaller olurdu.

Mevleviler de Nevruz kutlarlar. "Selam" sözcüğü ile başlayan yedi ayeti bir kağıda, bir çanak içine yerli siyah mürekkeble (2) veya Kerbela cevheri ile yazarlar. Kaba süt dökülerek bu yazı karıştırılır ve sütte eritilir. Bazan içine birazcak da lohusa şerbeti katıla-

1. Prof. Dr. Süheyl Ünver, "Bugün Nevruz", Haber Gazetesi, 21 Mart 1967, s.

2. Bu siyah yerli mürekkep, baca kurumu güzelce döğölüp su ile karıştırılarak ve içine biraz da arab zamkı katılarak yapılır. Bununla yazılan yazılar, ıslatılarak kağıttan kolayca silinirdi. Bu nedenle, eskiden hüsn-ü hat yani güzel yazı yazma derslerinde karalama ve meşkler için bu mürekkep kullanılır, yanlış ve bozuk yazılınca yalanarak silinirdi. Okur-yazar kimselere "çok mürekkep yalamış", denmesi de bu yüzdendir.

rak sütün rengi pembeleştirilirdi. Yedi selamlı ayetlere "Heft selam" denirdi ki şunlardır:

1- XIII. Ra'd süresi, ayet, 26 "Gösterdiğiniz sabrın mükafatı olarak size selamlar"

2- XXXVI. Ya Sin süresi, ayet, 58 "onlara, bağışlayıcı Tanrı tarafından söz olarak selam gelir."

3- XXXVII, Saffat süresi, ayet, 79 "Bütün uluslar arasında Nûh'a selam olsun."

4- Yine Sâffât süresi, ayet 109 "İbrahime selam olsun."

5- Yine Saffat süresi, ayet 120 "Musâ ve Hârun'a selam olsun."

6- Yine Sâffât süresi, ayet 130 "Yâsin soyuna (İlyas'a) selam olsun."

7- XCVII. Kadir süresi, ayet 5: "Bir selamdır o, ta tan ağarana kadar."

Süt içilmeden önce şu tercüman (3) okunur.

"Ya Müdebbir-ül-leyl-i v-en-nehâr, Ya mukallib-el-klûb-i v-el-cbsâr, Ya muhavvil-el-havl-i v-el-ahâl, Havvil hâlenâ ilâ ahsen-il-hâl "Türkçesi: Ey gece ve gündüzün tedbircisi, ey gönülleri ve gözleri başka hale çeviren, ey kudret ve hâlleri değiştiren! Halimizi en güzel hale çevir.

21 Mart günü, İran takvimine göre, yılbaşdır. Bu takvim, dünyanın güneş çevresinde dönmesine göre düzenlenmiştir ve gece ile gündüzün bir uzunlukta olduğu 21 Mart gününde başlar.

Nevruz (Yenigün) diye anılan bugünün 3 bin yıla, hatta bazı kaynaklara göre çok daha fazlasına yakın bir geçmişi vardır. O zamanlardan beri, hiçbir siyasi, dini, sosyal bir faktör bu geleneğe etki yapamamış, bu günü unutturamamıştır.

Günümüzde, Anadolu'da kutlulanan bu gün, İslamlığın kabulünden sonra bazı İslam adetleri eklenerek ufak değişikliklerle devam eder. Yeni elbiseler giyilir, küçükler büyüklerin elini öper, ziyaretlerine gidilir.

Bektaşilerde, eğer Nevruz bayramı günü, Muharrem matemi içinde gelirse o zaman sabahtan öğleye kadar Nevruz kutlulanır, öğleden sonra tekrar mateme devam edilir.

3.Tercüman: Kısa ve çoğu Türkçe düz yazı veya vezinli kafiyeli şiir halindeki dualardır.

İran'da, Nevruzla ilgili olarak bir de son Çarşamba Nevruz'u diyebileceğimiz bir "Çihârenbe-i Suuri" töreni vardır. Eski yılın, Nevruz gününden önce gelen son çarşamba günü akşamı, hava kararmadan öne, ev bahçelerinde veya buna benzer yerlerde üç beş metre ara ile yere çalı ve ufak ağaç dalları yığılır ve hava kararınca bunlar ateşlenir. Alevlerin üzerinden atlayarak dilekler dilenir ve maniler, şiirler okunur.

İran'da "Heft Sin", yedi S harfi anlamına gelen bir adet de bayramdan önce, üzerinde S harfi ile başlayan yedi çeşit yiyecek bulunan bir sofradan yemek almaktır. Bu yiyecekler şöyle sıralanabilir: Sünbül (Buğday ve arpa başağı), somak (ekşi bir bitkidir. Doğu ve güney illerimizde yemeklere limon yerine korlar. Yüz kadar çeşidi olan Antepfıstığıgiller familyasındadır. Mercimeğe benzeyen taneleri dövülerek yemeklerde kullanılır). Sebz, Sebzi (Yeşillik ve yenilen sebze.) Sirke (Bildiğimiz sirke olup bazı kaynaklarda bunun yerine "Sikengebin veya Sikencebin" yani sirke ve bal karışımı bir şerbet yazılıdır.) Sincid (İğde), Sir (Sarmısak), Semek (Balık). Bazı kaynaklarda bunun yerinde "Semenû" yani buğdaydan yapılan bir çeşid tatlı kaydedilir.

21 Mart 1963 tarihli Son Havadis Gazetesinde "Nevruz" adlı yazısında, A. Fenik şöyle yazıyor: Rivayete göre Cenab-ı Hakk dünyanın yaratılmasını o gün tamamlamıştır. Hz. Âdem o gün dünyaya gelmiş ve yine o gün bütün yıldızlara mihverlerinde dönmesi emredilmiştir."

Yine aynı yazıda İran padişahlarından Cemşid'in bir dünya gezisinden sonra her yerde çok beğendiği Azerbaycan'da 21 Mart'ta bir taht kurdurup oturduğu ve tahtın üzerindeki mücevherlere güneş vurdukça ışınlarının bütün o çevreyi kapladığı, bu ışınların verdiği neşe yüzünden her yıl, o gün şenlik yapmanın bir gelenek haline geldiği kaydediliyor.

Nevruzziyye adıyla yapılan bir macunun, baş harfi "S" ile başlayan yedi maddeden yapıldığını söyleyen yazar, bunların yukarıda saydığım gibi, Sünbül, Somak, Sebze, Sirke, Semek, Sarmısak (Sir), Sincid olduğunu; fakat bu maddelerin karışımından olacak macunun da berbat bir şey olacağını tahmin ettiğini söylemektedir. Halbuki biraz sonra haklarında bilgi vereceğim bu macunların terkipleri çok güzeldir. Bu yedi madde sofraya konarak yenir, macun olarak değil.

Dr. Rıza Nûr Nevruz bayramını, İranlıların Pişdâdiyân "İlk Adaletçiler" sülalesinden Cemşid'in meydana getirdiğini yazıyor (4).

Abbasoğulları zamanında da, Nevruz'da, sarayda tören yapılır, hediyeler alınır, verilirdi. Halk renkli yumurtalar yapar, helva pişirir, birbirlerine yollarlardı. Sokakta birbirleri üzerine güzel kokulu sular serpilir ve fişenkler yakılırdı.

Sonraları bu eğlence azıtmış ve kokulu su serpmek bir maskaralık haline gelmiş, tehlikeli ve korkunç patlayıcı fişenkler kullanılmaya başlanmış, Mu'tedid halife zamanında bu iki gelenek (su serpmek ve fişenk yakmak) yasaklanmıştır. Yılbaşı da Mart'tan Haziran başına alınmıştır. Bu yüzden o güne "Mu'tedid Nevruzu" denilmiştir. Bu konuda Seyyid Emir Ali'nin "Musavvar Tarih-i İslam" kitabında(5) bilgi vardır.

Nevruz'da eski Türk adetlerinden bir iz vardır. Bu günde onlar da kışlaklarından ayrılıp ovalarda, yaylalarda çadırlarını kurarlardı. Bahar neşesi içinde doğanın kucağına atılırlardı.

Şamanist Türkler'de iki türlü ayın vardı: a) Belirli vakitlerde yapılanlar, b) Rastgele olaylar dolayısıyla yapılanlar. Birincilere örnek yaz ve güz mevsimleri ayinleridir ki çok eskiden, Hun'lar devrinden beri, yapılagelen bir ayindir. Yaz ayini mayısta, güz ayini ise 28 Ağustos'ta yapılırdı.

Bektaşilerde de baharın başlaması Nevruz günü olarak şenlikle kutlanan bir bayram günü olup özel bir ayini vardır. Bu icra edilir ve Nevruzıyye denilen şiirlerin besteleri okunur.

Hocam Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver(6) gece ile gündüzün bir olduğu güne rastlayan Nevruz'un Orta Asya'da eski Türk bayramı olduğunu kaydetmektedir. Ziya Gökalp, Ergenekon hakkında bir şiirinde Türkler'in Ergenekon'dan çıkışını ve köyde, şehirde bayram yapıldığını şöyle yazıyor:

Kurt bir delik buldu, gitti

4. Rıza Nur, Türk Tarihi, c. 5, s.79.

5. Seyyid Emir Ali, Musavvar Tarih-i İslam, Çev. M. Ra'uf, İstanbul 1329, s. 302.

6. Süheyl Ünver, Tıp Tarihimiz Yıllığı, 1, s. 51

*Bir demirci takibetti,
Ocak yaktı, taş eritti.
Açıldı yol kapağımız.
Büyük sevinç, büyük müjde,
Bayram yaptık köyde, kentte.
Torun oğul, baba, dede.
Büyüğümüz, ufağımız..*

Bu kurdun Türkçe'de adı (Börteçine) idi, o yurdun adı da Erge-
nekon'dur. İşte Türkler için (Nevruz) asıl bu Ergenekon'dan çıkış,
dünyaya yayılış günü olarak önemlidir.

Önceleri Nevruz günü, padişahlara Nevruziyye olmak üzere
Telhis'ler yazılarak, kutlulanırdı. 1325 H. (1907 M.) baskısı Divân-
ı Ragıb'da 48. ve 49. sayfalarında Ragıb Paşa'nın kendisi tarafından
yazılmış telhislerin suretleri vardır.

Bektaşilerce Nevruz ayini yapılışını ayrı bir yazıda ele alacağız.
O gün ve onu izleyen üç gün süt içilir, yumurta, badem içi yenir.
Yani beyaz renkli yiyecekler alınır. Bu gelenekler yalnız Bektaşî-
lerde değil, sünniler arasında da vardır; onlar da yaparlar.

Her yıl, Nevruz gününde (21-22 Mart) müneccimbaşı yeni tak-
vimi padişaha götürüp sunar ve ondan bir ihsan alırdı ki buna da
Nevruziyye denirdi.

Yine her Nevruz'da Hekimbaşı da Macun kaynatır içine anber,
afyon ve bir çok kokulu bitkiler koyardı. Bunu, karşılığında ihsan-
lar almak için, gerek padişaha ve onun akraba ve yakınlarına, gerek
sadr-ı azam ve öteki devlet büyüklerine gönderirdi ki buna da Nev-
ruziyye denirdi.

Hocam Prof. Dr. Süheyl Ünver(7) miktarlarını belirtmediği yal-
nız içindeki maddelerin adı yazılı şöyle bir macun terkibi verir: ak
anber, misk, gül kurusu, tarçın kabuğu, sandal ağacı, karanfil, kır-
mız böceği, şekerci çöğeni, gül çiçeği, haşebi sandal, havlıcan, va-
nilya tozu, kakule, zencefil, pespase, hindistan cevizi, kişniş, gül-
suyu, melek otu, kasb-ı itrî badem yağı, cüvan perçemi, altun
haşhaş beyaz şeker, renk vermek için boya

Sarayda yapılan Neruz macunlarından birinin terkebini buraya

7. Süheyl Ünver, s. 51.

alıyorum: Üç dirhem; misk: İki dirhem; darçın kabuğu: 250 dirhem; gülsuyu: İki okka; karanfil: Elli dirhem; kırmızı: İkiyüzelli dirhem; çöğen: seksen dirhem; gül çiçeği: ikiyüzelli dirhem, havlican kökü: onbeş dirhem; Melek otu: on dirhem; azak-! ekberi: onbeş dirhem; Rişniş: Otuz dirhem; kakule: onbeş dirhem; sünbül-ü hindi: yirmibeş dirhem; küçük hindistan cevizi: 30 dirhem; besbasse; tatlı badem; zencefil tozu: on dirhem; cüvan perçemi hülâsası: iki şişe; limoni sandal-ı haşebi: elli dirhem; öd ağacı haşebi: sekiz dirhem; altın varak: beş paket; şeker: iki yüz okka.

21 Mart 1967 tarihli Haber gazetesindeki Nevruz konulu yazılarında Hocam Prof. Dr. S. Ünver bu macun geleneği üzerinde şunları yazar: "Bu macun ananesi Orta Asya'dan Mezopotamya'ya hicret ettiği söylenen Sümerliler ve Proto-Sümerlilerden gelmektedir. Nitekim beşbin sene önce senenin belirli her halde Astronomiye meraklı ve vakıf bu ilk medeni kavmin belki bir Nevruz "Yeni-gün"ünde Nippur şehrinde Isın mabedinde altın kap içinde saklı ve bir çok maddeden mürekkep bir macunu müracat edenlere verirlermiş. Bu arada dünya yüzünde eski Mısır'dan itibaren gizli tutulan bir takım Hermetik macunlar imal olunmuştur. Bunun en yenilerinden ve Magnisa "Mesir"ine esas olan şudur: Milattan önce birinci asırda Trabzonda Pontos kralı Mithirdates hayatında zehirlenmelerden korktuğu için bizzat kendisi içine koyduğu elli dört madde ile bir macun hazırlar ve buna kendi ismini verir.

Eski Grekçe'de th, s gibi okunduğundan buna Misirdantes de derler. Bunun da kısaltması Misir'dir. Prof. Uzluğun araştırmasına nazaran bu yanlışlıkla "Mesir"e döner. İşte Manisa Mesir'inin esası budur.

Bu anane her halde Anadolu şehirlerinde asırlarla önemini muhafaza eder ki bunu dört asır önce Magnisa da Yavuz sultan Selim'in haremî, tarihte emsalsiz güzelliği ile meşhur Hafza Sultan'ın yaptığı Dârüüşşıfa ve müştemilâtının Tıbbî e idari teşkilatı başına getirilen Tabib Denizli'li Merkez Muslihiddin Efendi 1539 da yeniden ihya eder.

Bu da bir mahalli Nevruziye'dir. Şimdi elde bu vardır. O gün merkez cami minaresi ve kubbelerinden, toplanan halka, ihtiva ettiği madde kırkbir iken şimdi yarısına ve hatta daha aşağıya inen, tam mahiyetini bilmediğimiz fakat zararsız birkaç maddeden yapı-

lan, kağıtlar sarılı macun atılarak dağıtılır. Kapışanlar, bundan aldıklarında bir sene müddetle asla hasta olmayacaklarına ve vücutça kendilerini daha kuvvetli hissedeceklerine inanırlar.

Bu ananenin mahallinde yaşatılması turistik bir toplantıya ve bir merasim yapılmasına sebep olmakta ve tarihin bu hatırası bir kere daha yaşatılmaktadır.

Buraya, örnek olarak, iki "Nevruziyye" şiiri alıyorum. Diğerlerini Erkanla ilgili incelememde bulmak mümkündür.

Nevruziyye

*İlahi ne mesud gündür ki bugün
Muhibban şevk ile eyleyor düğün.
Doldur saki heman bade-i gülğün
İhvan, Nevruzumuz mubarek olsun!*

*Bakın gâhisâra yeşiller giymiş...
Laleler pür-neşât kemâle ermiş.
Emevî güruhuna mes'adet neymiş?
İhvân, Nevruzumuz mubârek ola!*

*Sultan Nevruz bizim bayramımızdır,
Tekke-i fakrımız seyranımızdır.
Devreylesün sağar ki kanımızdır
İhvan, Nevruzumuz mübarek olsun!*

*Şükür erenlere niyaza girdik,
Çekildi gülbanklar hazreti gördük,
Hamdolsun bu yevm-i mes'ûda erdik
İhvân, Nevruzumuz mübarek olsun!*

*Bakın mâtem donun çıkarmış şemâ,
Buluttan eser yok, ne rengin hevâ.
Bihakkın mürşidim Rûhi Bey Baba
İhvân, Nevruzumuz mübarek ola.*

*Fahri Nevruzumuz tebrik eyledi,
Mürşid-i müşarım gel söyle dedi,
Bârekallah erler nasib eyledi
İhvân, Nevruzumuz mubarek olsun!*

Derviş İzmirli Fahri'nin kendi defterinden
9 Mart 1304 H./1886 M. Nevruz'u dolayısıyla.
Nevruziyye

*Bugün Sultan-ı Nevruz-ı Ali'dir.
Füyûzât-ı ezel hep müncelidir.
Esen bâd-ı hevâ Cennet yelidir
Eriştik subh-ı firuz-ı safaya,
Selam verdik Ali-yyel-Murtaza'ya,*

*Harem-i Kâbede Şâh-ı vilayet
Bugün pirâye-bahş oldu vilayet,
Bugün idi şeref buldu hilafet
isabet etti sad ahter fezaya
Selam verdik Ali-yyel-Murtaza'ya.*

*Bugündür aşıkana hacc-ı ekber,
Salat-ü savma kâfi zikr-i Hayder.
Peyâpey badeden sâki zekât ver,
Namazı, meyle uğrattık kazaya,
Selam verdik Ali-yyel-Murtaza'ya.*

*Nasib oldu şükür girdik huzura,
Neşat olsun bu reşk-aver sürura.
Gelen saki-i Kevserdir zuhûra
Bu bir gündür vedâ ettik gazâyâ
Nişan verdik dümû'dan Murtazâ'ya.*

*Erenlerden bize kaldı bu devlet
Eder mi salıkını çerha minnet?
Hayal etmek abestir başka Cennet
Çıkup Firdevs-i Nevruz-ı fezaya
Selam verdik Ali-yyel-Murtaza'ya.*

*Eder Fahri kulu arz-ı niyazı,
Ayağa hemdem eyle saki sâki
Muhibbanın muhabbettir namazı,
Salat-ı sad-hezar Al-i abaya
Peyam olsun Ali-yyel-Murtaza'ya.*

Derviş Fahri İzmir. Ruhi Bey Babadan nasibli
(1336 H./1918 M. Nevruz'u dolayısıyla.)

Nevruz Erkanı

Nevruz, eski İran takvimine göre yılbaşısıdır. Yeni gün demektir. Oğuz (Mete) Han da bu günü kutsal olarak, bayram gibi karşılamış, diye söylenir. Selçuklu Hükümdarı Celalettin Melikşah (1055-1092)'ın yaptırdığı Takvim-i Celalideki Nevruz'a (Nevruz'ı Sultani) denirdi. Bu, İran Nevruzundan altı gün sonradır.

Çocukluğumda, İstanbul'da her evde Nevruz'da bir hareket olurdu. Törenle kutlulanırdı. Zengin-yoksul herkes bu geleneği yürüttü. İranlılar buna ayrı bir önemle hazırlanırlardı. Saksı ve testilerin çevresine delikler açarak buralarda mercimek, fesliğin yetiştirirlerdi. Eczaneler ve tanınmış şekerciler (Nevruzziye) denilen macunlar hazırlar, tanınmış müşterilerin evlerine yollarlardı. Bunlara bir de (Nevruzziye) kağıdı eklerlerdi. Evlerde de bu macunları koymak için kapaklı kristal kıymetli kaseler, kablar bulunurdu. Bu Nevruzziye macunları takvimlere göre belirlenen saat ve dakikada tadılırdı.

Saraydan da hazırlanarak devlet büyükleri ve mensuplarının evlerine kıymetli kaselerle bu Nevruzziye macunu yollanırdı.

Bundan önce Nevruz hakkında yazmıştım. Burada Nevruz'da yapılan yola ait erkanı vereceğim.

Bektaşî ve Alevilerin Bayram günüdür. Nevruz Yenigün anlamıdır, eskiden yıl başı sayılırdı. Bektaşilerce Hz. Ali'nin doğum günü sayılırsa da, aslında Türklerin Ergenekon'dan çıkış günleri olarak eski bir Türk bayramıdır. İran sonradan bunu alıp yıl başı diye Nevruz adıyla bir bayram haline getirmiştir. Yani Türklerden aldıkları bir bayram günüdür.

Denir ki: Hz. Ali'nin anneleri (Fatıma bint Esed) sancılanınca,

Hız. Muhammed kendisine: (Kabeye git, tavaf et!) buyurmuş. O da oraya gitmiş, sancısı şiddetlenince eve dönecek hali kalmamış, Kabenin içine girmiş. Orda eski takvimle (9 Mart) günü Hz. Ali'yi doğurmuş ve 12 Mart günü kucağında çocuğu ile evine dönmüş. Bu nedenle, eski Bektaşî dergahlarında, 9 Mart'tan başka 12 Mart'ta da toplanılır ve Nevruzîyye okunurdu.

Nevrûz erkânı bittikten sonra, meydandan çıkılınca, kahvaltı sofrasına oturulurdu. Bunda renkle beyaz yiyecekler seçilmesi ve yenilmesi gelenektir. Süt, yumurta, kabuğu ayıklanmış iç badem ve benzeri yiyecekler. Özellikle nar da dağıtılırdı.

Eğer Nevruz günü Muharrem matemi içinde gelirse, o zaman sabahtan öğleye kadar nevruz erkânı yapılır, öğleden sonra yine mateme devam edilir.

Muhterem Mürşidim Merhum Ali Naci Baykal Dede-baba erenlerim, Nevruz hakkında, Seyyidü's şüheda Hz. Hüseyin'in bir celse-i nuranurda, kendilerine ilham eyledikleri bir nutku, 17 Mart 1959 tarihli mektuplarında (Özel Dosyamda, No. 26 mektup) aynen şöyle bildiriyorlardı. Hatıralarına saygı ile buraya alıyorum:

"Evlad-ı azizim, canım efendim.

Seyyid-iş -şüheda hazretlerinin vadettiğim nutkunu yazıyorum. Girizgah Fakirindir. Parantez içindeki yazılar Hazret-i Sultan'ın kelimesi kelimesine aynen ifade-i seniyyeleridir: - Mübarek Nevruz gecesi evimizi nura garkeden, erenler ocağını tüttüren kalbimize sürür, ruhumuza iman, ayağıımıza uğur getiren, imdadımıza gelen şah-ı velayet İmam Ali hazretlerinin mübarek ve mualla huzurundayız. İmam Hüseyin Hazretleri, bu gecenin tavsifi şanında ruhlarımızı karartan bulutların dağılmakta olduğunu müjdeledikten sonra: (İman sahibi ehl-i İslam iseniz bu mukaddes gecenin ilahi kuvvetine bütün varlığınıza inanup ruhlarınızı yıkayın. Ey faniler, nurdan yaratılana bu ilahi gecenin hürmetine cenab-ı Allaha yalvarınız ki bütün kötülüklerden sıyrılıp masum olasınız. Bu gece dualarınız kabul olur. İmam Ali hazretleri imdadınıza çağırınız. O, size yetişmeyi vaad eder. İmam Ali hazretleri kasvet taşıyan ruhları sevmez. Hastalık tevehhüm edenleri sevmez. Paraya tamahkar olanları sevmez münkirleri sevmez.

Ulu Tanrı'ya iman ediniz. Onu her an arayınız. Allah diyüb kalbinizi yoklayınız. Eğer Allah diyebilmişseniz kalbiniz nurdan halk olmuştur. İmam Ali hazretleri nurdan halk olmuştur. Allah Allah, Nevruzunuz mübarek olsun) buyuruyor. Üç aşka, nuruna, kerem ve inayetine Hü..."

Nevruz'a Girilmeden Önceki Gece:

Eski yazmalardan bazılarında Nevruz'dan bir önceki gece Üç-yüz altmış altı defa (Ya Mukallib-el-kulüb-ü ve-el-ebsar ve Ya Müdebbir-ül-leyl-i v-en-nehar. Ya Muhavvil-ül-havl-i v-el-ahval, havvil halena ila ahsen-il hal (Türkçesi: Ey gönüllerimizi ve gözle-rimizi iyiye döndürücü, ey geceleri gündüzlere çevirici.. Ey yılları yıllara ekleyen bizim halimizi en iyi hale çevir.).

Bundan sonra da bir defa: "Tanrım, isteğimi ver! Senin elçin Muhammed Mustafa Hakkıyçün, olgun ermişlerin başı Ali-yyel-Murtaza Hakkıyçün... Ey Döldül'ün binicisi Ali... Bize güven, inancımız ve gücümüz senin yolunadır... Ayıplarımızı ört, suçlarımızı bağışla. Ey örtücü, ey bağışlayıcı... İyiliği çok kişilerin ve Hz. Peygamberin yakınında bulunmuşların hürmetine isteğimi kabul et." anlamında Arabça bir tercüman okunur(1).

Nevruz Sabahı Erkan:

Nevruz günü sabahı usulüyle Meydan odasına girilir. Herkes yerli yerine oturur. Erkan üzre چراغلار uyarılır. Mürşid oturduğu yerde şöyle söyler:

B-ism-i Şah, Allah Allah!

Ya Muhavvil-el-havl-i v-el-ahval Havvil halena ila ahsen-il-hl... Ya Mukallib-el kulub-u v-el-ezâr!... Ya Müdebbir-el-leyl-i v-en-nehâr!. İlahi... Bi-hakk-ı Haydar-i Kerrâr..Nevrûz-u Sultan, zuhûr-

1. Yukarıda yazılan ve yılın günleri sayısınca okunacak olan Arapça kısa du'adaki "Müdebbir" kelimesi, bazı yazmalarda "Müdeyyir" olarak geçiyor. Fakir-de bulunan Ali Melek Bey erenler hediyesi ve Ali Keşfi Budelâ'ya ait yazmada (s. 17) de yukarıda yazıldığı gibidir. Tevfik Osman Baba elyazısıyla yazılı defterinde (Y. 45/b) ise "Müdîr-ül-leyl-i v-en-nehar" şeklindedir.

u ehl-i iman, bi-hakk-ı Şâh-ı Merdân... Ya Mu'in, Allah, Dost... Hü...

(Türkçesi: Ey yılları yıllara ekleyen, bizim halimizi en iyi hale çevir. Ey gönüllerimiz ve gözlerimizi iyiye döndürücü! Ey geceleri gündüzlere çevirici! Tanrım senin dönüb dönüb saldıran Arslan'ın hakkıyçün.. Nevruz hakkıyçün, iman ıssı kişiler ve erlerin şahı Ali Hakkıyçün... İsteklerimizi kabul et... Ey dayanağımız, Yüce Tanrı... Dost, Hü...)

Bundan sonra Baba efendi ve meydanda hazır bulunanlar ayağa kalkarlar. Baba efendi kendi postunda olup iki yanında iki derviş ellerinde birer çerağ tutarlar. Baba efendi bir de şunu okur:

B-ism-i Şah, Allah Allah!

Bellegâni murâdi, bi-hakk-ı Muhammed-il-Mustafâ Nebi-yyike ve bi-hakk-ı Ali-yyel-Murtaza veli-yyik-el-ahyâr. Yâ Ali Döldül-süvar, aleyke l'timadi ve mink-el-l'tikaadi v-el-iktidari. Üstur uyu-bena, vağfir zünübena... Ya Settâr, Ya Gaffar... Bi-hurmet-il-Ahyâr ve Ashâbik-el Muhtar. Salâvâtullâh-i aleyhim ecma'in.

Bundan sonra "Nevruziye" olarak yazılmış şiirlerden biri okunur. Bunun özel şekilde bestelenmiş olanları bestesine uygun okunur. Dikkat edilecek nokta: Nevruziyye daima ayakta okunur.

Bunun bitiminde Saki, uyarıcıdan (Baba Efendi'den) başlayarak aşama sırasıyla herkese süt ikram eder. Bu ikram sırasında hazır bulunanlar bir ağızdan ve bir mekan ile:

*Inn-e f-il-cennet-i nehr-ün min leben-in
Li-Ali-yn ve Hüseyin'in ve Hasan-in.*

(Uçmaktaki süt ırmağı... Ali, Hüseyin ve Hasan'dan...)

(Not: Fazlullâh Rahimi, "Gülzar-ı Hasaneyn" adlı kitabında s. 83'de bu konuya ilişkin olarak şöyle yazar: Bir gün Hz. Peygamber yanında bulunan Cebrail'in kucağına çıkan Hz. Hasan ve Hüseyin onun ceblerini, koynunu karıştırmaya başlar. Hz. Peygamber, kendisini rahatsız etmemeleri için çocukların bu hareketini durdurmak ister. Cibril: -Ey Tanrı elçisi!. İlişme... Bu yaptıklarını yaramazlık sanma... Ben bunların hizmetkarıyım: Çok kere olmuştur ki Fatıma, namazdan sonra uykuya dalar, o sırada bu masumlar ağlamaya

başlarlar. Fatıma uyanmasın" diye beşiklerini ben sallar ve şu mu-
rabba'ı "Dörtlük" ninni gibi söyledim:

*Inn-e f-il-cennet-i nehr-ün min leben-in
Tulühu ma-beyn-e San'â ve Aden-in
Arzuhû mâ-beyn-e Mekke v-el-Yemen-in
Li-Ali-yyin, ve Hüseyin-in ve Hasan-in*

Bu nedenle onların benim kucağıma çıkmalarından sevinçte, kı-
vançtayım, der...)

Bu süt ikrâmı sırasında, sunan derviş: -Yâ Muhavvil-ül-havl-
v-el-ahvâl... Ya Müdebbir-ül-leyl-i ve-en-nehâr... İlh... okuyarak
sütü verir. Alan da niyaz ile alır ve içer. Bu sırada mürşid de: -
Havvil hâ'enâ ilâ ahsen-il-hâl... der. Teker teker herkese süt verilir.
ken böyle yapılır.

Bundan sonra Mürşid ve ötekiler yerlerine otururlar. Mürşid
Gülbank çeker. Sonunda herkes Hü der, tören de biter. Sonra her-
kes birbirlerinin Nevruzunu kutlular.

Mürşidin Gülbanki:

B-ism-i Şah, Allah Allah!

Nevruz-u Sultan, melud-ü Şah-ı merdan... Sipas-ü şükr-ü Yez-
dan-Tulû-u afitâb-ı cihan, burâk-ı nâr-u asuman, iyd-el-eyyâm-ı ni-
şan, Sürûr-u ihvan ve ehl-i imân, hurrem-ü şâd-ü handân... Bezm-
cemi'i ehlullah Küşâde-i meydan, icra-yı erkan, Küll-i yevm'in Hü
ve fi şân...

Allah Allah... Vakıtlar hayr'ola, hayırlar feth'ola, beliiyele
defola. Hak erenler yıllarımızı mubarek eyleye. Meydanlarımızı
şen, gönüllerimiz ruşen ola. Hakk Muhammed Ali Meydanımız
dan, soframızdan yaran ve ihvanımızın eksikliğini göstermeye.

Tuttuğumuz işleri âsân ve gönülerimizin umduklarını ihsan ey-
leye.

Hazır, gaib, zahir, batın Hakerenlerin hayır-himmetleri üzerleri-
mizde sâye-bân ola.

Dervişlere kötülük düşünen münkir müfsid ve munafıkların boynundan Zülfikar-ı Hayder-i Kerrâr eksik olmaya. Yuf münkire, lanet Yezide, rahmet mü'mine...Hazır ve Gâib erenlerin demine, keremine Hü..

Bundan sonra da şu Münacat Gülbanks okunur:

B-ism-i Şah, Allah Allah!

Tanrım, Suçlarımızı bağışla, Kötülüklerimizi iyiliğe çevir... Hayırlı isteklerimizi yerine getir. Belaları başımızdan gider. Bizi ilahi aşkımızda ilerlet... İlahi bilgimize tertemiz idrakler sağla...

İyi ahlak ver, kötü huylarımızı gider... Bizi ilahi aşkımızda ilerlet... İlahi bilgimize tertemiz idrakler sağla...

İyi ahlak ver, kötü huylarımızı gider...

Oniki imam ruhu, ondört tertemiz masum ve onyedî belî kemer kuşanmışlar, yetmişiki Kərbela çölü şehidlerinin ruhu hürmetine senin rızana bağlıyız.

Azamet-i Cebbar, Vâhid-ül-Kehhâr, Gülbânk-i Nebî-yî Rasûl-i esrar, nağme-i mahfî-i perde-i esrar... Halka-i tevhid, Meydan-ı Kırklar, Pirim Hünkar Hacı Bektaş Velî bir yar...Gerçekler demine Ya Ali, Hü....

Nevruz gülbanks olarak, yazmalarda daha uzun, daha kısa Bâ-lım Baba'ya ait bir yazmadan aldığım "Gülbanks-i Nevruz" başlıklı bölümü alıyorum. Dili oldukça eski, terkipli bir dildir:

Allah Allah...Nevruz-u şerifimiz mübarek ola. Bayramımız mesud ola. Yılıımız mesrur ve müteyemmin (sevinçli ve uğurlu) ola. Hakerenler bu sene-i mübâreke (kutlu yıl) gibi nice nice emsaliyle (benzeriyle) bizleri müşerref kıla.

Allah Allah!. Ol padişah-ı kademnihâde-i beyt-i Rahmani (Tanrı evine ayak koymuş olan ulu kişi Hz. Ali'nin Kabede doğuşunu söylemek istiyor) ve Şehinşah-ı canişin-i sultani efendimiz hazretlerinin ruhaniyyet-i celîleleri üzerimizde ni-gehban (gözcü)ımız ola

Allah Allah... Makbûlân-ı Hâlık-ı Yektâ, ferd-i bi-hemtâ, mucid-i mevcûdât, razzâk-ı mahlûkaat, hzaret-i perverdigâr cell-e celalehu ve amm-e nevâlehu mu'inimiz ola. Seyyid-i Kâinat mefhar-i mevcûdât (evrenin efendisi, var olanların öğündüğü), sultan-ül-Enbiyâ v-el-murselin (Yalvaçların ve

Tanrı elçilerinin ulusu), muktedâ-ı evliyâ v-el-muttakıyn (Tanrıya ermişlerin ve gûnahtan sakınanların kendisine uyduğu), Mahbûb-u Rabb-il-âlemin (Evrenlerin Yaratıcısının sevgilisi), Halifetullâh-ı fi cemi'il-halk-il evelin v-el-ahırin (Önceden yaratılmış ve sonradan yaratılacak halk üzerinde Tanrı ardası) (Bütün bunlarla Hz. Muhammed kasdediliyor, Şefâ'atçımız ola.

Şâh-ı merdân (erlerin başı), Şir-i Yezdân (Tanrı arslanı) mazhar-ı Rahmân (Tanrının meydana vurduğu yer), nâsır-ehl-i imân (inanmış kişilerin yardımcısı), kaat'ül-kefere-ti v-et-tuğyân (kâfirleri, karanlıkta kalmışları ve başkaldıranları yok edici), Halifetullâh-ı al-el-âlemin (evrende Tanrının ardası) Hazret-i Ali-yyel-Murtazâ efendimiz şefaât, sıyanet ve teveccüh ve rahmetleri (yardım, koruma, iyi düşünme, esirgeme) üzerimizde ber-devâm ola. İnâyet, mürüvvet ve irşâd-larına (yardım ve iyilik uyarı) mazhar eyleye.

Allah Allah... Seyyide til-ma'sume-til-ulyâ Hazret-i Fatıma-tüz Zehrâsalavatullah-i ve selâmühû aleyhâ ve ala Ümmühâ ve Ümm-ül-mü'minin Hadicetül-Kübra (Tertemiz yüce efendi Hz. Fatıma ve inanmışların anası ve onun da anası Yüce Hadice), sıbt-ı Rasûl-üs-sakaleyn (insanların ve cinlerin üzerine Tanrı elçisi olanın torunu) ve nûr-u kurre-tül-ayneyn ve mevl-el-kevneyn, eş-şehideyn (iki gözünün bebeği, iki cihanın efendisi, iki şehid) Ebî Muhammed el-Hasan ve Ebâ Abdullah-el-Hüseyn aleyhâ ve aleyhimessalavat-ir Rahman ila âhir-iz zaman (Hz. Hasan ve Hüseyin ki zamanın son günlerine kadar Yüce Tanrıdan onlara salat olsun şefaâtlerinden inayetlerinden mahrum eylemeye. Himmet-ulyâları (yüce iyilikleri, yardımları) nighbânımız (gözcü müz) ola. İltifat-ı âliyyeleri üzerimizde hazır ve nazır ola Dünyada ve ahirette muinimiz ola. Çağırdığımız demde fer yadreslerimiz ola. Muhabbetleri üzerimizde daim ve kain ola. Nazar-ı şerifleri (yüce bakışları) zahirlerimizi mamur batınlarımızı pür-nur (dışlarımızı bayındır, içlerimizi aydınlık) eyleye. Meclis-i alilerinden dur ve münfekk (yüce toplantılarından ırak ve ayrı) eylemeyeler.

Hazret-i Hakk-ı veli-yyi Mutlak imandan ve sırat-ı müs takıymden (doğru yoldan) ayırmaya.

Allah Allah... Oniki İmam, ondört masum-u pak salatullah-ı ve selâmühu aleyhim-ir-Rahmân efendilerimin himmet-i âlileri, şefaât ve inayetleri, iltifat ve mürüvvetleri üzerimizde hazır ola. Ruh-u pür-fütûh-u enverler (her şeyi başarıcı apaydınlık ruhları) şad ve handan ve bu meclisimizden hoşnud ve razı ola.

Tâc-ül-ârifîn, kutb-ul-vâsılın, sultan-il-aşıkıyn, nesl-i Rasûl-üs-sakaleyn, pirimiz, üstadımız ve melce-ü melâzımız Ariflerin baş taçı, Tanrıya ermişlerin en büyüğü aşıkların sultanı, insanlar ve cinlere Tanrı elçisi gönderilmiş olanın soyundan pirimiz üstadımız ve sığınacak yerimiz) Hazret-i Seyyid, Hünkar Hacı Bektaş Veli efendimiz ruhaniyyet-i alileri can-perverimiz ola.

Allah Allah... Şülükümüzde sabit-kadem edüb kötü işlerde bulundurmaya şefaâtleri üzerimizde yakıyn ola. Zevk-i vîcdan, ilim-ü irfân, kemal-i mal, fûtuhat kısmet kerem-ü inayet eyleye.

Allah Allah... Mazhar-ı me'sir-i tecelliyat-ı Kibriyâ, masdar-ı serîr-i aşkı bi-hemtâ. Nesi-i çerâğ-ı füyuzat-i enbiyâ ve zübde-i nakd-i serîr-i Şah-ı La feta (Tanrının en güzel meydana vuruşlarının görüldüğü yer, eşsiz aşk tahtında oturan, yalvaçlar bilgisine ışık tutanların soyundan, hakkında Ali'den başka arslan yoktur denilen hazret-i Şahın özeti) Hazret-i Balım Sultan, Seyyid Ali Sultan, Abdal Musa Sultan, Kaygusuz Sultan, Sarı İsmail Sultan, Cemaleddin Baba Sultan, Karadolu Can Baba Sultan, Mürsel Baba Sultan, Resul Baba Sultan, Ahmed Yesevi Sultan, Cüneyd Bağdadi, Şibli Hallac Mansur, Muhyiddin-i Arabi, Şihabeddin-i Sühreverdi, Eyhadeddin-i Irakî, Sems-i Tebrizi Mevlana Celaleddin-i Rumi, Lokman Perende Sultan, Seyyid Gazi Sultan, Sücaeddin Veli Sultan, Hüseyin Gazi Sultan, Şah Hasen Şazeli Sultan, Kalender Şah Sultan, Sarı Saltuk Sultan, Güvenç Abdal Sultan, Kazak Ahmet Sultan, Yusuf Dede Sultan, Hamza Baba Sultan, Karaca Ahmet Sultan, Şahkulu Sultan, Nimezullah Veli Sultan, Ahi Evran Veli Sultan, Durbali Sultan, Şah Hatai Sultan, Seyyid Nesimi Sultan, Bayram Baba Sultan, Şah Baba Fuzuli Sultan, Abdül-mümin Sultan, Horasani Ahi Baba Sultan ve zamanımızın kutbu (Burada o sıradaki

dedebabanın adı zikr edilir)... Sultan efendilerimizin inayet ve mürüvvetleri cümlemizi ferahyab ve feyzyab eyleye. Hakkerenler yüzümüzün karasını yüzümüze ummayub afv-ü mağrifet eyleye.

Allâh Allâh!... Pirân-ı Horasân, meşayih-i Türkistan, kalendarân-ı Rûm ve Türkistân hâksârân-ı Hindistan, zümre-i ihtiyâr, tâife-i ebrâr, sâhibân-i ikrâr kaddesallâh-ü esrârehüm himmetleri hâzır kerâmetleri bâhir, vilâyetleri nâzımız ola. Cenâb-ı Allâh Hânedân-ı fakr-ü fenâdan göçen Dedegân, Halîfegân, Babagân, rehberân ve dervîşân, muhibbân-ı ari-fân, âşikaan, sâdikaan ve kâffe-i ehl-i îmân cânların rûh-u revânlarını şâd ve handan eyleye.

Allâh Allâh!... Hastalara şifâ, dertlilere devâ, borçlulara edâ, yetimlere şefkât, kimsesizlere merhamet, esîrlere inayet, deryada ve karada olan asâkir-i islâma selâmet, havadakilere muvaffakiyyet ve selâmet ihsan eyleye. Vatanımızı, milletimizi, bayrağımızı her türlü tehlikeden ve düşman şerrinden masûn ve muhafaza eyleye. Cumhuriyetimizi, pâyidâr eyleye. Cumhurbaşkanımızı ve hükümeti teşkil eden zevat-ı kirâ-mı her türlü kederden, elemenden muhafaza buyura. Vücutlarına sıhhat ve âfiyet, mesâîllerinde kudret ve muhaffakiyyet ihsan eyleye. Teşebbüs ettikleri işlerden başarı nasîb eyleye. Dîn, millet, vatan uğrındaki mesâîllerini her hâl ve kârda muvaffak b-il-hayr eyleye.

Allâh Allâh!. Hayırlar feth'ola, şerler def'ola, mü'minler bermurâd ola, münkirler mât, munafıklar berbad ola. Allâh Allâh Demler dâim, Cem'ler kaaım, ibâdetler sahîh ve sâlim ola. Dostlar mesrûr, sırlar mestûr ola. Gönüllerimiz pür-nûr ola. Hânedân-ı fukarâ ma'mûr, düşmanlar makhûr ola. Sine-i Salikan müteselli, bezm-i âşıkaaan muncelî, dil-i dervîşân mütehallî (yola girmişlerin gönülleri ferah, aşıkların toplantısı apaydınlık, dervişlerin gönülleri donanmış) ola.

Allah Allah... Al-i abâ emrine inkiyâdeden (uyan) dervî-şân dâim bâkî ola. Al-i Ali düşmanları hor ve hakîr ola.

Allah Allah... Erenler sâlûs şerrinden (iki yüzlü, riyâkâr kötülüğünden), münkir, munafik mekrinden (ayrıca, inkar edici tuzağından) cümlemizi hıfz ve emîn eyleye (saklaya,

bekleye). Bu Tarık-ı aliyyeden (yüce yoldan) güzëran etmiş-
lerin (gelib geçmişlerin) pederân, mâderân, birâderân (baba-
ları, anaları, erkek kardeşleri) ve beyn-el -maşrık ve-el-
mağrib (güneşin doğduğu yerle battığı yer arasındaki) bütün
ehl-i imân kardeşlerin rûh-u revânları şâd ve handan ola.
Günahları afv ve mağfiret ola. Allah er Hakk Muhammed
Alî, Gerçekler deminden ayırmaya.

Înâyet-i Seyyid-i Kâinât, sırr-ı Murtazâ Alî, dem-i pir
Hunkâr Hacı Bektâş Velî, kerem-i Ehl-i beyt-i bâ-safa efen-
dilerimizin demine keremine Hü.....

Eskiden Nevrûziyyeler Dergâh Bahçelerinde, hattâ kırlarda ye-
şillik yerlerde de okunurdu. Nevrûz günü "erkân"dan sonra kırlara
çıkılırdı.

"Nevrûziye" olarak yazılmış Bektâşî şiirlerini bundan sonraki
sayfalarımızda bulacaksınız.

Nevrûziyye

*Lâmekân elinden bir sadâ geldi
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun.
Kalb-i mü'minâna bir safa geldi
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun.
Vilâdet günüdür hak Murtazânın
Şemsîr-i kudretle ol Kibriyânın,
Na'ra-i Haydar tek açub dehânın
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun.
Bu dem kıyâm eder yevm-i arasât,
Bu demde açılır mü'mine mir'ât.
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun.
Zîrûh gayr-i zîrûr baş keser Şâh'a
Bu dem izin olub gelirler câha.
F-escidû emriyle ol yüzü mâh'a.
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun!
Bundan handân olur kalbi mükedder,
Gözyaşları olur lâ'l-ü mücevher,
Lâ'net et Yezîd'e Didâri kemter
Nevrûzunuz cânlar mubârek olsun!.*

Didâri (80 yaşında 1870'de vefât).

Nevrûziyye

*Beşâret sizlere ey cân bu gün Nevruz-u Sultândır,
Kuruldu meclis-i irfân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Beşer sûretine girdi kadem bastı cihâna Şâh,
Boyandı nûra asumân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Müzeyyen oldu sahrâlar, şitâ gitti bahâr geldi;
Gönüller oldular şâdân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Vilâdet günüdür kardeş bu gün Şâh-ı velâyetin,
Sürûra gark olur cihân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Sürûrundan yeşillendi cihân baştan başka çûn ki
Açıldı sünbül-ü reyhân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Sun ey sâki kadeh durma neşât eyyâmıdır şimdi
Her yer oldu bir gülistân bu gün Nevruz-u Sultândır.
Kadimi bâdenûş ol sen o Şâh'ın aşkına durma
Bu îydi bekler âşıkaan bu gün Nevruz-u Sultândır.*

Ali Rızâ Kadîmî Baba (xx. asır).

Fakir B. Noyan'ın bestesi:

Nevrûziyye

*Şâd-ü handânız bu gün geldi bizim bayramımız,
Çünkü teşrîf eyledi dünyaya ol Sultânımız.
Gam,kasavet kalmadı artık bizim için bu gün
Hep donandı lâle, sünbül, gül ile gülşânımız.
Cûşa geldi andelîbân güller açtı her taraf
Bir gülistân oldu neş'eyle bizim her yanımız.
Boynunu bükmüş menekşe, şebboy ile mineler
Nevruz günü her tarafta bahçeler seyrânımız.
Sâkîyâ doldur piyâle durma sen bayram günü
Çün simâ'a başladılar dönmede devrânımız
Ey Kadîmî İy-i ekberdir bu gün bizler için
Geçmede handân olub, şâdan olub her ânımız.*

(Fakirdeki kendi el yazısı şiir defterinden s.7. den).

Ali Rızâ Kadîmî (Öge) Baba

Nevrûziyye

*Evvel bahar oldu açıldı güller
Nağmesâz olmuştur bütün bülbüller
Yüz göstermiş bize lâle, sünbüller
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
dünyâya gelmiştir bu günde Ali
Budur erenlerin kararı, kavli,
Bu demdir cemi'i müşkilin halli
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
Bakın âsumâna nûrlar saçıyor,
Arzdaki çemenzar çiçek açıyor,
Cümle âlem gamı atıp kaçıyor
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
Bir arada şükür nice kardaşlar
Kurulmuş sofralar, kaynıyor aşlar,
Gülçehre sâkiler döndürmüş başlar
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
Sâkilerdem sunar çâm-ı Âlî'den,
Nuş edenler zevka erer Velî'den.
Erkân olmuş bize nûr-u celî'den
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
Emevî grûhu bilmez bu zevki,
Ali'yi sevenler gösterir şevk'i,
Mes'adet demidir bu demler sâki
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.
Hüsni Baba hamdet erdik bu deme
Gönüller girmiştir bâğ-ı İrem'e,
Verilmiş zevk ile safâ âdeme
Nevrûz bayramımız mubârek olsun.*

(Kendi defterinden yazıldı.

1934 yılı Nevrûzu için yazılmış).

Nevrûziyye

*Mey-perestin yine şâd olduğu devrân geldi,
Sâki-i bâkiye de zevk ile seyrân geldi.
Açılıb lâle ve sünbül kamusu buldu necât
Yeniden cümlece eşyâya bu dem cân geldi.*

Öterek bülbül ile cümle tuyûr buldu sürûr,
 Ol çemenzâra da şebnem düşerek etti gurûr,
 Çağladı zevk ile doldu, dereler etti mürûr,
 Şâd olub cümle halâik âleme imkân geldi.
 Hele güllerle bezendi bütün âlem düz oldu,
 Geldi eyyâm-ı bahâr şevk ile nevrûz oldu,
 Dağıdub sâki demin, cânâ da efrûz oldu
 Gitti gam, erdi sürûr âşika dermân geldi.
 Geldi dünyâyâ bu dem lutf-u adâletle Alî,
 Nûra gark oldu hemân arz-ü semâvât-ü celî,
 Cümlece ins ile cinn yüz sürüb dedi belî
 Ehl-i islâma bu gün vahy ile Kur'ân geldi.
 Kutladı hûrî melek her birisi şâd oldu,
 Ehl-i Şî'a sevinüb cümlesi dilşâd oldu,
 Üzülob kavm-ı Yezîd hüzn ile nâşâd oldu
 Mü'minin kalbine lâşekk nûr ile îmân geldi.
 Etti da'vâ-yı Nübüvvet o zaman zât-ı Rasûl,
 Bağrına bastı Alî'yi şükriyle etti vusûl,
 Dedi lutfetti Hudâ buldu murâdım da husûl
 Bize bu şîr-i Hudâ Hazret-i Hakk'tan geldi.
 Hüsniyâ şükredelim geldi yine bu eyyâm,
 Verelim Al-i Ali'ye sıdk ile biz de selâm,
 Gülelim, söyleyelim, eyleyelim zevk-i müdâm,
 Bizlere nûr'u Alî hüccet-ü burhân geldi.

Hüseyin Hüsnî Erdikut Baba (1938/1354).

Nevrûziyye

Gönüller şâd oldu ilk bahar geldi
 Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu..
 Çemenzâr şevk ile nûra bezendi
 Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu...
 Gelin cümle cânlar birlik olalım,
 Arz-ı niyâz edüb dâra duralım.
 Muhabbet bezminde zevkler bulalım
 Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu..
 Atlattık bu demde gamlı günleri
 Eriştik safâyâ sürdük demleri,
 Açılınca Şâh'ın gonca gülleri

*Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu...
Ehl-i Şî'a bu dem zevk-u safâda,
Birbirin kutlular ehl-i vefâ da
Gam gitsin gönüller olsun küşâde
Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu...
Hüsni Baba'm der ki Alî'dir Şâh'im,
Ehl- Beyt yolunda fedâdır cânım,
Bunlarla kaaımdır bernim î mânım
Nevrûz bayramına eriştik yâ Hu...*

Hüseyn Hüsni Erdikut Baba (2)

Nevrûziyye

*Gelin ey kardaşlar seyrân edelim
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Bu zevkle münkiri hayrân edelim
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Nerdedir sâkiler sunsunlar bâde,
Gönüller zevk ile olsun küşâde.
Eriştik hamdolsun bizde murâda
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Geldi Sultân Nevrûz kalmadı elem
Melâik, halâik cümlesi hurrem
Erenler lufetti eyledi kerem
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Bakın çemenzâri süslemiş güller
Açılmış şekaayık, lâle, sünbüller,
Feryâda başlamış şevkle bülbüller,
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Bilin ki bu demdir mes'adet demi.
Defetmiş erenler cümle elemi,
Erişti bizlere şâhın keremi
Alî'nindoğduğu eyyâm bu demdir
Çerâğlar uyansın, kurulsun cem'ler
Cümbüşe gelsinler cümle erenler*

2. (Faiz Tuncer Baba Merhumun yazmasında Y. 115 de kayıtlı. Başında şu kayıt var: Hüsni Baba erenlerimizin, Fakir Ankara'da iken gönderdiği 30 Mart 1939 tarihli iltifatnameleri zahrına yazup lutfettikleri 1939/1355 yılı Nevruziyye-sidir).

*Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.
Hüsni Baba cândan eyler niyâzı
Dem sunsun sâkiler, kulsınlar nâzı
Okusun nefesler, çalsınlar sazı
Alî'nin doğduğu eyyâm bu demdir.*

Hüseyin Hüsni Erdikut Baba (1937/1352)

Nevrûziyye

*Akşamlar aşkolsun bayram gecesi
Bu ayın nûrudur Sultân-ı Nevrûz
Fazl-ı şâhım budur dilek gecesi
Ne mubârek gündür Sultân-ı Nevrûz*

*Bayram kutlu olsun açılmış güller,
Konmuşlar meydân'a garîp bûlbûller,
Esmâ-i Haydarı zikreder diller
Ne sa'âdet bize Sultân-ı Nevrûz.*

*Muhammed Mustafa Sultân-ı cihân,
Alî'nin sırrını çün kıldı beyân,
Hatice sırrından kamusu şâdân,
Nûha safa verir Sultân-ı Nevruz.*

*Sa'âdet hırkasın büründü Alî,
Velayet tacını vurundu Alî,
Melek secde etti bilindi Alî
Nübüvvet sırrında Sultân-ı Nevrûz.
Muhabbet şehrinin nûrdan yapısı,
Oniki imâmdır cennet kapısı,
Hakk'a secde eder kulun hepsi
Dilekler kabuldür Sultân-ı Nevrûz.*

*Sâki-i kevseridir ol Şah-ı merdân.
Sundular kevseri ol demde hemân,
Süreriz demleri yıkılsa cihân
Şâholur kalbimiz Sultân-ı Nevrûz.*

*Ondört ma'sûm-u pâk sırr-ı sırrullah,
Ayin-i cem içre nûr-u nûrullâh,
Cümle'nin murâdın verici Allah
Bizi de şâd eder Sultân-ı Nevrûz.*

*Şükrü Baba söyler: Bu deme şükür,
Nurunu, sırrını kıldı tefekkür.
Muhammed Alîdir dilinde zikir
Ne mürüvvet bize Sultân-ı Nevrûz.*

Şükrü Metîn Baba

Nevrûziyye

*Gelin ey nâzenîn cânlar
Bu gün Nevrûz-u Sultândır.
Safâlar sürsün ihvânlar
Bu gün Nevrûz-u Sultândır.
Bütün mü'min bütün İslâm
Bugün etmek gerek bayram.
Hemen sun sâkiya, gel, câm
Bu gün Nevrûz-u Sultândır.
Ali-yyül-Murtazâ Hayder
Cihânı gark-ı nûr eyler,
Bütün kurt-kuş bunu söyler:
Bu gün Nevrûz-u Sultândır.
Alî'nin doğduğu gündür,
Bu gün, her günden üstündür.
Hemen Sâki kadeh döndür
Bu gün Nevrûz-u Sultândır.
Nice sırr'lar olub zâhir,
Alî'den oldu Hakkı bâhir.
Şükür eyle sen ey Fâhir
Bugün Nevrûz-u Sultandır*

Yusuf Fâhir Ataer Baba.

(Üsküdarlı Hâşim Baba'nın torunlarından)

**Manastırlı, Demir Baba evlâdı rahmetli Zâneti (Zeyneb) Akgün
Bacı nefes defterinden:**

Alî'm yata yata âleme doldu,
Uyan Alî'm uyan!. Zamanın geldi!
Yürekteki yağlar yandı, eridi
Uyan Alî'm uyan!. Zamanın geldi!
Yeşil elvan gibi bendinden boşan,
Hay imdi merd ile savaşa düşen
Eğerlet, düldülü Zülfikar kuşan
Uyan Alî'm uyan!. Zamanın geldi!.

Kerim Dede'm gitmek ister Nevruz'a
Alaydan ayrılmış ördeği yüze,
Biz de niyâz ettik Sultan Nevruz'a
Uyan Alî'm uyan! Zamanın geldi.

Kerim Dede

Nevruzıyye

Kısım-ı evvel (Birinci bölüm)

Bu gün bir nûr-u kudsî âsumâna şems-i tâbândır,
O Nurun devresinde Arş-ı a'zam şem-i lem'ândır.
Bu gün bir necm-i a'zam âsumâna oldu nümâyân
Münevver eyledi eflâk melâik cümle hayrândır.

Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'âdetdir
Bu günde Kün fekân emri Hamel burca işârettir.
Bu gün geldi cihana bir sadef Firdevs-i a'lâdan
Ferehyâb oldu bülbüller kamu gülzâre handândır,
Bu gün bir yevm-i kübrâdır melâik cümlesi şâdân
Dönüb mihver Hamel burcun vilâyet Şâh-ı merdândır.
Bu gün Nevruz , bu gün Şehrûz...
Bu günde Kün fekân emri...
Bu gün geldi cihâna tâc-dâr-ı "Kul kefâbillâh"
Derûn-u beyt-i Rahmânda bu gün ol Şâh mihmândır.
Bu gün geldi cihâna kâşif-i esrâr-ı peygamber
Müşerref oldu ârifler, havâric cümle hüsrandır.
Bu gün Nevruz, bu gün Şehrûz...
Bu günde Kün fekân emri...

Kısım-ı sâni (İkinci Bölüm)

*Bu gün geldi cihâna o Vasi-yi Hakk Habîbullâh,
 Okundu sırrı Kur'ânın, rümûz- u Bâ-i Bismillâh
 Kudûmiyle müferrahtır kulûb-u zümre-i ahhâb
 Ki rursâr-ı âdeminde nakşolub nûr-u Vechullah.
 Bu gün Nevruz, bu gün şahrûz, bu gün iyd-i sa'âdettir
 Bu günde Kün fekân emri Hamel burca işârettir.
 Bu gün geldi cihâna ol hâdi-i nehc-i hidâyet,
 Tevellâ eyleyen cânân tutubdur ayn-i yed-ullâh
 Yüzü seb'al-mesânîdir Sî-vü-dû harf iyânıdır
 Rümûz-u "Hel etâ" şânı, hitâbtır "Nasr-un minallâh".
 Bu gün Nevruz, bu gün şehruz...
 Bu günde kün fekân emri...
 Bu gün geldi cihâna hâce-i üstâd-ı Cebrâil
 Enelhakk sırr-ı tevhîdi iyân kıldı veliyyullah.
 Hitâb-ı "Allem-el-esmâ" rümûz-u âyet-i Kur'an
 Alîden keşfedüb esrâr eb-ül-şeber Safiyyullâh
 Bu gün Nevruz, bu gün şehruz...
 Bu günde Kün fekân emri...*

Kısm-ı Sâlis(Üçüncü Bölüm)

*Bu gün geldi cihâna ol kasîm-ün-nâr-i v-el-cinân
 Kudumundan kılur tebşîr melâik Hûr-u hem Gilmân
 Kuruldu minberi nûrdan bihişt-i sahn-ı serâ'da
 Okundu menkıbet Şâhın "V-en-necm-i" âyet-i Kur'ân.
 Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'âdettir
 Bu gün Kün fekân emri Hamel burca işârettir.
 Bu gün Nevruz, bu gün şehruz Alî postunda bir sultân,
 Açıldı nergis ü güller bezendi serteser cihân
 Kevâkib devr ile bu gün kulub âlemleri gültreng
 Vüvûd-u menba-ı feyz-ı ilâhî şerile şâdân
 Bu gün Nevruz, bu gün şehruz...
 Bu günde Kün fekân emri...
 Bu gün geldi cihâna ol serîr-i şâh-ı innemâ
 Münevver oldu nûrundan kulûb-ı cümle mü'minân
 Çerâğ-ı enveri mihr-i dırahşân, sûre-i V-et Tin*

*Burûc-ı v-es semâ medhi kifâyet zîver-i î mân.
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'âdetdir
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.*

Kısm-ı Râbî (Dördüncü Bölüm)

*Bu gün geldi cihana evc-i izzet Lâ fetâ Hayder
Müşerref oldu Nüh eflâk, zemîn ü âsumân, ahter...
Beşâret feyz-i kudûmle bezendi Cennet-i Firdevs
Güvâh-ı fazlına kâfî kelâm-ı "V-ed-duha" yekser
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'âdetdir
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.
Bu gün geldi cihâna Künt-ü kez-en kâşif-i esrâr
Serîrine olub kişver*

*Havâda bîsütün eflâk âram tutmazdı kâinât
Vücûdu olmasaydı arş-ı a'zam fevkine lenger
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz...
Bu günde Künfekân emri...
Bu gün geldi cihâne bir sehâb bahr-ı rahmetten
Sîrâb olur kamu gülzar açıldı cümle çiçekler
Halîle âteş-i Nemrûd gülistân eyledi ol dem
Sefâ gülşen kılar nârı Ali-yyül-Murtazâ Hayder
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz...
Bu günde Künfekân emri...*

Kısm-ı Hâmis (Beşinci Bölüm)

*Bu gün geldi cihâna ol şehinşâh-ı "Ad men âdâh"
Kudûmiyle müşerrefdir gûruh-u "Vâl-i men vâlâh"
Vücud-u enveri Yâsîn, hitâbı Nutk-u Tâ-Hâ'dır.
Cemâli iyd-i ekberdir basîret ehline her gâh
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'âdetdir
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.
Bu gün geldi cihâna Künfekân-ı bâis-i îcâd
Okundu ayet-i "Yuhy-il-izâm" şânuna ol mâh,
Cemali fazl-ı yezdandır, lisânı nâtık-ı Kur'ân
Dehânı menba'-ı hikmet, yanağı şem'i mihr-ü mâh
Bugün Nevruz, bugün şehruz...*

Bu günde Künfekan emri...

*Bu gün geldi cihâna sır-ı "Sübhân-ellezî esrâ"
Serîr-i "Kaab-e kavseyn"e göründü pîşüvâ ol şâh
Yine şâd eyledi hurşîd cihânı serteser cümle
"Elem neşrah leke sadrek" okundu fahr ile billâh
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'adettir
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.*

Kısm-ı Sâdis (Altıncı Bölüm)

*Bu gün geldi cihâna rehnümâ-yı "Kaaf-ı v-el-Kur'ân",
Açıldı Lev keşif sırrı, göründü nâtık-ı Kur'an,
Bihamd-illâh ki zulmetten münevver oldu âlemler
Kabul-ü Hakk olan cânân kılub ikrâr ile îmân
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'adettir
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.*

*Bu gün geldi cihâna ol emîri rakk-ı menşûr'un,
Okundu Mâlik-il mülk, muvahhidler olup, şâdân,
Îlâhî ravza-i cennât değil tâ'atta maksûdum
Rızâ'n ki rûz-i mahşerden diler senden Rızâ hemân.
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'adettir
Bu günde Kün fekân emri Hamelburca işârettir.
Îlâhî Dîdâr-ı Ahmed cemâli Şâh-ı merdân'ın,
Rûzî kıl yevm-i mahşerde kamû ahibbâb-ı Hânedân.
Îlâhî Dîvazdeh İmâm Çihardeh ma'sûm hakkını
Ayırma dîdâr-ı Hakk'tan Gürûh-u Nâzenîn İhvân...
Bu gün Nevruz, bu gün şehruz, bu gün iyd-i sa'adettir.
Bu günde Künfekân emri Hamel burca işârettir.
Belağ-alâ bi-kemâlihî Keşf-id-decâ bi-cemâlihî
Hasenet cemî' hısâlihî Sallû aleyh-i ve Alihî...*

R ı z â

(Sâlih Erkânâme'si, s. 85-88. den)

Amerikada yayınlanan (Zeri Bektashizmes (Bektâşîlik sesi) adlı Mecmuada (Cilt. II.No. 2. s.3-4). uzunca bir Nevruzîye vardır ki Amavutçadır. Amavutça ve Giridde Rumca yazılmış nefeslerden başka bir de bu Nevruzîyeyi sadece kaydederek geçiyorum.

BEKTAŞI VE ALEVİ'LERDE HUKUK DÜZENİ

(DÜŞKÜNLÜK)

Konuya Giriş:

Bektâşi ve Alevîlerde (keza Tahtacılar da) suç işleyene (Düşkün) ve bu hale düşkünlük derler. Yol'un yasakladığını yapan "Düşkün"dür. Artık onunla kimse konuşmaz, görüşmez, alış-veriş etmez.

Bazı yazma metinlerde (On tanyk uruldu), (Bir sitem uralar) gibi cümleler görülür ki bu, on sopa vuruldu, bir sopa vursunlar anlamındadır. Bu toplum kendi ahlak kuralları çerçevesinde yaşar ve bundan dışarı çıkanlara, azanlara, yol'dan sapanlara cezayı yine rehberleri, uyarıcıları (Mürşitleri, Baba'arı, Dedeleri), kendileri verir ve uygular. Bunlar, kendi aralarında olan bir anlaşmazlık için devlete, hükûmete, mahkemelere başvurmazlar.

Konu, yola girişteki kendi andiçme (İkrar verme) koşulları içinde yaşayan bir toplumun davranışlarıdır. Burada önce bu (And içme)nin ve yaşamının koşullarını gözden geçirmek gerekir. Böylece nelerin, hangi davranışların suç sayılacağını anlamış oluruz.

Bektâşi ve Alevîlerin Dayanak Noktaları, Ahlâk Koşulları:

Bektaşilik ve Alevilik, bir Tanrısal inanç içinde bu dünyanın hakkını da burada vererek, bugünkü hal ve gidişlerimizden dünya ötesi yaşamda da bir sorumluluk bulunduğuna inanarak (Eline- Di-

line- Beline) sahip olmak ahlak ve yasası içinde bulunmaktadır. Bir çeşit "Hayata tatlı bakış" yoludur. Dogmaları yumuşatarak büyük bir hoşgörölük, bütün canlılara yayılan bir sevgi içinde olmaktadır. Erkanında (yapılan her türlü törenlerinde), ibadetine Türk dilini kullanarak ulusal varlığını korumaktır. Kendi ulusuna olan sevgiden kökünü evrensel bir sevgi ile bütün insanlara kucak açan bir büyük Hümanizma'dır.

Bektaşilikte önemli nokta Ahlakı yüceltme, ruhu yükseltmedir. İçe değer vermedir. Ondandır hiçbir canlı incinmeyecektir. Doğru yola gidecek, hayırlı işde olacak, helal yiyip gerçek söyleyecek, namahreme bakmayacak, hatır-gönöl yıkmayacaktır. Kapı kakmayacak, dünya için kaygı çekmeyecek, emaneti kayıracak, gerçeği uydurmadan ayıracak, nefsini öldürüp vesveseyi ateşe yakacaktır. Dedikodu etmeyecek, ben bilirim demeyecek, yetmişiki taifeye bir gözle bakacak ve her baktığını Hakk görecektir.

Bektaşiliğin ahlaki aforizmaları var. (Eline-Diline-Beline, Aşına, işine, eşine sâhib ol. Elin gönlün, sofran açık olsun; ayıpları, sırları, kızgınlığı örtücü ol) gibi. Her insan, bu koşullarda bir ermiş gibi gönöl eri, erdemliliğin canlı örneği halinde bir yaratık olur. Kimseye iftira, haset etmez, dedikodu ve kötölük yapmaz.

Sonradan Bektaşilikte erimiş olan "Ahilik" de de sıkı bir disiplin vardı. Bir Türk şövalyeliği olan bu ekonomik, esnaf kuruluşu bir yiğitlik, yüce gönüllölük yolu idi. İyi ahlak, doğruluk, büyük bir esas idi. Bunların dört ana maddesi: a- Güçlü ve kazanmış durumda iken bağışlamak, b- Kızgın zamanda yumuşak davranmak, c- Düşmanına iyilik etmek, d- Kendisinin ihtiyacı varken bile elindeki başkasına vermek.

Bunlar bugün de Bektaşilik ve Alevililikte aynen devam etmektedir. Müşterisine düşük değerde, hileli mal satan bir Ahi esnafı toplum ve uyarıcılar (Mürşidler, Yiğitbaşılar) önünde yargılanırdı. Dükkanları kapatılır, meslekten uzaklaştırılır, daha başka çeşit cezalar uygulanırdı. İşyeri kapanma cezası verilen kişinin dükkanı kilitlenir, ayağındaki pabuçları da dama atılırdı. Bu nedenledir ki "İtibarı kalmadı, hilesi ortaya çıktı" anlamlarına "Papucu dama atıldı" deyiimi, halkımız arasında günümüze kadar gelmiştir. Zaten böyle bir ceza verilme bile eş-dost arasında ve büyükler katında bu durumda yargılanmak bile adam olana yeterdi.

Bektaşî ve Alevilerde (Eline-Diline-Beline) sözü ahlak ve hukuk esaslarından başlıcasıdır. (Edeb) sözü, Arab harfleriyle yazılışına göre, bu üç sözcüğün baş harfleridir. İkrar töreninde (Yola girişdeki söz verne töreni) bele bağlanan yünden örülme Tiğ-bend denilen kuşağa üç düğüm vurulur. Bunlar: (Allah-Muhammed-Ali) için olduğu gibi (Eline-Diline-Beline) sağlam olmanın da simgesidir. Bunların gereğince hareket eden de gerçekten (Edebli) insandır ve Mir'âti de:

*Elsiz'iz, dilsiz'iz, belsiz'iz ammâ
Gezeriz âlemde erkekçesine.*

derken bu "Edeb"li insan oluşu belirtiliyor. Ahlâkın temeli bu edebtir.

*Edeb bir tâc imiş nûr-u Hudâ'dan
Giy ol tâcı, emin ol her belâdan.*

İkinci esas ehl-i Beyt (Hazret-i Muhammed'in ev halkı) sevgisidir. Ehl-i beyt hakkında bir çok âyetler ve hadîsler vardır ki bu sevgi için bunları belge olarak gösterirler. Hatta bir çok köylerde (Aleviyiz) yerine (Ehl-i beyt'iz) derler. (Allah-Muhammed-Ali)'yi birarada söylerler. Tanrı'yı severler, Muhammed ve Ali'de O'nun nurunu balkır sayarlar. Bunların soyları olarak Oniki İmam'a çok sevgileri vardır.

Bir de (Müsâhiblik) Sağdıçlık, kardeşlik konusu önemlidir. Müsâhiblik, Hazret-i Muhammed'in "Ashâb arasında herkes birer kardeş tutsun" buyruğuna dayanır. Hz. Muhammed, Hazret-i Ali'yi kardeş edinmişti. Sağdıçlar ve eşleri birbirlerinin dünya ve âhîret kardeşleri olurlar, öz kardeş gibi sayılırlar, birbirlerine nikah düşmezdi.

*

**

Yol'a ikrar verilerek girilir, yani bir and içilirdi. Bu tören Tövbe

ile başlar. Daha önce işlenmiş olan suçlar, Kur'andaki Tövbe âyetlerine dayanılarak, hiç işlenmemiş gibi sayılırdı. O anda yeniden doğmuş gibi olurdu. Tövbe ettikten sonra, Uyarıcı'nın (Mürşid'in) ona yapacağı (Telkini), yani vereceği öğütler içinde hareket etmeye ikrar verir, söz verir, and içerdi. Artık bu ahlâki ve hukuki kurallara saygı gösterecek, kıl kadar bunlardan sapmayacaktır. Öğütler verilmeden önce kendisine sorulmuş ve: (Bu yol güçtür. Ateşten gömlektir giyilmez, Demirden leblebidir çiğnenmez, Kıldan ince köprüdür geçilmez, Kılınçtan keskindir dayanılmaz, Demirden yaydır çekilmez. Gelme, gelme! Dönme, dönme!. Gelenin malı, dönenin canı!.)

İşte yolun bu koşulları, bu and içme erkek ve kadın için eşittir. Artık dönüş olamaz. İkrânı bozan, verdiği anttan dönen için ceza ne ise uygulanır.

Yasaklanan Nesneler ve Telkîyn:

Fakiirde bulunan (Kitâb-ı İmâm Hasan ve Hüseyin) adlı yazmada (Y:16 a) Bektâşi ahlâkına göre on çeşit insana korku vardır: Zulmeden, arkadan dedi-kodu eden, bilgisine göre iş işlemeyen, üzerine düşen görevi yapmayan, birini başkasına gammazlayan, falcılık eden, doğru yolda olan için kötü söyleyen, uyarıcısı olmayan, emanete hıyanet eden, olgun kişileri birbirinden seçen ve ayrı görenler.

Bektaşiler şefkatte güneş gibi, cömertlikte su gibi, alçakgönüllükte toprak gibi, teslimiyette (Kendini yol törelerine vermekte) ölü gibi, örtücü olmakta (ayıpları, kusurları) gece gibi ol, derler.

Fakr-nâme adlı yazma risâleye göre yol erbabının beş koşulu var: Kendini bilmeyecek kadar sucî (içki) içmeye, yalan söylemeye, zina etmeye, kumar oynamaya; uğrılık (yol kesici eşkıyalık) etmeye.

Bir Bektaşî ve Alevinin olması gereken genel yapısını anlatacak daha bir çok yazmalarda bir çok kayıtlar vardır. Ayrıntılarına girmek istemiyorum. Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli'nin sözleri arasındaki (Ara, bul), (Doğruluk karârgâhımızdır), (merhem ve mum gibi ol, diken gibi olma), (Kadınları okutunuz, kadını okumayan

uluslar yüксеlemez), (Gündüz şevk ile dünya işine, gece aşk ile ahiret işine) gibi cümleleri onlara rehberdir. İşini, mesleğini ve çalışmayı kutsal sayan, inancı tam olan, nefsinin bilen, ve nefsinin söz geçiren, benliğini yok eden, kendini gerçek içinde yok edip gerçek ile bir olan, ölmeden önce ölen, bir gönül kırmayı Kâbeyi harab etmekten bin kat kötü sayan, her nesneyi büyük bir hoşgörü ile karşılayan aile bağlarına son derece önem veren, evine gelen konukunu Hazret-i Ali gelmiş gibi karşılayan, dosdoğru ve sabırlı, yumuşak huylu, cömert verdiği sözde tastamam duran bir insandır. Daha yola girerken yapılan giriş töreninde (İkrâr Ayn-ül-cem'i] Uyarıcısının önünde diz çöküp onun eteğine yapışmış olarak şu telkî'nin (öğüt'leri) alıyor:

(.....Mürşidini Pir'in varisi ve gerçek baban, rehberini gerçek anan bil. Yalan söyleme. Haram yeme. Gaybet etme, (Arkadan dedikodu etme), şehvetperest olma, "Eline, diline, beline" sahibol. Kibir ve kin tutma. Kimseye haset etme. Garaz, buğuz, inad etme. Gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Elinle koymadığın şeyi yapışma. Elinin ermediği yere el uzatma. Sözünün geçmediği yere söz söyleme. İbretle bak, Hilm (Yumuşaklık) ile söyle. Küçüğe izzet, büyüğe hürmet ve hizmetiyle. İkrânı saf eyle: Hakk'ı kendi özünde mevcut bil, erenlerin esranna agâh ol!... Özünü bu yolda böylece sâbit-kadem eyle...]

Aynı tören içinde, rehberi (Yol göstericisi. Törende onun yerine söylenmesi gerekenleri söyleyen ve töreni yürüten kişi], kendisine bu törenin yapıldığı Meydan Odası'ndaki makamları gezdirip her biri hakkında bilgi verirken (Meydan taşı) denilen suçlulara ceza verilme yerini gösterir ve şöyle konuşur: (Ey Tanrı yüzünü görmeye istekli!. Erenler meydanında bu taşın Meydan taşı derler. Bu makamda Erenler yoluna doğru gitmeyeni terbiye ederler. Elinde kudret kılıncı ile duran Kolu açık Hacim Sultandır. Makam onun makamıdır. Korkup hazer edilecek (çekinilecek) makamdır, niyaz et!..)

Ve önce yola giren, sonra rehberi bu makama niyaz ederler.

İşte, toplum karşısında, kendi isteği ile, kimsenin bir zorlaması olmadan bu andı veren kimse bu koşullardan sapar, azar, yoldan çıkarsa "Düşkün" edilir, cezaya çarptırılır.

Şimdi bu işin bu yönünü inceleyebiliriz.

*

**

Suçluya Tevhib (Paylama), İhtar (Dikkatini çekme, Uyarma), bir süre törenlere alınmama, bir geziye çıkarılma (Seyahat Verme) gibi manevi cezalar verildiği gibi para cezası ve dayak atma, hatta daha ileriye giden hükümler uygulanır.

Kitaplığında bulunan 17x36 cm. boylarında Büyük Sığırdili Cönk'te (Risâle-i Tarîkat) adlı ve (Gülâm-ı Şah Abdal Musa Sul-tân Derviş Halil Yanyavi) eliyle 1236 Hicri (1820 M.)'de kopya edilmiş olan risalade bu konu üzerinde şu kayıtlar vardır.

(Bir yeni gelmiş mübtedi bir günah işlese eğer günah-ı sagair ve kebâir "Büyük olsun küçük olsun" anı niyaz ile görüp kabul olu-na. Tekrar ittükte bir sitem uralar, tercümân almayalar ((Yani: Suç ilk defa ise Mürşidine varıp özür dileyecek, niyaz edecek. Tekrar ederse bir değnek vurulacak. Para cezası alınmayacak). Zira henüz sıfat-ı zâhiredir, ânın tercümanı câiz değildir. Üçüncüsünde bir si-tem uralar, bir akça tercüman ala. Dördüncü günahda üç sitem ve yine bir akça kuruş tercüman alına. Beşincisine rehber'i ne buyursa ânı uralar, amma üç kuruş tercüman alına.

.....Müntehâ (yolda ilerlemiş, sona yaklaşmış) hakikat menzi-
linde olmuş olur. Öyle olsa, müntehâ günahkâr olsa ve günahın bi-
lûp meydana düşerse ol vakit hemen niyâz ide ve üç akça tercüman
vere. Ammâ sehv ile (yanlışlıkla) olsa ve kebâir (büyük suç) olma-
sa böyle gerektir.

Amma günahın gizlese ve biri görse, günahını özreyle diyüp an-
dan sonra özür ider ise ol zaman ziyade sitem ve tercüman çeker,
zira günahkâr olur.

Bir dahi budur ki Günah-ı kebâir (büyük suç) eylese, gelip mü-
rûvvet dese, (yani bağışlayın aman diye özür dilese) tarîk-i sitem
on iki, dahi tercüman on iki gerektir.

Amma, sen günahkarsın niçin özür dilemezsin deseler, ol dahil
inad idüp, on dahi hüccet getirse (yani öteki taraf tanık veya belge
ile bunun suçunu isbat etse) ol zaman dür eyleyeler (uzaklaştırma,
sürgün cezası versinler), ta ki kırk gün çille çeke ve yine kardaşlar
mürüvettiyle kabul ola.

Amma iki kardeş birbiriyle gönül dokuşsalar biri mürüvvet de-yüp günahın dilese on iki sitem, on iki tercüman. Amma biri inat edüp hüccet eylese bu bâbda ben günahkar olmazsam diye reddo-luna, kardaşlar mürüvvetiyle kabul oluna.

Ammâ bir kardaş sen şöyle söylemişsin dise ol dahî inkar eyle-se, ol cem'iyyette varsa cem'iyyet yüzünde inkar eylese ahâr ol günah âna sâbit olsa hemân kırk sitem uralar amma tercümânın ol cem'iyyeti veren çeke. Ve üstâdlar kavli (sözü] budur ve hem mün-tehâ'ya kırk kuruş tercümân ve bir akça eksik olmaya ve eksik ol-mak câiz değildir, yüz görmektir. Ecrin rehber ve ayn-ül-cem çe-kerler, belki yüz kara olur (yani bu durumda yumuşak davranmak iyi değil, bunun günâhı rehber ve o toplantıda olanlara olur).

Ve dahi bir kişi rehberine daim hüccet ehli olsa rehberi andan incinse merdûttur, ebedidir. Anın kabûlü üstadlar dergahında olur. Veyahut bir kâmil, fâzıl kimse olsa andan teselli alsalar, kabul ey-lesc olur, ammâ seksen sitem uralar ve nâlân ideler ve yinc yüzalt-muş akça tercüman alalar. Eğer eksik olsa câiz değildir) (Y: 42/a).

Düşkünlük işlemleri önceleri böyle uygulanmıştır. Sonraları Bektaşilerde, sadece manevi ceza halinde ve pek seyrek olarak da bedeni ceza şeklinde devam etmiştir. Fakat Alevilerde para cezası yine vardır. Bazıları Dedelerine verir, bazen de Hacıbektaş'a kadar giderler; nezir, kurban ve hediyeler götürürler. Bazende Pir ocağı-na varırlar, oradan bir onay almaya çalışırlar.

Bektaşiler arasında, suç işlemek Meydân'a girmeye engel olan bir hâldir. Zira bir tâlîb daha ilk yola giriş gününde, nasib alma tö-reninde mürşidinin vereceği öğütleri tutmaya söz verip yemin edi-yor. O güne kadar işlediği bütün suçlarına tövbe ediyor, yeni doğ-muş bir çocuk gibi, yepyeni bir evrene, tertemiz, ma'sûm bir durumda adımını atıyor. İlgili bölümünde görüleceği gibi kendisi-ne pek güzel öğütler verilmiştir. Eğer bunları tutmazsa o zaman suçlu olur ki Bektaşilerin bunun için kullandıkları terim "Düş-kün"dür. Bunlar ikrârından, ahdinden (andından) dönmüş, abdesti-ni bozmuş kişi sayılırlar. Gönül öğretmeni demek olan mürşid, bunlara, suçuna göre uzun veya kısa bir süre Meydan Odasına gir-memek âyin ve erkanlara katılmamak cezası verir.

Bu gibilerin cezası bitince, tekrar ikrâr verip erkân görmeleri gerekenleri de vardır. Önemli suçlarda, tekrar işlenen suçlarda

böyle yapılır. Eski Bektaşilerden işittiğime göre ceza hususunda çok celâli davranan bazı Mürşidler çok daha sert usullere de başvurlarmış.

İlk defa işlenen suçlar hemen daima mürşid katında niyaz ve özür dileme ile bağışlanır. Tekrarında gereği düşünülür. Çoğu zaman, ilgisiz kişilere yani çevreye birşey duyurulmadan rehber aracılığıyla anlaşmazlık giderilmeye çalışır, olmazsa mürşide verilir. Mürşid tarafları dinler, bir karara varır. Çoğu zaman tarafları anlaşdırarak, bir maddi zarar varsa onu ödettirerek işi tatlıya bağlar. Suçlu teşhir edilmez, onun dahi izzet-i nefsi korunur. Fakîir, son kırk yıl içinde büyük bir düşkünlük cezası verildiğini görmedim ve duymadım.

Eski yazmalarda, bu arada (Menâkıb-ı Şeyh Safi) adlı yazmada (s: 33), (Üç sünnet, yedi farz) konusunda yine bu hususta bilgi verilir. Bu yazmada sonraki sayfalarda bu üç sünnet ve yedi farzın herbirini yerine getirmeyen için gereken "Düşkünlük" cezaları açıklanır. Bunlar daha ziyade Aleviler arasında uygulanır ise de bugün bunları bilen Alevi Dedesi de pek azdır. Kendi görgüsü, bilgisi ile karar verir.

Aynı yazmanın (Menâkıb-ı Şeyh Safi, yazarı: İsmail bin Halil, Kitaplığımızdaki yazma nüsha), (s: 34 ve devamı) 'nda şu kayıtlar vardır:

(Birinci sünnetten düşene (Yani: Dilinden tevhid eksik olursa): Yola boyun verirse kendi istediği şekilde bir hizmet yapar, nezri ve özrü kabul edilir. İkinci sünnetten düşene (Adavet, kibir, kin, buğz, haset ederse); Bir akça tercüman, üç akça halife hakkı alsın. Üçüncü sünnetten düşene (Yani: doğru söyleyene karşı gelirse) üç taryk (sopa), üç akça tercüman ve üç akça halife hakkı, beş akça üstad hakkı alsın.

Farzlardan birinci farzdan düşerse (Yani sır söylerse); Beş taryk (sopa) .beş akça halife hakkı, yedi akça üstâz hakkı alsın. İkinci farzdan düşerse (Yani: söz birliğinden çıkarsa) (İkinci farz Tâlib binbir ise bir dilden öte, bir dilden söyleye); Altı taryk (bazı nüshalarda yanlış olarak onaltı taryk diye yazılıdır) ve yedi akça tercüman, beş akça halife hakkı, onbir akça üstâd hakkı alsın.

Üçüncü farzdan düşerse (Bir günah işler ve özür beyan ederse, gaybet ve yalan söz ile yalan yemin ederse); On taryk, onyedi ak-

ça tercüman, onyedi akça halife hakkı, onbir akça üstâd hakkı alasin.

Dördüncü farzdan düşerse (Yani Müreebbii hakkına mutî olmaz, bu hakkı vermezse); Onyedi taryk urula, onyedi akça tercüman, onbeş akça halife hakkı ve kırk akça üstâd hakkı alasin.

Beşinci farzdan düşerse (Yani: Kuşak kuşanup el öpüp tövbe etmezse) ve Altıncı farzdan düşerse (Yani: Müsâhibini hakikat cem'ine getirmez ise) ve Yedinci farzdan düşerse (Yani: Özünü şeyhine yetürmezse); Bu üç farzdan düşmenin günahı birdir. Kırkyedi taryk urup kırkyedi akça gazilere tercüman, otuz akça halife hakkı ve yetmiş dokuz akça üstâd hakkı alasız)

Ayrıca şu kayıtlar da vardır: (Birinci farzdan düşene derman yoktur, sürgündür. Evvela Hazret-i Pir dergâhına varup orada Dedebabaya özür dileyecek, eğer o, özrünü kabul ederse tâlib te kabul edecek, kabul etmezse tâlibin dermânı yoktur. Yüzü kara ve toplulukta yeri yoktur. Eğer Mürşid kabul ederse o tâlibin malını miras etmek gerektir. Fakiir hal bir kimse ise gücü yetecek şekilde bir tercüman verecek.

Kezâ: Bir kişi livâta ederse yol içinde bütün farzlardan düşmüş sayılır. Ne yol'da, ne dört makaam ve dört mezhepte, dört kitapta yeri yoktur. Ölürse murdardır. Böyle bir kimse dergaha varup gühanını ele verirse (yani: suçunu kendi dile getirirse) ona üçyüz taryk urulur. Eğer ölmez kalkarsa üçyüzaltmış akça gaziler hakkına, doksandokuz akça halife hakkına ve bir o kadar üstâz nezir alınır. Malı miras edilir. Takım livâta edilen tâlibin işi temiz ola.

Keza: Bir muhibbi (yola girmiş, nasib almış cân) bir karındaşın dergaha nezir olan şeyini satarsa ol kişi yol içinde sitemli olur. "Aman Mürüvvet!" deyüp makaam-ı insafda dursa (yani suçunu kendi dile getirirse) Doksandokuz akça tercüman gaziler için, yetmiş beş akça halife hakkı, ikiyüz akça üstâd hakkı alasız. Ayrıca nezir olan adağın tutarı alınıp dergâha gönderilir.)

Aynı yazmada (s. 52) şu kayıt var: (Bir tâlib, mürebbe (Mürşid, uyarıcı, terbiye edici) gönlünden düşmüş olsa: Sürgündür. Ve yol içinde ona çare yoktur. Zira gökten düşenin çaresi bulunmuş, lâkin gönlünden düşenin çaresi bulunmamış.

Pirden düşen, evliya'yı (büyükleri), on iki İmam'ı inkar etmiş olur. Hakk'tan dönmüş olur. Dergâh-ı Hakk'tan yüz çeviren

merdûd olur. Artık o kişinin piri şeytan olmuş olur. Dünyada ve ahirette sürgün, dört kapıdan mahrumdur. Kendiliğinden topluluğa gelse de "topluluk erenleri" onu kabul etmemelidir. Eğer kendisi müşhidine varup özür diler, o da kabul ederse, ondan sonra o kişiyi tâlibler de kabul ederler. Müşhidin kabul etmediğini talipler kabul edemez.)

Bu yazmanın 36. sayfasında (Cafer Sadık Menakıbi) ne dayanarak şöyle deniliyor: (Bir kişi yola girse, mürebbiye uysa, ikrâr verse, etek tutsa, Pire beli dese, bundan sonra tariyat mucibince üzerine bir yol varsa veya bir sitem görse (yani bir erkânsızlık yapıp kendisine bunun cezasını verseler), kalbi vesvese getirse, dese ki: "Men buna tahammül edemem" deyû izin şaşırsa, gerûye dönse o kişi Hakk'tan dönmüş olur. Zira kendi özün reddetmiş olur. Bir zaman ol kişi böyle gitse, kimse dahi söylemese, bir müddetten sonra kendi insafa gelüp özin yoklasa, ettiği işe nâdim olup peşimân olsa, bilse ki "Bu yola gelmek var amma dönmek yoktur. Gelenin malı, dönenin başı". Pes imdi öyle olsa, miskinlik edüp varsa bir yol tâlibi olan kardaşlara yalvarsa "Mürüvvet dileyin, meni pirden dilek edin, yine kabul etsin" dese, talibler anı cem'yete getirse, peymançe yerine (Dâr'a, meydan odasının ortasına) dursa, bir nice zaman gözden gönülden irak olduğuna "Mürüvvet" deyüp erenlere tazarau ve niyaz eylese, "Aman erenler, meni öldürün, imânsız komayın" dese, pirin ayağına düşüp yüz yere ursa, ağlasa, onun "Mürüvvet" dediğine pir ile cemiyet erenleri şefaât edüp söyleseler, piri kabul ettiği takdirde, yol gereğince ol kimsenin cümle malı miras olmak gerek. Andan sonra makbule geçse. Zira bu tariykte ya başa, ya mala kıymak gerek ki kişi temiz ola).

Aynı yazmada (s. 39) şöyle deniliyor: (Ehl-i Hakk, yol gözleyen bir talib nasılsa bir günah işlese, bunu ele alup Meydana Peymânçeye varup "Aman mürüvveti" derse o toplantıda olanlar bu talibi bir tartıya koymalı. Eski durumu ve bu işlediği günah büyük veya küçük mü, bunları gözönüne almalı. Ona göre "sitem urnalı, erkan yürütmeli" dir. Eğer talib günahını temizlemez, meydana gelmezse o talib "gerçeğin kanlısı" sayılır. Cemiyete konulmamalıdır.

Yazma'nın biraz sonrasında (s: 40) şu kayıt var: Meydanda mürüvvet dileyene hoşgörü ile davranıp bağışlamalı. Burada riya, benlik, kendini beğenmişlik ile davranmak olmaz. Böyle olanın niyazı,

ibadeti kabul olmaz. Ve suçunun afvini dileyenden daha günahlı olur. Yol ehlinden yedi kişiyi bağışlayan kişinin yüzü suyu hürmetine onun yakınlarını da Hakk yarlıgar.

Yukarıda "işlediği suç büyük mü, küçük mü?" bir söz geçti. Bir suçun bu niteliği ne ile ölçülür? Yazmalarda buna ilişkin kayıtlar da var. Aynı zamanda özetleyerek buraya şu kayıtları alıyorum:

Günahlar "kebâir, mutavassıt, sagair (büyük—orta—küçük) olarak üçe ayrılır. Günah-ı şeytaniyye denilen çeşidi en büyük suçlardır, orta suçlar "Farzla sünnet arası" sayılır. Farzdan yanası fazla ise Günah-ı kebâirden (Büyük suçtan), sünnetten yanası fazla ise Günah-ı sagir'den (Küçük suçtan) sayılır. Her suçun sitemi sürül-melidir.

Suçu işleyen bilmezlikten işlerse, Gözcü dahi böyle olduğunu bilir ise, o kişi suçunu ele alıp kabullenirse makaama-ı insaf denilir. Dâr'da niyaza varûb 'Biz şu günahın sahibiyiz" derse günahına göre sitem sürülür erkan yürütülür. Eğer bir de suçunu kabullenmezse günahı büyük olmuş olur. "Men günahı işlemedim" diye ayak diremek yola, erkana (usullere) boyun eğmemek olmuş olur. Bu kişi sürgündür. Sonradan "Aman mürüvvet!" deyüp dara durukta gerekir ki onun malin, rızkın ondalayıp erkanın yürüteler, sitemini süreler.)

Eski risalelerde, yazmalardaki kayıtlara göre, bir tâlib bir başka tâlib ile musâhib olmak isterse, birkaç zaman bunlar birbirleriyle dostluk ederler. Buna (Kazanç) deniliyor. Şeyh Safi menâkıbında aynen şöyle diyor: (Bir tâlib şöyle kazanç kazanmak gerektir kim birbirinin uğruna can başdan geçeler. Cem'iyet ehli bunların haline bakup, görüp eğer anlarda erkân-ı tariyk üzere Müsâhib hali varsa hoş erkandan geçirüp, kurbanını yiyip, anları birbirine Müsâhib vere. Eğer ki birbirinin halinden nesne yok ise anlar Müsâhib değildir. Alıp anı gayre müsâhib verin, deyû buyurdu. Zira Müsâhib müsâhibin her haline hâldeş ve her yolda yoldaş gerek. Hatta işaret gerek canverip ömür harcetmek gerek. Ta kim birbirlerinin kadir ve kıymetini bileler.)

Bu açıklamaya göre gerek (Kazanç) durumunda ve gerek erkan görüp nasib aldıktan ve birbirlerine Müsâhib olduktan sonra bu ikisi senlik benlikten geçecek, kardeş olacak; mal, rızık ve canları ile birbirlerine feda olacaklar. Biri yoksul ise öteki malının yarısını

ona verecek, birbirleriyle "Çiğindaş" olacaklardır. Her işde omuz omuza olacaklardır. Mürşide ulaşmak, Tanrı buyruğu olup farz olduğu gibi, müsâhibe ulaşmak ta sünnettir. Yol içinde mürşit "Din", müsâhib, "İman"dır.

İşte, bir müsâhib ıssı kimse yol içinde "erkândan düşmüş" suçlu olsa onun müsâhibi de suç işleyen müsâhib kardeşiyle kucaklaşıp birlikte düşmeleri gerektir. Eğer tâlib (Kazanç) sahibi durumunda ise ve yoldan düşmeli olursa (Kazanç)'ı olan kimse bir yanda durur. Önce suçlu tâlib erkandan düşer, ondan sonra (Kazanç) onun üstüne düşer.

Talibin yol içinde olanı ilgisi olmayanlar yanında konuşması, mürşidi ve rehberinden izinsiz bir iş yapması, halktan kişiler tarafından bir söz işitmesi küçük günahlardan sayılır. Kendisi suçunu ele alıp mürüvvet der ise ana bir kaç öğüt verilip cem'iyyet erenleri de onun suçundan geçip özür ve niyazını kabul etmelidir. Kendisi gelmez de (Gözcü) tutup ele verir ise, kendisi de yola boyun verir ise sitem sürüp üç erkan (üç sopa) ve tercüman da alınır (yani para cezası).

Orta Derece Günahlar: Bir suç işleyip halkın gözüne değse, halk içinde eksik bir yol göstermiş olsa, yabancı bir kimseye el kaldırmış, bir kimseye kibir kin ve gazez etmiş, eliyle komadığını almış, gözüyle görmediğini, faş etmiş, bir kimseye zarar vermiş olsa bunlar ve benzerleri "Günaha-ı mutavassıt" orta derece suçlardır. Bunları işleyen taâlib kendi günahını dâr'da durup, peymânçeye geçip (yani; niyâz duruşu alıp), yola boyun vererek "Mürüvvet!" diyerek ele verirse "Sitem sürülüp, beş tariyk urulur, tercümân da alınır."

Günah-ı Kebâir "Büyük Suçlar": Mürşidinden destûrsuz gizlenmiş olsa, rehberinden, keza müsâhib kardeşinden izinsiz bir iş etmiş olsa, müsâhibinin evine, malına zarar verici olup onları örtücü, koruyucu olmasa, müsâhib evine eli uzunluk etmiş, yol sırtını açmış, mürşid gözünden düşmüş, müsâhibinin gönlünü kırmış, yola gelip dönmüş ve tekrar Meydan'a gelmiş olsa bunlar büyük suçlardan sayılır. Büyük suçlu yola boyun verip peymânçede dâr'a durup (yani niyaz ederek Meydan odası ortasında durup) mürüvvet dileyerek yüzünü yere sürerse ona kırk tariyk urulur. Eğer mürşid kırktan geçerse, "Oniki tariyk urulur". Bunun hiç birini bağışlamak erkan değildir. Ayrıca tercüman olarak bir kurban tığlatılır.

(NOT: Tariyk uracak kişi, kendisine zlfikr verilmiş kimsedir. Meydan taşının sahibi "Kolu aık Hacım Sultan" yerindedir. Aslında "Zülfikaar" Hazret-i Ali'nin kılınıcının adıdır. Onun sahibi Hz. Ali'dir. Bu göreve seçilen kişi (Derviş) de vekaar ısı, (ağırbaşlı), muhibler arasında temiz tanınmış kimse olmalıdır. Zülfikaar'ı Hz. Ali'ye Cebrâil'in getirdiği ve beline bağladığı söylenir. Hz. Muhammed, gcşnden sonra onu kullanmamasını vasiyet ettiğinden, Hz. Ali'nin onu "Necef deryasına" attığı ve onun yerine elinde bir ağaç parçası tuttuğu ve buna (Ser-deste) veya (Desteup) denildiği hakkında eski yazmalarda kayıtlar vardır. İşte yol erbabı da Zülfikaar adıyla onun yerine aynı şekilde, daha makbl Kayın ağacından bir dal olmak üzere bir değnek kullanırlar.

Yine yazmalarda Zülfikaar emanet edilecek kişinin huyu Hz. Ali'ye benzemelidir diye yazılır ve şu sıfatları bulunması kaydedilir: Alim (bilgili), hâkim (sözü geçici) merhametli (acıyııcı), şefkatli (sevecen), izzetli (nl, şerefli), hizmetli (yola emeği geçmiş), takva sahibi (yasaklanmışları işlemekten çekinen), kemal ısı (olgun), edepli, erkan törelerini bilen, fikir ısı (düşünceli), ferasetli (anlayışlı), kuvvetli (gl), mrvvetli (mert ve iyilik edici), lutuf, kerem, in'am ve ihsân ısı (iyi huylu, cömert, doyurucu ve bağış verici), iz'ünlü [anlayışlı, rif], faziletli (yaratılıştan iyi huylu, her ynden yücelik ısı, erdemli), nasihat edici (ğt verici), sehvetli (eli aık), şeca'atli (cesur, korkusuz), sa'adetli (uğurlu, iyi huylu), muhabbetli (sevgi dolu), mehbetli (azametli, büyük görünüşlü), selbetli (ahlâkı sağlam), erlik ısı ve hnerver (san'at sahibi, ma'rifeti).

Sitem urmak, Tariyk urmak konusu Bektaşı ve Alevilerde enterasan bir olaydır. Çoğunlukla ilk defalarında sembolik olarak yapılır. Suçlunun topluluk içinde Dr'a çıkıp Meydan taşına baş koymasına bile ona büyük bir man'evi cezadır. Elbette ki anlayana, insan olana bunun vereceği utanç ve yola getirici ders yeter.

(Sitem Urma, Tariyk Urma) İşi şöyle Yapılır:

Taraflar dinlenmiş, karâr verilmiştir. Suluyu, Zülfikaar sâhibi (derviş) veya rehberi meydâna getirir. Meydan taşına ihtırır. Başını göğsüne indirtir. Kendisi onun sağ yanına geçip, sol dizini yere ko-

yup sağ dizini dikerek diz çöker. (Ser-deste) denilen değneği sağ elinin baş ve işaret parmakları ucu arasında tutar. Sağ dirseğini sağ dizine dayar. Dirseğini buradan hiç kaldırmamak ve sağ elini kulak memesinden daha arkaya geçinmemek şartıyla geriye getirip hafifçe suçlunun sırtına üç-beş-on sopa vurarak cezâyı yerine getirir. Bundan sonra suçluyu ayağa kaldırır, mürşid katına götürüp niyâz ettirir. Mürşid kendisine öğüt verir. Makamlara ve topluluk erenlerine "Cümleden cümleye" diyerek niyâz ettirdikten sonra yerine oturtur. Büyük suçlarda bu uygulama böyle değil, gerçekten yapılır.

Yukarıda da yazdığım gibi, daha çok Alevîlerde uygulanan bu usûlleri Bektâşilik, daha büyük bir tolerans'a, hoşgörülülükle uygular. Yıllar yılı fakirleri, sitem vurma cezası uygulanan bir Bektâşî can görmedim. Zaten yolun kendilerine verilen yumuşaklık ve anlayışı içinde yaşayan bu insanların suç işlemeleri olasılığı azdır.

Alevîlerde uygulanan "Akça" alınması hususu da dikkati çekiyor ki bu suç işleme işlerinde de (Evlâd) dan bir para almak konusunu unutmamışlardır. İyi ellerde bir dereceye kadar faydalı olacağı düşünülse bile, bunu kötüye kullanacak ellerde kişinin sömürülmesine bir yol olabilir. O hale getirilebilir. Bu düşünce akıldan uzakta değildir.

Fakat, yüzyıllar boyu, büyük bir topluluğu devlet kapısına düşürmeden kendi aralarında böyle bir düzen içinde tutmuş olma yönü de büyük bir önem taşır. Bugün bile Alevî ve Bektâşî köylerinde polis, jandarma ile ilgili olay olmaz. Adliyede, kendi aralarında olmak üzere, mahkemeye başvurma olmaz. Bir çok ilçe kaymakamları ve yargıçları arkadaşlarını Bektâşî ve Alevî köylerinden çok rahat ve memnun olduklarını ifade etmişlerdir. İşin ucu bu törelere dayanıyor. Bu bir ahlâk ve hukuk düzenidir. Geleneklerine sınıksız bağlı olup küçüklere sevecenlik, büyüklere saygı ile birbirlerine yardım ederek yaşarlar (Eğer pek seyrek olarak bu duruma ters düşen olaylar oluyorsa cahil kalmış, geleneklerini yitirmiş olanlardır).

Yakın Geçmişte ve Günümüzde Bu Konunun Uygulanışı Nasıl Oluyor?

Hâlen bu gelenek yine uygulanmaktadır. Büyüklere saygısızlık, yasaklanmış bir işi yapmak, kız kaçırma, kocaya kaçma, zinâ et-

mek, genel yere gitmek suçtur. Kaçan veya kaçırılan kız ile veya onu kaçıran erkek ile bir çatı altında olmak bile düşkünlüğe yol açar.

Şikayetçi olan kimsenin, rehberine başvurması ile taraftar ve tanıklar dinlenerek bir karara varılır.

Kendisiyle ilgileri kesilmiş olanı kimse evine de almaz, kendi soy babası bile... Eğer "Düşkün oğlunu" babası, evine alırsa o babanın cezası üç kat olur. O da toplumun dışına çıkartılır, ona da tam bir boykot uygulanır. Düşkün olan Kurban yiyemez ve yediremez. Tek başına yaşamak zorundadır.

A. Yılmaz,(Tahtacılar da Gelenekler) adlı kitabında (s: 37) sünnet düşkünlerini anlatırken "Törenin bittiği gece bir selâmet kurbanı kesilerek Ayn-i cem yapıldığını, bu kurbanı düşkünlerin yiyemeyeceğini" kaydediyor ki bu geleneğin bütün kollarda aynı şekilde uygulandığını anlatıyor.

Anadolu nüfusunun hemen yarısını meydana getiren Bektâşî ve Aleviler ağır suç işleyenleri, adamı öldürenleri, zina edenleri, haksız karı boşayanları, hırsızlık eden ve yalan söyleyenleri, ehl-i beyt düşmanlarını toplantılarına hiç almazlar. Bu gibilere "iltifat edilmediğini, manevî bir ceza ile ağır darbeler indirildiğini" "Fazıl Sıktaş (Kağızman Yöresinde Alevîlik) yazısında kaydediyor (Türk Folklor Araştırmaları, C/9..No:1841 Kasım 1964, s: 3570).

Karşılıklı bağlarla birbirlerine kenetlenmiş bir inanmışlar kitlesi içinde bulunan herhangi bir kimse, erkek veya kadın, bir başkası ile düşüp kalkarsa, ve hele bu iş yoldan olmayan birisiyle olursa, suçlu ve düşkün olur. Bu hâl zinâ olup bazan yok edilme cezasına kadar verilebilirdi.

Müsâhibinin eşine sadece kem gözle bakan için bile (Böyle bir kimsenin aramızda yeri, yurdu yoktur) diye muhabbet-sohbet meclisinden atılma kararı verilir, toplum onu aforoz ederdi. Yani (Kazak çıkartılır) idi. Altmış yıl kadar önce Bergama'daki Deliktaş köyünde yapılan bir törende canlardan birinin -Kocabıyık Durmuş-, müsâhib eşine karşı hafif bir duygulanması yüzünden cezaya çarptırılmış, o da bunu ârınan yedirmeyerek köy dolayındaki yüksek kayadan kendisini aşağıya atmıştır. Ertesi gün de bir çukur kazılmış, oraya başı dışarda gömülmüştür ki, böylece toprağa temas eden murdar beden temizlenmiş olur.

Bir başka olay: Demircidere Köyünden bir genç askere giden ve Kozak Yaylasının Aşağıbey Köyünden olan Müsâhibinin (kardeşliğinin sağdıcının), eşini gebe bırakır. Köylü, kadınla konuşmazlar, sadece görünçesi ekmek verir. Çocuk doğar. Kocası döndüğünde o da eşile görüşmez, artık ikrâr bozulmuştur. Bir kaç gün sonra kadın Madradağ eteğinde çadır kuran ailesinin durduğu yaylaya gideceğini söyler. Ertesi gün çamlık içinde belindeki kuşakla ağaca asılı görülür. Çocukta ağaç dibinde kundaklı olarak bulunur.

Daha bir başka olay: Pınar Köyde ayn-i cem' yapılırken zincirleme elleri birbirlerinin omuzunda dizüstü çevrelenip gülbank dinleyen ve sonra sema'a başlayacak olan canlardan biri, elini omuzuna koyduğu bacıyı, fazla sokulmasından yararlanarak, mıncıklar. Durumu gören (Gözcü) erkân bozulmasın diye tören sonuna dek ses çıkarmaz. Sonra olay Uyarıcı'ya duyurulur. Ana-Baba ve yakınları ile bir toplantı yapılır. Erkek-Mehmet Gölet-, kendisini çam ağacına asacak. Mihriban kadın ise kendisini çayın (Deve gömen) denilen çukur girdablı yerine atacaktır.

(Not: Zeytin, elma, armut gibi meyve veren ağaçlara asılmaz. Eğer meyveli ağaca asılmış olursa, ağaç kökünden çıkarılır ve su da çürütülür. Çam ağacının da o dalı kesilir, ölenin mezarına konur. Mezarda ölünün başı kafes içine alınır ki murdar toprak değmesin).

Pınar Köyden Sultan, aynı köyden bir çobanla sevişir. Durum köye yayılır. Ana-Babasının baskısı ile içlenen kız kendisini asar. Bir ay kadar sonra çoban Hasan da kendini vurur.

Yine Pınar Köyünden Ahmet Ali'nin kızı Sanem Sever (Kocagöz) "Ayağı dışarda", "ayağı karıncalandı" diye köyde dile düşer. Yarıc durdukları Cemile Hanım çiftliğinden köye dönüşlerinde köylü bu aileyi kabul etmez. Kocagöz de kendini çaya atar, boğulur. Bu olayları rahmetli Osman Bayatlı dostumuz incelemiş, derlemiş toplamış ve (Bergama'da Alevî Gelini ve İnançları) adlı kitabında (s: 22-27.) de yazmıştır.

İkrâr'dan dönme konusuna gelince: "Ben ikrârımdan döndüm, vazgeçtim" deyip ikrâr inkâr eden, andını bozanlar boynuna tığbend takılarak uyarıcı katına getirdikleri! Nasib alma, ikrâr günü" gibi bir ipi boğazının altından üç defa çevirir, koparır ve ateşe atar. Sonra sağ kolunu sol kolunun üzerine koyar, dizlerini üç defa bağ-

lar, çözer. Ayağa kalkar, sağına soluna döner ve silkinir, "İkrânı kırdım, kurtuldum" der.

Böyle yapanla köyde hiç kimse konuşmaz, kimse onlara birşey vermez. O aile artık o köyde duramaz. Kesinlikle göçe zorunludurlar. On yıl kadar önceleri Karaçitlenbik Köyünden İbcin İbrahim ve eşi Zeliha Çingilli böyle yapmışlar ve Ayazmanda (Altınova) ya göçmüşlerdi. Orada yedi yıl kaldılar. Sonra bunları temizlediler. Göçmeç tarafındaki yedi yol ağzına gömüldüler. Buraya Hamaz Çakılı denir.

Eskiden büyük suç işleyenin tövbesi, kendini yok etmektir (Burada Bakara Sûresine dayanılır). Pınar Köy'nden Ayşe Öztürk'ün anlattığına göre ikrârını bozan bir kadını Karaçitlenbik batısında pınarın başına getirmişler. Başını dizlerine, ellerini arkasına bağlayıp (Domuz kuşağı) kayadan aşağı çaya atmışlardır.

NOT: Sarı kız Lejandının Edremid'de söylenen şekline göre: Çok güzel olan bu kızı gözden düşürmek için, bir kadın, onun bir çobanla seviştiğini ortaya atar. Bir başkası da gençlere kaş-göz ettiğini yayar. Bunun üzerine babası, günahsız kızını alır, Kazdağ'ı'na götürüp bırakır. Kız, orada yanına gelen bir kazın yumurtasını yer, ötekilerle yavru çıkartır. Bir zaman sonra iki yolcuya yardım eden Sarıkız'ı bunlar her yerde bir ermiş olarak anlatırlar. Babası gelip durumu görür. Kız babasına "sana köyümüzün sarıkız suyundan içireyim" diye elini uzatıp köydeki pınardan bir susak su alır ve babasına verir. Kızının ermişliğini gören baba da karşıdaki dağa (Babadağı) gider. Baba kız öldüklerinde bu tepeler ziyaret yeri olur. Kazdağı Türkmenlerin Kâbesi olmuş oluyor. Kazdağ'ndan başka onyedi yerde daha Sarıkız makamı vardır. Görülüyor ki burada da bir suç isnâdı vardır. Yalnız, suçlama haksız olunca suçlu ermiş duruma geliyor.)

Bektâşîler şöyle derler: (Ceza verilen kişi buna lâıyıkse terbiye için, layık değilse -haksız verilmişse- mertebe içindir).

Bir Alevî mürşidi olan (Mûsâ Karasoy) dan dinlediğime göre, köyde zâhirden bir kadınla zina suçu işleyen bir cân'a on yıl düşgünlük ve sürgün cezası verilmiş. Süre sonunda "Amân mürüvet!" diye gelişinde mürşidi: -Defol, eli yüzü kara maskara.. diye koğmuş. Nihayet üçüncü defasında Meydan'a alıp rehberine ve topluma danışmış. Bu süre içinde kendisinin düzeldiğine inandık-

larını söylemiş, arka olmuşlar, kendisine bir fırsat verilsin, istemişler.

Mürşit, düşkün'ün boynuna su dolu büyük bir testi asmış. Niyaz edince (yani: Elleri göğüste çaprazlanmış, öne doğru eğilerek saygı duruşuna geçince) alnına degecek gibi ucu sivri bir ağacı önüne çakıp eğilterek alnını buna değıdirmiş. Ayn-ül-cem' erenlerinden bazıları "Beş tanesini bana, on tanesini bana bağışla erenlerim" diye indirim yaptırmışlar, nihayet altmış çelik (sopa) vurulmağa kadar indirilmiş. Bu dayak atıldıktan sonra da bir Düvâz (Oniki İmâm adı geçen Bektâşî şiirleri) ve üç nefes okununcaya kadar da su dolu testi boyunda ve alnına sivri uçlu kazık dayalı olarak durdurulmuş. Düşkünlük cezasına böylece nihayet verilmiş.

Alevî ve Tahtacılarda Mürşidin (Uyarıcı'nın) gönlünü edebilip, suçuna göre bir para cezası da verip topluma kavuşmak ve karışmak, törenlere girmek hakkını almağa (Yanmak) denir. Yıkanıp temizlenmek anlamındadır.

Tahtacılarda para cezası (elli yıl kadar önceleri) oniki liraya kadar idi. Ceza kesildikten sonra, törende bulunanların yalvarışı ile bunun bir bölümü suçluya bağışlanabilirdi. Ayrıca bir bölümü de Dede kendisi bağışlayabilirdi. Böylece suçlunun yükü hafifletilmiş olurdu. Günümüzde ceza tutarı şimdiki para değerine göre ayarlanmıştır.

Buraya Battal Gazi Dergâhına bağlı bazı Alevî topluluklarının (Eskişehir, Seyitgazi Ulubey, Nazilli) mürşitleri arasında son birkaç yıl öncesi varılan bir karar ile, düşkünlük hakkında alınmış ve (ahîtnâme) adı altında yazılı ve altı herbiri tarafından imzalı olarak herbirine dağıtılmış olan bir metni örnek olarak sunmak istiyorum. Bu da düşkünlük cezalarının, bölgebölge, mürşide göre, geleneklere bağlılık derecesine göre yürütüldüğünü göstermek bakımından önemlidir:

AHİTNAME

- 1- Kasten zinâ edenlere beş sene düşkün cezası, yüz liradan beş yüz liraya kadar kıline göre para cezası verilir. Cezayı ödedikten sonra seksen değnek vurulur.
- 2- Zinâya teşebbüsten üç sene düşkünlük ve en çok üçyüz lira

para cezası verilir. Cezası kalkınca seksen değnek vurulur.

- 3- Hırsızlık yapan iki sene erkâna (toplantı ve resmî törenlere) alınmaz, hırsızlığın derecesine göre, çaldığı malın bedelini sahibine ödedikten sonra o malın değerinin dörtte biri kadar ceza alınır.
- 4- İftirâ edene bir sene düşkünlük, iftirânın ağırlığına göre yirmi beş ile ikiyüz lira arasında para cezası alınır.
- 5- Yalan şahitlik yapana bir sene düşkünlük, yüz lira para cezası verilir.
- 6- Kasten insan öldürenler ebediyyen erkâna alınmazlar, selâm verilmez, kazâra elinden vuku'ât çıkanlar suçlu sayılmazlar.
- 7- Sebepli sebepsiz küfür ve hakaret edenlerden yüz lira alınmadıkça erkâna alınmazlar.
- 8- Hırsızlık, zinâ, kumar gibi fena yola teşvik edenlerden haline göre elli ilâ ikiyüz liraya kadar para cezası alınır ve bir sene erkâna alınmazlar.
- 9- Düşkünlük cezası alan taliplerle ve erkâna gelmeyen, sebepsiz erkânı terkeden taliplerle mecburiyet olmadıkça ülfet ve ünsiyet edilmez.
- 10- Cezasını bitiren bir tâlip, aynı rehberde (Alevîler mahallî mürşide rehber, bir kaç rehberin bağlı olduğu ocağa pir derler) hasmı bulunduğunu ileri sürerek erkâna gelmemek isterse, rehberi onu kendisinin istediği bir başka rehbera verebilir. Kendiliğinden hiç bir talip rehber değiştimez.
- 11- Düşkün talibi erkâna alan rehbera o talibin aldığı ceza aynen verilir. Bu cezayı (Pir ocağından) mürşit verir.
- 12- Hukuk işlerinde zâhiri mahkemeye başvurmamak rehberler ve talipler için suçdur. Rehberler arasındaki hak davâlarını mürşit halleder. Tâlipler arasındaki davâlar ise, mürşidler bulunmadığı hallerde, rehberler tarafından uzlaştırılır. Mürşit ve rehberin kararına uymayanlar en çok bir sene erkâna alınmazlar.
- 13- Mecburiyet olmadıkça, menfaat gözeterek, kızını rızâsı ile zâhir'e verenlere beş sene düşkünlük cezası verilir. Kızı alan damat ikrâra bent olursa ceza kaldırılır.

- 14- Bir talibin eşinin zinâ ettiğine rehber kanaat getirirse beş sene düşkünlük cezası verilir. Tâlip karısını terkederse cezası kaldırılır.
 - 15- Rehberin oğluna bir talip kız vermez. Fakat rehber, kızını bir talibin oğluna verebilir. Talib damadını rehber edinemez.
 - 16- Bir rehber kendi oğlunu ve torununu talipliğe alamaz, damadını alabilir.
 - 17- Suçsuz yere nefsinin hükmü ile karısını boşayanlar ve başka bir karı ile evlenenler evlendikten sonra boşanacağı karısıyla temasta bulunamaz. Beş sene düşkün, vaktine göre beş-yüz liraya kadar ceza verilir. Boşadığı kadınla hiçbir talip biraraya gelmediği gibi erkâna da konulmazlar.
 - 18- Bir rehber düşkün olduğu takdirde rehber kalkıncaya kadar onun talipleri muvakkaten başka bir rehberle teslim edilir. Taliplerden biri rehber vekilliği yapamaz. Yalnız, rehber yoldan ebedî düşer veya vefat ederse, halefi kalmazsa, talipler içinden ehil bir şahıs tayin edilebilir.
 - 19- Zâhit olduğu halde kocası ölen bir kadın erkâna alınmaz ve öldüğünde dârı çekilmez.
 - 20- Cezalardan tahsil olunan paraların üçte biri Seyyit Battal Gazi Dergâhına, üçte biri Veli Baba Dergâhına (Senirkent-Uluğbeyde). Üçtebiri arkasında halef bırakmayıp ölen fakir taliplerin hizmetine harcanmak üzere renberine teslim edilir.
 - 21- Düşkün olan taliplerin isimleri bütün rehberlere duyurulacak, erkâna alınmayacaklardır.
 - 22- Rehber, menfat sağlamak için kumar oynarsa, rehberlik şerefini kırarak şekilde sarhoşluk yaparsa cezalanır. Onun cezasını mürşit tayin eder.
 - 23- Kumar oynayan talipler bir sene erkâna alınmazlar.
 - 24- Rehberler bu ahitnâme ile ilgili konuları konuşmak üzere ayda bir toplantıyı kabul ederler. Bu ahitnâmeyi erenler yolunun selâmeti bakımından aynen tatbik etmeyi biz rehberler, mürşidimiz huzurunda kabul ve imzaladık.)
- Aile müessesesine çok değer veren Bektâşî ve Alevîlerde ya-

bancıya kız vermemek, onlardan kız almamak konusunda da dikkat ederler. Hoş bu âdet bizim bazı çevrelerimizde, değişik bir şekilde, zâten vardır. Zenginlerin sadece zengin ailelere kız verip almaları gibi. Zengin ailelerde servet dışarı gitmesin diye, yine zengin olan akrabadan evlenmelere başvurmaları gibi...

Bektâşî ve Alevîlerde kadın boşamak hemen hemen yoktur. Çünkü bu toplum aile müessesesine çok değer verir. Kadını sekiz yüzyıl öncesi"den beri eşit haklara sahip olarak toplum içine almıştır ki, yalnız, Türk geleneklerine uygun bir şekilde kadına verdiği değer yönü ile bile Bektâşîliğin büyük bir önemi vardır. Bacılar da, tertemiz ahlâk ve terbiyeleriyle bu saygıyı tamamen hak etmişlerdir. Yola girmiş kadın (Bacı), mürşit eşleri (Anabacı), Dede baba eşi (Anabacı Sultan) dır.

Boşanma ve birden artık kadınla evlenme Bektâşî ve Alevîlerde yoktur. Bir erkeğin kadını boşaması için kesin olarak mürşidinden izin alması gerektir. Boşanmaya ancak iki nedenle başvurulabilir: 1) Boşanmayı kadın ısrar isterse. 2) kadının bir ahlâksızlığı kesin olarak görülmüşse. Bektâşî ve Alevî kadın kocasından ayrılınayı, hele ısrarla, istemez; ahlâksız da olamaz. Bu yüzden kolay kolay boşanma olayı görülemez.

Görülüyor ki burada da yine kadına bir hak tanınmıştır da "erkeğin boşanma isteğine karşı" bir hak tanınmamıştır. Tahtacılar da boşamak âdeti yoktur. Ölünceye kadar geçinmek yükümlündedirler. Boşanma hoş görülmez. Boşanmış oğlu veya kızı ile bir çatı altında yaşamak bile suçtur.

Bir Bektâşî ve Alevî, karısı ölmedikçe yahut bir suç işleyerek Meydân düşkünü olmadıkça ve yine de mürşidin uygun görüşü alınarak boşanmadıkça başka bir kadın alamaz.

Alevîler, ikrâr töreni erkânında karı-koca beraber nasîb alırlar. Fakat kadın başka bir kadının kocasının kardeşliği ve erkek de başka bir erkeğin karısının (kendilerine müsâhib olan çift'in) kardeşliği olarak ve onların (gölgesi) olarak Meydân'a girerler. Kendilerinin aynı uyarıcıdan nasîb alarak kardeş olmalarını sağlayan bu durum bile bir kuşku uyandırmamasın diye ikrâr törenlerinde bir de (Mihman Dede) (Konuk Dede) bulunur. Bunlar da karı ve kocanın herbirine ayrı ayrı telkinlerde bulunurlar.

Görülüyor ki gerek Bektâşîliğin gerek Alevîliğin kuvvetli bir

disiplini vardır. Bu ahlâki inzibata rağmen, özellikle Alevîler için, dışarıda yapılan çirkin iftirâların sadece alçakça bir kasıda dayandığı apaçıktır. Bu müessese hâlis Türk malı, Türk eseridir. Eğer içlerinde, her toplumda olduğu gibi, fakat özellikle bunlarda tek tük kötü huylu bir kaç kimse varsa bunun kötülüğünü bütün topluma ve (Yol)'a yüklemek insafsızlıktır.

Bu konuları vaktiyle incelemiş olan Baha Said Bey bu hususta pek hassas davranarak, Türk Yurdu dergisinde (Sayı: 23, 1926, s: 406) aynen şöyle diyorlar:

(Anadolu'nun yarısı hemen hemen Bektâşî ocağına mensûb hâlis-üddem Türk olduğunu bilmeyen ve bu Türklerin neden Kızılbaş kaldıklarını anlamayan şahsiyetlerin Türk kaviminin içtimaî ahlâkının büyük namusunu cehlen lekelemeğe hakları olmasa gerekir)

Bektâşîlikte bir de (Mücerred ikrârı) verenler, yani hiç evlenmemiş olup ömrünce evlenmemeğe andiçenler -Mücerred'ler vardır ki Balım Sultan tarafından ortaya konmuş olan bu mücerredliğe girenlerin sağ kulak memeleri töreni izleyen sabah Balım Sultan yatırının eşğinde sivri şimşir kaşık sapı ile delinerek Mengûş= Küpe (Teslim halkası) takılırdı. Bunlar, pirevi denilen Hacıbektâş'taki merkez dergâhta, Karbelâ, Anadolu ve Rumeli dergâhlarında görevde olurlardı. Ev, aile, çoluk-çocuk düşüncesi olmaksızın kendilerini sadece yol hizmetlerine vermiş olurlardı. İşte bunlardan ikrarını bozan olursa düşkün edilirlerdi. Böyle olaylar çok azdır. Bir olay Aydın'da Dedekuyu Dergâhında, bir de Kerbelâ dergâhında olmuştur. Dedekuyu postinişini Münir Baba dervişlerinden bir Mücerred böyle yolsuzluk etmiş, Baba onun kulağındaki halkayı çekip kulağını kopararak düşkün etmiştir. Halil Haki Dedebaba zamanında (1799-1813) anasının baskısı ile evlenen bir mücerred için dedebaba kendisi Kerbelâyâ kadar gitmiş oradakini düşkün etmiştir. Mücerredliği kıranlarda suçlu Mürşid önüne diz çöktürülür o da küpesini (halkasını) kulak memesini yırtarak koparır alırdı. Sırtından fahr'ı (hırkası), başından tâci alınır ve dergâhtan koğulurdu.

Düşkün Meydân'ı:

Baha Said Bey eski Türk Yurdu dergisinde (Teşrin-Sânî (Kas'm) 1926,C: 4, No:23,s: 404) yayınlanan makalesi ile de bu

konuyu incelemiştir. Düşkün edilmesine karar verilen bir kimse olunca mürşid (uyarıcı, Baba, Dede) bir düşkün meydanı açar cezayı verir. Bu uygulandıktan başka ya kendi (Pîr ocağı na veya onlara bağlı olan bir bölüm Alevîlerde de Hacıbektâş'ta oturan ve kendilerine Çelebî dedirten kimseye kadar da yollanırdı. Ayrıca gidip onlara da, suçuna göre az-çok bir kaç yüz lira para versin, bir-iki koyun götürsün diye..

Meydan erlerinden bir kimse, şikâyeti varsa bunu gözcü'ye söyler. Bir (Muhabbet Meydanı) açılacağına, Çerağlar uyarılmadan önce gözcü dâr'da niyâz edip Peymançeye geçer (peymançe'ye geçmek: Bu duruş, sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerine konarak, sağ el üstte olmak üzere kollar göğüs üzerinde çapraz tutulup parmaklar açık olarak omuzlara doğru uzanmış, baş göğüse biraz öne eğilmiş bir şekilde saygı duruşu halidir). Mürşide durumu açıklar. O da şikâyetçi'yi dâra (meydan odasının orta yerine) çağırır. O da gelip niyâz ile tanık ve belgelerle şikâyetini açıklar. uyarıcı başkanlığında Baştaçlı (Anabacı), Çerağcı, Gözcü, Rehber (Şeri'at evi) ne girerler. (Şeri'at evi : İkrar töreni yapılmazdan önce nâsib alacakların, yola gireceklerin abdest alıp, beyaz kefen gibi gömleklerini giydikleri yerdir). Orada aralarında konuşurlar. Meydâna dönünce saz zâkirler bir düvaz çalar ve okurlar. Dede ayağa kalkınca herkes kalkar. Dede üç boğumlu kayın ağacından yapılma erkân değneğini (Erkân-ı Evliyâ, Zülfikaar) ı yeşil torbasından çıkarır. Ocağın yanına gider. Değneğin bir ucunu ocağa dayayarak şikâyetçiye: -Altından geçen, suyundan içen Hakk yönünden dûr olsun mu? der. Oda: - Olsun!. diye erkân değneğinin altından bir defa geçer. İkinci defasında mürşit: -Altından geçen, suyundan içip kötü dille gaybet eden Hak yönünden dûr olsun mu der. Şikâyetçi yine: - Olsun!. diyerek değnek altından geçer. Üçüncü defasında mürşid: - Kardeşine bilmeden kemlik eden yezit kanına kanım olsun mu? der o da: - Olsun! diyerek değnek altından bir defa geçer.

Böylece, şikâyetçiye kesin olarak doğru söyleyip söylemediği, Meydân'da olanlar yanında bir defa daha ve yemin ettirilerek tekrarlatılmış olur. Ondan sonra tanıklara da aynı şekilde yemin ettirilir.

Sıra şikâyet edilene gelmiştir. O kimse, önceden gözcü tarafından bilindiğinden, zaten Meydân odasına alınmamıştır. Eğer nasılsa içeri girmiş olursa dedenin elini öpmeye geldiği zaman dede

ona avcunun içini öptürmez, elinin tersini öptürür. Bu işleme uğrayınca kendiliğinden dışarı çıkar. Orada da pabuçlarının burun olduğunu görür ve olanı hisseder. Gözcü'ye işi sorar. O da: -Görülecek günün var, sabret! der. Sanık da kahve ocağında bekler.

(Burada bir kaç noktayı hatırlatmak isterim: Elin tersi, Türkçe'de e'lin sırt tarafıdır. Bektâşî ve Alevî Mürşitler avuçlarını öptürürler, elin tersini değil. İkinci nokta: "Eline pabucunu ters verdiler" deyimini de Türkçe'de genelleşmiştir. "Kendisini koğdular", "Dışarı attılar" anlamına kullanılır. Üçüncüsü: "Görülecek günün var" sözüdür. Yine halk dilinde "Gününü görürsün", "Gününü gördü" gibi deyimler "Bir cezaya çarptırıldı, dersini aldı, sigaya çekildi" gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu deyimler halk diline Bektâşîlerden geçmiştir)

Nihayet sanık da meydân odasına çağrılır. Meydân eşiğine niyaz ederek (Eşiği öperek), içeriye girmeden orada peymânçeye geçer. Kendisinin tanıkları var ise onları söyler. Bu tanıklar da erkân değneğinden geçirilerek yemîn ederler ve ayakta ifadelerini verirler.

Bundan sonra uyarıcı (mürşit), başıtaçlı bacı, gözcü, çerağcı ve rehberden kurulu heyet Şeri'at evine gider, durumu inceler ve konuşurlar. Bir karara varırlar. Meydana dönerek yine kahve ocağında beklemekte olan sanığı çağırırlar. Bu defa sanık diz çöker ve meydan odası eşiğine baş koyar. Bu defa meydan rehberi tarafından boynuna Tiğ-bent (teslim kemendi) geçirilmiş, başı açık, yalınayak ve sırtında kefen denilen düz, dikişsiz gömlekle getirilmiştir. Saz ve zâkir tekrar bir düvaz çalar ve okurlar. Bundan sonra zâkir yüksek sesle:

-B-ism-i Şâh, Allah Allah!

Hak kılınca keskin olur, mü'min kalbi incitme,

Bu meydanda ezel ebed gerçek vardır, yalan yok!

Bu Meydân'a iğri bakan Mervân'lara aman yok

Bu çerâğın ışığını geçirene zaman yok..

Bu ocağı söndürüne umulmadık ziyan yok...

İkrarına münkirlere erenlerden yaman yok.

Hakk kılınca keskin olur, mü'min kalbi incitme!

diye seslenir. Buna (Bağ) derler. Bundan sonra uyarıcı (mürşit) kararı bildirir. O kimse davayı kaybetmişse artık "Düşkün" sayılır. Gözcü, onu dışarı çıkarırken oradakiler: -Yuf münkire!. diye söylenirler.

Bu düşkün olanın yol kardeşleri (Eşleri yani müsahipleri ve kefilleri) de bir-iki dakika sonra destûr alıp (izin isteyip) onun yanına giderler. Düşkün olan artık evine gidemez. kardeşliği onu, en yaşlı olanın evine (eşiğine) sığındırır. Bir baştaclı eşiği olursa bu daha yeğ görülür. Artık ertesi günü (düşkün) ün toplumla ilgileri kesilmeğe başlar. Davarları sürüden çıkarılır, kırk gün çocuklarına, karısına, evine kimse uğramaz. Onun el sürdüğü yere kimse el sürmek istemez. Ayrıca verilmiş bir ceza varsa o da yerine getirilir (para cezası, çelik urmak, sürgün, süresiz sürgün gibi)...

Mürüvvet Meydânı:

Eğer daha büyük ceza verilmemişse tam kırk gün sonra, (düşkün)ün evine sığınmış olduğu kimse (Eşik ıssı), suçlu adına, onun nâsib aldığı gece Ayn-ül-cem'inde (yapılan resmî töreninde) bulunanları çağırır ve bir "Mürüvvet Meydanı" açtırmak için konuşurlar. Bu, suçlunun topluma geri dönebilmesi için yapılan törendir. Bunu rehber ve uyarıcı (mürşit) ya da söyleyip, anlaşma ile de meydan açtırabilir.

Meydan açılınca, (Eşik ıssı), düşkün kişi için şefaât ve bağışlama ister. Burada konu, işlenen suça göre, tartışılır. Bazan suçlunun bağlı oldukları (Pîr ocağına) veya Hacıbektâş'a gidip oradan izin almalarına karar verirler. Eğer böylece kabul edilirse gözcü, düşkünü getirir. Yine boynunda Tîğ-bend takılıdır, belden aşağısına bir peştemal sarınmıştır. Eşikte yüzükoyun yatar ve af diler. Böylece Dâr'a (meydan odası ortası) na kadar gelir. Orada önceden hazırlanmış, eski okka ile beheri dörder batman (24 er okka, bir okka: 1284 gram) ağırlığında iki taş boynuna takılır, ayağa kaldırılır. Ayakları bir falaka ile bağlanır. Saz ve zakirler (nefes okuyucular) yine bir düvaz çalıp söylerken gözcü muavinî kahve ocağında kızdırılan bir demirle suçlunun pazılarına dağ vurur. Dede buyurmadan saz ve düvaz okuma durmaz. Nihayet Dede: -Edepsiz, münkir. Çık dışarı... Bunu yürütün!. der. Suçlu yerde sürünerek geri geri

eşiğe varır. Orada: -Mürüvvet meydanın, kerem evliyânın, suç kulların! Pîr aşkına günümü görün, kurtarın, suçumu düzün! der. Rehberin izniyle tekrar sürünerek dâra varır. Bu ikinci gelişinde suçunu itiraf zorundadır. Dede kendisine: - Senin günahını boynuma alamam, yükünü kaldıramam Pîre var, Cemâlullâh'a sığın!. der.

Eşik ısıı beraber gitmek üzere Pîrlerine veya Hacıbektâş'a giderler. Oradan köylerine dönerler. Köye dönülünce doğru meydan ocağına varırlar. O akşam (Düşkün görülme) işi vardır.

Düşkün Görülme:

Düşkünlük durumunun kaldırılması, kişinin hukukî, medenî, kişisel bütün haklarının geri verilmesi için yine meydân açılacaktır (Yani meydân denilen tören odasında bir resmî toplantı yapılacaktır). Bir kurban hazırlanır. tören başlar. O kişi, düşkün olalıdanberi ne evine gidebilmiş, ne eşini görebilmiştir. Kansının bu meydanda bulunması gerekir. Düşkün, kadın olursa onun için de durum böyledir. Çerâğlar erkân üzere uyarılır. Zâkir, az yukarıda yazmış olduğum:

Hakk kılınca keskin olur, mü'min kalbi incitme!

(Bağ)ını okur. Burada, öncekiler gibi (gözcü) değil, rehber aracı olur. Herkesin, hakkın, helâl etmesini, Düşkün'ün meydana kabul ile niyâz etmesine izin verilmesini ister.

Düşkün'ü kahve ocağından meydana getirirler. Yine üst yanı çıplaktır. Gelip meydan eşiğine baş kor. Dedenin barışıklık sağlanmasını diler:

- Haklım hakkını alsın, Lânet münkire..der. Eşik öperek Dâra (Meydan odasının ortasına) geçmesine izin verilir. Dede ve cemaat ayağa kalkarlar. Alaca değnek (erkân-ı Evliyâ, Zülfikaar) yeşil torbasından alınır. Dede ocak başına geçer. Rehberi de düşkün'ü yere yüzüstü yatırır. Dede otuzüçer defa (Allah-Muhammed-Alî) diye sırtına doksandokuz defa vurur. Böylece günah çıkmış olur. Sonra, bu vuruşlar için suçlunun malî durumuna göre (Erkân Değneği Hakkı) da alınır.

Biraz sonra arzedeceğim düşkün nedenlerinden herhangi birisi olursa olsun bu doksandokuz değnek vurulur. Fakat, bile bile tasar-

layarak adam öldürenler için "Değnek çalmakla günah çıkmaz". Onlara tığ çalınır.

Bu vuruşlardan sonra dede, düşkünü ve ondan hak isteyen yüzleri kendisine dönük olarak karşısına oturtur ve davacıya hakkı teslim edilir.

Ceza ve Ödenecek Tazminat Konusunda:

a) Hırsızlıkta: Çalınanın iki katı ödenir. Üç ay düşkünlük cezası verilir.

b)- Adam öldüren (çok seyrek olur): Ancak üç yıl sonra Mürüvvet Meydanı hakkına kavuşabilir. Buna da Pîr ocağı izin verirse. Üç yıl köyden sürgünde geçer, kan bahasını da ocağın kestireceği kadar öder.

c) - Yalan söylemek: Yüzbir gün düşkün kalır. Mürüvvet Meydanı masrafını görür ve çift kurban tığlanır.

d) - Zinâ işleyen: Bir yıl üç gün sürgün. Dönüşünde davacının rızasını alması şarttır. Yoksa evlenmeğe mecburdur. Evli ise karısı da davacı olabilir. Tekrârında ve büyük zinâ suçlarında ortadan kaybolsun denir.

e) - Sırlar açıklayan: Dört yıl baş okuttuktan sonra ancak meydana alınabilir (baş okutmak: Bektâşî ve Alevîlerde yılda bir nefsi-ni temize çıkarma erkânına "Baş okutmak" denir. Meydanda dâra durulup "Bu fakiirden ağrınmış, incinmiş cân kardeş vâr ise dile gelsin, bile gelsin, hakkını istesin" diye yapılır. Mürşid, kendisinden bir şikâyeti olan var mı? diye sorar. Yoksa, tâcını ve Tığ-bend'ini yeniden tekbirleyerek giydirip kuşatır. Böylece temize çıkar. Bu tören genel olarak Muharrem mateminden çıkılınca, oniki Muharrem günü akşamı başlar ve ay sonuna kadar sürer. Bunun dışında da yapılabilir).

Bu cezalar ancak uyarıcı (Mürşid) in ölçümü iledir. Her dergâhta mürşidin daha celâlli veya daha toleranslı olmasına göre biraz değişebilir.

(Eski Türklerde de kabîle içinde huysuzluk, haylazlık, serserilik edenler "Kazak çıkarılır" idi. Hanlara, il törenlerine saygı göstermeyip ilden ayrılan, yahut bir neden veya cezadan dolayı kaçıp

kendi başına dolaşan kişi ve guruplara "kazak" denirdi. Bu kazaklar, artık bir suç işlerlerse onların mensup oldukları il ve oruklar bundan sorumlu olmazlardı. O kazaklar da herhangi bir il ve oruk tarafından bir haksızlığa uğrarlarsa veya öldürülürlerse, yaralanırlarsa kendi oruklarına başvurup yardım ve intikamlarının alınmasını isteyemezlerdi).

Burada, son olarak, Alevîlerdeki hukuk inanışlarını, geleneklerini kısaca gözden geçirmek isterim. Suçların belirlenmesi ve ceza dilimlerinin kestirilmesinde bunun elbette önemli rolü vardır. Bunlar, genel olarak, aile yuvası problemleri (Kadın boşamak, üstüne kadın almak, zinâ gibi), başkalarına zarar vermek (Hırsızlık, yaralama, öldürme gibi), yalancılık, ağzını sıkı tutmamak, yol erkânını yerine getirmemek (zamanında nefsini temize çıkarmak için mürşide varup baş okutmamak, toplantılara devam etmemek, mâtem orucu tutmamak gibi..), ocak ve Pîr hakkını vermemek, kendilerinden olana yardım etmemek ve benzeri suçlar gibidir.

Bir de Alevî köylerinde kendilerine göre lokal âdetler, alışılmış gelenekler vardır. Örnek olarak: Bunlar herhangi bir malı okka ve kilo ile değil de ölçek ile, sayı ile satarlardı. Son yıllarda bu gelenekler değişmiştir. Bir de mallarını satmaktan çok kendilerine gerekli bir nesne ile değişirler. Gerek Bektâşîlerin gerek Alevîlerin terazi ile tartılan malların satışını yapmaktan çekinmeleri yanlış tartı ile haksızlık yapmış olmamak nedeniyledir. Dükkân işletip tartı ile satılacak hiç bir nesne almayan, sadece hazır, paket içinde ve tane ile satılan maddeleri alıp satanları bilirim.

Görülüyor ki, bu kuruluştaki aile ahlâkı, aile yuvasının güvenliği garantiye alınmaktadır. Gözcü, meydan içinde olduğu gibi, meydan dışındaki davranışlarda da bir nevi kontrolör-olarak sorumlu görevlidir.

Hırsızlık hakkında üç defaya kadar ocak dedesinin vereceği cezalar vardır. Daha fazla tekrarında (Seyahat) verilir, sürgün edilir; yedinci defa hırsızlık ederse sakalı, bıyığı kesilerek (sakal ve bıyığı çalınarak) bir daha dönmek üzere sürgün edilir.

Adam öldürmek büyük suçlardandır, (Bektâşîler avcılara nasîb vermez, yola almazlar. Eski Ahîlerde de avcı ve kasaplar yola alınmazdı. Canlı varlığın canına kıyma hiç hoş görülmez. Av hayvanı ancak açlık halinde karnını doyuracak kadar avlanabilir). Özellikle

öldürülen kendi yol kardeşlerinden biri ise, Alevîlerden birini öldürene lânet edilir ve aralarında işi görülür. Ancak buna imkân olmadığı hallerde resmî makamlara haber verilir. Bu, son çaredir ve mekrûh sayılır. Bilmeyerek ve kaza ile öldürme olaylarında ölenin ailesinin bir ödeme alması ve suçluyu bağışlaması yetkisi asıl mürşid'e, Pîr'e verilmiştir.

Bektâşîlerde, Alevîlerde olduğu gibi maddî yani paraya bağlı cezalar yoktur. Alevîlerdeki bir çok konularda para veya aynî olarak ürününden pay almak konusu zamanla yer yer yozlaşmış ve bir çıkar konusu haline gelme eğilimini göstermiştir. Bundan bir çok Alevî cân'ların da sızlandıklarını yakından bilirim. Gerçek mürşidlik alıcılık değil, vericiliktir. Mürşitlik (uyarıcılık) manevî bir görev, bir gönül, bir yüce aşk, bir inanç konusudur. Bunun madde ile ilgisi olmamak gerekir.

Bektâşîlik iyi ahlâklı, kendilerine ve çevrelerine, nihayet bütün insanlığa yararlı olmaktan başka bir düşüncesi olmayan; Tanrı'yı korkulacak bir varlık değil sevilecek bir ölümsüz yüce sevgili olarak kabul eden insanların kendine özgü bir Türklük yoludur. Gelecekleri içinde aldıkları iyi ahlâk, onların dışarıda da güvenilir insan olarak tanınmalarına yol açmıştır.

16 Ağustos 1964 pazar günü, Hacıbektâş ilçesindeki Pîr Evi denilen Hacı Bektâş Veli Dergâhı'nın restore edilerek müze olarak açılışı töreninde (Hacı Bektâş Veli ve Bektâşîliğin diğer ulusların sosyal yaşamları üzerindeki etkisi) konusunda bir açılış konuşması yapmışım. O zaman, bu konudan haberli olan Amerika Michigan'daki Bektâşî Dergâhında Postinişin bulunan Receb-Ferdî Baba erenler, 16 Temmuz 1964 tarihli mektuplarında, Amavutluk'ta Bektâşîliğin etkisi hakkında şu satırları yazmışlardır:

(Eskiden Amavutluk'ta çok fena âdetler vardı. Meselâ münazaralar, kan hakkı meselesindeki adâvetler çok mühlik bir şekil almıştı. Fakat Bektâşî Babalarının himmet ve nüfuzu ile iki taraf barışa kavuşurdu. Böylece halk birbirini öldürmekten kurtulmuştur. Bu mesele herkesçe malûmdur. Bektâşîlik sayesinde halk sükûnete kavuşmuş ve adâvetten kurtarılmıştır.

Bildiğiniz gibi Amavutluk'ta Hıristiyanlar da vardır. Tabîî Hıristiyanlar akalliyettedir. Köylülerden ve hususen dağlık yer halkından rahat yaşamazlardı. Fakat Bektâşî Babalarının nasihatı sa-

yesinde yavaş yavaş nefret kaldırılmış ve son zamanlarda kardeş gibi yaşıyorlardı)

İşte geleneklerin, yasaların suçluluğu azaltıcı etkisi.

Türkiye'de olduğu kadar Bektâşîlerin daha kesif olarak bulunduğu Rumeli taraflarında, Yugoslavya, Amavutluk ve hâlen Amerika'da aralarında aynı gelenekler devam etmektedir ve bu hukukî düzen içinde daha az suç işleyerek yaşamlarını sürdürmektedirler. (I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirisi olarak sunuldu. Bildiriler kitabı c: IV, s. 189-213'te yayınlandı).

BEKTAŞİLİKTE GİYİM-KUŞAM:

Bektâşî ve Alevîlikte Muhibbler için, yani bu mezhebi kabul edenler için özel bir kıyafet yoktur. Sadece nasib alırken başına "arakiyye" denilen keçeden yapma veya yünden örme bir başlık giydirilir. Beline üç düğümlü yünden örme "Tiğ-bend" denilen ip bağlanırdı. Ancak dervişlik mertebesi alanlara libâs iksâ edilir, elbise giydirilir. Bu, dervişe Tennûre, haydariyye, hırka giydirmek; beline kanberrie, kemer ve palhenk taşı kuşatmak, boynuna teslim taşı takıp başına tâç giydirmek suretiyle yapılır.

Bunlardan başka seyyâh "gezgin" dervîşler Teber, nefîr ve keşkûl taşırlardı. Ayrıca cildend "doğrusu cild-bend" denilen meşin çanta yine kemer üzerine sağa doğru bağlanırdı. Kemerin arasına, uçları yukarı gelmek üzere, yemek kaşığı, tütün çubuğu, kaşığı gibi şekilleri uzunca olan eşya sokulurdu. Bu gibi eşyanın baş tarafları çoğunlukla 12 terki (dilimli) Hüseyini tâç şeklinde yapılmış oluyordu.

Şimdi bu eşyayı birer birer tanıtmak isterim:

Tâç:

Kubbesi oniki terkli (dilimli), başa geçen alt kenar kısmı (lengeri) ise dört parçalı, beyaz keçeden yapılmış bir başlıktır. Kubbedeki dilimlere terk denir. Oniki İmâmı sembolize eder. Alt kenardaki parçalara kapı denir. Dört kapıyı (Şeriat-Tarikat-Ma'rifet-Hakikat)

remzeder. Buna Hüseyini tâç denir. Tepede dilimlerin birleştiği noktaya "mühür" veya "gül" denilen ufak yuvarlak bir parça konur. Alt parçalar gibi, kubbesi de dört parça keçeden yapılmış (dört terkli) olan tâç'a Horâsânî veya Edhemî tâç denir. Yedi terkli olanına Şemsî tâç denir. Eskiden lengeri dört, kubbesi iki parçadan dikilmiş olan taçlar da kullanılmıştır. Bunlara, karşıdan bakılınca, dikey çizgisi eski elif harfi gibi yukardan aşağıya görüldüğünden, Elîfî tâç derler. Bunun kubbesi de lengeri de iki parçadan olanları vardır.

Dervişlerin tâc'ında bunun üzerine yeşil bir sarık sarılır. Bu yeşil üç veya oniki defa çevreyi dolandırılır. Dedebaba tarafından halife seçilmiş olan Halife babaların sarığının ucu sağ taraftan, omuza doğru sarkıtılırdı.

Buna Taylasan denir. Oniki terkli tâcı ilk defa Balım Sultanın giydiği söylenir.

Tâç giyen dervişin Oniki vasfı olması gerekir:

- 1- Bilgi sahibi olmak,
 - 2- İsyankâr olmamak,
 - 3- Nefsine uymamak,
 - 4- Gaflette olmayıp cân gözü açık olmak,
 - 5- Tamah etmemek,
 - 6- Dünyaya bağlanmamak,
 - 7- İsteklerden geçmek,
 - 8- Şehvet-Perest olmamak,
 - 9- Kibirsiz olmak.
 - 10- Kimseye acı ve zarar vermemek
 - 11- Pinti ve aceleci olmamak,
 - 12- Kazâya rıza ile teslim olub vesvese etmemek.
- Tâc'ın içi sırr, dışı Nûr'dur, denilirdi.

Arakiyye:

Arak=ter demektir. Eskiden kavuk giyildiği zamanlarda onun terden kirlenmemesi için altına giyilen takye'nin bir adı da Arakcîn di. Muhibb ve Muhubbe'ler yani erkek ve kadın nasib alan Bektâşî-

lere arakiye giydirilir. Bunlar düz, yarı küre şeklinde, beyaz veya kırmızı deve tüyü renginde başlıklardır.

*Külâh-ı Hâcî Bektâş-ı Velî'yi
Giyen idrâk ede sırr-ı Alî'yi
Olur âyîne-i kalbi musaffa
Derûnunda bulur nûr-u celî'yi*

(Hacı Bektâş külâhını başına giyen Hz, Alî'nin sırlarına erer.
Gönül aynası parıldar ve içinde ap-açık nûr'u bulur).

Kemer:

12-14 cm. eninde, 275-3.00 cm. boyunda, yünden örme bir kuşaktır. Hâkim renk koyu kırmızı veya vişne çürüğü olup, kenarı boyunca, şeridler hâlinde sarı, yeşil ve diğer renklerden çizgiler uzanır. Baş tarafında deriye dikilmiş kemer tokaları olup, bunlarla bağlanarak bele dolanır. Üç kısmı üçgen şeklinde ve ustalıklı örülmüş veya işlenmiştir. Sivri ucu yünden kalın bir kaytan şeklinde 30-40 cm. kadar uzar. Bu da bele dolanan kısım arasına soku'larak kemer bele tesbit edilmiş olur.

Kemerler, eskiden ispanyol yünü ile örülmüş. Çok zarif ve sanatlı dokunmuşları vardır. Kemer kuşanmak (eski deyimle Şed bağlamak, Kemer-best olmak) mânevi bakımdan olgunluk "Kemâl" işâreti olarak pek önemli sayılır.

Eski fütüvvet erbâbı, Ahîlerde de şed bağlamak vardı. Hz. Alî'nin bizzât kemer kuşattığı vefâkâr dostarından Onyedî zât vardır ki, bunlar Bektâşî ve Alevî gülbanklerinde "17 Kemer best" diye sık sık geçer.

Hâlen Amerika'da Michigan-Taylor'daki Bektâşî Dergâhının yayın organı olan Bektâşîlik sesi adlı dergide (2. Cild sayı:1, s:26-27) kemer hakkında bilgi vardır.

Kemer özel bir törenle Oniki İlnâna verilmiş, elden ele Hacı Bektâş Velî Hazretlerine kadar gelmiştir. Dervîş ve uyarıcılara da özel bir törenle tekbirlenerek bağlanır.

Eskiden kemer yedi defa bağlanmış. Her bağlanış ve açılışında tâlibin bir hususu bağlanır ve açılır sayılmış. Kütüphânemdeki bir yazma risâ leye göre: 1) Tecellisi açılır, yerine Muhabbeti getirir, 2) Cehl'i açılır, yerine hidâyet'i, 3) Şüphesi açılır yerine Hilmi'i, 4) Kibr'i açılır yerine alçak gönüllülüğü 5) Kizbi açılır, yerine doğruluğu, 6) Mas haralığı açılır, yerine azameti, 7) Ma'siyeti açılır, yerine Taati getirir diye kabul edilirdi.

Cild-Bend:

Galat olarak buna cilbend denir. Kemer üzerine tokalı bir kayışla bağlanan, meşinden yapılma, kapağı ön yüzüne sarkan dikdörtken şeklinde ufak bir kutu gibidir. Altı düz değil, hafif çukurcadır. Kapağının dış yüzünde sağlı-sollu Alî adı yazılmıştır. Bu Alî'lerin son harflerinin uçları çatallı olarak uzanır ve Hz. Alî'nin Zülfikar adlı kılıcına benzetilirdi.

Üst köşelerine Hasan, Hüseyin adları yazılır, ayrıca çiçek vesair Türk süsleme motifleri ile işlenmiştir.

Pek zarif, sanatkârâne yapılmış olanlarını gördüm. Bu, kemer üzerine, bele biraz sağ tarafa doğru takılır. İçine nefes defteri, tütün tabakası mühür, mendil gibi lüzumlu eşya konur. Zira Bektâşî elbiselerinde cep yoktur.

Bu kuşam, eski Türklerde de vardır. Moğol kıyafetlerinde, diğer askerî kıyafetlerde görülmektedir (A. Refik, Tarih-î Umumi, c: 4, sa: 309).

Hırka; Fahir:

Düz yakalı, boyu topuğa kadar uzun, omuzlardan eteğe kadar bolca bir pardesü gibi dümdüz, uzun geniş kollu bir giyim eşyasıdır.

Yaka ve kol ağızlarında göğüs hizasına kadar ön kenarlarında öndeki sıra birbirine paralel dikiş çizilmiş olup, cepsiz ve düğmesizdir.

En makbulü siyah renklisidir. Beyaz, kahve, açık deve tüyü,

açık ve koyu bej renklileri de vardır. Hırkaya fahir derler ki, öğünme anlamındadır. Bu deyim, "Giydiğimiz bu hırka ile öğünürüz" anlamına kullanılır.

Bektâşîlikte Hırka, ayıpları örtmek, görmemek sembolüdür. (Hırka-i Settâr) örtücü hırka sözü bundan gelir. Eski yazmalarda hırka giydirilip pâye verilecek kimselerin buna lâıyk olmaları, aksi halde, giydirene çok büyük mânevî sorumluluk yükleyeceği kayıtlıdır.

Örtücülük hakkında şu hadis-i şerife değeri verilir: (Bir müslim'in ayıbını örtenin Allah ta dünyada ve ahirette ayıplarını örter).

Hırka, gelmiş-geçmiş gerçek crenlerin, velî'lerin azîzlerin içlerini giydirilmelidir. Eski yazmalarda Hırka'nın Allâh tarafından Hz. Muhammed'e sunulduğu şeklinde bir lejand da vardır.

Tennûre:

İnce bir kumaştan yapılmış düz yakalı, kollu, önü yukardan aşağıya açık, geniş, uzun etekli bir entari'dir. Düz beyaz renklisi daha makbuldür. Yaka ve bele kadar ön kenarlarına on iki sıra sık paralel dikiş çekilir. Yakası yandan ince şeritle bağlanarak kapatılır. Belinde de böyle şeritler vardır. Cep ve düğmesi yoktur.

Bektâşîler, önceleri, ince deriden yapılmış tennûreler de giymişlerdir. Bu giysi, Bektâşî, Mevlevî, Kalenderî ve Hayderîlerde beraberce kullanılır.

Tennûre Arab alfabesinde lâmelif harfinin ters çevirilmiş şeklidir. Bunu giyen insan da içinde bir elif harfi gibi durur ve bu illâ yazısı olur ki "Tanrıdan başka yoktur tapacak" sözündeki yok sayma ifadesi olan Lâ ile, varlığını sabit kılış ifadesi olan illâ'ya delil sayılır idi.

Tennûre, ten'i nûr etme sembolüdür. Kütüphanemdeki eski bir yazmada: (Belâ tennûr'undan "fırınından" baş çıkardım) demektir, diye kayıtlıdır.

Teslîm Taşı:

1-1.5 cm. kalınlığında ön yüzü biraz convex, kenarlarındaki on iki muntazam hilâl şeklinde çukurluğu olan 5-15 cm. çapında bir

taştır. Yukardan aşağıya çapı boyunca, içinden delinir, bundan geçen bağ ile boyuna takılır. Bağıın enseye gelen kısmı ince deriden olur. Bu bağıın teslim taşı içinden geçen ucu, alt tarafa özel bir şekilde örülmüştür. Öyle ki en altında dört tane halka şekli kalır. Bunlar dört kapıyı sembolize eder.

Taşın üst ve alt kenarlarında, bağıın geçtiğı deliklerin yanında, tesbih tanesi gibi iki yuvarlak bulunur. Bunlara Habbe denir. Kü-tübhanemde bulunan (Evrâd-ı Abdâlân), adlı bir yazmada (s: 50-51) teslim hakkında şu kayd var: (Kayışı İsmail için inen kurban derisidir. Dahi Nesîmi Sultan'ın yüzülen derisine işarettir. Ve kaytan: Mansûr-un ipi dir. Yukarı Habbe: Hz. İmam Hasan, Aşağıdaki Habbe: Hz. İmam Hüseyin-i Kerbelâ efendimize Oniki terkler (kenardaki girintiler) Oniki imâm efendilerimize işarettir.

Dış yüzü Hz. Hatice-tül-Kübrâ, iç yüzü Fatıma-tüz Zehra Hazretlerine işarettir.

Eski Türklerin inancına göre, Tanrı, onların atalarına Yada, Cadda, Yat adı verilen sihirli bir taş vermiş. Bu taş büyük Türk hâkan ve başbuğlarının büyük Kam (ruhani reis) larının elinde bulunurdu. Bununla, lûzumlu hâlinde, yağmur, kar, dolu yağdırır, fırtınalar çıkartılabildi. Bu taşı kullandığını ve kar yağdırıp, fırtına çıkartıklarını bizzat gören batılı müelliflerin yazıları vardır.

Teslim taşı, Hacı Bektâş taşı, Balım taşı denilen hâreli ve pek güzel renklileri bulunan balgâmî taştan yapılır. Necef taşından yapılmış olanları da bulunur. Bazılarının üzerlerinde yazı oyulmuştur.

Burada bir inancı arzetmek istiyorum: O zamanlar, Ürgüp'lüler, Hz. Pîr'e muhibb olmamışlar. Kendisine zehir vermişler. Onu çok seven oradaki Hiristiyan Türkler, kendisine ilaç yapmışlar, vomisement olmuş. Bunun dokunduğı taşlar bu şekilde hâreli bir taş meydana getirmiş. Bu inanç halk arasında çok yaygındır (Onyx).

Bugün Hacı Bektâş taşından çeşitli ev eşyaları, vazo, avize, kâse, tabak, şekerlik, sigara kutusu vb. çok zarif ve sanatlı eşya yapılmaktadır.

Palhenk Taşı:

Palhenk, Farsça "Dizgin" demektir. Dervişlerin gönüllerini Tanrı'ya bağlamalarının sembolüdür. Yantaşı anlamına da gelir.

Eline-Diline beline (eteğine) temiz olmak gerektiğinin işareti sayılır. Bir yazma'da : (Ehl-i kana'at'im, açlığa ve tokluğa sabrediciyim demektir) diye kayıtlıdır.

Kemer üzerine takılır, Teslim taşının biraz büyücek çapta olanıdır. Biraz solda taşınır. Merkez noktasına Necef taşı veya değerli mücevherler yerleştirilmiş olanları vardır. Bunların çok değerli ve sanatlı yapılmış örnekleri "Hacı Bektâş Velî Müzesi"nde vardır. Hz. Muhammed'in, aç yattığı günler, midesi üzerine taş bastırarak açlığını giderişi sembolü olarak taşınır. Orta yerine büyücek bir mücevher taş ve bunun kenarına çember şeklinde oniki ufak taş yerleştirilerek süslenmiş olanları vardır ki bunlar Hz. Muhammed ve oniki imâmı anlatır. Sadece üç büyük mücevher yerleştirilmiş olanlar Allah-Muhammed-Alî'yi ifade ederler.

Haydariyye:

Eteği belden biraz aşağıda, kolsuz bir yelectedir. Kıvrımsız olan düz yakasının etrafı ve ön kenarlarına -Hırkadaki gibi- oniki sık paralel dikiş dikilmiş olup düğmesizdir. Omuz kısmı, omuzbaşlarını örtecek şekilde yarım daire halinde biraz aşağıya sarkıktır. Beyaz, açık veya koyu bej kahve rengi kumaşlardan yapılır. Tennûre'nin üstüne, hırkanın altına giyilir. Makaamât-ı mubâreke'yi (kutsal türbeleri), oniki imâm türbelerini ziyaret edenler bunu ön kenarlarına, yukardan aşağıya doğru, ziyaretleri sayısınca Habbe takarlar. Habbe: Necef veya Yemen taşından, bazan daha değerli taşlardan yapılmış, fındık içi iriliğinde yuvarlak taşlardır. kısa bir gümüş zincire tesbit edilmiştir. Sağlı sollu, en fazla 14 tane, mu'taden oniki takılır. Atebât-ı âliyât denen bu kutsal yerler: Necef Kerbelâ, Samıra, Horâsan, Medine gibi yerlerdedir.

Kanberiyye:

Necef veya Hacı Bektâş taşından yapılmış, bir ucu daha sivrice yumurta şeklinde ve büyüklüğünde bir taştır. Ortası uzunlamasına delik olup alt ve üstünden işlemeli gümüş veya altın birer rozet ile süslüdür. Sivri tarafında bir madenî halka olup, özel şekilde kordon

şeklindeki kuşağının halka biçimindeki ucu bu madenî halkaya geçirilir. Kuşağın diğer ucundaki halkasından da taş geçirilerek bele sarılı tutulur. Taş belden tam ortada önde durur. Tennûre üzerine, kemer altına bağlanır.

'Hz. Alî'ye çok sadakatla, vefa ile hizmet etmiş olan Kanber'in adına orantılı olarak adlandırılmıştır. Hz. Alî'nin atının göğüs köşteğini sembolize ettiği söylenir. Sadaketle hizmet, vefâ, bağlılık işaretidir.

Tiğ-bend:

Nasib alan her cânın bir tiğ-bendi vardır. İkrar töreninde mürşid tarafından üç düğüm vurularak, uyarılan cân'ın beline, usulü ile, bağlanır.

O gün kesilen kurbânın yününden, oniki kat iplik ile özel şekilde örülür. 2-2,5 metre boyunda bir yün iptir.

Üzerindeki düğümler: Allâh, Muhammed, Alî adlarını birlemek, bir de : Eline-Diline -Beline sağlam olmağa söz verişin sembolüdür.

İkrar töreninde nasib alacak cânı, rehberi meydan odasına alırken bu tiğ-bendi boynuna takarak mürşid huzuruna kadar getirir.

Bunun, Hz. İsmail'in kurban edilirken bağlandığı ipten kaldığı, Hallâc Mansur'un dâr'a çekilirken (asılırken) boynuna takılan ipi ifade ettiği de söylenir. Alevîlerde buna Lâmelif bendi de denir. İkrar kurbânının kanını buna birazcık bulaştırdıkları da olur.

Eskilerin bir kısmı da şed bağlamak, Kemer kuşanmak, tiğ-bend bağlamanın aslı kılıç bağıdır, derler.

Mengûş:

Küpe demektir. Mücerred ikrarı veren, yâni hiç evlenmemiş ve evlenmemeğe de söz veren dervişlerin sağ kulaklarına takılan küpedir. Pîr evinde, ikrar töreni sabahında Balım Sultan yatırının iç kapısının eşliğinde, tahta bir kaşığın sivriltilmiş sapıyla kulak memesini delerlerdi. Orta kısmı bir santim çapında olan iki uçları siv-

ri, beş santim boyunda bir şimşir şiş ile de delindiği olur ve bu şiş kulak memesinde bırakılır, onbeş gün kadar sonra alınır. Kulakta açılan deliğin ufalmaması için, şimşir çıkarıldıktan sonra, "Yıldız taşı" denen bir santim boyunda ve çapında üstüvâni bir taş, deliğe yerleştirilirdi.

Kulaktaki yara tamamen iyileştikten sonra, Dervişlerin kalaydan yaptıkları, Mengûş'ler kulağa takılırdı. Bunların Balım taşından yapılmışlarını da gördüm. Bir tanesinin üzerinde kaşık kabartması vardı.

Eski bir yazmada, mengûş'un Hz. Alî'nin Düldül'ünün nalı olduğu, Kûfe'den Bağdad'a giderken düşen nalı, seyisi Kanber'in alarak kulağına küpe diye taktığı şeklinde bir kayıt gördüm.

Osmanlı Pâdişahlarından Yavuz Selim'in kulağında Mengûş'lü resimleri vardır. Yavuz'un bunu takması, mücerred bir insan olmadığına göre gösteriş ve göz boyama gibi olmuştur.

Nefir:

Gezici dervişlerin boyunlarına veya omuzlarına asarak taşıdıkları boynuzdan yapılmış borudur. Bunların, üzerleri gümüşten, altından kaplamalar ile süslüleri, kendinden oymalar yapılmış olanları vardır. Ormanlarda, dağlarda vahşî hayvanlara karşı, öttürerek, onları ürkütüp korkutmak ve kendisini korumak, yerini bildirmek için taşırıldı.

Kütüphanemde bulunan 238 No.lu, (Ali Turâbî Dede bendesi Hafız Ahmed Rüşdî Ankaravî) eliyle yazılmış bir yazmada, Nefir hakkında: (Resu'llâh'ın bunu mi'râçta İsrâfîl ağzında gördüğü, dünyada da Hz. Muhammed ve Hz. Alî'nin askeri başına toplanıp savaşa gitmek için icad ettikleri, Yezîd Lâin'in bunu ateşe yaktığı, o zamandan Hacı Bektâş Velî'ye gelinceye kadar çalınmadığı Hazret-i Pîr'in Horâsan'dan Anadolu'ya gelişinde bir siyah koç kurban ile boynuzundan nefir düzdüğü ve üfürdüğü) kayıtlıdır (s:138).

Bunun sesine Horasân erenleri toplanıp Hacı Bektâş Velî Kızıl Delî'yi aşçı ta'yin ederek o koyunu pişirdiği ve kırkların cümlesinin yediği de kayıtlıdır. Nefir, özellikle, yaban keçisi boynuzundan yapılır.

Teber:

Çift veya tek ağızlı, bir nevi balta gibi, yuvarlak, iki metre kadar uzun saplı bir savaş ve korunma aracıdır. Gezgin dervişler bunu ellerinde taşırlardı. Bazılarının uç tarafı mızrak ucu gibi sivri olur. Seyahatte vahşî hayvan saldırılarına karşı korunmak için kullanılırdı. Bunun mâdenî olan uç parçasının çok sanatkârâne işlenmiş, yazılarla süslenmiş örnekleri "Hacı Bektâş Veli Müzesi"nde çoktur.

Keşkûl:

Hindistan cevizi kabuğunun bir yarısı uzunlamasına kesilerek yapılan, uzunca bir zincir sap ile elde taşınan bir kaptır. Buna: Keşkûl-ü fukara da derler. bu , dervîşin yemek kabıdır. Çeşitli büyüklüklerde olanları vardır. Üzeri oyma işlemler yapılmışlarını gördüm. Sonradan aynı biçimde madenîleri de yapılmıştır.

Adının keskûl-ü fukarâ olması, buradaki fakir sözünün mistik anlamda alınmaması sebebi ile, bunu taşıyan dervişlerin para toplayan kimseler zannedilmesine sebep olmuştur. Bektâşî dervişler, katiyyen kimseden hiçbir nesne istemezlerdi.

Kaşağı:

Sırt kaşımağa yarayan 35-40 cm. boyunda tahtadan, kemik veya fil dişinden yapılma araçlardır. Uç tarafı insan eli şeklinde yapılmışları vardır. Bunları, dervişler kendileri yaparlardı. Bektâşî el sanatları örneği olarak çok güzelleri vardır. Bektâşîler, tımakla kaşınmayı uğurlu saymazlar.

Bunlardan başka kutsal emanet olarak alem (sancak -bayrak), post(seccâde) چراغ (ışık verici, şamdan), sofrâ, buhurdân, gülâbdân da sayılabilir. Saz da Bektâşî ve Alevî'nin kutsal saydığı bir âlettir.

Bektâşî ve Alevî kadınların, özellikle köylerde, başlarında ve alınlarındaki çeki (yemenî)lerin renkleri bazı anlamlara gelir:

Yeşil renkli cekîler, Alevî'lerde ocakzade kadınlarından olduğunu Bektâşîlerde mürşid bacısı olduğunu,

Kırmızı çeki'ler: Kadının evli olduğunu,

Yeşil ve kırmızı çeki'ler: Ocakzade veya mürşid bacısı olup aynı zamanda evli olduğunu,

Beyaz çeki'ler: Bâkire olduğunu,

Beyaz ve Yeşil olursa: Bâkire ve ocak soyundan, mürşid kızı olduğunu gösterir.

Siyah çeki'ler: Mâtem rengi olup aynı zamanda kemâl ifadesidir.

Bunlardan başka kaç çocuğu olduğu, kaçının Hakka yürüdüğü, kaçının erkek, kaçının kız olduğunu bildirir işaretleri de vardır.

Kadın şehre yalnız inmişse kıvrakların tersine giyerler. Bu, yanında erkeği olmadığına işârettir. Kim görürse lüzumunda kendisine yardıma koşar. Bazan aynı anlamda, üçeteğinin ön ucunu kemeline sokar.

Dokunulmaz Hayvanlar:

Eski Türklerin Totem (Mungan)ları vardı. Her aşiretin kutsal saydığı bir hayvan, bir bitki olur, buna saygı gösterirlerdi. O hayvanı avlamaz, etini yemez, o ağaç veya bitkiyi koparamaz, kesemezlerdi. Çadırlarına, bayraklarına bunların resimlerini işlerdi. Adana bölgesinde sakız ağacını kutsal sayarlar, kertenkeleye dokunmazlar. Dersim'de Munzur suyundaki balıkları kutsal sayanlar vardır.

Bazı hayvanlara karşı da bir tiksinti vardır. Bektâşî ve Alevîlerin tavşana dokunmamaları, etini yememeleri, domuz ve ayıdan hoşlanmamaları konusunun kökü çok eskide olsa gerekir.

Hilmi Ziya (Ülken) Bey vaktiyle "Mihrab" dergisinde (s: 338) şöyle diyor: (Oğuzların altılı tasnifine Anzuk olarak giren tavşan Boz-okların merkezî totemi idi. Tabu, mukades (kutsal) olduğundan dolayı kızılbaşlar tavşan yemezler).

Tahtacılar da ayı sözünü anmazlar, "Koca oğlan", "Dağdaki" deyimlerini kullanırlar.

İbn-i Batuta, Sinop'ta tavşan yemeyenlerden bahsediyor. Alevî-ler: "kafası kedi, kulağı eşek, ayakları köpek, burnu fare, kuyruğu domuza benzer. Melun Muaviye'nin kedisi...Hayız da görür. Eti kan pıhtısına benzer. Özel ihtimamla pişirerek yer, yiyenler.. O şartlar altında çarık eskisini pişirseler, yine öyle olur" derler.

Tavşan yememek hakkında Tevrat'ta da (Bab: 14, âyet: VII.) kayıt vardır.

Tıp Talebe Yurdunda iken Alevî bir aşçıbaşımız vardı. Arkadaşlar aşhane kapısına bir tavşan kuyruğu çilerler, adamı deli ederlerdi.

Yolculuklarımda Bektâşî olmayan şoförlerin bile, yolda önlerine tavşan çıkarsa uğursuz saydıklarını gördüm. Bazıları yoldan geri bile dönerlermiş bunu bir şoförden dinledim. Yılan görmeyi de rahat yolculuk alâmeti sayarlar.

Kuşlara gelince: Baykuş uğursuz, keklik müfsid, tuma ise en hayırlı kabul edilir. Kırlangıç kutsal sayarlar. Tuma sesini Hz. Alî'nin sesi gibi kabul ederler. Geyiki Hz. Muhammed'in sevdiği bir hayvan olarak avlamaz, öldürmezler. Koyun, koç kurbanlık olarak mubarektir. At, kardeş ve murad sayılır. At savaşta, darda kalanlara yetişmede işe yarar diye çok severler. Darda kalanlara yardıma koşan Hızır bile "Bozatlı" olarak düşünülür. Zor işlerde doru at'a güvenilir. Demirkır at mubarek ve süslü sayılır, al at hünersiz, Kula: meş'ûm, Yağız at huysuz bilinir.

Güvercin: Bektâşîler için kutsaldır. Zira Hacı Bektâş Velî'nin Suluca Karahöyüğe güvercin şeklinde geldiği hakkında bir lejand vardır. Bunu kafeste beslemezler. Avlamaz, kesmez, yemezler. kuşun özgürlüğünü bozmamak için, kafeste değil, serbest olarak beslenir. Pîr evinde de beslerler ve günlük tayınleri serpilirdi. Eski avcılarının birçoğu oybirliği ile söylediler ki, güvercinler Hazret-i pîr'in kubbesine konmazlar, üzerinde, çevresinde dönerek uçarlar. Bu da denenmiştir.

Dört Kapı-Kırk Makam:

J.K. Birge, Bektâşîlik hakkındaki kitabında, bu konuda, şöyle yazıyor (s: 102): (Meselâ bir kitaptan şeker hakkında ve onun nasıl

kullanıldığı hakkında bilgi alınabilir. İşte bu şerî'at bilgisine benzer.

Bunu eksik bulan bir başkası, doğrudan doğruya şekerin kendisini eline alır ve görür. Bu da tarikat bilgisine benzetilebilir. Bir başkası da şekeri ağzına alarak onun tadını duyarak öğrenir. Bu da: Marifet bilgisi'dir.

Birisi de "Ben şekerim " diyebilirse o da Hakikat bilgisi içindedir. Her kapının on basamağı -makamı- vardır.

Bektâşî Edebiyyatında bu dört kapı, kırk makam konuları pek sık geçer. Yine Bektâşî edebiyatında birinci kapının sâhibi Hz. Muhammed, ikinci kapının sâhibi ve öteki kapılara giden yolun mümessili Hz. Alî olarak geçer.

*Muhammed, Alî; şerî'at, tarikat
Cân ile gönülden ver gel selâvât.
Hünkâr Hacı Bektâş bahr-i hakikat
Sırrını fâşetme, çıkma rızadan.*

Muharrem Mahzûnî Baba

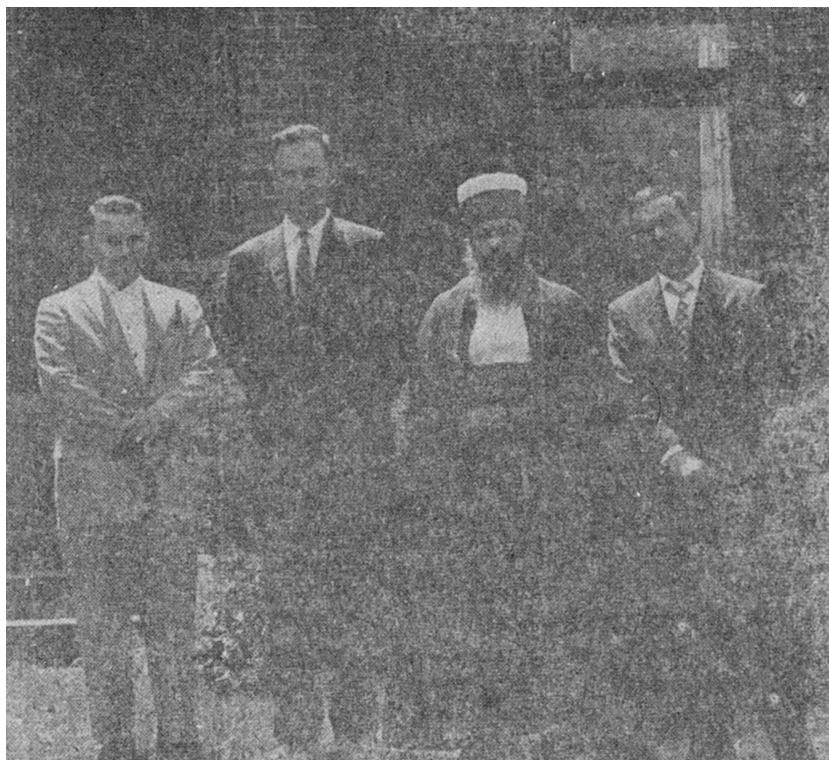
Kezâ, "Ben ilmin şehriyim, Alî onun kapsıdır" Hadîsini de hatırlamak gerektir.

Dört Kapı Üzerine Düşünceler:

Mistiklere göre dört kapı, sırasıyla: "Alem-i nâsût, Ceberût, Melekût, Lâhût'tur". Dört unsura benzetenler ise sırasıyla: Şerî'at: yel, "hevâ", Tarikat: Ateş, ma'rifet! Su, hakikat: Topraktır.

Bektâşîlere göre ise: Şerî'at: Anasından doğmak, Tarikat: İkrâr vermek, Marifet: Nefsini bilmek, Hakikat: Hakk'ı kendi özünde bulmaktır.

Fakir'e göre ise: Şerî'at: Dünyaya gelmek ve bilgi sâhibi olmak ve kendini kurtarmaktır. Tarikat: Dürüst olarak yaşamak "ettiği bazı hatâlara tövbe ederek". Marifet: Bilgisinin meyvesini almak, çevresine, memleketine ve insanlığa yararlı hâle gelmektir. Hakikat: Ebedî hayâta doğmak, İnsanlığın gönlünde yaşamaktır.

Amerika Bektâşi Dergahı.

Amerika Bektâşi Dergâhı

Amerika-Michigan Bektâşi dergâhı
Çiftliğinde Çalışan dervişler.

Bakınız Edîb Harabî Dört kapı için ne yazıyor:

*Şer'i şerîf inkâr olunmaz ammâ,
Şerî'at var şerî'attan içeri.
Tarikatsız Allah bulunmaz ammâ
Tarikat var tarikattan içeri.*

*Gördüğün şerî'at şerî'at değil,
Gittiğin tarikat tarikat değil.
Hakikat sandığın hakikat değil
Hakikat var hakikattan içeri.
Vech-i Harâbî'ye gel eyle dikkat,
Hakkın cemâlini eylersin rû'yet.
Sâde "Hak var" demek değil ma'rifet
Ma'rifet var mar'ifetten içeri.*

Edîb Harâbî

*Her gönül durmaz arar ruhsâr-ı hüsn-ü mutlak'ı
Bence ol mehpâre hem-bezm-i melâik olmalı (1).
Mutlaka ol hüsn-ü Lâhûtî'ye ermek isteyen (2)
Mûsikiden, şîirden şehbâle mâlik olmalı.*

Şair Eşref

(1): Nusha farkı: Varsa ol mehpâre...

(2): Mutlaka ol nûr-u Lâtûtî'ye...

(Bu parçada Eşref "mutlaka güzelliği yüzü", "Lâhûtîgüzellik ve-ya Nûr" ile (Hakikat= Gerçek) i anlatmak istemektedir.

Ma'rifet hakkında:

*Bir bakışta dağınıktır şû'abâtı ilmin,
Bir ufak cümle olur gayesi bin meşveretin.
Kesretinde şaşırıp kalmada ma'nâ yoktur
Noktai vahdet'ini bulmalıdır ma'rifetin.*

Şair Eşref

*Ey makam-ı sır-ı Hakk'tan dem çeken şeydâ nedir?
Ma'nusin fehmeyle kim ol hikmetin âyâ, nedir?*

*Bî-haberdır kulzum-u hikmette gavnâs olmayan
Çerh-i mînâ'dan mu'allak mevc uran derya nedir?
Bû makaamât-ı hafîden sorsa ârifler sana
Bilmezem mûna nedir, dâna nedir, gûyâ nedir.
Kat'ederlerdi sivâdan halk ta'alluk riştesin
Bilseler âşık nedir, ma'sûk nedir, me'vâ nedir.
Râh-ı aşkın rehberi olmuştur Emrâh dehr'de
Bilür ammâ bilmez ol iclâ nedir, ihfâ nedir.*

Erzurumlu Emrâh (Kardeşim

Sabahaddîn Noyan Halife Baba

Erenlerin Erzurumda bulunduğu eski bir nushadan).

HAKİKAT

*Yâr illerinin toprağı bayrağı bağında mücevher,
Alnumda erilmelere ermiş gibi ter, ter...
Rabbim! Bana Aşk, aşk!, diye feryâd ile yandım,
Garkolmuş iken toprağa bir elle uyandım.
Omuzumda o el tüy gibi, okşar gibi cândan
Gönlüm deli ... Çırpınmada binbir helecândan
Baktım göz ucundan ki: çarık, bir de asâ var
Bunlar gibi tozlarla bulanmış bir de abâ var.
Diz üstüne kalktım, "Göreyim, kim bu" dedim bir
Gördüm ki beyâz şehreli nûrlar gibi bir Pîr.
Kırk yıl onu herdem bilirim hissini aldım,
Avcumda onun avcuna deryâ gibi daldım.
Gördüm o işâret, o mühûr nûr-u ezeldir;
Hâl ehlini ber-dâr eden el, tuttuğum eldir.
Duydum o mubârek eli alnumda gezerken
Asûde bahâr meltemi esmiş eriyor ten...
Ben sormadan, ol söylemeden Hakk'ça konuştuğ
Bir ânda bütün cevvi dolaşmış iki kuş'tuk.
Bir ân o İlâhî sesi duydum ki derinden*

Şimşek gibi geçmekte gönüller üzerinden:
-"Aşık!. Bulanıp toprağa çok mertebe buldun,
Artık sana âşık diyorum, dün ise kul' dun.
Geçtim göz açıb yummada binlerce cihânı
Göstermek için dost'a bugün kevn'i, mekân'ı.
Nerdeyse sabah olmada, günün vakti tamamlar.
Gel, biz gidelim...Ugranacak çokca makam var."
Bir yemyeşil, uzsuz kıra vardık...Yüce durdu
Gülbân okuyub ellerini üç kere vurdu.
Bir ânda bütün manzara hülyâyâ büründü,
El, baş göğüs üstünde o pîrler ki göründü.
"-: Hoş geldin erenler, yüce Sultân!" dediler hep.
Tam kırk kişi nûryüzlü, Cüvânmerd idiler hep.
Ol manzaranın haşmeti cânlar eritirken
Pîrim yüce Sultân sözünü söyledi birden:
"- : Ey Hakk eri Pîrler!. Bu er Aşık Noyan'ımdır.
Sizler gibi dost, Hakk eri, cân içre canımdır.
Vardım ki huzûrdan bize fermân buyururlar
Kattım size bir bedr-i fakiir. Olsun uğurlar!."
- Eyvallâh erenler! diye tekbir ile birden
"Gel, dost!." sesi yükseldi o kırk nûr gibi pîr'den.
Bir ânda karıştık, bütün âlemle bir olduk.
Dökmekte ecel terleri yok olmada cânım,
Ateş sulamaktan kuru yâkut gibi kanım.
Baktım ki o Pîr tutmuş elimden, yüzü gülmüş,
Bir tatlı bakış.. Bir yana hem boynu bükülmüş.
Gösterdi yeşilliklerin ardında bireyvân.
Sûlar akıyor, oniki cebheydi şadırvân
Aheste varıp bunları bir yanda bıraktık,
Zümrüd halının bağrına bir sû gibi aktık.
Bir kuytu, güzel gölgeye vardık.. Yüce durdu
Gülbân okuyub ellerini üç kere vurdu.
Bir ânda bütün manzara hülyâyâ büründü.
Karşımda duran gölgede bir nûr ki göründü.
Gökten "O" bulutlarla beraber süzülürken
Bir çift koca arslan da beraberdi yürürken.

Gözler kamaşır görmeğe cânânı bu nûrdan,
 Ben, dârdâki Hallâc gibi geçtim yüce Tûr'dan
 Tek tek basamaktan geliyor Aşk ulu'sundan,
 Çift elle getirmekte o Sevdâ dolusundan...
 Gördüm, dolu tasta öte bir çift gözü gördüm,
 Cânâna gözüm nûru denir ma'bedi ördüm.
 Tenden geçerek dizlerimin üstüne çöktüm,
 Hem vârimü hem gönlümü canânıma döktüm.
 Pîrim Yüce Sultân bile omuzumda tutundu.
 Cânân sesi Ney seslerinin zevkini sundu:
 "- : İç! Kim uğur olsun, Yüce Sevdâların olsun!
 İç! Kim bu ilahın gibi şeydaların olsun!
 İç! Kim o ezellerle ebedler senin olsun!
 İç! Kim yüce Sevda bağı öz gülşenin olsun!
 Ölmek bile cân kamada, sen cân vererek iç!.
 Her damlada sevdâna gönülden ererek iç!.
 İçtim, bana her damlası ummân bu dolûdan,
 İçtim beni yok etti o cânân bu dolûdan...
 İçtim, canı canânı berâber bu dolûdan,
 Geçtim dü-cihânlar ki serâser bu dolûdan...
 Ben Aşk-ı hakiki buluyorken dolu tasta,
 Baş koydu hemân bağına mebhût iri arslan.
 Hem yâr eli, hem Pîr eli omuzumda bir olmuş,
 Erdikçe hakikatlere gönlüm esir olmuş.
 Benlikten uzak Hakk ile Hakk hâllere geldim,
 Secdemde o topraklara sevdâmla yüceldim.
 Pîrim dedi: -"Evlâd, sana Aşk sundu erenler!.
 Koybiryana şimdengerû yok ben ile sen'ler..
 El sundu Çalab, bahtını sevdâlara sal doost!.
 Gitmek demidir, Aşk ile kal, yâr ile kal doost!
 Baktım ki bir el sırtıma okşar gibi değdi,
 Kan terdi beden, dil içi boş demdeki ney'di.
 Gördüm ki gönül rûhunu demden deme sardı,
 Bir ânda şafak söktü, bütün kırlar ağardı...

Aşık Noyan (27 Nisan 1949 Ankara)

(Dr. Bedri Noyan)

NEFES

- Abdâl Mûsâ Sultân'a nezrîe-

*Erenler toplanır meydânımızda,
"Yok meydan'ı değil, vâr Meydânı'dır".
Hakikat söylenir erkânımızda
"Ar meydânı değil, er Meydânı'dır".*

*Arifî arınıb neyle yuydular?
Ölmeden öleni neye koydular?
Öğren üçler, beşler, kırklar, yediler..
"Ört elin eteğin, sırr Meydânı'dır".*

*Edebi, erkânı, yolu bulasın.
Ummânsan zerreyile taşıb dolasın.
"Enel" Aşk diyenin bilib Mevlâ'sın
"Çek çevir kendini kâr Meydânı'dır."*

*Yol açık gönlünde aşkı bulana,
Dört kapıyı, kırk makamı bilene.
Aldanma zâhiddenden gelen yalana
Kör Meydanı değil, gör Meydânı'dır.*

*Aşk Bedri Noyân gerçek er ise,
Üstâdı uğruna fedâ yâr ise,
Mansûrun katına erem der ise
Urganı boynunda dâr meydânıdır*

Aşk Noyan 1945

İbadette Türkçe

*Bir ülke ki câmiinde Türkçe ezan okunur,
Köylü anlar ma'nâsını namazdaki duanın.
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur
Küçük, büyük herkes bilir buyruğunu Hüda'nın
Ey Türk oğlu!. İşte senin orasıdır Vatan'ın!..*

Ziya Gökalp

Bektâşîlik, Türk milletini, Allahın kendi diliyle konuşturmuş, Kur'anın Arabca metin hâlinde âyetlerini, tercüman denilen kısa dualarında ve diğer gülbanklerinde ve erkânında Türkçe olarak kullanmıştır. Yani, onu manevî zevk ve heyecânında kendi dili ile iç duygularını apaçık ifade edilir bir serbestliğe kavuşturmuştur. Böylece, bütün bir milletin ibâdetinde ve allahına yakarmasında birleşmesi ile onların rûhen de birbirlerine, kaynaşmaları sağlanmış oluyordu.

Zâten, dînin toplumda yapacağı görev müşterek heyecân, müşterek mânevî zevke götürme ve bütün bir milleti tek beden halinde kaynaştırmadır. İşte, Bektâşîlik, bunda tamamen başan göstermiş, gönül yoluna tamamen milli bir yoldan gelerek, milli bir kapıdan girmiştir.

Bu konuda birçok bilginlerimiz eserler, makaleler yazmışlar ve aynı tezi savunmuşlardır. **Bir ara hiç değilse ezân Türkçe okunurdu. Sonradan, ne garibdir ki, o da bırakıldı.**

İbâdetin bile Türkçe olması ne güzel olur. Zâten ibadetin dili olamaz. Herkes Allahına kendi diliyle gönlünce yakanır. Hele biz Türkler İslâmiyetin koruyucusu, İslâmın kılınıcı olarak yer yüzünde onun en gerçek mümessiliyiz.

Onu mahvolmaktan kurtaran Türk milletinin, dili, ibâdetinde lâ-yık olduğu yeri almaya hak da kazanmıştır.

Bektâşî ve Alevîler de bu hakkı veriyor, öyle yapıyorlar. Rahmetli Atatürk de Mehmed Akife Kur'ân-ı Kerim'i manzum olarak Türkçeye çevrime görevini vermişti. Akif'in bu konuda neler yaptığını Atatürk'ün kendi ağzından dinlemiştim. (16 Ocak 1937 Cumartesi günü Perapalas salonundaki konuşmaları. Bu anımı Aydın gazetelerinde ve Ankara'da Türk Kültür Demeğinin "Demek dergisinde-sayı:4, 1962. yayınlamıştım).

Eğer bu düşünce gerçekleşse idi, Türkiyede bugünkü sosyal durum çok başka türlü olurdu.

İbadette herhangi bir dille Kur'an okunabileceğine dair fetvâlar da vardır. Buhâra'da namaz İrân dili ile kıldırılmış. Endülüs'te İspanyolca Kur'ân okunmuştur. (Rîza Nûr, Türk Tarihi, cild: 12, s: 236). (Ahmet Refik, Umumi Tarih, cild: 4, s: 281).

Bugün Endonezya müslümanları Kur'ân-ı kendi dillerine çevirmiş, onunla namaz kılıyorlar.

Bir de İbadethâne konusu var. Bektâşî, Alevî ibâdetini gece, ve evinde yapar. (Cami'den önce mektep) onun düsturudur. Meydan odasında da ahlâki törenini yapar. Niyazlarını yapar. Kendisi ile Allahı arasına kimseyi sokmaz.

Mistikler, İnsânları, "Avâm, Havâss, Ahass-ül-havâss" (Sıradan insanlar, Seçkinler, Seçkinlerin en seçilmiş) olarak ayırmışlardır. Varlık birliğinden haberi olmayanlar, şeriatın sadece dış yüzünü bilenler birinci bölümde, Gerçek yolda gidenler ikinci bölümde, Gerçeğe ermiş olanlar üçüncü bölümdedirler. Sıradan insanlar: İbâdet etmekle, buyrukları yerine getirmiş olur ve bu suretle Cehennem azabı ile korkusundan kurtulacağını, Cennet nimetleri ve hûnilerine kavuşacağını ümîd eder. Seçkinler ise sadece Allah için, onun buyruğu diye ibâdet eder. Bir Umduğu veya korktuğu nesne için değil... Gerçeğe ermişler için ise ibâdet: Mutlak varlığın işleridir. Onun ibadeti üzerine düşeni yapmasıdır. İbâdeti yapan zâtıdır. İbâdet eden ve edilen birdir.

Görülüyor ki ibâdet, her üçüne göre aynı ibâdet, fakat görüş ve duyuş ayırdır.

İbâdetin birinci şartı riyâsız olmasıdır. Sonra büyük bildiği huzurda onunla ruhî bağlantı yapabilmek ve ondan gayrısını - Mâsivâ'yı- tamamen unutmak lâzımdır. Yunus Emre, bir şiirinde, şöyle diyor.

(Bizim milletimiz diğer milletlerden başkadır. Dînimiz de öyle... Namazımız görünüşte bir yıkanma, el ayak oynatma ve secde etmeksizin kılınır. Hak ile dâima beraberiz. amma, ne bir Kâbe ve mescid, ne eğilme ve yere kapanmamız vardır. Senin yıkanman kötü işlerini ne kadar arıtır? Ancak Allah bizi inâyetiyle temizlesin. Kimin sözünü kim bilsin? Bu hâle akıl ermez. Yarın, orada, Müslüman olanımızla yoldan sapanımız belli olur).

Kıble'ye gelince: Kıble beştir. Mekkedeki kıble ten kiblesidir. Bektâşîlikte meydan taşıdır. (Meydan odası konusunda bulunur. İleride anlatılacak). Kalb kiblesi: Beyt-ül-mâ'mûr'dur. Meydan'dır. Akıl kiblesi: Arş'dır: İnsanın beynidir, tefekkürüdür. Bektâşîlikte Çerağdır, posttur, mürşittir. Fehim kiblesi: Kürsîdir, İmândır. Bektâşîlikte Çerağ tahtıdır. Cân kiblesi: Zât-ı bârîdir. Cemâlullâhtır. İnsanda tecelli etmiştir.

Kur'ânda İbadetle İlgili Ayetler ve Hadîsler

Namâz-ı ebehân sevh-i Sücûd-est

Namâz-ı ârifan terk-i vücud-est

(Mevlânâ)

(Akılsızların namazı sevhi secde ile uğraşmak, anlayışlıların namazı kendinden geçmektir).

Avâm yolunda abdest, namaz, oruç, zekat beden amelleridir. Aşıklar yolunda bir de can amel'i var. Bu yolda gûsûl, gönlünü gerçekten başkasından yuymaktır. Gönlünde şerr'den bir nesne kalırsa o kimse cünübdür. Bu kirlilikle yüzbin yıl başını seccadeden kaldırmasa sevgilinin makbulü olamaz.

Aşk abdesti: İki cihan sevgisi ve düşüncesinden el-yüz yıkmaktır. Bu yolda gerçek kible, inanmış kimsenin kalbidir, gönlüdür. Bu kibleye karşı duran gerçeğin yüzünü görür.

Aşk yolunun orucu gerçekten gayriye gözünü, kulağını, ağzını yummaktır. Hac: Gerçek kabe olan dost gönlüne yönelmek, onun çevresini dolanmaktır. Zekat: Gerçek yoluna can vermektir. Varlıktan geçmedir.

İbadetten önce alınan abdest, dış temizliğidir. Asıl abdest içi, gönlü temizlemektir.

Ey binamaz diye beni Haktan uzak gören

Sığmaz senin hayaline mihrab-ü minberim

Sen sade beş vakitte ararsın Allahını

Ben her zaman Onunla, emin ol, beraberim.

(Kazım Vehbi)

Kur'ân 51. Zariyat sûresi, ayet: LVI. da geçen "Liya'bidûne." "Bana kulluk etsinler sözünü, mistikler "Liya'rifûne.." Beni bilsinlen anlamı ile tefsir ederler.

*Yarattı ins-ü cin Zatın bilüb bulsunlar deyû
Mâ Halaktülcinne vel-ins-illâ Liya'bidûn.
Ba'zılar bu ayetin hakkında etti ihtilaf
Murad-ı Hakk budur derler arıfan: Li-ya'rifûn.*

(Allah, insan ve cini zatını bilsin ve bulsun diye yarattı. Ayet: Cin ve insanı bana kulluk ettsinler diye yarattım diyor. Bu ayet hakkında anlaşmazlık oldu. Arifler burada Hakk'ın muradı "Beni bilsinler diye" şeklindedir, derler).

Bektaşilikte "gündüz şevk ile dünya işine..Gece Aşk ile ahiret işine.." formülü vardır.

Caferi mezhebinde günde 17 rekat namaz vardır. Seferde onbirdir. Erkanda esas Niyazdır. Muğlalı Mücrimi şöyle diyor:

*Bilmem sünnetleri bilmem farzları
Hakk için bana bir Niyaz yetmez mi?
Va'zım, nasihatim bu çok sözleri
Hakka hoş gelecek bir söz yetmez mi?
Bir kulak gerektir söz işitmeğe
Bir el yeter dost elinden tutmaya,
Bir ayak isterim yola gitmeğe
Hakka doğru giden biz iz yetmez mi?*

Şimdi Kur'an-ı Kerim ayetlerinde ve birkaç Hadiste namaza ait buyrukları gözden geçirelim:

2. Sure, Bakara, ayet: CXV.: (Ve Li'lâhül meşrik-u vel-magrib-u.) = (Güneşin doğduğu taraf da, battığı taraf da Allahındır. Yüzünüzü hangi tarafa dönerseniz Allaha ibadet ciheti orasıdır).

3. Al-i İmrân suresi, ayet: CXIII: (leysû sevâen min ehl-il-ki-tâb-i..) = (kitab sahibi olanların hepsi bir değıldirler. İçlerinde öyle dosdoğru bir kısmı vardır ki geceleri kalkarak Allahın ayetlerini okuyup secdeye kapanırlar).

Onbirinci Hûd suresi, ayet: CXV. (Salât'a günün iki vaktinde gece kalkınız).

17. İsrâ suresi, ayet: 78-79: (Güneşin zevâlinden gecenin karan-

lığı bastığına kadar salata kalk. Sabah salâtını da yap. Gece uykuyu bırakıp da salâta dur).

30. Rûm suresi, ayet: XVII-XVIII.: (Akşama kavuşurken, sabaha ulaşırken Allahın şanını yüceltin (onu tesbih ediniz). (Geceleri de, sabahları da göklerde ve yerlerde ona hamd ediniz.)

50. Kaf suresi, ayet 39-40 : Gün doğmadan ve batmadan önce yaratana an ve geceleri de onu yücelt).

53. Tûr suresi, ayet: 49. (Kalktığın zaman Tanrının yüce şanını tenzih et. Geceleyin de, yıldızların batmasından sonra da yine onun şanını yücelt).

73. Müzemmil suresi, ayet: II.: gece kalk (ibadet et). ayet: VI.: (Geceleyin kalkıp ibadet etmek en sağlam, en tesirli olanıdır). Ayet: VII.: (Çünkü gündüzleri, senin uzun uzadıya işlerin vardır).

76. İnsan "Dehr" suresi, ayet: 25-26.: (Tanrının adını sabah akşam an). (Gecenin bir bölümünde ona secde et. Gecenin uzun kısmında da onun şanını tenzih et)

Hadis: (Beşşir-il-mesâ-în-e fîz-zulemi..) = (Karanlıkta "gece" mescitlere gidenleri kıyamet gününde tam nûr ile müjdeleyiniz) (Cami-ussagir'den).

Hadis: (Bir saatlik tefekkür, bin yıllık ibâdetten hayırlıdır).

Beş vakit namaz hakkında Kur'an-ı Kerimde katî zaman tayini yoktur. Tefsirler yakıştırmadır. Fakat sabah, akşam ve bilhassa "gece salata kalkınız" buyruğu vardır. Bektaşiler de bu emirlere uyarak gündüz çalışırlar, gece ibadet ederler; sabah ve akşamları da Türkçe olarak dualarını ederlerdi.

Şimdi bir de Bektaşî ve Alevilerin niyaz ve ibadet konusunda üzerinde durdukları birkaç ayeti beraberce okuyalım:

2. Bakara suresi, Ayet: 3.: (Hani Rabbin meleklere demişti ki: Ben yer yüzünde bir halife yerleştireceğim. Onlar da: "Yeryüzüne, fesad çıkaracak, kan dökecek bir kimsemi yerleştireceksin? Biz ise sana hamd ederek, seni takdis ederek, seni tenzih ediyoruz" demişler. Hak taala da "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" demişti. Ayet: 31.: (Allah Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra onları (yani isimlerin müsemmalarını) meleklere göstererek: "Davanızda gerçek iseniz bunların adlarını bildirin!." dedi. Ayet: 32b: (Melekler: "Ulusun, yücesin, kutsal ve münezzehsin!. Senin öğrettiğinden

başka bilgimiz yoktur. Herşeyi tümü ile bilen, herşeyi hikmetle yapan sensin!." dediler). Ayet: 33.: (Allah buyurdu: "Adem!. Onlara bunların isimlerini bildir!." Adem de bildirdi. Allah buyurdu: "Ben size göklerde ve yerde görünmeyeni, sizin açıkladığınız ve gizli tuttuğunuz herşeyi bilirim, demedim mi?). Ayet: 34.: (Hani biz, melekleri: "Adem'e secde edin!." demiştik. Onlar da hemen secde etmişlerdi. Yalnız İblis bunu yapmamış ve kibirine yedirmemişti ki zaten kafirlerdendir).

BEKTAŞİLİKTE NİYAZ:

Bu ayetlerde insanın yeryüzünde Tanrı halifesi olduğu, diğer bütün yaratıklardan ve meleklerden şerefli, üstün olduğu anlatılmaktadır. Keza: "Allah insana bütün isimleri öğretti" ayeti ile, insana canlı cansız her yaratılmışın özelliklerini, karakterlerini, sıfatlarını öğrettiği kastedilmiştir.

İnsan da, bu bilgisi ile, eşya ve diğer yaratılmışlar üzerinde hüküm sürecektir.

Kur'anda şeytanın ademe secde etmesi emrolunuşu yedi defa geçer: Bakara, â'raf, Hicr, İsrâ, Kehf, Tâhâ ve Sâd surelerinde..

Bir de "mi'raçta Allahı genç bir delikanlı şeklinde gördüm" hadisi-i Şerifi ile (Ona kendi ruhumdan üfledim) buyruğu vardır.

Merhûm Basri Baba bir nefesinde şöyle diyor:

*Geldik canlar sizinle bu dem cemâl cemâle
Edin cemâle secde, çünkü emr-i Hüdâdır.*

Mehmed Ali Hilmi Dedebaba da şöyle diyor:

*Dost cemâlin görmeğe her bir a'zam göz oldu.
Pâyine yüz sürmeğe içim, dışım yüz oldu.*

Yalnız Bektaşilerde değil, bütün mistik kurumlarda, "Niyaz" en önemli erkandan biridir. Lugat anlamına göre Niyaz = yalvarma, dua demektir. Sevilen, sayılan, kendisine bağlılık duyguları besle-

nilen bir insana, mürşide karşı yapılır. Bu niyazı mutaassıb düşünce "insana tapma" gibi tefsir etmiş ve yemiştir.

İnsanın şeref ve üstünlüğü bütün mistik kurumlarda olduğu gibi, Bektaşilikte de ele alınmıştır. İnsana Niyaz edilir. Nasıl, Hudeybiyyede ağaç altındaki Biat hakkında gelen ayet (Fetih suresi, ayet: 10.) Hz. Muhammede biat eden, yani onun emrine giren, gerçekte bana biat etmiştir, yollu ise burada da niyaz, gerçekte niyaz edilen insan yoluyla Allahadır.

Secdenin aslı saygı ile eğilmektir. Alnını yere koymak değildir. Ahmet Rıfat efendi "Mir'at-ül Mekaasid" de (s:220) (İslam gelecek selamla ol inhina dahi iptal olundu) diyor ki niyazın aslı da yere kadar secde etmekten ziyade ayakta saygısını belirtir bir şekilde durmaktır. Sadece başı öne eğmektir.

İşte bu duruşa Peymance derler. (Aslı pay Mâcân). Niyaz duruşu şöyledir: Sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerine konur. Kollar göğüste sağ üstte, parmaklar düz ve açık olarak çaprazlanır. Her elin orta parmağı ucu öbür taraf omuzbaşı istikametince gelecek şekilde tutulur. Baş göğüse biraz öne eğilmiş olarak durulur. Ayak başparmaklarını üst üste koymağı "ayak mühürlemek" derler. Bu niyaz duruşunu almağa da: "peymânçe'ye geçmek" derler.

Secde: Namazda ve niyaz ayinlerinde makamlara yapılır. Bunda ellerin iç kısmı yere konmaz. Aksine, başparmaktan başka dört parmak avuca doğru bükülerek bu dört parmağın sırt tarafı ile başparmağın uç tarafının içi yere dayanır. Dizler bükülür, sol diz yere dayanır, evvela sağ göz, sonra sol göz, en sonra da alın yere değiştirilir ve ayağa kalkılır. Yine niyaz duruşuna geçilir. Namazda secde edilecek yere Kerbela toprağı konur.

Yaşlılar secdeyi ayakta niyaz ile de yapabilir.

Mürşide Niyaz: İkrar töreninde, چراغ uyarma akşamlarında ve mürşid katına varıldığında evvela darda (oda ortasında) peymânçe'ye geçilir. Ayak mühürlene mühürlene yürüyerek mürşide varılır. Diz çökülerek evvela sağ sonra sol dizine niyaz edilir sonra eli, kalbi hizasında sol göğsü öpülür. Nihayet postunun sağ taraf ön (yani öpülür), ucu öpülerek ayağa kalkılır. Peymânçe'ye geçib hafif bir reverans yaparken mürşit de ona karşı bir secde eder.

Çerağ uyarılan akşamları yapılan niyaz erkanını ilerde yazacağım.

Meydan Odası-Erkân:

(Erkânı gizli tuttuk demişler. Yine de tutulamamış. Bilen yazmış bilmeyen yazmış. Evrensel din, mezhep ve inanışların metodları, prensiplerini yalnız yöneticileri değil bütün mensupları da bilir. Bunu herkes de bilmelidir. Bektâşîlik için de böyledir. Gizlilik yüzünden basit ve âdî dedikodular meydanı sarmıştır. Bunları yoketmenin en kudretli silahı gerçeği açıklamaktır. (Müslümanı dini âşikâre) diye bir halk sözümüz var. Türk'ün gerçek Müslümanlığı olan Bektâşîliğin de gizlenecek hiçbir yönü yoktur.)

Meydân Odası:

Erkân konusuna girerken Bektâşî ve Alevîlerde ibâdet yeri olan "Meydân" yani resmi tören odasından bahsetmeliyim. Buraya "İbâdet meydânı", "Erenler meydânı", "Kırklar meydânı" da derler.

Odanın giriş kapısının iç kısmına "eşik"derler. Bazı meydân odalarında burası ayrı bir şekilde inşa edilmiştir. Genişçe olan odanın ortasına "Dâr" veya "Dâr-ı Mansûr" denir. Ekseriyâ giriş kapısının karşısında bir ocak bulunur. Bu, "Kûre makamı"dır. Kûre, ocak demektir. "Hz. Fatıma ocağı" da denir. Ocak olmayan yerlerde bunun yerine bir çerağ (Şamdan ile mum) koyarlar. Bu çerağ Kûre makamı'nı temsil eder.

Odaya girene göre sağ taraf karşı köşede yerden biraz yükseltilmiş olan kısımda Mürşid postu "Ahmed-i Muhtâr postu" vardır. Mürşit oturunca soluna gelen yerde, odaya girenin sağında kalan duvarın önünde "Çerağ tahtı", bulunur, buna "Taht-ı Muhammedî" de denir. Bu, birisi zemin hizâsında olmak üzere dört basamaklı bir kürsü olup üç basamağına da mumlar konmuştur. Bunlar oniki tane olup "Tâlib çerağları" denir. Çerağ tahtı'nın önüne, en alt basamağına tek olarak üç fitilli bir kandil konur. Buna "Kaanûn-u evliyâ çerağı" denir. Fitiller Allah-Muhammed-Alî nûrunu temsil eder.

Tahtın önüne, ortaya, beyaz bir örtü üzerine büyücek teslim taşı şeklinde "Meydan taşı, Kanaat taşı, Mürüvvet taşı" denen bir taş konur.

Bazı dergâhlar da kaanun cerâğının karşı tarafında -Odanın öte-

ki tarafında- tek bir çerâğ bulundurulur. Buna "Sirâc-ı Münîr" denir ki özel olarak, Hz. Alî için konulurdu.

Cerâğ tahtının solunda Rehber postu vardır. Buna "Aliy-el-Murtazâ postu" da denir. (Bazı yazmalarda burada duran post için "Gâib erenler postu" diye kayıt vardır.)

Mürşidin sağında, giriş kapısının karşısında Kûre= Ocak vardır.

Ocaktan sonra sıra ile, giriş kapısının sol tarafındaki duvar boyunca, postlar dizilmiştir.

Meydanda 12 post vardır: 1) Horasân postu (Pîr postu). 2) Ahmed-i Muhtâr postu (Mürşid postudur. Hz. Muhammed makamıdır). 3) Alî postu (Rehber makamıdır). 4) Aşçı postu (Seyyit Alî Sultan makamıdır). 5) Ekmekçi postu (Balım Sultan makamıdır) 6) Nakib postu (Kaygusuz Sultan makamıdır). 7) Atacı postu (Kâşgarlı Alî makamıdır). 8) Meydancı postu (Sarı İsmail Sultan makamıdır). 9) Türbedâr postu (Kara Donlu Cân Baba makamıdır). 10) Kurbançı postu (Hz. İbrahim makamıdır). 11) Ayakçı postu (Abdâl Mûsâ Sultan postudur). 12) Mihmândâr postu (Hızır Aleyhisselâm makamıdır).

Bunlardan başka Kilerci postu (Hacim Sultan). Kahveci postu (Şeyh Sâzeli) v.b. gibi postlar, bazı yazmalarda zikredilmekte ise de aslı yazdıklarımızdır.

Giriş kapısının solunda "Meydân taşı" denen bir taş vardır. Buna "Kızıl Eşik Niyâz taşı", "Mürüvvet taşı" da derler. Burası Kulu Açık Hacim Sultan Makamıdır. Suçluya cezâ makamıdır. Bunun hemen sol tarafında "Horasân postu" vardır. Daimâ siyah renkli bir posttur. Baş kısmı altına doğru kıvrılır. Bu posta oturulmaz. Yanında bir de çerâğ bulunur ki buna da "Horasân çerâğı" denir.

Pîr evindeki Meydân Evinde, bu postlara ilgili babalar otururdu. Sair dergâhlarda yapılan dinî âyinlerde bulunanlara sıra ile baba, dervîş ve muhibbler otururlar.

Meydâna önce mürşit girer. Eşiğe, Horasân, postuna ve makamına niyâz ile postuna oturur. Mertebe sırasıyla önce erler, sonra yine mertebe sırasıyla bacılar meydana girer. Bacılar ayrı bir tarafta otururlar.

Cami ve Meydan:

Meydân odası Bektâşî ve Alevînin ibâdet mahallidir. Bunu cami ile mukayese etmek isterim:

Camie gündüz girilir, orası sırâta tâbidir. Meydan'a ise gece girilir. Zât'a mazhardır. Yâni cami gündüz açık, gece kapalı; Meydân ise gündüz örtülü, gece açıktır. Cami sıfatlar âlemi, Meydân Zât-ı İlâhî sırrıdır.

Camide şeriat, meydânda marifet vardır.

Camide ibâdet, Meydânda ibâdetle beraber "Tevhîd" için toplanılır.

Cami, (İnne evvel-e beyt-in vuzla Lin-nâs..."3 Al-i İmrân sûresi, âyet: XCVI-XCVII "İnsanlar için ilk kurulan ev Mekke'deki evdir ki kutludur" icabındadır. Meydân ise: (Feeynemâ tüvellû fesenmme vechullâh = Hangi tarafa dönerseniz Allah ibâdet ve itaat ciheti orasıdır) lüzumundadır. Meydân "Beyt-ül-mukaddes" tir. Kutsal evdir. Gayb erenlerinin (Ricâl-ül-gayb) toplantı yeridir, Mahşer yeridir. Uhrevî doğuş alanıdır. Meydân ezelin başlangıcı, Edebin sonudur. Cân alınıp cân verilen, peymân (yemin, söz) alınıp, ikrâr verilen yerdir. Meydân öğrenilen kabirdir. (Ölmeden ölen) için. Ezeli kudretin meydâna vurduğu yeri "Nûn velkalem" noktasıdır. Ademin medbe ve miadı (önü-sonu) dır. Meydân ezeli sahne, Alî'nin isteği, Teceli makamı, Tanrı evi. İlâhî aşk bahçesi, Tanrı sırrının niyâz sayfası, Yaratıcının sırlarının meydana vuruş alanı, aşıkların cennetidir.

Câmi (Fevell-i vecheke şatr-al-mescid-il-harâm-i.." 2 Bakara sûresi, âyet: CXLIX.= Yüzünü mescid-il-harâm tarafına döndür) yönüne dönmüştür. Meydân. (Velilâh-il-mesrik-u velmegrib-u...= Doğu tarafı da batı tarafı da Allahındır) hükmüne uymuştur.

Camii: Dünya meydana, meydân: büyük mahşerdir. Camii: hayat örneği, Meydân: Edebî hayatâ götüren ölüm sahnesidir. Cami'de ibâdet: Borcu ödemek, meydanda niyâz: Mirâca varmak içindir. Cami': Güven yeri, meydân: Kurban yeri, sonsuz saltanat yeridir.

Camiin taştan mihrâb ve duvarı var. Meydânda nurdan "Eles-tü.."mihrâbı...(Elestü bi Rabbiküm kaal^ü belâ.." 7. A'râf sûresi,

âyet: CLXXI. = Ben sizin Rabbiniz değil miyim demiş, onlar da "Evet" demişlerdi).

Camide Kibleye dönüş var, Meydanda karşılıklı kible oluş. Camide hoca ve müezzin var, meydânda Taht-i Muhammedî var, Tanrı elçisinin Gadîr-i Humm'daki konuşma kürsüsü var. Camide ezân-ı Muhammedî, meydân'da ezân-ı muhabbeti ve gülbank-i Ahmedî var. Camide yazılı Kur'an, meydânda konuşan Kur-ân okunur.

Camide âmîn, âmîn...derler. Meydânda Allâh Allah!... Camide Fâtiha okunarak el yüze sürülür. Meydânda Fâtiha'nın sırrı görülmek yüz yere sürülür. Camide ehli "Liya'büdün.." hâlinde, Meydân ehli "liya'rifün.." sırrındadır. (51. Zâriyat sûresinin LVI. âyeti: Ben cinleri ve insanları bana kulluk etsinler diye yarattım, anlamındadır. Mistikler bu âyetteki kulluk etsinler "Liya'bidün" sözünü, beni bilsinler "Liya'rifün" anlamında tefsir ederler. Yukardaki cümle buna işaret ediyor)

Camide namaz kılanlar birbirlerinin yüzlerini görmeden dururlar. Öndeki sıra ardındakine sırtını dönmüştür. Meydanda ibâdet ve Ayn-ül cem'e giren Bektâşîler ise, uyarıcı -yol gösterici- orada hazır olanların tümü birbirlerinin yüzlerini görürler.

Camide (Len terânî..7. A'râf suresi, âyet: CXLII., bana görün diye yalvaran Mûsâ'ya Allah'ın hitâbı: -Sen beni göremezsın!..) içinde ateş korkusu, Cennet için yalvarış (Havf ve Recâ) varken, Meydân'da her ikisinden de geçilerek Tanrı rızası ve cemâl aranır, bulunur.

İşte Bektâşî için meydân'ın durumu ve değeri kısaca budur.

Meydân odasının duvarlarında münasip resim ve yazılar (sanat-kârâne yazı levhaları) bulunur.

Ayn-ül-cem'de denilen İkrâr töreni, Muharrem ayının 1-12. geceleri ve Sefer ayı dışında her gün yapılır. Fakat Muharrem'in onikinci günü akşamı, Hidrellez günü akşamı, miraç, mevlûd kandilleri gibi akşamlarda yapılanlar daha makbul sayılır.

Bacılar, derviş olabilirler, bütün dervişlik hizmetlerini görebilirler, yalnız rehberlik ve sâkilik hizmeti yapamazlar. Yalnız bacılardan ibâret bir sofrada bir derviş bacı o sofraya başkanlık edebilir. Erlerin bulunduğu bir sofrada edemez.

Bektâşîlerde karı ve kocadan her biri, diğeri nasib alırken, Meydânda bulundurulmaz. Zira: O meydanda nasib alan orada hazır olanların kardeşi olur. Ondan sonraki Ayn-ül-cemlerde beraber bulunabilirler. Bu, karı-kocanın beraber alınmamasının sebebi: Hz. Muhammed'in Mi'râca eşi ile birlikte değil, yalnız başına gitmiş olmasıdır. Keza Mi'râçta gördüğü Arslan da tektir. Yanında dişisi yoktur. Bu sebeple rehber de tektir.

Alevî ikrar töreninde karı-koca, Rehber, ve her iki tâlibin musahibleri olan eşler yâni beş kişi beraber mürşid katına varırlar.

Mum gibi dimdik ol...

Yan!. Çevrene ışık vererek erimenin zevkine er.

Doost!

(B. N.)

YOL'A GİRİŞ

Türklerde And İçme:

Türkmenlerin, hakanlarını seçme ve ona and içirme töreninde Bektaşî ikrar veme törenine benzer yerler var. Onlarda da kağan seçilecek bey bir post üzerinde oturur. Diğer boy beyleri bu postun kenarından tutarak onu dokuz defa kaldırıp indirirler. Sonra boy-nuna ipekten yapılmış bir bağ bağlarlar, devlet işlerini doğru yapmayı borç bileceğine yemin ettirirlerdi (H. Ziya, (ülken) Mihrab mecm. S:240).

And içme sözü, bu tören yapılırken herhangi sulu bir nesnenin içileceğini düşündürüyor. İsa'nın doğumundan önceleri, Türk Hükümdarı Tanju'nun Çin Elçisi ile yaptığı andlaşmada bir dağ tepesinde beyaz bir at kestiği, ve şaraba kan karıştırıp içtiği, böylece kan kardeşliği yaptığı bilinmektedir.

Heredot'dan İskitlerin, bıçakla biryerlerini kesip kanlarını şaraba akıttıklarını, kılıç, ok, mızrak gibi silahlarının uçlarını buna batırdıktan sonra da dua edip (veya söylenmesi lazım gelen sözleri söyleyib) bu kanlı şarabı içtiklerini yazıyor.

O zaman and (yemin) kutsal eşya üzerine yapılırdı. At, kurt (Börü) köpek (Barak) gibi totemler den sonra Türk dini totemizmden Natürizme yönelince güneş, yer, gök, ecdâd, rûhlar ve ilahlara yemin etme görüldü.

Demirciliğin, Türklerde, eskidenberi kutsal olması, demirin kılınç, kama, mızrak, balta, ok ucu, gürz vb. gibi silahlarında, korun-

ma aracı olarak, kutsal sayılması yüzünden kılıç ve demir silahlar üzerinde and içme yaygındır. Kılıcı ortaya kor: (Gök girsin, kızıl çıksın) yani (sözünde durmazsam bu beni öldürsün), diye and içerdiler.

Dede Korkud kitabında da And konusu birkaç yerde geçer.

İslamiyetten sonra bir zaman Kur'an üzerine yemin edilirdi. Mahkemelerde bile böyle idi. Şimdi namus ve şeref üzerinedir. Bektaşilikte bu son şekil yediyüzelli yıldan beri yapıla gelmektedir. Topluluk huzurunda namus sözü veriş şeklindedir. Bundan sonra da şeker şerbeti tadılır. Evvelleri tuzlu su veya ballı şerbet de kullanılmıştır.

İstekli (Talib) de Aranan Şartlar (Nasip Alma)

Müslüman değilse önce müslüman olması, onsekiz yaşını doldurmuş zorla değil kendi isteği ile gelmiş olması, akıllı, zeki vücudu kusursuz. Ahlakı iyi olması lazımdır. Bilgisi yoksa bile sonradan edinecek kabiliyette olmalıdır.

Nasib alınca: Ağzı sıkı olmalı, ikrarından dönmemeli, ululanıp kardeşlerini hor görmemeli, iyi ve yardımcı olmalıdır.

Fakirde bulunan Erkan adlı yazmada (s. 65) kayd vardır: (...Hem Elhac Bektaş Veli "Hurdename"sinde buyurur ki "Şeriatte bu senin, bu benim...Tarikatte: Hem senin, hem benim... Hakikatte: Ne senin, ne benim... Cümle varlık Hak'ındır)

İstekli'nin her işinde mürşid ve rehberi her yerde hazır imiş gibi, üzerinde bir göz var da kendisini gözlüyormuş gibi bilmesi, onlara sorub danışmadan bir iş işlememesi gerektir. Mürşid ve rehberini Hz. Muhammed ve Hz. Ali bilip, Hakk deyip, gerçeği erenlerden müşahede kılması gerektir.

Kadınlarda, ikrar alıp nasib verne hususunda şu noktalar esastır:

Evli ise kocasının değil ise velisinin izin ve muvafakatı olmalıdır. Yaşlı kadınlar için buna lüzum yoktur.

Kur'an-ı Kerimde 60 Mümtehan suresi, ayet: XII. de şöyle denir: (Ey peygamber!..Mü'min kadınlar, Allaha hiçbir eş ortak kat-

mamak, hırsızlık etmemek, zina etmemek, çocuklarını öldürmek, elleri ayakları arasında birşey bırakmamak -doğurmak- hususunda (kocalarına) iftira etmemek (yani zina mahsulü bir çocuk kazanıp ta bunu kocasına ait diye göstermemek), hiçbir güzel işde sana karşı gelmemek üze biat'e geldikleri zaman onlardan biat al. Onlar için yargılama dile. Allah yargılayıcı, bağışlayıcıdır).

· Bu buyruğa göre, kadınlardan da biat almak ve onlardan istenecek şartlar apaçıktır.

Mûsahip:

Bektaşilikte aynı törende nasib alanlar birbirlerinin müsahibi olurlar. Bunlar Hz. Muhammed'le Hz. Ali'nin kardeşliği gibi birbirlerine yakın olurlar. Alevilerde bir karı-koca ile bir diğer karı-koca müsahib olurlar. Müsahiblik çok önemli bir bağdır. Müsahibler birbirlerine denk olmalıdır. Genel durumları , meslek, kültürleri uygun düşürülmelidir. Rahmetli muhterem mürşidim Ali Naci Baykal Dedebaba Erenler buna çok dikkat ederlerdi. Fakirin müsahibim, Rahmetli Bursa Mebusu Doktor M. Talat Simer Erenler idiler. Cümlesinin rûh-u revânî şad ve hurrem olsun.

Meydan odasına girerken talibin üzerinde altın, mücevher gibi nesne olmamalıdır. Temiz elbise giymeli. Kadınlar tercihan beyaz baş örtüsü beyaz veya açık renkli elbise giymelidir.

Nasib verilirken, sıra bakımından, ailesinde Bektaşî olanlar, Olmayanlardan önce alınır.

Alevilerde Zemherinin 18. gecesı yapılan toplantı mi'racın temsili sayılır. Zaten bu tören mi'raçtır. Burda Hz. Muhammed'in bir rehberle gidişi gibi, bir rehber lazımdır. Niyaz duruşu (Peymânce) Hz. Muhammed'in mîraçta arslana rastlayışında duruşunu temsil eder, derler. Post Arslan'ın, içilen şerbet Kırklar meclisinde ezilen üzümün remzidir, derler.

Ayn-ül-cem sırasında ve muhabbet sofrasında 12 Hizmet vardır: Rehber, berber, ferraş (süpürücü), zâkir (nefes okuyucu), sofracı, ibrikdar, sakii, meydancı, gözcü, pervâne, çerâğcı, kapıcı, gibi ... Bunlar Hz. Ali'nin evladlarından her birine verilmiş hizmetlerdi. Yine onlara nisbetle ifa edilirler.

Turgut Koca Baba ve eşi Anabacı.

Yakova Bektâşî Dergâhında Hacı Hamza Baba Yaturı önünde bir grup Bektâşî.

Merhum Ali Naci Baykal Dedebaba ve Derviş Emin Uras ~~er~~enler.

Erkânda Farklılık:

Burada Bektaşî (Babagan kolu) ve Alevî (sofyan kolu) erkanını ayrı ayrı anlatacağım. Evvela Bektaşî ayn-ül-cem'i...

Hazırlık ve Talibe Abdest Aldırma:

Bu törene aid çeşitli görevleri, daima, erler yapar. Bazan birkaç işi, örneğin Çerağ uyarına ve rehberlik işini bir kişi yapabilir.

Ayakçı ve meydancı, birgün önceden meydan odasını siler, süpürür temizler. Akşama doğru postları yerlerine sererler. Saki, törende içilecek şeker şerbeti surahisini, bardak vesaireyi çerağcı şamdanları temizler. Mumlarını yerleştirir. Buhurdan, gulabdanı siler parlatır.

Aşçı kurbanı erkanı ile tığlar. Nasib alacak can boy abdesti alır. Temiz elbise giyer. Akşam güneş batınca rehber Abdest niyyetini okuyarak istekliye abdest aldırır.

AYN-ÜL-CEM, İKRÂR ERKÂNI, ÇERÂĞ UYARILMASI

Tâlibe Abdest Aldırılması:

Rehber leğen ve ibrik ile su dökmeğe başlamadan önce şu (leğen ibrik) tercümanını okur (Eğer musluktan akan su ile abdest al-
dırılacak ise suyu açmadan önce okur):

B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

Haydar'ın rahında tenim oldu çâk

Yüz sürüp dergahına eyledim hâk.

Pîrimiz, üstadımız Selmân-ı pak

Ber-cemâl-i Muhammed, Kemal-i İmam Hasan ve İmam Hüseyin Ali râ bülend-e salâvât (Her ikisi de sâlavât getirirler).

Abdest aldırırken rehber, tâlib yerine ona vekaleten şöylece abdest niyyeti eder: :B-ism-i Şah, Allah! Allah! Neveytü en eteveddâ-i bi-tahkiyk-ı vuzû-in-illezî fakr-ün emel-il-kevneyn-i hurûc-i min â'mâl-id-dünyâ. Takarrüb-en ilâllâh-i Ta'âlâ. "Ve in kaalerkebû Fihâ b-ism-illâh-i mecrâhâ Ve mürsâhâ inne Rabbî legafûr-ün rahîm" (Bu son tınak içindeki bölüm Kur'an-ı Kerimde Hûd sûresi 41. âyettir, Türkçesi : Gemiye binin, yürümesi de durması da Allah adıyladır. Tanrım yargılayıcıdır, bağışlayıcıdır). Bu tercümanın baştarafının Türkçesi : "İki dünya isteklerinden ve bu dünya işlerinden (emellerinden) sıyrılarak Tanrı'ya yaklaşmak için gerçek abdesti almağa niyet ettim".

Talib ellerini yıkarken rehber şu telkini yapar: -Ey talib! Ta ezelden bu ana gelinceye değin her ne kadar Tanrının yasak ettiklerine el sundun ise cümlesinden arı olmak için ellerinin yuymak cenâb-ı resûlün sünnet-i seniyyesidir (Talib ellerini üç defa yıkar.)

(Not: Talib bundan sonra üç kere sağ eliyle burun, üç kere yüzün önce sağı sonra solu en sonra ortasını yıkar. Yüz, alın saç bitimi yerinden alt çeneye kadar olan bölümdür. Sakal varsa hilallenir. Bundan sonra talib suyu sol eline alıp sağ kolunu, dirseğinden başlayarak, yani suyu dirseğinden aşağıya doğru akıtarak yukarıdan aşağıya doğru içi ve dışını üç kere ayrı ayrı mesheder, yıkar. Bir de suyu sağ eline alıp, aynı şekilde, yukardan aşağıya doğru, iç ve dış taraflarını üç kere ayrı ayrı meshederek yıkar. Bundan sonra sağ eliyle bir defa başını kisas-ı şer'den dört parmağıyla mesheder. Nihayet, sağ eliyle, parmak aralarından topuğuna kadar sağ ayağının üstünü ve sol eliyle de aynı şekilde sol ayağını mesheder).

Talib ağzına su verirken: rehber şöyle der: Ey talib!. Bu ana kadar ağzından çıkan küfür ve hatta her ne olduysa onların cümlesinden ağzını temizlemek içindir. Bu da Muhammed Mustafa'nın sünnet-i şerifesidir.

Yüzünü yıkarken şöyle der: -Ey talib!. Ezelden bu ana gelinceye kadar vuku bulan bi-hayâlığın "yüz kızartıcı hâllerin" cümlesinden beri olmak için yüz yuymak cenab-ı Hakk'ın farzıdır.

Kollarını yıkarken rehber şöyle telkiyn eder: -ey talib!. Küçük yaşından bu ana gelinceye kadar kol salmış olduğun Tanrı'nın yasak ettiklerinin cümlesinden temizlenmek için kollarını yuymak, Cenâb-ı Hakk'ın farzlarındandır, yıka.

Başını meshederken şöyle telkiyn eder: -Ey talib!. Baş azânın mertebesi en yüce olanıdır. Gövde insanı taşıyıcı, baş: bilip anlayıcıdır. Akıl ve fikir başta gerektir. Bu ana değin şer-i kadîm ve akl-ı müstakıym'ın yani eski kutsal gelenek ve dosdoğru aklın tersine hareketlerde bulundunsa, bütün işlediğin suçların cümlesinden ari ve beri "üzerinden atmış, ve ırak olmuş" olmak için başını meshe-dersin. Bu dahi Cenab-ı Hakk'ın farzlarındandır.

Ayaklarını meshederken, rehber şöyle der: -Ey Talib!. Ezelden bu ana değin Tanrı isteğine aykırı yanlış yol ve başkaldırmağa götürücü yerlerde yürümüş isen cümlesinden temizlenmiş olmak için ayağını meshedersin. Bu dahi Cenab-ı Hakk'ın farzıdır.

En sonunda rehber, istekliye, silinmek için, havluyu verirken şöyle der: -ey talib!. Ervâh-ı ezelden ve "Nahn-ü kaseknâ"den (Not: Tırnak içindeki bölüm, Kur'an, Tuhrûf sûresi, âyet:32 de geçer) bu âna kadar işlemiş olduğun şirk ve çirkâb-ı mâsivâ'dan (yani: Gerçek'ten başka şeyleri severek, yanlış işleri işleyerek ve Tanrı'ya ortak koşarak işlediğin kötülüklerden, pisliklerden) silinip pak olmak içindir, yüzünü sil.

Bundan sonra da istekliye şu ihtarı yapar: -Ey talib! Bu vuzu mahallerini gusûl ve meshetmek keyfiyyetinden murad bu bilinen uzuvlar ile edilmiş kusur ve isyan var ise onlardan buralarını temizlemek ve pak etmektir, sünnet ve farzdır. bu abdest Hazret-i İmam Ca'fer-üs-Sadık erkanıncadır. Cenab-ı Hakk erenler abdes-tinde sabit-kadem eyleye. Allah eyvallah, Hü dost!

İkrâr Töreni

Birinci Erkân: Meydâna Giriş:

Mürşid, ilk olarak, meydana gidip eşiğe, Horasan postuna, dara ve kendi makamına niyaz eder. Baba چراغını ve Ocak (küre) makamındaki چراغı uyarır. Postuna oturur.

Ardından Rehber girip eşiğe, Horasan postuna, Dara mürşide, rehber postuna چراغ tahtına, küre makamına, dâra niyaz ile oturur. Ondan sonra چراغacı ve kıdem sırasıyla bütün erler, onlardan sonra kıdem sırasıyla bacılar meydana girerler ve sağlı sollu yerle-

rine otururlar. Bunlar eşiğe, dâra Horasan postuna, babaya, rehber postuna çerâğ tahtına kûreye niyazdan sonra dârda cümleden cümleye" diyerek kendilerinden önce girniş olanlara da niyaz ederek yerlerine otururlar. en son olarak yeni nasîb alacak cân veya cânlar içeri girer ve kapı yanında bir yere otururlar.

Nasib alacaklardan birinin eşi orada ise tören devamınca bu eş meydan odasına alınmaz. Bundan sonraki ayn-ül-cemlerde beraber bulunabilirler.

Herkes yerlerini aldıktan sonra en son, girişi düzenle idare eden meydancı içeri girip kapıyı içeriden kapatır ve artık hiçbir kimse içeri girmez ve içeriden dışarıya çıkamaz. Meydancı da niyazlarını yapar yerine oturur.

İkinci Erkân: Buhur Yakma ve Gülsuyu Serpme:

Herkes yerlerini alınca mürşid, rehber veya bir görevli dervîşe: "Kalk" diye işaret eder. O kalkar, meydan ortasında boyun kesip hazır bulunan (Bazı erkânnamelerde: Meydan taşı üstünde duran) buhurdânı niyaz ile alır ve kure makamına gidip oradan ateş alarak buhurdana koyar ve dara gelip şu tercümanı okur: B-ism-i Şâh Allah Allah! Bercemâl-i Muhammed Kemâl-i İmâm Hasan ve İmân Hüseyin Alf râ bülend-e salâvât!.

Mürşid ve hazır bulunanlar salavat getirirler: (Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammed-in ve alâ âl-i seyyindinâ Muhammed, derler). Not: Ayn-ül-cem devamınca rehber ve başka görevliler her tercüman sonunda Ber-cemâl-i. diye başlayan bu tercümanı okuduktan sonra herkes bu salâvâtı okuyacaktır).

Rehber buhurdanı aldığı yere kor ve çerâğ tahtı önündeki (veyâ: meydan taşındaki) gülâbdânı alır. Meydân ortasında boyun keser, peymânçe'de durur. Aynı tercümanı okur, herkes ve mürşid beraberce salavat getirirler.

Rehber önce babaya, sonra sırasıyla cümleye gülsuyu serper ve serperken "Ber-cemâl-i Muhammed...." tercümanını okur. Sonunda dara çekilip iki dizi üzerine gelip kendisi de gülsuyu aldıktan sonra ayağa kalkıp yine aynı tercümânı okur. Yine mürşit ve canlar selavat getirirler.

Bundan sonra rehber veya bu görevi yapan g labd m  niyaz ederek meydan taşına koyar. Dara çekilerek  u tercümanı okur: (Bism-i   h, Allah Allah!. Evvel,   hir, zâhir, b  t n, h  z r, gâlib ayn  l-cem, erenlerinin g  l cem  llerine a  k olsun.) der. M  r   it: -A  k olsun...Diye cevap verir. O da niyaz ederek yerine oturur.

    nc  Erkân: M  r   idin Tâlibe Sorması:

Rehber yerine oturunca, m  r   it tâlibe (veya t  liblere) hitâben: -Akşamlar hayrola! kalkınız cânlar..der canlar da ayakta ve m  r   it huzurunda dârda dururlar. M  r   it onlara hitaben  u ahitn  meyi bildirir:

-Ey cânlar!. Bu mahalle neden ve nasıl geldiniz? Hakk işidüp, Hakk bilip, Hakk görüp geldiniz. Cânlar, Siz Muhammed-Al  f ve Oniki   m  m Efendilerimizin katarına katılıp, pirimiz Hazret-i Hünkâr Hacı Bekta   Veli efendimizin erkân-ı aliyyelerine girmek istiyorsunuz. Bu yol güçtür, melamet yoludur. Demirden leblebidir, kıldan ince, k  l  n  tan keskindir. Ateşten gömlektir. Erenler buyurmuşlar: Gelme, gelme!. Dönme, dönme!. Gelenin mal  , dönenin c  n  ..

Lâkin sizi biri teşvik etmiş veya zorlamıştır. Eğer görüp i  itti  nizi hak diye kabul edip hakk yoluna kurban olmağa gelirsiniz. Ve eğer vicd  nınız r  z   olmazsa, erenler yolunda zorlama yoktur, geri dönersiniz. Son pişmanlık fayda vermez. Hakerenlerin vermiş olduğu pend ve nasihatlerle,     t  rle amel ve hareket edecek misiniz? Bu cânlar hep ehl-i ikrar ve el-etk sahibi kişilerdir.   krarınıza şimdi şahit oldukları gibi, yolunuzdan dönerseniz, Mah   er gününde de şahit olacaklardır. Bu hususu iyice düşündünüz m  ? Ne dersiniz?

T  libler: -Allah eyvallah!..Raz  y  z... diye cevap verip dara niyaz ederler. M  r   it ayn  l-cem erenlerine hitaben:

Erenler, bu can i  in (veya: Canlar için) bir diyece  ğiniz var mı? Ve kendilerini karde  şiniz kabul ediyor musunuz? der. Ayn  l-cem' erenleri: -Allah, eyvallah! diyerek yerlerinde niyaz ile kabullerini bildirirler.

M  r   id: -Canlar, Rıza-y   haktan ve erkan-ı t  r  y  kten ve pend-i

mürşit ve rehberden kıl ucu kadar ayrılmayıp, oniki İmâm Efendilerimizin ictihâd-ı celîleleri ve Pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî Efendimizin sayr-i sülûk-i tarîykata kemâl-i temessük ve tevessül birle sülûkünüzde aşık ve ikrârınızda sâdık olacak mısınız? Ve tek-lifat ve tenbihatımızı kabul edecek misiniz? Verdiğimiz nasihat ve telkîynimizi hakkıyla edâ ve îfâde kusur etmiyeceğinize keffliniz var mı?

Deyince, bu cana kefil olacak kimse:-Allah eyvallah! diyerek postunda niyaz eder. Mürşit talibe: - Haydi yerinize oturunuz, erenler size bir müddet daha düşünmek için mühlet verir, der. Talib (veya talibler) niyaz eder ve yerlerine otururlar.

Dördüncü Erkân: Çerâğların Uyarılması:

Bundan sonra mürşit çerağcıya hitaben: -Kalk erenler.. Muhammed-Ali ve Oniki İmâm ve Hazret-i Pîr Hünkâr Hacı Bektaş Velî Efendilerimizin erkanı üzre bu canların çerâğlarını uyar, der. Çerâğcı: (-Allah, eyvallah şâhım..) diyerek olduğu yerde (postuna) niyaz edip kalkar. Meydan ortasında boyun keserek Dâr-ı Mansûr'a geçer. Yalın ayak olduğu halde, tığ-bendini beline bağlarken şu tercümanı okur:

- B-ism-i Şâh, Allah Allah!... Nasr-ün min-Allah-i ve feth-ün karîb-ün ve beşşir-ül-mü'minîne (Not: Saf sûresi, âyet: 13. Türkçesi: Tanrı tarafından yakın bir yardım ve zaferi mü'minlere muştula) yâ-Muhammed, yâ Alî, meded ey pîr-i tarîykât Hünkâr Hacı Bektaş velî.. Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm-î Hasan ve İmâm Hüseyin, Alî râ bülend salâvat.

Buna mürşit te yüksekçe bir sesle salavat okuyarak cevap verir. Ayn-ül-cem erenleri de yavaş bir sesle salavat getirirler.

Çerağcı gayret kuşağını doladıktan sonra eşîge, Horasan postuna, Dâr'a mürşide varıp makama niyaz eder. Mürşidde yanında hazır bulunan delîli (öteki çerâğları uyarmak için kullanılmak üzere hazırlanmış bir ufak mumdur) öperek niyaz ile ona verir. Çerağcı da aynı şekilde öperek niyazile alır. Mürşide niyaz ettikten sonra Kûre. (Ocak) makamına gelip ocaktaki ateşten (veya oradaki çerağ'dan) delîli uyarır. Uyarırken şu tercümanı okur. B-ism-i Şâh,

Allah Allah!. Çerâğ-ı nûr-u Muhammed Alî'den doğupdur şems ile mâh Fakıyr bir zerre alam; destûr Allah Eyvallah. Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyñ Alî râ bülend-e salavat.

(Not: Bazı Dergahlarda Delil'i kanûn-u evliyâ çerâğından, Horasan postu çerâğından uyarırlarsa da Pîrevi nushası kûreden diye yazar).

Çerağcı, delili uyarınca geri çekilip dâra varır. Yüzünü mürşide doğru tutmuş ve sağ elindeki uyarılmış delil'i göğsü önünde tutarak peymançede (Yani elleri göğsünde çapraz, sağ eli üstte, sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerine gelmiş, başı hafif öne eğik olarak durmuş şekilde) şu tercümanı okur: B-ism-i Şah Allah Allah!

*Şem-i tevfik-i hidâyettir yüzün,
Sûret-i Hakk'tan işârettir yüzün.
Ehl-i tevhîde beşarettir yüzün
Hacc-ü ehrâm-ı ziyârettir yüzün,
Kible-i erbâb-ı ta'attir yüzün.
Mağz-ı Kur'ândan ibarettir yüzün.
Bî-bîdâyet, bî-nihâyettir yüzün,
Hem bidâyet, hem nihâyettir yüzün.*

Ber-cemâl-i Muhammet, kemâl-i İmâm Hasan, İmâm-Hüseyñ, Alî râ bülend-e salâvat.. (Mürşit ve ayn-ül-cem erenleri salavat getirirler). Çerâğcı iki adım geri çekilerek şu tercümanı okur: Bism-i Şâh Allah Allah!. Allah, döst, Hakk, Hü..Yanıklar, uyanıklar, Erenler, âşıklar, sâdıklar, hâzırân-ı ayn-ül-cem ve sâkinâna Aşk...Bercemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyñ, Ali Râ bülend-e salavat.

Çerağcı usulü ile yürüyerek çerağ tahtının önüne ilerler. Orada şu tercümanı okur: B-ism-i Şah Allah Allah!.

*Çerağı evliya nûr-us semavat
Ki bu menzildir ol tûr-u- münâcât.
Kaçan kim rûşen oldu kıl niyâzı*

Ver Muhammed Alîye cândan salavat.

Ber-cemâl-i Muhammed...ilh..

Bunu söyledikten sonra Kanûn-u Evliyâ çerağını uyaracaktır. (Üç kandilli çerağdır) şu tercümanı okur: B-ism-i Şah Allah Allah!. Çerağ-ı rûşen, Fahr-i dervîşân, dem-i âlîşân, himmet-i pîrân, pîr-i Horasân, Küşâd-ı meydân... Ber cemâl-i Muhammed... ilh...

Çerağcı bundan sonra taliblerin çerağlarını uyaracaktır. Bunun için çerağ tahtının en üst, en gerideki sırasındaki mumların mürşitten yana olanından, yani kendisinin sol tarafına gelen mumdan başlayarak bir sol taraftakini, bir sağ taraftakini, uyandıra uyandıra yu-kardan aşağıya doğru bütün çerağları tamamlarken bir yandan da şu tercümanı okur: B-ism-i Şah allah Allah!. Seyyid-is-Sâdât, Mu-hibb-is Sâdât, Hülâsa-i mevcûdât, Şefi-i yevm-el arâsât, âlim-üs-sırr-ı v-el-hafıyyât, Muhammed Mustafâ râ salavat.. Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i...ilh...

Çerağcı taht üzerindeki mumları tamamlayınca kadar bu tercümanı okumaya devam edecektir.

Çerağcı bundan sonra Horasan postu yanına gider. Çerağcı orda şu tercümanı okur: B-ism-i Şah, Allah Allah!.

Çerağ-ı nûr-u Muhammed Alî

Rûşen olmuş ezelîden ezelî.

Ayn-ül-cem olup Kanûn-u evliyâ, kaide-i Hünkâr Hacı Bektaş velî İmâm Hasan, Hüseyin'den oldu envâr-ı

tecelliyât celî. Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i.. ilh...

Bundan sonra çerağcı dâra (meydan odasının ortasına) gelip y-nar durumda sağ elinde tuttuğu delili göğsü hizasında tutarak pey-mançede durur ve şu tercümanı okur: B-ism-i Şah, Allah Allah!.

Çün çerağ-ı fahr uyandırdık Huda'nın aşkına,

Seyyid-il-kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına.

Sâki-i Kevser Ali-yyel-Murtazâ'nın aşkına,

Hem Hatice, Fâtıma hayr-ün-nisanın aşkına.

*Şâh Hasan, şâhim Hüseyin-i kerbelanın aşkına.
Oniki sadr-ı vilâyet pişüvânın aşkına.
Çardeh- ma'sûm-u pâk âl-i abânın aşkına.
Hazret-i Hünkâr-ı kutb-ul-evliyânın aşkına.
Haşredek yansın yakılsın âşkınun aşkına*

Bercemâl-i Muhammed, kemâl-i imâm Hasan, İmâm Hüseyin, Alî râ bülend-e salavat...(Mürşid ve herkes salavat getirir)

Çerağcı bu son tercümanı okuyunca mürşid Nûr âyetini okur: (B-ism-illâh-ir-rahmân-ir-rahiym. Allah-ü nûr-üs-semâvât-i v-el-arz-i mesel-ü nûrihî kemişkât-in fihâ misbâh-ü-il-misbâh-ü fî zücâ-cet-in-iz-zücâcet-ü keennehâ kevkeb-ün dirriyy-ün yûkad-ü min secer-tin mubâreke-tin zeyt ûne-tin lâ şarkıyye-tin ve lâ garbiyye-tin yekâd-ü zeytûhâ yuzf-u velev lem temseshü nâr-ün nûr alâ nûr-in yehdiyallâh-ü-li-nûr-ihî men yeşâ-ü ve yadrib-ullâh-ül emsâl-e l-in-nâs-i vallâh-ü bi-küll-i şey-in alimün. (Not: Bu âyet Kuran-ı Kerim'de yirmidördüncü sure olan Nûr suresinin otuzbeşinci ayetidir. Türkçesi şudur: Çalab yere ve göğe nur verendir. Onun nuru, içinde bir çerağ bulunan kandilin ışığı gibidir. Çerağ bir billur içindedir. Billur parıl parıl parlayan bir yıldızdır. Doğulu ve batılıda olmayan mubarek bir zeytin ağacından yakılır. Ateş dokunmasa da onun yağı hemen ışık verecek gibidir. Nur üstüne nurdur. Çalab dileğini nuruna iletir. Çalab insanlara, örnekler verir "misaller irad eder". Her şeyi hakkıyla bilen O'dur.)

Mürşit bu ayeti okuyup bitirince çerağcı elindeki delil'in fitilini parmakları arasında bastırarak veya eline hafifçe silkeleyerek (üfleemek yasaktır) sırrederken şu tercümanı okur:

*B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Bâtın iken çerâğ-ı nûr-u Ahmed
Zâhir oldu Şems-ü mâh-i Muhammed...
Allah, eyvallah, Hü.. Dost...
Ber-cemal-i Muhammed..llh...*

Çerağcı delil-i sırredince yerinde niyaza varır. Sonra kalkıp doğru mürşide varıp niyaz ile öperek delili ona teslim eder. Mürşid

Baba da aynı şekilde niyaz ederek aldığı delili yerine koyar. Çerağcı tekrar babaya, rehber postuna, çerağ tahtına, kûre makamına Horasan postuna niyaz edip dâra geçer ve şu tercümânı okuyarak mürşidinden haklı hayırlı ister:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

Hudâ hakkı kabûl et hizmetim ey şâh

Bi-hakk-ı Al-i abâ ve âl-i dergâh.

Hüseyin-i kerbelâ'nın nûru hakkıyçün

Bu hizmetten bu dergâhtan ayırma ey ganî Şâh...

Erenlerden haklı hayırlı himmet..Şey'en lillâh

Allah eyvallâh...

Mürşit de buna karşılık şu gülbanki okur: B-ism-i Şâh Allah Allah!. Cümle hizmetin kabul ola yüzün ak ola, isteğin feth'ola, mura-dın hasıl ola. Meydanın açık ola. Allah, Muhammed, Ali Oniki İmâm, Ondört Ma'sûm-u Pâk Efendilerimiz mu în ve destgirin'in ola. Pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretleri hoşnud ve razı ola. Hazret-i Hızır yoldaşın ola. İnâyet-i seyyid-i Kâinât, sırr-ı Murtaza Ali gerçekler demine Hü...

Mürşit bunu okurken kendisi de niyaz durumundadır. Ayn-ül-cem erenleri de yerlerinde niyaza geçerler ve mürşit gülbanki okurken onlar da hafif hafif bir sesle "Allah Allah" diye söylerler. Mürşit gülbankini bitirince herkes bir ağızdan "Hü..." der ve doğrulup otururlar.

Bundan sonra çerağcı boyun keser eşiğe, Horasan postuna ve dâra niyaz ederek geçip yerine oturur. Mürşid de çerağ gülbenkini çekecektir: (Mürşit ve hazır bulunanların cümlesi postlarında niyaz ederler) Mürşid yüksek sesle şunu okur:

B-ism-i Şâh Allah Allah!. Delîl-ü burhân şân-ı garîbân, Çerağ-ı rûşen, Fahr-i dervîşân, zuhûr-u imân, kuvvet-i abd-dalan, huzûr-uhâzırân, selâmet-i gaibân...Allah Allah...Akşamlar hayr'ola, hayırlar feth'ola. Şerler def'ola. Mü'-minler ber-murâd ola, münkirler mat ola, munâfıklar berbâd ola, Gönüller şâd ola, Meydânlar âbad ola Meclisler küşâd ola. Demler dâim, Cem'ler kaim ola. İbâdetler sahîh ve sâlim ola, sırlar mestûr, gönüller mesrûr ola. Hânedân-ı fukarâ ma'mûr ola.

Allah Allah!. Allah, er Hakk Muhammed Alî cümlemize mu'in

ve zahîr ve destgîr ola. Zâhirlerimizi ma'mûr. Bâtınlarımızı pûmûr eyleye.

Allah erenler gürûh-u nâcî'den, tanyk-i müstakıym'den ve ehl-i beyt-i resûl, Oniki İmâm., Ondört Ma'sum-u Pâk Efendilerimizin katarından, dîdârından, visâline ayırmaya.

Allah Allah...Tâc-ül-ârifîn, gavs-ül-vâsılîn, mürşid-i sâlikîn, Sultân-ül-âşıkıya pîrimiz üstâdımız, melce-i melâzımız Hazret-i Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli (Kuddis-e sırahül-âli v-el-celi) Efendimiz Hazretlerinin himmet-i âliye ve rûhâniyyet-i celfileleri müeyyed ve müzâhirimiz ola. İkrânımızda râsih-kadem ve sâbit-kadem edip kötü işlerde bulundurmaya. Merde, nâ-merde muhtaç eylemeye. Gözlerimizi görücü, kalblerimizi tertemiz ve duyucu eyleye. Zevk-i vicdân, ilm-ü irfân, kemâl-i hâl, fütûhât-ı kısmet, kerem-ü inâyet eyleye. Allah erenler Devlet ve milletimizin kılınıcını keskin, sözünü üstün eyleye. Gökten hayırlı rahmetler yerden hayırlı bereketler ihsân eyleye.

Allah Allah!..Mefhar-ı ehl-i îmân hazret-i Balım Sultân, Sarı İsmail Sultan, Hacım Sultan, Seyyid Ali Sultan, Abdal Mûsâ Sultan, Kaygusuz Sultan, Şahkulu Sultan, Sarı Saluk Sultan, Akyazılı Sultan, gelmiş geçmiş dedebabalann himmetleri hâzır, kerâmetleri bâhir, vilâyetleri nazır ola. Allah erenler namazlarınızı, niyazlarınızı, hizmetlerimizi, erkanlarımızı kabul ede.

Kurban sahiplerinin kurbanları kabul ola. Her geldikçe vaktimizin hayrı bile gele. Ve bilhassa mürşidimiz muhterem (Burada zamanın dedebabasının adı söylenir)...Dedebaba erenlerimizi sağlık ve saâdetle uzun zamanlar başlarımızdan dâim-ve bâki eyleye.

Üçler, beşler, yediler, kırklar inâyet-i seyyid-i kâinât, sırr-ı mur-taza Ali, dem-i pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli, çerağ-ı kanûn-u evli-yâ ebed ola. Erenler gerçekler demine, devrânına, keremine Hü...

Bu gülbank çekilmesi esasında mürşit ve bütün hazır olanlar postlarında secde eder gibi niyaz ederler. Hazır olanların hepsi ya-vaşça bir sesle "Allah Allah...Allah Allah..." derler. Sonunda mürşit (HÜ) deyince onlar da Hü... derler ve hepsi doğrulup otururlar.

Bu gülbanki müte'akıp Mürşit cümle cânlara: -Erenler, cümlenize aşk olsun... der, Cânlar da : -Hü, eyvallâh... diye karşılık verirler.

Beşinci Erkân: Mürşidin Namaz Kılması:

Mürşit postundan kalkarak Horasân postuna varır. Kibleye karşı durur ve şöylece kaamet getirir: (Allâh-ü ekber "dört defa", Eşhed-ü en lâ ilâh-e illâh "iki defa", Eşhed-ü enne Muhammed-en resûlullâh "iki defa", Ve eşhed-ü enne Ali-yyün veli-yyullâh "iki defa", hayy-i al-el-felâh "iki defa", hayy-i alâ hayr-ül-amel "iki defa", kad kaemet-is-sa-lât-e "iki defa" Allâh-ü ekber "iki defa", Lâ ilâh-e illâllâh "Bir defa".

(Not: Bunun Türkçesi şöyledir. Fakıyr Türkçe okunmasının daha doğru olduğu düşüncesindeyim: "Tann uludur, Tann'dan başka tapacak yoktur. Buna tanıgım. Yine tanıgım ki Muhammed Tann elçisidir ve yine tanıgım ki Mü'minlerin başbuğu Alî Tann velîsi ermiş'i"dir. Haydi namâza, haydi kurtuluşa...Haydi iyi, hayırlı işe...Namaza kalkın, Tann uludur, Tann'dan başka tapacak yoktur). (Bazı yazmalarda Ezân-ı ehl-i beyt başlığı altında daha uzunca metinler vardır).

Mürşit kaametten sonra şöylece niyet eder:

(B-ism-i Şâh, Allah'... Neveyt-ü en usalliy-el-hâcet-e rızâ-en lil-lâh-i-li-vücûbibî kurbet-ten illâllâh-i Ta'âlâ ve imtisâl-en li-emrihî) (Türkçesi: Tanrı rızâsı için, onun buyruğuna uymak üzere ve ona yakıyn olmak üzere Hâcet namâzına niyet ettim) (Fakıyr'e göre böyle Türkçe söylemek daha uygundur) Dr. B. Noyan.

Niyet edip Tanrı uludur diyerek ellerinin parmaklarını birbirlerine bitişik tutarak başparmaklarını kulaklarının yumuşak memelerine değdirecek kadar kaldırır. Avuçları kibleye doğrudur. Sonra iki elleri yanına salıverilmiş olduğu hâlde "Subhâneke, e'üzü besmele, "Fâtihâ ve e'üzü besmele ile zamm-ı sûre okur.

(Subhâneke şöyledir: Subhânek-Allâhümme ve bi-hamdik-e ve tebârek-esmük-e ve cell-e semâük-e ve lâ ilâh-e gayrük-e). (Bunun Türkçesi şöyledir:

*Tanrı'm eksiklik senden ıraktır reddederim,
Seni ögerim, adın ne kadar kutlu derim.
Büyüklüğüñ, celâlin, yüceliğın pek çoktur,
Senden özge bir Çalab, tapılacak ta yoktur.)*

Fâtiha sûresinin Türkçesi de manzûm olarak şöyledir:

*Tanrı'nın esirgeyen, bağışlayan adıyla:
Övgü evrenler ıssı yüce Rabbimizdir,
Onun yarlıgaması, acıması bizedir.
Hesap günü ısıdır, O'na bağlı kullarız.
Yalnız O'na taparız, O'ndan medet umarız.
Gerekeni bize sun, dosdoğru yola ilet,
Seni kızdırmış, sapık olmayalım nihâyet).*

Bunları okuyunca yine ellerini kulaklarına götürerek "Tanrı uludur" diyerek rükû'a varır (yani: her Tanrı uludur dediğinde ellerini kulaklarına kaldırıp yine yanına bırakacak ve her okuduğunu yüksek sesle okuyacak).

Rüku'da üç defa (Subhân-c Rabb-ıyyel-azîm (Türkçesi: Arıdurudur benim/Yüce ve güçlü Rabb'im) der.

Tanrı uludur der ve (Semi'Allah-ü Limen hamiden, Rabbenâ le-ke'lhamd. V'el hamd-ü lillâ-i Rabb'il âlemin diyerek dik durur, yani kıyam eder (Türkçesi: Allah kendini öven/kişiyi duyar hemen/ Bizler seni överiz/Sensin yüce Rabb'imiz) ve (Övgü evrenler ıssı yüce Rabb'imizedir). Rüku'da göz iki ayak arasında bakar.

Kıyamdan sonra iki ellerini kulaklarına götürüp Tanrı uludur dedikten sonra secdeye varır. Secdede üç defa: "Subhân-e Rabb-ıyyel-a'lâ ve bihamdih" (Türkçesi: Eksiklikten arı-duru/Yüce Rabb'imsin dosdoğru) der. İkinci defa yine aynı şekilde ellerini kulaklarına kaldırıp Tanrı uludur deyip secdeye varır aynı şeyleri okur yine Tanrı uludur deyip, ikinci rek'atı kılmak üzere ayağa kalkar.

İkinci rek'atten yine ellerini kulaklarına kaldırıp Tanrı uludur dedikten sonra yanlarına sarkıtıp E'uzû besmele, Fâtiha ve zamm-ı sûre okur. Tanrı uludur deyip, rükûa varmadan önce ellerini dua durumunda kaldırıp şu kunût du'âsını okur: "B-ism-ir-rahmân-ir-rahîm. Lâ İlâh- İllâllâhül-hakîm-ül-kerîm. Lâ İlâh-e İlâh-ül-aliyyül-azîm. Sübhân' Allah-ü Rabb-üs-semâvât-üs-seb'a ve Rabb-ül-arzeyn-üs-seb'a ve mâ fevkahünne ve mâ beynehünne ve mâ tahtehünne. "Ve Hüve Rabb-ül-arş-ül-azîm (IX. Tebe sûresi, âyet:

Son âyet. Türkçesi: Yüce arşın sahibi odur). Rabbenâ-gfirlenâ Ve erhemnâ ve âfinâ va'fü annâ fid-dünyâ v-el-âhiret-i Rabb-il-âlemin. (Bunları okumaya kudreti yetmezse: Allâhümme salli alâ Seyy'dinâ Muhammed-in ve alâ Al-i Muhammed demesi de kâfidir). (Başka bir kunût duâsı da şöyledir: Allâhümme-e innâ nesta'inük-e ve nestağfirük-e ve nestehdîk-e ve nü'min-ü bik-e ve netûb-ü ileyk-e ve netevekkel-ü alayk-e ve nüsñf alayk-el-hayr-e küllehû neskürük-e ve lâ nekfürük-e ve nahla'u ve netrük-ü men yefeurük-e. Allahümm iyyâk-e na'büd ve leke nusallî ve nescüdü ve ileyk-e nes'â ve nahfid-ü nercü rahmetek'e ve nahşâ azabeke in azâbek-e b-il-küffâr-i mülhak-un) (Bunun manzum Türkçesi şöyledir:

*Hak Çalabım, biz ancak senden yardım dileriz,
Bağışla suçumuzu doğru yol göster deriz.
Sana inanırız biz sana tövbe ederiz,
Sana dayanır, sana güveniriz hepimiz.
İşlerimizde seni hayırla anarız da
Verdiklerine şükür ederiz aramızda.
Hiç nankörlük etmeyiz, edenden ıraktız biz.
Onlardan ayrılırız, ilişkiyi keseriz.*

*Hak Çalabım, yalnız sanadır kulluğumuz,
Sanadır niyaz edip tapunda durduğumuz.
Rahmetini isteriz, ancak sana koşarız.
Azabından korkarız, Hakk Çalabım, korkarız.
Biliriz ki işkencen
Kâfirlere dir hemen).*

(Dr. B. Noyan)

Mürşid bu duâyı okuduktan sonra ellerini yüzüne sürüp, Tanrı uludur deyip rükû'a varır., doğrulur ve yine Tanrı uludur deyip ellerini kulaklarına değdirip evvelki gibi iki defa secdeye varır, ikinci secdeden sonra Tahiyât'a oturur. Tahiyâtta bu okunur (Et-tahiyât-ü lillâh-i ves-salâvât-i vet-tayyibât-i. Ezsselâm-ü aleyk-e Eyyühen-ne biyyü ve vasiyyü. Ve rahmet'ullâhi ve berekâtüh. Es-

selâm-ü alaynâ ve alâ ibadis-salihiyne eşhed-ü enne la ilah-e illallah-ü vahdehü la şerîk-e leh. Ve eşhed-ü enne muhammed-en abdülhü ve resûlühü ve eşhed-ü enne emîr-ül-mü'minin Ali-yyün veliyyullâh ve vasiyy-i resûlullâh İmâmena bil-Hakk-il-Hasan v-el-Hüseyn" (Türkçesi: Tanıklık ederim ki Tanrı'dan başka tapacak yoktur. Birdir, ortağı yoktur. Yine tanıklık ederimki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Ve yine tanıklık ederim ki İnanmışların başbuğu Ali Tanrı'nın ermişi "velisi"dir ve O'nun elçisinin vasisidir. Onun her türlü işini idareye memur olan kimsedir)

Allâhümme sall-i ve sellim ve zid ve bârik ve terhamalâ Muhammed-in ve Al-i Muhammed-inefdal-ü mâ salleytü ve sellemtü ve bârektü v e terhamtü alâ İbrâhîm-e ve alâ âl-i İbrâhîm-e inneke hamîd-ün mecîd. (Türkçesi: Tanrım! Muhammed'e salat ve selam olsun. ona ve onun soyuna rahmetini artık kıl. Onları mubarek kıl. İbrahim'i ve onun soyunu mubarek kıldığın gibi. Şüphe yok ki sen hamidsin, öğülmeğe değersin, mecîdsin: şân ve şeref ıssısın).

Eğer bunu okumağa kudreti yetmezse "Allâhümme salli ve selkim alâ seyyidînâ Muhammed'in ve alâ Al-i Muhammed, diye. Bu tahıyyâtta sonra kıbleye karşı îmâ ile selam verirken şunu okur: Esselâm-ü aleyk-e yâ eyyühen-nebiyyü ve rahmetullâh-i ve berekâtüh. Esselâm-ü aleyküm eyyüh-en nübüvvet-i ve yâ eyyüh-el-melâike-til-mukarribîn ve yâ evliyâullâh-i ta'âlâ aleyhim ecma'in.

İmâ ile sağ tarafına selam verirken şunu okur: Esselâm-ü aleynâ ve alâ ibâdullah-is-sâlihîn. Aynı şekilde sol tarafına selam verirken şunu okur: Esselâm-ü aleyküm ve rahmetullâh-i ve berekatüh (Türkçesi: Çalabtan rahmet, güven/sizlere olsun hemen).

Bu selamdan sonra oturduğu yerde şu du'ayı okur: Ey ehl-i beyt! Tanrı sizin üzerinizden her türlü kirliliği yoketmek, sizi tertemiz yapmak ister (Ahzâb sûresi, ayet: 33.)

Tanrı'm! Sıfatların, celâlin izzeti ve ulu adın, yalvaçlarının temizliği ve ermişlerinin nûru, şehidlerin dökülen kanı için bilgimizi arttır, nızkımızı bereketli kıl, ateşten kurtuluş ile cennete giriş nasib eyle. Dünyada sağlık ve öbür dünyada yüce elçinin yardımını esirgeme. Tanrım, Hüseyin'in ve onun dedesi ve babası ve anası ve kardeşi soyu hakkı için bizi bütün dert ve tasalardan irak tut. Sen ki merhametlilerin en merhametlisisin, sen ki yardım edicilerin en hayırlısısın. Tanrım'. İyi işlerimiz az, isteklerimiz çoktur. Sen bilen

ve gerçeği görensın. Sen zararları gidericisin ve sen merhametlilerin en merhametlisisin.

Tanrın, Dinin hücceti o beş kişı ve Cebrâil hümetine isteklerimizi yerine getir ve bizden dünyâ ve ukbâda râzı ol. Ey Efendimiz, ey dayanağımız, âmin... Senin elçilerine selâm ve sen evrenlerin Tanrısına hamdolsun. Tanrı ve Fâtiha Sûresinin sırn hümetine. Deyip yüksek sesle Fâtiha sûresini okuyarak secdeye varır. Secde iken: (Elhamd-ü lillâh, eş-şükr-ü lillâh Rabbenâ ve takabbel minnâ bi-hakk-ı Muhammed-in ve Hayder-en. Hü dost...Türkçesi: Tanrın sana hamdolsun, Tanrın sana şükürler olsun. Muhammed ve Ali hakkıyçün kabul eyle, Hü, dost) deyip ellerini yüzüne sürer, Hora-san postu üzerinde ayağa kalkıp Niyaz eder. Oradan kendi makamına gelip kendi postuna niyaz ederek oturur. Diğer bütün canlar da baş eğip oturdıkları yerde niyaz ederler.

(Bu beşinci erkânı bitirmeden, zamm-ı sûreleri Türkçe okumak isteyenler için manzum Türkçelerini yazıyorum:

Kâfirûn "Karanlıkta kalanlar"sûresi:

Tanrı'nın esirgeyen, bağışlayan adıyla:

Diyesin ki kâfirler, karanlıkta kalanlar,

O taptıklarınıza tapmam ben, asla, zinhar!

Tapanlar değilsiniz siz benim taptığıma.

Ben tapıcı değilim sizin taptığınıza.

Tapıcı değilsiniz siz taptığıma benim,

Sizin dîniniz size, dinim de bana derim

Felak "Sabah aydınlığı" Sûresi:

De ki şafak söktüren Hakk'a sığınırım ben,

O neler yaratmışsa onların tüm şerrinden.

Ve ortalığı basan karanlığın şerrinden

Tükürerek düğümler üfleyen nefesinden.

Ve hasedler eyleyen

Hasetçiler şerrinden.

Nâs "İnsanlar" sûresi:

De ki: "Tüm insanların Rabb'ına sığınırım!

*Şu bütün insanların şâhına sığınırım...
Sığınırım onların Yüce İlâhına ben,
Sinsi sinsi işkilleri eyleyenin şerrinden.
O ki işkilleri verir yüreklere durmadan
Gerek cinlerden olsun, gerek cümle insandan").*

Manzum çeviriler:

Dr. Bedir Noyan'dan.

Altıncı Erkân:

Rehberin Tâlibi Mürşide Ulaştırmağa Hazırlanması:

Mürşid Tâlibe hitaben: -Erenler, bizim yolumuzda mürşide varmağa bir rehber gerektir. Buradaki canların cümlesi ikrar ve î mân sahibi, rehberlik yapmaya muktedirler. Rehberliğe kimi istiyor-sun? Haydi var, seçtiğin rehberine niyaz et... Der.

Talib de: -Eyvallah., deyüb yerinde bir niyaz ettikten sonra kalkıp rehber seçtiğinin postu önünde ona niyaz eder. Rehberi de ona bir niyaz eder. Talib kalkar, yerine oturur.

Mürşid, rehberlik edecek zâta hitâben: -Erenler! Bu can kendisine sizin rehberlik etmenizi istiyor. Kalk, Erkan-ı Hazret-i Muhammed-Ali ve Tanıkat-ı Hünkar Hacı Bektâş veli üzere bu can'ın rehberliğini yap, der.

Rehber: -Allah, eyvallah! Şahum... Eylerim.. deyip olduğu yere, postuna niyaz eder ve kalkar. Meydan ortasında boyun kesip Dâr-ı mansûr'da durur. Baş açık, yalınayak olmak üzere aşağıda yazıldığı gibi evvelâ hizmetini gönür:

Hizmet Görme Erkânı:

Rehber gayret kuşağını eline alıp (veya tiğ-bend'ini beline sararken) usulüyle beline bağlarken bu tercümânı okur:

B-ism-i Şâh Allah Allah!. B-ism-illâh-ir-rahmân-ir-rahiym:- nasr-un miri Allah-i ve feth-ün karib-ün ve beşşir-il-mü'minine (Saf sûresi âyet:13: Türkçesi: Tanrı katından yardım hem de yeni

bir fetih var. İnanmış olanlara muştula) Yâ Muhammed, Yâ Ali, meded ey pîr-i tarîkat Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Ber-cemâl-i Muhammed... ilh... (Mürşit yüksek sesle, diğerleri daha hafifce bir sesle salavat getirirler). Beline bağladıktan sonra dâra ve Horasan postuna niyaz eder. Dâra gelir. Başından tacını çıkartıp ağzı aşağıda olduğu halde, sağ eline alır ve ellerini niyaz durumunda göğsünde çaprazlayıp hizmet tercümanını okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!...(Bismillâh-ir-rahman-ir-rah'm):

Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem tağfirlenâ ve terhmâ lenekûnenne min-el-hâsırîn (A'raf sûresi: âyet: 22. Türkçesi:

*Dediler ki: Tanrımız, nefsimize zulmettik,
Sen bizi yarlıgamâz, esirgemezsen, nettik?
Muhakkak ki biz ziyan
Eden oluruz heman).*

Allah Allah... Elim erde, yüzüm yerde, özüm dâr-ı Mansûrda, Hakk Huzûrunda, Muhammed Ali dîvânında, erenler meydanında, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergahında, canım kurban, benim tercüman bu fakıyrdan ağrınmış, incinmiş can kardeş var ise dile gelsün, bile gelsün, hakkını taleb eylesün, Allah, Eyvallah...

Mürşid de Ayn-ül-cem erenlerine hitaben: -Erenler, canlar...Bu candan râzı mısınız? Der. Canlar da: -Allah, eyvallah...Hü..deyib yerlerinde niyaza varırlar Baba erenler de: -Derviş-i dervişan, kabul-ü makbûlan, havâlet yâ Şâh-ı merdân. Kerem-ü, inâyet-ü Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve pir Balım Sultan...Hü...der.

Rehber darda niyaz ettikten sonra mürşide varıp niyaz eder. Tacını babaya teslim eder. Mürşit üç yerinden öperek niyaz ettiği tacı iki eliyle iki kenarından tutup dört köşesinden bir de tepesini niyaz ettirerek rehberin başına geçirip, iki ellerini onun başının iki tarafından tutarak şu taç tekbirini okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah! El-hamd-ü lillâh-illezî Ca'alet-tâc-ü v-el-mi'râc-ü vel-minber-ü vel-Burak-u Seyyidînâ Muhammed-in ve âlih-it-tay-yibin-et-tâhirin.

B-ism-illâh-ir-rahmân-ir-rahîm: Subhân-illezi esrâ bi-abdihî leylen-min-el-mescid-il-haram-i ilel-Mescid-il-Aksa-llezî bâreknâ havlehû lı-

nüriyehû min âyâtînâ innehû Hûv-es-semî'ul basîr-ü (Onyedinci İsrâ sûresi, âyet: I. Türkçesi: âyetlerimizden bir bölüm göstermek için

*"Bunlar hakkında ona tam fikir vermek için"
Kulumuzu bir gece vakti Mescit-i harâm
Tarafından aldık ta çevresini tastamam
Mubarek kıldığımız Mescid-i Aksayadek
Alan zât-ı Kibriyâ şânı pek yücedir, pek...
Duyan, işiten O'dur,
Aslını gören Odur).*

Elif, lâm, Mîm..Allah-ü Lâ İlâh-e illâ Hûv-e Küll-i şey'in hâlik-ün illâ vechen-ü leh-ül-hükm-ü ve ileyh-i terce'ün (Yirmisekizinci Kasas sûresi, âyet: 88. Türkçesi: Sen Çalab'la birlikte başka Tanrı'ya tapma.

*Tapacak yoktur elbet Tanrı da On'dan başka.
Herşey geçer, yok olur. Kalan O'dur, biliniz.
Yargı O'nundur ve siz O'na döneceksiniz.).*

Allah Allah. Sırr-ı Hakk-i Hanedan-i Muhammed Ali, Tac-ül-arifin gavs-ül-vâsılın, heykel-i nurani, kutb-u Rabbani Hazret-i Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli-yyel- Horasani-yyün-Nişaburi azamet-i Hudara, Allah-u Ekber, Allah-u Ekber, La İlâh-e illallah, V-Allah-ü Ekber, Allah-u Ekber ve laillah-il-hamd. Hayalet ya Şah İmam Rıza.. Hü dost!. Tekbir'in manzum Türkçesi şöyledir:

*O Hakk Çalab en ulu, O Hakk Çalab en ulu..
Ondan başka tapacak Çalab yoktur doğrusu.
Ve Hakk Çalab en ulu. En büyük Hakk Çalabım
Beğeniler, öğmeler ile O'nu anarım)*

(Not: Mürşid bunları söylerken iki elleriyle rehberin fahrini yukarıdan aşağıya doğru bütün terklere üzerinden meshederek başına iyice geçirir. Yine bir Nasr-ün min-Allah-i ayetini okur ve son üç adı söylerken rehberin sırtını eliyle sağ omzu, sol omzu ve sırtın-

dan mesheder. Rehber Baba'ya niyaz edip Dar'a çekilir (bazan: Çe-
rağ tahtı önüne çekilir) ve şu Tercümanı okur:

*B-ism-i Şah, Allah Allah!
Erenler aşkına kemter kemine,
Yüzüm hak eyledim ruy-i zemine.
Giyûben Kaygusuz'dan Tac-ı İzzet
Hakk erenlerden dilerim Himmet
Şey'en Lillah, Allah eyvallah.
Mürşit de ona şöyle du'a eder:*

B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Cümle hizmetin kabul ola. Yüzün ak
ola. İsteğin feth ola. Allah, Muhammed, Ali Oniki İmâm, ondört
ma'sûm-u pâk Efendilerimiz yâr yârenin ola. Hazret-i Hızır yolda-
şın ola. Erenler, Gerçekler demine, devrânına, keremine Hü...

Rehber erkan üzre olduğu yerde niyaza vardıktan sonra tekrar
Mürşidine gelip niyaz eder, Ondan sonra gaib erenler postuna, Çe-
rağ tahtına ,Kûreye niyaz eder. Geri geri Horasan postuna varır
oraya da niyaz, dâra gelip cümleden cümleye diyerek cümle cânla-
ra birden niyaz eder. Ayağa kalkıp dârda bu tercümanı okur:

B-ism-i Şâh Allah Allah!. Allah, Dôst, hazır, gâlib, zâhir, bâtın
ayn-ül-cem' erenlerinin gülcemâllerine aşk olsun!

Mürşid de elleriyle postuna niyazla : -Hü.. diye karşılık verir.
Aynı zaman da hazır olanlar da niyaz ile karşılık verirler. Rehber
böylece hizmet görme erkanını bitirmiş olur.

Yedinci Erkan: Rehberin Tâlibi Mürşide Teslimi:

Ondan sonra rehber, meydanda hazır bulunan seccâdeyi alıp
mürşid önüne yere serer. Usulüyle katlanmış olan seccâdenin her
katını açarken birer bölümünü söyleyerek şu tercümânı tamamlar:

*B-ism-i Şâh Allah Allah!
A'zamt-ü ileyk-e Yâ Ali..
Ekremt-ü ileyk-e Yâ Ali..*

En'amt-ü ileyk-e Yâ Ali..

Eslemt-ü ileyk-e Yâ Ali..

Bundan sonra rehber, geri çekilerek, ikrar verecek canı yerinden kaldırıp sağ elinden tutarak talibi meydan kapısına kadar götürür. (Not: Bazı erkannamelerde talibi dışarı çıkarır. Orada boynuna tiğ-bendini usulü ile geçirir uçlarını kendi avcunda toplar ve şu tercümanı okuyarak kapıdan girer: Yâ Müfettih-ül-ebvâb..Eftah lenâ-hayr-el-bâb.. Teveffenî müslimen v-el-hıknî bis-sâlihîn (Yusuf sûresi, âyet: 101 son bölümü). (Türkçesi: Teslimiyyet içinde olduğum halde canımı al ve beni doğrular zümresine kat. Ayetten önceki bölüm ise: Ey kapalı kapılar açıcı... Bize hayır kapılarını "Hayırlı kapıyı" aç).

Rehber talibin başından arakıyyesini alıp adab üzre niyaz edip mürşide teslim eder. Bunu verirken şu tercümanı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah! Ve izâ ş'inâ beddelnâ emsâlchüm tebdîlâ (İnsan= Dchr sûresi; âyet: 28 son yarısı. Türkçesi: Dilersek onların yerine, bir değişiklik ile, onlar gibilerini getiririz).

Mürşid de talibin tiğbendini, niyaz ederek rehberine verir. O da niyaz ederek alıp geriye meydan kapısına çekilir. Orada tiğbend'i yukarda söylendiği gibi talibin boynuna takar. Bunu yaparken şu ayeti okur: -B-ism-i Şâh, Allah Allah!. B-ism-illâhîr-Rahmân-ir-Rahîm.

Yâ eyyühüllezîn-e âmenü kuu enfüseküm ve ehliküm Nâr'en (Tahrim sûresi, âyet; 6). Vağfirleküm hatâyaküm senezîd-ül-muhsinin (Bakara sûresi, âyet: 58 sonu). Bel millet-e İbrâhîm-e hanîfâ..(Bakara sûresi, âyet: 135). Ve men dahalehû kân-e âminâ (Al-i İmrân sûresi, âyet⁹ 97).

(Bu ayetlerin Türkçeleri şöyledir: ey iman edenler! Kendinizi ve ailelerinizi o ateşten koruyunuz. Murâdımız isyanımızın afvidir deyin ki ağır suçlarınızı bağışlayalım, iyilik edenlere gelince, bunların mükâfâtını arttıracacağız. İbrâhim'in dînine uyun. Ve kim oraya girirse emin olur). Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin, Ali râ bülend-e salavat... der mürşit ve hazır olanlar salavat getirirler.

Tiğbend'in uçları rehberle tâlibin sağ ellerinde toplanmış halde

halkası talibin boynundan geçirili olarak Meydâna gelirler. Rehber talibin sol kolu altından sağ elini sokarak onun sağ elini başparmakları birbirine karşı içiçe temas halinde olarak tutar. Tören sürsünce beraber bulundukları vakitte hep böyle kalırlar. Sol elleri niyâz durumunda göğüslerindedir. Rehber önce talibi eşîge niyaz ettirir. Ve şu tercümanı okur:

*Bism-i Şah Allah Allah
Eşîğine koymuşam ben cân-ü ser
Tâ vücûdum ola sâfî hem cü zer.
Eşîğinde sâilim bû hâcetin:
Men fakıyre kulasın bir hoş nazer.
Ber-cemâl-i Muhammed... ilh...*

Niyazdan kalkılınca rehberin talibe telkini şöyle olur. - Ey talib-i dîdâr-ı İlâhî. Bu birinci niyazımız eşîgedir. Bu makam dervişlik menzildir. Ve cemi zamanda ayaklar altındadır. Ve bu yoldan geçen canlar dahi gerektir ki varlığını mahveyleye. Ve kendini yok bilip hemân Cenâb-ı Hakk'ı vâar bilip ve yokluğu nefesine, ve varlığı Hakk'a verip dervîş-i derd-mend ola...der.

Rehber talibi dârda, Horasan postunda niyaz ettirdikten sonra tekrar dâra getirip şu tercümânı okur:

*B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Arsa-yı Hakk'ta durub dâr-ı irâdetten özüm,
Hâk-i dergâh oluben secde-i vuslatta yüzüm,
Her ne fermân olursa şâh-ı mürüvvette sözüm,
Muntazır lutfunuza izn-ü icâbette gözüm.
Ber-cemâl-i Muhammed...ilh...*

Ve rehber tâlible beraber bulundukları yere ve oradan kalkıp Horasan postuna niyaz etikten sonra dönüp mürşide karşı, ayakları mühürlü olduğu hâlde, şu tercümânı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!...

Cî'nâ bi-bâb-il-Hakk-ı biş-şevk-i sâilen ve mukarriben bi-

muhammed-in ve Haydar-en ve tâlib-en b-is-sırr-ı vel-feyz-ü min-hümâ ve min-ez-Zehrâ-i ve Şibbîr-en Şübber-en...

Esselâm-ü alâ Ehl-el-beyt-in nübüvvet-i ve ma'denir-risâleti-i ve mehbit-il-vahy-i ve hazâin-il-ilm-i vel-hilm. Ve rahmet-ullâh-i ve berekâtüh. Bercemâl-i Muhammed..İlh...

Bundan sonra rehber, bulunduğu yerden baba erenler huzuruna varmayı dört adıma bölecek şekilde hesaplar ve:

1. adımda: Es-salâm-ü alayküm şeri'at erenleri...

2. adında: Es-selâm-ü alayküm Tarykat pîrleri...

3. adımda: Es-selâm-ü aleyküm Ma'rifet kamilleri...

4. adımda: Es-selâm-ü alayküm Hakikat şâhları ve âgâhları... der.

Bu adımlarda önce sağ ayak atılır ve sol ayak sağın yanına getirilince ayaklar mühürlenir. Esasen bütün tören boyunca ayakta durulurken böyle durulur. Mürşid her adımda rehberin selâmına:

- Aleyküm-üs-selâm ve rahmetullâh-i ve berekâtüh... diye cevap verir.

Dördüncü adımdan sonra rehber şu tercümânı okur: B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Eli erde özü dâr'da yüzü yerde, Hakk huzûrunda, Muhammed Ali dîvânında, Pîrimiz Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş Velî meydânında Oniki İmâm ve Ondört Ma'sum-u Pâk efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarından ırak olmak kavliyle ve hakerenlerin vermiş olduğu pend-ü nasihat ile amel ve hareket etmek üzere baş açık, yalnayak, boynu bağlı erenler meydanında pîr-i tarykat Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektâş Veli Efendimizin taryk-i nâzenînine ikrar vermek isteğinde... oğlu veya kızı...nam bir koç kuzulu kurbanımız vardır. Bu hususta ne fermân buyrulur. Getirelim mi? Allah eyvallah.

Mürşitte hazır olanlara hitaben şu tercümânı okur: B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Seyyid-is-Sâdât, muhibb-is-sâdât, hulâsa-i mevcûdât, Muhammed Mustafâ râ salavat. Pîrimiz Hünkârımız Hacı Bektâş Velî, muhibb-i âl veashâb, ehl-i şeri'at ve sahib-i tarykat erleri, ma'rifet kâmilleri ve hakikat şâhları ve âgâhları erkânı üzere bir mûnis mü'min âşık boynu bağlı erenler meydanına gelmiş, kul ve kabûl olmayı diliyor. Bu hususta erenlerin rey-i marifetini talep ediyor. Bu cândan râzı mısınız?

Ayn-ül-cem erenleri de: - Hüü..Eyvallâh... diye secdeye varıp niyaz ederek kabullerini bildirdiler. Bunun üzerine mürşid: - Hakk cümlelizden hoşnûd ve râzî olsun... Dervîş dervîşin hizmetinde bulunur. dedikten sonra rehbera hitâben:

- Dervîş-i dervîşân, kabûl-ü makbûlân... Kerem-i evliyâ, himmet-i hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî, gerçek erenlerin demine Hü.. der.

Rehber tâlibi mürşid önüne götürür, iki dizi üzerine çöktürür, onu mürşide teslim ederken şu tercümanı okur:

-B-ism-i Şâh, Allah Allah!. (Besmele): Yâ eyyühellezin-e amennü sallû alayh-i ve sellimû teslîmâ (Ahzâb sûresi, âyet: 56 son yarısı) (Türkçesi: Not: Bazı kayıtlarda ayetin ilk yarısı ile, tamamı söylenir. Buraya tamamının manzum çevirisini alıyorum her biri birer beyittir:

*Tanrı ve melekleri peygamberi öğerler,
Ona rahmet yağdırır, salavatlar ederler.
Ey İnananlar! Siz de ona saygı gösterin,
Bağlılıkla selamlar gönderip duâ edin.)*

Not: (Burada bir açılama: Bektâşîlikte dört kapı kırk makam diye bir tabir var. şariat kapısında insan bel evladıdır. Yani bir babanın tohumundan doğmadır. İkinci kapıda: Yol evladı olur, bir uyarıcıya bağlanır. Marifet kapısında: Gök atam-yer anam diyerek, eski Türk kozmongonisi ile yeni yolu arasında bir orantı kurar. Bilgi edinerek İlm el-yakıyn, Ayn el-yakıyn, Hakk-al-yakıyn basamaklarını aşar. Örneğin, birisi şeker dese, bilmiyen de bir kitaptan okuyup şekerî öğrense bu, ilm-el-yakiyindir. Şariat bilgisine benzer. Birinci Kapıdır. Aman şekerin kendisini eline alıp gözle görürse, bunu Ayn-el-yakiyn İle öğrenir. Bu, yol bilgisine benzer. İkinci kapıdır. Şekerî ağzına koyup tadını öğrenirse, bu marifet bilgisidir. Üçüncü kapıdır. Nihayet gerçeğe erebilir ve "ben şekerim " diyebilirse **Mansur'un "Enel' Hakk", Aşık Noyan'ın "Enel' Aşk" (Yani ben Hakk'ım-Ben İlâhî aşk'ım)** dediği hâlde kavuşursa Hakk-al-yakiyn halindedir. Bu da gerçek bilgisidir. Dördüncü kapıdır. Evrende, kış, şariat, yaz: yol, güz: marifet, bahar: hakikattir.

Ana rahmi: şariat, dünyaya gelmek : yol, cihanda durmak: ha-

kikat, cihandan gitmek: Marifet gibidir. Şeriat: Peygamberlerin, yol: ermişlerindir. Marifet: yola girmektir. Hakikat: ermek ve Hakk'la Hakk olmaktır. Yine sıra ile: anadan doğmak, ikrar vermek, nefsini bilmek, Hakk'ı kendi öz vücûdünde bulmak'tır. Şeriat laf (kiyl-ü kaal) dir. Tarikat yoldur. Marifet iş (fiil) dir. Hakikat hâl'dir. Bir de şöyle bir hadis var. Şeriat, sözlerdir, tarikat: işlerdir, marifet: meyvelerdir, hakikat: hâl sahibi olmaktır.

Bendenize göre: Şeriat: dünyaya gelmek, bilgi edinmek, kendini kurtarmaktır. Yol: hatalara tövbe edip doğru yaşamaktır. Marifet: bilgisinin meyvesini alarak çevresine , memleketine ve bütün insanlığa yararlı hale gelmektir. Hakikat: ebedi hayata doğmaktır. Birinciler Allahı korku tarafından alır. İkinciler: Muhabbet tarafından âşık olur. Üçüncüler: sevilir, maşuk olur. Hakikatte: ne aşk, ne âşık ne, maşuk kalır, hepsi bir olur.

Kırk makamı, her kapı için tanınan onar mertebedir. Örneğin:

Şeriat makamları: İnanmak, bilgi.doğruluk, şefkat, temizlik vb. Yol makamları: El alub tövbe etmek, hizmet, nefsile savaş, ümid, uyanık olmak, Aşk..vb.

Marifet makamları: Edeb, sabır, haya, cömertlik, özünü bilmek..vb. ..Hakikat makamları: Toprak olmak, yetmiş iki milleti bir görmek, iyilikten kaçmamak, müşahede (görüŖ), Tanrıya ulaşmak..gibi.

Er, gerçek kapısına erince büyük sevgiliye kavuşur. Artık Evrenin malı olur. (El evladı) halini alır. Yoldan insanlığa el koyar, onun derdine derman olur.

Bu dört kapı selamı işte bu olgunlaşmayı sembolize eder.

Alevilerde, sırasıyla: Rehber kapısı, müsahib kapısı, terbiye edici kapısı, mürşit kapısıdır.

Mistiklere göre de : Nâsût, melek-kût, ceberrût, lâhût evrenlerinin sembolü).

Sekizinci Erkân :

Mürşidin Tâlibe Tövbe Ettirmesi ve Telkîyn'i:

Mürşid de önünde diz çökmüş olan talibin boynundan tiğ-bendini çıkarıp yanına bir yere koyar. Sağ elinden talibi tutar.

Avuçları birbirine değerek talibin başparmağını kendi başparmağına dik tutulmuş olarak karşılıklı rabteder. Talib sol eliyle de mürşidin eteğinden sımsıkı tutar. Rehber, bu sırada, talibin biraz sol gerisinde sol dizi üzerine oturur ve sağ eline talibin sırtının ortasına, parmakları açık ve avuç içi iki kürek kemiği arasına gelecek şekilde, koyar. Bu oturuşta talibin sağ dizi mürşidin sol dizine temas edecektir.

Mürşid sol eliyle talibi omuzundan tutup dergûs ederek (kulağına eğilerek) şöylece tövbe ettirir:

- B-ism-i Şâh Allah Allah!. Fermân-ı Celîl, kurbân-ı Halîl, delîl-i Cebrâîl, tekbîr-i İsmâîl...Allah-ü ekber Allah-ü ekber, Lâ İlâh-e illâllâh, Allah-ü ekber Allah-ü ekber ve lilâh-il-hamd...Subhân-Allah vel-hamd-ü lillâh...Ve lâ ilâh-e illâllâh-ü ekber... Ve Lâ havl-e ve lâ kuvvet-e illâ b-illâh-il ali-yyül-azîm.

Bundan sonra mürşid kelime kelime teker teker söyleyerek ve talibe yüksek sesle tekrar ettirerek şu tövbeyi ettirir:

- Estağfirullah, estağfirullah, estağfirullah.. Min küll-i zenb-in ez nebtehû amd-en, ev sehven, ev hatâ-en, ev sırr-en, ev alâniyyeten, Ve etûb-u ileyh-i min zenb-illezî alem-ü ve min zenb-illezî lâ alem-ü inneke ente allâm-ül guyub-i settâr-il-uyûb-i Gaffâr-üz-zünûb-i ve Hüve-t-tevvâb-ür Rahîm, Estagfirullâh, şâkir-en lillâh...

(Not: Bu tövbenin önemi büyüktür. Talib söylediği bu Arabca sözcüklerin anlamını bilmelidir. Bunun ayrıca Türkçesi kendisine söylenmelidir; şöyledir: Bağışlama ve yarlıgama dilerim. Bütün suçlarıma Büyük Allah'tan bağışlama ve yarlıgama dilerim. Bütün suçlarım için, bilerek veya bilmeyerek, yanlışlıkla, açık veya gizli olarak işlediğim bütün suçlarım için... Bilinen ve bilinmeyen, bile-rek veya bilmeyerek işlenmiş bütün suçlarım için tövbeler olsun. Tanrı'm. Sen gizlileri bilici, ayıbları örtücü ve suçları bağışlayıcı-sın).

Bundan sonra, Mürşid, "şimdi sen dinle" diyerek, yalnız kendisi şöyle devam eder: -B-ism-i Şâh Allah! Ey tâlib! Allah, Muham-med, Ali ve Oniki imama iman getir. Mezhebini bir bil. Hakiki mürşidini Muhammed, rehberini Ali bil (Not: bazı nüshalarda bu-nun aksi olarak yazılı. Bir başka nüshada da: Mürşidini Pirin vârisi ve gerçek baban, rehberini de gerçek Anan bil). Yalan söyleme, ha-ram yeme. Gaybet etme (Yani: kimsenin arkasından söyleyerek

dedikodu etme). Şehvet-perest olma. Eline, diline, beline sahip ol. Kibir ve kin tutma. Kimseye hased etme. Gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Elinle koymadığın şeye yapışma. Elinin ermediği yere el uzatma. Sözü'nün geçmediği yere söz söyleme.

İbretle bak, hilm ile söyle. Küçüğe izzet, büyüğe hürmet eyle. İkrarını saf eyle. Hakk'ı özünde mevcut bil, erenlerin esrarına agah ol. Mürşidin Muhammed, rehberin Alidir (Not: Bazı nushalarda: Rehberin Muhammed, Mürşidin Ali'dir). Mezhebin Ca'ferî, gürûhunnâcî, pîrin Hünkar Hacı Bektaş Veli'dir. Özünü bu yolda böylece sabit kadem eyle. Evveli Hü, âhırı Hü..Der.

Bundan sonra, mürşid, talibin elini adab ve usulü vechile eline alır. Yani: rehberin eli ile birlikte üçü birarada el tutuşurlar, Mürşidin başparmağı biraz daha yukarıda olarak.. Ve, telkıynine şöylece devam eder:

- B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm. İnnellezîn-e yubâyi'ûnek-e innemâ yübâi'ûnallâh-e yed-ullâh-i fevka eydîhim feman nekese feinnemâ yenüs-ü alâ nefsîhî ve men evfâ bimâ âhed aleyhullâh-e feseyü'tîh-i ecren azîmâ (Fetih sûresi, âyet: 10. Manzum Türkçesi:

*Sana bî'at edenler ancak Allah'a etti
Hakk'ın eli onların elleri üstündeydi.
Onun için sözünü kim bozarsa yarın'a
Bozmuş olur kendinin öz nefsi zararına.
Kim Allah'la ahdini yerine tam getirir
Tanrı da ona büyük ödüller, sevab verir).*

Ey Talib!. Cenab-ı Hakk bu ayet-i kerimesinde peygamber-i zî-şân Efendimize hitaben buyuruyorlar ki: Her kim size bîat etti gerçekte bana bîat etti. Ve her kim ki sizin elinizi tuttu, gerçekte benim kudret elimi tuttu. Bu ikrarından dönenler nefislerine zulmetmiş olurlar. Sabit-kadem olanlara ise büyük sevab, büyük iyilikler vardır.

(Besmele): -Yâ eyyühellezîn-e âmenû-t-tekkullâh-e v-et-tanzumefs-ün mâ kaddemet ligad-in v-et-tekkullâh-e innallâh-e habîr-ün bi-mâ ta'melûn-e (Haşr sûresi; âyet: 18. Türkçesi, manzum olarak:

*Ey iman eden kullar! Dikkat edin hepiniz,
Yüce Tanrı'ya karşı neyse görevleriniz.
Ne iş gördü, bir baksın her can yarını için
Hakk'a karşı tümünüz göreve dikkat edin!
Bütün yaptığınızdan Tanrı haberdar heman.)*

(Besmele): Yâ eyyühellezîn-e âmenû tûbû ilallâh-i tevbe-
tennasûhâ (Tahrîm sûresi, âyet: 8. Türkçesi: Ey iman edenler! Al-
lah'a içten gelen bir tövbe ile tövbe edin. "Yüreğinizin bütün özlü-
ğü ile" ihlâs ile dönün).

(Besmele): Ve innallâh-e yuhubb-üt-tevvâbîn-e ve yuhibb-ül-
matatah-hirîn-e (Bakara sûresi, âyet: 22 sonu. Türkçesi: Tanrı töv-
be ile kendisine dönenleri de sever, temizlenenleri de sever).

(Besmele): El-hamd-ü lillâhillezî lâ yebkaa illâ vechehû v e lâ-
yekuum-u illâ zâtüha leh-ül-hük-m-ü ve ileyh-i türce'un-e (Kasas
sûresi âyet: 88. Türkçesi: O'ndan başka tapacak yoktur, her şey fâ-
nidir, "geçicidir", helâk olur; ancak O Bâkî'dir. Hüküm O'nundur
vesiz O'na döneceksiniz)..

Allâhümm-e sall-i alâ seyyidinâ Muhammed-in Ali-yyin v-el-
Ha-dice-tü v-el-Fâtuma-tü v-el-Hüseyn-i nesl-i zeki-yyen, Vez-
Zeyn-el-Abi-dîn-ü v-el-Bâkır-ü v-es-Sâdık-u v-el-kâzım-ü v-er-
Rıza-i v-et Taki-yyi v-en-Nakıy, v-el-Hasan-ül-Askerî v-el-Mehdî-
yellezî hüccet-ül-kaaim-i yadrib-ü bis-seyf-i bi-hük-m-i ezeli-yyen
ebed-iyyen. Salavâtüllâh-i ve selâmühû aleyhim ecma'în

Mürşit bunları söyledikten sonra talibin tacını tekbirler ve tiğ-
bend'inin beline bağlar ki bunlar şöyle yapılır:

Mürşit talibin elinden elini ve rehberdahî talibin elinden ve ar-
kasından elini bırakırlar. Mürşid, yanında duran talibin arakıyyesi-
ni alarak, bundan önce rehberin fahrini tekbirlediği gibi, tekbirleye-
rek onun başına getirir ki bu husus biraz önce "Altıncı erkan"
bölümünde yazılmıştı.

Bundan sonra talibin boynundan alıp yanına koyduğu tiğbendi-
ni alıp, her düğümü vururken birer ihlas sûresi okuyup üfleyerek,
orta bölümünden birbirine onbeş santim kadar aralık bırakarak üç
yerinden düğümler. Rehber Talibin kollarını yukarıya doğru kaldı-
rır ve avuçlarını birbirine temas ettirerek tutturur. Bu sırada talib

de iki dizi üzerine kalkarak dik durur. Mürşid, tiğbend-i düğümle-
rinden öptürerek talibin beline bağlar ve bu esnada şu tercümanı
okur:

-B-ism-i Şâh Allah Allah! (Besmele): Yâ eyyühellezîn-e âme-
nûr-sbirû ve râbitû v-et-tekullâh-e la'alleküm tüflihûn (Al-i İmrân
sûresi, âyet: 200. Türkçesi Manzum olarak:

*Ey iman eden kullar!. Sabredin ve dönmeyin
Sımsıkı bağlı olun, düşmana karşı gelin.
Sakının günahlardan, Hakk Çalab'tan sakının
Kurtuluş bulasınız karşılığı Tanrının.)*

(Dr. B. Noyan)

Bu âyetten sonra, Tekbirler: Allah-ekber, Allah-u ek-
ber...Lâilâh-c illâhıllâh-ü V'Allah-ü ekber Allah-ü ekber ve lillâh-il-
hamd. Ha-vâlet yâ Şâh-ı evliyâ, Hü dost...

Bundan sonra talib yine usulüyle mürşidin önüne oturur. Mürşit
tekrar talibin sağ el başparmağını kendisinin ve rehberin sağ el
başparmağı ile önce anlatıldığı gibi, birleştirerek el tutuşurlar.
Mürşit talibi derâguş ederek: - Ey talib!. Verilen pend-ü nasihâtı
aldın kabul ettin mi? diye üç defa tekrarlayarak sorar. Talib te üç
defa: -Allah eyvallah, kabul ettim..diye olumlu cevap verir.

Mürşit tâlibten böylece ikrâr aldıktan sonra: - Allah erenler ik-
rarında sabit-kadem eylesin, haydi var, rehberinin rızasında ol.. di-
yerek ve arkasını meshederek talibi rehberine teslim eder.

Dokuzuncu Erkân:

Mürşidin Tâlibi Rehberine Teslim ve İadesi:

Mürşit tâlibi rehberine teslim edince ikisi niyaz edip dâr'a çekilip
peymânçede dururlar. Orada rehber şu tercümânı okur:

*-B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Hamd-ü lillâh kim men oldum bende-i hâss-ı Hudâ
Cân-ü dilden aşk ile hem câker-i âl-i abâ.*

*Râb-ı zulmetten çıkub doğru yola bastım kadem
Hâh-ı gafletten uyandım cân gözüm kıldım kuşâ.
Onikîmâm bendesiyim men gürûh-u nâcîyim
Yetmişiki fırkadan oldum berî dâhi cüdâ.
Mezhebim Hak Ca'ferîdir gayrılardan el yuydum
Pîrim, üstâdım Hacı Bektaş-ı Kutb-ul-evliyâ.
Hak deyip el bağladım ikrar virüp ermişlere
Mürşidim oldu Muhammed, Rehberimdir Murtazâ
Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan-İmâm
Hüseyn, Alî râ bülend-e salâvât. (Herkes salâvât getirir).*

Bundan sonra niyaz edip tekrar mürşid'e varırlar. Ve rehber mürşit huzûrunda şunu söyler ve talib yine mürşide niyaz ettirir:

Ve l-illâh-il-meşrik-u v-el-mağrib-u feeynemâ tüvellû fesemm-c veçhullâh-i (Bakara sûresi, âyet: 115) Türkçesi: Doğu da, batı da Tanrındır. Hangi tarafa dönerseniz Tanrıya "ita'at ve ibâdet" yönü orasıdır).

Rehber bunu söylerken talibde mürşidin sağ diz, sol diz ve ellerini öperek niyazdadır. Rehber bu âyeti okumayı bitirince, mürşid de: Sîmâhüm fî vücûhihim min eser-is-secûd (Fetih sûresi, âyet: 29 dan bir parça. Türkçesi: Çehreleri, yüzlerindeki secde izinden bellidir) âyetini okur.

Rehber ve talib böylece Mürşide tekrar niyaz ile huzûrundan ayrılıp sırasıyla Çerâğa, Kûre makamına, dârda sağ ve soldaki canlara, Horasan postuna niyaz ettikten sonra darda peymançeye geçerler.

Orada rehber şu tercümânı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Dôst, hâzır, gaaib, zâhir, bâtın, Ayn-ül-cem' erenlerin gülcemâllerine aşk!. Ber-cemâl-i Muhammed, kemal-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyn, Alî râ bülend-e salâvât (Herkes salavat getirir).

Tercümân dan sonra her ikisi de oldukları yerde (Dâr'da) niyaz ederler.

Onuncu Erkân:

Rehberin Tâlîbe Makamları "Menzilleri" Göstermesi:

Dârdaki niyazdan kalktıktan sonra tekrar mürşid huzûruna varırlar. Ayakta niyaz durumunda, rehber talibin kulağına, yine de oturanlar tarafından duyulabilecek şekilde fakat hafif bir sesle tane tane olarak şunları söyler:

- Ey talib-i dîdâr-ı İlâhî!. Erenler meydanında bu makama "peygamber makamı ve postu" derler. Levlâk-e levlâk-e lemâ ha-lakt-ül-e'llâk (yani: Sen olmasaydın, sen olmasaydın bu felekleri yaratmazdım) mazûm-u münifi vechile onsekizbin âlem kendilerinin yüzü suyu hürmetine halk olunan sâhip-i şerî'at peygamber-i zî-şân Efendimiz hazretlerinin makamıdır. Makam-ı mürşiddir, Hakk makamıdır, niyaz et!.

Der ve talibe niyaz ettirir (bazı erkannâmelerde kendisi de niyaz eder diye kayıtlıdır).

Oradan rehber ve talib "Galib erenler postu"na (Not: Birçok yerde buna rehber postu da diyorlar. Asıl adı böyledir) varıp niyaz ederler. Rehber, burada talibe şöyle telkîyn eder:

Ey Talib-i didâr-ı İlâhî!. Buna Alî postu derler. Şeriat, tarîkat, marifet ve hakikatin evvelki bâbı budur. Bu makama gelinmedikçe şeriat, tarîkat, marifet ve hakikat idrâk olunmaz. Rehber-i âlemidir. Hakk'a erîştirici makamdır, niyaz et!.

Oradan, baba'nın sağ tarafındaki ocağın da sağında bulunan posta varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe şöyle der:

- Ey Talib-i dîdâr-ı İlâhî!. Erenler meydânında bu makama "Aşçı Postu" derler. Bu makamda çiğler pişirilir ve lezzetsizlere lezzet verilir. İmâm Hasan efendimizin makamı, Seyyid Ali Sultan Efendimizin menzildir. Hakk'a erîştirici makamdır; niyâz et!.

Oradan, bunun sağındaki ikinci posta varırlar. Niyaz ederler. Rehber talibe şöyle der: -Ey talib-i dîdâr-ı İlâhî!. Erenler meydânında bu makama "Ekmekçi Postu" derler. Bu makamda erenlerin ekmeği pişer ve onunla intifalanıp Allah erenlere şükredilir. İmâm Hüseyin Efendimizin makamı ve Balım Sultan Efendimizin menzildir. Hakk'a erîştirici makamdır, niyaz et!.

Rehber ve talib oradan üçüncü cana varırlar, niyaz ederler. Reh-

ber, burada Talibe: -Ey talib-i dîdâr-ı Îlâhî!. Erenler meydanında bu makama "Atacı Postu"derler. Sahibi-i tankat, şâh-ı vilayet Efendimizin esb-i hakikatının tımarcısı Kanber-i Ali Sultan Efendimizin makamıdır, niyaz et! der.

Buradan Talible birlikte dördüncü canın oturduğu posta varıp niyaz ederler. Rehber: - Ey Talib-i dîdâr-ı Îlâhî!. erenler meydanında bu makama "Mihmandar makamı "derler. Hızır aleyhisselâm postudur, Hakk'a eriştirici makamıdır. niyaz et! der.

Oradan daha sağ taraftaki beşinci cânın postuna varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe: - Ey talib-i Dîdâr-ı Îlâhî! Erenler meydanında bu makama "Nakiyb postu"derler. Sarı İsmail Sultan Efendimizin makamıdır. Hakk'a eriştirici makamıdır, niyaz et!. der.

Oradan altıncı cânı varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe:

- Ey talib-i dîdâr-ı Îlâhî!. Erenler meydanında bu makama "Ayakçı postu" derler. Abdal Mûsâ Sultan Efendimizin makamıdır. Hakk'a eriştirici makamıdır, niyaz et!. der.

Talible rehber buradan çerağ tahtı önüne gelirler, niyaz ederler. Rehber burada talibe şöyle telkîyn eder: - Ey talib-i dîdâr-ı Îlâhî!. Erenler maydanında bu taht'a "Taht-ı Muhammedî" derler. Medlûl-ü hakîykîsî "gerçek anlamı" şudur: Peygamber-i Alîşân Efendimiz Hacc-ül-vedâ'dan dönüşlerinde "Gadîr-i Kumm= Humm Kuyusu" denilen menzile geldiklerinde "El-yevm-e ekmelt-ü leküm dîne-küm ve etmem-tü aleyküm ni'metî ve razî-tü leküm-ül islâm-e dîn-en (Mâide sûresi, âyet: 4. den bir bölüm. Türkçesi: (Bugün size dî-ninizi tamamladım "kemâle vardırıdım". Size nimetimi bütünledim. Size dîn olarak İslâm'ı kabul ettim) nass-ı celilinin sırrı zuhûr edip, dâr-ı ukbâyı teşrîf buyuracakları î mâ ve ilhâm olunmasıyla ashâb-ı na bir vasiyyet icrâsına lüzûm hâsıl oldukça hemân oracıkta, deve-lerin cihâzından "semerlerinden" bir taht kurularak Fahr-i cihân Efendimiz üzerine çıkmış Şâh-ı vilâyet Ali kerrem-Allah-ü vechen Efendimizin elini eline alıp hâzırûna hitâben: "Beni sevmek isteyen Alî'yi sevsin; ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır. Ben kimlerin Mevlâ'sı "efendisi" oldum ise benden sonra Ali onların mevlâsıdır. Alî'ye düşman olan bana ve Allah'a düşman olur...yolunda ve daha ince hadisler îrâd buyurmuşlardır. Bu hâdis-i celîle yolumuzda işbû Çerağ tahtı ile temsil olunur. Nûr-u Muhammed âlemi nasıl karan-lıktan kurtarıp ışığı varırmışsa bu çerağ tahtı da kalb ve vicdânları aydınlatarak Cemâlullâh'ı

"Tanrı gerçek güzelliğini" müşahedeye yol açar. Hakk'a eriştirici makamdır, niyaz et!.

Oradan Kûre makamına varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe: - Ey talib-i dîdâr-ı İlâhî!. Erenler meydanında buna kûre makamı derler Ocak demektir. Bu makamda çiğler pişer, nâil-i feyz-i İlâhî olur. Mebde ve merkez-i nûr-u ziyâdır. Hakk'a eriştirici makamdır, niyaz et!.

Oradan Horasan Postuna varırlar, rehber bu tercümanı okur:

-B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Sâhib-i erkan-ı Horasan Hünkâr Hacı Bektaş Veli kuddis-Allâh!-u sırrahul'âli vel-celi Efendimizin dem-i devrânlarına aşk olsun, Allah Allah!. deyip niyaz ederler. Rehber tâlibe şöyle: -Ey tâlib-i dîdâr-ı İlâhî!. Erenler maydânında bu posta "Horasan postu" derler. Pirimizin Horasan'dan getirdiği postudur. Sâhib-i tanykat Hünkâr Hacı Bektaş Veli Efendimizin makamıdır. Hak'a eriştirici makamdır, niyaz et der ve niyaz ederler.

Oradan da meydan taşına varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe: Eytalib-i didar-ı İlâhî! erenler meydanında bu taş (Meydan taşı) derler. Bu makamda erenler yoluna doğru gitmeyenleri terbiye ederler. Elinde kudret kılını ile duran (kolu açık Hacim Sultan) dır, Makam onun makamıdır. Korkup hazer edilecek makamdır, niyaz et!. der.

Oradan rehberle talib Meydan ortasına varıp niyaz ederler. Rehber burada talibe: - Ey talib-i Dîdâr-ı İlâhî!. erenler dilinde buna "Meydan-ı Muhammed- Ali" derler. Kadın, erkek bütün mü'minler bu meydan'da ahz-ı bi'at edüp vasıl-ı Hakk olurlar. "Es-salât-i mi'rac il-mü'min" (Türkçesi: Salat inanmış kişinin Tanrı katına yücelmesidir) makamıdır, niyaz et!. Der.

Rehber talibe bu makamları tanıttıktan ve niyaz ettirdikten sonra en sonda dâra niyaz edip kalkar. Peymanceye geçip bu tercümanı okur: - B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

*Kerem bâbın küşâd etmiş şehâ her dü serâ gördüm,
Muhammed Mustafâyı dest-gîr-i her gedâ gördüm.
Gelüp ayn-el-yakyn Şâh-ı vilâyet pîşvâ gördüm
Özümü cümle ihvân ile fî taht-il-livâ gördüm
Ber-cemâl-i muhammed...ilh...*

Yine orada rehber şu tercümanı okur:

- B-ism-i şâh, Allah Allâh!.Allah, döst, hâzır, gaib, zâhir, bâtın, ayn-ül-cem erenlerinin gül cemâllerine aşk olsun, Ber-cemâl-i Muhammed, İmân Hasan, İmân Hüseyin. Ali râ bülend-e salavat...

Mürşit ve herkes yüksek sesle salavat getirirler.

Rehber meydan ortasında bir boyun kesip talibi alır, yerine oturur. Otururken önce sağ ayağını postuna bastırır. Rehber talibe niyaz ederek şöyle der: - Erenler! Seni senden alıp sana taslim ettim. Yükün sırtına, amelin boynuna, Mî'râcın mubârek olsun...

Talib de rehberine niyaz eder.

(Eğer başka talibler varsa, rehber onların da aynı şekilde rehberlik hizmetini görür. Yoksa peymançeye geçerek bu tercümanı okur:

- B-ism-i şâh, Allah Allah!

Hudâ hakkı kabûl et hizmetim ey şâh...

Bi-hakk-ı Al-i abâ Al-i dergâh.

Hüseyin-i Kerbelâ' nûru hakkıyçün

Bu hizmetten ayırma ey gani şah...

Erenlerimden haklı hayırlı himmet, şey'en illâh,

Hü Döst. Allah eyvallah!

Böyle Haklı- hayırlı isteyen rehber, mürşid de bu tercümân'la cevap verir: - B-ism-i şâh, Allah Allah!. Niyazınız, namazınız, hizmetiniz kabul ola. Hakk'ın dergahına yazıla. Er Hakk Muhammed Alî, Oniki İmâm, Ondört Ma'sûm-u Pâk Efendilerimiz yâr ve yârveriniz ola. Kuvvet-i kerânet, himmet-i hüsn-ü nazar eyleye. Hakk erenler şaşırp düşülmeye. Merde, namerde muhtaç eylemeye. Dünyevi muradların uhrevi maksûdun hasıl ve müyesser ola. Kerem-i evliyâ, dem-i Hazret-i Hünkar Hacı Bektaş Veli, gerçeğe Hü...

Bundan sonra rehber yerinde secdeye varır ve meydan ortasında boyun keserek geçip postuna niyaz eder ve oturur.

Onbirinci Erkân: Şerbet Dağıtılması:

Eğer şerbet dağıtma işini yine rehber yapacaksa yerine oturmadan bu işe başlayacaktır. Bu hizmeti çerağcı göreceksene ona, veya özel şerbetçi hizmeti erbabı varsa ona, mürşid: - Kalk erenler...Seyyid-üş-şühedâ Efendimiz için sebîl eyle...der.

O kimse de: - Eyvallah Şahım, eylerim, deyip yerinde niyaza varır ve kalkarak Tahtın önünde bulunan havlu ve şerbeti alır.

Havluyu sağ omuzuna atar, şerbet kabını sol eline ve bardağı sağ eline alır. Dâr'da peymânçeye geçer ve bu tercümanı okur:

- B-ism-i Şah, Allah Allah!.

În âb-ı revân selsebîlest...

Ber teşne-lebân Hakk sebîlest...

Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmam Hasan, İmâm

Hüseyn, Alî râ bülend-e salavat...

Bundan sonra, Mürşide vararak bardağa koyduğu şerbeti sunar: - B-ism-i Şah, Allah Allah!. Sekaahüm yâ Hüseyin!. der. Mürşid de: - Selâmulâh-ü alel-Hüseyin, La'netullâh-ü alâ kaatil-il-Hüseyin!. der (Türkçesi: Hüseyin'e Tanrı selamı, Hüseyin'in katiline Tanrı'nın laneti olsun...) diye karşılık verir.

Mürşitle birlikte diğer canlar da aynı karşılık cümlesini az yükses sesle tekrâr ederler. Mürşit aldığı şerbeti üç yudumda içer, bardağı geri verir.

Böylece, önce erkekler derece-mertebe sırasıyla, onlardan sonra bacılara yine sıra gözetilerek sebîl eyler (Her şunuş'ta yukardaki selâm ve lâ'net cümlesi yüksek sesle tekrarlanır).

En sonunda şerbetçi meydân ortasına, dâra varıp sol dizini yere dayayarak kendi dahî şerbet içer.

Her şerbet içen, içtikten sonra bardağı şerbetçiye (Sâki) ye teslim ettikten sonra olduğu yere secde ile niyaz eder. (Not: Şerbet dağıtmadan önce okunan farsça tercüman yerine bazı erkânâme'lerde Sâfî'nin şu uzun manzum parçası söyleneceği kaydı vardır:

*Gel ey sâki-i vahdet sun piyâle
Sekaahüm Rabbühüm mâ'en tahûrâ.
Hayat irsün elinden ehl-i hâle
Sekaahüm Rabbühüm mâ'en tahûrâ*

*Meyinden ehl-i diller mest-ü medhûş,
İçip deryâ-yı heft-âsâ ide cûş (1).
Ezelden eyledik ol bâdeyi nûş
Sekaahüm Rabbühüm mâ'en tahûrâ.*

*Dudağın şerbetinden kana kana
İçüp âşıkların vaslına kana.
Yürekler nîce bir firkatte yana? (2)
Sekaahüm Rab buhum mâ'en tahûrâ.*

*İçenler bir kadeh câm-ı Alî'den
Dem ururlar ezel "Kaalû belî"den (3).
Bize erkândürür bû mey velî'den (4)
Sekaahüm Rabbühüm mâ'en tahûrâ.*

*Götürsün cümle dillerden hicâbın (5),
İyân itsün gönüller mâhitâbın.
Getür meydâna ol Kevser şarâbın
Sekaahüm Rabbühüm Mâ'en tahûrâ.*

*Olub Sâfî kulun aşkında mecnûn (6)
Sebît eyler yolunda eşk-i pürhûn (7)
Yine devreylesün ol çâm-ı gülgûn
Sekaahüm Rabbühüm mâ'en tahûrâ.*

Nusha farkları: 1) Olup deryâ-yı heft gibi ide cûş. 2) Firkatle yanan. 3) Ururlar dem, 4) Bize erkândır işbû mey velîden. 5) Götürsün ehl-i dillerden hicâbın, 6) Kulun Sâfî olup aşkınla Mecnûn, 7) Sebil eyler gözünden eşk-i pür-hûn). Bazı nushalarda da bunu okuduktan sonra yine Farsça bölümü okur diye kayıtlı).

Şâkii (şerbetçi) kendisi de şerbet içtikten sonra Peymançeye geçerek Şu tercümânı okur: -B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

*Cân-ü baştan geçmişiz biz Rûm erenler aşkına
Cân gözüyle dembedem hakk'ı görenler aşkına.
Kerbelâ-yı deşt-i gamda cân verenler aşkına
Ol Yezîd elinde teşne-leb kalanlar aşkına(I)
Gözlerim yâşın sebîl ettim îmâmlar aşkına.*

(Not: Nusha farkı: I) Ol Yezidiler elinde teşne-lebler aşkına).

Bundan sonra, Sâkii, Şerbet kabını meydân taşına bırakarak dâra, mürşide niyaz eder. Mürşid önünde yerde sarılı olan seccâdeyi usulüyle katlayarak kaldırır. Şöyle ki : Önce seccâdenin sağ kenarını üzerine katlayıp sonra sol kenarını katlar. Kendi tarafından başlayıp Meydandan dışarı bir yere bırakır.

(Not: Bazı erkannamelerde seccade, süpürme işinden sonra kaldırılıyor).

Onikinci Erkân:

Meydânın Süpürülmesi ve Erkânın Bitirilişi:

Rehber veya ferrâş hizmeti görecek derviş varsa o, durduğu yerden faraş ve süpürgeyi alır. Dârda peymânçeye geçer. Sol elinde faraş, sağ elindeki süpürge sol koltuğu altına alarak şu tercümânı okur:

*- B-ism-i Şâh, Allah allah!
Hüseyn-i Kerbelâ için gözlerim yaştır,
Ol Yezîd askerin bağı kara taştır.
Pîrimiz kırklar içinde ser-farrâştır.
Ber-cemâl-i Muhammed...ilh... (Herkes salavat getirir).*

Bundan sonra mürşid gelip faraşı yere değdirerek süpürgeyi de onun üzerinde tutub önce sağ taraftan, sonra soldan, ve daha sonra

ortadan Mürşit tarafından başlayarak, faraş ve süpürgeyi yerden kaldırmamak şartıyla eşiğe kadar yürütüp sonundan elindekileri yerlerine koyar. Oradan mürşit huzuruna gelip, dârda peymançeye durarak şu tercümânı okur:

*B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Hudâ hakkı kabul et hizmetim ey Şâh,
Bi-hakk-ı Al-i abâ ve Al-i dergah.
Hüseyn-i kerbelâ nûru hakkıyçün
Bu hizmetten ayırma ey gani Şâh.
Erenlerden haklı-hayırlı himmet,
Şey'en lillâh, Allah, eyvallah!.*

Buna cevap olarak mürşid de şunu söyler: - B-ism-i Şâh-Allah Allah!. Cümle hizmetin kabul ola mûradın hâsıl ola. İsteğin feth'ola. Seyyid-i Ferrâş Efendimizin hayır himmetleri üzerine sâ-yebân ola. Er Hakk Muhammed Ali, zâhir bâtın yâr ve yâverin ola. Hazret-i Pîr Efendimiz dest-gîrin ola. Dem-i pîr, kerem-i evli-yâ, Gerçek erenlerin demine Hü diyelim...Hü...diye karşılık verir.

Bitiriş:

Tören görevleri bitirilip herkes yerlerine oturduktan sonra, Mürşid, "Büyük Gülbank" denilen tören bitiriş du'âsını okur. Bunu okurken kendisi de, ayn-ül-cem erenleri de oturdukları yerde niyaz durumunda, secde vaziyetinde dururlar. Hazır olanlar mürşidin sözlerini, hafifçe bir sesle "Allah Allah.." diyerek dinlerler. Buraya büyük gülbank'i yazıyorum:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!

Tanrım! Arif kişilerin gönlünü anlayış, aşk ve vicdan süsü ile süsle. Onları Tanrı elçisinin edebiyle edeblendir. Onları Tanrı elçisinin erkanı ile erkanlandır. Tanrı sevgilisine, onun soyuna, ev halkına Tanrı selamı olsun. Önde gelenlerinden sonda geleceklerine kadar...Tanrım bize gerçeği tam olarak göster.

Hazret-i Muhammed, Ali ve Fâtıma-tüz-Zehrâ ve Hadice-tül-

Kübrâ ve Müctebâ "Seçkin" diye anılan Hz. Hasan ve Kerbelâ şehîdi Hz. Hüseyin ile bunların soyundan gelenlerin topuna Tanrıdan salât ve selâm olsun.

Allah Allah!. Vakitler hayr'ola, hayırlar feth'ola. Şerler def'ola. Mü'minler bermurâd ola, münkirler mât ola. Münafıklar berbâd ola. Her geldikçe vaktimizin hayırlısı gele Allah Allah!. Mü'minlere rahmet, Yezîdlere lâ'net ola.

Allah Allah!. Demler dâim, cemler kaa'im ola. İbâdetler sahîh ve sâlim ola. Gönüller şâd, meydânlar âbad ola. Meclisler küşâd ola.

Allah Allah!. Dostlar mesrûr, düşmanlar makhûr ola. Sırlar mestûr, gönüller pür-nûr ola. Hânedân-ı fakr-ü fenâ mâ'mûr ola.

Allah Allah!. Murâdlar hâsıl ola. Erkânlar kabul ola, niyazlar makbûl ola. Aşıklar hamûl "Sabırlı, dayanıklı", sâlikler fuhûl "ak-rânında üstün olan, karşı gelenlerine galib olan" ola.

Allah Allah!. Dem-i devrân-ı hânedân-ı dervîşân dâim ve bâkii ola. Düşmenân-ı Al-i Ali (Hz. Ali soyunun düşmanları) hor ve hayır ve fânî ola. Sîne-i sâlikân mütesellî, dil-i dervîşân muncelî "açık, aydınlık, parlak" ola. Bezm-i âşıkaan mütehallî "süslenmiş, donanmış" ola. Düşmanlarının eli, ayağı bağlı ve hakıyr ve merzûl ola.

Allah Allah!. Al-i abâ emrine uyan dedebabagân, halifegân, babagân, dervîşân, ârifan, sâdikaan, muhibbân, bâciyân'ın rûh-u revânları dünyâ ve ukbâ'da aziz ve memnûn ve kâmurân ola. Hayatta bulunanları cümle belâ ve kazâlardan güven içinde ve korunmuş ola. Düşmanları hor ve hayır ve zebûn ve sergerdân" başı dönmüş, şaşkın" ola. Çerağ dibinde oturan er Hakk kardeşlerimiz vâr ola. Allah erenler mu'inleri, yardımcıları ola. İstekleri feth'ola.

Allah Allah!. Er Hakk Muhamet Ali cümlemize mu'în ve zahir ve destgirimiz ola. Gördüğümüzden yad etmeye, erenlerin celalinde cemaline sığındık, korktuklarımızdan cümlemizi emin eyleye. Himmet-i aliyeleri üzerimizde hazır ve nazır ola. Hemîşe iltifât-ı ulyâları rûhâniyyet-i aliyeleri yâr ve yârverimiz ola.

Allah Allah!. Hâlık-ı Yekta, Ferid-i bî-henta, Mucid-i mevcudat, rezzak-ı mahlukat a'nâbih-i hazret-i perverdigâr cell-e celâlehû ve amm-e nevâlehû nehc-i kadîminden (eski yolundan), sırât-ı

müstakıyminden ayırmaya. Hanedân-ı ehl-i beyt, sâdât-ı resûlullâh efendilerimizin cemallerinden dîdârlarından; katarlarından ayırmaya. Hakikat-i İlâhiyye ve ma'rifet-i Muhammediyyeden behredâr eyleye. Hayırlı fütûhât ve kerem ve kısmet inâyet ve helal lokma nasib ve müyesser eyleye. Merde, namerde muhtaç eylemeye. Tevfik ve hıdayet, inayet eyleye.

Allah Allah!. Mazhar-ı envâr-ı tecellî, mahrem-i esrâr-ı ezeli, ezcümle-i uşşâk-ı lemyezeli eyleye.

Allah Allah!. Nüfûzlarımızı işlek, nefeslerimizi keskin tiğlerimizi herran (kılıçlarımızı keskin), dîdelerimizi bînâ (gözlerimizi görür), kalblerimizi musaffât (süzülmüş, temizlenmiş) eyleye. Çerağ sahiplerinin kurbanlarını kabul eyleye. Erenler üzerlerimizden kazâ ve bela'yı def'ü ref eyleye.

Allah Allah!. Seyyid-i kainât, mefhar-i mevcûdât, eşref-i mahlûkaat, mazhar-ı "Levlak-e levlâk-e lemâ halaktül-eflâk= sen olmasaydın sen olmasaydın felekleri yaratmazdım. Sultân-ül-enbiyâ-i vel-bûb-u Rabb-ül-âlemîn Halifetullâh-i şehinşâh-ı "Levlâk-e eb-el-Kaasım Mahmûd ve Muhammed ve Ahmed-i Muhtar salâvâtullâh-ı aleyh-i ve âl hî fi küll-i leyl-i ven-nehâr Efendimizin şefâ'at-i nebeviyyeleri mu'în ve müzâhirimiz ola.

Ve cenâb-ı Şah-ı merdân, şîr-i Yezdân, mazhar-ı sırr-ı Rahmân, nâsir-ı ehl-i îmân, katr-ıl-küfr-ü vet-tuğyân halifetullâh-ı al-el-âlemîn vesf-i nef-si pâk-i Seyyid-il-mürselîn ve hâkim-il hâfî'n ve mazhar-il acâib, esedullâh-il-gaalib ve gaalib-i küll-i gaalib, eb-il Hasan ve eb-il Hüseyin, el-emîr-ül-mü'minîn a'nâbih-i Hazreti Murtazâ Ali ibn-i ebi Tâlib Allah-ü vechen salavatullah-ı ve selâmühü aleyh-i ve alâevlâdihî mâdâmet-il-arz-i v-es-semâ-i efendimizin ve Seyyid-i ma'sûmetil ulyâ cenâb-ı Fatıma-tüz-Zehrâ ve ümm-ül-minîn Hadice-tül-Kübrâ ve nûr-u dîde-i peygamber Hazret-i Şebbîr-ü Şübber ve Seyyid-is-Sâcidin Hazret-i İmâm Alî Zeyn-el-Abidîn ve mefhar-i ehl-i dîn ve ehl-el-yakıyn ve ehl-el-hakaayık Hazret-i İmâm Muhammed-el-Bâkır ve Hazret-i İmâm Mûs-el-Kâzım v'er-Rızâ ve mazhar-ı envâr-ı İlâhî ve mahrem-i esrâr-ı nâmütmânî Hazret-i İmâm Muhammed-üt-Takıyn ve Hazret-i İmâm Ali-yyûn-Nakıy, ve Hazret-i İmâm Hasan-ül-Askerî ve Sâhib-üz-zemân, kutb-üd-devrân, halife-tür-rahmân imâm-ı zemânenâ Hazret-i Muhammed-ül-Mehdî salavâtullâhi ve selâmühü aleyhim

ecmâ'in ilâ âhir-iz zemân efendilerimiz hazretleri şefa'atlerinden, inâyetlerinden cümlemizi mahrum eylemeye. Ve himmet-i aliyyeleri nighbanımız (gözcümüz, bekçimiz) ola. İltûfât-ı aliyye ve rûhâniyyet-i celîleleri üzerlerimizde hazır ve nâzır ola.

Hakikat ve hidayet güneşi, ümmet-i Muhammedin gözbebekleri olan Ondört Ma'sûm-u Pâkân efendilerimizin şefâ'at-ı celîleleri ve himâyet-i seniyyeleri dünyâ ve âhirette mu'inimiz, zahîr ve dest-gîrimiz (arkamız ve elimizden tutucularımız) ola. Çağırdığımız ânda feryâd-reslerniz (feryâdımıza koşanlarımız) ola. Muhabbetleri dâim, kaaım, bâkii ola.

Allah Allah!. Sair a'zâ-yı hâne-dân-ı Mustafâ ve Onyeddi Kemer Bestegân-ı Murtazâ ve yetmiş iki şühedâ-yı Kerbelâ'nın kudsî himmetleri üzerlerimizde sayebân ola.

Allah Allah!. Nazar-ı şerîfeleri zâhirlerimizi ma'mûr, bâtınlarımızı pür-nûr eyleye. Meclis-i âlîlerinden dûr ve münfekk (uzak ve ayrı kalmış) eylemeye. Hazret-i Hakk, Velî-i Mutlak rütbe-i a'lâları der-i sahrâ-yı mahşer, bâ-şehîdidan-ı Kerbela haşr ve cem eyleye (Mahşer sahrasında Kerbela şehidleri ile bir arada yeniden canlandırır).

Allah Allah!. Şühedâ-yı Kerbelâ, evliyâ-i Kerbelâ, sulehâ-yı Kerbelâ, asfiya-i kerbelâ rûh-i revânları şâd ve handân ola. Himmetleri mu'inimiz ola. Ziyâretleri zâhirde, bâtında nasîb ve müyes-ser ve mukadder ola.

Allah Allah!. Adem Safiyyullâh, Nûh neciyyullâh, İbrâhim Halîlullâh, Mûsâ Kelîmullâh, İsâ Mesîh Rûhullâh, cümle enbiyâ ve mürselîn müeyyed ve müzâhirimiz ola.

Allah Allah!. Seyyid-i Kâinât efendimiz kemerbestegân-ı sâdikaan-ı Selmân-ı Fârisi, Ammâr bir Yaser, Ebû Zer-i Gaffârî, Mıkâdîbn-i esved, Mâlik Ester, Kanber-i Alî Sultân vesair cümle kemerbestigân ve bendegân-ı Al-i abânın himmetleri, inâyetleri üzerimizde hâzır ve nâzır olâ. Rûh-u revânları şâd ve han^dan ola.

Allah Allah!. ezcümle-i uşşâk-ı lemyezelî sâhib-üt-tâc-ı vel-mi'-râc, kutb-ul aktab Mazhar-ı envâr-ı tecellî mahrem-i esrâr-ı ezeli il-ârifîn, tâc-ül-ârifîn, kutb-ül-vâsılîn, sultân-ül-âşkıyın pîrimiz üstâdımız, melce-i melâzımız (sığınacak yerimiz) Hazreti Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli Efendimizin himmet-i aliyyeleri ve rûhâniyyet-i vâlaları cân-perverimiz olup safâ-nazarları üzerlerimizde sâye-bân ola.

Sülûkünde sâbit-kadem eyleye, kötü işlerde bulundurmaya. Merde nâmerde muhtâç eylemeyüb şefa'atleri, inâyetleri üzerimizde yakıyn ola.

Zâhirlerimizi mamûr, bâtunlarımızı pür-nûr eyleye. Düşman şerinden, hasûd âfetinden hilekar düzeninden., munafık fitnesinden, yalancı iftirasından emin eyleye.

Allah Allah!. Piran-ı Horasın, Abdâlân-ı Rûm, Kalenderan-ı Türkistan, ârifân-ı hâsâr-ı Hindistan, zümre-i ahyâr, tâife-i ebrâr, sâhibân-ı ikrâr dervîşân, ârifân, muhibbân, sâdıkaan, bâciyan ve Hoca Ahmet Yesevî ve Lokman Perende-i Horasanı, Ma'rûf Kerhî, Cüneyd-i Bağdâdî, Şeyh Şiblî, Mansûr Hallâc, Muhyiddîn-i Arabî, Şehâbeddîn Sühreverdî, Evhadeddîn Irâkî, Şems-i Tebrîzî, Seyyid Nesîmî, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, Yunus İmre, merd-i Mücerret İbrâhim Edhem, Seyyid Celâl Kutbeddîn Haydar, Balım Sultan, Sarı İsmail Sultan, Seyyid Cemâleddîn Sultan, Anadolu gözcüsü Abdal Mûsâ Sultan, Rumeli gözcüsü Seyyid Ali Sultan, Arabistan gözcüsü Kaygüsüz Sultan, Durbali Sultan, Akyazılı Sultan, Karaca Ahmet Sultan, Bedreddin Baba Sultan, Turâbî Hacı Ali Baba, Hacı Hasan Dede, Hacı Mehmed Ali Hilmi Dedebaba ve Ali Naci Baykal Dedebaba ve Salih Bedreddin Noyan Dedebabalar kuddis-Allah, esrârehüm himmetleri hazır, kerâmetleri bâhir, vilayetleri her hâl ve mahalde nâzırımız ola.

Allah Allah!. Mahrem-i esrâr-ı "Ve allem-e adem-el-esmâ-e kül-lehâ" (Allah Adem'e bütün isimleri öğretti: Bakara sûresi, âyet: 31 baştarafı) dan zümre-i "ve lekad kerremnâ benî âdem-e" (İsrâ sûresi, âyet: 70 baştarafı) (biz gerçekten Adem oğullarını şereflendirdik) den ve dâhil-i dâire-i "Vemen dahalehû kân-e âminâ" (kim oraya girerse güvende olur) (Ali İmrân sûresi : 97 âyet) dan eyleye.

Allah Allah!. Hânedân-ı fakr-ü fenâdan göçen dedebabagân, halifegân, babagân, dervîşân, ârifân, âşıkaan, sâdıkaan, muhibbân, bâciyan ve kâffe-i ehl-i îmân cân kardeşlerimizin rûh-u revânları şâd ve handân ola.

Himmetleri hazır ola. "Amân mürüvvet!" dediğimiz yerde yardımcımız ola. Hakk erenler cümlemizi seyr-ü sülûkünde pâyedâr eyleye. Ve şu nasib alan cânı dahî Hakk erenler ahid ve ikrânında sâbit-kadem eyleye. Ve iki cihânda yüzünü ak ve kalbini berrak eyleye. Gördüğünden yâd etmeye. Ve kötü işlerde bulundurmaya.

Ve rehberlik, چراغچılık, sakıylik, ferraşlık eden cânların dahî hizmeti kabul ve murâdı hâsıl ola. Er Hakk yardımcısı ola. Ve gör-güsü ziyade ola. Günahları mağfûr ola ve kısmeti gani ola.

Allah Allah!. Hak erenler elimiz ve eteğimizi tutan ve Al-i abâ emrine uyan dervîşân ü muhibbân, ârifân ve sâdıkaanın zâhirlerini ma'mûr ve bâtınlarını pür-nûr eyleye. Er Hakk Muhammed Ali Dervîşân ve muhibbânımızı erenlerin celâlinden saklaya, bekleye ve rehberleri rızâsından ayırmaya. "Allah Allah" diyenlerin herbiri postlarında arslan ola. Sözlerimiz ve işlerimiz doğru, düşünceleri-miz hayırlı ola.

Allah Allah!. Hastalara şifâ, dertilere devâ, borçlulara edâ, yetimlere şefkat, bikeslere merhamet ve bi-gayr-i hakk-in esîr ve mahbûs olanlara cenâb-ı Hakk erenler hayırlısıyla halâs nasib eyleye. Hazîne-i gaibinden rızık vere.

Allah Allah!. Bilhassa Hakk erenler millet ve devletimizi şan ve şevket ile daim ve ber-karâr cyleye. Türk milletine ve yurduna hayırlı işler görenlerin vücûdlarına sıhhat ve âfiyet vere. Yurdumuzun düşmanlarını makhûr edip kahraman erlerimizin kılınıcı keskin, kuvvet ve kudretlerini cümleden üstün eyleye. Bütün dünyâ insanlarına rahatlık, refâh ve sa'âdet ve barış nasîb eyleye.

Allah Allah!. Merdân-ı Bektâşî, Pîrân-ı Bektâşî, Abdâlân-ı Bektâşî, Kemberbestegan-ı Bektâşî, Halifegân-ı Bektâşî, Dervîşân-ı Bektâşî, Muhibbân-ı Bektâşî, Bâciyân-ı Bektâşî, Aşıkaan-ı Bektâşî, Kalenderân-ı Bektâşî, Dûdmân-ı Bektâşî Müştâkaan-ı Bektâşî, ârifân-ı Bektâşî dem-i devrân-ı Bektâşî dâim ve kaaim ve bâkii ola.

Allah Allah! Erkânlarımız tamam meydanlarımız ber-devâm, bendegan-ı Al-i abâ bekâm ola. İkrârlarmız sâf, îmânlarımız hâlis fahirlerimiz mubârek ola. Ahvâzlimiz sâdık, ef'âlimiz sâlih (sözümüz ve işimiz dosdoğru) ola.

Allah Allah!. Er Hakk Muhammed Alî gerçeklerin deminden ayırmaya.

Allah Allah!. Namâzlarımız, niyazlarımız, erkanlarımız, hizmetlerimiz kabul ve makbul-u pesendîde-i bârigâh-i kibriyâ ola. Akşamlarımız ve sabahlarımızın haklı hayırlısı gele.

Allah Allah!. İnâyet-i Seyyid-i kâinât, sırr-ı Murtaşâ Alî, dem-i devrân-ı kutb-u âlem Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş Velî Efendimiz dâim, kaaim, bâkii ola.

Allah Allah!. Üçler, beşler, yediler, kırklar, yüzler, üçyüzler, binler, Bir'ler, Pîrler, Hâzır, gaaib, zâhir, bâtın Hazret-i pîr Efendimizin, cümle erenlerin, gerçeklerin demine devrânına, keremine Hü diyelim...Hü...Allah, eyvallâh.

Bu uzun gülbanki dinlerken niyaz vaziyetindeki hâzırûn yavaş bir sesle "Allah Allah...Allah Allah..." derler. Gülbank bitince hepsi "Hü..." derler ve doğrulurlar. Ayn-ül-cem erenleri meydana girildiği gibi, âdâb üzre sırasıyla, birer birer, dâr'a ve eşîge niyâz ederek meydân'dan çıkarlar. (Not: Bazı nushalarda çıkış: Mürşide, rehber'e, çerağ tahtına, Kûre (ocak) ye ve dârdan cümleden cümleye, Horasan postuna, dâra ve eşîge niyaz ile dışarı çıkış olarak kayıdlıdır. Bazı mürşidler uzun sürmesin ve yorgunluk olmasın diye böyle uzattırmadan dâra, Horasan postuna ve eşîge niyaz ile çıkartırlar).

Herkes nâsib alanı tebrik eder. Semâlar edilip, lokma yenir muhabbet edilir. mürşit sofrâ tercümanını okur ve akşamı gülbankini çeker, herkes dağılır. Mürşid ve hizmet görenlerden başka kimse kalmaz.

O zaman pervâne hizmeti görenler içeri girer. Mürşit bunlara üçer yudum dem verir. Onlar da yemeklerini yer ve evlerine giderler.

Çerağlar sırredilir. Yalnız Hosasan çerağı, kaanûn-u evliyâ çerağı ve Kûre'deki çerağ sırredilmez. Bunlar kendi kendine tükene-ne kadar uyanık bırakılırlar.

Fakıyr'den bulunan Mehmed Ali Hilmi Dede-baba Merhum el-yazısı ile yazılı daha kısa bir gülbanki buraya alıyorum:

Kısa Gülbank:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Akşamlar hayr'ola, hayırlar feth'ola. şerler def'ola. Mü'minler ber-murâd ola. Münkirler mât ola. Münâfıklar berbâd ola.

Allah Allah!. Demler dâim, cemler kaaim, ibâdetler sahih ve sâlim ola. Gönüller şâd ola, meydânlar âbâd ola, meclisler küşâd ola.

Allah Allah!. Er Hakk Muhammed Ali cümlemize mü'îm ve zahir ve dest-gîr ola. Oniki imâm ve ondört ma'sûm-u pâkân Efendi-

lerimizin hayır himmetleri üzerlerimizde hâzır ve nâzır ola. Hemîşe iltifât-ı ulyâları ve rûhâniyyet-i âliyeleri yâr ve yâverimiz ola. Çağırdığımız demde feryadreslerimiz ola. Muhabbetleri dâim ve kaaım ola.

Allah Allah!. Nazar-ı şerîfleri zahirlerimizi ma'mûr, bâtınlarımızı pür-nûr eyleye. Hazret-i Hakk Velî-i Mutlak rûtbe-i â'lâları der-i sahra-yı Mahşer bâ-şehîdân-ı Kerbelâ cümlemizi haşr-ü cem' eyleye.

Allah allah!. Tâc-ül-ârifîn, gavs-ül-vâsılîn, Sultân-ül âşıkıyn, pîrimiz, üstâdımız, melce-i melâzımız Hazret-i seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektâş Velî-yi Horasanî-yyün-Nîşâbü'rî kaddes-Allâh-ü sırrah-u-âlfî vel-celî Efendimiz Hazretlerinin himmet-i ulyâları ve rûhâniyyet-i âlfleri üzerimizde sâye-bân ola. Sülûkünde sâbit-kadem idüp kötü işlerde bulundurmaya. Nâmerde muhtâc ettirmeye. Zevk-i vicdân, ilm-ü irfân, kemâl-i hâl, fütûhât-ı kismet kerem ve inâyet eyleye.

Allah Allah!. Mefhâr-ı ehl-i îmân Hazret-i Balım Sultân, Sarı İsmail Sultan, Cemâleddin Sultan, Hacim Sultan, Seyyid Ali Sultan, Abdal Mûsâ Sultân, Kaygusuz Sultan, Şahkulu Sultan, Mansur Baba Sultan ve gelmiş geçmiş Dedebaba Sultanlar ve bilhassâ inûrşid-i muhteremimiz (burada zamanın dedebabasının adı söylenir)...ın himmetleri hâzır, kerametleri bâhir, vilâyetleri nâzırımız ola. Her geldikçe hakkımızda hayırlısı ihsân eyleye. Güç işlerimizi âsân, müşkil işlerimizi halleyleye.

Allah Allah!. Nefeslerimizi keskin, tiğlerimizi berrân (keskin), dîdelerimizi bînâ, kalblerimizi musaffa eyleye. Çerağ sahiblerinin çerağları rûşen ola. Hayır sahiblerinin hayri kabul ola. Kurbân sâhiblerinin kurbânları makbul ola.

Allah Allah!. Deryâda ve karada olan ehl-i îmân cân kardeşlerimize sıhhat ve selâmet ihsan eyleye. Ve bu tanky-ı âliyyeden gûzerân eden ehl-i îmân cânların Rûh-u revânları şâd ve handân ola.

(Eğer muharrem ayı, şehâdet günü akşamı ise: Erenler işbu mâtem-i mubâreki cümle ehl-i îmân haklarında müteyemmin ve mubarek eyleye. Nice nice yıllar emsâl-i kesîresiyle müşerref eyleye.

Allah Allah!. Hüccâc-ı müslîmîne ve guzzât-ı müsâfirîne hayırlı selâmet ihsân eyleye. Mâtem-i Hüseyin mubârek ola. Gerçek erenler demine Hü diyelim Hü..) (Eğer sair akşamlarda ise şöyle

bitirilir: Namazlarımız, niyazlarımız, erkanlarımız peserdîde-i Bâ-rigâh-ı Kibriyâ ola. Hastalarımıza şifâ, boçlularımıza edâ bi-gayr-i hakk-ın esîr ve mahbûs olanlarımıza hâyırılısıyla halâs nasîb eyle-yüb gaaib hazînesinden merzûk eyleye. İnâyet-i Seyyid-i kaanûn-u evliyâ ebed ola. Gerçek erenlerimizin demine, devrânına Hüü..)

DERVİŞLİK ERKANI

Canlar içinde iyi ahlaklı, bilgisi kuvvetli olup canlar tarafından dervişlik hizmeti görmesi istenilen zât için, derviş olması istenildiği-ni bildiren bir mazbata hazırlanır. Bu mazbata dergahın mürşidi olan baba erenlere sunulur. O da, bunu, dedebaba erenlere bildirir, ondan destûr aldıktan sonra, aşağıda anlatılacak olan özel törenini yaparak derviş olacak yol evlâdına "Kisve giydiren", onu Dervîş yapar.

Mürşidin iyi tanıdığı kimse için mazbata düzenlemeğe gerek yoktur. Fakat, düzenli çalışan mürşitler bunu ister ve dosyasında dikkatle saklar.

Her mürşidin, çok düzenli tutulmuş bir kütük defteri bulunmalıdır. Hicrî ve milâdî tarihle ayı, günü kaydedilerek, nasip verdiği yol evlâtlarının kişiliği, adı, baba adı, doğum târihi, doğum yeri, işi, adresi, delfî ve keflî ile rehberinin adı buraya kaydedilmelidir.

Dervişlik verdikleri de böylece kayde geçmelidir. Bir dergâhın babası bir muhibbini, bir yol evladını dervîş yapınca bunu öteki dergâhlara bildirir ve çevresinin de bundan bilgisi olur. Zaten yakın dergahların mürşit, dervîş ve muhibbanından davetliler de bu törende bulundurulurdu.

Hazırlıklar, Ayn-ül-cemde, ikrar töreninde söylenildiği gibi tamamlanır. Gusül abdestleri alınır, kurban tıgılanıp, yiyecekler pişirilir, helva yapılır.

Akşam vakti olunca, önce mürşit ve sırasıyla -var ise- öteki baba erenler, dervişler, er muhibbler ve sonra bacılar meydan odasına girerler.

Birinci Erkân:

(Meydana Giriş ve Buhur Yakıp Gûlsuyu Serpme):

Aynen ikrar törenindeki gibidir. Bu hizmeti Çerağcı veya bizzat rehber yapar.

İkinci Erkân: (Çerağ Uyarılması):

Gülsuyu serpmeye işini gören hizmetli yerine oturduktan sonra, mürşid, çerağcı'ya: Kalk erenler!. diye buyurur. O da: -Eyvallâh Şâhım!. deyip kalkar. Dâra gelip niyaz eder. Önce şu tercümânı okur:

-B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Hakk, döst, zâhir, bâtin, hâzır, gâib, Ayn-ül-cem erenlerinin gülcemâllerine aşk.. Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, Ali râ bülend-e salâvât.. (Not: Bütün hizmetliler her tercüman okuyuştan sonra bu "Ber-cemâl-i Muhammed...ilh..." bölümünü söylerler ve bunu bitirince mürşit biraz yüksek sesle ve hazır bulunanlar hafif bir sesle: "Allahâhümme sall-i alâ seyyidînâ Muhammed-in ve alâ Al-i Muhammed.." diyerek salâvât getirirler. Bundan sonra bu tercüman yazıldııkça bu salavat tekrar yazılmayacaktır).

Çerağcı mürşide doğru bir adım atar, şu tercümânı okur:

- B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Kaşların mihrâbe karşı men niyâza gelmişem, Kible gördüm kim anınçün men niyaza gelmişem, Kible-gâhımdır Muhammed, secdegâhımdır Ali. Ber-cemâl-i Muhammed...ilh... (Cümlesi salavat getirirler). (Not: Fakiirdeki başka bir yazma erkânâmede bu tercüman hakkında: "Tâcî baba'ya teslim ederken tercüman deniyor ve şu şekildedir: Kaşların muhrâba karşı men niyâza gelmişem/Kible gördüm anınçün men niyâza gelmişem/Hazret-i Şâh-ın vekîli serfirâza gelmişem... Allah eyvallâh" kaydı var.

Bundan sonra varıp mürşide niyaz edip, o da yanında hazır bulunan delîli oradan alarak, öpüp çerağcıya verir. O da öperek niyâz ile alır ve tercümânı okur:

*-B-ism-i Şâh, Allah Allah!.
Eyledim dergâh-ı Hakk'a niyâz
Kıldım erenler huzûrunda namaz.
Tâ idem Şâh'ın çerâğın râşenâ
Hem erenler dergâhi bulsun ziyâ...
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât).*

Ve bundan sonra yine ikrar töreninde yazılmış olduğu gibi çerağları uyarır. (Not: Eğer rehber ve çerağcı gibi ayrı ayrı bu hizmetleri yapacak kimse yok ise, çerağları da Rehber uyarır. O zaman Rehber ilk kalkışında önce hizmetini görür, sonra çerağları uyarır ve daha sonra da asıl rehberliğini yapar. Bir talibin ikrar ve rib muhibb olmasında herhangi bir muhibb erenler de rehberlik edebilirse da, Derviş olma töreninde ancak bir derviş rehberlik edebilir).

Çerağcı işini bitirince haklı hayırlı ister. Mürşit te ufak bir hayır duâ gülbenki çeker. Çerağcı yerine oturur.

Üçüncü Erkân: (Rehberin Hizmet Görmesi):

Çerağcı yerine oturduktan sonra, mürşit rehberle: -Kalk erenler!. Bu dervîş-i derd- mendimiz kisve giyecek, kendisine rehberlik cyle!. der. Rehber de: -Allah eyvâllâh...eylerim Şâhım... diyerek kalkar, dâra gelir, ikrar töreninde olduğu gibi, önce hizmetini görür. Hizmet görüş ikrar törenindeki gibidir.

Dördüncü Erkân: (Rehberin Tâlibi Mürşide Ulaştırması):

Rehber hizmet görüp gereken makamları niyazlarını tamamladıktan sonra erkânıyla talibi elinden tutup dışarı çıkarır. Dervîş olacak zata ait tennûre, haydariyye, Hırka, kanberiyye, kemer, teslim'i düzgün bir şekilde üst üste koymuş ve oniki terklı Hüseyinî tâcı da bunların üzerine oturtmuş olarak saygı ile kapıya geçip bu tercüanını okur:

-B-ism-i Şâh Allah Allah!.

Ey tarîyk-i müstakıymde mürşid-i müşkil-küşâ

V'ey bu râhda hem vasi-yyi Mustafâ vü Murtazâ.

Meydanın senginde koydum bergüzar-ı evliyâ,

Şâh'dan kaldırmağa me'mûl-ü ruhsattır bana.

Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât).

Cümlesi salavat getirirler. Mürşit dahi vaslaların oradan kaldılmasına icazet verir (Vasla: giyecekler).

Rehber onları ordan iki elinin avuçları üzerinde tutarak kaldırır ve mürşide varır, niyazla yani üç yerinden öperek kendisine teslim eder. O da aynı şekilde niyaz ile alarak "âdâb-ı bir'le" yani büyük bir edeb içinde dikkatle sağ yanına kor.

Ondan sonra rehber tâlibi elinden tutup kapıya geçer ve şu tercümanı okur:

*-B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Arsa-yı Hakk'ta durub dâr-ı irâdette özüüm,
Hâk-i dergâh oluben secde-i vuslatta yüzüüm,
Her ne fermân olunur Şâh'a müirüvvette sözüüm
Muntazır lutfunuza izn-ü icâzette gözüüm.
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh... (salâvât).*

(Not: Bu tercümânın üçüncü mısrasının "Her ne fermân olunur Şâh-ı mürüvvette sözüüm" şeklinde ve son mısra'ındaki terkinin "İzn-ü icâbette" şekilleri de var) Dr. B.N.

Mürşit: - Eyvallah!. deyince rehber mürşide varıp niyaz ile ondan tâci alır sağ el tacın içinde olup, başa geçen tarafı yere bakar vaz'ıyyette tutulur. Öteki eli göğsünde çaprazdır. Tâlib dervîşle birlikte dört kapı selâmı vererek ileri varırlar.

*- Esselâm-ı aleyküm ey Şerî'at erenler!..
Esselâm-ı aleyküm ey tarîkat pîrleri!..
Esselâm-ü aleyküm ey ma'rîfet kâmilleri!..
Esselâm-ı aleyküm ey hakikat Şahları!.. der.*

Rehber bunların her birini söyledikçe biradım ilerler. Mürşid de her defasında: - Ve aleyküm-üs-selâm ve rahmetullâh-i ve berekâtüh... diye karşılık verir (Türkçesi: Selâm sana olsun. Tanrı'nın varlığı ve bolluğu "bereketi" de seninle olsun).

Bundan sonra rehber şu tercümanı okuyarak mürşitten tekrar icâzet ister: -B-ism-i Şâh, Allah Allah!. erenler meydanında can ve

ten fedâ idüp halka-i rindân-ı kemerbestegân tanykına baş koyup kemerbestliğe kabul buyurur musunuz? Allah eyvallâh...Der. Mürşit:

- Eyvallah!. deyince rehber şu tercümanı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

Çok şükür gördüm erenlerden bu gün meydân-ı fahr,

Bulmuşum tâc-ı sâ'âdet, menzil-i erkân-ı fahr.(1)

Sıdk ile aldım ele tâcım derûnum sâf idüp

Umarım kılsın şefâ'at sâhib-i Meydân-ı fahr (2)

Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh... (Salâvât).

(Not: Yazmalarda bu tercümanın daha değişik ve kimisi daha düzgün kimisi bozuk çeşitli şekillerine rastlanıyor. en düzgün ve doğru görüneni kaydettiğim şekildir. Sadık Bektâş Halife Baba'nın hediyyesi büyük sığırdili cönk'te (Y:29) (I): Bulmuşum tâc-ı hidâyet, (2): Umarım ide şefâ'at, şeklindedir. Kara Abdal (Cavid Kadirgan) erenler defterinde (Y: 106) birinci mısra' "Hamd'ola gördüm erenlerden bu gün Meydân-ı fahr" şeklindedir. Ahmet Cevdet Aşkii(Şimşîr) Baba yazmasında (s: 22) daki şekli daha bozuk bir çeşididir: "B-ism-i Şâh, elhamd-ülillâh... erenlerden bu gün meydân-ı fahr olmuşam/Tâc-ı hidâyet menizil-i erkân-ı fahr/Sıdk ile tâcı aldım ele, sâf eyledim gönlümü/Şafâ'at ola sâhib-i meydân-ı fahr'den/Allah eyvallah Hü dost...")

(İki örnek daha:

Hamd-ü lillâh kim erenlerden bugün meydân-ı fahr

Almuşam tâc-ı hidâyet menzil-i erkân-ı fahr.

Sıdk il el aldım ele sâf eyledim men gönlümü

Umarım kıla şefâ'at sâhib-i meydân-ı fahr.

Diğeri şöyle:

Hamd'ola gördüm erenlerden bugün meydân-ı fahr,

Bulmuşum tâc-ı hidâyet menzil-i erkân-ı fahr.

*Sıdk ile aldım ele tâc, sâf idüben gönlümü
Umarım ide şefâ'at sâhib-i meydân-ı fahr.
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...).*

Salavat getirdikten sonra mürşit şöyle konuşur: -B-ism-i Şah, Allah Allah!. El-hamd-ü lilâh-illezî ce'al-et-tâc-ı v-el-mi'râc, e-el-minber-i v-el-burâk... Ahmed-i Mahmûd-u Muhammed-ül-Mustafâ sallâh-ü ta'âlâ aleyh-i ve sellam... Esed-ullâh-il-gaalip Alî ibn-i ebî Tâlib kerrem-Allâh-ü vecheh ve radiyallâh-ü anı Efendimizin seyr-i sülûk katarına katılmış olan... (Oğlu/kızı)...hizmet-nişîn ve Meydân-nişîn olduğundan nâşî vâki'olan arzû ve iştiyâk üzerine kisve-i ehlullâh iksâ ettirileceğinden kendisine şerîat-ı ahmediyye ve ervâh-ı mutahharanın hilâfında hareket etmemekliği için ekîden ve şedîden tenbîh ve îkaaz edilmiş olmağla mûmâileyh (Eğer kadın ise: Mûmâileyhâ) fakr ile iftihâr etmek ve varacağı dergâhlarda makbûl ve pesendîde olmak üzere kisve iksâsına rızâ veriyor musunuz?

Hazır bulunanlar: - Eyvallah!. derler ve oturdukları yerde secde ile niyâza varırlar. Mürşit: - Dervîş-i dervîşân, huzûr-u hazîran, kabûl-ü makbûlân... Havâlet yâ Şâh-ı merdân, kerem ve inâyet-i Hünkâr Hacı Bektâş Velî, Hü Dôst...Der.

Bunun üzerine rehber ve tâlib dervîş ayakların mühürleye mühürleye mürşit önüne kadar varırlar. Rehber talibi diz üzerine çöktürür ve: -Yâ eyyühellizîn-e âmenû sallû aleyh-i ve sellimû teslîmâ (Ahzâb sûresi, Ayet: 56 son yarısı) (Türkçesi, manzum olarak: Ey insanlar siz de ona saygı gösterin/Bağlılıkla selamlar gönderip du'a edin.) der ve elindeki tacı da mürşide, niyaz ederek yani öperek, teslim eder. O da alıp niyaz ederek yanındaki özel yere koyar.

Beşinci Erkân: (Dervîşin Soyunması):

Mürşit katında niyazını yaptıktan sonra iki dizi üzerine kalkmış vaziyette olan dervîş, sırtındaki ceket ve gömlek nesi varsa bunları soyunur. Yalnız bir iç gömleği ile kalır. Hatta bazı dergâhlarda bu gömlek te bırakılmaz, belden yukarısı tamamen soyunmuş olur.

Altıncı Erkân: (Dervîşe Tennûre Giydirilmesi):

Mürşit, önceden rehberin kendisine getirip muntazam bir bohça halinde teslim eylediği, yanında hazır duran eşya içinde en üstte duran tennûreyi alır ki omuz yerlerinden tutarak , şu tekbîrî okuyarak, ona tekbirler ve bu esnada kendisi de sağ-sol ve ortasından öperek niyaz ettiği gibi talib dervîşe de aynıyle niyaz ettirir.(öptürerek). Önce sağ kolundan başlayarak giydirir. mürşidin okuduğu tennure tekbîri şöyledir: -B-ism-i Şâh Allah Allah!. (Besmele), La-kad radiyallâh-ü an-il-mü'minîne iz yübâyîûnek-e... (Fetih sûresi, âyet: 18 tamamını okuyacak) Devâmla: Fe-enzel-Allah-ü sekîne-tehû alâ Resûlihî... (Fetih sûresi, âyet: 26 sonrası sonuna kadar okuyacak) devâmla: Ve tafikaa yahsifân-i aleyhimâ min varak-il-cennet-i (Tâhâ sûresi, âyet: 121'den bir parça) Devâmla: Lâfetâ illâ Alf lâ seyf-e illâ Zülfikaar.. Allâh-ü ekber Allah-ü ekber, lâilâh-e illallâh, V-Allah-ü ekber, Allah-ü ekber ve lill-ah-il-hamd. Havalet yâ Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hü.. (Not: Tennûre tekbirindeki âyetlerin Türkçeleri, sonraki Arabça bölümün sıra ile Türkçesi şöyledir: "Mü'minler ağaç altında sana bî'at ettikleri zaman Allah onlardan hoşnûd olmuştu. Hakk Ta'âla onların kalblerindeki bildir de onlara huzûr ve zafer ile mükâfâta mazhar kıldı./Hakk ta'âlâ ise peygemberine ve mü'minlere sükûûnet ve itmi'nan verdi. Onları takvâ sözü üzerinde durdurdu. Onlar buna hakkıyla lââyık idiler. Buna lââyık olanlar, onlardı. Allah, herşeyi hakkıyla bilir/İkisi de cennet yapraklarıyla örtünmeğe başladılar./Alîden başka yiğit "arslan", Zülfikaar'dan başka kılınc yoktur...Tanrı Ulular ulusudur. Allah Uluların ulu'su... Ve övgü Allahadır.. Sana havale ettim ey Hünkâr Hacı Bektâş Velî..Hü..).

Rehber, Tennûre tercümanını okumaz. Bunu, törenin bitiminde okuyacaktır.

Yedinci Erkân: (Kanberiyeye Bağlanması):

Tennûreyi giydirdikten sonra, mürşit, yanında duran bohça üzerindeki kanberiyeyi alarak, iki eliyle tutup sağ, sol ve ortasından üç kere kendisi niyaz edip sonra aynı şekilde tâlibe de niyaz ettirir. Onu dervîşin beline dolayıp takar. Bu işi şöyle yapar: Evvelâ kan-

beriyeyi eline alıp: - Destûr, b-ism-illâh-ir-Rahmân-ir Rahîm...
deyip kuşağı sağ tarafa koyub üç defa tekbir getirir. Bundan sonra:

Es-salât-ü v-es-selâm-ü aleyk-e yâ res-ulullâh..

Es-salât-ü v-es-selâm-ü aleyk-e yâ Habîbullâh..

Es-salât-ü v-es-selâm-ü aleyk-e yâ Seyyid-el evvelîn-e v-el-âhurîn..

Ve alâ cemî'ül Enbiyâ-i v-el-mürselîn..

V-el-hamd-ü lillâh-i Rabb-il-âlemîn...

Der. Bundan sonra da şöylece tekbirler: - B-ism-i Şâh, Allah Allah!. (Besmele), Yâ eyyühellezîn-e âmenû-sbirû ve sâbirû ve râ-bitû. V'et-tekullâh-e la'alleküm tüflihûn-e (Al-i İmrân suresi, âyet: 200. âyet)

(Türkçesi, Manzûm olarak:

Ey îman eden kullar! Sabredin ve dönmeyin

Sımsıkı bağlı olun, düşmana karşı gelin.

Sakinin günahlardan, Hakk Çalab'tan sakının

Kurtuluş bulasınız karşılığı Tanrı'nın.)

ve şöyle devam eder: Nasr-un minallâh-i ve feth-ün karîh-ün ve beşşir-il-mü'minîn-e (LXI. Saf sûresi, âyet: 13. Türkçesi: Allah tarafından yardım...yakıncacık bir zafer..Müminleri muştula) Yâ Muhammed, yâ Alî, yâ hayr-ül-beşer, Sırr-ı şâh-ı velî, Kanber-i Murtazâ Alî, Tekbîr-i Hünkâr Hacı Bektâş Veli..Lâ fetâ illâ Alî Lâ seyf-e illâ zülfikaar...Allah-ü ekber, Allah-ü ekber lâ ilâhe illâllâh, v-Allâh-ü ekber, Allah-ü ekber ve lillâh-i hamd. Havâlet yâ Şâh-i merdân...

Bundan sonra sağ taraftan dolayarak kanberiyeyi bağlar ve şu hayır himetile sözünü bitirir: Sofran gam olsun, lokma'n şîrin olsun, yüzün ak olsun, Allah-Muhammed-alî yâverin olsun. Oniki İmâm, ondört ma'sûm-u pâk, onyedî kemer-best dest-gîr'in olsun. Cemâl-i Muhammed, Kemâl-i Alî, Yâ Şâh-ı merdân Hü yâ Hüü...

Kanberiyeye takıldıktan sonra rehber şu tercümanı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!.
Vakfedip işbû vücûdum ehl-i beytin râhuna
Bâş açık yalın ayak Şâh'ın girip Meydân'ına
Kanberinin kanberi olmak için cânânıma.
Ber-cemâl-i Muhammed, ...ilh...(Salâvât).

(Not: Bir başka yazmada "Kanberiyiye kuşanırken tercüman" başlığı altında şöyle bir tercüman kayıtlı:

B-ism-i Şâh. Allah Allah!.
Nişân verdim sana kanber Aliden
Erenler hâdimi Şâh-ı Veli'den.
Kanber'im Düldül'e, gayret kuşağı
Kuşandım ben anı pîrin elinden
Allah eyvallâh, Hü Dôst..).

Sekizinci Erkân: (Kemer Kuşatılması):

Bundan sonra, mürşit, yanında duran kemeri alıp sağ, sol ve ortasından önce kendisi niyaz edip dervîşe de aynı şekilde niyazla öptürdükten sonra talibin beline kuşatırken şöyle tekbirler:

-Bi-ism-i Şâh Allah Allah!.

Lakad radiyallâh-ü an-il-mü'minîn-e... (Fetih sûresi âyet: 18'in tamamını okuyacak). Devâmla: Kul Hüv-Allah-ü ahad-ün. Allah-ussamed. Lem yelid ve lem yûled. Ve lem yekün lehû küfuvv-en ahad-ün (CXII). İhlâs sûresi., tamamı. Türkçesi, manzum olarak:

De ki: O Salt Varlık'tır, O Allah tek'dir, Bir'dir.
Kim sıkıntıya düşse O Allah'a yönelir.
Doğuramamıştır, aslâ..Doğurulmamış aslâ..
O'nun hiçbir dengi yok...Bir dengi olamaz da...

(Çeviri: Dr. Bedri Noyan)

Devâmla: B-ism-i Şâh, Allah Allah...Be-nâm-ı hakk-ı Muham-

med, sır-ı Alî, sır-ı düvâzdeh-i nesl-i Alî, İmâm Ca'fer-üs-Sadık, âşikaan, sâdikaan, abdâlân, fukarâ-yı Al-i abâ bende-i Hudâ...Allah-u ekber a'zâm kesîrâ...V-Allâh-ü ekber hamd-en kesîrâ. Sırr-ı mevâlî, Hazır, gâib, zâhir, bâtın, Ayn-i ezelfî..Aşk...Nasr-ün min'Allah-i vefeth-ün karîb-ün ve beşşir-il-mü'minîn-e yâ Muham-med, yâ Alî, hazret-i pîr Hünkâr Hacı Bektâş Velî...

Bunları söyledikten sonra kemeri dervişe niyaz ettirir ve yavaş yavaş sağdan sola beline dolanırken şunları okur: Lâfetâ illâ Alî lâ-seyf-e illâ Zülfikaar.. Allâh-u ekber, Allah-u ekber, lâ ilâh-e illâl-lâh..V-Allâh-u ekber, Allâh-u ekber ve lillâh-il-hamd...Havalet yâ Şâh-ı merdân, Hü...

Dokuzuncu Erkan: (Teslîm Taşı Takılması):

Kemerden sonra, mürşit, teslîm taşını takar. Bunun tekbirlenmesi şöyle: - B-ism-i Şâh!. Allah, Allah..(Besmele) Fekul nadrib bi-asâk-el-hacer-e fefeceret minh-üsnetâ aşret-t-e, aynen kad alim-e küll-ü ünâs-in meşrebehüm, külü v-eşrebû min rızk-illâh-i ve lâ ta'sevf-il-arz-i müfsidîn-e (Bakara sûresi, âyet: 60) (Türkçesi, manzum olarak:

*Hani Mûsâ kavmine su ararken bir ara
"Ona dedik: asânı vur şuradaki taşlara!"
Asâsını vurunca taştan oniki pınar
Fışkırp kaynamıştı, her biri bir kavme yâr.
Bu oniki kavim da buldu böyle kârını
Su içmek için seçti özel pınarlarını.
Tanrı rızkından yiyip içiniz, alınız tad
Yalnız şu yer yüzünde çıkarmayınız fesâd)*

(Çeviri: Dr. Bedri Noyan).

Mürşit yine devam ile şunu okur:

Elâ inn-e evliyâ-ullâh-i lâ havf-ün aleyhim ve lâ hümm yah-zenûn-e (Yunus sûresi; âyet: 62. Türkçesi, manzum olarak:

*Bilin ki korku yoktur Tanrı dostları için,
Tasa, üzüntü yoktur bunlara, iyi bilin..)*

Devamla: Azamet-ü Hudâ râ Allah-u ekber, Allah-u ekber lâ İlâh-e illâllâh. V-Allâh-u ekber, Allah-u ekber ve lillâh-il-hamd.

Mürşit teslîmi iki eliyle tutar, sağ, sol ve ortasından kendisi niyaz ve tâlibe de niyaz ettirdikten sonra kordonunu tâlibin başından geçirerek boynuna takar. Bundan sonra rehber şu teslîm tercümânını okur:

*B-ism-i Şâh, Allah Allah!..
Erenler erkânı oldu îmânım,
Kalmadı gönlümde şekk-ü gümânım.
Takıp teslîm olup Hakk'a hemîşe
Erenler yolunda fedâdır cânım.
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât).*

Onuncu Erkân: (Haydariyye ve Hırka-i Fahr Giydirilmesi):

Mürşit önce haydariyyeyi iki yakasından tutar, usûlü üzre üç yerinden niyaz edip talibe de ettirdikten sonra şöyle tekbirler: - B-ism-i Şâh Allah Allah!.. (Besmele): Innemâ yûrîd-ullâh-ü li-yüzhîb-e ankün-ür-rics-e ehl-el-beyt-i ve yutahhireküm tathîrâ (Ah-zâb sûresi, âyet: 33. son bölümü. Manzum Türçesi:

*Ey ev halkı! Hakk Çalab üzerinizden sizin
Her türlü kirliliği yok edip hepinizin
Tertemiz olmasını
İster, O Yüce Tanrı!..)*

Ve devam eder: Nasr-ün min-Allah-i ve feth-ün karîb-ün ve beşşir-il-münminîn-e (Saf sûresi âyet: 13) Yâ Muhammed, yâ Alî, yâ Hazret-i pîr Hünkâr Hacı Bektâş Velî...Lâ fetâ İlâ Alî lâ seyf-e illâ Zülfikaar...Allâh-u ekber, Allah-u ekber...Lâ İlâh-e İlallâh...V-Allâh-u ekber, Allah-u ekber, ve lillâh-il-hamd. Havâlet yâ Şâh-ı merdân..Hü...

Mürşit bunları söyleyerek evvelâ sağ kolundan olmak üzere haydariyyeyi giydirir. Bundan sonra hırkayı eline alır. İki omuz yerlerinden tutarak usûlü üzere üç yerinden kendisi niyaz ettikten sonra talibe de ettirir. Şu şekilde tekbîrlemeye başlar:

- B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Yâ Allah, Yâ Azîz...Yâ Settâr, yâ Lâtîf...Yâ sabûr... Yâ Kana'at...Yâ fahr-i yâr...Yâ feth...Yâ şâh-ı vilâyet...

B-ism-i Şâh, Allah Allah!. (Besmele): Elâ inn-e evliyâ-ullâh-i lâhavf-ün aleyhim ve lâ hümm yahzenûn (X. Yunus sûresi, âyet 62. Türkçesi az yukarda yazılmıştı). Nasr-ün min-Allah-i ve feth-ün karîb-ün ve beşşir-il-münminîn-e (Saf sûresi, âyet: 13. Türkçesi az yukarıda verilmişti). Yâ Muhammed, yâ Alî, Yâ Hazret-i pîr Hünkâr Hacı Bektaş Veli...

Mürşit bu son bölümü söylerken hırkayı tâlibe niyaz ettirir. Bundan sonra devamla:

- B-ism-i Şah, Allah Allah!...(Besmele): aliyehüm siyâb-ü sündüs-ün huzr-un ve istebrak-un ve hullû esâvir-e min fidda-tin (LXXVI. İnsan "Dehr" sûresi, âyet: 21. Manzum Türkçesi:

*Ince, kalın ve altın işlenmiş dîbâlardan
Giysiler bulunacak üstlerinde her zaman.
Gümüştten bilezikler takılacak onlara
"Tanrı tertemiz şarâb içirecek onlara."*

(Çeviri: Dr. B. Noyan)

Bundan sonra:

Hırkayı sağ kolundan başlayarak giydirir. Öteki kolunu hazırlayıp giydirirken de şunları söyler: Lâ fetâ illâ Ali. Lâ seyf-e illâ Zülfikaar... Allah-ü ekber, Allah-ü ekber...Lâ ilâh-e illâllâh...V-Allah-ü ekber, Allah-ü ekber ve lillâh-il-hamd. Havâlet Yâ Şah-ı Merdân Hü...

Mürşit hırkayı giydirdikten sonra Rehber şu tercümânı okur:

*- B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Hânedân-ı Ahmed'e kıl iktidâ*

*Baş-ü cânı terkedip eyle fedâ.
Cehdedersen giydire tâ erenler
Hırka-i fahr-i Muhammed Mustafâ..
Allah eyvallah Hü Dôst..
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât).*

(Not: Fakirdeki bir başka yazma nushada bu tercümanın bir de şöyle şekli var:

*Hânedân-ı Ahmed'e sıdk ile ettim iktidâ.
Rehlerinde cân-ü bâşı terk ile kıldım fedâ,
Giydire tâkim erenler eğnime lutfeyleyüb.
Hırka-i fahri ki fahretti anınla Mustafâ.
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...).*

Onbirinci Erkân: (Tâc Giydirilmesi):

Bundan sonra, mürşit iki eliyle tuttuğu tâcı usûlüyle niyaz edip öptükten sonra talibe de öptürür ve tekbîrleyerek onun başına giydirir. Tekbir getirirken iki yan taraflarından iki elini avuçları ile tâc kavrayarak yukardan aşağıya doğru üç defa sıvazlar. Mürşidin okuyacağı tâcı tekbîri şöyledir: (Besmele) kul len yusîbenâ illâ mâke-teb-Allah-ü lenâ, hüv-e Mevlânâ ve al-Allah-i fel-yetevekkel-il mü'minûn-e (IX. Tebe sûresi, âyet: 52. Türkçesi, manzum olarak:

*De ki: "Tanrı'muz bizim için her ne yazdıysa
Ancak o gelir elbet tümümüzün başına.
Yâr'imiz O'dur ancak, ve O'na inananlar
Tanrı'ya dayansınlar, güvenecek bir O var."*

Ve devam eder: Elif, lâm, Mîm...Allah-ü lâ İlâh-e illâ Hüv-el-hay-yül kayyûm-ü (Al-i İmrân sûresi, âyet: 1-2. Türkçesi, manzum olarak:

Elif, Lâam, Mîm...

*Allah'tır O'dur ancak,
Başka yoktur tapacak..
Dâim yaşayan, dâim hep O'dur durup tutan
O'dur Allah, O'dur Rabb..O'dur Hakk, O'dur Subhân).*

Mürşit bunu okuduktan sonra dervişin alınına sağ elini şehadet (işaret) parmağıyla bir elif çeker. Ondan sonra tacını tekbirlemeye başlar şöyle: - B-ism-i Şâh, Allah Allah!. El-hamd-ü lillâh-illezî ca'alet-câc-ü v-el-mi'râc-ü v-el-minber-i v-el-burâk-u Seyyidinâ Muhammedin ve âlih-it-tayyibîn-et-tâhirîn.

B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm: Subhân-ellezî esrâ bi-abdihî leyl-en min-el-mescid-il-harâm-i il-el-mescid-il Aksa-llezî bâreknâ havlehû linüriyehü min âyâtinâ innehû hü-ves-semî-ul-basîr-ü (XVII. İsrâ sûresi, âyet: I. Manzum Türkçesi:

*Ayetlerimizden bir bölüm göstermek için,
"Bunlar hakkında ona tam fikir vermek için"
Kulumuzu bir gece vakti mescid-i harâm
Tarafından aldık ta çevresini tastamam
Mubârek kıldığımız Mescid-i Aksâyadək...
Alan zat-ı kibriyâ şânı pek yücedir pek...
Duyan, işiten O'dur
Aslını gören O'dur.)*

Ve devam eder:

Elif, lam, mêm..Lâ İlâh-e illâ Hüve Küll-i şey-in Hâlik-ün illâ vechühû leh-ül-hükm-ü ve ileyh-i türce'ün. (XXVII. Kasas sûresi, âyet: 88. son âyet. Türkçesi; manzum olarak:

*Sen Çalabla birlikte başka Tanrı'ya tapma.
Tapacak yoktur elbet Tanrı da O'ndan başka.
Her şey geçer, yok olur, kalan O'dur, biliniz,
Yargı O'nundur ve siz O'na döneceksiniz)*

Ve yine devam eder:

Allah Allah!. Sırr-ı Hakk-ı Hânedân-ı Muhammed Ali, Tâc-ül-ârifîn, Gavs-ül-vâsılîn, heykel-i nûrânî, kutb-u Rahmânî, Hazret-i Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli-yy-ül-Horasanî-yyün-Nîşâbûrî.. Aza-met-i Hudâ râ.. Lâ fetâ illâ Alî lâ seyf-e illâ Zülfikar., Allah-ü ekber, Allah-ü ekber, Lâ İlâh-e illâllâh, V-Allah-ü ekber, Allah-ü ekber ve lillâh-il-hamd. Hayvâlet yâ Şâh İmâm Rızâ. Hü, Dost...

Mürşit dervîşin tâcını giydirdikten sonra ona şöyle der: Merd-i meydan ol... kâmil insân ol...Tâc-ı irfân ol..Yâr-ı cânân ol.. Rehberin Muhammed, Mürşidin Ali..Pîrin Hünkâr Hacı Bektaş Velidir. Hü...

Rehber ve dervîş talib mürşide niyazla dâra çekilirler. Rehber şu tercümanı okur.

B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

Erenler bezminde kemter kemîne

Yüzüm ferş eyledim rûy-i zemîne.

Giyüb Kaygusuz'dan Tâc-ı izzeti

Allah erenlerinden dilerim himmeti.

Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât) getirirler).

Mürşit kısa bir gülbank ile karşılık verir, du'a eder. Rehber, dervîşle birlikte mürşide varıp niyaz ederler. Ayağa kalkıp çerâğa kûreye, Horasan postuna niyazla dâr-ı mansûrda peymançeye geçerler. Rehber burada tennûre tercümânını okur (Törenin baş tarafında, tennûre giydirildiğinde tercümânını okumamıştı, işte şimdi okunuyor):

- Bism-i Şâh, Allah Allah!.

Erenler aşkına ser-pâ bürehne

Olup geldim erenler meydânına.

Giyip tennûre cismim eyleyem nûr

Boyun sundum bu erkân-ı pirân'a.

Umarım sâf olayım şâkirâna.

Hü dost..Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...(Salâvât getirirler).

Herkes salâvât getirdikten sonra rehber dervîş ile birlikte mürşide, çerâğa, kûreye, dârda: "cümleden cümleye" ve Horasan postuna

niyaz ederler. Rehber dervîşi yerine oturtur. Dervîş rehberine, rehberi de ona secde ile niyaz ederler. Buradan dâra gelen rehber şu tercüman ile haklı hayırlı ister: B-ism-i Şâh, Allah Allah!...

*Hudâ hakkı kabul et hizmetim ey Şâh,
Bi-hakk-ı Al-i abâ ve Al-i dergâh.
Hüseyn-i Kerbelâ nuru hakkıyçün
Bu hizmetten ayırma ey ganî Şâh...
Erenlerden haklı hayırlı himmet
Şey-en lillâh, Allah eyvallah..*

Mürşit buna karşılık şu kısa gülbenki çeker:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Cümle hizmetin kabûl ve makbûl ola. Yüzün ak ola. İsteğin feth'ola. Muradın hasıl, meydân'ın açık ola. Allah, Muhammed, Ali, Oniki İmân, Ondört Ma'sûm-u Pâk efendilerimiz mu'în ve dest-gîr'in ola. Pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî ve Balım Sultan Efendilerimiz hoşnud ve razı ola. Hazret-i Hızır yoldaşın ola. İnâyet-i seyyid-i kâinât, sırr-ı Murtazâ Ali. Gerçekler demine Hü...

Rehber Mürşide ve öteki makamlar sırasıyla niyaz edip dâra çekilir ve şu tercümanı okur: B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Hakk, döst, zâhir,bâtın, hâzır, gâib ayn-ül-cem' erenlerinin gülcemâllerine Aşk...(Not: Veyâ "Hakk, döst. Aşıklar, sâdiklar, yanıklar, uyanıklar, Hâzırân-ı ayn-ül-cem' ve sâkinâna aşk..)

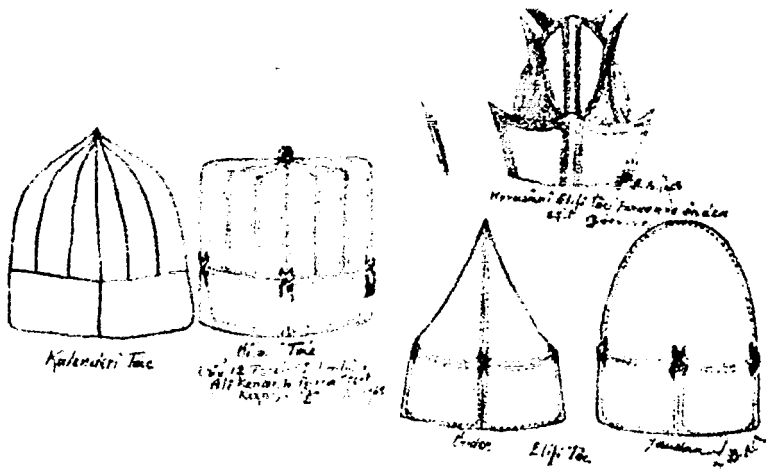
Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin, Ali râ bülend-e salâvât...Cümlesi salâvât getirirler.

Rehber olduğu yerde bir niyaz yapar postuna gidip oturur.

Onikinci Erkân:

(Mürşidin Son Gülbank'i ve Erkân Tamamlığı):

Rehber de yerine oturduktan sonra mürşit oturduğu yerde niyaz ederek, merasimi bitirmek üzere, büyük gülbanki okur. Bu daha önce yazdığımız ikrar töreni sonundaki gülbank veya akşam çerâğı gülbanki olabilir. Gülbank içinde bu merasimde kisve giyen dervi-

Mürşid "Uyarıcı" katına varmış bir can'ın Peymançe'de duruşu.

şin ikrarında sabit-kadem olması dileği ile , kurbanının kabul, der-
vişliğinin hayırlı uğurlu olması temennisi ve "Rehberinin Muham-
med. mürşidinin Ali olduğu" öğüdü bulunan bir cümle de söyler.
Bu gülbank okunurken hazır olanlar da postlarına niyaza varmış
olup hafif bir sesle "Allah Allah...Allah Allah!" diye tekrar ederler.
Sonunda mürşit sözü bitirip Hü deyince hepsi birden "Hüüü" diye-
rek doğrulurlar. Mürşit:

- Akşamlar Hayr'ola, aşk olsun..Der. Herkes: (Allah eyvallah..
Aşk olsun erenler.) derler. Ve sıra ile herkes mürşide, dâr'a, Hora-
sân postuna ve eşîge niyazla Meydân Odası'ndan çıkarlar.

En sonra Mürşit çıkar. Herkes yeni dervîşi kutlar. Bundan sonra
hazırlanmış olan "Muhabbet sofrası'na otururlar.

Babalık ve mücerret ikrarî ile hilâfet erkânını yazmıyorum. Ya-
zılanlar yeterince bilgi vermektedir. Zaten Hilâfet erkânı (Halife
Baba olma merasimi)ne Babalar bile giremezler.

ALEVÎ MEYDANI:

Buna (sofra süreği), müsahib kavline girme), (Kızılbaş meydanı
da derler. Çoğunlukla cuma ve pazartesi geceleri köyün eşleri top-
lanarak meydan açmaya (Muhabbet meydanı), yasaklanmış bir işi
yapanın yargılanması ve cezasının verilmesi için yapılan toplantıya
(Düşkün meydanı) denir. (Dihman meydanı), (Kerbela meydanı),
(Eş meydanı) gibi toplantılar da vardır. En önemlisi bu son ikisidir.

Meydan odası hemen hemen aynidir. mürşidin, چراغ tahtının,
ocağın Horasan postunun (kara post) yerleri aynidir. Yalnız rehber
postu giriş kapısının sağındadır. Bir de ocağın sol tarafında bir çe-
rağ vardır. Buna (Nûr-u dâim veya Çerağ-ı Ali) derler. Kapı dışın-
da da iki meydan gözcüsü vardır.

Eş Meydanı:

Bu, resmen Alevîliğe kabul törenidir. Buna Nasib meydanı da
derler. Her ferd "mü'min" doğar. Ana-baba terbiyesi alır. Sonra ke-
male gelmesi, bir çöp atlaması zamanı gelir. Böylece hâmlıktan
kurtulur. Erkek ve kadın (karı-koca) iki talib, kendilerine birer mu-

sahip eş bulurlar. Alevilerde bu, kefil anlamındadır. Kurbanlar hazırlanır. Etrafa haberler salınır,taliblerin kurban kefen ve kaba (sırta giyilir), yiyecekler rehbera teslim edilir.

Talib eş boy abdesti alır. Ayrıca yol abdesti aldırır. Kefenleri giydirilir. Erkeğe rehber dede, karısına rehber bacı abdest aldırır. Yalın ayak meydana girişte lâmelif bağı dedikleri tiğ-bend ikisinin boynuna geçirilir. Eşleri de yanlarında durur. Kadınınkini erkek eşi, erkeğinkini kadın eşi tutar ve müsahibler taliblerin önünde dururlar. Tiğbendlerin öbür uçlarını rehber tutar. Erkek talib solda, karısı olan onun sağında durur. Hepsinin önünde rehber vardır. Talib erkek sağ eli ile, tâlib kadın sol eli ile eşlerinin ellerinden, başparmaklarını karşılaştırarak tutarlar.

Abdest alınan odadan çıkarkan taliblerin gözlerini bağlar. Rehber meydan eşiğine niyaz eder. Eşler de taliblere üçer defa niyaz ettirirler. Eşiğe basmadan içeri girerler. Ayakları mühürlü, peymançede dururlar. Rehber şu tercümanı okur:

-Allah, eyvallah...Muhammed Ali aşkına pirim Hünkar Hacı Bektaş Veli divanında dâra dumaya can geldi. Erenler meydanında özü dârda, gözü niyazda...Bel oğlu yola geldi (yani birinin yol oğlu olmağa geldi). Kayğıdan kurtuldu, ak cennete geldi. Hak erenlerin gerçeğine Hü...Yuf münkire, Lanet Yezid'e...

Dedeye niyaz eder. Cemaat ağızdan "yuf münkire, lânet yezide derler.

Dede taliblere: - ey talib çerağa talib misiniz? Döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün. Yıktığınız varsa yapın. Erenler meydanında hak yolundasınız. Gelen dönmez,dönen görmez. Hü gerçeğe, lânet münkire....der.

Talibler önceden incittikleri kimse varsa bağışlamalarını isterler.

Herkes: - Allah eyvallah...Bizler geçtik, Hak-erenler de geçsin...derler. Haklarını helâl ederler. Dede, bunlardan razı mısınız? diye sorar. Kabûlden sonra dede huzuruna varırlar. Niyaz ederler. Bu beş kişilik duruşa (Hamse-i Al-i abâ divanı) derler.

Dede ayağa kalkar. Cemaat te kalkar. Dede önce kadını ve eşini (müsahibin) ocak kenarındaki Nûr-u dâim (çerağ-ı Alf) önünde diz çöktürür ve:

- Eline, diline, beline dürüst olacağına söz mü? der, onlar:- Söz, derler. Dede: Yalan söylersen gözün çerağı, tenin odu sönsün mü? der, onlar: - Sönsün...derler. Aynı şekilde erkek talib ve müsahibi olan kadın da böyle yaparlar. Ayağa kalkılır, eşiğe kadar geri gidilir. Niyaz ile, eşiğe basmadan dışarı çıkılır.

Rehber içeriye girer. Sağda sol tarafı kapıya gelmek üzere ayakta durur. Ardından; gözcü, kurbanlariyle talibler girerler. Kurbanı, talibler ayaklarından, eşleri de başlarından tutarlar.

Dar'da sol diz yere, başları sağ dize değercesine eğilmiş, kurbanın sol ayağını yerden kesmiş olarak dururlar. Taliblerin gözleri gibi kurbanların gözleri de kapalıdır.

Dede: - kurbanların hakkını verin deyince zâkir bir düvaz (oniki imam adı geçen nefes) çalıp söyler. Talibler ayağa kalkar. Meydana aşçı girer, dâr'da niyaz eder, kurbanları alır götürür.

Çerağcı kalkıp elindeki delili ocaktaki çerağ-ı Aliden uyarır. Çerağ tahtındaki çerağları uyarıp delili sırr eser. Dara gelib " Çün çerağ-ı fahr uyandırdık..." tercemanını okur.

Bundan sonra rehber talib kadınla müsahibini dede huzuruna götürür. Ellerini üst üste koyarlar. Dede, fetih sûresi âyet: X. okur. Sonra erkek talib ve müsahibi gelirler. Aynı ayet okunur. Hepsi yerlerine otururlar dede bir kısa hayır dua okur.

Bundan sonra rehber yine önce kadını, sonra erkeği dede huzuruna getirir. Dede, bunlara telkin yapar: - Mezhebin İmâm Ca'fer mezhebi, mürşidin Muhammed, rehberin Alidir. Bildiğinden ayrılma, yolundan dönme. Dönen gelmez, gelen dönmez. pirin Hacı Bektaş Veli'dir. Gerçeğe Hü... der.

Telkinden sonra, müsahibleri taliblerin gözlerini çözer. Cemaat bir ağızdan: - Bism-i şâh...derler. Dede bizzat şerbet verir. Yine bir düvaz okunur. Herkes ayağa kalkar. Dede, ocağın üstünde üç çivi üzerinde yatay olarak duran yeşil torbayı alır. Rehber talibleri ocağa, ayakları eşiğe uzanmış olarak yüzü koyun yere yatırır. müsahibleri ayak uçlarında durur, etekleriyle talibin ayaklarını örterler ve üzerlerine dizleriyle çökerler.

Üç karış uzunluğundaki üç boğumlu bir değnek (Bazı ocaklarda kılınç) yeşil torbadan çıkarılır. Buna tahtacılar alaca değnek çomak, Aleviler Erkân-ı evliya derler. Dede: - Allah Muhammed Ali

diyerek üç boğumu öperek niyaz eder. Yerde yatanların omuz başlarına üç defa vurur. Talibler kalkarlar. Dede, değneği yatay olarak bu beş kişinin başları üstünde tutar. Üç defa daire çizer. Geri çekilir. Rehber, önce kadın talible er müsahibini dedeye götürüp değneğin altından geçirir. Sonra ötekilerle bunu yapar. Ocak başında yenen değnekler cehennem azabını sembolize eder.

Dede makamına oturur, talibler önünde niyaz ederler, sonra misafirler niyazla avuçlarını öperler. Darda dururlar. Süpürücü meydanı usulü ile süpürür.

HİZMET GÖRMEK (BAŞ OKUTMAK) ERKANI:

Dede: - El suyu diye seslenir. Ellerin, parmakları aşağıya doğru tutar, bir ibrikten ellerine su dökülür. Altta bir kaba toplanılan bu sudan önce suyu getiren içer. Herkes: -Aşk olsun içene, rahmet olsun geçene...Yuf münkire, lânet yezide... Ya Hüseyin...derler. Saki herkesin eline su döker ve herkes kendinden önce elden akıtılmış sudan bir yudum içer, aynı gülbanki tekrarlar. En son dardaki beş kişi ellerini yıkamadan sudan içerler, tören biter.

Nâd-ı Ali ve Günlük Dua:

Nâd-ı Aliyyen mazhah-ül-acâib

Tecidhü avnen like fin-nevâib

Küllü hemm-in ve gamm-in seyencelî

Bi-vilâyetike yâ Ali ya Ali...

Bektaşilerde sabah ve akşamları evvela Münacat ve Oniki İmâmın adı anılarak salâvâtnâme okunur. Sonra Nâd-ı Ali ve sabah (veya akşam) duası okunur.

Nâd-ı Ali'nin aslı dört mısralık bir manzumudur. Buna az-çok ilaveler yaparak boy boy nâd-ı Aliler düzenlenmiştir.

Savaşta, Hz. Muhammedin dişi kırılıp Hz. Ali'ye nida edip (Ed-rikni=beni bul) diye bağırması, onun yetişib kurtarması ile ilgili bir dua sayılır.

Aslı Budur:

Bunun sonuna üç defa "edriknî" katarak okurlar, anlamı şudur: Hz. Ali'de olağan üstü haller göründü. Sen varisler (vekiller) arasında onun yardımını bulursun. Her üzüntülü ve sevinçli anlarında Ali'nin dostluğu sana yetişir ve kolaylıklar açılır.

Sabah ve akşam duaları da şöyledir:

Bism-i şâh, Allah Allah!.

Sabahlar (veya akşamlar) hayrola, hayırlar feth ola, şerler def ola, münkir (kabul etmeyen), munafık (iki yüzlü, ikilik çıkaran) mat ola. Mü'minler zât ola ve şâd ola (sevinçte ola). Dışımız kuvvetli, içimiz kudretli ola. Allah erenler yardımcımız ola. Her nazar haklarımızda hayırlı ola. Münkir, munafık boyunundan Zülfikaar-ı Hayder eksik olmaya.

Gülbânk-i Muhammeddî, Nûr-u nebî (Peygamberin nuru), kerem-i Ali (Ali'nin cömertce verişi, ihsan edişi), Pîrimiz kutb-u âlem (evrenin en yücesi) Hünkar Hacı Bektaş Veli. Üçler, beşler, yediler, kırklar, Haziran gâibân (burada olanlar ve olmayanlar), evliya (emişler), enbiyâ (yalvaçlar), kutb-u zaman (yaşadığımız bu günlerin en ulu insanı), Oniki imâm, ondört ma'sûm-u pâk, (tertemiz yavrucuklar, onyedî kemerbestegân (beli kemer kuşatılmışlar)...Nur-u nübüvvet (yalvaçlık ışığı), sırr-ı vilâyet (veli = dost= Allah yakın olanın gizlisi), gerçekler demine Hü...

Alevilerde buna "görünme", "görgü âyini" de derler.

Her yıl Muharrem mâteminden çıkıp, mersiye okunduktan sonra, Muharrem'in onikinci günü akşamından o ayın sonuna kadarki günlerde yapılır. Safer ayında yapılmaz. Ondan sonraki zamanlarda yapılabilir.

Bu tören, kendini temize çıkarma, kardeşlerinden helallik dileme ve bunu almadır. Bir sene yapılmazsa nihayet ikinci yıl muhakkak yapılmalıdır. Daha fazla zaman geçirenlerin ayrıca bir kurban kesmeleri gerekir. Beş yıldan fazla zaman hizmet görmeyenlerin yeniden ikrar törenine girmeleri yeniden nasib almaları lazımdır.

Her muhibb kendi mürşidinde hizmet görür. Uzakta olanlara, eskiden, mürşid dergahın bir dervişini yollardı. O, kendisine vekaleten bu vazifeyi yapardı. Talib uzakta ise oradaki bir mürşide hizmet görmek için kendi mürşidinden izin alır. Onun, orada baş okutacağı akşam, kendi mürşidi de kendi dergâhında onun için bir çerâğ uyarırdı.

Bektâşilerde (Hizmet Görme) Baş Okutma Töreni Şöyle Yapılır:

Meydana ikrar törenindeki gibi girilir, چراغلار anlatıldığı gibi uyarılır. Hizmet görecek muhibbayağa kalkar. Dâra ve Horasan postuna niyaz eder. Başından fahrini, arakiyyesini, derviş ise tacını) sağ eline - ağzı aşağı gelmek üzre- alır. Ellerini göğsüne kavuşturup ayaklarını mühürleyerek şu tercümanı okur:

-Bism-i Şâh, Allah Allah!. (Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ..ilh... "A'râf sûresi âyet: XXII.: Tanrımız, kendi nefsimize zulmettik. Sen bizi yarlıgamaz, esirgemezsen muhakkak ki ziyan edenlerden oluru) âyetinî okur ve şöyle devam eder: -Allah Allah... Yüzüm yerde, özüm darda, erenler meydanında, Hakk Muhammed Ali divanında, canım kurban tenim tercüman. Bu fakirden ağrınmış incinmiş can kardeş var ise dile gelsin bile gelsin, hakkını talep eylesin, Allah eyvallah...

Mürşit sorar: -Erenler canlar, bu can dâr-ı Mansurda duruyor. Ne dersiniz, kendisinden râzı mısınız? Hazır olanların şikayeti yoksa:

- Allah eyvallah...Biz ondan razıyız, erenler razı olsun...diyerek postlarında secde ile niyaz ederler. Mürşit:

- Eyvallah...Derviş dervişin hizmetinde olur. der.

Muhibb, ileri varıp, mürşit önünde diz üstü oturur. Fahri ve tiğ-bend'ni mürşide teslim eder. Baba, fahri üç yerinden niyaz eder, cân'a da ettirir (Yani üç noktastan öperler). Sonra tâc tekbirini okur. Bunda: İsrâ sureti, âyet: I., Kasas suresi, âyet: LXXXVIII. in son yarısı, vardır. Bundan sonra tekbir getirir. Tacı cân'ın başına giydirir, iki elleriyle yanlarından aşağıya doğru sıvazlar. "Havalet yâ Şâh!" der. "Lâ fetâ illâ Alî Lâ seyfe illâ Zülfikaar (Aliden başka arslan, Zülfikaardan başka kılınc yoktur) deyip "Allah, Muhammed, Ali" diyerek sağ elile cânın sırtını yapır. (yapımak=sırtını sıvazlamaktır. Sağ-sol ve ortadan yapılır).

Tiğ-bend'ini beline dolarken cân iki dizi üzerine kalkar, ellerini başına kor. Mürşit Al-i İmrân suresinin son âyetini okur: (Ey İmân edenler. Sabredin, sebat gösterin, karşı durun ve Allahtan sakının ki felah bulasınız). Sonra yine tekbir getirir " Havalet yâ şâh-ı evliya Hü dost..." der. Lâfetâ... okuyarak tiğ-bendi bağlar.

Muhibb, usuliyle niyaz eder. Dâr'a çekilir. Taç tercümanını okur:

*-Bism-i Şâh, Allah Allah!
Erenler aşkına kemter kemîne...
Yüzüm ferş eyledim rûy-ı zemine,
Giyüp Kaygusuzdan tâc-ı izzet-i
Allah erenlerden dilerim himmeti
Bercemâl-i Muhamed ...ilh...*

Mürşit, yerinde niyaza geçerek şu cevabı verir: -Bism-i Şâh, Allah Allah!.

Yüzün ak ola, isteğin fethola. Allah, Muhammed, Ali, Oniki İmam, Ondört Ma'sum-u Pâk efendilerimiz yâr ve yaverin ola Hazreti Hızır yoldaşın ola. Hazret-i Pîr Hacı Bektaş Veli yardımcın ola. Gerçek erenler demine Hü...

Hazır olanlar da bunu yerlerinde secdeye varmış olarak dinlerken, hafif sesle Allah Allah!. derler. Mürşit Hü deyince hep beraber Hü...der ve doğrulurlar.

Hizmet gören önce mürşide, sonra rehber postuna, çerağa kureye, niyaz eder. Herkes te ona secde ile niyaz ederler. Cân, oradan Horasan postuna varıp niyaz ile dâra gelir: -Allah, dost, ilh... tercümanını okur sonunda "aşk olsun" deyince mürşit te" -Aşk olsun!" diye cevap verir. Hizmet gören yerine oturur. Diğerleri sıra ile kal-karlar hizmetlerini böylece görürler.

Alevilerde Hizmet:

İkrar töreninde olduğu gibi talibler, müsahibleri ile ve rehber beş kişi olarak yapılıyor. İki musahib bellerine bir çevre veya kuşak bağlayıp dârda mürşit yanına kadar yüzüstü sürünerek giderler. Orada birbirlerini koçarlar. Şöyle ki: bir tanesi başını ötekinin koluna dayayıp bir kolu ile de boynundan kucaklar. Bu şekilde yerde yatarlar. Eşleri bacılar da ayak uçlarında durur. Birisinin karısı diğerinin ayağına, niyaz eder gibi dururlar. Rehberleri yerde yatanla-

rın ellerini yanlarına getirerek düzeltir. Başlarından itibaren vücutlarını sağ eliyle sıvazlarken "Tac-ı devlet, kemerbest, Hâk-ı turâb..." der yani onlar ölmüşler de onları yıkıyormuş gibidir.

Rehber böyle yaparken bacılar da başlarındaki çevreleri ile, sanki onların yıkama suyu ayaklarından akıyormuşçasına, bu suyu alır şekilde ayaklarına dokunurlar.

Dede, ayakta, elindeki erkân veya tarik denilen değneği ile hizmet görenlerin arkalarına üç defa vurur. Böylece günahlarından kurtulmuş, arınmış olurlar. Dedelerinin ayaklarını ve kalkıp erkan değneğini, dedenin elini öperler müsaheb ile el ele tutuşurlar. Yerlerine giderler.

Bugün medenî dünyada da bir insan bir başka birine ufacak bir zarar verse, saygıda kusur etse, hemen özür diler. İşte, Bektaşî de hergün nefsinin kontrol ettiği gibi ayrıca yılda bir defa, herhangi bir ibadet toplantısında mürşit ve kardeşleri huzurunda nefsinin, kendini temize çıkarma amacıyla hizmet görür. Bu hususta Kurânda da âyetler vardır (4. Mü'min suresi, âyet: LV. gibi).

Hizmet görmekle kendini temiz çıkaran Bektaşî, bu suretle, gerek mürşidinden, gerek dostlarından, kendisinden memnun olduklarını öğrenir, aşkı, şevki tazelenir.

Aralarında bir anlaşmazlık olanlar önce rehberlerine baş vurur. İş rehber aracılığı ile düzeltilir. O, iki tarafı dinler arar, sorar, bir karar verir. İş böyle hallolmazsa o zaman mürşide varılır. Çoğu zaman bu konular baş okutma törenine bırakılmaz. Daha önceden halledilir.

Mürşidin kararına iki taraf da eyvallah der. Tatsızlık kalmaz.

Hiçbir Bektaşî ve Alevî, bir diğer kardeşini devletin resmi mahkemesine vermez. Böylesi görülmemiştir.

Hakk'a Yürüyen İçin Erkân:

Bektaşîlere göre, varlıklarda, Tanrının herhangi bir sıfatı meydana vurmuş iken, insanda bütün sıfatları birarada açığa vurmuştur.

(tecelli etmiştir). Yani insan bütün Tanrı sıfatlarına ve onun zatına mazhardır. Mutlak varlığın en olgun ve son açığa vuruşu İN-SAN'dır.

Fakat insan, bu hale gelinceye kadar, bütün varlıklardan geçmiş, evrenden süzülmüştür. Ve insan evren'in özetidir. İşte bu sü-zülüğ gelişe (devir nazariyyesi) derler. İnsanın geçirdiği bu basamakları sayan, onun mebd'e ve miad'ından bahseden (başı ve sonundan) sözeden şiirlere "Devriyye" denir.

Bektaşîye göre rûh aslına gitmeğe çabalar, içinde bir kuş habse-den kafes gibidir. Olgunlaşmış bir ruhla Hakk'a yürüyen için, artık geriye dönme, ayrılık azâbı çekme yoktur. Bu sebeble Hakk'a yürüyene "Rûh-u revanî şâd ve Hurrem olsun, kezâ, aslına kavuşma-mış ta daha ayrılık çekecek bir ruh için de "Devri âsân olsun= Do-lanımı kolaylansın" deyimleri kullanılır. Uyanık can ve Hâmervah deyimleri de bu anlamlara dayanır.

Eski mistikler, olgun olanların 9-14 defa, basit olanların 70 de-faya kadar devrettiklerine inanırlardı. Hz. Muhammed Dokuz defa-da yükselişe ermiş "kabâb-ı tis'a sahibi= dokuz gök ıssı" ve yaratıl-mışların en mükemmeli sayılmıştır.

Bektaşîye göre mü'min ölmez. Fenâ diyarından (dünyadan) ba-kaa diyarına geçer. İşte bu yüzden Bektaşî ve Alevileri tenasühe inanır sayarlar. O başka, bu inanış başkadır.

Bektaşî, herşeyden önce yaşanan gün'ün insanıdır. Yaşadığı gü-nü iyi, hayırlı, güzel geçirmek düşüncesindedir. Hastalık ve ölüm-den korkmaz. Ölüm vehminden uzaktır. Korkusuzdur. Fakat sağlı-ğını korumak birinci ödevidir.

Mukadder olan ölüm ise, Bektaşî için, ayrılık değil kavuş-ma'dır. Bir yeni âleme doğustur. İnsanı sevgiliye kavuşturan ışıklı yol'dur. Bektâşî dönüşünü ve inanışı ölümü güzelleştirmiş, böylece insanlığa en büyük teselliye sunmuştur.

Bektaşilikte kendini öldürme yasaktır.

Ölmek yerine Bektaşilikte en çok (Hakk'a yürümek) deymi kullanılır. "Göçtü", "Gerçeklere kavuştu", "Gerçeklere ulaştı", "Emaneti teslim etti", "Cemâl'e kavuştu", Didâra kavuştuda denir. Bu, yok olmak değil, başka biryere taşınmaktır. Ruh zarfını de-ğiştirdi. Bektâşîler buna "Don de-ğiştirmek" derler. (Buradaki don = şekil anlamındadır).

Bir cân Hakk'a yürüyünce evvelâ sedir, sonra saf su ile yıkanır.

ÖLÜM VE ÖLÜM HALİNDE ERKAN

"Gerçeğin Birleştirdiğini Ölüm Ayıramaz".

Vitrus junxit mors non separabit

Hakk'a yürüyen bir muhibb, derviş, baba ve dedebaba için yapılan bir merasimdir. Buna "Dardan İndirme Erkânı", "Lokma Erkânı" da derler. Göçen zât dost ve tanıdıklarıyla görüşüp helâllaşmadan ayrılmışcasına, ailesinden ona en yakın olan bir kimse tarafından yerine getirilen bir erkândır. Hakk'a yürüyenin rûhu sükûn ve istirahatata girer amaç ve düşüncesiyle yapılır. Yaşadığı zaman o Bektaşî nasıl her yıl baş okutuyor, yani hizmet görerek tezkiye-i nefis ediyorsa, yine öyle tezkiye edilmiş olur.

Bu erkân aynen ikrâr verme, nasîb alma ve baş okutma erkenlarında olduğu gibi açılır. Çerağlar usulüyle uyarılır. Meydana usulüyle girilir. Mürşid ve diğerleri yerli yerlerine durduktan sonra Hakk'a yürüyen kardeşin en yakını olan kimse dâra çıkar ve rahmetli adına "baş okutma erkânı gibi önce (Rabbenâ zalemnâ...) âyetini okur, arkasından: "Yüzüm yerde, özüm dârda, Hakk Muhammed Ali dîvanında, erenlerin dâr-ı mansûrunda, canım kurban benim tercüman, bu fakiirden ağrınmış incinmiş can kardeş var ise dile gelsün bile gelsün, hakkını taleb eylesin. Hakkıma, yoluma kaailim, Allah eyvallah!" tercümanını okur.

Rahmetlinin alacağı, borcu varsa vârisleri bunları kabul eder, öderler. Böyle bir şey yoksa, hazır bulunanlar: - Öz gönül birliği ile, cümlemiz hakkımızı helâl eyledik (Nusha: suçlarından vaz geçtik), Allah erenler de affetsin. Rûh-u revânî şâd ve hurrem olsun. Hakk erenler yardımcısı olsun.. diyerek hep birden oldukları yerde niyaz eder, yer öperler.

Bu törenden sonra, baş okutma erkenında olduğu gibi niyazlar yapılır, mürşid bir gülbank çeker. Bunun içinde Hakk'a yürüyen cânın adını anarak onun için tığlanan kurbanın, okunan kuranın kabul olunması rûhunun şâd olması için de cümleler söyler. Usulü ile meydândan çıkılır. Sofralar kurulur, yemekler yenir, nefesler oku-

nur. Tığlanan kurban ve yemek masraflarını Hakk'a yürüyen cânın vârisleri verirler.

Lokma sırasında, sofraya başkanlık eden baba efendi bir tabak içerisindeki pilavdan hazır bulunanlara, sıra ile, birer kaşık pilavı kendi eliyle yedirir ve bu esnada , her kaşık pilavı verişte: -Hakk'a yürüyen kardeşimiz.....ın rûh-u revânı şâd ve hurrem olsun! diye söyler.

(Not: Bu pilav yeme işinde, sıra ile mürşide her gelen kendi kaşığı ile gelir. Ayakta niyaz ile kaşığı mürşide sunar. Mürşid, pilavı onun ağzına uzatırken önce onun elini öper, sonra pilavı ağzına alır, yer. Yine niyaz ile kaşığını geri alıp yerine döner).

Lokma töreni de denilen bu ölüm erkânı, Hakk'a yürüyenin göçüşünün yedinci veya kırkıncı günü içinde yapılır. Üçüncü günü de yapılabilir.

Köylerde ve Tahtacılarda Ölüm:

Bir Bektaşî veya Alevî köyünde ölüm olursa herkes işini bırakır. Cem dergisinde (Türk Aleviliğinin Şamanizm ve Orta Asya Türk Kültürü ile İlgisi) (sayı:5., s:7.) adı ile bir seri yazılar yazan Dr. Mehmed Eröz bu konuda bilgiler vermektedir. Gece ölenin başında beklenir, yas tutulur. Sabahleyin erkek ise erkek, kadın ise kadın tarafından yıkanır. Üzerine dağlardan toplatılıp kurutulmuş güzel kokulu ot ve çiçeklerden (Gül. fesliğin, yarpuz, nane, kekik...ve benzeri gibi oniki türlü çiçek ve ot) serpilir. Bazı yerlerde kolonya suyu da serperler.

Ölen genç kadın duvağı ile, gelinlik elbiseleri ile gömülür.

Edremid Tahtacıları, kefenin kenarını yırtarak bağlarlar. Buna oyulgama derler. Sonra kolunu giydirmeden "Üç -etek giydirirler; kilime sarar, baş-bel ve ayağından "Örterken" adı verilen eski yazılı el ile işlenen bir çeşid şerid iple bağlarlar. Mezarda kilem ve örken alınır. Bu örkenler mezar kapatıldıktan sonra baş ve ayak ucuna dikilen tahtalara asılır. Kadınlar için ayrıca kırmızı ve yeşil krepler bağlanır.

Tahtacıların mezarlıkları çoğunlukla tepelerde, köylerin yukarı taraflarındadır. Eski Türklerde de böyle idi. Cenâzeyi tabutla gö-

merler. Cenazenin boyu bir ip ile ölçülür, mezarı ona göre kazarlar. (İp ölçüsü boy'una) sözü, ölüm temennisi, büyük bed-duâdır. Çukurun sağ tarafındaki uzun kenarına ikinci bir yuva, tabutun gireceği kadar bir yer açılır. Tabut buraya yerleştirildikten sonra, birinci çukura yukardan bakan kimse cesedi göremez. Bu ikinci çukura Silifke taraflarında "Saptırma", Edremid taraflarında ise "Koytan" derler. Cenaze buraya yerleştirilince yüzüne, gözüne biraz toprak serperler. İlk kazılan çukura "Sapıtma" tahtaları konarak tabut, mezarı örtecek olan topraktan korunmuş olur. Cenaze gömülünce erler işine gider. kadınlar "ağıt" okur ve "Kömbe" adlı bir çeşit çöreği yerler. Mezar yanına yiyecek, içecek, çay, kahve bırakırlar. Defin günü akşamı "Elgülü" denilen yas evinde toplanılır, buraya her ev yemek gönderir. Beraber yerler. (Not: Bu gelenek şehirlerde de, sünnî halk arasında da vardır) Her kabın dibinde bir lokma yemek bırakılır. Herkes "Başsağlığı" diler, yaşlıların elini öpen ölü sahipleri herkese (Dostlar sağ olsun) derler.

Hikmet Şölen, (Aydın İli ve Yürükler) adlı kitabında (s: 25) Aydın ili içinde yaşayan Yürüklerde de Hakk'a yürüyen olunca, gömme işinden sonra, onun evinde toplanıp "kırk Kurbanı" denilen bir koyun tuğlandığı, Törene katılanların bunu yediklerini ve böylece, ölenin rûhunu şâd ettiklerini (sevindirdiklerini) yazıyor.

Bektaşilerde "İnsan aslına dönecektir" inanışına uygun olarak, bedeninin toprağa karışıp erimesi istenir: (Topraktan hâsıl, toprağa vâsıl) rûh da yücelmiş, olgunlaşmış olarak "Aslî Rûh'a, Tanrı rûhuna, gerçeğe dönmelidir. Bu nedenle Hakk'a yürüyenin tabutla gömülmesi, kabir içine çimento ve tuğladan lahid yapılması sonradan edinilmiş, adettir.

Bektaşî, ancak Peygamber soyundan gelen ve masûm sayılan kimse arkasında namaz kılar; bütün Ca'ferî mezhebliler böyle yapar. Maaşlı cami hocası imâm sayılmaz. Asl olan manevî İmâmettir, maaşla, memuriyetle olanı değil..

İşte bu durumda kimselere Hakk'a yürüyenlerin cenazesini yıkatmak değil, cesedini bile göstermezler. Bektaşilerde Hakk'a yürüyen baba veya onun yerine bu işe eli yakın bir derviş veya Cân yıkar. Eğer buna da imkan yoksa Ca'ferî mezhebine bağlı diğer mistik yol erbabından bir derviş veya muhib kimseye yaptırılır.

Bektaşî'nin cesedi "zahir"lere gösterilmez. Sağ iken bile vücudu

mahrem sayarlar ve şehir hamamlarına gitmeyenler vardır. Dergâhın hamamında veya evlerindeki banyo yerlerinde yıkanırılar.

Cenaze yıkandıktan sonra tennuresi giydirilir veya üzerine sarılır. Kefeni bunun üzerine sarılır. Fahir, tâc, kemer, kanberriyye, teslim taşı Hakk'a yürüyenin beraberine konulmaz. Yola ilk girişindeki giydiği arakıyesi başına, baba erenler veya görevlendirdiği kimse tarafından, giydirilir. Tiğ-bendi boynuna dolanıp iki uçları göğsünden aşağı indirilerek sağ eline verilir. Tanykat-ı aliyyede buna (Gidiş çeyizi) denir. Bazı yerlerde Tiğ-bendini sağ ucu sağ ele, sol ucu da sol ele veriliyor.

Hakk'a yürüyen zât mürşid ise, tabutuna konulmadan önce, isteyenler ona niyaza gelirler, hayatta olduğu zamanki gibi saygı gösterirler. Vasiyyeti varsa bir gece (dinlendirirler), yani dergâhta meydan odasında bırakırlardı. O zaman çevresine oniki şamdan çerağ konur, mumları bitesiyeye kadar uyanık kalırlardı. Cenaze başında hiç bir şey okunmaz ve kimse bulunmazdı. Çerağlar sır olunca kapıyı kilitleyip dışarı çıkarlardı.

Hakk'a yürüyenin sırlandığı (toprağa verildiği) günün akşamı kendi dergahında veya göçtüğü yerde evindeki odasında çerağlar uyurılıp hayrına kurban tığlayıp helva yaparlar ve akşam lokma edildikten sonra meydan açılır, ayn-ül cem yapılır. Bektaşilerde üçüncü, yedinci veya kırkuncu gününe kadar herhangi bir günde ayrıca lokma töreni yapılır

İlk akşam yapılan toplantıda herkes meydan odasında yerli yerine geçtikten sonra Kur'ân-ı Kerîm, münâcât ve salâvât-nâme okunduktan sonra mersiye okunurdu. Bu toplantı sabaha kadar sürer, sürmese de meydân sabaha kadar açık tutulurdu.

Bektaşilikte, ıskat gibi, İslâm'ın aslında bulunmayan uydurma âdetler aslâ yoktur. Kezâ (Ölüye telkin) konusu da uydurma sayılır. Bektaşiler: (Biz telkini diriye yapıyoruz..Yola girdiği zaman...) derler. Yani telkin diriye olur, ölüye değil...

Hakka yürüyenin sırlanışını üçüncü, yedinci veya kırkuncu gecesinde, bu gecelere bir mani olmuşsa kırk günü içinde herhangi bir gecede meydan tekrar açılır ve erkân sürülürdü. Bu geceye (Hayır Gecesi), (Lokman gecesi denirdi).

Bu konuda sayın Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun Tarih Konuşuyor dergisindeki yazılarında da bilgi vardır (C:8., Sayı: 52., Mayıs 1968, s: 3693-3696).

Eskiden yol mürşidlerinin yıkanması (gusül) süresinde Kurân'dan (LXVII. Mülk sûresi: Tebârekellezî...) okunurdu. Zikir ve evrâd bulunan yollarda yavaş sesle evrâd okunup arkasından kelime-i tevhîd, ism-i celâl ve ism-i Hü zikredilirdi. Bektaşilikte ise zikir ve evrâd yoktur. Mülk sûresinden sonra doğrudan, konusu ölümle ilgili nefesler ve Yunus İmre İlâhîlerinden okurlar.

Cenâze guslünde üç gusül suyu tamamlanınca, Hakk'a yürüyen zât dedebaba veya değerli bir halîfe baba ise salâ verilir. Salâ herkese verilmez. Güzel sesli bir kimse, oradaki en yüce aşamalı (üst dereceli) olandan destur alarak tenesirin ayak ucuna geçer. Kibleye karşı yönelerek peymançeye durur, ayak mühürler ve salâ verirdi. Çok bağırmadan, kalbî bir sesle okunurdu. Bundan sonra en yüce aşamalı kişi (Fâtîha) okurdu.

Hakk'a yürüyen kişi mürşid ise, gusülden sonra makam postu kefenin birinci katı arasına altına serilir ve beden bunun üzerine yatırılırdı. Bazı tanyuklerde kemec, kuşak, arakıyye, zikir ve evrad bulunan tanyuklerde evrâd defteri vesair emânetleri usulü ile koynuna konur, kefen öyle kapatılırdı. Bu işleri yolların en kıdemli mürşidi yapardı. Genç dervişlerin yapması usulden değildi. Yine diğer bazı yollarda, örneğin Halvetî'lerde, cesed kabre indirildikten sonra cübbe ve tesbihi üzerine atılırdı. Bu "son çeyiz giydirme" işini de ancak libâs giydirmeye izinli mürşidlerin mevcûd en kıdemlisi yapabiliirdi.

Yol ehline: Mürşidin vücudu "Zâhir'lere yani yol ehli olmayanlara mahremdir, onlara gösterilmez. Bu nedenle gusül işi kapalı yerde yapılır. Sayın Cemaleddin Server Revnakoğlu, bir yazılarında bu konuya değinerek şöyle yazıyorlar:

(Tarikattan olmayan birisi tesadüfen orada bulunsa, tenesirden yükselen bir duman ve köpük orayı kaplar, cesedi sırlar (örter) ve Şeyh efendi, sanki bunun altında kaybolur; kendisini göstermez. Bu da Şeyh'in bir "kemâl"idir. Eyyüb Nişanca'sında Şâh Murad Dergâh-ı şerfî Post-nişîni ârif ve âlim Seyyid Abdülkadir Belhî hazretlerinin guslünde aynı hâl vâki' olmuştu) (Tarikatlerde Cena-ze Törenleri: Tarih Konuşuyor, C: 8., Sayı: 53, s: 3751).

Gusül sonunda bir gülbank çekilir ve cenaze tabuta konulurdu. Yine bazı yollarda mürşidin icâzetnâmesini de sağ eline verdikten sonra kefenini kapatırlar, kapağını örterler. Ağır beş, yedi, oniki

veya ondokuz defa ism-i celâl ve oniki defa Hü ismi zikredilir. Fâtiha okunub el yüze sürülür. Tâcî tabutun başına geçirilir, üzerine âyetler yazılır. Bunu da yine en kıdemli mürşidin yapması gerektir. Bu tezkiye Dergâhlarda veya evlerde cenaze dışarıya götürülmeden önce orada hazır olanlarla yapılır. Hakka yürüyenî temize çıkarmak anlamındadır.

Bektaşilerde (tezkiye-i meyyit-Hakk'a yürüyenin temize çıkarılması) şöyle yapılır:

Ey cem'at-i Müslimîn!. Bu merhûm (kadın ise Merhûme)...bey (Bacı ise...Hanım Bacıyı) nasıl biliyorsunuz? Mü'min, muvahhid, muallî, mütedeyyin, âbid, zâhid, sâlih mi (İnanmış, birlik ıssı, onu saygı ile anan, dini bütün, ibâdetinde, dünyadan geçmiş iyi ve doğru mu) biliyorsunuz? (Kadın ise: Mü'mine, muvahhide, musalliye, mütedeyyine, âbide, zâhide ve sâliha mı biliyorsunuz?). Huzûr-u Rabb-ül-âlemînde böylece şehâdet eder misiniz? Üzerinize sebkât eden haklarınızı helâl ediniz.. (Herkes iyi biliriz, biz haklarımızı helâl ettik...) derler.

Bundan sonra tezkiyeyi yapan şöyle devâm eder: - B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm. Elhamd-ü lillâh-illezî kaale fî kitâbih-ilkerîm: Küll-ü nefis-in zâika-tül-mevt-ı (III. Al-i İmrân suresi âyet: 185. Türkçesi: Esirgeyen, bağışlayan Tanrı adıyla. Her cân, ölümü tadacaktır.) Sümm-e ileynâ türç'ün-e (Sonra O'na dönecektir).

Ve-es-salât-ü v-es-selâ-ü alâ seyyidînâ Muhammedin-illezî kal-e fî şânihi (Efendimiz Hazret-i Muhammede salât ve selâm olsun, Kur'anda denildi ki) İnnak-e meyyit-ün ve innehum meyyitûn-e (XXXIX. Zümre sûresi, âyet: 30. Türkçesi: Sen ölüsün, onlar da ölüdürler) ve alâ âlihî ve ashâbihî (Hz. Muhammed'in soyuna ve yakın dostlarına salât ve selâm olsun) Ellezîn-e izâ esâbethüm musîbe-tün, kaalû innâ lillâh-i ve innâ ileyh-i râci'ün-e (II. Bakara sûresi, âyet: 156. Türkçesi: Onlar ki bir musibete uğradıkları zaman "Biz Tanrıya aidiz ve O'na dönücüyüz" derler).

Ol hâlk-ul-eşbâh ve kaabız-ul-ervah (O vücûdları yaratan ve ruhları geri alan) olan cenâb-ı hayy-i lâyetmût ölümsüz, her zaman diri olan), işbû merhûm...(veya: Merhûme... Bacı)nın kusurlarını afv, kötülüklerini iyiliğe tebail eyleye. Zenbini mağfûr, kabrini pürmûr (günâhlarını bağışlayıp, kabrini nûrlu) idüb cemmet-i cemâliyle mesrûr eyleye (sevindire). Makamını kasr-ı cinân (cennet

köşkü) idüb şefa'at-ı seyyid-ül-mürselîn ve şefa'at-ı hânedân-ı elh-i beyt-i Rasûl-ullâh'a mazhar eyleye (Tanrı elçilerinin efendisi ve Tanrı elçisi Hz. Muhammedin ev halkı soyunun arkacı olmalarını sağlaya). Ve yed-i Sâki-i kevser İmâm Aliden ve yed-i Haseneyn-i ahseneyn'den (kevser suvarıcı Hz. Ali ve iki en güzel olan Hz. Hasan ve Hüseyin elinden) rûh-u revânını sırâb eyleye (susuzluğunu gidere). Ve rûhhânîyyet-i Hazret-i Pîr kendisinden hoşnud ve râzî ola. Ve huzûr-u âlîlerinde bulunduğumuz azîzân-ı Bektaşîyanın şefa'at-ı aliyyelerine mazhar idüb rûh-u revânını sâd ve handân eyleye (Not: defin özel dergâh hazîresinde olursa orada medfun olanlar arasında bulunan ünlü kişiler şöyle zikredilir: Ve hizmetleriyle müftehir olduğumuz evliyâ-yı ızâmden...Baba efendilerimizin şafâ'atlarına nâil eyleye). Ve cümlemiz de bu hâl ile hâllendiğimizde son nefesimizi "Lâ İlâh-e İllâh-ül-melik-ül-Hakk-ül mübîn, Muhammed Rasûl-Allah-ü sâdık-ul-vald-ül-emîn, ve ali-yyün veli-yyullâh-ül-emîr-ül-mü'minîn" (Tanrıdan başka tapacak yoktur, apaçık buyruk ıssı Gerçek O'dur, Muhammed Tanrının güvenilir elçisidir, Ali Tanrının emişidir ve inanmışların başbuğudur) sözleriyle hayâtımızı tamamlamak nasîb ve mukadder eyleye.

Merhûmun (veya: Merhûmenin) geride kalan çocukları, eşi ve yakınlarına sabr-ı cemîl, ecr-i cezîl (güzel sabretme, dayanma ve çok sevâblar) ihsân idüb kemâl-i sıhhat ve âfiyetle (sağlıkla) muammer eyleye. (ömür sürdüre). Duâsı üzerimize elzem olan devlet başkanı ve devlet, hükümet büyüklerimiz ve cümle ümmet-i Muhammede sağlıklar ihsan idüb uzun ömürler bağışlaya.

Ve yüce yolumuzdan gelip geçen dedebabalar, babalar, dervişler, muhibbler, bacılar aşıklar ve sadıklar, anneler, babalar ve kardeşler, kız evladlar ve doğudan batıya bütün imân ıssı olanların rûh-u revânları şâd ve handân ola. Günahları mağfîret bula. Üçler, beşler, yediler, kırklar nûr-u Nebî, kerem-i Ali, gülbank-i Hacı Bektaş Velî demine keremine Hü diyelim...

(Subhân-e Rabbik-e Rabb-il-izzet-i ammâ yasifûn-e) (XXXVII. Saffât sûresi, âyet: 180-182. Türkçesi: Senin Tanrın kudret ve izzet tanrısıdır. Onların bütün isnâdlarından münezzehtir. Yalvaçlara selâmlar olsun. Bütün âlemleri yaratan Tanrıya hamdolsun). Merhûmun (veyâ Merhûmenin) rûhu için El-Fâthâ...

Herkes bir Fâthâ okur, eller yüze sürülür.

Tezkiyeden sonra Duâ okunur, Fatiha ile salâvât getirilir. Tabut elde yani aşağıda taşınarak (yükseğe kaldırılmadan) yavaş yavaş dergâh veya evin kapısına kadar varılır. Orada bir süre durulur. Dergâhtan veya evden çıkınca en az yedi adım atmadan tabut elden omuza alınmazdı.

Sonra omuzda ve bazan kolları da yükseğe kaldırarak omuzdan daha yukarıda da taşıyorlar. Değerli kişilerin tabutunu bu şekilde toprağa kadar taşıdıklarını kendim de gördüm.

(Not: Yukarıda yazdığım tezkiyeyi tamamı Türkçe olarak şu şekilde yapmak daha doğrudur. Buraya bunu kaydediyorum: "Ey İnanmış ve kendini kurtarmış kardeşler!

Bu Hakk'a yürüyen Bay...(veya Bayan...)nı nasıl biliyorsunuz? Bir Tann'ya inanmış, onu saygıyla anan, dini bütün, Gerçek tapsında, dünyadan geçmiş, iyi ve doğru mu biliyorsunuz?

Evrenin yaratıcısı önünde de böylece tanıklık eder misiniz?

Üzerinize geçen bir alacağınız varsa bundan vaz geçiniz...Kutsal kitap diyor ki: "Her yaşayan rûh (her cân) ölümü tadacaktır. Sonra aslına dönecektir." Hazret-i Muhammed, onun soyu ve yakınlarını saygı ile anar ve selamlarız. "İnsanlar Tanrıdan geldiler, yine ona döneceklerdir".

O, tenleri yaratan, rûhları geri alan, ölümsüz olarak yaşayan büyük sevgili Hakk'a yürüyen Bay....ın (veya Bayan...ın) suçlarını bağışlayıp kötülüklerini iyiliğe çevire. Suçlarını yarlıgayub, sinîni nûrlandırarak yüzünün cennetini göstererek onu sevindire. Yerini cennet köşkü edüb gönderilmiş elçilerin efendisi olan Hz. Muhammedin yardımına, onun ev halkının yardımlarına kavuştura. Onun yürüyen rûhu kevser dağıtan Hazret-i İmâm Ali'den ve Hz. Hasan ve Hüseyin'den susuzluğuna kana. Kadınların Hanımefendisi Hz. Fâtıma-tüz-Zehrâ anamızın yüce şefa'atı üzerinde gölgelik ola. Büyük Gerçeğin sırrını kutlu ve apaçık kıldığı pirimiz,iki alemde elden tutanımız Hz. Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli efendimizin yardımlarına kavuşa. Pir hazretlerinin rûhu kendisinden hoşnûd ve râzı ola. Her zaman yüce katlarında bulunduğumuz Bektaşî büyüklerimizimizin yardım ve arka oluşları ile, yürüyen rûhu kıvançta olsun... Mürşidi ve rehberi kendisinden hoşnud ola. Varacağı yer mubarek ve devri âsân olsun, toprağı ziyaretgâh olsun..

Cümlemiz de bu hâl ile hâllendiğimizde son soluğumuzu "Tann

birdir, ondan başka tapacak yortur. O gerçek apaçık bellidir. Hz. Muhammed onun güvenilir elçisidir. Hz. Ali onun ermişi (velîsi) dir ve inanmışların başbuğudur" gibi güzel sözlerle tüketmek nasîb olsun...

Tanrı, Hakk'a yürüyen (...oğul...ın) (veya: ...kızı...ın) geride kalan çocukları, eşi ve yakınlarına dayanma gücü ile sağlık ve esenlik verisin. ..Du'âsı üzerimize borç olan yolumuzun hayırlı büyükleri ve Muhammed ümmeti sağ ve esen olsunlar.. Devlet başkanımız, devlet ve hükümet büyüklerimize sağlık ola. Yüce yolumuzdan gelib geçen dedebabalar, babalar, dervişler, muhibbler ve bacılar, aşıklar ve sadıklar, Ana-Baba, kardeş ve kız evladlar ve doğudan batıya bütün imân ıssı olanların yürüyen ruhları kıvançta ola. Üç-ler, beşler, yediler, kırklar Nûr-u nebî, kerem-i Alî, gülbank-i Hünkar Hacı Bektaş Veli demine devranına Hü diyelim..

Yüce kitab diyor ki: "Senin Tanrı'n kudret ve izzet Tanrısıdır. Onların bütün isnad (iftira)larından ıraktır. Yalvaçlara selamlar olsun. Bütün alemleri yaratan Tanrı'ya Hamd'olsun"

Merhûmun (veya merhûmenin) ruhu için El-Fâtihâ...).

(Not: 2- Tezkiyenin daha kısa bir başka şekli: "Erenler...Yüce yolumuzdan gelib geçmiş dedebaba, baba ve dervişler, muhibbler, aşıklar, sadıklar, Doğudan batıya bütün inanmış kişilerin yürüyen ruhları kıvançta ola Suçları bağışlana. Allah Allah.. Burada bulunanlar ve bulunmayanların hepsinin hayırlı istekleri ermiş kişileri himmetiyle yerine gele...Üzerimize gelecek gizli belalar, ile gökten incek kazalardan Allah erenler bizleri saklaya bekleye. Hazret-i Hünkar Hacı Bektaş Velinin yardımı hepimizi Tanrı'da beka ettirip, olgunluklar kazandıra, cemal göstere. Erenlerin himmet bakışı üzerimizde ola. Bugün Hakka yürüyen kardeşimiz...ın Ruhu kıvançta ola. Biz kendisini iyi tanır., bilirdik...Hakk da öyle kabul ede, yeri cennet ola. Geride kalanların cümlesine sağlık ve esenlik ola. Allah eyvallah Hü.")

Tezkiyeden sonra Cenazeye son ziyaret yapılır. Bektaşilerde bu ziyaret tıpkı bir yatır gibidir. (yatır ziyareti) konusunu bu ölüm erkanı bölümünden sonra yazacağım. Usulü üzre tercümanları okunur, önce mürşidler, bacılar niyazlarını yaparlar, geriye çekilip ayakta dururlar veya otururlar. Usulü ile ihlâs sûresinden Fâtiha sûresine kadar okunur. Bakara sûresinin ilk âyetlerinden bir bölüm okunur. El yüze sürülüp ziyaret tamamlanır.

(Not: Öteki mistik yollarda da çeşitli usuller vardır. Örneğin, Mevlevîler'de: Hakk'a yürüyeni Matbah-ı şerife veya Meydan oda-sı'nın önündeki taşlığa getirip orada yıkarlar. Dergâh mürşidinin guslû esnasında önce, İtrî'nin Rast makamında bestelemiş olduğu "Na't-ı Mevlâna" okunur. Bundan sonra da "Mevlevî Ayin-i Şeriflerinden biri okunmağa başlar ve bu okunurken hazır olanlar "Allah" adını zikrederlerdi. Bunu, ayinin temposuna uygun ve her bir defa söylenirken aralarında iki-üç saniye kadar (Bir Subhânâlâh) diyecek kadar zaman bırakılırdı. Çoğunlukla yine İtrî'nin Segâh Ayîn-i şerifi okunurdu ki bu parça çok güzeldir. O derece ki: İtrî'ye saygı nedeniyle başka bir besteci artık Segâh makamından ayîn-i şerif bestelememiştir. Bundan daha güzeli olamaz, diye...

Cenaze götürülürken en önde Mevlevî şeyhleri, dedeler, âyîn okuyucuları ağır ağır yürürlerdi. Hepsi sikke ve hırkalarını giymiş olarak...Başka mistik kuruluşlardan gelmiş olan mürşid, halife zevât kâimlerine göre Mevlevî şeyhlerinin yanında yer alırlardı. Yolda giderken de "Allah" "Hü" gibi Tanrı adları zikredilirdi. Allah adı, yürüyüş temposuna göre, heceleri kesik kesik uzunca ve ağır olarak söylenirdi. Bu ağırlık yüzünden yavaş yol alınır ve kabre varış uzun bir zaman alırdı.

Bu konuda menhûm Cemâleddin Server Revnakoğlu dostumuzun Tarih konuşuyor Dergisinde (C: 8., Sayı: 52, s: 3693) yazılarında bilgi vardır. Mevleviler arasında Hakk'a yürüyen için "Kalıbı dindlendirdi" deyiimi kullanılıyordı. Onlarda Cenaze Gülbanksi şöyledir:

"Vakt-ı şerif hayr'ola, Hayırlar feth'ola. Şerler def'ola. Der-vîş...Kardeşimizin rûh-u revânı şâd-ü handân, mazhar-ı afv-ü gufrân dâhil-i ravza-i rıdvân ola. Mekânında istirahatı müzdâd, menzili mübârek ola. Bâkiler selâmette ola. Dem-i Hazret-i Mevlânâ'ya Hü diyelim, Hü!".

Definde sikkesi başına konup, hırkası üstüne örtülür. Hilâfetnâmesi kible yönü -sağ yanına- bırakılır. Toprak kapatılınca telkin verilmez. Halka olarak zikrederler ve sonra bu erkanı yöneten kim ise şu gülbanksi çeker: "Vakt-i şerif hayr'ola. Hayırlar feth'ola. Der-vîş (Şeyh, Halife)... Merhûm garka-i gariyk-ı Yezdân, hâcesi hoşnûd ola. Dem-i Hünkâr Hazret-i Mevlân, sırr-ı Şems-i Tebrîzî, kerem-i İmâm Ali Hü diyelim...Hü...". Hepsi Hü derler ve niyaz ile baş kesip oradan ayrılırlar.)

(Not: 2 - Diğer tanyuklerde eyizleme'de: Cenaze kabrin iine indirilince, onu guslettiren Şeyh efendi veya ona vekâlet eden zât kabre iner. Bazıları kabrin zerine "Mahfel" kurdurur. Yani üstünü bir örtü ile rttrr. Oradan yüksek sesle Fâtiha okur ve okutturur. Sonra "Kelime-i tevhîd" zikri yaptırır. O sırada, kendisi içeride, Hakk'a yürüyen mürşidi çeyizler, kefenlenirken emânetleri verilmemiŐe, burada bunları tamamlar. Tacını giydirir, hırkasını üzerine giydirir, kemerini beline vurur, postunu altına serer. İcâzetnâmesini  yerinden niyaz ederek, yani öperek, "Destr yâ Hakk, dost, yâ efendi..." deyip sağ eline verir (Bunlar gusülden sonra da yapılabilirdi. Daha gizli bir Şekilde olduğundan bunada yani kabirde ve örtü altında yapılmasını öngörenler de vardı ve aslında da böyle idi.

eyizlemeden sonra da bir Fâtiha ve salâvât getirilir. Bundan sonra İsm-i Celâl ve İsm-i H zikredilir; bu sırada içerideki zât Hakk'a yürüyene hayatındaki nasîb alıŐındaki gibi sağ kulağına telkin ederdi.

Kabirde Telkin: Bu telkin bildiğimiz Şer'î telkin gibidir. Fakat ayrıca tanyuk telkini de buna katılır. Bu telkinin tamamı erkânâme ve eski fütüvvetnâmelerde de yoktur. Hazret-i Muhammed ve Ali'den kulaktan kulağa gelmiş olduğu Şeklinde, gerekene ėretilgelmiŐtir. Telkini yapacak olanın yapılandan kıdemli olması gerektir; ondan önce nasîb almış olması gerektir.

Bu iş bitince, içerideki yüksek sesle: "İlâllâh" der. Dışarda hafif sesle süregelen zikir durur. Yine bir Fâtiha okunur. Yüksek sesle salâvât getirilir. İçerdeki zât Hakk'a yürüyenin yüzünü aar, ayaklarını zer. Bir Fâtiha daha okuyup yukardaki örtüyü kaldırır. "Destr" deyip dışarı çıkar. sağ iken bir mürşid katından ayrılırken yapıldığı gibi edeb ve erkan ile çıkılır. Ve kabir mezarlıca teslim olunur, onlar da bilinen Őeklide kabri kapatırlar.).

Cenazenin Yolda GtrlŐ:

Cenâze ev veya dergâhtan alındıktan sonra, sokakta gtrlŐnde en önde halife babalar, sonra babalar ve dervıŐ'er birbirlerinin ardında sıra ile yürürler. Eğer ilâhi veya ilgili konuda Nefes'ler okuyacaklar var ise onlar halife babaların arkasında bulunurlar.

Tabutun önünde tertemiz kisvesini giymiş bir derviş buhurdân taşır ve ara sıra ateşini, tütsüsünü tazelerdi.

Cenaze Pîr evindeki bir yere, Hazret-i Pîrin yakınına, oradaki hazireye sırlanacak ise tabutun baş tarafına konulmuş olan tâcin üzerine atılmış olan ince tül örtü yerinde bırakılır, açılmaz ve Hakk'a yürüyen halife baba ise sarığının aşağıya doğru sarkan ucu yani taylasını sarkık tutulmaz, alttan iç tarafına doğru tac ile sarık aralığına sokularak tutturulurdu. **Sağlığında hiçbir mürşid kendi mürşidinin yanında tâc ile oturmadığından**, Hakk'a yürümesinde de onun katına getirildiğinde veya önünden geçirildiğinde yine sağlığındaki gibi hareket edilmiş olurdu. Oradan geçtikten sonra örtü açılır ve taylasanı salıverilirdi.

(Not: Bazı yollarda taylasan sağda, bazılarında solda bırakılıyor. Bunun büyük bir önemi yoktur. Eğer bir halife bir dergâhta uyurma görevi yapmamışsa taylasanı kulak memesi hizâsına kadar bırakılır- dı. Post-nişîn olan zevâtunkiler ise omuzdan aşağıya sarkıtılırdı.)

Cenazeler dergahtan dışarı çıkarılınca kadar elde, yani aşağı- da taşınırdı, omuza alınmadan. Bunu o dergahtaki hazîrde yatan yol büyüklerinin daha üstüne çıkmak gibi kabul ederlerdi.

Yolda gidilirken münâcât, nâ't ve kasîdeler okunduğu da olurdu ki fakir, böyle cenaze merasimlerinin yapılışına yetiştim.

Yol ehli olan bir kimsenin cenaze namazını kesin olarak yine yol ehli bir kimse kıldırmalıdır. Bunu yapacak baba, derviş yoksa muhibbândan bir kimse kıldırabilir.

Hakk'a yürüyen bir derviş ise yine anlatıldığı gibi yapılırdı. Başına tekbir ile arakıyyesi giydirilir, usuliyle boynuna tiğbendi dolanır ve uçları sağ eline verilir. Öteki yollarda (Şedd) ini tabutun üzerine, uçları iki yanlardan sarkacak şekilde ve belden aşağı doğru sanki boynu hizasında imişcesine bırakırlardı. "Boynumu bu yola adadım" anlamındadır.

Erkek ve bacı dervişlerde işlem eşittir. Hepsinde tabut önünde buhurdan taşınır, ateşi ve buhuru tazelenirdi. Buhurdânı eski bir dervişin taşıması âdettir.

(Cenaze toprağa verileceği zaman, tabuttaki tacının, guslü yapan mürşid tarafından alınarak ve tekbirlenerek, yürüyen zatın oğlunun başına giydirilmesi öteki mistik yollarda bir gelenektir. Bek-

taşilerde post babadan oğula geçmez. Bunun için de böyle bir usul ve erkan yoktur).

Bir mürşidi kabre yine bir mürşid indirir, muhibbân indiremez. Bir mürşidin kendi halifesi onu kabre indiremez orada Fâtihayı o okuyamazdı. Ondandır nasiblenmiş ve Fâtîha almış olduğundan. Bunu başka bir kıdemli mürşid yapar. Cenazenin örtü altında birleşme tutulması bektâşilikte yoktur. Bu, örtü altında ikrar ile nasib veren yollarda uygulanırdı.

Cenazeye gelenler, onu ilk gördüklerinde şu tercümanı okurlar:

- B-ism- Şâh, Allah Allah!. Aşk olsun içene, rahmet olsun göçene. Hazret-i İmâm Alî'ye, hazret-i İmâm Hüseyin-i velî'ye. Kendisini pür-gam görmeye. Erenler kerem eyleye. Allah eyvallâh Hü Dost!.

Definden sonra okunacak gülbank şöyledir:

- B-ism-i Şâh Allah Allah!. Toprağın ziyaret olsun. Dûn dehir hoşnûd olsun. Hakk Muhammed Alî, Oniki İmân, Ondört Ma'sûm-u Pâkân efendilerimiz katarlarından ayırmasun. Menzilin mubarek olsun. Günâhların afv-ü mağfiret bulsun. Üçler beşler, yediler, kırklar, pirler, evliyalar, gerçekler demine, Hü...

Cenaze evden çıkarılmadan önce (veya: Dergahtan) ziyaret ve niyazlar bitirildikten sonra Şu dua okunur ve ondan sonra dışarı çıkarılır:

" B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm (esirgeyen, bağışlayan Tanrının adıyla). Elhamd-ü lillâh-illezî kaal-e fî kitâbihîl-kerîm (O Tanrı'y hamda olsun... Yüce kitabında dedi ki): küll-ü nefis-in zâka-tül-mevt-i (III. Al-i İmrân sûresi, âyet: 185. Türkçesi: Her cân, ölümü tadacaktır). Sümm-e ileynâ tere'ûn-e (sonra gerçeğe dönecektir).

Es-salât-ü v-es-selâm-ü alâ seyyidînâ Muhammed-inillezî kaal-e fî sânihi (Efendimiz Hazret-i Muhammed'e salât ve selâm olsun. Kur'-ânda denildi ki) İnek-e meyyit-ün ve innehum meyyit-ün-e (XXXIX. Zümer suresi, âyet: 30. Türkçesi: sen ölüsün, onlar da ölüdürler). Ve alâ âlihî ve ashâbihî (Hz. Muhammed'in soyuna ve yakın dostlarına salât ve selâm olsun) Ellezîn-e izâ esâbethüm musîbet-ün, kaalû innâ lillâh-i ve innâh-i râci'ün-e (II. Bakara suresi, âyet: 156. Türkçesi: Onlar ki bir musibete uğradıkları zaman "Biz tanrıya aidiz ve O'na dönücüyüz" derler).

B-ism-illâh-i Fâtîha-tül-vücûd-i tevhhiden min keşf-ü sühûd. Ol sulthan-ı Fahr-i kâinât, delhil-irâh-ı necât. şeff-i rûz-i arasât. Kafilesâlâr-ı en,biya-i risâlet. bülbül-ü beğ-ı gülistân-ı şeri'at. vâkıf-ı sırr-ı Hudâ-yı hakikat, ol hâdî-i dünya v-el-âhiret, ol sadr-i suffice-i safâ ve ol mâh-ı kubbe-i pür-vefâ, musallî müctebâ ve murtazâ. Muhibb-u Hudâ Rasûl-ü kibriyâ Hazret-i eb-el-kaasım Muhammed-ül-Mustafâ Efendimizin Rûh-u pür-ftûh-u enverlerini şâd eyleyüb merhûm ve mağfûr-u ilâ rahmet-el-gafûr ...oğlu... (veya: ...kızı...) kardeşimizi Safa'at-ı hazret-i seyyid-il-mürselin ve şefa'at-ı hanedân-ı ehl-i beyt-i Rasul-ullâh mazhar eyleye.

Ve yed-i Sâki-i kevser İmâm Ali'den ve yed-i Hasan ve Hüseyin efendilerimizden rûh-u revânını sîrâb eyleye. Seyyide-tün-nisâ Hazret-i Fâtîma-tür- Zehrâ ve Ümm-ül mü'minin v-el-mü'minât Hadice-tül-Kübrâ vâlidemiz kendisinden hoşnud ve râzı ola. Şefa'at-ı uzmâlarına nâil eyleye. Taksîrâtlarını afveyleye. Seyyiâtını hasenâta tebdil eyleyc. Bâki kalan bilcümle akrahâ-i ta'allukaatını sağ ve salim, ömürlerini müzdâd ve kendilerini sahr-ı cemîl ve ccr-i cezîl ihsan eyleye. Mükedderât-ı kevnîyyeden ve âfât-ı semâviyyeden masûm ve mahfûz eyleye. Adem Safiyyullâh. Nûh Neciyyullâh. İbrahîm Halilullâh, İsmail Zebîhullâh, Mûsâ Kelimullâh ve İsâ Rûhullâh ve Muhammed Habîbullâh, ali veliyyullâh ve vasi-yyi Resulullâh eimme-i athar-ı ayn-ullâh Muhammed Mehdi Emînul-lâh ve cümle enbiyâ-i v-el-mürselîn ve evliyâ-yı mükrimîn efendilerimizin dembedem enfâs-ı tayyibeleri ve rûhâniyyet-i uyâları ve şefa'at-ı âlîleri merhum ve mağfur (veya merhûme vemağfûre) üzerine hâzır ve nâzır ola. Seyyid-i kâinât efendimizin, Selmân-ı Fârisî, Eşter ve bilcümle Kemberbestegân-ı sâdikaan ve bendegân- âli abânın himmetleri ve şefa'atleri cümlemizin üzerinde sayebân ola. Ve ehl-i beyt-i hânedân-ı sâdât-ı unvân-ı nebevîlerinin ve al-el-husûs bürûc-i âsumân-ı hidâyet olan oniki imânı ve ondört ma'sûm-u pâk ve sâdât-ül-beşer efendilerimizin şefa'at-ı uzmâlarına nâil eyleye.

Ve Pirimiz es-seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Veli kades-Allah-u sırrah-ul-âfî v-el-celî efendimiz ve pir-i sâni Balım sultân, Seyyid Ali Sultân, Kaygusuz Sultân, Abdal Mûsâ Sultân (burada daha başka azizlerin adını sayabilir) efendilerimizin dahi şefa'at-ı uzmâlarına nail eyleye.

Ve hizmetleriyle müftehir olduğumuz Mürşidimiz Ali Nâcî

Baykal Dedebeba ve Bedri Noyan Dedebeba efendilerimizin şefa'at-ı uzmâlarına nail eyleye. Cümlemiz de bu hâl ile hâllendiğimizde "Lâ ilâh-e illâllâh-ül-Melik-ül-Hakk-ul-Mübîn, Muhammed Resul-Allah-ü sâdik-ul-vâ'd-ül-emîn, Ali-yyün veli-yyullâh-u Emîr-il-mü'minin" kelime-i tayyibesıyla ihtitâmlar nasîb ve mukadder eyleye. Ve bu tanyk-i aliyyeden güzerân eden dedebabalar, babalar ve dervişler muhibbler ve bacılar, aşıklar sadıklar, pederan, maderan biraderan ve hazeran ve min-el-maşrik-u il-el-mağrib kâffe-i ehl-i îmâmın rûh-u revânları şâd ve handân ola. Ve günâhları mağfired bula. Merhumun (veya: Merhûmcnin) geride kalan evlâdü ıyâline sabr-ı cemhil, ecr-i cezîl, tûl-ü ömür ihsan eyleye. Gönülleri şen, hâneleri rûşen ola. Cümle işleri hall ve feth'ola. Yezîd düşmenân, münkir, munafık sâlûs şerinden saklaya bekleye.

Üçler, beşler, yediler, kırklar, yetmişiki şühedâ-yı Kerbelâ vesa-ir ehlullâh efendilerimizin himmet-i kudsiyyeleri üzerimize hâzır ve nâzır ola. Gülbânk-i Muhammedî, nûr-u Nebî, kerem-i Ali, piri-miz Hünkâr Hacı Bektâş Velî ve Balım Sultan demine keremine Hü, Allah, eyvallah!.)

Bu dua, tezkiye ile beraber de yapılabilir. Sonradan ayrıca dediğim gibi cenaze evden çıkarılmadan önce de, tezkiyeden ayrı olarak okunabilir. Bunun metni eski dil iledir. Bunu yeni dil ile şu şekilde okumayı daha uygun görürüm:

"Erenler, canlar! Evrenin öğüncü, kurtuluş yolunu gösterici, he-sab gününün yardımcısı, Tanrı elçileri katarının başbuğu, şeri'at denen gül bahçesinin bülbülü. Gerçek Tannısı sırlarını bilir, dünya ve ahirette "önde ve sonda" doğru yol gösterici, gönül açıcı meydanın yüce kişisi, dostluk dolu göklerin ışıklı ay'ı, gerçeğe tapan, temizlenmiş, seçkin, beğenilip seçilmiş Tanrı sevgilisi, O ünü yücenin elçisi "Kaasım'ın babası Muhammed Mustafa" Efendimizin gizlileri meydana çıkarın apaydınlık rûhlarını sevindirip, Hakk'a yürüyen ve bağışlayıcı Tanrının rahmetlerine ulaşan ...oğlu... 'ı (veya: ...kızı... 'ı) yalvaçların Efendisinin ve onun soyunun yardımlarına mazhar eyleye.

Kevserle suvaran Hz. Ali'nin eliyle, Hz. Hasan ve Hüseyin'in eliyle yürüyen rûhu susuzluğunu gidere. Bacıların Hanımefendisi Hz. Fâtıma ve inanmış er ve bacıların anası Hz. Hatice anamız kendisinden memnun ve râzı ola. Yüce yardımlarını suna. Eksiklerini

bağışlaya... Kötülüklerini iyiliğe çevire..Suçlarını yarlığaya, kabri-
ni nûr ede. Yerini cennet bahçesi kıla..

Geride kalan bütün yakınları ve dostlarını sağ ve salim, ömürle-
rini uzun ede ve kendilerine sonsuz sabırlar, tükenmez sevablar ve-
re. Dünya kederlerinden, gök yüzü afetlerinden koruya, bekleye.

Adem Safiyyullâh, Nûh Neciyyullâh, İbrâhim Halilullâh, İsmâîl
Zebîhullâh. Mûsâ Kelîmullâh, İsâ Rûhullâh, Muhammed Habîbul-
lâh ve Alî veliyyillâh ve Vasiyy-i Kasulullâh (Tanrının temiz kişisi
Adem Tanrının kurtarıcısı Nûh, Tanrının dostu İbrahim, Tanrının
kurbânı İsmail, Tanrı ile konuşan Mûsâ, Tanrı rûhu İsâ, Tanrı Sev-
gilisi Muhammed ve Tanrının ermişi ve Tanrı elçisinin vasisi Ali)
tertemiz İmâm'lar. Tanrı'nın güvenli kişisi Muhammed Mehdî ve
bütün kitab ıssı yalvaçlar, yüce ermişlerin tatlı nefesleri ve üstün
rûhları, değerli yardımları bu Hakk'a yürüyenin üzerine ola.

Evrenin Efendisi Hz. Muhammed, Selmân-ı Fârisî, Ammâr ibn-
i Yâser, Ebuzer-i Gıfârî, Mıkdâd ibn-i Esved Mâlik-i Eşter ve Al-i
abâ'nın kemer kuşanmış bütün sâdik kullarının himmetleri, yar-
dımları hepimizin üzerinde gölgelik olsun..

Tanrı elçisinin, onun ev halkının, özellikle doğru yolu gösterici
yıldızlar halinde insanlığın efendileri olan Oniki İmâm, Ondört
Ma'sûm-u Pâk efendilerimizin yüce yardımlarına nâil eyleye.

Ve pirimiz Es-Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektâş Veli
(Tanrı onun yüce ve apaçık sırrını kutlulasın) Efendimiz, Balım
Sultân, Seyyid Ali Sultan, Kaygusuz Sultan, Abdal Musa Sultan
(Buraya diğer Bektaşî Azizlerinin de adları sayılabilir) Efendimiz
hazretlerinin dahi yüce yardımlarına nail eyleye.

Ve hizmetleriyle öğündüğümüz Ali Naci Baykal Dedebaba,
Bedri Noyan Dedebaba efendilerimizin de yüce yardımlarına nail
eyleye.

Hepimiz bu hal ile hallendiğimizde "Tanrıdan başka tapacak
yoktur, apaçık buyruk ıssı "Gerçek" O'dur. Muhammed O'nun gü-
venilir elçisidir. Ali Tanrının ermiş'idir ve inanmışların başbuğu-
dur" sözleriyle hayatımızı tamamlamak nasib ve müyesser eyleye.

Yüce yolumuzdan gelmiş geçmiş dedebabalar, babalar, derviş-

ler, muhibbler, bacılar, aşıklar, sadıklarla ana-babalar, erkek ve kız kardeşler ve doğudan batıya bütün inanmış kişilerin yürüyen rûhları kıvançta ola; günahları bağışlana.

Hakk'a yürüyen...Kardeşimizin geride kalan eş, dost ve evladlarına, yakınlarına sonsuz sabırlar, tükenmez sevablar, uzun ömürler ihsan eyleye. Gönülleri şen, hâneleri aydınlık ola. Bütün işleri düzele ve başarı ile sonuçlana. Yezid, düşman, iki yüzlü, riyakar, inkarcı ve iftiracı kötülüğünden saklaya, bekleye.

Üçler, beşler, yediler, kırklar, yetmişiki Kerbelâ şehidi ve bütün gerçeğe ulaşmış kişilerin kutsal yardımları üzerlemizde gözcümüz, bekçimiz ola.. Gülbank-i Muhammedî, nûr-u nebî, kerem-i Ali, pirimiz kutb-u âlem Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan demine, keremine Hü, Allah, eyvallah...)

(Not: Bir de şöyle kısa du'a var: Tanrım..Bu gün kardeşimiz Hakk'a yürüdü. Tek olan, yarlıgayan ve bağışlayan Tanrım..Onu cennetine al..Senden başka tapacak yoktur ve Muhammed senin elçindir. Ali senin emîşindir, Tanrım, onu cennetine al. Onun menziline mubârek eyle.. Sen elden tutucuların en hayırlısısın, Tanrım onu cennetine al. Bu isteğimizi kabul et... Sen söylediklerimizi duyan ve her şeyi bilensin, onu sevgili Habibin yüzü suyu hürmetine cennetine al.. Sunduğun nûrunu tamamla. Suçları varsa bağışla...Onu azabından irak tut, Tanrım onu cennetine al...Sen, her zaman vâr olan, bağışlayıcıların en iyisi, rahmet edicilerin en yücesisin...Bütün evrenin Tanrısı, sana Hamd olsun!).

Not: 2 - Köylerimizde, Hakk'a yürüyen için yapılan yemeğe (Ölü aşı) derler. Ölenin ardından, onun rûhunun selâmeti ve sukûnu için yapılan ve dağıtılan, dostalarla birlikte de oturulub yenilen bir yemektir.

Bu konuda (Meydan-Larousse) büyük Lugat ve Ansiklopedisinde de (Aş Maddesi, s: 773.) bilgi verilmiştir: "Ölü aşı"na "Hayır", "Hak" veya eski Türklerde "Yog" denir. Yog kelimesi, hem aş, hem de matem anlamındadır. İlk defa Orhun yazıtlarında görülen bu kelime Dîvan-ı Lûgat-it-Türk'te, "Matem, yas, cenaze kaldırıldıktan hemen sonra veya üç günle yedi gün arasında verilen yemek" olarak açıklanır. Bu yemeğe "Basan", "Yoğbazan", "Yoğası" da denilir. (Kudatgu Bilig). ölü aşıyla ilgili en ilkel törenler Yayga Ormanlarında yaşayan Şaman boylarında görülür. Bu törenlerde,

ölülerden gelecek zararlardan korunmak amacıyla ölüye kurbanlar sunuluyor, içkiler ikram ediliyordu. Zamanla bu töre şekil değişiyor. Beltirlerde, ölü aş artık sadece ölülere değil yaşayanlara da ikram ediliyor. Cenaze töreninin üçüncü günü çadırın güney tarafına büyük bir sofra hazırlanıyor; bu sofradaki yemek ve içkilerin yarısı yakılarak ölünün ruhuna sunuluyor yarısını törene katılanlar yiyor. Yedinci gün buna benzer tören mezarlıkta yapılıyor. Yirminci gün evde, kırkıncı gün yine mezarlıkta yapılıyor. Bu törende ölenin karısı (veya kocası), mezarlıkta hazırlanan içki ve yiyeceklerin bir kısmını misafirlere, bir kısmını ölenin rûhuna ikram ettikten sonra, mezarın etrafında üç defa döner ve "Ben seni bırakıyorum" diye seslenir. Dul kalan kadın (veya erkek) böylece yeniden evlenmeye hak kazanır. Din ve töre ayrılıklarına rağmen bu tören küçük farklarla bütün Türk boylarında vardır.

Orhun yazıtları, Göktürklerde ölü aş "Yoğ-aşı" törenine, eğer ölen bir hakan veya büyük bir kahraman ise bütün halkın katıldığını bildiriyor. Kuzeyde kıtaylar, Tatabiler; güneyde Tibetliler, batıda Sogdlılar, Farslar, Buharalılar, Türkişler; doğuda Çinliler bu ölü aş törenlerini yapıyorlardı.

Bazen ölü aş verilen yere anıtlar dikilirdi. Bu adet aş törenleri daha gelişmiş Kazaklarda da vardı. Kızıllara ait aş törenleri ise Manas destanında anlatılmıştır.

Oğuzlar bu âdeti Anadolu'ya da getirdiler. Oğuz kahramanları ölürken "Ak-boz atımı boğazlayıp aşımı veriniz" diye vasiyet ederlerdi.

İslamda ölü aş eski törelerden çok az iz taşımakla beraber yine de vardır. Cenaze akşamı devir hatimi bittikten sonra ölü evindeki- lere ve komşulara İmîk Helvası dağıtılır. Kırkıncı gün lokma dö- külür; bu da konu komşuya ve ölenin yakınlarına gönderilir. Bir de elli ikinci gün helva veya lokma pişirilir. Mevlüt okunur ve şeker dağıtılır. Aleviler, Martın 23. günü (Nevruz) ölülerinin rûhuna mezarlıklarda ziyafet verirler, içki içerler. Sofradaki yemek ve iç- kilerin bir kısmı da ölenin ruh selâmeti için dağıtılır. Buna "Hak üleştirme" denir. Bayram, kandil, ramazan gibi kutsal günlerde ölülerin ruhuna Kur'an okumada, bu eski adetlerin yerine, onların ma'nevî ikramda bulunma anlamı da vardır").

Cenâze Namâzı:

Bu konuda yazmalarda kayıtlar vardır. Turâbî Abdullah Baba mührü ile mühürlü olan ve Fakiire Mehmed Ali Hilmi Dedebara metrukâtından gelen değerli bir yazmada (s: 276-277) bulunan kayıd şu şekildedir:

Dört Tekbîr ile "Meyyit namâzı" için niyyet ettim. Kurbe-ten lâ ilallâh-i ta'âlâ. (Tekbîr): Allâh-u Ekber. Innî vecceht-ü vecchiy-e lil-lezî fatar-as-semâvât-i v-el-arz-i hanîf-en ve mâ en-e min-el-müşrikîn-e (En'âm sûresi, âyet: 79. Türkçesi: Ben varlığımı, gökleri ve yeri yaradana dosdoğruca çevirdim. Ben müşriklerden değilim.) Arkasından Fâtiha sûresi okuya. Yine Tekbir ide. Ba'dehû salâvât-ı şerife okuya. Yine tekbir getüre. Ba'dehû her ne du'â bilürse okusun. Zîrâ günâgün du'âlar vardır. Andan ötürü işaret olunmadı.

(Not: örneğin şu şekilde bir du'a yapılabilir: Ulu Tanrı'm!. Bu, Sana yürüyene yine İslam olarak hayat ver... Onun ruhunu inanmış kimse olarak almış ol.. Suçlarını bağışla, ona ihsânını arttır. Kıyâmet gününde ona şefaatçi gönder..Ey merhametlilerin en merhametlisi! Senin rahmetine sığındık!).

Aynı zamanda (s: 194-201) (Keyfiyyet-i Namaz-ı Meyyit) başlığı ile bir başka kayıd vardır. Buna göre, Niyyetten sonra: "Eşhed-ü en lâ ilâh-e illâllâh-u vahdehû lâ şerîk-e leh-ü ilâh-en Vâhid-en Ahad-en Almed-en Ferd-en ve terâ Hayy-en Kayyûm-en Dâim-en Ebedâ. "Lemyettahiz veled-en" (XVII. İsrâ sûresi, son âyetten bir bölüm) ve Eşhed-ü enn-e Muhammed-en abdühû ve Rasûlühû. "Hüvellizî ersel-e Rasûlehû b-il-hüdâ ve dîn-il-Hakk-i liyuzhirehu al-ed-dîn-i küllihî ve lev kerih-el-müşrikûn-e (IX. Tövbe sûresi, âyet: 34). (Türkçesi: Allah o Tanrıdır ki yalvacını, müşrikler istemeseler de, bütün dînlere galib kılmak için hidâyetle ve hak dînle gönderdi) âyetini okur. Bundan sonra (Allah-u Ekber) diye tekbir getirir. Devamla: "Allahümm-e sall-i alâ Muhammed-in ve âl-i Muhammed. Ve bârik alâ (Muhammed-in ve Al-i Muhammed. Ke-efdal-a mâ salleyte ve bârekte ve ter-hamte ve rahmet-e alâ İbrâhîm-e inneke hamîd-ün mecîd "fa'al-ün limâ yürîd-ü" (LXXXV. Burû sûresi, âyet: 16. Türkçesi: İsteddiğini yapan O'dur). Inneke alâ küll-i şey-in kadîr." Okur. Bundan sonra yine bir tekbir ile (Allah-u Ekber) der. Bunun ardından bir duâ okur. Yazmada bu duâ arabca

olarak yazılıdır. Bunun Türkçe okunması daha doğrudur. Buraya onun Türkçe metnini alıyorum: Tanrının, er ve bacı bu yakarmaları senin katında geçerli olanlar arasında, hayırlı kişiler yanında bulundur. Ey isteklerimizi yerine getirici, ey aşamalarımızı yüceltici... Sen her nesneye kaadirsın.

Bundan sonra, dördüncü defa yine (Allah-u Ekber) diye tekbir getirir. Ve yine bir dua okur: "Tanrım!.. Bu senin kulundur. Ümmetindir! Ona iyi ol, ihsanlarda bulun, suçlarını bağışla ve onu tertemiz inâmılarımızın yanında haşret." Bundan sonra bir daha (Allah-u ekber) der ve namazı bitirir.

Aynı yazmada Hakk'a yürüyen (bacı) ise namazın dört tekbîr ile, altı yaşından küçük çocuk ise yine dört tekbirle kılınacağı ve dualarda kadın ve çocuk olduğuna göre o şekilde zikredileceği kayıtlıdır.

(Not: Bir başka yazmada, gayet kısa bir şekilde "Cenaze Namazı" başlığı altında: Birinci tekbir: Subhâneke allâhümme..., İkinci tekbir: Allâhümme salli...ve Allâhümme bârik...Üçüncü tekbir: Duâ.

Bu dua cenaze namazı konusunun en başında yazılmış olan not anlamında arabca bir metindir).

Bütün bunlardan önce, Cenâze Namazına davet şöyle yapılır: Er kişi (veya: bacı kişi) niyyetine, Yüce Tanrı rızası için salâta, Hazret-i Muhammed, Hazret-i Ali ve yüce soyu için salâvât. Hakk'a yürüyen....er (veya: ...bacı) için duâya, uyun İmâma...

Bundan sonra (Allah-u ekber) diye namaza başlanır. Namaz bitince "Es-salam-ü aleyküm ve rahmetullâh" diyerek iki tarafa selam verilir.

Daha yukarıda da yazdığım gibi, Bektaşilerde "Telkıyn-i meyyit" pek kabul edilmez. "Telkıyn ölüye yapılmaz, diriye yapılır, biz de bunu nasib aldığımızda yapıyoruz" derler.

Buna karşılık, bazı yazmalarda "Telkıyn-i Meyyit" başlığı altında, Arabca bazı metinler kayıtlıdır.

Böyle bir **Telkıyn** örneğini Türkçe olarak veriyorum:

"B-ism-illâh ve b-illâh ve b-ism-i Şâh..Ve alâ millet-i

Rasûlullâh...(Tanrı adıyla, Tanrı ile, Şah adıyla Tanrı elçisinin ulu-suna...) Tanrıyı ve O'nun sevgilisini (Hz. Muhammed'i) onayla-rım... O'na inandık ve bağlandık...Ey...bacı oğlu (veya: kızı)...!" di-ye üç defa seslendikten sonra, telkîyni yapacak kişi, mezara doğru yüksekçe sesle şu mealde konuşur:

"Dünyâ menzili fânî, âhiret menzili bâkidir..Yüce Tanrının hük-mü yürür. De ki: Tanrım, beni mubarek bir menzile indir... Sen ha-yırlı indiricisin...Tanrım, beni mubarek bir menzile indir...Sen ha-yırlı indiricisin!...

"Esirgeyen, bağışlayan Tanrı adıyla başlıyorum..Ondan başka tapacak yoktur. Bütün eşya helak olucudur, fanidir. Ancak O, bâki-dir, hüküm O'nundur. Sonunda cümle ona dönersiniz" (XXVIII. Kasas sûresi, âyet: 88). "Her canlı varlık gelip geçicidir. Ancak bütün varlıklardan müstağni, bütün nimet ve keremin sahibi olan Tanrının kendisi bâkidir" (LV. Rahman sûresi, âyet: 26-27).

Ey ...oğul... (veya: ...kızı...)! Şimdi dünya günlerinin sonunda, ahiret günlerinin başındasın.İlk söz verişini unutma ve sözünden dışarı çıkma...Tanıklık et ki: O Tanrıdan başka tapacak yoktur, bir-dir, eşi ortağı yoktur. Hazret-i Muhammed onun kulu ve elçisi Haz-ret-i Fâtıma onun kızı, müminlerin başbuğu Ebû Tâlib oğlu Hazret-i Ali Tanrı velisi ve Tanrı elçisinin vasisidir. Tanrı ve onun elçisi ta-rafindan atanmış masum ve gerçek, imâmdır

Ondan sonra Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin, Hüseyin oğ-lu Ali, Ali oğlu Muhammed, Muhammed oğlu Cafer, Cafer oğlu Mûsâ, Mûsâ oğlu Ali Rızâ, Ali oğlu Muhammed, Muhammed oğlu Ali, Ali oğlu Hasan ve Hasan oğlu zamânın sahibi Muhammed (Tanrıdan cümlesine salât ve salâm olsun) yol gösterici ve kurtarcı imâmlardır.

Ey ...oğul... (veya: ...kızı...)! Tanrı yakını melekler, elçiler, ulu kişiler katında sana Rabb'ini, yalvacını, dinini, kitabını, kıbleni, imamını sorarlar. Hiç korkma, hiç üzülme, apaçık bir dille ve dos-doğru olarak şöyle şöyle: - Allah Rabb'imdir. Muhammed Yalva-cımdır. İslam dinimdir. Kur'an kitabımdır. Kabe kiblemdir, Ali İmamımdır. Ondan sonra Hasan ve Hüseyin, Hüseyin oğlu Ali, Ali oğlu Muhammed, Muhammed oğlu Cafer, Cafer oğlu Musa, Musa

oğlu Ali Rıza, Ali oğlu Muhammed, Muhammed oğlu Ali, Ali oğlu Hasan, Hasan oğlu zamanın sahibi Muhammed (Tanrıdan cümlesine salat ve selam olsun) gerçek imamlar, Efendiler, ulular ve yardım edicilerdir..Dünyada ettiğim ve ahirette de kıyamet gününe kadar edeceğim gibi onlara tevellâ ve onların düşmanlarından Teberrâ eylerim.

Ey ...oğlu... (veya: ...kızı...)! O Tanrı ne yüce Tanrı ne yüce Tanrıdır, o Tanrı elçisi ne yüce Resuldur ve o imamlar ne yüce imamlardır.Ölüm Hakk'tır, kabir haktır. Münkir ve nekirin soruları haktır. Öldükten sonra ycniden dirilip kalkma (Ba's, haşr ve neşir), Sırât köprüsü, yapılanların tartı ve hesabı, ateş ve nûr (Nâr ve Nûr) haktır. Tanrı haktır, O'nun elçisi Muhammed'in şefaâtı (yardımı) haktır (Tanrıdan ona kıyamet gününe kadar salat ve selam olsun). Onun ümmetinin ve mü'minlerin başbuğu Ebû Tâlib oğlu Ali'nin çevresinde olanların hakları da gerçektir. Bunlarda kuşku yoktur. O günlerde bize vadedilen yardımları yapacaklarına imanımız vardır, onlara gönülden bağlandık.

Tanrı bize yakınlık duysun, merhamet etsin..İyiliklerimizi kabul eylesin, kötülüklerimizi bağışlasın.. Kabrimizi cehennem çukuru haline gelmekten korusun ve cennet bahçesi haline getirsın. Hz. Muhammed'e, onun tertemiz soyuna Tanrıdan salat ve selam olsun..Ey merhamet edicilerin en merhametlisi olan Tanrım..Sana sığındım.. "De ki: Her şey sendendir ve sana dönücüdür". (II. Baka-ra sûresi, âyet: 56).

(Not: Bir başka yazmada da bu telkîyn hakkındaki yazı sonunda "Tâ-Hâ sûresinin 55. âyeti ve İbrâhim sûresinin 27. âyeti okunur şcklindebir kayıd vardır. Bu âyetlerin Türkçeleri şöyledir. Ve telkin, şöyle bitirilmiş oluyor: Tâ-Hâ, 55.: -"Biz sizi yarattık, yine oraya döndüreceğiz. Ve ondan bir kere daha çıkaracağız." İbrahim, 27.: -(Allah, îmân edenleri bu dünyâ hayâtında da, âhirette de sağlam sözlerle temkinleştiris, zâlimleri sapıklıkta bırakır. Allah, dile-diğini yapar").

Hakk'a Yürüyen İçin Lokma Erkânı

Bölümün başlarında anlattığım gibi bir Bektaşî can veya mürşid Hakk'a yürüyünce, yürüyüşünün üçüncü, yedinci veya kırkinci gü-

nüne kadarki her hangi bir gün mirâsçıları tarafından kurban tığlanır, pilav ve helva pişirilir. Elde bulunan en eski yazma vilayetname olan 1034 H. tarihli yazmada, Hazret-i Pîr'in vasiyyet ettiği hususlar arasında: (Ölümünün yedinci ve kırkinci günlerinde helva yapılır. Mürid, muhib davet et, onlara öğüd ver) dediği kaydı vardır.

O gün mürşid tarafından meydan açılır. Herkes usuliyle meydana girer, buhur yakılır gülsuyu serpilir. Çerağcı da usulüyle çerağları uyarır. Ölüm erkanında, bilinen çerağlardan başka, ayrıca Hakk'a yürüyen zât için bir çerağ uyarılır. Bu çerağ, Taht-ı Muhammedi önünde (yerde), yani Taht üzerinde değil zeminde durur, bütün çerağlar uyarıldıktan sonra önce (Allah-ü nûr-us-semâvât-i v-el-arz-ı mel-ü nûrihî...) XIII. Nûr sûresi, âyet: 35.'in tamamı) okunub ondan sonra uyarılır.

(Not: Bazı Bektaşiler, bu meydan açılış içinde okunan bütün tercümanların sonunda söylenilen "Ber-cemâl-i Muhammed.." bölümünü, Hakk'a yürüyenin adı ile söylerler. Şöyle: "Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, (Hakk'a yürüyenin adı söylenir), örneğin: Ahmed Güngörmüş, veya : Nûrcân Bacı) râ bülend-e salâvât" diye söylerler. İzmir'de oturan ve eski Dervişlerden Hüseyin Hepdemirci Bey, Şahkulu Sultân Dergahında ve İzmir'deki eski dergahlarda böyle yapıldığını söylediler) Dr. B.N.

Çerağların uyarılması bitince çerağcı: "Çün çerağ-ı fahr uyardırdık Hudâ'nın aşkına" diye başlayan tercümânı okur. Bunu bitirince Mürşid salavat getirdikten sonra şu gülbanki okur:

- B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Akşâm-ı gariban, çerağ-ı rûşen, fahr-i dervîşân, kuvvet-i abdâlân, ma'na-yı piran, huzur-u haziran, kaanun-u evliya, nur-u Al-i aba, oniki İmam, ondört ma'sûm-u pak efendilerimizin hayır himmetleri üzerlerimizde hazır ve nazır ola. Hazret-i pir-i dest-gir, mazhar-ı sır-ı Alisafa-nazarları üzerlerimizde sâye-bân ola. (Ocaklarımız ma'mûr, çerağlarımız rûşen, münevver, bâki ola. Allah eyvallah, Hü Dôst!..

Bu okunurken, cümle canlar yerlerinde niyaz ederler ve hafifçe sesli olarak "Allah Allah!. Allah Allah!." derler. Daha sonra, sırasıyla, bütün canlar "Namaz-Niyaz Erkanı" bölümünde anlatıldığı gibi namaz ve niyazlarını yaparlar.

Bundan sonra da, Hakk'a yürüyenin yakını olan kimse dârda

peymânçe'ye geçer. Rahmete kavuşan yakını adına tıpkı "Hizmet görme" bölümünde anlatıldığı gibi, bütün erkânıyla, tercümanlarını okuyarak bir hizmet görür ve rahmetlinin hakkının helal edilmesi için dilekte bulunur, alacağı, borcu varsa bunlar vârisleri tarafından kabul edilir. Yok ise, hazır bulunanlar: - Bizler, öz gönül birliği ile cümlemiz suçlarından geçtik, helâl olsun. Allah erenler de affetsin, Rûh-u revânı şâd ve hurrem olsun. Hakerenler yardımcısı olsun.. derler ve hep birden oturdukları postlarında yere niyaz ederler, yer öperler.

Bazı dergahlarda, meydan odasına girildikten sonra, diğerleri niyaz ve namaz yapmadan, Hakk'a yürüyenin en yakını olan bu kişi doğrudan doğruya anlattığımız hizmeti görür. Sonunda hizmet gören yerine oturur.

Bundan sonra da mürşid şöyle bir gülbank çeker: - B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Namâzlarımız, niyazlarımız, hizmetlerimiz erkanlarımız kabul ve makbûl-ü pesendîde-c bârgâh-ı Kibriyâ ola (yani: Yüce Tanrı katında beğenile, kabul edile). Akşamlarımızın haklı hayırlısı gele. Hakk'a yürüyen kardeşimiz... 'ın (veya...baba erenlerimizden veya: Halife.. baba erenlerimizin) Rûh-u revânı şâd ve handân ola.

Kur'an-ı azim-üş-şan hurmètine kabri nûr ola Yâ Rabbî!. Ehl-i beyt-i mutahhara'nın hurmetine devrini asân eyle Yâ Rabbî!.

Înâyet-i Seyyid-i Kâinât, sırr-ı Murtazâ Ali, dem-i pir Hünkar Hacı Bektaş Veli, çerağ ve kaanûn-u evliyâ ebed ve bâkii ola. Gerçek erenlerimizin demine Hü diyelim, HüüüÜÜ..

Herkes yine niyaz durumunda "Allah Allah!. Allah Allah!.." diyerek bu gülbank dinler ve son "Hüü.." sözüyle onlar da "Hü" diyerek doğrulurlar

Bundan sonra Mürşid: -Erenler, canlar!. Cümlenizin akşamlarınız aşk olsun!. der. Canların hepsi birbirlerine niyaz ederler. Önce çerağcı sonra ötekiler, sıra ile dâra, eşiğe niyaz ile meydandan çıkarlar, en sonra mürşid çıkar.

Ölen için yapılan bu erkanda şerbet içirilmesi ve benzeri bölümler yapılmaz. Yalnız çerağlar uyarılıp namaz yapılır.

Meydandan çıkılınca hem kanun çerağı hem de Horasan çerağı sırredilmez. Mumlar bitinceye kadar uyanık bırakılırlar. (Bilin-

mektedir ki öteki bütün çerağ uyanılmalarında tören bitince sadece kanun çerağı uyanık bırakılır, ötekiler sıredilirdi).

Meydandan çıkıldıktan sonra başka bir salonda veya ayrı yer yoksa, ortalık düzenlendikten sonra yani yerde sofralar kurulur. Usulüyle oturulur. Lokma edilir. Mürşid lokma sırasında eline bir tabak pilav alarak herkese kendi eliyle ve herkesin kendi kaşığı ile birer kaşık Pilav yedirir. Her pilav verdiğiine: - Hakk'a yürüyen kardeşimiz...ın (Veya...bacının) rûh-u revânî şâd ve handân olsun (veya şâd ve hurrem olsun), der (Yürüyen kardeşimizin yürüyen rûhu kıvançta olsun), der.

Pilavı yiyecek olan can önce mürşidin kaşık tutan sağ elini öpe-rek niyaz eder. Sonra kaşıktaki pilavı mürşid onun ağzına verir. Pilavı alanlardan gayrileri : - Allah Allah!. derler.

Bundan sonra yine mürşidin eline niyaz ile kaşığını alan bu can geri çekilir. Bir başkası mürşide varır, boyun keser kaşığını mürşidine teslim eder...Aynı şekilde sofrada bulunanların hepsi mürşid elinden birer kaşık pilav yerler.

Sofra sonu duasında da yine yürüyen canın adı anılır. Bu yemekte kurban tıglanır ve helvâ yapılması gelenektir. (Bir murâd için yapılan toplantılarda helva olmayabilir.).

Sofra sonu duâsı şöyle yapılır:

- B-ism-i Şâh, Allah Allah!. Ni'met-i celîl, bereket-i Halîl...Bu gitti ganisi gele Hakk Muhammed Ali bin bin berekâtını vere. Kur-bân sâhibinin kurbânı makbul ola. Er Hakk huzûr-u pîrân efendilerimizin defter-ü dîvânına kaydola. Yürüyen...Cân kardeşimizin (veya: ...Bacımızın) yürüyen rûhu kıvançta ola. Kur'an hummetine kabri nûr ola. Ya Rabbî, Ehl-i beyt-i mutahharanın hummetine devrini âsân eyle Ya Rabbî!.

Yiyenlere nûr-u îmân ola, yeyüb yedirenlerin pişirip dahi kotarların ve sofra hizmetinde bulunan can kardeşlerimizin Hakk erenler yardımcıları ola. Cümle a'zamlarından derd ve keder görme-yeler. Oniki İmâm, Ondört Ma'sûm-u Pâk efendilerimizin bâb-ı inâ-yetlerinden kısmetlerimiz ganî ola. Hastalarımıza şifâ, derdlerimize devâ, borçlularımıza edâlar ihsân eyleyeler. Hazret-i pîr-i dest-gir mazhar-ı sırr-ı Ali safâ-nazarları üzerlerimizde sâye-bân ola.

Gülbânk-i Muhammedî, nûr-u Nebî, kerem-i Alî, gelen ganî, gi-

de gani, üçbin veli, Hızır Nebî, üçler, beşler, yediler, kırklar, lokma hakkına, sofrâ hümetine, evliyâ keremine, cömerdler demine, hâzır ve gaib gerçeklere hü...Hü...

Mürşid gülbankini bitirince herkes "Hü" diyerek doğrulurlar ve lokma biter.

Denizli'de Asım Kınitoğlu Baba cönkünde s: 299' da (Hakk'a göçene Kırkinci gün okunacak gülbenk) başlığı ile şu kayıt vardır:

B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm.

Elhamd-ü lillâh-illezî Kaale fî katâb-il-kerîm-e Külli nefis-in zai-katül-mevt-ü sümme ileynâ terc'ûn. V-es-salât-, v-es-selâm-ü alâ Seyyidenâ Muhammed Ve kaalehu fî şânike meyyitü ve enne-hüm meyyitün-e ve alâ âlihî ve ashabihillezî izâ ashabehum musîbet-ü kaalû innâ lillâhî ileyh-i râci'ûn.

Ol Hakk-ı lemyezel-i ervâh olan cenâb-ı hayy-i lâyetmût bu merhum ve mağfûr ...oğlu... 'ın tasfîratını afiv ve seyy'atını hasenâta tebdil eyleyc. Pür-nûr cennet-i cemâliyle mesrûr eyleyc. Şefa'at-i Seyyid-il Mürselin ve şefa'at-ı hânedân-ı beyt-i Resul'e mazhar eyleye. Ve yed-i sâki-i kevser Hazret-i İmâm Hüseyin ve şehîdân'dan sîrâb eyleye. Seyyide-tin-Nisâ Hazret-i Fâtîma-tüz-Zehrâ validemizin şefa'at-ı âliyeleri üzerinde sayebân ola. Pirimiz, iki alemde destgîrimiz Es-seyyit Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Vefî efendimizin şefa'at-ı pîrânelerine nail ola. Ve rûhâniyyeti Hazret-i Pîr kendisinden hoşnud ve râzî ola. Ve Pîr Balım Sultan Hazretlerinin dahi şefa'at-ı uzmalanna mazhar ola.

Allah Allah!. Merhum ...oğlu... 'ın menzili mubarek, devri asân ola. Toprağı ziyâretgâh ola. Mürşidi ve rehberi hoşnud ola. Cümlemiz dahi bu hal ile hallene.

Lâ İlâh-e illâllâh-ü Melik-ül-Hakk-ül-Mübîn Muhammed rasul-ul-lâh-üs-Sâdık-ul-ve'd-ül-Emîn kelime-i tayyibesıyla sona ermediği nasîb ve müyesser eyleye. Merhum ...oğlu... 'ın bakide kalan evlad,- yol, akrabâ ve yol kardeşlerine sabr-ı cemil ve ecr-i cezil ihsan edip sıhhat ve âfiyet ihsan okuna. Ve tarikat-ı aliyemizden gelip geçmiş dedebabagân, halifegân, babagân, dervîşân, muhibbân ve muhibbegân, âşıkaan, sadıkaan ana-baba ve kardeşler min-el-marşık il-el-mağriban kâffe-i elh-i îman'ın rûh-u revânları şâd-ü handân ola. Günahları mağfîret oluna.

Allah Allah!. Hâzırân, Gâibân, âşıkaan, sâdikaan, muhibbân'ın iyi istekleri Tanrı himmetiyle husul bula. Üzerimize gelecek belâ-

yı nihânî ve kaza-yı âsûmânî'den (Gizli belâ ve gökten gelecek kaza'dan) Allah erenler saklaya, bekleye, emîn ede. Bütün müşkilleri-miz hallola. Tanrı rızâsı bizimle ola. Olgunluklar edinme, cemâl görme pîrimizin himmetiyle ola. Erenlerin hayır himmet nazarla-rından ayırmaya Allah eyvallâh Hü...

İzmir-Haldöken Tahtacılarında ölümün üçüncü, yedinci ve kır-kıncı günlerinde (Lokma-Hayır) yapılır. Ölen süt çocuğu ise üçün-cü ve yedinci günlerinde sütlaç yapılır ve çocuklara yedirilir, kom-şu evlere dağıtılır. Ayrıca kırkıncı günü ve diğer hayır erkânı yapılmaz.

Ölümün üçüncü günü bu erkânın güdülmesi, ölenin ailesi için bir uğraşı ve acılarını dindirmeğe, unutturmağa neden olur. Başsağ-lığına gelen gelir, ondan sonra yeniden acı tazelenmez.

Naldöken Tahtacılarında mezara dikilmek üzere hazırlanan taş eve getirilir. Evin onur köşesine, altına minder serilerek, konur.

Ölenin bir giysisi taşın üzerine geçirilir. Bu taş bir gece evde konuk edilir, ağıtlar yakılır, sabaha kadar uyumaz, beklenir. Ertesi gün taş yerine dikilir. Bazan mezarı açarak ölüyü görenler de olu-yor. Mezar bakımına çok önem verirler. Kesin olarak bir taş diker-ler. Bazıları sandık şeklinde, taş veya tuğladan mezar (lâhit) da yaptırır. Taşlar baş ve ayak taşı olarak daima çift hazırlanır. Erkek-lerin taşları sarıklı, başlık şeklinde, kadınlarınki yuvarlak olur. Uzaktan anlaşılır. Yazı baş taşına yazılır. Baş ve ayak ucuna birer de ağaç dikilir. Çoğunlukla servi, çam, badem dikerler. Yanı başı-na bir testi su koyarlar. Çiçekler de yetiştirirler. Bazan bir çardak gölgelik yaparlar ki testideki su serin kalsın, gelen-geçen içip hayır dua etsin diye...

Mezarlık ağaçlarından yemiş ve çiçek koparmak uğurlu sayıl-maz (Rıza Yetişen: Türk Folklor araşt. Sayı: 343, Şubat 1978, s: 8245).

Hacı Bektaş Veli ve Bir Mürşid

YATIR ZİYARETİ ERKANI

Yatırlarda, üzeri örtülü yapısı bulunanlarda, çoğunlukla dış ka-pıdan girilince bir antre bölümü olur. Buradan sonra asıl lâhdin bu-

lunduğu, yere geçilir. Burası, bazılarında, bir kapı ve penceresi bulunan bir duvarla ayrılmıştır. Veya duvarsız olarak bir tahta parmaklık ile, hiç değilse zemînde bir basamak ile ayrılmış olur. Pek azında kapıdan doğruca yatır içine girilir.

Yatırların, bu lâhid bulunan ve ziyaret edilen katının altında bir zemin katı olup Hakk'a yürümüş olan kimse bu zemin bölümünde sırlanmıştır. Bu bölüme (Tabûtluk) denir. Bedenin toprağa sırlandığı yer hizâsında, yukarıdaki katta lâhid bulunur.

Ziyâret Nasıl Yapılır?

Yatır kapısı dışında, veya varsa, içeride antre bölümünde ayak-kabları çıkarılır. Ziyaret edenler içinde mürşid (uyarıcı) kimse varsa, derece mertebe sırasıyla, en önde halife babalar, babalar, der-vîşler ve sonra kıdem sırasıyla muhibbler, onlardan sonra da kıdem sırasıyla bacılar ziyârete girecetur.

Mürşid (veya en önde giren) yatır bölümüne girmezden önce kapı eşiğine (veya giriş yerine) niyâz eder. Ayağa kalkar, peymân-çede durur, ayaklarını mühürler ve şu tercümanı okur:

B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Esselâm ey mihribân-ı bârgâh-ı Kibriyâ!
Esselâm ey cân-sipârân-ı tarîyk-ı evliyâ!
Esselâm ey sâhibân-ı ahd-ü ikrâr-ı mezîd,
Esselâm ey tâbi'ân-ı şer'-i pâk-i Mustafâ!.

Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin, Ali râ bülend-e salâvât...(Herkes beraberce salavat getirir).

(Not: Bu tercümanın bir başka şekli şöyledir:

Esselâm ey mihribân-ı bâr-gâh-ı Kibriyâ,
Esselâm ey sırr-ı bâat-ahd-ı mezîd dâimâ.
Esselâm ey tabi'an-i şer'i Muhammed Mustafâ...
Ber-cemâl-i Muhammed ...ilh...)

Dr. Bedri Noyan

Bunu okuduktan sonra önce sağ ayağını ileri atarak, eşiğe basmadan, yatır içine girer, yine paymânçede ayakları mühürlü olarak şu tercümânı okur:

*-B-ism-Şâh, Allah Allah!
Cemâlidir senin nûr-u İlâhî,
Yüzündür âlemin mihriyle mâhî.
Ayağın toprağı ey mazhar-ı Hakk(1)
Erenler bâşının tâcî, külâhî.
Niyâz olsun sana dünyâ ve ukbâ (2)
Ki sensin dîn-ü dünyâ pâdişâhî (3).*

(Not: Nusha farkları olarak bazı nushalarda (1): ayağın bastığı...(2): selâm olsun sana dünyâ ve ukbâ (3): Ki sensin dâr-ı dünyâ pâdişâhî, şeklindedir). (Bir başka nushada (1): Gubâr-ı hâk-i pâkin mazhar-ı Hakk şeklindedir).

Bundan sonra:

Bakara sûresinin 115. âyetini okur: (Ve lillâh-il-maşrik-u v-el-mağrib-u feeynemâ tüvellû fesemm-e vech-ullâh-i) (Türkçesi: Maşrik ta mağrib de "yani doğu tarafı da batı tarafı da" Allahındır; hangi tarafa dönerseniz ona uyma ve tapı yönü orasıdır).

Sonra: Fetih suresinin 29. âyetinin son bölümünü bunun arkasından okur: (Sîmâhüm fî vücûhihim min eser-is-sücûd-i) (Türkçesi: Çehreleri, yüzlerindeki secde izinden bellidir). Ber-cemâl-i muhammed, Kemâl-i İmân Hasan, İmân-ı Hüseyin, Alî râ bülende salâvât...

(Herkes hafif yüksek bir sesle salavat getirir).

Bundan sonra üç adım daha atarak, peymânçede, ayaklar mühürlü olarak durup şu tercümânı okur:

*-B-ism-i Şâh, Allah Allah!
Esselâm-ü aleyküm ey erenler,
Bu dünyâ varlığını terk kılanlar...
Cân gözüyle dâim Hakk'ı görenler!
Ecel şerbetini nûş kılanlar!.*

Teveffenî müslim-en ve el-hıknâ b-is-sâlihîn-e (Yusuf sûresi, onikinci sûre, âyet: 101. son bölümü. Türkçesi: Teslîmiyyet içinde olduğum hâlde canımı al. Ve beni doğrular toplumuna kat).

(Not: Cemâlindir senin nûr-u İlâhî/Yüzündür âleminin mihrîyle mâhı/Ayağın baştağı ey mazhar-ı Hakk/Erenler bâşının tâcı, külâhı/ selâm olsun sana dünyâ vü ukbâ/ki sensin dîn-ü dünyâ pâdişâhı/ niyaz tercümânı ve:

Esselâm-ü aleyküm ey erenler/Ki dünyâ varlığın terkin kılanlar/ Ey hâzır erenler size aşk olsun/Alemi yoğa sayanlar aşk olsun/ şeklindeki bir tercüman Ali fütüvvet-nâmelerinde vardır. İkinci tercümanın son beyti Bektaşilerde biraz değişik olarak görülüyor) Dr. B.N.

Bundan sonra şöyle devam eder: Esselâm-ü aleyk-e yâ ehl-el,beyt-in-nübüvvet-i ve mâ'den-ir-risâlet-i ve mehbit-il-vah-yi ve hazân-il-ilm-i v-el-hilm. Ve rahmetullâh-i e berekâtühû (Ey Yüce yalvarıcı ev halkı, Tanrı elçiliği ma'deni kendisine gökten vahy inen bilim ve yumuşak huyluluk hazinesi olan kişinin ev halkı. Tanrının rahmet ve bereketi sizlere olsun...) Ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, Alf râ bülend-e salavat...(Herkes salavat getirir).

(Not: Bazı nushalarda bu bölümün arkasında ilave olarak şu parça da vardır: Anasır-il-ebrâr, du'â-il-ahyâr, mü'minân-ir-Rahmân ve ebvâb-il-imân ve sülâlet-in-nebiyyîn. İzzet-i hayr-il-halk-il-âlemîn).

Bundan sonra türbe niyazı yapılmağa başlanır. Buna (Sanduka Tavafı) da denir. Sandukanın ayak ucunda, ayakta baş göğüse indirerek bir niyazdan sonra sandukanın bize nazaransol ve içinde yatanın sağ tarafında ayak ucuna, bel hizasına ve baş ucuna, elleri sandukaya temas ettirerek niyaz edilir. El parmakları düz ve birbirine değecek şekilde tutulacak, sağ el parmakları sol elin parmakları üzerine konacak , sol el de sandukaya parmak uçları ile dokunacak ve sandukanın bu noktasına üç defa öpülerek niyaz edilecektir. Bundan sonra yine aynı yerden: Baş, bel ve ayak ucuna doğru geriye dönülerek niyaz edilecek ve sandukanın ayak ucundan diğer tarafa geçilerek ayak ucu, bel, baş ve geriye dönülerek baş, bel ve ayak ucuna niyaz edilecek. Sandukanın tam ayak ucu tarafında yere posta, yoksa yere oturulur.

Herkes bu şekilde niyaz edip oturunca İhlâs sûresinden Fâtîha sûresine kadar sûrelerle Bakara sûresinin baş tarafından bir mikdar okunarak herkes bir Fâtîha okur.

Bundan sonra yine önce mürşid (veya onun yerinde tercümanları kim okudu ise o) yerinde bir niyaz yaparak kalkar. Sanduka ayak ucunda bir niyaz edip peymançeyede durur ve şu veda' tercümanını okur:

-B-ism-i Şâh, Allah Allah!.

Kadr-i visâlin iyd-i sa'adet

Hicr-i firâkın rûz-u kıyâmet.

Dem âhir oldu, gam zâhir oldu

Gelmek irâdet, gitmek icâzet...

Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan İmâm Hüseyin

Ali râ bülend salavat (Herkes salavat getirir).

Bundan sonra kapı eşiğine bir niyaz ile (ayakta veya eşiği öpe-rek) dışarıya çıkar. Ötekiler de birer birer çıkarlar. Böylece toplam olarak onsekiz niyaz yapılmış olur.

Hacı Bektaş Veli ve başka Bektaş azîzânı, babagân ve muhibbânın mezarları ziyaretinde aynı şekilde hareket edilir. Girerken ve çıkarken kapı eşik taşına veya o bölüme ayakla basılmadan geçilir. Hazreti-pîrin yatırının giriş kapısı eşik taşına (Gök Eşik) denilir.

(Not: Çeşitli yazmalarda Yazar ziyareti usulleri hakkında değişik kayıtlar görülüyor. Bunlarda sonradan katılmış Arabca metinler var, ki, bunlara hiç de gerek yoktur.

Mücerred Ali Rıza Baba erenlere aid bir yazmadaki kayıt şöyledir: (Yatır eşiğine bir niyaz edip: Esselâm-ey mihribân-ı bâr-gâh-ı Kibriyâ tercümanı okunur. Eşiğe niyaz ile içeriye girib merkad ayak ucuna varılınca: Cemâlindir senin nûr-u İlâhî tercümânı ve bitince: Bakara sûresi, âyet: 115. ve Fetih sûresi, âyet: 29'dan alınan bölüm okunur ve : "Esselâm-ü aleküm yâ ehl-iel-beyt-in-nübüvvet-i ve ma'-den-ir-Rahmet-i ve hazâin-il-ilm-i ve müntehi-yül-hilm-i ve usul-ül-kerem-i ve vekaar-ül-ümem-i ve evliyâ-in-n'am-i ve anâsır-il-ebrâr ve de'âim-il-ahyâr ve ümenâ-ir-rahmân ve ebvâb-ül-îmân ve sülâlet-in-ne-biyyîn ve safvet-il-mürselîn ve izzet-i hayr-e

halk-illâh-i Rabb-il-âlemîn ve rahmet-ullâh-i ve berekâtühû...Bercemâl-i Muhammed, kemal-i İmâm Hasan İmâm-ı Hüseyin Alî râ bülend salâvât" okur. Bundan sonra: Bir niyaz edip sonra âdâb-ı erenler üzre ziyâreti kabul olmuş olur, vesselâm). (s: 135).

(Not: 2- Fakiirde bulunan Mustafa Ali Zorluoğlu hediyesi yazma, Y: 33/a daki kayıd: (Dergâh yakın vardıkta: esselâm-ü aleyküm ey erenler sonra bu tercümân: Êsselâm ey mibribân-i...

Eşikte: Eşiğine koymuşum cân-ü seri/Hem vücûdüm ola sâfî cevheri/Eşiğinde hâcetim budur benim/Kılasın men fakiire pîr-nazarı.

Ba'dehû dâr yerinde: "Bu makamda yatan erenlerin hüsn-ü himmetleri üzerimizde hazır ve nazır olsun. isteklerimiz feth ve kılın-cımızı keskin eylesin. Husûl-ü murâdat için gerçeğe Hü..."

Ba'dehû okunacak hâcet tercümânı : Üçler, beşler, yediler, kırklar, Kutbu-ul-aktâb Muhammed-ul-Mustafâ ve Ali-yyel-Murtazâ, oniki İmâm, ondört ma'sûm-u pâk ve onyedî kemerbest-i Ali kerrem-Al-lâhü vecheh ve yetmişiki şühedâ-yı Kerbelâ, Sultân Hacı Bektâş Velî, gerçekler demine Hü..."

(Not: 3 - Bir de "Sanduka tavafı" konusunda, yazmalarda şu kayıdları gördüm:

Fakiirde bulunan "Erkân" adlı yazmanın S: 57'sinde sanduka niyazı şöyle: Birinci niyaz: Sanduka ayak ucunda, 2:- Sandukanın sol ayak bölümünde (bize nazaran sol, içinde yatana göre onun sağ), 3:- Bel bölümüne 4:- aynı taraf baş bölümüne, 5: -geriye bel bölümüne, 6: -geriye ayak bölümüne, 7: -sağ tarafa (yani sandukada yatanın sol tarafına) ayak bölümüne, 8: -bel bölümüne, 9: -baş bölümüne, 10: -geriye bel bölümüne. 11: -aynî taraf ayak bölümüne. 12: -ayak ucuna bir niyaz ile tamamlanıyor.

Defteri yazan, dip notunda şunu kaydetmiş: "Bu tarz Horasanlı dergâhında (yani/Girid, Kandiye Horasanlı Ali Baba dergahında) bir kitabta görüldüğü üzredir. Abidin Baba da bunu kabul ve tasdik etmiştir").

Bir de Faiz Baba (Halife Merhûm Faiz Tuncer Baba) dan alınmış olan bir sanduka niyaz şekli vardır. Bundan da niyazların sırası şöyledir "bize nazaran sağ sanduka içindekine göre onun solu" ta-

rafında I. niyaz: -omuz hizasında, 2: -ayni tarafta baş, 3: -yine ayni tarafta omuz, 4: -ayni tarafta ayak hizasına, 5: -Tan ayak ucu tarafında, 6: -Karşı tarafın ayak hizasına, 7: -bu tarafın omuz hizasına, 8: -Bu tarafın baş hizasına, 9: -geriye ayni tarafın omuz hizasına, 10: -ayak hizasına, 11: -yine ayak ucu tarafına, 12: -niyaz dâra olarak gösterilmektedir.

Girerken ve çıkarken eşiğe yapılan niyazlarla birlikte ondört niyaz yapılmış olur. Salih Niyazı Dedebabanın da bunu aynen uyguladığı ve Ali Naci Baykal Dedebaba erenlerimin de bunu kabul ettiği hakkında bir de cümle yazılı idi. Fakat Fakiir, Ali Naci Dedebaba erenlerim ile birlikte Hazret-i Pîr ziyaret ve yatır ziyareti yaptığımızda, yukarıda ilk yazdığım şekilde erkan ile uygulanmış olduğunu gördüm.) Dr. B.N.

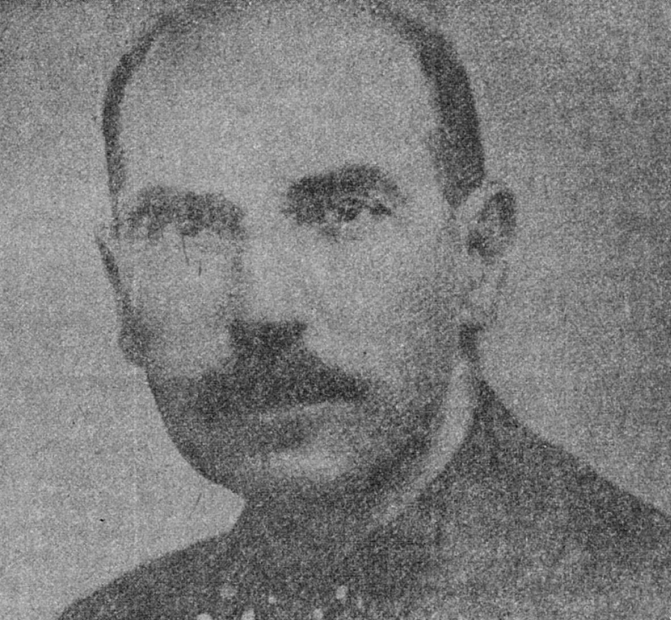
Yine Erkan adlı yazmada, s: 57 de bir başka sanduka tavafı şekli vardır: Burada oniki niyaz şöyle sıralanıyor:

I: -Kapıdan girince, 2:-sanduka ayak ucunda, 3: -bize nazaran sandukanın sol tarafında ayak ucuna yakın bir yerinde, 4: -ayni tarafta başa yakınbir yerinde, 5: -tekrar ayni tarafın başa yakın noktasında, 6: -geriye gelerek yine ayni tarafın ayak ucuna yakın bir yerinde niyaz edilir. Karşı tarafa, yani bize nazaran sağ, sandukada yatanın sol tarafına geçerek niyazlara devam edilir. 7: niyaz: -bu taraf ayak ucuna yakın bir noktasına, 8: -bu tarafın başa yakın bir noktasına, 9: -yine tekrar ayni yer, 10: -geriye gelerek ayni taraf ayak ucuna yakın noktaya niyaz edilir ve II. Niyaz yine sanduka ayak ucuna gilişerek yapılır. 12. Niyaz: -kapıdan çıkarken eşiğe yapılır.

Defteri istinsâh eden zât ta, sayfanın altına şu kaydi koymuş: "iş-bu niyâz, fakiire ta'rif olunduğu üzredir.").

Kurban Tıglama Erkanı

Bundan önce Bektaşilikte kurban konusu incelenmişti. Şimdi, bir Kurban nasıl tıglanır, bunu anlatacağın. Bektaşilikte, Bir can nasib alırken Kurban tıglamak erkandandır. Buna (Nasib kurbanı) derler. Gerçekte kurban olan, başını yola adanmış olan isteklidir; muhibbdır. Bir de Hakk'a yürüyen için, yürüyüşünün üçüncü, yedinci, kırkinci günlerinden birinde, bugünlerde olmazsa kırkinci

Atatürk'ün Doktoru Dr. Ragıp Erensel Baba.

5 Şubat 1931 Atatürk'ün Denizli ziyareti Denizli Milletvekili Halife Hacı Hüseyin Mazlum (Bababalım) tarafından karşılanmaları.

gününe kadar hergangi bir gün kurbân tığlanarak bir özel tören yapılır. Bektaşilerde buna "Lokma âyini", "Lokma Erkânı" veya kısaca "Lokma" denilir. ".....'ın lokmasını yaptık" denirse o kimsenin Hakk'a yürüdüğü ve onun için kurban tığlanarak usul ve erkânı ile dini ayini yapıldığı anlaşılır. Bundan başka "Dervişlik Erkânı"nda bir tane, "Baba olma Erkânı"nda bir veya Üç tane, hilâfet erkânında ise yedi veya oniki tane kurban tığlanması erkândandır. İsteyen kırk tane de tığlayabilirse de bu arzuya bağlıdır. Yine Evlenme, doğum ve benzeri nedenlerle, adak olarak da kurban tığlanabilir.

Kurban sözcüğü, yaklaşma anlamınadır. İbrahim'in oğlunu kesmek istemesi de kendi cüzlüğünü, külliyyette mahvetmesi ve bu suretle tamamiyle zâta yani visâle varmak istemesidir. Halbuki İbrahim, vücûdu terketmeden de visâle varılacağına arif oldu ve oğlunu ve kendini mahvetmekten çekinip elde ettiği bu (Hakikivisâl) Gerçek kavuşma uğruna maddeten bir kurban nezretti ki şimdiye kadar gelen kurban kesme geleneğinin aslı budur.

Bektaşilerin buna fazla önem vermelerinin nedeni de bu büyük (Hakiki Sebeb) ten dolayısıdır. Yani daha cesedi terketmeden Gerçeğe, hakikate ulaştıklarından, Gerçek kavuşmaya erdiklerinden dolayı, bunun şerefine bir kurban tığlamayı zorunlu sayarlar. Bu konuda Sayın Prof. Dr. Cavid Sunar, "Melânilik ve Bektaşilik" kitabında (s: 190) bilgi vermektedir.

Eskiler, kurbanın bütün kemiklerini biraraya toplayarak gömerlerdi. Bu usulün, sonraları, pek yerine getirilmemekte olduğunu gördüm.

Bektaşilerde, bunlardan başka, bir de üst üste üç yıldan fazla süre hizmet görmemiş baş okutmamış olanların hizmete gelişinde bir kurban tığlaması erkândandır.

Alevilerde ikrar verecek veya hizmet görecektiklerinin kurbanları meydana sokulur. Zâkirler özel bir nefes okur ve saz çalarlar. Koyun "Dede"ye kadar götürülür, onun tarafından tekbirlenir. Bundan sonra artık yere bastırılmadan kucaklanarak götürülüp tığlanır. Kemiklerinin bütün olarak parçalanması ve hepsinin bir araya toplanması, tığlandığı yerde, kanı akıtılmış olan çukura konup üzeri kapatılması âdettir.

Kurban Tıglama Erkânı:

Önce kurbanı "Abdest" verilir. Şöyle ki: Sağ el su ile ıslatılarak önce hayvanın ön sağ ayağı dizinden aşağı sıvazlanır. Sonra ön sol ayağa böyle yapılır. Sonra el yıkanarak yüzü yıkanır. Bundan sonra da ard sağ ve sol ayakları su ile sıvazlanır. En sonunda kuyruğu yukarı kaldırılarak altına elle su serpilir. Bir kaç yudum su da içirilir.

Kurban, usulüyle ayakları bağlanıp yatırılır. Yani: Ön iki ayakla arka sol ayak bir araya bağlanır, arka sağ ayak serbest bırakılır.

B-ism-illâh-ir-Rahmân...İnnî vecceht-ü vechiye lillezî fatara-s-semâvât-i v-el-arz-a hanîf-en ve mâ en-e min-il-müşrikîn-e (VI. En'âm sûresi, âyet: 79. Türkçesi: Ben varlığımı, gökleri ve yeri yaratana dosdoğruca çevirdim. Ben müşriklerden değilim). B-ism-i Şâh Allah Allah!.. Femân-ı celîl, kurbân-ı Halîl, delîl-i Cebrâîl, Tck-bîr-i İsmâîl...Allah-u ekber Allah-u ekber...Lâ İlähe illâllâh-ü v-Allâh-u ekber Allâ-u ekber ve lillâh-il-hamd...B-ismillâh...Yâ Allah...Ve fedeynâh-ü bi-zebh-in azim (XXXVII. Sûresi, âyet: 107. Türkçesi: Biz, onun yerine büyük bir kurban verdik).

Bunu okuduktan sonra kurbanı tığlar. Tığlanma işi bittikten sonra Takabbel-Allah...denir.

(Not: Fakirde bulunan 18x12,5 cm. boyunda eski bir yazmada bu tercümanın ilk okunan ayak bölümünden sonrasında. ve yine müccerred Ali Rıza Baba erenlere ait bir yazmanın buna ilişkin bölümünün de yine aynı ayetten sonra şöyle bir kısım vardır: Bedel-i İsmail. B-ismillâh, Subhânallâh v-elhamd-ü lillâh ve Lâ İläh-e illâllâh-ü V-Allah-u ekber ve lâ havl-e velâ kuvvet-e illâ billâh-il-Aliyyül-âzim...Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan İmâm Hüseyin Alî râ bülmed-e salavat

Müccerred Ali Rıza Baba erenlere ait yazmada (s: 135) En'am sûresinin yukarıda yazılan 79. âyetinden sonra, aynı sûrenin 163. âyeti de söyleniyor diye kayıtlıdır: "Kul inn-e salâtî ve nüsükî ve mah-yâ-ye ve memâtî lillâh-i Rabb-il-âlemîn-e "Türkçesi: De ki: Namazım, niyazım (Kuranım, Hacc'ım) sağlığım, ölümüm bütün alemlerin Tanrısı olan Allahındır".

Turâbî Abdullah Baba mührüyle mühürlü Fakirde bulunan yaz-

mada da ilk okunan En'am suresi 79. âyetten sonra yine yukarda kaydettiğim "Subhanallah... V-el-hamd-ü lillâh.." bölümü vardır.).

(Not: 2 - Cuma günü kurban tığlanmaz. Eğer namaz, lokma, ayn-ül-cem ve başka bir tören cuma günü akşamı yapılacaksa kurban perşembe gününden tığlanır).

(Not: 3 - Ali Rıza Baba erenler yazmasında, kurban tığlandıktan sonra "V-ez-zebh-i Takabbel minnî ve takabbel annî" deyip bir niyaz ederek bıçağı bırakacağı kayıdlıdır'

(Not: 4 - Ali Melek Bey merhumun verdiği yazma nusha'da (Ali Keşfi Budalâ'ya aid yazma, s: 16) şöyle bir kurban tercümanı vardır:

Bism-i Şâh Allah Allah!. Fermân,ı celîl, rızâ-ı Halîl, delîl-i Ceb-râîl, tekbir-i İsmail .. B-ism-illâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm.. Subhânal-lâh Lâ ilâh-e illâllâh Hüv-Allah-u ekber ve lillâh-hamd... Pîr Hacı Bektaş Velî efendimizin demine Hü...

ibtidâ kurbana su verip tığ çeke).

(Not: 5 - Başka bir yazmada şu kayıt vardır: (Tercümân-ı Tekbîr-i Kurbân): B-ism-i Şâh Allah Allah..Hakk, Hü, erenler, aşıklar, sadıklar tığ-bend-i kurban-ı İbrahim İsmail... Şâh Ali Mûs-er-Rızâ İmâm Şâh Muhammed-üt-Taki...Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan İmâm Hüseyin Ali râ bülend-e salâvât...Havâlet yâ Şâh-ı Merdân...)

(Not: 6 - Bir başka yazmadaki kurban tercümanını buraya ay-nen alıyorum ki, yukarıda 1, 4 notlardaki açıklamalara uymaktadır:

"Ve fedynâh-u bi-zebh-in azêm. Ve, innî vecceht-ü vecchiye lil-lez fatara-s-semâvât-i v-el-arz-a hanîf-en ve mâ ene min-el-müşrikîn-e. Kul inn-e salâthî ve nûskûkî ve mahyâ-ye ve memâtî lillâh-i Rabb-il-âle-mîn-e. Lâ şerîk-e lehû ve bi-zâlik-e ümirt-ü ve ene evvel-el-müslimîne (En'âm sûresi, âyet: 163. Türkçesi: Bana emrolunan budur. Ben de Müslümanların ilkiyim). Allah-u ekber, bismillâh ve Allah-u ekber... deyip zebh eyleye...

Zebihten sonra duâ: Allahümm-e tekbbel minnâ.. Allahümm-e takabbel annâ...Allahümm-e takabbel minnâ...'diye).

(Not: 7 - Sadık Baba erenler hediyesi, 1239 H. de yazılmış bir yazma risâlede (Y: 58/a, ve b.) de (Tercümân-ı Kurbân) başlığı altında şu kayıt vardır: Tavîl-il-ömr, kabûl-ü kurbân...Düvâzdeh-i

imânân, çardeh-i ma'sûn-u pâk, onyedi kemerbest...keskin zülfi-
kar..Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli..Allah-u ekber Allah-u ek-
ber Lâ İlâhe illâllâh...Allâh-u ekber Allâh-u ekber ve lillâh-il-
hamd. (Üç defa tekbir) getire. Mürşid kurban bıçağını tekbir eyle-
ye ve nakib bıçağı eline alıp mürşidden haklusuna taleb ide. Ve
mürşid dahi haklusunu vire. "Kurbanın kabul ola, mürâdın matlu-
bun hâsıl ola. Kerem-i İmâm, sır-ı Balım, dem-i Hünkâr Hacı
Bektaş Veli...Hazret-i İbrâhîm ve İsmâil demine Hü..." diye).

Görülüyor ki önce kurban bıçağını mürşid tekbirleyecek ve kur-
banı tığlayacak olana teslim edecek, o da haklı hayırlı tercümanı
okuyarak ondan hizmeti için hayır dua isteyecek, mürşid bu kısa
hayır duayı okuduktan sonra kurban tığlanacaktır.

Bu konuyu kapatmadan önce, bu vesile ile size bir softanın kur-
ban etini pay etmesi hikayesini anlatayım:

- Hoca, demişler, şu kurbanı sen paylaşdır..

- Olur, olur, hemân cümlelerin hak ve hukukunu gözederek adâ-
let üzere pay ederim, demiş ve başlanmış pay etmeğe..

- *Kelle melle, Hoca'nın evini belle...*

- *But mut, Hoca'nın evinin yolunu tut...*

- *Ciğer miğer, Hoca'nın emegine değer..*

- *Bacak macak, Hoca'nın olacak..*

- *Karın marın, Hoca'nın olacak yarın..*

- *Sırt ile sağrı, Hoca'nın evine dosdoğru..*

- *Karın altı bacak..Bunu da Hoca almayacak..*

diye dağıtmış, işin içinden yüzünün akıyla çıkmış.

BEKTAŞI EDEBİYATI

Hazret-i Pîr'in Huzûrunda

Hakikat uğruna kurban geldik

Soyunduk, yalnayak meydana geldik.

Edüb mi'râc tutub elden etekten

*Erib Hakk'a Şeh-i Merdân'a geldik.
Dayandık dönmedik ikrârımızdan
Tâ Elest'ten süren peymâna geldik.
Uyanmışken çerâğlar gönlümüzde
Bu dergâha varıp mihmâna geldik.
Yokolduk, ölmeden öldük te dost, dost
Geçüb cândan o dem cânâna geldik.
Mubârek merkadin ardında durduk
Bütün Türklük için şükrâna geldik.
Fakiir Bedrî Noyan erkân, edeble
Hâcî Bektaş Veli Sultana geldik.*

Dr. B. Noyan, Aydın.

Dünyada, örnek edebiyat deyince, şu iki faktör göze çarpar: İnanış ve ideoloji. Yunus Emrenin şiiri bunun için güzeldir. Fuzulî bunun için büyük şairdir.

Bizim Halk edebiyatımızın köklü ve yaygın oluşu, etki alanının genişliği, derinliği bu faktöre tamamen sahip oluşundandır. Bektaşî edebiyatı da bunun aynidir. toplumdan doğmuş, onunla gelişmiş onu geliştirmeye savaştı, onun duygusunu, aşkını, ruhunu yansıtmış ideolojik bir edebiyattır.

Sapasağlam, dipdiri bir edebiyattır, yapmacıksız, samimidir.

Medrese ve ona bağlı saraylar, konaklar ve bunların çevrelerindeki divân şairleri Arab-Acem sözleriyle bulunarak Türkçelikten çıkmış bir dil ile şiirler yazıyorlardı. Buna karşılık. Türk halkının içinde, onu bilerek yaşayan Bektaşî şairi o halkın anlayacağı dille yazıyordu.

Bizim Halk şairlerimizin hemen yüzde doksanı, belki daha fazlası Bektaşî şairidir. Yunus Emre bu çığırın kuvvetli ve değerli bir önderi olmuş, görevini büyük bir güçle ve güzellikle başarmıştır.

Halkın derdi, yaşayışı, harbler, büyük olaylar, yüksek bir insanî görüş Bektaşî şiirinde nefes, destan ve diğer şekillerle yaşatılmıştır.

Bundan başka halkın gönül davaları, Tanrısal sevgi, mutluluğa kavuşma yolu, ve vicdanî inancı anlatıcı şiirlerle tamamen kendine mahsus bir tertemiz Türk şiiri yaratmışlardır. İlhamını lâdinî (din

dışı) konulardan alana şair dendiği gibi, ayrıca kutsal konulardan da alan bu Bektaşî şairlerine, genel olarak "Aşık" denir.

Bu edebiyatın bellibaşlı karakterlerlerinden birisi humanitedir İnsana, insanlığa sevgi, insanlığın yararına olmayan her işe karşı koyuş. Zülmün, kötülüğün karşısında direniş bu edebiyatta en güzel örneklerini bulmuştur.

Bu edebiyat, misafirini Pir Sultan Abdal ağzıyla (Ey gönül bül-bülleri mihmanlar hoş geldiniz) diye karşılar. (Şen olsun ocağımız Düzülsün divânımız/ Ey bizim sultanımız/Mihmanlar. Hoş geldiniz) diye sevinç içinde divanına sultan eder.

İçi daralana:

*Karagün kararib kalmaz
Hele sabreyle, sabreyle..
Hangi akşam sabah olmaz?
Hele sabreyle, sabreyle.*

(Ruhsatî)

diye onu güçlendirir. Benlik taslayanı:

Çıkılmaz benlikle arş-ı dîdara Varını, yoğunu yak ta gel Der-viş!. (Derviş Ruhullâh) öğüdü ile yola getirir. Bir tanesi de yoluna bağlılığını içten bir samimiyetle anlatır:

*Hak yoluna gidenlerin
Asâ olsam ellerine
Er pir vâsfın edenlerin
Kurban olsam dillerine..*

*Torunuyuz bir dedenin
Tohumuyuz bir bedenin
Münkir ile cenk edenin
Silah olsam ellerine.*

*Vücudumu kavursalar
Yönüm Hakk'a çevirseler*

*Harman gibi savursalar
Muhabbetin yellerine.*

(Seyrânî)

Taassubu boğmak, onun dar çenberinden ser-âzâdlıkla çıkmak yararlılığını Bektaşî şairleri göstermişlerdir. Bu şiirlerde softa ile ince ve kinayeli bir istihzâ vardır. Bektâşî şairi Türkçeye büyük değer vermiş, daha çok millî vezinle (Hece ile) yazmıştır.

Didaktik (öğretici) olan şiirlere nefes adı verilir. Bunların içinde bile çok lirik parçalar vardır. Bunlardan başka nat'ler (Hz. Muhammed'e hitaben yazılmış), Hz. Aliye, Ehl-i beyt'e, onların soyundan gelenlere yazılmış, güzellemeler vardır. Oniki imamın adını sıra ile anarak yazılmış şiirlere (Düvazdeh-i imâmân) ve kısaca (Düvaz) derler.

Bektaşî şiirinde aşk, muhabbet, sohbet, yol inancı ve düşünüşü, ahlâk prensipleri, erkâna ait bilgiler konu alınmıştır.

Nefis Türkçe şiirler yazan Hristiyanlıktan gelme Bektaşî şairleri de vardır. Zeki Nurlıyan, Ermeni idi... Mahcubî, Harabî hristiyan idiler.

Yunus ve Şeyyad Hamza ile XIII. yüzyılda başlayan bu edebiyat XIV. yüzyılda Gülşehri, Aşık Paşa. Said, Alaiyyeli Abdî diye tanınan eski Kaygusuz Abdal ile yürümüştür. Bu şairler yaşadıkları çağda, Türk şiirinin büyük ustaları idiler. XV. yüzyılda Seyyid Nesîmî, Eşrefoğlu Rumî, Sarayî adıyla anılan ikinci Kaygusuz Abdal meşhur idiler. XVI. yüzyılda Pîr Sultan Abdal, Hataî, Kul Himmet, virânî, Kanberî, Kelâmî, Hayret, Hayâlî ve XVII. yüzyılda, kul Mustafa. Kul Hasan, Teslim Sultan Abdal, Pir Mehmed, Kazak Abdal, XII. yüzyılda: Şairî, Haşim, Kul Şükrü, Münire Bacı, Azbî Baba nihayet XIX. yüzyılda: Dertli. Mir'âtî Erzurumlu Emrah. Everekli Seyrânî. Perişân Baba, Turâbî Dede Baba, Mehmed Ali Hilmi Dede Baba Genç Abdal (gencî), Edib Harâbî Bektaşî ve tekke edebiyatının en güzel örneklerini vermişlerdir.

Son yüzyılda yetişenler arasında Ali Nutki Baba, Basrî Baba, Selman Cemalî baba, Muammer Tarhan Baba, Ali Rıza Öge (kadi-mi) Baba, Samih Rifat Bey, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Naci Kum ve daha birçokları vardır.

Bacılar arasında da Emine Beyzâ Bacı, Sâkine Bacı, Şehribânû Bacı, İkbâl Bacı, Gülsüm Bacı gibi değerler yetişmiştir.

Hülâsa olarak: Medhiyyeler, na'îler, özellikle Hz. Hüseyin için yazılmış ağıtlar, nefesler, devriyyeler, destanlar, koşma ve divanlar, nevrüz bayramında okunan nevrüziyyeler Bektâşî edebiyatının şiir şekillerini meydana getirir. Hz. Ali'nin Zülfikâr adlı kılıncı için yazılmış şiirlere de Zülfikâme derler.

Bektaşî edebiyatında bir de taşlama vardır. Bazan büyükler nâz eder. Nâz vâdisinde yürüyerek Allaha da çıkışlar yapan parçalar vardır:

*Bakkal mısın teraziyi neylersin?
İşin gücün yoktur gönül eğlersin.
Kulun günahını tartıp neylersin?
Geçiver suçundan, bundan sana ne?*

Der ve ardından:

*Sefil düştüm bu alemde naçarım
Kıldan köprü yaratmışsın, geçerim,
Şol köprüden geçemezsem uçarım
Geçir kullarını bundan sana ne?*

(Behlul)

diye naz eder.

Bektaşî şiirinde bazı özel deyimler vardır. Bunları konu ile ilgili olmayanlar pek anlayamaz. Mistik anlamdadırlar. İçki: mürşidin irşadı. Meyhâne: irşad alınan yer'dir. Bunu bilmiyen içkiden içki satılan yerden söz ediliyor sanır.

Son zamanlarda daha geniş bir dünya görüşüne sahip olan Bektaşî şairler topluma ait konulara da el atmışlar memleket davalarından başka milletlerarası davalar, insanların tümünü ilgilendiren konuları deşmişlerdir. Bu, yüz güldürücü bir gelişmedir.

Ayrıca düz yazı olarak birçok risaleler de yazılmıştır. Nefesler, Genel olarak 6/5 duraklı onbir heceli yazılır. Diğer ölçülerle de yazılır. Sonraları arûz kullananlar da olmuştur.

Görölüyorki Türk millet ve milliyet'i Bektaşiliğe çok borçludur. Çünkü Bektaşilik dünyadan geçmiş, ukbadan geçmiş, mal, mülk para, şöhrat ve şandan geçmiş, sadece vatandan geçmemiştir. Türk milletinden ve Türklükten geçmemiştir.

Bektaşî edebiyatından örnek vermeğe kalksam ciltler dolar. Defterimi şöyle bir açtım, şu gül nefesi çıktı, beraber okuyalım:

*Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül...
Sultanın tacı, tahtı
Bağı, divarı güldür, gül...*

*Gül alırlar, gül satarlar
Gülden terazi tutarlar,
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı, pazarı güldür, gül...*

*Toprağı, güldür, taşı gül
Kokusu güldür, yaşı gül,
Hasbahçesinin içinde
Servi cınarı güldür, gül...*

*Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede,
Bakışirlar hâr'a karşı
Hâr'ı ezhâr'ı güldür, gül...*

*Gülden kurulmuş bir çadır,
İçinde ni'meti hazır,
Kapıcısı İlyas Hızır
Nanı, şarabı güldür, gül...*

*Ümmî Sinan, gel, vasfeyle
Gül ile Bûlbûl devrini,
Yine bu garib bûlbûlün
Ah-ü fîgânı güldür, gül..*

.(Ümmî Sinan)

Şu parçayı okurken taze gül kokusu duymadınız mı? Burada Gülbahçesi Ehl-i beyttir, dergâhtır. Akgül Hz. Hasan (zehirlenerek şehid edildiğine işaret), Kırmızı gül: Hz. Hüseyin (Kanı dökülerek şehit edildiğine işaret)tir.

İşleri gül gibi tatlılıkla olanlar, mürid-mürşidi ile Bektaşilerdir. Şairin içinde yaşadığı mistik havada, güllerine yanan bûlbûl gibi feryat edişini düşünerek, lütfen bu parçayı bir daha okuyunuz.

Bektaşî kadın şairlerinden, Bektaşilere çok zulm etmiş olan Mahmut II.'nin kızı Adile Bacı (Adile sultan)nın şu şiirinde de, babasının yaptığı zulmü beğenmeyiş-ve baş kaldırış kokusu vardır:

*Hakk yoluna can verdiler
İncitme hiç dervişleri.,
Cânan yolunu buldular
İncitme hiç dervişleri.
Dervişlerin Hakk'tır yolu
Olamaz dahî sağı solu.
Hakk erenler kılmuş Veli
İncitme hiç dervişleri.*

*Adile uzatma sözünü
Derviş ede gör özünü,
Tâ göresin Hakk yüzünü
İncitme hiç dervişleri.*

(Son dörtlüde Adile adı, vezin tutsun diye, "Adle" diye okuncaktır).

Nefes

Akşam coştı yine Yunus Dardlı

Gönül ehli arif muhabbet arar.
Göründü gözüme pir Bekdeş Veli
Yürekte aşk yanar, enel'aşk yanar.

Dedim gönle: Dolaşma kum çölünde,
Boşuna arama Arab ilinde
Bir yiğit var ki bal akar dilinde
Adı Bekdeş, yanmışlara su sunar.

O Tanrı dağının solmaz gülüdür,
Yüce Türk dilinin şen bülbülüdür.
Sevgidir o, ebed ve ezelidir
Bir anıt Türklüğü, coşkun bir pınar.

Yüzyıllardır sana köle, Mevâlî
Diyenlere sor: - Türk değil mi Ali?
Geç Arabtan, nârundur Bekdeş Velî
Yolunda marifet var, hakikat var.

Mesciddeki Hakk bilmezin peşine
Düşen hasret kalmış nâr güneşine.
Bağlananlar Hakk yoluna gidişine
Doğruluğa, fazilete varmışlar.

Gel, sen ayrıl belâ-yı ezelîden,
Halifeyle ortak softa deliden.
Işık al Bayındır Bekdeş Veliden
Bekdeş'de Türklük var, hak, insanlık var.

Hüseyin Hilmi Bayındır (Aydın, emekli öğretmen). (1966 da Hakka yürüdü. Kendisine Yunus Dardli diye mahlas verilmişti. İyi bir insan, tarihçi ve musikişinâs idi).

Şimdi yazacağım parça muhterem Mürşidim Ali Naci Baykal Dede-baba Erenlerindir. Birinci mısırda geçen İmâm'dan murâd İmâm Ca'fer Sadık hazretleridir. Bir gece düşünde kendisine görü-

nerek nefes yazmalarını emreyliyor. Bunu müteakip ilk defa bu parçayı yazıyorlar:

*Nefes emretti İmâm'ım yazayım
Uzayan devr-i sükûtu bozayım.
Zâtıdır menba-ı feyiz ve ilhâm
O eder ukdeleri hall ve temâm
Uyku hâli bir maraz-ı sârîdir,
Cehlimizse mani'-i hüşyârîdir.
Hâl-i gaflette olan bîmâra
Acısun hâlik-u bîçûn-u çerâ.
Bize hâkim yine ol cehl-i mutlak
Bu muammâ ne kadar da muğlak.
Lutfedüp Hakk ve Muhammed ve Ali
Gülüversin o güzeller güzeli.
Yolumuz şöyle bir gülistân olsun,
Her taraflar sünbül-ü reyhân olsun
Nûra varmak o zaman mümkün olur,
Aşık elbette ki Mâ'sûk'u bulur.
Silinir silsile-i mechûlât,
Açılır revzene-i rah-ı necât.
Keşfolur gizli duran mâhiyyât,
Rûşenâlık kazanır sırr-ı hayât.
Hazret-i Ca'fer-i sâdık Ulu'muz,
Müntehâdir ona bizzât yolumuz.
Etmeyen mezheb-i uşâka sülûk
Kalacaktır yarı yolda metrûk.
Uyulur mu sapa yoldan gidene?
Gasb-ı unvân-ı imâmet edene?
Bey'ata, iktidâra lâıyk olan,
Her bakımdan umûma fâik olan;
Al-i beyt-i Muhammediyye midir,
Hânedân-ı benî Umeyye midir?
Gafil olma seçiyorken yolunu,
Tanı artık sağını ve solunu.
Biri hasmın yoludur: Süfyânındır,*

Biri: Peygamber-i âli-şânındır.
 Birisi: "Garka-i nîrân" koludur.
 Öteki: "Ravza-i hurrem" yoludur.
 Gölge ol, kendini yok bil ey cân,
 Kalmasun şemme-i havf-ü halecân.
 Gölgeyi incidemez dünyâda
 Hangi bir kuvvet-i fevk-al-âde.
 Gölgeye saldıranın aklına yuf,
 Ona cinnat ile derler me'lûf.
 Yok peşinde koşuyor insanlar,
 Vara kaani' olamazlar anlar.
 Hem yok'un ardına koş, dur hem de.
 Gel tutul korku ile bir derde.
 Korkunun âkıbeti hep hüsrân,
 Yok oluştan neye korkar insan?
 Olmayınca içimizde imti'nan
 Yarını havf ile bekler insan(*)
 Aşk'ı galib olanın Allah'a
 Ehl-i beyr'le Rasûl-ullâh'a
 Kalmaz endîşesi hiç bir şeyden.
 Mazhar-ı emn-ü amândır ebeden.
 Aşk ile şevk ile peygamberini
 Sevelim Tanrımızın rehberini
 Birdir Allah ve Muhammed ve Ali,
 Gizlidir gerçi bu sırr-ı ezelf.
 Ehline gizlice tevdi' olunur,
 Hazret-i Şâh-ı vilâyet kuluyuz,
 Aşk-ı Haydarla tamamen doluyuz.
 Başka bir hiss bize nâfiz olamaz.
 Onadır secde-i şükrân ve niyaz
 Benliği eyledik üç aşk'a fedâ,
 Sadıkız ahdimize biz ebedâ.
 Zikrimiz Hakk ve Muhammed ve Ali;
 Bunu ilhâm ediyor nûr-u celî.
 Biz bu yolda giderek mes'ûduz,
 Sâlik-i şâhreh-i Ma'bûduz.
 Her güzellikte Erenler aranır,

*Aşıkaanî onu her yerde tanır.
Nâzenin en kısa yoldur bilene,
Edeb, Erkân ile doğru gidene,
Sâdelik, yokluk içinde erdi
Pirimiz nûra o yoldan girdi.
Sen nesen, neredesin? Ey âvâre...
Yokda mı, Varda mısın bîçâre?
İhtîşâm mani-i vuslat denemez.
Değme insan onu lakin yenemez.
Piri "Naci" kuluna himmet eder,
O da kalben çalışır, hizmet eder.*

Ali Nâcî Baykal Dedebaba
(3 Ocak 1951 Ankara).

(Bu parçayı, Muhterem Mürşidim Ali Naci Baykal Dedebaba erenlerim. 25 Şubat 1956 tarihli mektuplarıyla fakire yollamışlardır. Kendi ifadelerine göre üç bendlik mesnevi'nin ikinci bendi kısmen ve mealen Hz. Mevlana'nın Mesnevisinden alınmıştır) (B. Noyan).

Sultânımız Hz. Ali'ye

*Kudsiyyetin her dem meded-hân
Olmakla şâd-ü handânım ey Şâh.
Sensin şefî'im her yerde her gâh
Elhamd-ü lillâh, Eş-şükr-ü lillâh!*

*Pek çok kusurum noksanlarım var,
Ta'dâda gelmez isyanlarım var,
Her şey'e rağmen şükrânlarım var,
Elhamd-ü lillâh, Eş-şükr-ü lillâh!*

*Sûret ve sîret yeksân özümde,
Vahdet ve kesret seyyândır gözümdede,
Sârîdir hüviyyet her bir cüz'ümde
Elhamd-ü lillâh, Eş-şükr-ü lillâh!*

Ölmek arazdır, bizler kadimiz
Maddi bakımdan gerçi adımız
Yokken de amma biz müsterihiz
Elhamd-ü lillah, Eş-şükr-ü lillah!

Nâcî kulundur evvel ve ahir,
Muhtac-ı feyz-i lutf-u atâ'dır,
Şâhım alâkam ancak sanadır.
Elhamd-ü lilâh, Eş-şükr-ü lilâh!.

Ali Naci Baykal Dedebaba

(17 Mart 1959 tarihli mektuplarıyla fakiire yollamışlardır)
(B.Noyan).

Kâmil elinden bir bâde aldım,
Vâlih-ü hayran, üftâde kaldım,
Benlik hiçâbını bâde saldım
Bir özke âlem, şaştım Erenler...
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!
Pirimi bildim şâh-ı vilâyet,
Mürşid yüzünden eyler hidâyet.
Tuttum "Yed-ullâh" erdi inâyet

Bir özke âlem, şaştım Erenler...
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!.

Tende ne varsa hep kudret Hakk'tan,
Yürür, görür hem dinler kulaktan
Kudret kelâmı söyler dudaktan

Biz özke âlem, şaştım Erenler,
Bir zevke daldım, coştum erenler

Gönül ki olmuş Hakk'ın mekânı,
Rûh: Emr-i Rabb'dır, emrini tanı.
Tuğrâ-yı Hakk'tır Seb'al-mesânî,

*Bir özke âlem, şaşım Erenler,
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!.*

*Nefsin kitâbın eyle kır'at,
Kâfî bu ilmin işte sarahat,
Gayri ulûmdan eyle ferâgat*

*Bir özke âlem, şaşım Erenler,
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!.*

*Otuz iki harf allem-el-esmâ,
Esmâ-i küll'e sensin müsemma.
Fehmeyle yâhu özke muammâ*

*Bir özke âlem, şaşım Erenler,
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!.*

*Necmi Mücerred Hasta-Mizâc'a,
Sânî Turâbî geldi ilâca.
A'maya mastûr nûr-u sırâca*

*Bir özke âlem, şaşım Erenler,
Bir zevke düştüm, coştum Erenler!.*

Turâbî-i Sâni (Mehmed Ali Ercân Baba) İzmir.

(Bu şiir, Necmî adlı bir başka Bektâşî şairinin (Akıl elinden bir mâye aldım/Gittikçe ömrüm efkâre daldım) diye başlayan şirinden mülhemdir.

Şimdi, İzmirde yaşamış ve yine orada Hakk'a yürümüş, Karşı-yaka mezarlığında sırlanmış olan Hüseyin Hüsnü Erdikut Baba'nın şiirlerini buraya alıyorum. Kendisini İzmir'de tanıyan çoktur; çok ta sevilen ve sayılan mürşid idi. Kızı Mürüvvet Hanım, oğlu Haydanr ve diğer oğlu Rûhi çok terbiyeli ve dürüst insanlardır.

Hüseyin Hüsnü Erdikut Baba'nın şi'irleri yayınlanmamıştır. Onlardan bir kaç örnek sunuyorum:

Dîvân

*Cân-ü bâşın terkider cânâna vuslat isteyen,
Râzı olmuştur belâyâ sîrr-ı vahdet isteyen.
Nûş eden câm-ı hakikat bildi Allahu yakîyn,
İremez zevk-u safâ'ya tatlı şerbet isteyen.
Hizmet-i Pîr-i muğânı cânâ minnet eyleyüp
Eylemez bir ân tegafûl gerçi himmet isteyen.
Gafilolma, aç gözün eyle temâşâ âlemi
Can gözüyle seyrederekvânı ibret isteyen.
Hüsni'yâ! Eyle hazer süflâda kalma âkıl ol
Yükselir eflâka hem bezm-i muhabbet isteyen.*

Hüseyin Hüsni Erdikut Baba (İzmir).

Nefes

*Huzûr-u mürşidde ikrâr verenler
Verdiği ikrâra eyvallah derler.
Tarikat zevkinden behre alanlar
Tuttukları yed'e eyvallah derler.*

*Rehber'dir uzağı yakın eyleyen,
Rehberdir tâlib'i Hakka erdiren,
Rehber'dir hakikat yolun bildiren
Girenler bu yola eyvallah derler.*

*Ayn-ü-cem' kurulur meydân açılır,
Uyanır çerağlar nurlar saçılır,
Mârifet gülleri anda seçilir
Gülleri derenler eyvallah derler.*

*Dört kapı selâmın verip alırlar,
Menzil menzil gelip dâra dururlar.
Sekaahüm câmundan bâde sunarlar
Nûş edenler o dem eyvallah derler.*

*Çektirirler me'âsîden elini,
Hikmetle keserler anda dilini,
Bend iderler kemend ile belini
Abâd-ü erkâna eyvallah derler.*

*Bunda gösterirler haşr ile neşr'i,
Erenler vahdete olurlar mesti,
Cân gözü açılıp bulanlar dostu
Şükrederek Hakk'a eyvallah derler.*

*Hüsni Baba'n ruhsat almış pirinden,
Hakikat sözünü söyler dilinden,
Muhammed-Ali'ye cân-ü gönülden
Bağlananlar dâim eyvallah derler.*

Hüseyin Hüsni Erdikut Baba

14 Mart 1934 (İzmir).

*Cilve-i kudsiyyedir ikrârımız, âyinemiz,
Câygîr-i gûş-i cândır nefha-i telkinimiz.*

*Bârek'Allah vasıl-ı arş-ı icâbettir müdâm
Dest-i berdâr-ı niyâz'ız başkadır âminimiz.*

*Gerdiş-i minâ-yı ahkardan bozulmaz neşesi
Feyz-i iksir-i saadettir bizim temkinimiz.*

*Etmemiz meydanı tahkiki mühendisten su'al
Mûşikâf-ı aşkdürür sebbâbe-i tahminimiz*

*Aks-i mir'ât-ı hakikattır nukuş-u kâinât
Hûb, dürüş'ü bir görür hep dîde-i fetihbînimiz.
Hân-ı yağmâ-yı keremdir Eşrefâ bî-îmtinân
Dâimâ Bâb-ı kanâ'atten çıkar ta'yinimiz.*

Şair Eşref

(Gerdiş: dönme, dünyanın dönüşü/Minâ: Şişe, şarab şişesi, sırça/Ahkar: aşağı, değersiz, hakir/Mûşikaf: Kılı kırk yaran, inceleyici/Sebbâbe: işaret parmağı/Hûb: iyi, güzel/Dürüst: sert, takı, kaba/Dîde: göz/Beyt-il-hâzen: gamlı, tasalı ev Bister: yatak, döşek, Bâ-lîn: yastık/).

*Her iki hûn-rîzin asrında döküldü gerçi kaan,
Kapladı yer yer zemini Hûn-u mazlûnı-u şehid
Bunda ısrar eylerim Allaha da versem hisâb:
Bir Hamîd'e denk olur ancak iki tâne Yezîd.*

Şair Eşref

(Ebced hisabiyle Yezid= 31, Hamîd= 62 eder) (Dr. B.N.)
Kıt'a

*Seni techîl eder mutlak, desen dünyâ yuvarlaktır;
Döner dünya, o dönmez. Çünkü sâbittir inâdında!
Sorulsa Hâce-i dâna Selânik nerededir bilmez,
Bilir ama ki kaç tûy varsa Cibrilin kanadında!*

Şair Eşref

Kıt'a

*Rûz-u Mahşerde Muhammedle Ali hürmetine
Dilerim nası bütün mazhar-ı gufrân eyle.
Yeter insanlara dünyanın azabı Yâ Rabb
Ateş-i Dûzah'ı sündür de gülistân eyle.*

Şair Eşref

*Yâ İllâhî sen cihâni halkedip verdin nizam
Bâ hakikattır bilür âlem, seni inkâr eder.*

*Sen kim mevcûdatı câmi, Hayy-ü Bâkii, Lâyemût
Seni inkâr eyleyen kendisini inkâr eder.*

*Men aref'ten behremend olmazsa neyler bir kişi
Bî-basîret'tir bilür görmez, görür inkâr eder.*

*Çünkü isbât eyliyor Hakkıyyetini hilkatim
Beni inkâr eyleyen elbet seni inkâr eder.*

*Ey Kerîmî sen ki isbât eyledin Vâriyyeti
Seni inkâr eyleyen öz nefsinî inkâr eder.*

Asım Kerîmî Baba

*Bir gürûhuz gülşen içre hâr-u bâr olmaz bize
Cümleyi yâr belledik biz, gayri yâr olmaz bize.
Dü-cihâna mâlik olduk iftikaar olmaz bize
Fakr-ü fahr'i anladık artık vekaar olmaz bize.*

*Cümle mahlûkaat-ü mevcûdât-ı hüsnûd eyledik,
Nefs-i vesvâstan geçip biz rûhu mes'ûd eyledik,
Ey ibâdullâh biz Ma'bûdu maksûd eyledik
Ol sebepten râh-ı Hakk'ta igbirâr olmaz bize.
Vech-i Rahmân görünür kande çevirsek yüzümüz,
Şeş ciheten nazır-ı dîdar-ı Hak'tır gözümüz,
Vahdet-i Hakk'ı bulur nerde bulunsa özümüz,
Mazhar-ı zât-ü sıfatız inkisâr olmaz bize.*

*Mültecâyız serfûrû etmek bize lâıık değil,
Mübtedâyız mübtedâ mahlûk bize fâik değil,
Münrehâyız hâlimiz müstakbel-i sâbık değil
İnd-i câhilde Kerîmî i'tibâr olmaz bize.*

Asım Kerîmî Baba

Nefes

*Ezelden aşıkım ben Muhammed Mustafâ'ya
Fedâ olsun hayatım bütün Al-i abâ'ya.
Acır bî-şübhe onlar bu rûh-u bî-nevâ'ya
Kabul etsin erenler kul oldum Murtazâ'ya.*

*Ne sabrım kaldı artık, ne ârâm-ü karârım
Hüseyin'in âteşiyle yanar kalb-i nizârım.
Tutar eflâki her şeb figaan-ü âh-ü zârım (1)
Revândır seyl-i eşkim fezâ-yı Kerbelâ'ya.*

*Gehi nisyân edersem ne var savm-u salâtı?
Unuttum ehl-i beyt'in gamından kâinatı.
Olur elbet müsâdif nigâh-ı iltifâtı
Ali'nin rûz-u mahşer hazîn bir âşinâ'ya.*

*O mü'minlerle zâhid sen ol Cennet'te hemdem.
Ki nesl-i Mustafa'yı kular pâmâl-i mâtem.
Kolunda hırz-ı Yâsîn, dilinde ism-i a'zam
Salar tîğ-i adâvet sudûr-u "Heletâ"ya.
Budur Sâmihi niyâzım erenler serverinden:
Bana bir cur'a sunsun şarab-ı kevser'inden.
Görüb resm-i sülûkû Horasan erlerinden
Refik oldum hakikat yolunda evliyâyâ (2).*

Samih Rıfat

Yukarıya aldığım şiir'i Rahmetli Dr. Necmeddin Özcanlı erenlerin anneleri Faika Hanım Bacının defterinden Y: 174/b) aldım. Hilmi Yücebaş'ın Yedi Şairden Hâtıralar" adlı kitabındaki kayıta bir iki ufak fark var (s: 64).

Nefes

*Meded ey Pir-i kudsî âsitânım,
Kapındır melce-i dâr-ül emânım (1).
Değil hâlî dil-i nâtık zebanım
Şirişk-i didem olsun Tercümanım.*

*Büyüksün mazhar-ı sırr-ı Alisin,
Gören çeşmana her dem müncelisin (2)
Keremver bi-muadil bir velisin
Kalır vasfına pek âciz lisânım.*

*Gönül âyinesin mihr-i münevver
Bütün hüsnunle rüşendir gönüller,
Tutarken Destimi mürşidle rehber
Yüzün nûruyla meşhûn oldu cânım (3).*

*Görüp ayn-el-yakiyn zât-ı Hudâ'yı,
Çıkardım hatırımdan mâsivâyı
Reh-i aşkınla buldum her safâyı
Senin sâyendedir emn-ü emânım.
Füyûz-u Hak'ı gördüm mürşidimden,
Hümâ-yı evc-i feyz-ü rıf'atım ben.
Havâ-yı aşka uy olsun gönül şen
Getir sâki getir rutl-ı girân'ım.*

*Senindir Sâmih ey pîr-i muallâ...
Edersen mahvolur bâbından iclâ.
Ne var hayrân-ı feyzim olsa dünyâ
Kulun olmakla mağbut-u cihânım.*

Samih Rıf'at

- (1): Melce'im dâr-ül-emânım.
(2): Her ân münclîsin...
(3): Güzel nûruyle..

Nefes

*Nedir sende ey dil bu dağ-ı elem?
Günün ehli çekmez felekten sitem (1)
Mededhâh olanlar görür dembedem
Ali'den mürüvet, Ali'den kerem...*

*Ali'dir vasiy-yi Rasûl-u Hudâ (2)
Anındır inâyet, anındır ata (3)
Olan bârigâh-ı Ali'den cüdâ
Çeker tâ-be-mahşer azâb-u nedem*

*Cihân olsa şâyed bugün rehzenim
Yolumdan udûlüm görölmez benim.
Alî zât-ı hakk'tır. diyenlerdenim
O'dur rûh-u ma'nâ-yı levh-ü kalem.*

*Yalandır bu varlık, bu sahn-ı şühûd
Muhammed Ali var cihân bîvücûd (4)
Ne lâzım taharr-i bûd-u nâbûd
Gerir sâkiyâ sen hemân câm-ı cem'*

*Yarın sen edersin cihandan güzâr
Kalır halka Sâmih sözün yâdigâr.
Ölürsen de rûhun olur neş'edâr.
Okundukça nutkun negam ber-negam.*

Samih Rıf'at

(1): tariyk ehli.

(2): Alidir vahy-i Resûl-u Kibriyâ.

(3): Anındır mürüvvet...

(4): Cihan lâvücûd.

Nefes

*Hezârân per açup reng-i ziyâdan
Uful etmiş güneş sahn-u semâdan.
Şebistan-ı elem hâlî sadâdan.
Gönül pür girye hâl-i inzivâdan.*

*Bu demdir tab'ımın devr-i melâlî,
Sever zulmetle rûhum hasbühâlî.
Sadalar duymanın vâr ihtimâli
Karanlıklarda a'mâk-ı hafâ'dan.*

*İlâhî-meşreb'im, vahdet-perest'im
Şerab-ı cilve-i hayretle mestim.*

*O sâgadır ki zînet,sâz-ı dest'im
Dolar humhâne-i âl-i abâ'dan.*

*Uzaktan yalvarıp ebr-i bahara,
Dedim gel, şöyle meyl et bir kenâra
Hüseyn'imden haber ver kalb-i zâr'a
Eğer geçtinse deşt-i Kerbelâ'dan.*

*Ne beklersin kılıp ey bâd..ı şebhîz
Demâdem turra-i ezhârı tehziz?
Getir lutfeyle bir bûy-u dil-âvîz
Meşâm-ı câna kabır-i Murtazâ'dan.*

*Ne mümkünse vmemek SâmiH Hüseyn'i?
Kabul eyler mi insan böyle şeyni?
Rasûl-i Kibriyânın nûr-u ayni
Muazzezdir benimçün enbiyâ'dan.*

Samih Fır'at

Buraya, konumuzla pek ilgili değilse de, SâmiH Rıfat Merhûmun kurtuluş savaşı yıllarında bütün ulus'un ağzında dolaşan bestelenmiş iki şi'irini alıyorum:

Güzel Aydın

*Aydın Türk'ün ana yurdu,
Vermez onu altın ordu.
Düşman İzmir'e girerken
Bütün millet ağlıyordu.*

*Aydın, Aydın, güzel Aydın!
Ah bir kerre kurtulaydın
Doğma güneş, yasımız var!*

*Git haber ver diyar diyar.
Türk'ün kolları bağlandı
İzmir'i ondan aldılar!*

*Aydın, Aydın, güzel Aydın!
Ah, bir kerre kurtulaydın!*

*Karalar mı giydibu yaz,
Her bir kuşa mesken olmaz
Yeşil duvaklı bağların?
Kartal yuvası dağların!*

*Aydın, Aydın, güzel Aydın!
Keşke yanıp yıkılaydın!*

*Yaşadıkça Türk evlâdı,
Değişir mi Aydın adı?
Alem cünûn mu getirdi
Yoksa tarih mi bunadı?*

*Aydın, Aydın, güzel Aydın!
Keşke yanıp yıkılaydın!*

Samih Rifat

*Akdeniz kıyılarında
Yaslı gittim şen geldim,
Aç koynunu ben geldim.
Bana bir yudum su ver,
Çok uzak yerden geldim.*

*Korkma açıl şen yurdum,
Dağlara ordu kurdum.
Açık denizlerine
Süngümle kilit vurdum*

*Rüzgarlardan atım var,
Şimşekten kanadım var
Göğsümde al yazılı
Gazilik beratım var.*

*Rüzgar bana at oldu,
Şimşekler kanat oldu,
İğilin gökler dedim
Bulutlar kat kat oldu.*

*Irmaklar gibi taşım,
Yalçın kayalar aştım.
Hakk'a şükürler olsun
Geldim sana ulaştım.*

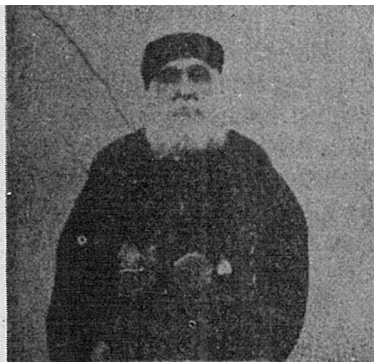
*Varsın yansın ocağım,
Kurtuldu al sancağım.
Bayrağımın altında
Ben hür yaşayacağım.*

*Deniz, deniz, Akdeniz!
Suları berrak deniz!
Karşıda yâr ağlıyor
Gideyim bırak deniz!*

*Açıldı kale yolu,
Göründü Gelibolu.
Bırak deniz gideyim
Orası yasla dolu.*

*Yürü ey şanlı Gazi.
Kılıcı kanlı Gazi.
Seni Meriç bekliyor
Büyük unvanlı Gazi!*

Samih Rifat

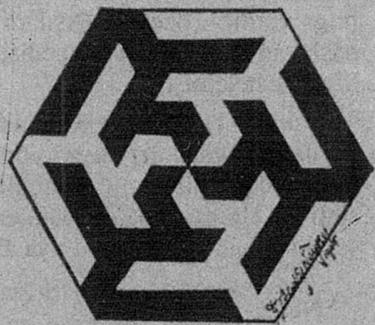
Avukat Fevzi Baba

Küçük İbrahim Baba

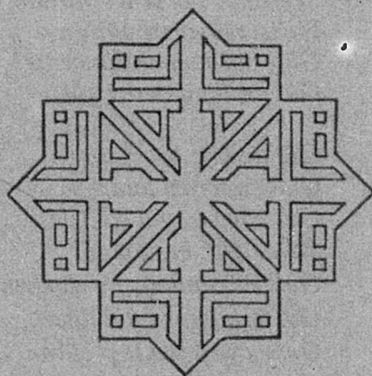
"Edeb Yâ Hû"

Bir Aliğin içinde Ali tane "Ali" adı.

BİKTÂŞI YERİLERİNDEN
(KEMALİ)

Bektâşî san'atı örneklerinden : Stilizè edilmiş teslim taşı figürüne yerleştirilmiş Ali'ler.

Sâmiî Rıf'at Beyin ağabeyi olan Müşikişinâs Ali Rıf'at Bey (Doğumu: 1867 İstanbul) Türk Musikisine batı tekniğini getirme çabaları göstermiş, ve demekler kurmuş, kontrbas,viyolonsel ve flüt gibi batı sazlarını fasıl içine sokmuş bir zât idi. Sâmiî Rıf'at ta müzikle uğraşmış ve kendi yazmış nefeslerinin bazılarını bestelemiştir. Rauf Yektâ merhûm ile müzik alanında tartışmaları da ünlüdür. (Hezârân per açub..) diye başlayan nefesini Hüzâm makaa-mından yine kendisi bestelemiştir. Gençliğinde Tanbur da çalmıştır. 3 Aralık 1932 günü Hakk'a yürümüştür.

Müzikle ilgisi konusunda Sadettin Nüzhet Ergun'un (Türk Musikisi Antolojisi) kitabında (s: 639,684,658,686) ve Sadûn Kemâlî Aksüt'ün: (500 yıllık Türk Musikisi Antolojisi) kitabında (s: 87) bilgi vardır. (Ezelden Aşıkım ben Muhammed Mustafaya) diye başlayan nefesini yine kendisi Uşşâk makamında ve Düyek usulüyle bestelemiştir.

Fakirde bulunan ve Mehmed Ali Hilmi Dede-baba'nın kendi el-yazıları ile yazılmış büyük cönkte (s: 117-118'de) Yunus'a ait olarak kaydedilmiş bir "Gül) redifli şi'ir vardır. Bunun benzerleri Nesîmî ve Ümmî Sinân bölümlerinde yazıldı. Bir az daha farklı bir şekilde olan bu nefesi buraya alıyorum:

Nefes

*Seyrimde bir şehre vardım,
Yarısı od yarısı gül.
Güle sordum ne hikmettir?
Gül cevabın derisi gül.*

*Gül ile bile biterler,
Gül den terazi tutarlar,
Gül alurlar, gül satarlar
Sayısı gül, hesabı gül.
Gül den yapılmış bir dükkan,
Gül Sultandır gülü tutan,
Onbeş yaşında hep cüvan
Kocası gül, karısı gül.*

*Gül binerler, gül yederler,
Güle seyrana giderler,
Gülü ziyaret ederler
Meleği gül, Hûrisi gül.*

*Değirmeni döner gülden,
Yine gül öğünür gülden,
Akar suyu, döner çarkı
Arığı, pınarı gül gül..*

*Yunus eder yemeni gül,
Çayırı gül, çemeni gül,
Dağları gül, dumanı gül
Yüzbin yıllık korusu gül.*

Yunus Emre

(Bu son yazılan parçanın Yunus Emre'ye ait olduğu kesin olarak söylenemez. Sonradan yazılmış olması düşünülebilir. Dil özellikleri bunu gösteriyor) Dr. B. N.

M.Z. Kemal Yunus Emre adlı yeni bir şair, şu dörtlüğü söylüyor:

Kıt'a

*Yâ adlini ihsân et, yâ zulmün bana lâzım
Yâ mil çek gözlerime, yâ gözün bana lâzım..
Sen yılmadıkça benden, ben yılmam senden ey cân
Yâ kahrını ikmâl et, yâ hüsnün bana lâzım...*

*Varsın şurda hırılasın,
Bize taş atıp ürenler.
Eşek olub zırılasın
Bize taş atıp ürenler.*

*Bir didilmiş, kavuk olsun,
Yazı, kışı soğuk olsun,
Bir yolunmuş tavuk olsun,
Bize taş atıp ürenler.*

*Pek nallanmış ata dönsün,
Uyuz olmuş ite dönsün,
Kilisede puta dönsün
Bize taş atıp ürenler.*

*Hayvanlara kuşak olsun,
Kalaycıya uşak olsun,
Feryâdî'ye eşek olsun
Bize taş atıp ürenler.*

Feryâdî

Taşlama

*Edebsizlikte tekleriz,
Kimi görsek etekleriz.
Haktan da ümid bekleriz
Ne utanmaz köpekleriz.*

*Biz bakmadan sağ-ü sola,
Düşman girdi İstanbula.
Vatanı sattık bir pula
Ne utanmaz köpekleriz.*

*Gitme vatan gavgasına,
Yetiş rütbe yağmasına.
Daldık dünya safasına
Ne utanmaz köpekleriz*

*Dalkavuklukla irtikâb,
İşte etti bizi harâb.
Sen söyle ey şevketmeab
Ne utanmaz köpekleriz.*

*İnsan mı neyiz, seçilmez,
Bir zehiriz ki içilmez.
Tavrımızdan da geçilmez
Ne utanmaz köpekleriz.*

*Vatanın girdik kanına,
Leke getirdik şanına.
Topumuzun bok canına
Ne utanmaz köpekleriz.*

Namık Kemal

*Nâz perdesinden şî'irler
Ademi balçıktan yoğurdun yaptın
Yapıp ta neylersin, bundan sana ne?
Halkettin insanı saldın cihana
Salıp ta neylersin, bundan sana ne?*

*Bakkal mısın teraziyi neylersin?
İşin gücün yoktur gönül eğlersin...
Kulun günahını tartıp neylersin?
Geçiver suçundan bundan sana ne?*

*Katran kazanını döküver gitsin
Mü'min olan kullar didara yetsin.
Emreyle yılanı Tamu'yu yutsun
Söndür şu ateşi bundan sana ne? (X)*

* Yuttur şu ateşi

*Sefil düştüm bu alemde naçarım,
Kıldan köprü yaratmışsın geçerim.
Şol köprüden geçemezsem uçarım
Geçir kullarını, bundan sana ne?*

*"Behlül Dâna'm" der Cennet yarattın,
Nice kulları Ceheneme attın
Nicesin âteş-i aşk ile yaktın
Yakıpta neylersin, bundan sana ne?*

Behlül (Bazı kaynaklarda Kayğusuz adına kayıtlıdır:Çoğu dört-
lük: Kayğusuz Abdal eder: Cennet yarattın, diye başlar.)

Nusha:

Nefes

*Yeri, göğü, ins-ü cinnü yarattın
Sen ey mi'mâr başı eyvancı mısın?
Ayı, günü, çarh-ı burc'u var ettin
Ey Mekân sâhibi rahşâncı mısın?*

*Denizleri yarattın sen kapaksız,
Suları yürüttün elsiz, ayaksız..
Yerleri temelsiz, göğü direksiz (I).
Durdurursun acab iskâncı mısın?*

*Kullanırsın kanatsızca rüzgârı,
Kürekle mi yaptın sen bu dağları?
Ne yapıp ta öldürürsün sâğları
Can verib alırsın, sen cancı mısın?*

*Sekiz Cennet yaptın sen Adem için
Adın büyük, bağışla anın suçun
Adem'i Cennetten çıkardın, niçin?
Buğday nene lazım, harmancı mısın?*

*Biriken bin ettin kendi adını
Görmedim sen gibi iş üstadını.
Yeşerdirsin, kurudursun odunu
Sen bahçevan mısın, ormancı mısın?*

*Cibrîl'e perde altında söyledin
İnüb Beyt-ullahta kendin dinlerdin
Bu ateşi, Cehennemî neyledin (2).
Hamamın mı vardır, külhancı mısın?*

*Hafâya çekilip seyrana durdun,
Aklı ermezlerin aklına urdun,
Kıldan ince köprü yaptın da kurdun
Akar suyun mu var, bostancı mısın?*

*Bu kışlara bedel bu yazı yaptın
Ol bahara karşı da güzü yaptın (3).
Mîzânı iki göz terâzi yaptın (4)
Bakkal mısın yoksa dükkâncı mısın?*

*Kazanlarda katranların kaynarmış,
Yeraltında, balıkların oynarmış.
On bu dünyâ kadar ejderhân varmış
Şerbet mi satarsın, yılançı mısın?*

*Esircimin koydun Tamu'ya arab,
Hocamısın okur yazarsın kitab,
Aslın kâtib midir, görürsün hesab
İhtisâbın mı var, yok hancı mısın?*

*Yüzbin Tamu'n olsa korkmam birinden (5)
Rahmân isimi nazil değil mi senden?
Gaffâr-zünûbum demedin mi sen,
Affet günâhımı, yalancı mısın?*

*Beni affeylesen düşenmi şandan?
Şâhlar bile geçer böyle isyandan.
Ne dökülür, ne eksilir haznenden,
Affetsen günâhımı, yalancı mısın?*

*Şanına düşer mi noksan görürsün,
Her gönülde oturursun, yürürsün,
Bunca canı alır yine verirsin (6)
Götürüb getiren kervancı mısın?*

*Bilirsin ben kulum, sen sultanımsın,
Kalbte zikrim, dilde tercümanımsın.
Sen benim canımda can mihmanımsın
Gönlümün yar'isin, yabancı mısın?*

*Beni delil eyler kendin söylersin,
İçerden Azmî'yi pazar eylersin.
Yücelerden yüce seyrân eylersin (7)
İşin seyrân, kendin seyrancı mısın?*

Azmî (XVI Yüzyıl ikinci yarısı?)

- (1): Yerleri temelsiz, göğü dayaksız.
- (2): Kafiyele söylersin, dinlersin, neylersin şeklindedir.
- (3): Evvel bahara karşı güzü yaptın.
- (4): İki gözlü mizan terazi yaptın.
- (5): Yüzbin cehennemden olsa korkmam ben.
- (6): Bunca canı alıp..
- (7): Yücelerden yüce güzër eylersin.

Diğer bir hushada:

Daha başka bir nushada ise: söyledin, dinledin, neyledin'dir.
Yücelerden yüce gördüm Erbabsın sen koca Tanrı (1)
Alem okur kelâm ile Sen okursun hece Tanrı (2)
Ası kullar yaratmışsın varıp şunda dursun deyu
Anı koymuşsun arada sen çıkmışsın uca Tanrı (3).

Er lakabıyla anılır Filan oğlu filan deyu
Anan yoktur baban yoktur benzersin bir piçe Tanrı (4)
Kıldan köprü yaratmışsın Gelsin kulum geçsin deyu (5)
Hele biz şöyle duralım Yiğit isen geç a Tanrı..
Kaygusuz Abdal yaradan gel içe gör şu cur'adan (6)
Kaldır perdeyi aradan Gezelim bilece Tanrı.

Kaygusuz Abdal

(1): Nushan: Er babası koca Tanrı.

(2): Alem okur kelâmullâh.

(3): Ani âleme atmışsın Sen çıkmışsın uca Tanrı.

Diğer nusha: Asi kullar yaratmışsın varsın şöyle dursun deyu.

(4): Ne anan var, ne atan var.

(5): Kıldanbir köprü kurmuşsun kulların geçsinler deyu.

Diğer nusha: Gelsin kullar geçsin deyu. Mümin kulu.

(6): Günde yüzbin cur'adan.

Diğer nusha: Turğutlu Ali Rıza Baba mecmuası Y: 55: Her gün-
de bin kez cevreden.

*Oturmuş "Nasara" dersin okursun
Gel, bunun ma'nasın ver imdi, sofu!
Arif gibi her ma'nâdan duyarsın,
Gel, bunun ma'nâsın ver imdi, sofu!*

*Anadan doğarmış ol şems-ü kamer,
Yezidin başına tiğ ile teber,
Ben bir kısrak gördüm tayını emer
Gel, bunun ma'nasın ver imdi, sofu!*

*Muhammed-Ali'dir Rahmîandan yüce
Derilmiş mü'minler dükeli hacca,
Anası kızıoğlan, kendisi koca..
Gel bunun ma'nasın ver imdi, sofu!*

*Bu bir ağır yükür, yeğniyi getir,
Erenler cem'ine bir irfan yetir,
Anası oğlunun koynunda yatır
Gel, bunun ma'nasın ver imdi, sofu!*

*Erenlerin kıldan ince yolu var,
Dört kapının iki yüzölü dili var.
Bir kuş gördüm ayağında nalı var.
Gel, bunun ma'nasın ver imdi, sofu!*

*Teslim Abdal uryan gezer donu yok,
Kanı vardır cesedinde canı yok,
Sular şar şar akar, önü sonu yok
Gel, bunun ma'nasın ver imdi, sofu!*

Teslim Sultân Abdal

(Bu parçayı Vasfi Mahir Kocatürk, "Tekke şiiri Antolojisi" s: 267 den aldım. Aynı parça, bazı nusha farklarıyla ve bir dörölük eksik olarak Sadettin Nüzhet Ergun (Bektaşî Şairleri ve Nefesleri) c: 2, s: 99 da da vardır).

*

**

Hız. Ali'nin "Bütün kur'an'ın ma'nası Fatiha suresinde, onun anlamı Besmelesinde, onun anlamı da başındaki Ba harfinin altındaki noktadadır" diyen sözü üzerine de Bektaşî edebiyatında Nokta ve Bâ-i-bismillâh, ve Bâ'nın altındaki nokta motifi üzerinde yazılmış mısra'lar görülür. İşte nokta hakkında bir muammâ (Arab harfleriyle yazılışa göre):

*Ol nedir kim ikidir insanda,
Üçten artuk olmada hayvânda.
Sende var, bende var âdem'de yok
Cümlede var der isem alemde yok.
Biriki, üçten artuk'u olmadı
Dördünü bir kimse yerde görmedi.*

İşte bir de Hz. Ali'nin kılınca "Zülfikaar" için düzenlenmiş bir muammâ:

*Ol nedir kim zerre zerre kân olur,
Tohumu yok, yemişi kandan olur?
Ağı birdir, dili iki cânı yok
Akıbet ol âleme sûltân olur.*

Bir de şarkılarda, türkülerde çok adı geçen Karacaoğlan var ki, Karaca Baba diye hâlâ halk arasında saygıyla anılır, ona atfedilen yata ziyaret edilir. "Öz adım Halil'dir, köyümüz Hama" diyen Karacaoğlan'dan şu parçayı beraber okuyalım:

*Hâzır ol vaktine Nemçe kıralı
Yer götürmez asker ile geliyor.
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir halîfe kalmış o da geliyor.*

*Yetmiş bin var siyah postal giyecek,
Seksen bin var Allah Allah diyecek,
Doksan bin var tatlı cana kıyacak
Yüzünü de Tatar Han'dan geliyor.*

*Gelen Ahmed paşam kendidir kendi,
Altmışbin dal kılıç kusuru cündî.
Kaçma kâfir kaçma , ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor.*

*Şevketlu efendim, sultân-u vezîr
Altmışbin kılıçlı yanında hazır
Deryâlar yüzünde bozatl Hızır
Benli boz'a binmiş o da geliyor.*

*Karacaoğlan der ki: burda durulmaz,
Güteryüze tatlı cana doyulmaz,*

*Gökteki yıldızdan çoktur, sayılmaz
Yedi iklim, dört köşeden geliyor.*

Karacaoğlu

Onbir veya Oniki hicri yüzyıllardan (XVII-XVIII. M.) yaşadığı sanılan Karacaoğlu'nda Bâtınîlik kokusu bulunan beyitler vardır. Bir şiirinde dervişlik için "soyundugunu" da söyler:

*Koyverin kuşu turnaya
Yârini durağın bulmaya.
Soyundum Derviş olmaya
Hırka ile şalım da yok.*

Birkaç şiirinde de Hacı Bektaş Veliden bahsetmektedir. Bunlardan Sadettin Nüzhet Ergun'un (Karacaoğlu, 12. Baskı, 1952) kitabında No: 4 ile yayınlanmış olan (Çıktım seyreyledim Niğde'yi, Bor'u) diye başlayan parçayı, (Türk Yurdu, say: 9, Haziran 1341) de Ahmed Tevhid de bazı nusha farklarıyla yayınlamıştır. Bir başka şiirinde de (Cansız duvarlara binip yürüten/Hünkar Hacı Bektaş Pîrden gelirim) diye bahseder (S. N. Ergun Karacaoğlu'nda No: 89, s: 109-110). Hacı Bektaşın adı bir de: (Sana derim sana ey acem şâhı) diye başlayan ve S. Nüzhet Beyin kitabında s: 354 deki No.: 438 parçada geçiyor: Sultan Murat uluların ulusu/Hacı Bektaş Velilerin Velisi/Altmış bin de Urumeli delisi/Sultan Murad kalkmış kendi geliyor).

Sadettin Nüzhet Bey de Karacaoğlu'nın Bektaşî olduğunu kabul ediyor aynı eseri, s: 27).

Meydân

*Muhammed Ali aşkına İnsan meydân'da Meydân'da..
Pîr Bektaş Veli aşkına Kurbân Meydân'da Meydân'da..*

*Cerâğlar cânlar uyanmış, Gönüller şevk ile yanmış,
İlahî aşka boyanmış Erkân Meydân'da Meydân'da..*

*Dâr'a boynu bağı varır, Niyaz ederek yalvarır,
Sonra inciler çıkarır Ummân Meydân'da Meydân'da..*

*Erir demir gibi sertler, kendini yok eder mertler,
Tatlılaşır burda dertler dermân meydân'da Meydân'da..*

*Canı-başı fedâ ile, Masivâ'ya vedâ'ile,
El eledir gedâ ile Sultan Meydân'da Meydân'da..
Yücelir de mi'râcına, erişir devlet tâcına.
El uzatır muhtâcına Yezdân Meydân'da Meydân'da..*

*Cânân ile, devrân ile, îmân ile, Sübhân ile,
Pîrân ile peymân ile fermân Meydân'da Meydân'da..*

*Beraberce âl-i abâ, hem Mustafâ hem Murtazâ,
Fakıyr Bedrî Dede Baba Noyan Meydân'da Meydân'da.*

Dr. Bedri Noyan 16/17 kasım 1961

Perşembe günü akşamı..

Erenler Prof. Dr. Ali Nihâd Tarlan Baba erenlere nazîre:

*Nûr geldi gönül sırrı tyan olsun erenler,
Demler sürülüp hoşça zamân olsun erenler.*

*Gülbânkle çerâğlar uyanup Meydân açılsın,
Her neyse nasîblerde hemân olsun erenler.*

*Cânlar kadeh olsun dökülüp dâst cana her ân
Aşk, aşk!, Diye göklerde revan olsun erenler.
"Dar gelmiş o gök kubbe de âşıklara!" densin
Bast alemimiz başka cihân olsun erenler.*

*Bir "Nâd-ı Alî" kudreti var her hecesinde
Sevdâ sözü Allah'da nihân olsun erenler.*

*Eflâki (Enel-Aşk) sözü baştanbaşa tutmuş
Aşıklara sevdası mekân olsun erenler.*

*‘Er camı da mesnedleri, ikbali de kırsın.
Aşık dediğin böyle cüvân olsun erenler.*

*Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî postuna durmuş
Bu Bedri Noyan bî-dil-ü cân olsun erenler.*

Dr. Bedri Noyan

18/19/Xı. 1961

Hazret-i pîr'in Huzûrunda

*Suçlar ile noksan ile gelmişse de insân
Girmişse bu dergâh-ı mu'allâyâ perişân,*

*Allah varır, eksiği kalmaz, suçu kalmaz..
Bir eski hayattan yok olup, tâzelenir cân..*

*Tâliblere irfân dağıtır cümle çerâğlar.
Meydân'da demâdem kavuşur can ile cânân.*

*Dergâhına yüzler sürerek geldi gelenler
Himmet dilenir cümlesi senden Ulu Sultân.*

*Ravzan yine aşıklara, ma'sûklara kâ'be
Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî, pîr-i Horâsân.*

*Aşık Noyan'ın aşkına düşmekle yok olmuş
Esrâr erip bildi bir insân ile Yezdân.*

17. IX.1963

Dr. Bedri Noyan

Softa

*Gönül potasının dibi delinmiş,
"Ben dolmam" diyeni dolduramazsın.
Boşlukla karanlık içine sinmiş,
"Ben olmam" diyeni olduramazsın.*

*Yüzü gülmez, âleme dert yaratır.
Boş anbarda sana hayâl aratır,
Zâhidin ezelden gönlü karadır
"Ben gülmem" diyeni güldüremezsın*

*Temeli yok bir binâdır yapısı...
Riyâdır îmânı, dîni, tapısı...
Yüzüne kapanmış gerçek kapısı
Başını riyâdan kaldıramazsın.*

*Gönlünü gerçeğe, aşka sal, desen
Bu engin denize sen de dal, desen.
Mürşide ulaş ta nasîb al, desen
Almağa gönül yok, aldıramazsın.*

*Muhammed Ali'nin sevgisiyle taş,
Bu denizden cevher bulmağa uğraş
Desen de "Zevk budur, haydi arkadaş"
İnciden ne bilsin? Daldıramazsın.*

*Ehl-i beyt gülünden toplasan, desen
Canını, başını armağan versen.
Cümle gerçekleri önüne sersen
Benzini aşk ile solduramazsın.*

*Zâhid bozuk gelmiş, bozuk gidecek
Ne yapsın düzelmez, inâd edecek
Noyan Dedebaba söylüyor gerçek
Onu gerçek yola saldıramazsın.*

22/23.1.1966 Aydın

Hü Dost (Nefes)

*Mürşit: Arı, onun sözü: Bal, güzel
Aba güzel, hırka güzel, şal güzel
Nasibsiz nasib veren el güzel.
Kopuzda Türk ses i veren tel güzel.*

*Yola giren cümle kaygıdan geçer,
Uydurma olandan gerçeği seçer.
Erenlerden Kevser dolusu içer,
Erkân güzel, el-dil güzel, bel güzel.*

*Türkçedir Tanrı'ya du'â ve namâz,
Saygıyla kılarız döstlara niyâz.
Türk râhunu söyler ellerdeki saz
Açık Türkçe du'â eden dil güzel.*

*Bedri Noyan Dedebaba'm bu ne hâl?
Ağzından süzülen şeker ile bal...
Sendeki sevdâyı cümlemize sal
Gönlümüzden coşkun akan sel güzel...*

Dr. Bedri Noyan

II/12 Kasım Cuma günü akşamı Aydın

Adviye Koca:

Balıkesir'de Turgut Koca adlı bir Baba erenlerin eşidir: Kendisini Hacıbektâş'ta Hazret-i Pîri anma törenine bir konuşma yapmak için gittiğimde, orada tanıdım. Terbiyeli bir bacı idi. Şiirlerinden örnek veriyorum:

Hünkârâ Niyâz

*Vardım eşiğine eyledim niyaz,
Hünkar Hacı Bektaş Horasan eri.
Cemaline karşı kılmışım namaz
Hünkar Hacı Bektaş Horasan eri.*

*Vahdete gizli yol bulduk gönülden,
Arı misâli'yim bûy aldık gülden.
Nasiblendik yâhu bir yeşil elden
Hünkâr Hacı Bektaş Horasan eri,*

*Gelinek başaçık Kadıncık ana,
(Adviye Bacı)yım, mecbûrum sana,
Birlikte batınan eyledik semâ'
Hünkar Hacı Bektaş Horasan eri.*

Adviye Koca (Balıkesir)

(17 Ekim 1963'te Tasvir Gazetesinde yayınlandı).

Nefes

*Çerağlar uyandı, gönül şâd oldu;
Râh-ı mücerredde bağlı belimiz.
Dergâhımız bu dem nûr ile doldu
El ele el Hakk'a gider elimiz.*

*Balım Sultan erkânına kavuştuk,
Kadıncık Ana'yla dîdâr görüştük,
Ferhâd gibi nice kayalar aşık
Harâbat ehline çıkar yolumuz.*

*Harâbât'ım, harâb oldum ayılmam;
Muhammed Ali'den gayriyi bilmem.
Ab-ı hayat içtim Vallâhî ölmem
"En temûtû." sırrı oldu ölümüz.*

*Ben bir Türk kızımı: Adviye Bacı
Türk müctehidleri başımın tacı.
Kahraman ırkımın takatı, gücü
Hünkar Hacı Bektaş Horasan eri.*

Adviye Koca (Bahkesir)

(1965'te Tercüman Gazetesinde yayınlandı).

Tahassüs

*Pâyine sürdüm yüzümü,
Pir Hacı Bektaş aşk diye.
Açtı gönlümü, gözümü
Nûr Hacı Bektaş aşk diye.*

*Mâsivâdan uryân olduk,
Kulak abdestini aldık,
Cenâzeme namaz kıldık
Vâr Hacı Bektaş aşk diye..*

*Hakikat yurduna yettim,
Mürşidden el-etek tuttum
Varlığı bir pula sattım
Er Hacı Bektaş, aşk diye.*

*Şâh-ı vilâyet râ bülend,
Ocağında bir derdimend,
Bağlandı belime tîğ-bend
Yâr Hacı Bektâş, aşk diye...*

*Kuruldu dost cem'iyyeti,
Gönlümüzde muhabbeti.
Vallâhi gördük cenneti
Sırr Hacı Bektaş, aşk diye*

*Adviye Bacı ayarım
Türklükle kıvanç duyuyum.
Türk töresine uyarım
Pîr Hacı Bektaş, aşk diye..*

Adviye Koca (Balıkesir)

(17 Kasım 1963 Tasvir Gazetesinde yayınlanmıştır).

Arife Bacı:

1284 H. (1868 M.)de Rahva'da doğmuştur. Arif Ağa adlı bir tüccarın kızıdır. Akrabalarından olan Çivicizade Mustafa Efendi ile, on yaşlarında iken, İstanbul'a gelmiştir. Karyağdı Dergâh-ı Şerîfi Post-nişini Haâfız Baba'yı ögen bir şiiri vardır. 1930 yılında yayınladığı Bektâşî Şairleri adlı kitabında Sadettin Nüzhet Bey "şimdi Kadıköyünde oturmaktadır" dediğine göre (s: 16) bu tarihte sağ olduğu anlaşıyor. Ondan bir nefes alıyorum:

Nefes

*Karyağdı Dergâhın ettik ziyaret
Cemâlini gördük Hafız Baba'nın.
Ol güzel cânlarla sürdük muhabbet
Cemâlini gördük Hafız Baba'nın*

*Ol demde açıldı bir âli Meydân,
Çekilip gülbanklar sürüldü Erkân,
Cümlemiz olmuşuz hüsnüne hayrân
Cemâlini gördük Hâfız Baba'nın.*

*Cümlemizi mest-i müdâm eyledi,
Gitti kesret kudret dili söyledi.
Kendimiz unuttuk bizi neyledi (I)
Cemâlini gördük Hafız Baba'nın.*

Arife Bacı

Münire Bacı:

İstanbulda, yaklaşık olarak 1852 M. de doğmuştur. Çamlıca Bektaşî Dergâhı Post-nişini Nûrî Baba'dan nasîb almıştır. Yine yaklaşık olarak 1910 M. (1328 Rûmî)de altmış yaşlarında iken Hakk'a yürümüştür.

Sadettin Nüzhet Ergun rahmetli, (Bektaşî Şiirleri ve Nefesleri) adlı yapıtında (1955 Baskısı, c: I, s: 180) 1785-1795 M. (120-1210 H.) yılları arasında yazılmış bir mecmuada da "Mûnîre" adlı bir şair baciya aid şiirler gördüğünü yazarak bu Mûnîre'nin, Çamlıca Dergâhı Post-nişin Nûrî Baba Dervîşlerinden olan Mûnîre Bacı'dan daha önce, XVIII. yüzyılda yaşamış bir başka kadın Bektaşî şairi olduğunu söylüyor ve (Erkânında zindeyim), (Hak'tır Allahım) mısralarıyla başlayan nefesleri bu XVII. yüzyılda yaşayana ait olarak kabul ediyor.

Bu şiirlerin bir kısmının da Münir Baba'ya nisbet edildiği olmuştur.

Azîz Mürşidim Ali Nâcî Baykal Dede'baba'nın Fakire teslim eyledikleri özel evrakı arasında bulunan bir nefes defterinde, Mûnîre Bacı hakkında, kendi elyazılarıyla şu kayıt vardır: (Mûnîre Bacı, Kasımpaşalı, kısıboylu, âgâh bir hanımmış. Kendisi Nûrî Baba evlâdlarındanmış. Bundan takrîben otuz sene evvel Hakka yürümüş olduğunu Doktor Besîm Beyin baldızı Hayriye Hanım söylüyor. 7 Mart 1930 Nâcî)

Nefes

*Bu yol Ali'nin yoludur,
Mü'minler anın kuludur,
Pirim Bektaş-ı Velîdir,
Sultanım ulu Ali'dir.*

*Hacı Bektaş'ın ocağı,
Dervişler anın köçegi,
Muhammedin bir çiçeği
Sultânım ulu Ali'dir.*

*Bu ocağı kuran kurmuş,
Güllerini deren dermiş,*

*İkrâr alan murad-ermiş
Sultânım ulu Ali'dir.*

*İsteğim vardır Ali'den,
Hem Hacı Bektaş Veli'den,
İkrârım Kaalû belî'den
Sultânım ulu Ali'dir.*

*Münire der ki yâ Alî
Göster sana giden yolu.
Dedim sana ben de beli
Sultanım ulu Ali'dir.*

Münîre Bacı

Fakirde bulunan 345 No.lu ciltli yazmada s:64 de "Münîre Sul-tân" adına kayıtlı olan bu nefes, Sadettin Nüzhet Beyin 1930 bas-kısı

Bektaşî şairleri kitabında s: 289 da ve 1955 baskısı aynı kitabın C: 2, s: 180'den aşağıda yazdığım şekilden çok noksan olarak ve değişikliklerle yayınlanmıştır. Nusha farklarını göstererek alıyo-rum:

Nefes

*Erkânımda zindeyim (1)
Zâhidlere handeyim
Boynu bağılu bendeyim
Haydarîyem Haydarî.*

*Pirimdir nefes eden,
Şâhum benim gözeden,
Korkum yoktur kimseden
Haydarîyem Haydarî (2).*

*Erkâniyle doluyam,
Yol ehlinin kuluyam (3).*

Men bir erin oğluyam (4)
Haydarîyem Haydarî.

Doğdum iki âneden,
Mürşidim imdâd eden,
Kimdir beni ta'neden,
Haydarîyem Haydarî (5)

O da girsem yanmazam,
Çırağ oldum sönmezem (6)
Mürşidimden dönmezem
Haydarîyem Haydarî.

Rehberimle mürşidim
Bu gözle dîdâr gördüm.
Dâima dilde virdim
Haydarîyem Haydarî (7)

Münîre Şâh'ım kulu.
Bende-i Kızıl Delî,
Kalbte Pîr aşkı dolû (8)
Haydarîyem Haydarî.

Münîre Bacı

Nusha Farkları:

(1) : Erkânında.

(2) : Bu dörtlük hiç yoktur.

(3) : Yol ehlinin kuluyam/Erkân ile doluyam.

(4) : Men bir erin..

(5) : Doğdum iki babadan/Kimdir benri ta'neden/Korkum yoktur kemseden/
Haydarîyem Haydarî.

(6) : Çıra olsam sönmezem "Bu mısra'nın bulunduğu dörtlük S.N. Ergun kitabında sırada üçüncü dörtlüktür.

(7) : Bu dörtlük hiç yoktur.

(8) : Gönlü Aşk ile dolu).

Güzel bir Hüzam makamından bestesi de olan bir Duvâzını bu-
raya alıyorum:

Duvâz

*Hakk'tır Allahım,
Muhammed mâhım
Alidir şahım
Allah eyvallah!*

*Ol fahr-ün nisâ,
Hatice Kübrâ
Nûr-u Kibriyâ
Allah eyvallah!*

*Sepper-î Şüpper,
Abidin server,
Bâkır-u Ca'fer
Allah eyvallah!*

*Mûsâ-yi Kâzım,
Rızâ İmâmın,
Takii'dir dâim
Allah eyvallah!*

*Nakii'dir î mân,
Askerîdir cân,
Mehdî-i devrân
Allah eyvallah!*

*Çardeh-i ma'sûm,
şehîd-i mazlûm,
Cümlesi ma'lûm
Allah eyvallah!*

،'

*Aşka bir cânım,
Sırr-ı Rahmânım,
Derde dermânım,
Allah eyvallah!*

*Kanber-ü Selmân,
Pir Balım Sultan,
Bunlarla İhsan
Allah eyvallah!*

*Yüzümüz yerde,
Elimiz erde,
Huzûr-u pîrde
Allah eyvallah!*

*Müntre kemter
Sizden ey server
İsteği Kevser
Allah eyvallah!*

Müntre Bacı

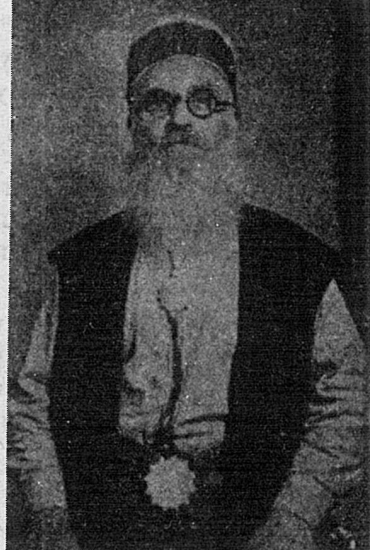
(Bu nefes bestesiyle okunurken her dörtlüğü üçüncü mısra'ından sonra bir "Efendim " denilerek okunur. Biz yazma Nushada da Dörtlük sonları "Dâim Eyvallah" diye kayıtlıdır.) Dr. B.N.

Filibeli Remziye Bacı:

1298 (1883 M.) de Filibe'de doğmuştur. Filibe eşrâfından Arif Ağa kızı ve Mora Yenişehirli Hüseyin Hüsnî Erdikut Baba'nın Nasîb almış olup Rehberliğini Pirzrenli Hâfız Dervîş Şânî Efendi yapmıştır. 1959 da Karşıyakadaki evlerinde kendisini ziyaret ettiğimde yatakta hasta durumda idi. Hâlen (1968) sağdır, odasının pazara bakan penceresi önünde dışarıyı seyrederek vaktini geçirir. Büyük oğlu Haydar Erdikut (1318 doğumlu) Milâs'ta Marangozluk yapıyor. Diğer oğlu Mürvet Erdikut Hanım kızımız ise hâlen İzmir Ziraat Bankası Merkez memurelerindendir.

Ünlü Haydar Cemil Baba.

Ahmed Hâlit Balımeren Baba.

Mücerred Ali Rıza Baba.

Şair Ali Rıza Kadimî Baba.

Remziye Bacı güleryüzlü, tatlı dilli, konuşkan bir bacıdır. Son sıralarda kulakları hafif ağır işitmeğe başladı.

Kardeşim Sabahaddîn Noyan Baba'nın fakire bir mektubunda yazdığı şu cümleyi buraya alıyorum: (Remziye Bacı'nın başka nefes'i yokmuş. Bir tane yazmış. "Neye başka yazmadınız?" dediğimde: - Anabacı olduktan sonra evimize değme dergahlardan fazla ve sıkımihmânlar gelirdi. Misâfir ağırlamaktan, onları uğurlamaktan nefes aldım amma nefes veremedim (yani yazamadım), dedi. Ayn-ül-cem' olmasa da her akşam muhabbet soframızda birçok misâfiri-miz olurdu, diyor.

Lâf arasında "Doktor Şükrü Şenozan, Mücerred Haydar Babadan nasîb almış, evvel mason olan bu zât: - Bu merâsimin alafran-ğasını gördük ammâ bu tören daha tatminkârdır. Şimdi cân gözüm hakikate açıldı" dediğini anlattı).

Nefes

*Aşık oldum Mecnûn gibi Leylâ'ya
Kalmadı kararım düştü sahrâya
Can verildi sandım o dem eşyâ'ya
Ali'nin âvâzın duyduğum gece.*

*Uyandım gafletten açıldı gözüm
Bağlı gördüm Hakk'a cân ile özüm,
Rüşen oldu gözüm, güldü gül yüzüm
Erenler meydânın gördüğüm gece.*

*Rehber aldı beni çıkardı taşra,
Pâk idüüb çirkâbtan kılmuştı ihyâ,
Mûtû kable sırrın eyledi ifşâ
Mansûrun dârında durduğum gece.*

*Ol saatte aldı Pîrim elimi,
Bağladı Tîğ-bendle benim belimi,
Lâ yüs'el remziyle kesti dilimi
Mürşid eteğini tuttuğum gece.*

*Erişti muhabbet zevki sem'ime,
Yakmuştım kendimi aşkın sem'ine,
Görmüştüm Remziye Kırklar cem'ine
Hızr'ın dolûsunu içtiğim gece.*

Remziye Anabacı

Bektaşilik ve Alevilikte kullanılan Deyimler:

İki Bektaşî konuşurken dinleyen, bunların ne konuştuklarını anlayamaz.

Osman Bayatlı rahmetli yazıyor: (İçeri girince dede sordu; adam: - Dabacı Halansın, deyince dede: - Aydınlat diye bağırdı. Adam: - Moza bozu Alagargayı Kellesi büyüğe kavşalamış derken Dede dayanamadı: - Suyu bulandırma, Tonataza gevikle mezlen-diye harsit paylıklasın, dedi. Adam: - Bir Cebrail ile dört yazıcı Dürü Bacıda diyerek çıktı).

Ne demiş adam...(Müze müdürü Dede'nin köyde olduğunu kaymakama söylemiş, demiş. Dede de: - Bacıya söyle bazlama piştiyse yollasın deyince adam: - Bir horozla dört tavuk getirdim, Dürüye Bacıya verdim demiş).

Sözleri belli sözler, amma anlamı değişik olur. Kapa demez ört, derler. Yok demeyi sevmezler. "Hakta" derler. Mum yakmağa, bir cânın nasib almasına "uyarmak", "uyandırmak" derler. Söndürmeye: Sırr etmek, gömülmeye: "Sırlanmak" derler. Ben sözünü sevmezler. Fakiriniz derler. Tasdik anlamında: Eyvallah derler. Rakıya Akyazılı, Şaraba: Kızıl deli diyenler vardır. Bazılarını aşağıya alıyorum:

- **Ana-Bacı:** Mürşid karsıdır. Dede-baba eşine Ana Bacı Sultan derler. Aşk olsun: Selâmlaşma sözüdür. Her işde aşk gerektir, diye ilk temenni olarak bu söylenir. Karşılığı : - Aşkın cemâl olsunur. Buna: - Cemâlin nûr olsun, denince diğeri: -Nûr-un alânûr (nur üstüne nur olsun) der.

- **Ayak mühürlemek:** Mürşit katında dururken sağ ayak baş parmağını sol ayak başparmağı üzerine koymak'tır (Peymançeye geçmek).

- **Bal:** Mürşid (uyarıcı) dan alınan bilgi, irfandır. Uyarıcı: Arıdır.
- **Cebrail:** Akıldır. Aleviler Horoza cebrail, tavuğa: Yazıcı derler.
- **Çerağ:** Işık, mum, Mum yakmağa: Çerağ uyarma, söndürme-ye: Sırretmek, denir.
- **Dem:** Farsça zaman, vakit demektir. Arabçada: Kan. İçkiye dem derler. Dem görmek: İçki içmektir. Dem görelim: İçki alalım, demektir.
- **Dinlendirmek:** Bir mumu veya ocağı söndürmek. Mum, ka-tiyyen üflenerek, dinlendirilmez. (Bunda Hacı Bektaşî Veli'nin çerağa üfleyince bütün Rûm erenlerinin çerağlarının dinlenmesi le-jandı ile ilgili bir incelik vardır).
- **Düşkün:** Yol terbiyesine aykırı, suçlu kimseye denir. Alevi-lerde çoğunlukla para cezası keserler. Bektaşilikte peknâdir düş-künlük olur.
- **El-etek tutmak:** Bir uyarıcıya bağlanmaktır. El-ctek sahibi: bağlanmış kimse: Nasib alma töreninde bir el mürşid elinde, diğeri mürşid etegindedir. Bundan kinâyedir.
- **Er:** Edeb ve erkâna (Töre) ye saygılı, nefsine boyun eğmeyen kimse.
- **Erenler:** Gerçeğe ermiş. Olgun kimse. Bektaşî. Mürşid "Baba erenler" denir. Evliyâ= ermişler hakkında "Gerçek erenler" deyimi vardır.
- **Göçmek:** Ölmek, Hakka yürümek. Kalıbı dinlendirmek.
- **Gönül koymak:** Kırılmak, darılmak.
- **Gülbank:** Özellikle uyarıcının, törenlerde okuduğu Türkçe dua tarzında düzenlenmiş cümleler. Çerağ gülbanki sofrâ gülbanki gibi, Farsçada (Gül sesi) demektir.
- **Hora geçirme:** Yemeği yemek. Horden: Farsçada yemek de-mektir. Yenenin hoşâ gittiğini ifade için: (Hora geçti) denir.
- **İcâzet:** İzin anlamınadır. Biryerden ayrılırken okunan terce-mana da İcazet tercemanı derler. Bir de Dedebaba'nın bir Baba'ya verdiği Baba'lık belgesine icazet denir.
- **İsmail:** Gönül'dür ki, Tanrı, son-ucu onu diri bıraktı. keza: Cennet'te gönüldür.

- **İsm-ü a'zam:** İnsan'dır.
- **Kan almak:** Küçük abdest bozma anlamına kullanılır.
- **Kaygusuz:** Pilâv'ın adıdır. Kaygusuz'un Mısırdan mürşidi Abdal Musa Sultana pirinç yollama menkibesine dayanır.
- **Kurban:** Nefistir. Nasip almağa da kurban olmak derler.
- **Kurban tıglamak:** Kurbanı kesmektir. Tiğ-farsçada kılınc demektir.
- **Lokma:** Yemek demektir. Yemek yiyelim, yerine: Lokma edelim, Lokma görelim, derler.
- **Mangır:** Para, mangır, paranın en adisi, en ufak bölümüdür. Bu deyimde parayı aşağılık görme ifadesi vardır.
- **Mi'râç:** İsteklinin nasib almasıdır. Peygamberin Tanrı yüzünü, Hak yüzünü görmesini temsil eder.
- **Nazarım:** Nazar Bakış demektir. Bektaşiler : Ehl-i dilin nazarı toprağa gevher eder" diye nazara değer vernişlerdir. Bakış ile güzellik görülür. Yine onunla aşka ve gerçeğe varılır. Pir nazar ile, yani insanı olgunlaştıran bir bakışın himmeti, yardımını ile Can'ın da gözü açılır. Ondan sonra bakma "Görme" haline döner. Bektaşiler, karşısındakine "siz" sözü yerine "Nazarım" derler. (Görüşü benim gibi olan" demeğe gelir.
- **Nefes:** Didaktik Bektaşî şiirlerine verilen addır.
- **Nezir:** Bütün yollarda kullanılan bir terimdir. Adak, armağan anlamındadır. Uğur olsun, bereket olsun diye mürşide verilen hediyeye de nezir derler.
- **Örtmek:** Kapamak, ağzını ört, kapıyı ört derler. Kapa sözünü kullanmazlar.
- **Paymançe:** (pây-Mâçân): Mürşit karşısında yalvarmak duruşudur. Ayaklar mühürlenmiş, kollar göğüste çapraz baş öne eğik duruş.
- **Safa-nazar:** Uyarıcının yol evladına olgunlaştırıcı, onun gözünü açıcı bakışı, ilgisidir. Evladın da evrendeki her nesneye vahdet (birlik) gözü ile bakması'dır.
- **Sâkii:** Ayn-ül-cemde Şeker serbeti dağıtana denir. Muhabbet sofrasında üçleme denilen üç yudumluk içki'yi dağıtmaya görevli olana da sakii denir. Daima erkeklere verilen bir görevdir. Dergahın içme ve kullanma suyunu taşıyan dervişe de (Saka) denirdi.

- **Simâ (Samah):** Saza ve Zâkirin okuduğu nefese uyarak yapılan kutsal, dini dans.

- **Seyyah çıkarmak:** Seyahat vermek. Bir derviş veya câna bir haberin ulaştırılması, ziyaret için verilen görev. Töreye uymaz iş yapanlara da bir süre için dergahtan uzaklaştırılmak, sürgün etmek için verilen ceza.

- **Sırlamak:** Bir Hakka yürüyeni toprağa gömmek. Yanan bir mumu söndürmek. Bir şeyi söylememek, gizlemek anlamına da gelir.

- **Simat (Somat),:** Sofra demektir. Kutsal sayılır. Bektaşiler Sofra Alinin, mihman Ali'dir) derler.

- **Soyunmak:** Bir dergaha, bir mürşide intisap etmek. Nasib almağa gelmek. Dünya ile ilgisini kesmek, onu üzerinden atmak anlamındır.

- **Taylasan:** Halife babalar ve dedebabanın sarığının sağ tarafından omuza doğru sarkan bölümü (Mevlevi sikkelerinde sol arkadan sarkıtırlar).

- **Tûbâ:** Kökü yukanda, dalları aşağıya sarkan ağaç. Bu, insandır.

- **Vahdet:** Uyumak. Yalnız kalmak anlamına da gelir.

- **Yeşil yaprak:** Niyaz, nezir, adak. Mürşide gönül almak kabilinden teberrüken sunulan armağan'dır.

Bektaşî ve Alevilerde Sayılar, Renkler ve Kokular

- **BİR-** Yarattıcı- yaşattıcı- öldürücü olan Allah'tır, tektir. Vahdaniyet (birlik) sembolüdür (Söz bir, Allah bir), (Yol bir).

- **İKİ-** Tanrıdan gayri herşey = Mâsivâ'dır. Tanrıdan gayri her nesne çifttir.

(Asıl sayılar da üç ile dokuz arasında olanlardır. Bunlardan altı, tam sayı kabul edilir. Bölümlerinin toplamı yine altı eder. Öteki sayıların bölümlerinin toplamı bir eksik veya artık çıkar. Bir de dokuz sayısının birden dokuz kadar olan çarpımları sayılarını toplayınca yine dokuz katlandır. Bu yüzden dokuz (Mutlak sayı) denir). Şimdi diğer sayılara bakalım:

- **ÜÇ-** a) Üçlemdeki Allah, Muhammed, Ali.

b) Bektaşî terbiyesindeki: Eline-Diline-Beline formülü (ki bu sözlerin baş harfleri, Arap harfleriyle yazılışında; Edeb olurdu). Edeb bir tâc imiş nûr,u Hudâdan-Giy ol tâcî emin ol her belâdan.

c) Mürîd-Rehber-mürşîd (İstekli -yol gösterici-Uyarıcı).

D) İnsan terbiyesinde: Evde aile terbiyesi, okulda öğretmen terbiyesi, işinde amir terbiyesi Eskiler bu sonucuya değer verirdiler. Bir çırağın iyi bir usta elinde, bir me'murun iyi bir amir elinde iyi işleneceğini söylerlerdi). Bütün bunların üzerinde de irfan kazanmak için Mürşîd terbiyesi esastı.

-DÖRT- a) Ehl-i beyt: Hz. Peygamberin ev halkıdır ki, kendisinden gayri bunlar: Kızı Hz. Fatıma, Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin damadı Hz. Ali'dir. Bunlar üzerine birçok ayet ve hadisler söylenmiş olup, Bektaşîler, bu dört kişiye (Çihâr yâr) derler.

b) Dört kapı: Şeriat - tarikat - marifet - hakikat.

c) Dört unsur: Toprak - Su - Ateş - Hava.

d) Dört melek: Dört - Resul, Dört - Kitab

e) Dört yön.

f) Dört lezzet: Acı - Tatlı - Tuzlu - Ekşi.

- BEŞ - bence-i Al-i abâ Ehl-i beyt ile birlikte Hz. Muhammed. Bir elin Beş parmağı. Arab yazısıyla Allah biçimindedir. (Baş parmak: Hz. Ali, orta parmak: Hz. Fatıma, yüzük parmağı: Hz. Hasan, serçe parmağı: Hz. Hüseyin).

"Nâm-ı Ahîned nusha-i îcâd'da b-ism-illâh'tır.

pence-i âl-i abâ anıyle sırrullâh'tır."

Keza. Bektaşîlikte: Muhibb. Derviş, Baba, Halife, Dede-baba olarak beş derece vardır.

- ALTI- Tam sayıdır. a) Allah - Muhammed - Ali - Fatıma - Hasan - Hüseyin) altı varlık olarak bilinir.

b) Tivratta kainatın altı günde yaratıldığı bildirilmiştir.

c) Bal peteği altı köşe olup, Bektaşîlikte Bal veren arı: Mürşîd.

Bal: Mürşîdin verdiği irfân, sır'dır.

d) Baba= Mürşîd= uyarıcı Edced hesabıyla Altı'dır.

e) (Allah), (Hilal), (Adem-Havva) Ebced hesabıyla 66'dır.

f) Kur'ân-ı kerim'in âyet sayısı: 6.666'dır.

g) Kur'ân-ı Kerim'in 114 suresinin sayılarının toplamı 6 dır.

- **YEDİ**- a) Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye: (Yâ Ali!. Sende bulunan yedi sıfat, toplu olarak başkasında bulunmaz. Kimse sana ahirette:

- Bizde de bu sıfat vardı, diyemez, buyurmuştur.

b) Gök kuşağı (alâim-i semâ) = Fatma ana kuşağı, yedi renklidir.

c) Renkler, genel olarak, yedi tanedir.

d) İnsanın başında yedi tane delik vardır.

e) Ümm-ü kitab = Kur'anın anası, Fatiha-tül-kitab = Kur'anın başlangıcı denilen Fâtiha sûresi yedi âyettir Bektaşiler ve diğer mistikler, bu sureye (Seb'al-mesânî) de derler (Sab'a = yedi, Mesânî = mesnâ'nın çoğlu, bir şeyin katı demektir. Namaz Rek'atlerinde tekrâr olunduğu için Fâtiha suresine bu ad verilmiştir).

f) Günler yedidir.

h) Ney = Ney'de bulunan delikler de yedi tanedir. Nay da kâmil in-san = olgun, erğın insan sembolüdür.

-**SEKİZ**- a) Cennetin sekiz kapısı vardır,sekiz derece üzerindedir, sekiz adı vardır.

b) Kur'ân-ı Kerim'in-baş harfi (B) = Beslemenin B'si: son harfi de Nâs sûresinin son harfi olan (S) =sîn harfidir. Ebcedle bu ikisi 62 eder (6+2=8). Bu iki harfle meydana gelen kelime: Bestir. Yeter, kâffı anlamındadır. (Burada Hurûfî etkisi görülüyor).

- **DOKUZ**- Aded-i küll'dür Tüm sayı).

a) Adem, ebcedle 45 olup sayılarının toplamı (4+5=9) dur. Adem, tüm sayıda tecellî etmiş, açığa vurmuştur denilebilir.

b) Adem, zühal burcundadır. Zuhal'de ebced hisabiyle 45 olup sayıları toplamı dokuzdur.

c) Çift dokuz olan 99. Esmâ-i hüsnâ. Tanrı adları sayısıdır.

d) Bir insanın sol avucunda, Arab sayıları ile (81), sağ avlusunda ise (18) şeklinde çizgiler vardır.

Bunların herbirinin sayıları toplamı dokuzdur. İkisini toplarsanız çift dokuz = 99'dur.

e) Tesbih taneleri 99'dır.

Bunlardan başka 12, 14, 17 sayıları üzerinde de durulur. Bunları da arz ediyorum:

-ONİKİ- Bu sayıya (altın zincir) de denilir.

a) Yolun altın zinciri olan oniki imame işaretir (Hz. Ali-Büyük oğlu Hz. Hasan-Küçük oğlu: Hz. Hüseyin Hüseyin oğlu İmâm Zeynel- Abidin -onun oğlu Muhammed Bâkır onun oğlu Ca'fer Sâdık-onun oğlu Mûsâ Kâzım- onun oğlu Ali Rızâ- onun oğlu Muhammed Taki- onun oğlu Ali Naki- onun oğlu Hasan Askerî- onun oğlu Onikinci İmâm Muhammed Mehdi).

b) Tâc oniki terklı (dilimli) dir. Tacın tepesinde hakikat noktasında (gül veya mühür denen yuvarlak) toplanması Allahın birliğine işaret sayılır.

c) Nasib alanın oniki huyu açık oniki huyu kapalı gerek.

d) Aylar oniki, burçlar oniki'dir.

e) Arab harfleriyle yazılışında (Lâ ilâhe illâllâh). (Muhammed resulul âh). Aliyy-ün veliyyullâh cümleleri oniki harf ile yazılır.

-ONDÖRT- a) Ondört Ma'sûm-u Pâk (Bunlar Oniki İmâm'ın küçük yaşta zehirlenerek veya katledilerek şehid edilen yavrularıdır).

b) Arab yazısında ondört yazı şekli vardır: Kûfî, Sülûs, Nesih, Reyhânî, Muhakkak, Tevki, ince tevkî (Hatt-ı icâzet), Dîvânî Celî, Divânî, Rık'a, İcâ-Ta'liyk Nes-ta'liyk, Dîvâze).

c) Bir elin parmaklarında ondört kuraat (okunuşu) tarz ve usulü vardır.

- ONYEDİ- Hz. Ali, oğullarından onyedisine kemer bağlamıştır. Ayrıca Onyedi savaşı daha vardır ki bunlara da kemer kuşatılmıştır. Bunlara 17 kemer-best'ler derler.

Üçler dü âlemde (iki cihanda) birliğe yetti.

Beşler de onların dâmenin (eteğini) tuttu.

Birlik lokmasını yediler yuttu.

Dâmeni pâk olan pirlerde birdir.

Ondört ma'sûm-u pâk, oniki imâm.

Onyedi kemer-best cümlesi tamam (İlhâmî).

RENKLER: Bektaşiler Beyaz rengi Hz. Muhammede, Al rengi Hz. Aliye, Siyah-ı Hz. Fatımaya, Açık Yeşil ve Sarıyı Hz. Hasana,

açık kırmızı pembe ve yeşili Hz. Hüseyine nisbet ederler. Hz. Muhammed Cuma günleri Yeşil, savaşta siyah, öteki günler beyaz sanki taşırılmış. Hz. Ali: Savaşta Kırmızı, bunun dışında Beyaz sararlamış.

Koyu sarı renk Fatma ana ve sarı kız sembolü olarak kullanılır.

Bektaşiler mavi rengi sevmezler, bu rengi Melun Muaviye ve Yezit kullanırmış diye inanırlar.

Eski Türklerde de dört yön dört renkte ifade edilirdi. Doğu: Gök, Güney: Kızıl, Batı: Ak, Kuzey: Kara idi. Göklerin kutsal dört hakani bu renklerle ifade edilerek, Gökhan, Kızılhan, Akhan, Karahan diye adlandırılırdı.

Türklerde iki kısmının özel renkleri vardır: Ak-Kara...Ak-Budun, Kara-Budun, Akkoyunlu, karakoyunlu...Gök tanrı: Ak veya Mavi yazgız yir (Toprak) Karadır. Merkezi ise her zaman kırmızıdır.

Türkmenlerde halk kara çadırdadır, şerefli olanlar ak çadırdadır, beyler: kızıl çadırdadır oturdu. Kemal = olgunluğun rengi kızıldı. Kırmızı, Türkmen (Büyük Türk'e göre Mesküde = Ülkü rengidir. Ülküdeki kızıl alma'nın kızıl olması da buradan geliyor.

Gök, Baba; Yer, Ana sayılırdı. Vatana Anavatan denişi neden geliyordu?

Denizin kaplamadığı toprak kısmına kara denilmesi de bu eski düşünceye uyur.

Kokular:

Gül kokusu: Hz. Hüseyne. Sebboy: Hacı Bektaş Veliye, çeşitli güzel kokular da Hz. Muhammed'e Hz. Ali'ye nisbet edilir. Günlük konusu da iyi ruhlara delâlet eder

ESKİ BEKTAŞİLER

Burada Bektaşilik mezhebinin düşünüş, inanış ve kutsallığını kabul ederek Bektaşiliğe intisabetmiş kimselerden bazılarını tanıtaçağım. Bunları Hakk'a yürümüş olanlarından seçtim yürüyen ruhları sevinçte olsun...

Onlar gibi bu mezhebe bağlanmış fakat hâlen yaşamakta olan

zevâta da Hakk erenler uzun yıllar şenlik ve esenlik versin.

Bu isimler arasında belki Bektaşî olduklarını bildikleriniz olacaktir. Fakat, bazılarının adlarını görünce de şaşıracaksınız. Bu listeye binlerce isim koymak mümkündü...Bir fikir verebilecek kadarını alfabetik olarak sunuyorum.

- **Abdül Bey:** Kaamûs-ül-â'lâm yazarı Şemseddin Samî Beyin büyük kardeşi (1255-1310 rumî). Merdivenköy'de medfun. Beş erkek kardeşini yetiştirmiş. Yanya ve Preveze'nin Yunanistan'a verilmesi için çok çalışmış, Berlin Kongresinin uygun görmesine rağmen buraları Türkiyede bıraktırmayı başarmıştı.

- **Ahmet Rasim Bey:** Yazar (1864-1932). Dâr-üş-şafakayı birincilikle bitirmiş, gazetecilik yapmış, neş'eli bir zât idi. Bizde fıkrâ yazarlığının öncüsü olmuştur. Tarih kitabı da yazmıştır. Şair ve müzisyen idi. Birçok besteleri hâlâ radyolarımızda icra edilir. Karikatüristler, kendisini içki fıçısı şeklinde çizerlerdi. Balıkpazarı meyhanelerinin müdavini olmakla beraber, oralara gidişi ol alemi incelemek ve yazılarına konu bulmak için olup zannedildiğinin tamamen tersine, gayet az içki içerdi. 1927 de İstanbul meb'usu oldu. Yazılarında halka inmiş, onun yaşayış gelenek ve gerçeklerini pek güzel göstermiştir. 22 Eylül 1932 Çarşamba günü İstanbulda Heybeli'de Hakka yürümüştür. Oğlunun adını Mazlum Cân koyması da. Hz. Hüseyin Kerbelâ'da gördüğü zulmü îmâ yolundadır.

- **Aker, Cavit (Batraklık zade):** 1889 da Muğlada doğmuştur. Kara ağaç dergâhında Hüseyin Zeki Babadan nasib almıştır. Jandarma subayı olup, Muğlada gazetecilik ve yazarlık yapmıştır. Muğla Milli Mücadele Tarihini yazmıştır. İbrahim Gülşeni Ömer Gülşeni Ömer Ruşenî, Turgud Reis, Antik şehirler hakkında kitapları vardır. Son yıllarında Aydında otururdu. Şiir de yazardı. 8 Mayıs 1961 de Aydında Hakka yürüdü. Son hizmetleri Fakir tarafından yapıldı.

- **Akeren, Feyzi (Baba), Avukat:** Bir zaman Denizli'de çalışmış, sonra İzmir'de Hazine avukatı olarak görevde iken Hakka yürümüştür. Halife Hacı Hüseyin Mazlumî Baba oğlu Mümtaz Bababalım (sonradan Baba), Denizli Asım Kırıtöğlü (Baba), Eski Vâlilerden C. Bardakçı, Dr. Ekrem Hayri Üstündag (Sağlık Bakanı oldu)ın rehberliklerini yapmış bu zevât Selman Cemâlî Baba'dan nasib almışlardır.

A. Menderes, İzmir'de okurken onun velisi idi, sonradan Feyzi Baba'dan nasib almıştır.

- **Ali Paşa, Tepedelenli:** Epirde vezir rütbesiyle bulunan Ali Paşa 33 yıl oraları idare etmiştir. Dergahları, o toprakların Türk kalması konusunda bir kilit, noktası gibi tutardı. Şemîmî Baba adında bir zâttan nasip almış, sonradan bu zâta Akça hisar (kruje) da bir dergâh yapmıştır.

- **Arif Hikmet (Hersekli):** Dîvan sahibi şair. Hersek valisi, İstolçalı Ali Paşa Zade Zülfikaar Nafiz paşanın oğludur. 1839 da Mostar'da doğdu. Basılı Divanının başına hâl tercemesini ibn-ül-Emin Mahmûd Kemal merhûm yazmıştır. Burada her mesleğe girmiş, mayhanelerde oturmuş, camilerde, tekkelerde yatmış olduğunu ve (Hubb-u ezelnin, aşk-ı hakikinin ne olduğunu anlamağa çalışmış erbâb-ı sülûk ile düşmüş kalkmış birçok esrâra vakıf olmuş) bulunduğunu yazar. Bu şair zât, yine Bektaşî olan Namık Kemal, Ziya Paşa, mersiyyeleri ile meşhur Kâzım Paşa ile Lâlelide Çukur çeşmedeki evinde her salı akşamları toplanıp muhabbet ederlerdi. Evinde arakiyyesi başında, Hayderiyyesi sırtında oturduğu meşhurdur. Evvelâ Kaadirî olmuş ise de sonra Kara ağaçta Hasib Baba dergâhına bağlanmıştır. Mayıs 1319 çarşamba günü Şehzade başındaki evinde Hakka yürümüştür.

- **Asım Kerimi (Baba):** 1851 İstanbul doğumludur. Aydın posta Müdürü iken 15 Eylül 1315 (1920) de Hakka yürümüştür. Aydında Topyatağı altındaki sırtta, o zaman dergâh olan evinin bahçesinde medfundur. İyi bir şairdir. Ankarada Demek dergisinde (C: I, sayı: 7. Mayıs 1962) ve Aydında Günaydın gazetesinde (22 Şubat 1962; Ocak 1987 de Ankara, Türk Kültürü dergisinde say: 285'te hayatı ve eserlerinden örnekler yayınlamıştım. Divanı Aydın yangınında yanmış sanılıyor. Kendi el yazısı ile olan nushasını buldum. Müsait zamanda yayınlanacaktır. Bektaşî şairidir.

- **Baykal, Ali Naci (Dedebaba):** Hidayet Hanım ve Kadri Beyin çocukları olarak doğmuştur. 1336 yılı ocak ayında pirevinde Salih Niyazi Dedebabadan nasib almıştır. Halife Hacı Hüseyin Mazlumî Babadan Babalık icazeti ve yine Salih Niyazi Dedebaba Tirrana giderken Dedebabalık makamına A. N. Baykal Babayı vekil Ta'yin etmiştir. S. Niyazi Dedebabanın şahadetinden sonra, usul v e erkân ile asaleten Dedebaba seçilmişlerdir.

Fevkalâde Halîm, selîm, terbiyeli, kibar zât idi. Adanada P.T.T. Başmüdürlüğü, sonradan Teftiş kurulu başkanlığı yapmıştır. Emekli olarak Ankarada otururdu. 13 Temmuz 1960 Çarşamba günü akşam saat 21.10 da Hakk'a yürüdüler. 15 Temmuz günü (20 Muharrem 1380) Ankarada sırlandılar.

Eşi, Huriye Baykal Ana Bacı Sultan da kendilerinden bir müddet önce, 11/12 Kasım 1958 de Hakka yürümüşlerdi Her ikisinin de Kitâbeleri ve Vefât tarihleri Fakiir tarafından yazılmıştır. Çok değerli evlad ve torunları halen hayattadırlar.

- **Beyazıt II. Sultan**): Hakim, Selim, sanatsever bir padişah idi. Vali iken Amasyada tanıdığı Hattât Şeyh Hamdullâhı, padişah olunca, İstanbula getirmişti. O yazı yazarken mürekkebin hokkasını elinde tuttuğu meşhurdur. kendisi de ünlü bir Hattât, meşhur bir okçu, İstanbul boğazını ilk defa yüzerek geçen bir yüzücü idi. 1509 yılında hükümdarlar gibi karşılanan Balım Sultandan. Çinili köşkün büyük salonunda meydan açılarak nasib almıştır. Veli lakabıyla anılırdı. Adil mahlası ile şiirler yazardı. Oğlu Yavuz Selim tarafından tahttan indirilmiş mensub olduğu Dimetokadaki Kızıl Deli Sultan dergâhına çekilip ibadetle meşgul olmak üzere oğlundan izin istemiş, oraya giderken yolda, Yavuz Selim tarafından zehirletilerek şehid edilmiştir. Bektaşî olan ikinci padişaktır.

- **Bölübaşı, Rızâ Tevfik**: Filozof, Tıp Doktoru. 1868 de Cisir-i Mustafa Paşa'da doğmuştur. Galatasaray, mülkiye ve tıbbiyede okumuştur. Ateşli bir vatan perverdi Edime mebusu olmuş, siyasete birçok işlere girmiş, bir süre yurt dışında kalmış, Türkiye'ye dönmüş ve 1949 da Hakka yürümüştür. Şair Edip Harâbî'den nasib almıştır. Şiirlerini (Serab-ı ömrüm' adlı kitabında toplamıştır. Güzel nefesleri vardır. Sekiz dil bilir, çok güzel taklid yapardı.

- **Cezayirli Hasan Paşa** (Sadr-ı A'zam): 1152 de kahramanlığı görülerek Kaptan Paşalığa getirilmiş, Limni adasını almış, Çeşme önünde Ruslarla savaşmıştı. Altın çelenk ve Gâzi ünvanı verilmiş, sonra 1204'de Sadr-ı A'zam olmuştur. Şumnu'da kendi bina ettirdiği Bektaşî tekkesi civarında sırlanmış olduğunu Kaamûsül-a'lâm yazar.

- **Cimcoz, Esad, Dr.**: İzmirde idi. Eski Sağlık Bakanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ ile birlikte Narlıdere'de Selman Cemâli Babadan nasib almıştır. Rehberi Hüseyin Hüsnü Erdikut Baba'dır.

- **Erdoğan, Ziyaeddin, Dr. (Baba)**: Üsküdar'da icâdiyyede otu-

rudu. Pek bilgili bir zattu. Pek güzel keman ve kemençe çalardı. Gençliğinde Şehzade Ziyaedin efendinin müzik arkadaşlığını yapmıştır. 1941 de Çiçek salgını dolayısıyla, Sağlık Bakanlığından görevli olarak, D. Bakıra geldiğinden (Dr. Sadreddin Bey de Selman Cemâli Baba evladı. Bektaşî idi). Güzel nefesleri vardır. Aslen Yozgatlı ve Çapanoğullarından idi. Babası Necmi Bey de Bektaşî Baba'sı idi. Oğlu, bugün İstanbul Radyosu saz san'atkârlarındandır. Erdoğru Baba, kurtuluş savaşında yararlık etmiş, ATATÜRK'ün dostu idi. 1958 başlarında Hakka yürüdü.

- Erensel, Dr. Hasan Ragıb (Baba): İnsanlık ve olgunluk örneği bir Bektaşî idi. 1881 de Köprülü'de doğmuş, küçük yaşta nasib almıştır. Atatürk'ün çocukluktan beri arkadaşı olub Çanakkale ve kurtuluş savaşlarında daima beraber olmuştur. Çanakkale savaşında, hemşire olarak kendisiyle cephede çalışan eşi bir bomba isabeti ile şehid olmuştur. Bu olayda, kendisini o gün ziyarete gitmiş olan sayın Naki Cevad Akkerman da orada imişler. Fakiire yazdıkları bir mektuplarında: (Parçalanmış cesed parçalarını gözyaşları içinde elimizle toplamıştık) diye yazmışlardı. Dr. Erensel, Atatürk'ün vefâtına kadar köşk'ün doktorluğunu yapmıştır. Ata'nın vefatlarından sonra Ankara Devlet Demiryolları. Türk Kuşu doktorluklarında çalışmış. C. Bayar zamanında yine Riyaset-i Cumhur hekimliği yapmış ve bu görevde iken 26 Ocak 1953 de Ankara'da Hakka yürümüştür. Bir oğlu mimar Mühendis, bir oğlu Doktordur. Ana dili gibi Almanca, Fransızca, Rusça bilirdi. Sonradan İngilizceye çalıştı ve öğrendi. Bir edebiyat lügatı hazırlamakla meşguldu. Ankara Numüne hastahanesinde bulunduğum zamanlar, Çankaya'daki evine ziyarete giderdik. Ud, saz çalar ney üflerdi. Tatlı bir sesi vardı. Atatürk kendisine bazan nefesler okuturdu. Tanburacı Osman Pehlivan'ı evine almış kaprislerine dayanmış, ondan saz çalmayı öğrenmişti. Saz çalmaya fakir de kendilerinden başladım. Yine nây üfleme aşkına da... Fakiire çok güzel Mansûr ve nısıfyyeler hediye buyurmuşlardı.

Ankara'da herkes onu tanır severdi. Fevkaledede mütevazı idi. İyi kalbli idi. Sokakta bir fakir hastaya rastlasa hastaneye getirir, yatağına yatuncaya kadar izler, ayrılırken de yastığının altına cebindeki üç-beş lirasını bırakırdı. İyi oluncaya kadar da ilgilenirdi. O zamanki servis şeflerinin hepsi kendisini tanırlardı, severlerdi. Buna

karşılık, biroğlunu İsviçre'de okuturken maddi sıkıntı içinde idi. Çankaya'dan aşağıya yayan inerdi.

- Eşref (Şair): Ünlü taşlama şairi Eşref (1847-1912) tanınmış Bektaşilerdendi. Kaymakamlık, Vali Muavinliği yapmış, padişaha jumal edilip hapse girmiş. Bir zaman Avrupaya kaçmıştı. Meşrutiyette döndü. İzmir'de Rûhi Bey Baba'dan , Teyfik Nevzad ve pıçakcı zade Hakkı Beylerle birlikte nasib almıştır. Abd-ül-hamid ile mel'un Yezid arasında bir nisbet kurarak yazdığı şu kıt'ayı okuyalım:

*Her iki hûn-riz'in âsırında döküldü gerçi kan
Kapladı yer yer zemini Hûn-u mazlûm-u şehîd
Bunda isrâr eylerim Allaha da versem hisab:
Bir Hamî'de denk olur ancak iki tâne Yezid..
(Ebced) hisabile Hamid=62, Yezid=31 dir).*

- Fuzulî (Şair): Meşhur Bektaşilerdendir. Kerbelâ'da oturmuş, orda Hakk'a yürümüş, ve Hz. Hüseyinin yakınında bir yere sırlanmıştır.

Abd-ül-mü'min Babanın dergahında çerağcı olduğu biliniyor. Her akşam Hz. Hüseyin makamına çerağ götürür. Kapıda bekleyen Seyyidler onun getirdiği çerağdan ellerindekini uyanırlar ve hepsi birlikte Merkad-i mubâreke varır, çerağları şamdanla yerleştirir, akşam gülbanksı çeker, niyaz edib dönerlermiş. Ehl-i beyt ve soyu için yazdığı Hadika'sı Muharrem mâteminde Bektaşilerce hala okunur.

- Hâşim Bey (Bestekâr): - (1814-1868). Mezar taşında da (Tariyk-i nâzenin müntesiblerinden) diye yazılıdır. Bir çok nefesler de bestelemiştir.

Hattuza, Dr. Sadreddin: Ankara'lı olup babası da Bektaşî idi. Selman Cemâlf Babadan, Dr. Esad, o zamanki İzmir Valisi Aziz Bey beraber nasib almışlardır. Vatan-perver ateşli, cevval bir zât idi. Birinci Dünya Savaşında, Kurtuluş Savaşında hizmet etmiştir. Giresun'da Kaymakamlık etmiş, Pontoscularla uğraşmıştır. Kars Meb'usu İzmir-Aydın Parti Müfettişliği Diyarbakırda 1. Umumi Müfettişlikte Sağlık Müşavirliği yapmıştır. Orada (1361 hicride) Hakka yürüdü. Son hizmetlerini Fakiir yaptım phlebitis'ten yatı-

yordu. Görevle orada olan Dr. Z. Erdoğan (Baba). Yine o sırada orada yedek subaylığını yapan Bestekâr Osman Nihad Akın ile her akşam yatağı başında toplanır, müzik yapardık.

- **Kâzım Paşa (Mersiyyeci):** Tanzimat devrinde yaşamış iyi bir şairdi. Musa Kazım, 1237 (1821) de Konîçe'de doğmuştur. Okumuş, devlet hizmetine girmiş, sonra mesleğe geçerek Livâ kâtibi olmuştur. Harb sınıfına geçerek Ferik rütbesine kadar yükselmiştir. (Ağt)ları Bektaşî edebiyatının eşsiz örnekleridir. Aynı zamanda taşlamacı idi. 1889 da İstanbul'da Hakka yürüdü. Taşlamaları yüzünden birkaç defa, Padişah tarafından dikkâtî çekilmiş ise de bundan vaz geçememiştir.

Harem ağası, Kadın efendilerden birinin yaptırdığı abdesthâne için kitabe yazmasını rica ettiğini söyleyince şunu yazdı:

*Kadın yaptı bu hayrâtı,
Kişi râhât ede tende
Yolum uğrar da geçersem
Edem hayrâtına ben de.*

Üsküdar'da, hazır cevap olan Aziz Efendi eşeğine binmiş giderken, Hüdâî dergâhından çıkıp Doğancılara doğru yürüyen Kâzım Paşaya rastlar. Şaka diye eşeğine: - Öp paşanın elini der. Paşa hiç bozmadan, elini eşeğin ağzına uzatıp, öptürür gibi yaptıktan sonra: - Aziz ol! der.

- **Kolaylı, Neyzen Tevfik:** Onu tanımayan yoktur sanırım. 28 Ocak 1953'te, 70 yaşında Hakka yürüdü. Sade dille çok güzel şiirler, nefesler, taşlamalar yazmış, serâzâd yaşamış, kendisi kendisine benzer bir zâtı. Şiirlerinin lirik ve insancıl tarafları vardır.

İstanbul'da, Sütlüce dergahı post-nişini Münir Baba'dan nasib alarak Bektaşî olmuştur. Çok tatlı Nây üflerdi. Birkaç defalar kendisini dinlemek nasib oldu.

- **Kum, Naci (Baba):** 1314 H. (1896) da Seydişehirinde doğdu. Kum Ahmed oğlu Hafız Mehmed efendinin oğludur. Annesinin annesi tarafından Bektaşiler vardır. Hırka-i Şerife'de oturan Üsküb-lü Süleyman Turâbî Baba'dan nasib almış, rehberliğini Yalvaçlı Tevfik Baba yapmıştır. Salih Niyazi Dedebaba'dan icazet alarak Baba olmuştur. Kemâlnâme adlı Milli destan yayınlamıştır. Eserleri, şiirleri vardır.

- **Mehmed Ali Aynî (prof.):** Dinler Tarihi Profesörlüğü yapardı. Tasavvuf konusunda eserleri olan, Milletlerarası ün sahibi bir bilgindir.

- **Muallim Nâcî:** Asıl adı Ömer'dir. Bektaşiliğe intisabedince bu adı bırakmış. Nâcî (kurtulan) adını almıştır. 1850 de İstanbul'da doğmuş, babası ölünce annesiyle Varna'ya gitmiş dayısı tarafından büyütülmüştür. Öğretmenlik yapmış. Hariciye Nazırı Said paşanın yanında çalışmıştır. Arabca, Fransızca bilirdi. Gazetecilik, Galatasaray'da, hukuk mektebinde hocalık yapmıştır. Musiki üstadlarımızdan Niğâr Hanımın babasıdır. Naci iyi bir hattâttı, sülûs ve ne-sih yazıda usta idi. İcazetnâmesini kendi elile tezhib edecek kadar da bu san'atı bilirdi. 25 Ramazan 1310 (1892) Çarşamba günü Hakka yürümüştür. Divan yolunda Türbe bahçesinde sırlanmıştır. Çok eser vermiş, Vatansever, merd, doğru sözlü bir zâttı.

- **Nâmîk Kemal:** Asıl adı Mehmed Kemaldır. 21 Aralık 1840 da Tekirdağ'da doğdu. Dedesi ile çok yer gezmiş. İstanbul'a gelince Hersekli Arif Hikmet ve Leskofçalı Galib beylerle tanıştı. 1862 de Şinası ile tanışınca görüşünde bir genişleme oldu. İstibdad idaresi ile savaştı. Parise kaçtı, geri dönünce gazete çıkardı. Magosa'ya sürüldü. Sonra Anayasa'yı hazırlama konitesine alındı, yine habse-dildi. Sürgün olarak Midilli Mutasarrıfı oldu. Rodos ve Sakızda da Mutasarrıflık etti. Sakızda, 2 Aralık 1888 de pneumonia'dan Hakka yürüdü. Bolayırdı Süleyman Paşanın yanında sırlandı. Ateşli şiirle-ri elden ele gizliden okunur vatansever bir şairdi.

- **Noyan, Kurtcebe, General:** Ordu kumandanı idi. Denizlide Tevfik Baba'dan nasib almıştır (yaklaşık olarak 1922 de). Tanın-mış, değerli kumandanlardandı.

- **Samih Rifat Bey:** İstanbul'da 1874 de doğdu. Dergilerde yazı yazmış, Mutasarrıf, 1912 de Konya Valisi oldu. Açık dille temiz şi-irleri vardır. İlk dil kurultayında reislik yapmış, Milli Mücadelede, halk hatibi olarak çok hizmet etmiştir. Maarif Vekili Müsteşarı, 1923 Çanakkale Mebusu olmuş, 1932 de Hakka yürümüştür Karaa-ğaç dergahı post nişini Hüseyin Zeki Baba'dan nasib almıştır. Gü-zel nefesler de yazmıştır. (Yaslı gittim şen geldim-Aç koynunu ben geldim) diye başlayan şiiri ve (Aydın güzel Aydın-keşke yanıp yıkılaydın) şiiri çok yayılmıştır.

- **Saydam, Dr. Refik:** Eski Başbakan ve Sağlık Bakanı. Ada-

na'da Feyzi Baba'dan Nasib almıştır. Feyzi Baba Ankaraya geldimi Başvekâlete telefon eder, bulunduğu yerin adresini verirdi. Akşam buluşurlar ve muhabbet edilirdi. Doğru,dürüst, özel hayatında da, devlet hizmetlerinde de namuslu kalmış temiz bir Bektâşi idi.

- **Simer, Dr. M. Talat:** Fakirin müsahibim idiler. Yani ikimiz aynı gün Ali Naci Baykal Dedebaba'dan nasib almıştık. Bursa mebusu, Aydın bölgesinde parti müfettişi olarak hizmet etmiştir. Neş'eli, tatlı dilli bir zat idi. Nüktedan'dı. Herkesin yardımına koşardı. Kendisini son defa 9 Mayıs 1964 te Ankara Büyük Sinemada düzenlenen Hacı Bektaş gecesinde Hacı Bektaş Veli hakkında bir konuşma yapmak üzere Ankara'ya gidişimde, 6 Mayıs 1964 de (Çarşamba günü) görüp konuşmuştum. 13 Mayıs 1964 (Çarşamba günü) Hakka yürüdüler.

- **Şemseddin Sami Bey:** Meşhur kamus-ül-â'lâm yazarı. 1851 de Fraşer de doğdu. Çok dil bilirdi. 21 Yaşında İstanbul'a gelmiş, İbret ve Hadika Gazetesinde de makale ,roman, piyesler yazmış dergiler çıkarmış, tercümeler yapmıştır. Günde 13-14 saat çalışırdı. Elliden fazla eser bırakmıştır.

- **Şenozan, Dr. Şükrü:** 1873 de İstanbulda Süleymaniyede doğdu. Doktor oldu. İzmirde Sağlık Müdürü oldu. Beşinci devrede Kastamonu Mebusu olmuştur. Musikiye aşkı vardı. Hafız Mehmed Zekâî Efendi ve oğlu Hafız Ahmed İlhamî (Irsoy), Santo Şikâri efendilerden meşketmiştir. Bestekâr ve iyi bir Nayzendî. Tatlı dilli, Nüktedân idi. Tıp eserleri de vermiştir. Mahur makamından (Gözlerinden içti gönlüm neş'eyi), Sûz-nâk makamından: (Müptelâ-yı derd olan diller devadan geçtiler). Buselik makamından (Gönül harareti sönmez şarab-ı kevserle) gibi şarkıları radyolarımızda hâlâ icra edilir. Fakiir Ankara Numüne Hastanesinde bulunduğum zamanlar özellikle phoniatrie konusunda kitaplar alır, okur, iade ederdi. İyi bir Bektâşi idi.

- **Tâcân, General Necatî:** Uşşaki, Halvetî olmuşlar, sonradan Bektaşiliğe intisab etmişlerdir. 1945-1946 yıllarında kendisi ve sayın eşleri ile Gaziantebde tanışmıştım. Ağır başlı, terbiyeli, tatlı konuşur görevde iken bir kalb krizi ile Hakka yürümüş ve yerine General Cemal Gürsel (Eski Cumhurbaşkanı), Kara Kuvvetleri komutanı olmuşlardı.

- **Tevfik Nevzad Bey:** 1281 (1865) de İzmirde doğmuştur. Bir

kaç dil bilirdi. Edebiyat hocalığında gençlere özgürlük ve doğruluk aşlamıştır. İzmirde Hizmet gazetesini kurmuştur. 1888 de hukuktan diploma almıştır. Kordondaki yazıhanesi (Büyük Yazıhane) diye tanınırdı. 1893 de PARİS'e kaçmış. Hizmet'i orada çıkarmıştır. Dönüşünde rahat bırakılmamış, birkaç defa sürgüne yollanmıştı. Fransa hükümeti kendisine nişan vermiş, Officier d'Academie olmuştur. O zaman Bitliste sürgündü. Geri alınmış fakat yine Şair Eşref ve başkalarıyla Sultanahmed Cezaevine konmuştu. Orada şehid edilmiş ve kendisini öldürdü diye bir yalan haber yayılmıştı. İzmirde Ruhi Bey Baba'dan nasibli idi. Şair Eşref ve Bıçakzade Hakkı Beylerle aynı gece nasib almıştır. Ateşli, millet-sever bir kahramandı.

- **Turan, İbrahim (Baba):** Hacıbektaşlıdır. Babasının adı Bektaşır. 1312 Rumide doğmuştur. Pirevinde ekmek ve kiler evlerinde oniki yıl hizmet etmiştir. I. Kolordu Şark Cephesinde ve Kâzım Karabekir Paşa yanında Milli Mücadele sonuna kadar çalışmıştır. Hacıbektaşta Belediye Başkanlığı, Kırşehir Mebusluğu yapmıştır. Son yıllarda Pîr evinin restorasyon ve müze haline gelmesinde çok emeği geçmiştir. 17 Mayıs 1964 Pazar günü Kızılöz çiftliğinde bir kalb krizi ile Hakka yürümüştür. sayın Prof Dr. Ragıp Üner (Nevşehir Senatörü) Beyefendinin himmeti ile büyük bir merasim yapılarak sırlanmıştır. Vefatından 10 gün önce, fakiir, Hacı Bektaşta idim, görüşmüştük. Tatlı dilli konuksever bir zât idi. Hacıbektaşta kim gitse ilgilenir. İkramederdi. Pîrevi Mihmanevi Babası olarak Ali Naci Baykal Dede baba'dan icazetli Baba idi.

- **Üstündağ, Dr. Ekrem Hayri:** Sağlık Bakanlığı yapmıştır. Tahminen, İzmir'in istidâdından dört yıl kadar sonra. Dr. Esad Cimcozla birlikte, Narlıdere de Muhittin Baba evinde Selman Cemalî Baba'dan nasib almıştır. Rehberi Hazine avukatı Feyzi Akeren Baba idi.

- **Zeyneb Kâmil Hanım:** Sadr-ı âz'am Yusuf Kâmil Paşanın eşi idi. Seyid Battal gazi dergahı Post-nişini Pir Mehmed ve Süccaddin dergahı postnişini Mehmed Şücaaddin Baba'lar İstanbula davet edilerek Hâlen Fen Fakültesi olan yerdeki, eski Zeyneb Hanım Konağında meydan açılmış ve nasib almıştır. Kendisi (Zübde-tün-nisâ)= kadınların seçilmiş diye anılırdı. Mehmed Ali Paşanın kızı idi. Birçok hayrât yapmıştır. adına nisbetle anılan hastane bunlardan biridir.

- **Ziya Paşa:** Erzurumlu Feridettin Efendi oğludur. 1825 te İstanbul'da doğdu. Arabca, Farsça öğrendi. Bâb-ı Alî'de memur oldu. Zamanla şöhreti arttı. Sarayda mabeyn katibi, Zaptiye nazareti müsteşarı, Kıbrıs, Amasya, Samsun Mutasarrıfı, Konya Valisi oldu. Nâmık Kemal'le Avrupaya kaçtı; Hürriyet Gazetesine yazılar yazdı. Vezir rütbesiyle paşa olmuşsa da Abd-ül Hamid'i sevmeydi. Adana Valisi iken 1880 de Siroz'da Hakka yürüdü. Orada Ulu Cami bahçesinde sırlanmıştır.

Daha birçok isimler yazılabilir. Sad-ı â'zam **Talât Paşa**, Şeyh ül- islâm **Musa Kâzım efendi**, Şeyh-ül-islam **Hayri (Ürgüplü) efendi**, **Süleyman Askeri Bey**, **Vehip Paşa**, Kolağası meşhur **Niyazi Bey**, **Akif Paşa**, **Celâl Paşa**, **Seyfi Paşa**, **Kâzım Karabekir Paşa Bektaşî idiler.**

Mevlevî şeyhlerinden Bektaşî olanlar da vardı. Eskilerden **Divane Mehmed Çelebi**, yenilerden Bahariyye Mevlevî şeyhi **Fahreddin Dede**, **Vâhid Çelebî Bektaşî idiler.** Bu sonuncusu Sütüce dergahında **Münir Baba'dan** nasib almıştır.

İzmir'de Rûfâî şeyhi **Ahmed Asım Efendi**, **Hüseyin Hüsnü (Erdikut) Baba'dan** Nasib almıştır.

Şair **Mehmed Ali Hilmi Dede**, **Nâfi Baba**, **Nebî Zade Hamdi Bey**, Eski şûrâ-yı devlet reisi **Ali Rıza Sun**, **Reşad Mimar- roğlu**, **Azize Haydar Onur Hanımefendi**, İzmirde **Dr. Besim Bey**, Nisaiye mütehasısı **Ali Rıza Bey**, Muallim **Esad Çınar**, İstanbul'da **Vahid Lutfü Salcı**, Kesriyeli **Sıdkı Akozan**, **Ergani Mebusu Nüzhet Bey (Baba)lar...** İstanbul'da **Haydar Cemil Baba**, **Muammer Tarhan Baba**, **Postacı Ali Cemalî Baba**, Şair, Yağlıkçı **Basrî Baba**, onun oğlu **Hüseyin Mazlum Tapdık Baba**, Yine izmirde: **Hüseyin Hüsnü Erdikut Baba**, **Halife Yusuf Şemseddin Baba**, **Hayrettin Arsan Baba**, **Mehmed Ali Ercan (Turabî-i Şânî) Baba**, **Ali Ülvî Baba**, **Turgutluda Mücerred Ali Rıza Baba**, Kuşadasında **Hakka yürüyen Hüseyin Cevre Baba**, Niğdede **Halife Hacı Mehmed Mecdi Baba**, **Aydında Sabuncu (Ahmet Nûr) Baba**, **Söke'de Hakk'a yürüyen Zileli Yusuf Ahmet Baba**, tanınmış Bektaşîler idi. Şimdi hepsi Cemâl'e kavuştular. Yürüyen ruhları şenlikte olsun.

HACI BEKTAŞ VELİ VE MEVLANA

Hilmi Ziya Ülken Bey Dostum, Mihrâb Dergisindeki Hacı Bektaş Veli yazısında (S.: 515 ve devamı) bu konuda şunları yazmıştır:

(Nureddin Bey- Yani Nureddin Caca- Kırşehirden Mahmûd Hayrânî, Akşehir'den Şeyhi-Yanı Hacı Bektaş Veli'yi ziyarete gelecek rabt-ı kalb ettiler. İşte bu sebebtendir ki, Konya sarayı ile arasında ülfet hasıl olmadı. Halbuki Mevlana, sarayı takarrubu sayesinde nüfuzunu temin etmiş. Sultan pervanesi, vüzerasıyla beraber muhteşemen fakat mütemellik bir hayat sürmüştü.

Dost İle Düşman Beraber

Bektaşiliğin te'lifkar olan kudretine rağmen Mevlevilikle bir türlü uzlaşmamasının bu saika atfetmek kabildir. "Ankaa-yı Marşık'dan Selçukilerin inkırazı ve mesele hakkındaki Bektaşî ananesini dinleyebiliriz: "...Meshurdur ki al-i Selçûk'un âhari Alaeddin-i Selçuk Molla Celaleddin-i Rumı-yi kendisine (Ata) edinmişti. Ancak Alaeddin'in evladı olmayıp naumid olduğundan emr-i saltanatı müşavere için Karaman eyaletine olan meşayihi davet edip bir meclis-i kebir müheyya okuduktan ol mecliste hazırlardan Baba nam pir-i fani'yi kendisine ata edildi. Bu ahvâl Celaleddin-i Rûmî'ye akseyledikte bermukteza-yı es-ma-i İlahi celale gelip saltanat-ı Selçukiyyenin zaman-ı idare,i devletini tatara teslime himmet murad eyledi. Velakin varis,i nur-u nübüvve mazhar-ı vilâyet (Seyyid Hacı Bektaş Veli) Hazretleri ve (Seyyid Ali Nimetullah) hazretleri ve (Seyh Edebâli) hazretleri üç merd-i meydan birlik idüb bir yere cem olup Seyyid Hacı Bektaş Veli cevap buyurdu ki: - Balım, gülüm, ilkim Erenler Evreni ve Erenler gülü Molla Celaleddin-i Rûmî zirve-i celalde bulunduğundan yanında dost ile düşman beraberdir. Ve belki cüz'i nesneden hatırı münkesir olsa düşman tarafına meyl idüb dostlarına celal muhakkaktır. İmdi bu taifei meczubîne yakın olmak cendân alem yoktur. Hemen ateş-i sûzâna yakın olmak gibidir. Nihayet ıraktan aşinalık ve riayet edüb mülakaat caiz olanlardan değildir. Çünkü padişahlar meczüb-ül-akl olanları kendilere yakın eyleseler labud onlardan nice calâl zahir idüb hor görmeleri muhakkaktır. Vay ol hakimlere ki bir alay mec-

zubinden medet taleb edüp istimdad iderler. Ve anlarla aşinalık eyleyenler lacerem helaklik içindedir. Cümleden Al-i Selçuk zimâm-ı devlet ve şevketini Mevla'nın zimmet ve himmetine rabt ile, bu dahi zeval ve inkıraz-ı devlete illet ve sebep olmuştur." Ankaa-yı Maşrık'ın iddiasına, bizzat Mevlevî'liğe aid eserler (Sipehsalar) ve Eflaki Dede de iştirak ediyorlar).

Karşılıklı Husumet mi?

Hilmi Ziya Bey, bundan sonra Eflaki Teziyesinden bu konu ile ilgili bir Farsça bölüm aldıktan sonra şöyle devam ediyor: (Eflaki tezkiresinden naklettiğimiz bu satırlarda Mevlevîlerin Moğollara münâşatı "onlarla bir olmalarını" görmek kabildir. Yalnız bu tarihi hakikat, Ankaa-yı maşrık'ın lisanında efsanevi bir şekil alarak "Edebâli" ile Hacı Bektaş'ın muhadeneti neticesinde gûyâ Osmanlı Hanedanını "Himmet-i nazar" cylemek suretinde vaki olmuştu.

Bektaşî ve Mevlevî aleyhdarlığı, Babalarla ahilerde de kendisini hissettirir. Eflakî'de ismi geçen Ahiler'den birçoğu Mevlevîlerin aleyhdarı idi. Ekseriya şehirde sima devran, çeng-ü ceğane, ben-k-ü badeye lâübalî ve geniş hududlu farisî şiirlere karşı husumetlerini açıkça ilan etmekten çekinmiyorlardı. Bu sebepten Mevlevîliğe intisabet etmiş olan ümera ve memurlar ile Ahiler arasında daima münazaa eksik olmuyordu.

Eflakî'ye göre Sivas'ta Ahi teşkilatı vüs'atlı olup ahilik ile Babailiğin münasebet halinde bulunduğu ve bu iki teşkilatın birbirini takviye ettiği anlaşılıyor. Bayburt'ta "Ahi Emir Ahmet Bayburdı" bu teşkilatın reisi idi. Ahlat'ta Burak Babanın halifelerinden "Emirci"nin Sinop Kadısı oğlu, Ahiler ve sair ulema ve şeyhlerle beraber, Tebriz-e seyahat eden "Arif Çelebi"yi istikbal eylediklerini Eflaki haber veriyor.

Aynı Kaynaktan Gelen İki Pîr

Bu vaka bil'akis iki taraf arasındaki muhadenete delil olmak lazımdır. Çünkü, bütün zahiri iftiraklara rağmen Bektaşîlik ve Mevlevîlik'in bir menşe'den geldiği görülüyor.

Hilmi Ziya Bey yazısının bundan sonraki bölümünde heriki pirin aynı kaynaktan geldiğini, Aşık Paşa'nın Garibnâmesiyle, Mev-

levlîğin geçimsizliğinin başlangıcı ve bunun uzatanı kuvvetlendir-
ren faktörün daha ziyade sonradan ortaya çıkan olaylar olduğunu
söylemektedir.

Mevlevî kaynaklarına göre, Hacı Bektaş Veli, Mevlana'ya İshak
adlı bir dervişini göndermiş "Gerçeği buldu ise aleme saldığı bu
velvele nedir? Bulmadıysa neden aramaz?" diye sorması için.

Derviş, Konya'ya gelince.. Mevlana'yı sema yaparken bulur. O,
şu beyitle başlayan gazelini okuyarak Sema'dadır:

"Dostu görmedinse neye aramazsın? Sevgiliye kavuşdunsa ni-
çin çalıp çağırılmaz, sevinçte olmazsın?"

Derviş, Mevlana'ya bir şey sormadan, "İşte benim soracağımın cevabı
budur" diye geriye döner ve olanı Hacı Bektaş Veli'ye anlatır. (Ah-
med Eflakî, Menâkıb-ülârifîn " Ariflerin menkıbeleri", C:I, S:411 ve d.)

Bu olay belki hayal mahsulü.. Olmasa da bir önemli yönü yok.

Mevlana'da Dil Konusu

Mevlana'nın söz götürür yönü Türkçe yazıp söylememesidir. (O
devrin bilim dili Arapça, şiir dili Farsça olduğundan...) gibi yakış-
tırmalar da inandırıcı olmuyor. O çağda Yunus Emre var. Halk şa-
irlerimiz var. Nasıl güzel Türkçe yazmışlar.

Divân-ı kebir içinde Türkçe ve Rumca yazılmış bazı ufak parça-
lar var. Bunlar karışık yazılardır. Mülemma'denilen tarzdadırlar.
Şatah şeklinde olanları vardır.

F. Köprülü, İlk Mutasavvıflar (S: 263 altlığında) bu şiirlerin
Mevlana'yı bir Türk şairi saydırmayacak mahiyette ve kemiyette
olduklarını söylüyor. Yine aynı yazar (Eski şairlerimiz, Divan ede-
biyyatı antolojisi, İstanbul 1931) yapıtının 584 sayfasında Hz.
Mevlana hakkında: "Neslen Türk olan İran şairi" diye yazıyor.

Hız. Mevlana gibi öz Türk olan bir bilgin, ilminden irfanından
çevresine bir şeyler vermek isterken yabancı bir dilin boyunduru-
ğundan kendisini kurtaramamış, İran diline yüz göstermiş ve mes-
leki, meşrebi de İran çeşnisini vermiştir.

Temeli Hacı Bektaş Veli tarafından atılmış olan Bektaşilik ise, tarihi
olaylar ve yaşanan devir icabı dilini ve Türk benliğini kaybetmeye doğ-

ru sürüklenen bu memleketin gerçek ve asil evladlarına kucak açmış, ona kendi diliyle söyleyen bir edebiyat, kendi sazıyla seslenen bir musiki vasıtasıyla kendisini sevdirmiş atalarının dininden kalma geleneklere dokunan Türkçe dua Türkçe ibadet yolunu seçmiştir.

Mevlevilik Konya'nın saray ve onun mensupları olan kimsele-
rin dar çevresinde gelişirken, Bektaşilik halkın yukarısından aşağı-
sına kadar her zümre ve her tabakasına sade birdil samimi bir gön-
ül ile seslenmesini bilmiş, köylerde, göçebe çadırlarında olduğu
kadar kasaba ve şehirlerde de sevilmiş, tutunmuştur.

1252'de Hacı Bektaş Veli'nin Konya'ya geldiği ve Mevlana Ce-
laleddin Rûmî ile görüştüğü hakkında kayıtlar vardır. Konya'daki
havayı kendi ideolojisine uygun görmediğinden, Türkçülerin bu-
lunduğu tarafa, Kırşehir'e Suluca Karahöyük'e gidip yerleşmiştir.

Vatan gazetesinde yayınlanan bir yazısında, aziz dostum Beh-
çet Kemâl Çağlar, Mevlana hakkında, şöyle yazıyor:

(Ona kusur bulmaya dilim varmıyor amma "keşke- diyorum-
çağdaş Yunus Emre gibi, o da Anadolu'nun ortasında yaşadığına
göre, Türk halkına Türk diliyle seslenmesini, bizim bir başka Yu-
nus'umuz olmasını bilseydi".)

Evet, bir Yunus Emre gibi Türk diliyle şakısaydı, bir Hacı Bektaş
Veli gibi Türk'e değer verse, Türk halkına millî varlığını duyursa ona
kendi diliyle konuşulan bir gönül aleminin kapısını açabilseydi!

Yazık ki, bunu yapmadı...Mesnevi'de Türk kelimesi köylü, ka-
ba saba adam anlamına geçer, durur..

Menakıb-ül-arifin'de, Ahmet Eflaki Hz. Pîr'den söz ederken
(Baba Resul'un haslarından olan Hacı Bektaş-ı Horasani, Rum ül-
kesinde belirmişti. Bir cemaat ona, "Baba Resulüllâh-Tanrının el-
çisi Baba" diyor. Hacı Bektaş'ın marifetle dolu bir kalbi vardır. Fa-
kat şeriata uymuyordu. Nakibi Şeyh İshak'ı: birkaç müritle birlikte
Mevlâna'nın yanına gönderdi) diyor. (Ariflerin menkibeleri, C: I,S:
413-414 Tahsin Yazıcı çevirisi).

Heyecanın Tatlılığı İle

Eflaki, mensup olduğu kuruluşa bağlılığı bir çeşit taassup dere-
cesine vardırıarak Hazret-i Mevlana'nın sema ve musikisini başka-

larının kıskanması yüzünden, "Aleme verdiği bu velvele nedir? Dünyada kopardığın bu kiyamet ne? Eğer aradığını buldunsa sus, bulmadıysa bu gürültü ne? diye sorduklarını yazıyor. Fakat bu soruyu soranların arasında Hacı Bektaş Hazretlerinin olduğu hususunda bir söz söylemiyor. Çünkü aynı kitapta müteakip sayfalarda:

(Hacı Bektaş Veli yine demişti ki: Dünyayı heyecanın tatlılığı ile doldurdun. Hayli ameli bozuk münafıklar senin heyecanından damakları acı olup siyah elbise giydiler) kaydını koyuyor. (S: 413)

Bundan Hacı Bektaş'ın , Mevlana'nın yaptığını iyi olarak kabul ettiği anlaşılıyor. Hacı Bektaş'ın yolladığı "İshak" Mevlana katına vardığında onun semada olduğunu ve yer öpüp huzura girdiğini o sırada Mevlana'nın az yukanda yazılan gazelini okuduğunu yine Eflaki yazıyor.

İnanılmaz ve gerçek dışı

Eflak'inin bundan sonra yazdıkları ise büsbütün uydurmadır. Buna göre: O sırada Mevlana Suluca Karahöyük'te Hz. Pire görmüş ve gırtlığına sarılmış onu az daha boğuyormuş Hacı Bektaş Hazretleri de ondan çekinmiş imiş...

Bunlar, şeriat softası gibi, "Tasavvuf softası" da bulunduğunu gösteriyor. Eflaki'nin kendi yolunun Pirini büyük gösterme gayretini hissetmesi de Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin büyük etkisi ve yaygın bir otoritesi olduğuna açık delildir.

Fakire göre, aslında bu iki büyük insan Benlik-Senlik davasında büyüklük iddiasında olacak gönüller değildir.

Eski notlarıma bakıyorum, 12 Mayıs 1946 pazar günü Ankara'da Çankaya'daki evinin bahçesinde yeşillikler arasında tatlı muhabbetler yaptığımız örnek insan rahmetli Doktor Hasan Ragıp Erensel Baba erenler bu konuda fakire şu hikayeyi anlatmışlardı:

Hz. Mevlana'ya -Hacı Bektaş senin mensuplarını kabul edip senden alıyor, demişler. Şöyle cevap vermiş: -Hacı Bektaş bir der-yadır, her cife (Leş) ile bulaşmaz.

Mevlânâ Bir Ankaa'dır

Bu defa Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'ye: -Mevlana senin evlatlarını

kandırıp senden ayırıyor demişler. Şöyle buyurmuş: -Mevlana bir ankaa'dır her leşe konmaz...

Değerli dostum, müzeler ve eski eserler Umum Müdürü Hz. Mevlana Müzesi Müdürü, sonra Kültür Bakanı olan, Mehmet Önder 24 Nisan 1959 tarihli ithaf yazısı ile fakire yolladıkları "Gönüller Sultan Hz. Mevlana" adlı kitabında, S: 104'de (İki kutup: Mevlana ve Hacı Bektaş Veli) başlıklı bir bölüm yazmıştır.

Bu kitabın ilgili diğer bir sayfasında da yazıldığı gibi bu iki büyük insan birbirlerine daima saygı duymuşlar, birbirlerinden hümetle bahsetmişlerdir. Küçükler ve mutaassıp müritler tarafından (Benim Pîrim daha yüksek) şeklindeki boş düşüncelerle yazılmış bazı fıkralar var ise de bunların böyle çocukça düşüncelerle yazıldığı apaçıktır.

Birbirlerini Sevmişlerdi

Aziz dostum Mehmet Önder, adı geçen yapıtının 105. sayfasında hak güden bir bilgin olarak, şöyle yazıyorlar.

(Rivayetler, her ne kadar Mevlana ile ondan üç yıl evvel vefat eden Hacı Bektaş arasında geniş bir fikir ayrılığından uzun uzadıya bahsedersen de kanaatimizce bunlar, her iki pîr'den sonra kurulan tarikatların rekabeti ile ortaya atılmış sözlerdir. Hacı Bektaş Veli de Mevlana'yı sevmiş ve dostları arasına katılmıştır. Meşrep yönünden ayrılırlar bile...)

Muhterem mürşidim, rahmetli Ali Naci Baykal Dedebaba Erenlerin fakire yazmış oldukları 17 Ocak 1957 tarihli mektuplarında bu konu ile ilgili bir pasaj vardır. Fakir kendilerine, birkaç yıldan beri İzmir'de Hz. Mevlâna'yı anma törenlerinde yaptığım konuşmalardan bahsetmiştim. Bu vesile ile mektuplarında yazdıkları bu parça iki noktadan önemlidir. Birincisi: Hacı Bektaş Veli'nin "Üssül-hakiika" adlı bir eseri olduğunu yazmış oluyorlar, ikincisi: Hz. Pîr'in Hz. Mevlana hakkındaki sözlerini bildiriyorlar. O bölümü aynen alıyorum:

Pîr'lere Ayrılık Olur mu Hiç

(Mektubumuzda, "Beş yıldanberi konuşmalarım da üzerinde

ısrarla durduğum gibi bilhassa Hz. Bektaş Veli'yi ayrı mütalaa etmemek, Türk tasavvufunu incelerken bu zevatı bir arada tetkik etmek icap edeceği üzerinde durdum, Ruh-u pakı şad ve hürem olsun, buyuruyorsunuz. Hacı Bektaş Veli Hazretleri, "Üs-ül-hakika" sında Mevlana hazretlerinden bahsederken "erenlerde, pir'lerde ayrılık olur mu hiç? Güneşten kopan nurlar Allah yolunda buluşurlar.. Her biri ayrı ayrı etrafına nur saçar. Büyük de bir, küçük de...Hepsi güneşten kopmuş hepsi birleşince aynı nur olmuş. İşte vahdete varış. Erenlerde büyüklük küçüklük olamazmış. Çünkü: Allah yolunda hepsi vahdete varmış. Hangi pire niyaz etsen hepsi Allah'a çıkar. Çünkü her Evliya'nın kalbinde Allah yatar" buyuruyorlar. İşte Hazret-i Hünkarın üstadımızı teyit buyuran çok kıymetli nutuklarından bir parça).

Nasip Oluyor!

Eski Vilayetname yazmalarında Şems ve Mevlana hakkında bölümü (Hacı Bektaş Veli) tefrikasına alan Murat Sertoğlu, bu konuda bilgi vermektedir. Buna göre, Şems öldürüldükten sonra, ondan ruhu bir irtibat ile, "Hünkar Hacı Bektaş Veli katına varması ve nasip alması emrini alıyor ve öyle yapıyor. Onun yerinde, aşevinde bir erbain çıkarıyor. Ondan sonra da bu, adet kaldı. Bir Mevlevi Şeyhi posta oturmadan önce Hazret-i Hünkar Hacı Bektaş Veli Dergahına gelip orada bir erbain çıkarır, çilesi böyle tamamlanır. Böyle yapmazsa o şeyhin nefesi ve himmeti yürümez". (Tercüman Gazetesi Tefrika No: 258) Mevlana da kendisine varit olanı yapıyor, Hacı Bektaş Veli Dergahında traş edilip erkan ile nasip alıyor. Hacı Bektaş Veli kendisine çerağ, sancak ve dört alamet veriyor. Sofra vermiyor ve şöyle diyor: (Dördünüz bir yerde lokma itmesin, tarikatın Mevlevi olsun, yürüyüşün Bektaşî olsun. Bizim köçeklerimiz size lokma yedirsın. Ve sizin ulularınız bize hizmet etsin. Ve kışken tek bu külah olsun. Var, git makamına ulaşip demini yürüt. Ve bizden gördüğün esrar ve erkânı müritlerinin bazı erbabına bildirip onları işaret edesin. Mürit ve fakaraların iki fırka olup iki itikat üzere olsa gerektir. Cümlesine bir pirden bir tarikattan Mevlevi densin. Ama birbirlerinin halinden, işlediklerinden ve itikaatlarından haberdar olsunlar) (Aynı Kaynak, N.:259)

Bir de fakirdeki yazma Vilayetname nüshalarından birinden bu konuya ilişkin bir parçayı beraber okuyalım:

(Nakildir ki bir gün Sarı İsmail Padişah Hazret-i Hünkar nazarına gelip el kavuşturdu. Karşılarına durdu. Andan Hünkar itti: -İsmail' gönlündekini dile gel şöyle, işidelim ilkin, dedi. Sarı İsmail Padişah itti: -Sizin için, erenler şahı, تنها odada bir suçağız ılıturm, lütfe-düp gelseniz arkanızın kirceğizin arıdıvireyim, dedi. Hemen Hünkar ululuğu itti: -Şimdi onun vakti değil Tiz Konya'ya Molla Celaleddin huzuruna azm eyledi. Çünkü şehir yakiin geldi, gördü kim Molla Celaleddin Hazretleri çıka geldi. Sarı İsmail Padişah daha ittüğü ted-biri kodu, derhal miyanın cüst idüp pervazın giydi ve dahi kandesin Konya'ya Molla Celaleddin huzuruna azma eyledi.

Hacı Bektaş Velinin bir dersi

Molla Celaleddin Hazretleri Sarı İsmail Padişaha itti, Hünkarın hallerinden ve gelmelerinden sual ittiler. Andan Sarı İsmail Padişah itti: -Hacı Bektaş Hünkarın hizmetinde olurdum. Bir gün ittim, Erenler şahı sizün için تنها odada suçağız ılıttım. Arkanızın kirceğizin arıdıvirsem, dedim. Ben eyle deyicek itti: Şimdi anun vakti değildir. imdi tiz dur, Konya'ya Molla Celaleddin huzuruna var, bizim anlarda bir kitabımız vardı, anı al gel, dedi. Ol hizmete geldim, huzurunuza iriştim, dille ve gözle müşerref oldum. Elhamdü-lillah, dedi. Andan sonra Molla Celaleddin Hazretleri Sarı İsmail'den bu kelimayı işittiler, itti: -Her gün Hacı Bektaş Hünkarın katından yedi sekiz ırmak uğrar geçer. Suyu girmeye ne ihtiyaçları var ki sen böyle dirsın Erenlere? didi. Andan Sarı itti: -Hazretinizde kitap vardı deyu gönderdi, ne buyurursunuz dedi. Andan Molla Celaleddin Hazretleri itti: -Kitaptan murat bu zikrettiğimiz pend idi, var dahi öyle itme, dedi. Erenlerin izz-ü fazl'ın bil, dedi. (D. yazması, S: 212-213).

Bu hikayede görülüyor ki Hz. Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli, ders vermek istediği bir evladını Konya'ya Hz. Mevlana'ya yolluyor, onun ağzından ders aldırıyor. Bu, ona verdiği değeri gösterir. Mevlana'nın Sarı'ya söyledikleri de onun Hacı Bektaş Veli Hazretlerine olan saygısını ortaya koymaktadır.

Hazret-i Pir Hacı Bektaş, Veli hakkında Hz. Mevlana'nın şu şiiri yazmış olduğu yaygın olarak söylenir konumuzu bununla bağlıyorum:

Anki envâr-ı vilâyet der cemâl-i O celî-st
Pâdişâh-ı her dü âlem Hacı Bektaş-ı veli-st
Alim-i ilm-i ledünn-ü kâşif-i esrâr-ı gayb
Amir-i "Kün" kaail-i kavî-i "Elest-ü Rabbiküm"
Sâni-i icâdı eşyâ, sâmi-i "Kaalûm belî-st.
Gayr-ı nakş-ı sâret-i Rahmân nedıdem der nazer
Tâ merâ ez nûr-u O âyîne-i Cân saykal-îst.
Ey Celâl Bende küştem Hazret-i Bektaş-râ
Bende-i şâh-ı çenîn küşt-ü kemâli mukbil-îst.

Hız. Mevlana'nın bu şiirini Türkçeye manzum olarak çevirmiş-
cesine Üsküp Dergahı post nişini Acemzade Mustafa Cemali Baba
tarafından yazılmış olan şiir şöyledir. Bunu bizim kaynaklarımızda
görmedim. Yakova Bektaşî dergahındaki yazımlardan birinde bul-
dum.

Kimdir O'kim cemalinde viyayet nuru rûşendir
Cenâb- Hacı Bektaşır dü-cihana sultân oldur.
Ledünn ilmine âlimdir, gayib esrârına kâşif
Nübüvvetle Nebidir hem vilâyetle nerdân oldur.
Elest bezmindeki kavle Kün emrin kaaildir hem
İcad-ı sahib-i eşya "Belî" lafzın duyan oldur.
Nukûşu sûret-i Rahman nazarda kim görünmüştür,
Anın nûru ziyasından kulûbu nâr eden oldur.
Nice veli-yyi kümmelîn Celaleddin olup bende
Diyar-ı Rum'u irşade Horasan'dan gelen oldur.
Anun sırrı esrarından cümlesi aciz kaldılar
Olvakit mutlak bildiler mevrus-u hânedân oldur.
Hintaları ahcâr idüp hacetleri eşcâr iden
Cansız divarı yürüttü kerâmet gösteren oldur.
Cemalî vasfettin bunu bilinsün şöhet-i şânı
Cihanı Kaplamuş namı bilin sahib zaman oldur.

Kur'an ve Hadis'te İnsan

Kuran-ı Kerim'e göre, Tanrı yeryüzünde bütün yaratıklardan daha kerim, daha üstün bir halife (Arda) yaratmak isteğiyle insanı meydana getirmiştir. Ona kendi suretinde şekil vermiştir. Rûhunu kendi ruhundan üflemiştir. Bütün melâîkelere de kendisine değil, insana secde etmelerini emretmiştir. Bu secdeyi kabul etmediğinden şeytan sonuna kadar lanetli olmuştur.

Bütün bunlarda çok güzel, sembolik incelikler vardır. İnsanın Tanrı sıfatlarının bütününe mazhar olmuş, onun şeklinde ve suretinde, diğer bütün yaratıklarından daha üstün, şerefli bir yaratık olduğu ve Tanrı sevgilisi olduğu Tanrının da onun sevgisini arzu ettiği görülmektedir.

İnsana Gösterilen Saygı

Ben bir gizli hazineydim, bilinmekliğimi istedim de insanlar yaratım anlamındaki hadiste buna işaret eder. İnsanın yaratılışının da yine bir aşk ile ve aşk için olduğunu gösterir. İşte gerek Bektaşilikte, gerek başka İslami din kurullarının erkanında, törenlerinde insana karşı gösterilen saygı bu noktaya dayanmaktadır. Bektaşilerce birbirlerine gösterilen bu saygı (Niyaz) denir. Rica etmek, yalvarmak anlamına gelir.

Tanrı'nın kendisine değil de insana secde edilmesi emrini vermesi, insana karşı gösterilen bu sücûdun aslında kendisine ibadet anlamını taşımakta olması yüzündendir. Buradaki secdeden kasdedilen de alını yere koyarak, bildiğimiz şekilde secde etmek değil, saygı ile eğilmeden sonra; mürşidin el, diz ve eteği öpülür. Secde eder gibi alın yüz yere sürülmez. Bu konularda Mir'ât il-makaasid'de S: 220-222 de bazı bilgi bulmak mümkündür.

Evren ve İnsan

Alem ve Adem (Evren ve insan) birbirlerine lüzumludur. Biri olmasaydı diğeri olmaz ve bu tertip üzere âlemde hudâ gelmiş dem sürüyor.

Bir insan güneşten bir yere aksetmiş (Yansımış) bir ışık görüp

güneşi gördüm dese, doğrudur. Zira bir nesnenin tecellisini görmek, onun kendisini görmek demektir. Nasıl her görünen güneşışı-ğını asıl güneşten ayrı görmenin imkanı yoksa, Tanrı'nın bir çeşit meydana vuruşu olan insanı da onun sıfatlarından varlığından ayrı görmek mümkün değildir. Aksini telakki etmek şirk (Allaha ortak isnet etme) olur. (Feri'dir gösteren aslî, ferisiz asla yol yoktur).

Cihânı bir Şecer farz eyle adem meyvedir güyâ.

Yol, varanın, göz görenin.

^ Adem için secde istenmiştir. Gerçekte o secde yine Allahadır. Adem'in cennette istenmeyeni işlemesi de hakkın isteğiyledir ki onun soyundan bu kadar peygamberler ve insanlar gelsin diye..Tanrı'nın yeryüzünde halife (Arda)si olsun diye. Elbette bu nite-likte olacak insan, herkes değil, **İnsan-ı kâmil**'dir.

Elbette ki bilenlerle bilmeyenler eşit olamaz (Ayet-i kerime).

Tanrılar Ölümsüzdür

Öncesizlik-sonrasızlık (Ezel Ebed) içindeki insan, başsız ve sonsuz olan bir yüceliği sezmektedir. Bu, bir yandan da insanın kendi kendini ve içinde yaşadığı evreni anlama çabasıdır. Bu, yüz-yıllardan beri sürüyor. Eski Mısır'da: "İnsanlar ölümlü Tanrılar, Tanrılar ölümsüz insanlardır", düşüncesi var (Orhan Hançerlioğlu: Mutluluk düşüncesi, s: 12) Muhiyddin-i Arabi: "İsm-i a'zam, nasıl bütün isimleri bir araya toplar ise, olgun insan da bütün âlemleri bir araya toplar"diyor. (Lübb-ül-lübb, S: 22).

53. Necm (Yıldız) suresinin 9. ayeti (Fekân-e kaabe kavseyni ev edna), (Aralarında iki yay boyu, hatta daha az bir mesafede) den bahseder. Bu ayetteki yakınlık, tasavvufta, Tanrı ile insan arasındaki, Hakk ile halk arasındaki yakınlığın sembolü olarak kabul edilir.

İnsanın Kalbine Sığıdım

30. Rûm suresi, 19 âyet Tanrı diriyei ölüden ve ölümü diriden çıkarır. Ölümünden sonra toprağa, Arza can verir diyor.

Bir hadis-i kudsi de: (Yerlerime göklerime sığmadım, amma, inanan

kulumun kalbine-gönlüne sığdım) der. Bu da Bektaşilerce Tanrı'nın, insan gönlünde makam tuttuğu düşüncesine dayanak olmuştur.

Yaşama, bilgi, duyma, görme, irade, kudret (Güçlülük), söz söyleme, yaratma gibi sekiz tanrı sıfatının insanda görülmesi Hakk halk ilişkilerini ortaya koyar. Bu sıfatlara (Sıfat-ı subutiyye) derler.

Bu sıfatların sübut bulacağı, yani meydana vuracağı ortam geniş anlamı ile Evren, özet yönü ile de evren'in özü demek olan adem (insan)dır. Sübût sıfatı denilişinin nedeni de budur. Adam meyvesi, Alem ağacının ürünüdür.

Az yukarıda sözü geçen (Ben bir gizli hazine idim) diye başlayan hadisteki isteme, sevgi duyma hususuna tasavvufçular: (Hubb-u zâti Nefs-i Rahman) gibi adlar verirler ve mutlak varlık olan Tanrı'nın zuhûra meyli (Yani meydana vurmaya eğilimi) ve zatı iktizası olarak kabul ederler. (Abd-ül-vehhâb Tarzı. Caminin salamanla absal çevirisi açılması, s: 108)

Hız. Muhammed İnsanları Üç Ayırırdı

Hız. Peygamber, insanları üçe ayırmış. Bir kısmı (Behayım) dört ayaklı hayvana benzer. Bir kısmı meleklerle, bir kısmı da yalvaçlara benzer, diyor. Eski mutasavvıflar da (Ashâb-ı şima, ashab-ı yemin, mukarribûn) olarak üçe ayırıyorlar. Ashâb-ı şimal: Dünya da, ahirette de gafıl olanlardır, dünyadan başka (Yani dünya lezzetlerinden başka) istekleri yoktur. Ashâb-ı yemin: Dünyaya değil ahirete değer verenlerdir. Bunlar cennetlik Müminlerdir. mukarribûn ise: (Dünya ahiret ehline haramdır, ahiret dünya ehline...Ehl ullaâh olana ikisi de haramdır) hadîs'i şerifi üzere dünya metânını da ahiret derecelerini de kendilerine haram edenlerdir. Bunların kalpleri Tanrı tecellisine mazhar aynalar gibi olup gizlilere ortaya koymuş, zevk ve vicdan sahipleridir. Dünya ve ahirette kesret= çokluk görmeleri onların vahdet= birlik yüzünü görmelerine perde olamaz.

Kendinde Göremeyen Başkasında Nasıl Görür

Kendi vücudunda Tanrı tecellisini göremeyen, yine bunu kendinde görmeyen, bir başkasında Hakk'ı nasıl görebilir?

Bektaşî, olgun insanda Hakk'ı görür. Görmeyen, bir türlü görmeye istidat gösteremeyen, kırk yıl uyarmalara rağmen bilip, bulup, olmayan kişiye de (Ham ervah) derler onlar. Kaygusuzun:

*Bir kaz aldım ben karıdan
Beynu da uzun borudan
Kırk abdal kanin kurudan
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz.*

diye başlayan ünlü şiirinde anlatmak istediği bu tiptir.

Nur-u Muhammedi ve İnsan

(Ben, Adem su ile toprak arasında iken-yanî: Ruh ile ceset arasında iken-peygamber idim) (Küntü Nebiyyen ve Adem'e Bcyn ey-mâl-i vettîyn) Hadîs-i şerîfî şu anlama işaret eder: Adem henüz â'yan-ı sâ-bite ile sûret-i unsuriyye arasında iken de peygamber idim, yani, Tanrı Nur-u Muhammedî'yi yarattığında henüz başka hiç bir şey yoktu. Bütün nebiler ve veliler o nurdan meydana geldi ve bu hal bütün evrende de cari oldu.

Nur-u Muhamedi bütün taayyünâtı dolaşp, bütün tavırlardan seyredip ademde son buldu. Maksat da onun ademde meydana çıkması idi.

İşte bu tecellinden önce de "Hakk vardı: "Hüvel-evvel-ü vel'ahir-ü", diye başlayan 57. Hadid sûresi, âyet: "3" buna işaretler.

Kün (ol) buyruğu çıkınca gördüklerimiz ve yaşayanlar var oldu. Adem alemin aslıdır. Ademin ruhu alem ağacının tohumu ve şahsı da o ağacın meyvesidir. Mir-at-il-mekaasid, s: 8).

İnsan En Güzel Yaratıldı:

Meyve, ağacın çeşitli devirlerinden sonra meydana geldiği gibi insan da böylece neticeden meydana çıktı. Önceden devr ve seyr ettiği eşyanın ad ve gerçekliğini bilmeye yaraşırılık (Liyakat) kazandı. Kur-an'da: İkinci Bakara Suresi, ayet: 31: Ve allem-e edem-

el-esme-e küllehâ (Türkçesi: Allah Ademe bütün adları, isimleri öğretti) buna işarettir.

Ve insan, en güzel olarak yaratıldı, ahsen-i takvim üzre yaratıldı. Kur'anda: 95. sure, Tîn Suresi ayet: 4. de (Lekad halakel'insan-e fîahsen-i takvim-in) (Türkçesi: Muhakkak ki biz insanı en mükemmel yaratılışta yarattık) bu na işarettir. İnsan görünüşte yakışıklı, mütenasip yaratıldığı gibi, iç yapısı bakımından da Tanrı sıfatlarıyla bezendi ki bunlar daha önceki sayfalarda yazılan sübût idi. İşte, nefsini bilen Rabbını bildi. (Men aref-e nefsehu fekat arefe Rabbehu) hadisinin anlamını bu yönden düşünmelidir.

Kur'an-ı Kerim'de, insanın şerâfeti hakkında: (Tanrı Ademi diğerlerinden ulu tuttu. Karada ve denizde binek verdi. Güzel yiyecek-içecek ile rızıklandırdı ve onu diğer yaratıklardan üstün tuttu) (17. İsrâ suresi, Ayet: 70 ve lekad kerremnâ beni adem-e ve hamel-nâhüm fil-berr-i velbahrini ve razaknahüm min-et-tayyibâtı: i ve ve faddalnahüm alâ kesîrin mimmen halâknâ tafdilâ, âyeti vardır.

*Senden iste sendedir genc-i nihân
Arş-ü Kürsî, levh, kalem, kevn-ü mekân.
Her ne istersen sana bak sendedir
Alemin âyînesi sensin hemân.*

*Bâ cihân ten gibidir sen cânısın
Emr-i Hak oldu senin cânında cân.
Sil gönül âyînesinin pâsmı
Görünür dîdâr-ı Hak onda ayân.*

Tasavvufta İnsan:

Mutasavvıflar insanları hakiki (Gerçek) ve tabîî (Doğal) olarak ikiye ayırmışlardır. Gerçek inaniş ve düşünüşte olan, kemâle ermeye çalışan, Hak ve hakikatten ayrılmayanlar hakiki (Gerçek) insandır.

Diğerleri ise: Sadece yiyip içmeye, konup göçmeye gelmiş konuşan yaratıklardır.

Ey dost! Adem'e gel, ademi bil, adem isen adem ol.

Yine Kur'an'da, 32. Secde Suresi: Ayed: 9. da: (Sonra onu düzeltip tamamladı, ona ruhundan üfürdü) Sümme sevvâhü ve nefehamin rûhihî) denir. Bu da insan ruhunun Tanrı ruhu olduğunun kutsal kitabımızdaki işaretidir.

Kur'an-ı kerim'de birkaç yerde insanın topraktan, çamurdan, balçıktan, kuru çamur ve kara balçıktan yaratılmış olduğuna dair kayıtlar vardır. Bunlar tefsire, açıklamaya muhtaçtır.

Meselâ XV. Hicr suresinin, 26. ayetinde: (Biz insanı kuru çamurdan, biçim verilmiş kara balçıktan yarattık) (Ve lekad halaknel-insan-emin salsâl-in min hama-in mesnun) denilir. Burada çamurun salsâl-kuru olduğu söylenir. Hama ise karabalçık anlamınadır. Bazı tefsirciler bu kelimelerden dünya yuvarlağının kabuğunu soğuyarak sertleşip teşekkül ettiği devrin ve daha sonra da yağmurlarla karabalçık haline gelip hayatın yeni bir perdesinin açılıp yeni bir tekamül basamağının atılışını anlarlar.

Balçığın Mayasından:

Keza, 55. rahmân suresinin 14 ayetinde: (insanı, ateşte, yoğrulmuş gibi kuru çamurdan yarattı) (Halak-al-insân-e min salsâl-in kel-fahhar) denir ki, bu çamurun Fahhar-yani ateşte yoğrulmuş olduğu kaydediliyor.

Bir de 23. müminûn suresinin 12. ayetinde: (Biz insanı balçığın mayasından yarattık) (Bir başka çeviride: Balçığın durusundan yarattık biz insanı) (Velekad haleknel-insân-e minsülâle-tin min tıyn-in) denir. (Ömer Rıza Doğrul, Tannı buyruğu, C: II, s: 554 ve Besim Atalay çevirisi, s: 415). Burada balçık mayası diye söylenen nedir? Balçığın durusu nedir? İbn-i Abbas'ın sözüne göre (Sülâle-t) Nufte Duru, saf su, bel suyu'dur. Başkaları Sülâle-Nufte suyudur demişlerdir. Araplar bel suyuna sülâle derler. Lugat kitaplarında az miktarda suya da nufte dendiği görülüyor.

280 Günlük Çile:

Fakirde bulunan (Şeyh Kaygusuz Abdal)ın yazma Risale-i meb-

de've miad) adlı yapıtında da bu konuda bilgi verilmektedir. Orada da yenilen yemeğin vücut tarafından sindirilerek tohum haline geldiği ve bunun tam teşekkül ve tekemmülünde (Olgunlaştığına) aşk arzuları belirterek ilkah (Aşılama, döllenme) vakti olduğu ve nufte'nin ana rahiminde yedi çile müddeti yani beheri kırkar günden 280 gün dokuz ay on gün-çile çekip insan şeklinde meydana geldiği kaydı vardır. (Fakirdeki yazma: Y. 73-74).

Kur'anda 33. Azap suresi 72. ayette (Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik. Onlar emaneti yüklenmekten çekindiler. Ona hiyanet etmekten endişeye düştüler (Korktular da) insan onu yük-lendi) (İnnâ araznâ-ı-emânet-e ales-semâvet-i vel-arz-ı vel. cibâl-i feebejne en yahmilnehâ ve eşfakne minhâ ve hamelehel'insanü) denir. Bu ayet, Hakk'ın varlığı ve işleri sözleri (ef'âl ve akvâl) ve zatı ve sıfatı ve esmasını ve cümle tasarrufatını (Tasarruf: Başına buyruk olarak bir nesneyi istediği gibi idare etme demektir). İnsana yükletip bütün kudretiyle ve tasarrufla insan yüzünden zuhurettiğini açıklamaktadır.

İnsanı insan Terbiye Eder:

İnsanları ve hayvanları yine insan terbiye eder. rızıklar insan eliyle dağılır. İnsan, Tanrının görür gözü, tutar eli ve söyler dili, yürür ayağıdır (Fakirde bulunan Yazma "Miftâ-ı müşkilat-ı-sâ'dıkıyn" Y: 19). İşte (men arefe nefsehu fekat arefe rebbehu) (Nefsini bilen Rabb'ını bildi) Hadis-i Şerifinin anlamı da bundan sonra daha kolay anlaşılır.

İnsan akl-ı maâş (Kazanma, yeme-içme düşünen akıl) ile düşünürse bu sözleri (Hulul) ve (İttihad) sanır. Bu bir taraftan gizleyip bir taraftan açığa vurmak, bir taraftan yok olup, bir taraftan var olmasıdır. İlim, akıl, duygu burada durur. Keşif ve cezbe işe girer. Halk bir uğurdan Hakk imiş deyince bilmelidir ki ne kul Tanrı olur, ne Tanrı kul...Halkın varlığı ötekine nazaran hayal gibidir, zira ariyet (iğreti, bir kısa zaman için alınmış), dir emanettir. Sahibi emaneti alınca ne vücut kalır, ne de tasarruf..

Kötü Huylara Giden Yedi Kapı

Yukarıda arz ettiğim ayet-i kerime yerlerin, göklerin dağların dayanıp yüklenemedikleri bir emaneti insanın kabul ettiğini söylüyor. Bu emanet nedir? Bunlar el, ayak, göz, kulak, dil, burun (Ruh) ve şehvettir. Kur'an-ı Kerim'e göre Ruh Senab-ı hakk hazretlerinin emridir. (Kul-ir Rûh min emr-i rabbi) (17. İsrâ suresi, âyet: 85). İşte bu yedi emanet kapısı kötü huylara giden yollara açılır. Elle kötülük edilir, ayakla kötülüğe gidilir, gözle ve kulakla kötü şeylere bakılır ve dinlenir. Dille kötü söz söylenir. Yani daha ne kadar kötü sıfatlar varsa hepsi ancak bu yedi yoldan meydana gelir. Bunlar kötülüğe semboliktir. Cehennemin yedi yapısı bu yedi emanet üzerine bina edilmiştir, derler). Anlamındaki nükteye dikkat nazarlarınızı çekerim. O halde, insan olan, aldığı emaneti korumalı, onunla kötülüğe değil iyiliğe yüksekliğe ulaşmalıdır. Bunun içinde ruhuna, nefesine, şehvetine söz geçirebilmeli, onlara tutsak olmamalıdır.

Hz. İmam Ca'fer-üs Sadık da bu konuda şöyle buyuruyorlar: (Cehennem ehlinin dört nişanı olur. Ters yüzlü (asık suratlı), gönlü (Yüği) katı olmak, cimri olmak, acı sözlü olmak...Dört nitelik de Cennet ehlinin alametleridir. Güler yüz, tatlı dil, acımak ve cömertlik).

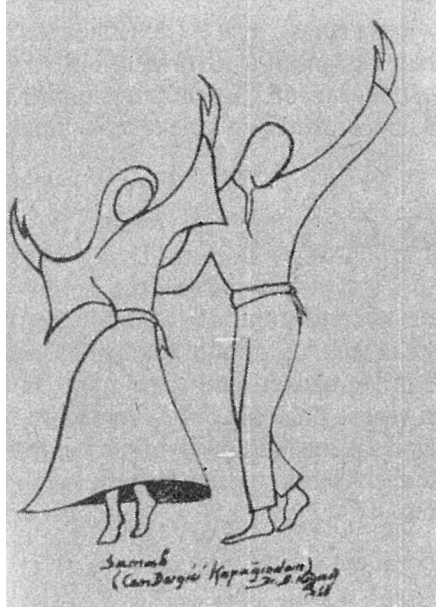
Kur'anda 4 Nisâ suresi, ayat 27'de (Zaten insan da zayıf yaratılmıştır) (Ve huluk-al-insân-ü zaifâ denir. Bu zayıflık nefesine söz geçirme konusundadır. 68, Kalem suresinin 4. ayetinde ise: (Sen en yüksek ahlak üzeresin) (Ve inneke lealâ huluk-in azim-in) deniliyor.

Kendi Suretinde Yarattı:

Tanrı, adem-i kendi suretinde (Şeklinde, biçiminde) yarattı (İnnal-lâhe haleka ademe alâ suretihi) hadisi insanın eseme ve sıfatlar bakımından Tanrıya benzerliğini ifade eder. Bu musavattan da şekil birliğine varılır. Yine Hz. Muhammed'in: "Mi'raçta Tanrı'yı Şâb-emred bir delikanlı suretinde gördüm, demesi bu düşüncüyü kuvvetlendiricidir. (Şabb-ı emred, Sakalı, bıyığı çıkmamış, tüysüz genç demektir).

Derviş Rüstem Efendi.

(Ve nefaht-ü fih-i min hûhî), ona kendi ruhumdan üfledim sözü de insan ruhunun yine Rabbani menşeli olduğunu anlatır. Nihayet bütün bunların gerçeği açıklamak, anlatmak için birer sembol olduğunu söylenişlerdir.

"Kendi suretinde yarattı"nın anlamı:

Bir nesnenin bir başka nesneye benzemesi (M'üşâbeheti) ve onun yerini tutabilmesi (Mümâselet) savgi sebeplerindendir. Zira bir ötekine uyar, uygun düşer..

Hadis-i Şerif'de "Tanrı, adem kendi suretine -şeklinde biçiminde- yarattı, deniliyor. Bunun anlamını, özellikle ulemâ'yı rûsûm dediklerimiz görüp bildiğimiz şekli olarak kabul etmezler. Onlar, insan'ın (mazhar-ı Hakk" olduğunu gösteren bu gibi deyimlerden ürkerler.

Suret: "Bir varlığın kendisi ile aehir olduğu nesne" dir. İlahi sıfatlar, en geniş surette insan sıfatlarında meydana vurmuş, (Tecelli etmiş)tir. Demek ki insan, Tanrı suretinde yaratılmıştır. Suret: zuhûr (Meydana çıkmak) anlamına da gelir. Bazıları bu neden ile (Alâ suretihi) sözünü (Alâ zuhûrihî) anlamında kabul ederler.

Yaratılmışların En Şerefli:

Yani, Tanrı, insanı yaratmakla Tanrısal sıfatlarını onda izhar etmiş (meydana çıkarmış), kendi sıfatlarını onda tecelli ettirmiştir. İnsan, yaratılmışların en şerefli (Eşref-i mahlûkat'tır. Bütün yücelikler onda toplandığı için de kendisine (Mazhar-ı tam) denilir. (Ve rafaht-ü fih-i min rûhî) âyeti de bu Hadisi şerifle bir Ünite teşkil eder ve birbirlerini tamamlar.

(Tasavvuf ve Hayat) adlı kitapta (Abd-el-Bârî en-Nedevî'den) S. 146) bu konuda bir açıklama vardır.

Tanrıyı Bilmeleri ve Sevmeleri İçin

Asıl hayat rûhlar âleminde idi biz o asli vatanda idik. Oradaki hayat buradakinden daha üstün idi de neden bu aleme geldik? Neden Hz Mevlâna:

Dinle ney'den kim hikâyet etmede

Ayrılıklardan şikayet etmede diye sızlanmada? Bunun cevabı vardır. zâriyât sûresinin 56. ayetinde insanların Tanrı'yı bilmeleri, sevmeleri için yaratıldığı söyleniyor. İnsan bu geçici yurduna iyi iş işlemek, çalışmak, bir hayırlı işe yönelmek için gelmiştir. Zuhûra geliş insanı uyandırmıştır. Ona da uyanık olmak ve akıl, hikmet yolunda çalışmak yaraşır. Hakk'ı (Yani: Gerçeği) araması, ona yönelmesi ve ulaşması gerikir. Tasavvuf, insana , ayağına gelmiş cennet nimetlerine rahatlıkla, gevşeklikle kavuşma hayalini vermez, "Bir lokma, bir hırka" miskinliğinde bırakmaz. Çalışmada kemâle ermek amacını aşılır. Eski tasavvuf kurumları dergâhlar hele de Bektaşilik işte bu gayenin okulları idiler. Amacın tersine tembel yuvası olanlar, çatının başlarına yıkılmasına yol açmıştır.

Suret-i Rahmân (God's İmagel) da yaratılmış olan insan için şöyle bir Hadis-i Kudsi de var: (İnsan benim sırrımdır, ben onun sırrıyım) (El-nsân-ü sırî ve ene sirruhû).

(Allah insanı kendi suretinde yarattı) konusu Tevrât'ta da vardır: (Ve Allah dedi suretimiz de, benzeyişimize göre insan yapalım, ve denizin balıklarına ve göklerin kuşlarına ve sığırlara ve bütün yer-yüzüne ve yerde sürünen her şeye hakim olsun. Ve Allah insanı kendi suretinde yarattı, onu Allahın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı). (Tekvin, 26-27 ayetler). Bunun ardından gelen 28. ayet de: Ve Allah onları mübarek kıldı...) diye başlar.

Bektaşî Şiirinde Ahsen-i Takvim:

*Çün suret-i âlemde gösterdi özün Allah
Kıl secde ana olma İblis gibi gümrâh.
Ey ahsen-i takvime inkâr kılan gör kim
Anda nice keşfoldu te'vil-i kelâm-ullah.
Ayine-i hüsnünde Hakk suretini gördüm...*

Surûrî (16. yüzyıl).

(Allah âlem biçiminden kendi özünü gösterdi (İnsanı yarattı) Ona secde et de şeytan gibi azgın, yoldan sapmış olma. Ey en güzel şekilde yaratılmış olmayı yalanlayan kişi, gör ki, böylece Tanrı

kelamı onunla açıklandı ve te'v'il (Başka bir anlamla yorumlama) edildi. Güzelliği aynasında Tanrı yüzünü gördüm).

*Çûn Tanrı cemilim dedi meyletti cemâle
Pes ahsen-i takvime kimin olmaya meyli?*

Surûrî (16. yüzyıl).

(Tanrıda "Güzelim" diyerek güzelliğe yöneldi. Elbette en güzel şekilde yaratılmış olana kim yönelmez?)

*Noktadır şâhum efendim cümledir anda suûd,
Ayet-i şey-i muhit oldu ba ma'nâya şuhud.
On sekiz bin alemin Adem'de cemidir hudûd
Ahsen-i takvimde buldum şahımı kıldım sücud
Es-selâm ey ayn-i âlem sırrı Subahanım Ali
Es-selâm ey Bâ-i bismillah-ı Rahmanım Ali.*

Tahir (18. yüzyıl).

*Gayre nazar kılma gel Ademe bak
Ahsen-i surette halk etti Yezdân
Buyurmuş hakkında feyyâz-ı Yazdan
"Sure-i vet-tin"dir hakkında bürhân*

Dertli (19. yüzyıl) (Asıl Adı İbrahim)

*Ezel bi-dert idim bir dertli oldum
Makaam makaam gezdim cihana geldim.
Kendimi ahsen-i takvimde buldun
Hakk ile vâkf-ı esrer idim ben.*

Dertli (19. yüzyıl)

*Gaybî de insanı bakınız nasıl övüyor:
Sırr-ı Mutlak, metn-i Hakk'sın sana yetmez mi bu şân?
Hep kitab-ı âsumânı seni şerh eyler hemân.
Mecma-el-bahreyn-i Hakk'sın sendedir zât-ü sıfat*

*Cümle eşya sendedir, sensin zemîn-ü âsumân.
Hic kitab-ullâh-ı nâtık olduğun anlar mısın?
Yire, göğe sığmayan kalbin evin itmiş mekân (x)
Zevk-i aşk'a ermeyenler zevk almaz kendi'den
Adem olmak ister isen aşka sa'yet her zaman.
Vasfı âdem vasf-ı Hakk'tır, elh-i Hakk olan bilür
Ma'nide oldur bilürsün bi-nişân-ü lâmekân.
Arif-i Kur'ân olandır ârif-i insan olan
Adem-ü kur'an hakkında didi hazret: tev'emân (xx)
mürşidin insan idendir mürşidin kur'an iden
Mürşidini bilmeyene Gaybi Hakk olmaz ayân.*

*Hasılı gezme yabanda sende isbât et Hakk'ı
Yirde gökte aradığın kendözündür kendözün*

(kendözün: Kendi özün'den kısaltma)

Hazret-i Ali şöyle buyurmuşlar:

(Sen kâinâtı camî'sin. kitab-ı mübinsin. Hâricteki şeye ihtiyâcın yoktur. Sende mestûr olan şey, senden haber verir) (Bugünün dili ile: Sen evreni bir araya toplamışsın. Apaçık kitapsın. Kendinden özke bir nesnenin yoksulu değilsin. Sende gizli olan senden bilgi verir).

Bu geniş konu içinde dolaşırken, okuyuculanma bambaşka bir yazı daha sunmak istiyorum. Bu yazı, aziz dostum Şevki Dinçer'in (İzmir Karşıyaka Lisesi Müdür Mua.) 18 Ekim 1958 tarihli mektuplarıyla fakire yollamak- lutfunda bulundukları bir kaç Spiritüalizm celsesi notlarından birisidir. Konusu "İnsan-Evren-Allah-Tasavvuf" üzerinde dolaşan bu tebliği, buyurunuz sizlerle birlikte okuyalım:

Tebliğ: Karşıyaka 25 Mart 1957 celsesi Medyum: Macid Aray, celsede bulunanlar: Şevki Dinçer, Namık Aypars.

Rehber: Mustafa Mella

Buna Tasavvuf Denilmiştir:

(Şart tefekkürünü teshir etmiş (Büyülemiş) olan ve İslâmiyyet-ten sonraki platoniz cereyanının (Akımının) vâz'ı Filozof Tasavvu-

fun temelini atmak suretiyle konuşmayan yer ve gök arasında, yani bir sürü esrar ve mechulât içinde, bugüne kadar konuşulmuş ve yazılmışların belki de, en gerçek olanını ortaya atmıştır.

Buna İslâmiyet devrinde tasavvuf denilmiştir. Hakikaten insan, kendini bir nâmâ'lum bir medb'den (Bilinmeyen bir başlangıçtan) apayrı bir mevcudiyet halinde meydana geldiğini taakkul eder (Akıl erdirerek) şaşımıştır. İnsan, varlığını Hâlik'e (Yaratıcıya) icra eylemekle ezeli ve ebedi vasıfların (Niteliklerini) kazanmış oluyor. Halbuki tefekkürün, arz planında yaradılış meselesini halle kadir olmasına imkân yoktur. İlmî tecrübelerin (Bilimsel deneyimlerin) mahdud bulunduğu zamanlarda varlık prensibini tek asla icra etmek, insan dimağı için bir zaruretti. Ortadan ya Allahı yahut insanı kaldırmak lazım geliyordu. Bir nevi şirk teşkil eden ikili varlık, halli imkansız meseleler doğururken, arayıcılık karakteri çok zayıf olan beşeriyet, indi mütalaalara gerçek nazariyle bakmaya başlamıştı. Hem insanı hem Allahı bir arada gömenin ortadan şir'i kaldıracağına inanıldı. Yani, insanda Rûh denen İlâhi lem'anın (Işığın, parılunun) varlığı münasebetiyle Allahlık da var denildi. Yine de Allah, insan hüviyetinde kaabil-i idrak bir mevzu olamadı. Hakta insanlar yükseldikçe bu mevzuu büsbütün garabet kesbetti. Ancak, Halikin mahlukta (Yaratıcının yaratılmışta) temâşası, bir hata yolunu imkân mertebesinde tıkamakta idi. Böylece (Vahdet-i vücud) çuluk imkansızlıktan doğan zaruri bir netice hali-ni aldı.

Yaradılış Bilmecesi:

Tabiatıyla insan tecessüsünün birinci mevzuu, hilkat muamması (Yaratılış bilmecesi) olmuştur. Bununla beraber, insanın dünyaya ayak bastığı günden beri kendine sahip olamaması da birinci mukadderini teşkil etmiştir. İnsanda samadani bir kudret mevcut idi ise, bu kırık dökük maddeler dünyasında ne aramakta idi... Ve hususiyle bir vasıtalık değerinden öte, hiç bir kıymet taşımayan bu maddelerden beklediği ve öğreneceği ne olabilirdi? Yani İnsan hem hâlik hem de ebed mi? Hem var hem yok mu idi?...Mutlak varlık dediğimiz Uluhiyetin şe'ninde tezatların ictima'ına akıl nasıl müsamaha edebilir?

Böylece insan, bir bütünden kopmuş cüz gibi değil, yaratılmış bir tamamiyet ifadesi olduğunu anlayabildi. Fakat, iman mücadelesi bitmedi. Bir iç cidalinin devamlı sarsıntıları, cihanı bazen bir mezbahaya bazen de bir tırınarhaneye çevirdi. İnkâr ile iman karşılaşılarak, ilmi metotlardan istimdat ederek, meseleler büsbütün şaşırtıcı bir hal aldı...

Buraya kadar anlattıklarımız, bundan önceki tebliğimizde bir mesele halinde vazeylediğimiz. Tanrı ile insan arası münasebetlerin izahı içindi.

İnsan, yine mutasavvıfların inandıkları kadar büyüktür. Çünkü onun varlığı, Tanrının hisseyleme merhalesidir...Bu, İlâhi bir fecrin ilk parıltılarını teşkil eder. İnsanın ulûhiyyetle nisbeti, senbolik olarak bu sezgi anından başlar. Böylece tecrübelerin dışına kaçmış olan hakikatleri, tefekkürün aciz kaldığı noktadan sonra muhayyileye terk etmekten korkan beşeriyet, aklın dar hudutları içinde bazı tefsir kutuplarına bağlayarak kendi kendini iknaya çalıştı...

İnsan Kendini Kazanabilmek İçin Asırları Harcadı:

Oysa ki insan, toprağa (Madde aynasına) yüz vurup secde kılar-ken suda aksini görmüş biri gibi, Vahdet-i vücud aynasında nefsinin tamaşasına dalmakla hudutsuz ve pek müstesna bir zevk duymaktadır...

Ölümün ürkütücü heyulası önünde, Tanrıyı insan suretinde, arzın sırtında gezer sayanlar bile türemiştir...Nihayet telakkiler çarpışarak , kıtalar aşan istihat kompleksleri doğmuştur...Ve fert, kendi kendini kazanabilmek için, asırları harcamaya mecbur kaldı...

Sual: -Tasavvufun akıl yolundan başka, sevgi ve aşk olarak da izahı mümkün müdür?

Cevap: Bu cihet Yukarıda zikredilmiştir. İnsan, Tanrı yolunda bulunmaktan mütevellit bir cezbeye maliktir. Dünyanız kaba bir makedir. Gerçek saadet, ömürün milyarda biri anında hiss olunur. Hafızlar onu kavrayacak iktidarda değildir. Bu işte, ilahi aşkın binbir tecellisidir. Yalnız en büyük sevgi değil, en büyük hakikat de odur ve ondadır. Mesele böyle olunca cihan, mehasin-i İlahiye için bir tecelligâh, Rûh ise bir (Ma kes-i müşa'şa parlak bir ışık vuran

yer) olmuştur. Fakat görüyorsunuz ki hiç bir zaruret, andan ana geçmez zorluğu karşısında bulunan İnsan'ı izâfiyetten kurtaramıyor.

Tanrı her an bizde ve bizimledir, biz her an onunlayız. Fakat ona dair verilecek beşeri bir hüküm yoktur. Çünkü mutlakiyet, ölçüden de ölçsüzlükten de münezzehtir.

Sual: -Büyük din dahileri akıl ve nakilden başlayarak sevgi ve aşka ulaşmışlardır. Böyle bir metoda ihtiyaç var mıdır?

Cevap: Her hakikat insan bir parça uluhiyet getirir. Hakikatler nâmütenâhi'dir, gerçekliklerin sonu geldiği an hiçlik başlar. Tanrı, orada aranmaz. Hakikatler bizim dimağımıza göre, bir oldu-bitti merhalesine dayanabilir. Fakat unutmayın ki her aşımış menzil yeni menzillerin eşiğinde bulunmaktadır. İlâhi visâl, gayeler gayesi bir tasavvurdur. İnsanın buna kendini müstehak sayması , büyük bir huzur verir (Toprak bununla aşınır, mezarlar bununla korkunç olmaktan çıkar)

İnsan Ezeli ve Ebedidir:

Korkmayan insan ezeli ve ebedidir. Ancak Tanrı bu ölçülerin de fevkindedir. Tanrıyı şöyle bileceğiz. (Bilinmezliklerin en büyüğü...)

Sual: -Mutlak Realite varmıdır, beşer buna ulaşabilir mi?

Cevap: Mutlak realite vardır. Tanrı indindedir. An-be-ân değişişlerin ihâtası, ancak Rabb'a mahsustur. Öylece İlâhi realiteler, insanın kemâli nisbetinde hulûl edebileceği bir namütenahilik problemidir.)

*İnsan, insan derler idi
İnsan nedir? Şimdi bildim.
Cân, cân deyu söylerlerdi
Ben cân nedir? Şimdi bildim,*

*Kendözünde buldu bulan
Bulmadı taşrada kalan
Mü'minin kalbinde olan
İman nedir? Şimdi bildim.*

*Takva ehlinin sattığı
Mûminlerin ok attığı
Münkirlerin şekk ettiği
Gümân nedir? Şimdi bildim.*

*Bir kılı kırk yardıkları
Birin köprü kurdukları,
Erenler gösterdikleri
Erkân nedir? Şimdi bildim.*

*Sıfat ile zât olmuşum,
Kadr ile berât olmuşum,
Hakk ile vuslat olmuşum
Mihman nedir? Şimdi bildim.*

*Muhyiddin ider: Hakk kaadir
Görünür her şeyde hazır,
Ayân nedir, pinhân nedir?
Nişân nedir? Şimdi bildim.*

Muhyiddin Abdal (16-6. yüzyıl).

Muhyiddin-i Arabi, Fusus-ül-hikem'de şöyle diyor:
(Emr, Alam denilen aynanın cilalanmasını gerekli kıldı. Bundan dolayı adem bu aynanın cilacı ve suretin rûh'u oldu)

İnsan Üzerine Neler demişler:

(Nuri Gençosman, çevirisi, 1952, S: 7).

Yani alem aynasını cilalayan Adem'dir. Cila da odur, orada görünen suretin rûhu da o...

Yine aynı kitapta şunlar var: (İnsan Tanrı katında bakan bir gözdeki bebek gibidir ve görmek sıfatı ile tabir edilmiş olan mahluk odur. İşte bundan dolayı ona insan denildi. Çünkü Tanrı, mahluklarına İnsan ile nazar kıldı) (S: 8).

Görülüyor ki insan, yaratılıştaki aşka muhtaç Ma'suk da ona. Aşkımız, var oluştta ona muhtaçtı, Ma'suk da meydana çıkmada (Zuhurda) bize muhtaç...

Biz Hakk'a aynayız, Hakk bize ayna.

Biz nakşı görürüz o bizde Esmâ.

Esmâ değil onun aynından başka

Bir güzel mesele saçtan karışık

Bedri Noyan

Nobel ödülü kazananlardan, Dr. Hermann Müller demiştir ki (Adem oğlu meselâ ışınlar vasıtasıyla, tedbirsizliği yüzünden kendini mahvetmezse, kendi kendini yeniden yaratacaktır. İnsanlar belki de bir gün gelecek şimdi bize tasavvuru bile imkânsız gelen âdeta İlâhi bir düşünme ve yaşama seviyesine ulaşacaklardır (Cumhuriyet Gaz. 7 Temmuz 1962, S.3 tecessürler sütununda).

İkbal'e Göre İnsan:

Pakistanlı İkbal'in "Yeni gülşen-i Râz" adlı yapıtında şöyle bir cümle var: (insanın sinesinde öyle bir nur var ki.. Şeytan ile Adem'in zuhuru ondandır. Şeytan ile ademe fütuhât ondandır. Onun görünüşleri, bakışı yorar, sabırsızlandırır. Onun tecellileri Allahı aldatır. Bir gözü kendi iç alemine açılmıştır, kendini görür. Bir gözü ile kendi dış zuhûrunu görür Eğer bir gözünü kaparsa günâhtır. Her iki ile de görmek yolun şartıdır.

"Herşey Ölür Sen Ölmezsin"

...Masivânın boğazını sıkarak bir gün iki alem de onun adı olur ve bûklüm kemendinin içine düşer. Eğer bu her iki alemini de ele geçirirsen seni saran şey ölür, sen ölmezsin. Evvelâ kendinden olan alemini ele geçir. Eğer aşağı tabakada bir insan isen kendindeki alemini ele geçirdin mi yükselirsin. Allahımı istiyorsun? Kendine daha yaklaş). (Prof. Ali Nihad Tarlan çevirisi. Yeni Gülşen-i Râz, S: 10 İl, İstanbul: 1959).

Yine aynı yapıttan:

(Cihan bizim tecellilerimizden başka bir şey değildir. Biz olmasak ne renk, ne de ses vardır.

...Sen Cibril-i emin'sin. Kanatlan. Akıl gözünü iyice kesret âlemine aç ki vahdeti temâşâ imkanını elden edesin. Yusuf'un haberini getiren gömlek kokusundan nasibini al. Ken'an'da otururken Mısır ve Yemenden koku duy) (S: 14).

Lutfî, Esrâname risâlesinde dünyanın yaratılışını anlattıktan sonra şöyle diyor: (Pes bu aleme esbâb İnsân'dır. Nitekim bir zerdâlû çekirdeğini diksen evvel adı çekirdektir. Ba'dehu büyüdüğü gibi çocuk deyu ad verirsin, andan büyüyecek özdek dersin, ve budaklayınca budak dersin, çiçekleyincek çiçek dersin ve hamlığına çağla dersin. Ve olup kemâle erince zerdâlû dersin. Bir çekirdeğe her mertebede bir ad verirsin amma hakikatte bir çekirdektir ki ağaç suretinde zuhura geldi. Pes bu ağaçtan ve budağından ve yaprağından ve çiçeğinden murat zerdâlû'dur. Şöyle ki. Bağbân itse: Ey zerdâlû sen olmasan ben bu ağacı dikmezdim. Dürüst olur. Zira ağaçtan murat zerdâlû'dur pes bu âlemin çekirdeği Hakikat-ı Muhammediyye'dir. Ve halkat-i âlemden murat oldur. Ol sebepten Hakk Tealâ onun şanında (Levlâke levlâke lemâ halaktül'eflâk-e) (Hadfs-i kûdsi Türkçesi: Sen olmasaydın sen olmasaydın felekleri yaratamazdım) deyu buyurdu. Şiir:

*Evvel âhi sendedir sensin ıyân
Sende iste bulasın genç-i nihân.
Cümle âlem eşiğinde bendedir
Sensin ol musr'a aziz, şah-ı cihan.
Hakk ile bâtın idin çûn sen ezel
Aherinde zât ile oldun ıyân.
Senden özke cism-ü cândan nesne yok,
Bi-nişân idin ezel, bezminde sen
Kimse vermezdi nişanından nişan
Lâmekân tahtında sultan-ı kün fekûn
İbn-i Ken'anım beni kardeşlerim
Bu cihan çâhın da kıldılar nihân.
Sattılar Mısır-ı azize bende-vâr*

*Kulluk ettim nice yıl nice zaman.
Hizmet ile Mısır'a sultan olmuşum
Oldem âzâd olmuşum emn-ü amân.
Lütfiye lütf-ü vefâ kulsan nola
Çün ezel bezminde olmuş şâdûmân.*

(Genç-i nihân. Gizli hazine/Mısır Büyük şehir, memleketa/Bi-ni-şân: Belirti, alâmet/Lâmekân: Yeri olmayan/Çâh Kuy!/Bende-vâr Köle gibi/Azâd: Kurtulma, özgürlüğe kavuşma/Emn-ü amân: Güvenlikte olma/Şadûmân: Çok sevinçli).

Amma kangı zerdâlû hâm olsa ağaç ve yaprak andan yeğdir. Zira ağaç ve yaprak sebebi ile nîce zerdâlû hasıl olur. Amma hâm zerdâlû-dan nesne hasıl olmaz. Belki eğer yerde düşerse fânî olur. Eğer insân-ı nakış (Eksik insan) dahi esfelde (Aşağı aşamada) kal-sa cânını tabiat zulmetinden kurtaramazsa hayvandan beterdir. Hakk Tcala onların hakkında "Ülâik-c kel'cn'âmı belhüm adall" (7. Arâ suresi, âyet: 178 sonu. Türkçesi: Bunlar dört ayaklı hayvan gibidirler belki daha sersemdirler.) Buyurdu. İmdi eğer insan isen cânını sıfatı hayvandan kurtar ve sıfat-ı Hakk'la mevsûf ol. Zira sıfat insanı oldurur (Yazma nüsha: S: 28-30).

Kitaplığımızda bulunan Benâmî bir şaire ait (Beşâretname) adlı bir yazmada şu beyitler var:

*Ademe öğretti esmâyı Hudâ
Şöyle kim kur'anda dedi:Küllehâ.
Kendi şeklinde yarattı Adem'i
Ana verdi on sekiz bin âlemi
(Y: 2/a)*

Yine aynı yazmada, Y:6/b'de:

*Adem oldu mazhar-ı esmâ-i küll
Enbiyayı ve Hakk'ı âdemde bul.
Fehmedersen belki âdemdir hemân
Her ne kim vâr âşıkare nihân*

.....

Küll'dür Adem, cüz'üdür eşya anın

keza: (Y: 7/b) de:

Enbiyâ her söz ki gizli söyledi

Geldi Adem Aşikâre eyledi.

(Y: 9/a) da

Gözün açıl Adem'in veçhine bak

K'olmayasın Hakk Tealâ'dan irak

.....

Bildi gören Adem'in didarını

On sekiz bin alemin esrarını.

Arkadaşı Tanrı Olan Cebrail'i Ne Yapsın!

Kaygusuz, Delil-i büdelâ'sından (S:I) İnsan ve onun şerâfeti hakkında şöyle diyor: (Yer ile gök arasında iki direkli bir şehir var kim ol şehre girmeyen sırr'ullâhtan bir nesne duyabilmez, eğer bin yol dahi çalışırsa. Anın kim bal yemekte nasibi olmaya, bal demek ile ağız şirin olabilmez.

Akl-ı meaş bilmez ki Ariflerin gecesi kadr ve gündüzleri Bayram olmuştur. Zira anın ki refiki hakk ola, Cebrail'in güft-ü gu'sunu neyler? "Yani: Arkadaşı Tanrı olan, Cebrail'in sözlerini ne yapsın?)

Aynı eserde (S: 21) de yaratılış sebebi üzerine şöyle demiş:

(Adem dünyaya gelmekten murat hemân kenduyu bi'üb Hakk'ı anlamaktır...Bu karhâne'yi "Yani: Dünyayı" bünyâd eden ustadı yine bu kârhâne içinde bildirdi. Ve nîşânın bu eşya içinde verdi. Eğer bu kıssadan sen dahi sual edersen: Bilen bilür ne söyleyim, bilmeyen bilmez. Hod yine ne söyleyim? Bilen bilür, bilmeyen ne bilür bilürü? Sen seni bilmez isen, bulagör bir bilürü. Pes indi malun oldu ki: Hiç kimse delilsiz Hakk'ı bulmaz imiş) (Basılı nüsha: S: 21).

(Risâle-i Sultan Vîrânî) ve göre-insan bir doğru yol bulup Hakk'a (Gerçeğe) ermek için yaratılmıştır. Bu cehl ile olmaz bilgi

ister. Bilgisiz adem şekil bakımından insan ise de, gerçekte şeytandır) (Yazma nüsha, S: 25).

İnsanın İçinde ve Dışında 12 Burç Vardır!

Bu sebeple bir mürşide varup, yani bir öğretmen bulup, olgunluk elde etmek için çalışmak gerekir. Bu gayret ile sıfatlarını zatına ayna düşürüp aslını anlamak ve didara ermek yani hakikatı (Gerçeği), gerçek, sevgiliyi görüp bilmek lazımdır. Bunun için fenaya ermek, fakr ile fahr etmek (Yoksulluk ile övünmek) ve tefekkür etmek, kalabalıktan kendisini çekmek gerekir. Bu, bilgisizler ve zulmedenler, dünyanın aldatıcı zevklerine düşkün olanlardan uzak durma anlamına bir çekiliştir. Yani kısaca kötü insanlardan uzak durmaktır.

İzmir'de yaşamış ve Hakk'a yürümüş olan Ahmed Cevdet Aşki (Şimşir) Baba'nın basılmış (Tevhid ve hakikat-i insaniye) risalesinde bu konu ile ilgili şu cümleleri birlikte okuyalım:

(Hilkat-ı âlemden murâd, vücud-ü insân ve vücud'u insan'dan murâd zuhûr-u Hakk ve zuhur-u Hakk'tan murâd zuhûr-u sıfat-ı Hakk demiştir. Zira insan, Hakk'ın emini olup Kenz-i mahfînin cevahiri insân'ın zâtında emânet ve bunlar ehl-i irfâna mekşûf olup, esfelde kalanlardan gizlidir ki bu cevherler Sıfât-ı Hakk'tır. Sıfât-ı Hakk ise iki kısım üzerine olup biri lutf biri kahr mazharı üzerinedir. Kahr sıfatı mahallinde sarf olursa ayn-i lutuftur. Lutuf, malalinde sarf olunmasa aynı kahırdır.

Her sıfat münemmasına mazhar düşmek lazımdır. kendisini bilene her şey helâl ve kendisini bilmeyene her şey haramdır) (Fakirdeki, kendi eliyle yazılı orijinal nüsha, S: 9-10).

Eskiler, kaf dağının dünyayı bütün çevresinde kuşattığını söylerlerdi. Masallarda erişilmez, ulaşılmaz, sırtına erişilmez bir dağ olarak anlatılır. Tasavvufçulara göre kaf dağı, İnsan'dır.

Bu açıklamadan sonra, şimdi bir de hurufî inançlarına göre insan konusu üzerinde bir iki noktayı açıklamak istiyorum.

Kurân 50. sûre olan Kaaf suresi ile de insan kasedildiğini özellikle Hurûfîler, söylerler. Güya, insanın elinde ve ayağında on dörder ayak var, yirmi sekiz eder. Beşer taneden on parmak ve on tır-

nak var, bunlarla kırk sekiz eder. Bir el ve bir ayağın kendileri ile elli eder. Ellinci sûre olan Kaaf sûresi de böyle te'vil edilir. İki el ve iki ayak atılınca bu sayı yüz'e çıkar ki, Ebced hesabında da Kaf harfı 100'dür, derler. Hurûfilerin ma'lûm yakıştırmaları.

Gerçek Sevgiliyi Görüp Bilmek Gerektir:

Kitaplığında bulunan "Vîrinî" Sıfatnâme yazması içinde bulunan Sûretnâme adlı bir yazma risâlede (S: 61-91) bu konudaki eski inanışların birini görüyoruz. Buna göre:

İnsanın içinde ve dışında oniki burç vardır. Nice yıldızlar, dolaşır. Alemde de kış (Şeri'at) a benzer. İlkbahar (Tariyat)tır., Yaz (Hakikat)e, Güz (Ma'rifet) e benzer.

Nutfe (Tohum) ana rahmine düşünce kan olur. Zuhale onu terbiye eder. Sonra bir ay Mirrih ele alır, et haline gelir. Bir ay da Zühre terbiye eder, kemik olur. Bir ay da Güneş terbiye eder, o zaman rûh verilir. Bir ay da Utarit terbiye eder, hareket başlar. Bir ay süre Ay terbiye eder, böylece doğuma kadar varır.

Oniki burç vücûtta şuralarda imiş: Baş: koç burcu, alın: Yengeç, burun/: Boğa- El: İkizler, göğüs: Arslan, göbek: Terazî, Kulak: Başak, zeker: Akreb, but: Yay, diz: Oğlak, taban: Balık burcudur.

Keza insan iç organlarında, yıldızlara karşılık şunlar var: Yürek Güneş, akciğer: Ayı ciğer: Müşterî (Jüpiter), safra kesesi: Mirrih (Mars), böbrek-Zühre (Venüs), dalak: Zühale (Saturne) damar: Utarit (Merkür)dür.

Doğan insan ise dört vecih üzere gelir geçer:

1- Oğlanlıktır: Üç ay bahara benzer.

2-Cüvanlıktır: Üç ay yaza benzer.

3- (Okunamadı): Üç ay güz'e benzer.

4- Pırıktır: Üç ay kışa benzer.

İnsan da vech ile gelir, geçer: (Ana rahmi: Şerî'ata benzer. Cihan'a doğmak: Tariyat'a benzer (Bunu fakıyr ekledim), Cihanda durmak: Hakikat'a Cihandan gitmek: Marifet'e benzer. (Fakıyleri-ne göre: Bu son ikisi tersinedir. Cihanda durmak: Marifet, cihandan gitmek: Hakikat'tır)

Tanrı'dan Başka Hiçbir Şeyin Vücûdu Yoktur:

Tanrıdan başka hiç bir şeyin vücûdu yoktur. Hakikatte hemen Tanrı vucud'u vardır (S: 73). Kimi görseniz Haktan ayrı değildir (S:76). Kenadi hakikatinden haber almış, özünü bilmiş adem sultandır. Özünü bilmeyen hayvandır. (S:78). Her ne varsa adem'de vardır. Yer ve göğün halifesidir. (S:90). Hakk'ın zatına ve sıfatlarına mazhardır. Ondan daha eşref vücut yoktur. Bu sebeple bütün eşyaya malik, alim ve hakimdir (S: 91). Her adem adem değildir. Gözü görür ama kendinden gayri nesneden haberi yoktur. Belki gördüğünü bile bilemez. Onlar (Ülâik-e kel'en'âm-i bel Hüm adall..) (7. A"raf sûresi, âyet: 178) (Türkçesi: Bunlar dört ayaklı hayvan gibidirler, belki daha da sersem..dir)

Bu konunun pasajının sonuna bir de ana karnındaki çocuğun gelişmesi üzerinde eskilerin düşüncesini de kaydedeceğim. Bugünkü hekimlik bilgisi ile bir karşılaştırmaya imkanı vermiş olur:

(Yazma Hutbe-tül beyân S: 159-161'den): (Kaçan kim nutfe "Yani tohum" Allah-ü Tealâ emriyle ana rahmine düşse Zuhâl anı terbiye eder. Bir ay soluk saklar. Ta hareket-i gıriziyye onu hazm edüb kurutmaya. Ve ikinci ayda: Müşteri (Jüpiter) terbiyet eder. Ol soğuktan anı itidale götürür, kovulur (Koyulaştırır) galiz olur. Ol harareten hazm olmak korkusundan kurtulur.

Üçüncü ayda: Mirrih (Mars) terbiye eder. L'idalden hararete götürür, pişirür, akdeder cisim olur. Kan cismi içinde et olur, sinir, imik olur. Sinir, damar, bunlar vücut bulur.

Dördüncü ayda: Şems (Güneş) terbiye eder. Gah hararetle, gah i'tidal ile ol ceset tamam ruha kabil olur. Pes Allah emriyle ol cisme can ana rahminde başlar. Hareket eyler. Ol vücut bulan cisme yayılır her azaya. Allah emriyle ölen iken diri olur.

Beşinci ayda- Zühre (Venüs) terbiye eder. Ol cismi neye kaabilse eriştirir. Yani erkeklik dişilik tamam vücut bulur. Ve kemikleri katı ve derileri gerilir. Kılıları vücut bulur. Kalıbı insan Zühre tedbirinde nizam bulur.

Bu konuda (Vücüd-nâne-i Kaygusuz Abdal) da da, benzer bilgi vardır.

Altıncı ayda: Utarit (Merkür) terbiye eder. Elleri, kaşı, gözü, kirpikleri, dişleri vücut bulur.

Yedinci ayda: Kamer (Ay) terbiye eder. Baki ne kim cisimde ve surette nâ tamam kaldı ise olur. Eğer doğsa dirilir. Ömür ve hayat bulur. Zira tamam Ademdir.

Sekizinci ayda Yine Zuhal (Satürn) terbiyesiyle Mizac itidalden çıkarır. Burudet galebe eder. Gerçi cismi helak etmez. İtidalden çıkmakla mariz olur. Bu dört kuvvâları fesâde verir. Eğer doğmalı olsa kaabil-i zindeğani değil, diri olmaz fevt olur. Zira marizdir. Dirilik mümkün değil. Zira itidalden çıkmış idi.

Dokuzuncu ayda: Terbiye kılmaya növbet yine Müşteri (Jüpiter) ye gelir. Ol mariz vücudu burudetten yine itidale getirir. kuvvalarına sıhhat getirir. Anâsır-ı tabâ'yi ve mütefekkir-ü kemâ hüve Hakkahû insan temâm şod katına varmış ola. Tamam doğru vaktiyle sıhhat ile necat bulup dünyaya gelir. Ne kadar ömrü kısmet olmuş ise verilir. Eceliyle merhum olur. Nitekim Hakk Subhânehû ve Tealâ Kur'ân-ı Kerim'in de: (Sümme halakn-en-nutfe-te alaka-ıcn fehalak-ncl-alaka-te) (23. Mü'minûn sûresi, ayet: 14. Türkçesi Sonra nutfeyi kan pıhtısı, bu kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık...) buyurur.)

*Şua' verir kiy kati
Gördüm ol dağ içinde.
Okur beni katına
Vardım ol dağı içinde
Bir döşek döşenilmiş
Nur ile bezenilmiş,
Ne kim olacak olmuş
Gördüm ol dağ içinde.
Adım adım ileri,
Bes âlemden öneru,
On sekiz bin alemleri
Geçtim ol dağ içinde.
Levhi aldım elime,
Arş'ı astım önüme,
Okudum hatlarını
Yazdım ol dağ içinde..
Çay oluben çağladım*

*Gök oluben gürledim.
Her tarafa yel olup
Estim ol dağ içinde.*

Allah ve İnsan

Daha önce üzerinde durduğumuz yaratılış, insan ve evren, olgun insan, arif konuları içinde de, yeri geldikçe, "İnsan ve Allah" üzerinde söz edilmişti...Zaten bunlar birbirinden tamamen ayrı incelemek hemen hemen imkansızdır.

Evren'in Büyük Sevgisi

Allah konusu, Bektaşilikte (Evren'in büyük sevgilisi) olarak ele alınır. O sevgili yücedir, yaratıcı ve yapıcıdır, iyilikler güzellikler ondandır. Bektaşî Amentüsünde kötülük (Şerr) yoktur (Hayrihi ve hayrini min-Allah-ı teâlâ) (İyilik ve yine iyilik yüce sevgilidir) Ondan kötülük gelmez. Her insanın dileği, O'nun isteği olmalıdır. Her insan ruhunu temizleyerek yücele yücele ona kavuşmalıdır. Sevenin isteği ancak sevilenin isteği olmalıdır. Bu büyük sevgili müşahhas bir varlık değil, herkesin gönlü, akli ve idrakinin genişliği oranında duyabildiği mantiki bir güçtür. Aynı zamanda bir İdeal'dir de...Fakat onun tamamının idraki de hemen hemen imkansızdır.

*İdrâk-i meâ-i bu küçük akla gerekmez
Zira bu terâzû bu kadar sıkleti çekmez*

Ziya Paşa

Böylece Allah mefhumu iyilik, doğruluk, eşitlik, özgürlük ve benzeri faziletlerin tümünü kapsayan ve korkulacak değil sevilecek bir "Kutsal sevgili" kavuşup birleşmesi özlenen bir "As'i ruh" halindedir. "Evreni meydana getiren bütün güçlerin kaynağı'nın tümü O'dur.

Amaç ve Araştır

Burada sevgi sadece bir amaç değildir. Aynı zamanda insanlığa

taze güç veren bir araçtır. Öyle bir etkileyici ki ona amaç da denilse yeri vardır.

Bektaşî en üstün, olgun hale gelen insanı o büyük sevgiliye en yaklaşmış kimse olarak sayar. Allah, insan olanın gönlünde bir tahta oturtur. Yüce sevgiliyi, gönül tahtının sultanı kılar.

Gönül yüce konuğa mekan olunca oradan cümle kötülükler, pislikler daha önceden silinip süpürülmelidir. Temiz olmayan yere hakan, sultan misatir edilemez.

Masonlukta 29 derecede, İsanın (Allah hükümeti "Melekûtu" ne oradadır, ne burada, o sizin içinizdedir) (Luka, Bab: 17, 21) cümlesi geçiyor. Yine İsa, sevgi hakkında: (Birbirinizi benim sizi sevdiğim gibi seviniz) (Yuhanna Bab: 15,12) ve- (Düşmanlarınızı seviniz, şayet yalnız sizi sevenleri severseniz ne meziyetiniz olur?) (Matt, Bab: 5,44 ve dev!) diyor.

İslamiyette dostluk ve sulh'a değer vermiştir. İnsan'a gönlündeki kutsal konuk yüzünden, çok ileri derecede değer veren Bektaşîlik, onun gönlünde yer etmiş olana niyaz eder, saygı duruşu alır. İki dost birbirlerine, bir "Evlad"ı "Baba"sına bunun için (Niyaz) eder. Bu niyaz gönülünden gönüle olduğu gibi kendinden kendisinedir de...

İki kişi (iki gönül) bir araya gelince onların müşterek kutsal ruhu, ikisini de sarar ve onlarla "sevgi-seven ve yüce sevgili" halinde bir vahdet (Birlik) meydana getirir. İşte bu vahdet'e karşılıklı (Niyaz) edilir.

İnsan İdrakinin Alamadığı Büyüklük

İşte bu sebeplerdir ki kendisini o büyük sevgili huzurunda riyasız, onun dışında olan bütün düşüncelerden sıyrılmış (masiva'dan tecerrüd etmiş) bir halde onunla birleştirebilme hali gerçek ibadettir. Bunun zamanı mekanı, yönü yoktur. Her zaman her yerde ve herhangi bir yöne dönülmüş olsa da olur (Beş vakit, cami ve kible).

Allah düşüncesi nedir? Onu bizim idrakimiz almıyor. Fen... sonsuzluğu, hayatın derin muamması, yaratılışın anlaşılmasız serüveni insan zekasını sınırsız gücü, bütün düşüncelerdeki sonsuzluk en küçükten en büyüğe kadar her yaratılmıştaki koyu bilmece, ölüm ve dünyanın sonu insanı dört yandan sarmaktadır.

Peygamberleri beynimde ve gönlümde bir araya getirdim kimi

Allahın dostu kimi sevgilisi. Onunla konuşmuşlar. Bu düşünce akla putperestliği getiriyor. Bilginler, filozoflar, tasavvufcuların aklında meclis kurdukları zaman sonuç yine putperestliğe çıkıyor. (Allah yoktur) diyen de puta tapan, kendini Allah sanan da..

İnsan, Kutsal aşk ile akıl, bilgi ve tabiatı yakından inceleyerek gönlüne dönsün, oraya baksın...Bu aşkın ıstırabına düşerse yol kardeşine koşsun, el-ele, kafa-kafaya, gönül-gönüle bir muhabbet ile sukuna, huzura, mutluluğa varırlar.

Rahman ve Rahim olan

Allah, Tevrat'ta: Cebbar Kakhâr, zebûrda: İstenileni veren, cömert, İncil'de Baba, Kur'anda- Rahman ve Rahim sıfatlarıyla anılır.

Şurada hemen söylemek isterim ki: Omo'ousios (Allah gibidir) ile Omoiousus (İsa Allah'tır) sözlerindeki bir (I) harfî farkı yüz binlerce Hristiyanın birbirlerini boğazlamasına sebep olmuştur.

Rahman: Müslüman olsun başka dinden olsun herkese rahmeti olan hepsine acıyan, lütfeden anlamınadır.

Rahim ise: Bu genel rahmetin özel bir bölümünü mü'min (İnsanmış) kullarına ayıran, onlara özel olarak lutuf ve ihsanda bulunan anlamına gelir. Keza Tanrı adlarından Mennân: Kuluna istenmeden önce ihsanda bulunan, demektir. Hazret-i Pir Hacı Bektaş Veli'nin yatırlarında (Pir evinde) son yapılan onarımda, sandukalarının bulunduğu hücrenin duvarlarında da çok güzel bir küfî yazı ile ve nakışlarla Yâ Mennân ve Yâ Hennân sözleri işlenmiştir. Hannân, Rahim anlamınadır. Tanrının birçok adları vardır. Bunlardan birisine ism-i a'zam derler. Büyük bir kısım mutasavvıflar ism-i a'zam (Ali) dir derler. (Ali, Tanrı adlarından biridir) Kur'an-ı Kerimde İnsan Sûresi: (Öbür adı: Dehr sûresi) Hz. Ali için inmiştir. İnsan-Ali'dir. İsm-i a'zam insan'dır da.

Ferd,i câmi'dir vücûdum cümle eşya bendedir.

Ya'ni, ism-i a'zamın sırrı müsemmâ bendedir.

Nusha-i vahdet benim, maksûdu benden iste gel

Müstevâ-yı zât olan Arş-ı muallâ bendedir.

Aşk temâşa (Kaab-e kavseyn,i ev-ednâ) bendedir. (x)

*Sûretimle Fâni isem zâtım ile bâki'yim
Ayn-i tevhîdim ki ma'nâ Lâ ve illâ bendedir.*

Gaybî

(x): 53. Necm "Yıldız" sûresi, ayet: 9, Türkçesi: Tâ ki araları iki yay boyu kadar veya daha az kaldı.

Neden insanın Allahlık tarafını sadece bir defa, o da ölümünden sonra kabul ediyorlar da, hayatında iken etmiyorlar?

Ölen insanın karşısında durup el bağlayarak namaz kılmıyor muyuz? Cânı, ruhu olmayan bir beden külçesine namaz kılıyorruz zannetmek, şeriatın bu hükmüne üstün körü bakmaktır. Aslında insanın cismi de Tanrı malı olan topraktan, ruhu da Tanrı ruhundandır (Feizâ sevve tühû ve nefahtü fih-i min rûhi feka'u lehû sâcidîn) (38. Sâd suresi, âyet: 72, Türkçesi Onu tamamlayıp ona kendi ruhundan üfürdüğüm gibi hepiniz yere kapanıp ona secde edin.)

Tanrıya Saygının Bir Belirtisidir

Cenaze namazı kılanlar, Tanrı zâtına mahsus rûhun bir süre kendisinde konuk olduğuna duyulan saygıyı belirtirler.

Biz, Bektaşiler de aynı sebeple, Pir ve azizlerimizin yatırlarını ziyaret ettiğimizde niyaz ederiz. Cenaze namazı ve bu ziyaretler (İnsan)ın yüceliğini gösterir.

Türk Yurdu, (Sayı- I, S: 12) dergisinde Prof. Osman Yahya şöyle diyor: (Hayatın müteâl "trans cendant" ve mündemiç "İmmmanent" prensibini temeyyüz edebilmek için tabiatın ötesini görmek lazımdır ki, bu da Uluhiyyetdir (Divinite).

İslam metafizikçileri hayatın sırrını açıklamak için bizzat Allah'ta nasıl bir istinad (Justification) buluyorlar? Şöyle buluyorlar ki, Uluhiyyet, İslami vahy'in gerek muhteva ve aksiyon halinde olsun gerekse Ulûhiyyetin mukaddes ismi olan Allah halinde olsun ki Allah lafz, aşk hasreti- "Nostalgie d'amour" demek olan Vallah'dan gelir-İlâhi mahiyyetin tecellisi olan bizatihi Aşk "L'amour en soi'dan ibarettir. Bu aşk bir Mevhibe,i Külliye (Don total) ve bir Alem şumulleşme (Expension)dur.

Kime Kul Olduğunu Bilirsen

Bizzat Allah ve aşk bahis mevzuu olduğu içindir ki, Allah ve Vallah birdir, hayat bir Alem şumulleşme ve yayılma belirtisidir.

Yalnız, bilhassa ferdi hayat sadece yaratmayla ve yaratılış planında şartlanmış ve tayin edilmiş değildir. İnsani hayat hem tabiat içindedir, hem de tabiat üstü bir hayata müstaid ve namzettir. Tabiat-üstü hayatın dayanağı da bizzat Allahta buluyoruz, zira hem yaratan hem de kurtaracak olan odur...

Tabii hayatımız yaratılışla Halik olan Allah'la izah edildiği gibi tabiat-üstü hayatımız yani Allahda, Allah için, Allahla hayatımız da kurtarıcı (Redempteur) olan Allahla açıklanacaktır. Öyleyse hayatın menşe'li (L'origine) değil esası (Principe) hem tabii hem tabiat-üstü hayat Allah'tadır.

Allah Menşe Değil Esastır

Allah menşe değil, esas (Principe)dir, diyorum, çünkü biz Müslümanların görüşünü diğer batılı veya doğulu metafizikçilerden ayıran başlıca özellik budur. Halık olan Allahla kurtarıcı olan Allah menşe değil esastır. Zira Allahı hem tabii hem de tabiat-üstü hayatımızın menşe'i sayarsak kendimizi bir dereceye kadar Tanrılaştırmış oluruz. Halbuki hem kültürel hem de tabiat üstü planda Allahta ve Allahla yaşar ve olursak da biz Allah değiliz, esas (Principe) bizde mündemiç "İmmanent" olmakla beraber daima Müteal, "Transcendant" dır ve bizi aşar)

Allah öyle bir mefhumdur ki onu hiç bir şey'den tenzih edemizsin, inkar olur. Yine hiç bir şeye tahsis edemezsin, şirk olur. Zât-ı Bâî, öyle bir hüviyet-i sâriyedir ki tahsis ile görünmekte münezzehtir (Merhum Mürşidim Ali Naci Baykal Dedebaba'nın defterinden).

Muhiddin-i Arabî, ül hikem'inden şöyle diyor

(Bazı bilgiler ve bu arada Ebû Hamid, Allah, Aleme nazar edilmeyen de bilinir iddiasında bulundular. Bu yanlıştır. Evet, Tanrı zâtının başlangıcı ve sonu olmadığı bilinir. Kul bilinmedikçe Zâtın İlâh olduğu bilinmez. Şu halde Kul, İlâh'a delildir) (Nuri Gençosman çevirisi: S: 64).

O halde şu sonuca varılır: Onun varlığının çaresi bizim varlığımızdır. Yine Muhyiddin'i Arabi şöyle diyor: (İnsan, kul da olur Rabb da...Kulluk derokesinde Hakk'la genişler. Rabb olursa yaşayışı darılır.)

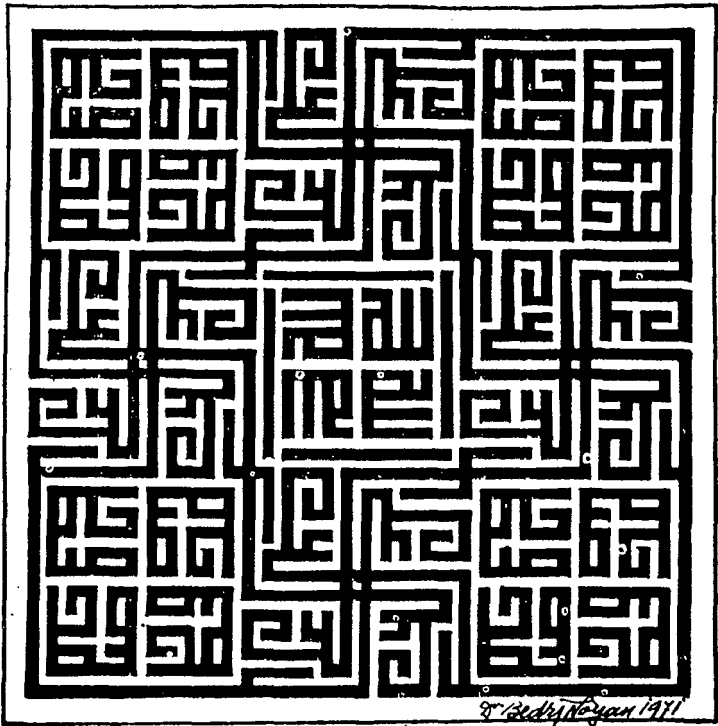
Yine denecektir ki: kime kul olduğunu bilersen Tanrı'sın..

Kur'ân-ı Kerim, 57. Hadid suresi, ayet: 4..

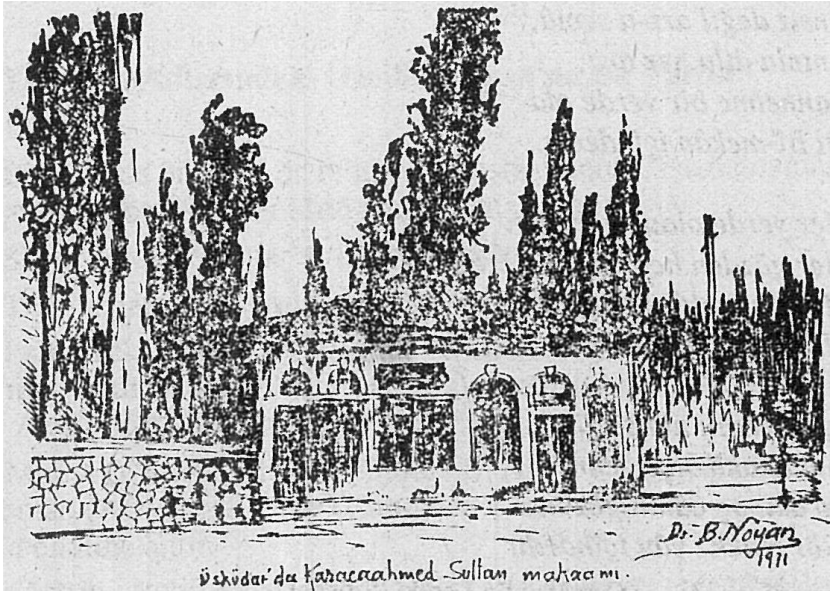
(Ve hüve ma'amüm..) (Ol sizinle beraberdir) deniliyor

Bayazid-i bistâmî: (Cübbemîn içinde Allah'tan başka kimse yok denmiştir.

İnsan, Allah olmaz...İçî İlâhi bir aşk ile dolarsa Tanrılaşır..Tanrı bir külli mefhumdur. Bir hâldir Hâllerin hâlidir. Bu hale gelen insanda Tanrı zât ve sıfatları iyice tecelli eder. Önceleri böyle bir söz söyleyenin derisini yüzer, kafasını koparırlardı softalar..

"Allah-Muhammed-Ali" adlarıyla kompozisyon : Dr. B. Nijne.

Bir Damla Deniz Suyu Deniz Demek Değildir

Denizden alınan bir damla su, aynı su olmasına rağmen o engin deniz değildir. Ama ondan başka bir şey de değildir. İşte alem ile Tanrı arasındaki nisbet ve benzerlik buna benzetilebilir. Ne alem Allaktır ne Cenab-ı Hakk Alem'den ibarettir. Fakat ikisi arasında deniz ile denizden alınan bir damla su arasındaki ilişki vardır.

*Hakk'ın yolun arar isen
Dildo nihan içindedir.
Anadan nişan sorar isen
Her bir nişan içindedir.*

*Senden yaknıdır ol sana
Sanma anı senden cüdâ,
Senden yürü sen var ana
Ol sende cân içindedir.*

*Ansız değil arz-u semâ,
Anınla dilu her ara,
Zannetme bir yerde ola
Ol Bî-mekân içindedir.*

*Her yerde oldur görünen
Her gözden hem oldur gören
Her şey'i oldur bürünen
Her anda an içindedir.*

*İşit Cemâli'nin sözün
Anla hakikatçe özün,
ko aklı aç cânın gözün
Gör Hakk'ı yân içindedir*

Cemâleddin Uşşâki (Edirne)

Tanın sıfatları: iki türlüdür.

A: İtibân zâtî sıfatlar: Altıdır.

1- Vücut (Yani var olmak) Buna "Sıfat-ı subûtiyye-i nefsiyye" denir.

2- Kıdem (Yani evveli, önü olmamak).

3- Bekaa (Yani, sonu olmamak).

4- Vahdâniyyet (Yani: Bir olmak)-i zât sıfatlar ve işlerinde ortağı ve benzeri olmamak.

5- muhalefet-i lil-havâdis: (Yani: Eşyadan mâsivâ denilenlerden hiç bir şeye benzememek).

6- Kıyâm-ı bi-nefsih (Mekana muhtaç olmamak).

B: Allahın sıfat-ı subutiyyesi (ki buna gerçek zatî sıfatlar denir). Sekiz'dir.

1- Hayat (Diri olmak), 2- İlim (Bilimsel olmak), 3- Semi (İşitmesi olmak), 4- Basar (Görmesi olmak), 5- İrade (Dilemesi olmak), 6- Kudret (Gücü yetmesi olmak), 7- Kelam (söylemesi olmak), 8- Tekvîn (Bütün eşyayı yaratmak, var etmek) (Maarif nezaretti, Musahhah ilm-i hâl, S- 2-3).

Tanrının Adlarındaki Özellik Kuran'da Da Vardır

Bu konuda önceleri de bilgi verilmişti. Yeminî, Faziletnamesinde şöyle diyor: (Sıfatlar türlü amma zâtlar birdir).

Şöyle diyor: (Sıfatlar türlü amma, zâtı'ı birdir).

Tanrı adlarındaki özellik, Kur'an da görülecektir:

Ferd (Tek), Vahid (Bir), Ahad (Daimi), Hayy (Diri) adları onun zât'ına: Semi' (Duyan), Alim (Bilen), Basîr (Gören), Kadir (Yapıcı), Aziz (Ulu) adları sıfatına:

Muhyi (Dirilten), mümit (Öldüren), Afüvv (Bağışlayan), Rahim Rahman (Acıyan), Kahrîr (Kahredici), Rezzâk (Rızık veren) adları da eflâline aittir.

(Ashâb-ı kehf adları İbranicedir. Arapça'da şu anlamlara gelir. Yemlîhâ: Hayat, Mekselînâ: İlim, Mislîna-Semi', Memuş: Basar, Debernûş: İrâdet, Şâzenuş Kudret, Kefestetayyûş: Kelâm..Bunlar Sıfât-ı subûtiyyelerdir. Sekizincisi Tekvîn'dir İbrânicosi Kıtmîr'dir. İşaret diliyle de Nefis demektir) (Özsöz: Fehmi Tandaç, İstanbul: 1944, S: 19).

İnsanı Sıfatlardan Ayrı Görmek İmkansızdır

(Kudret sahibi olmak dileyen kişi Allah sıfatıyla sıfatlanmak gerektir. Ne sıfatla sıfatlansın ol sıfatla sana tecelli kılur derler. er, Tengr: olmak İkin Tengr-sıfat olur) (Lütfi: Esramame, Yazma, Nûsha: Y: 41/b.).

Hakk'ın bir tezahürü olan insan'ı sıfatlardan ayrı görmek imkansızdır. Aksi düşünmek Şirk'tir.

Feridir gösteren aslı, ferisiz asla yol yoktur.

"Cihani bir secer farzeyle Adem ceyvesidir güya."

Yolvaranın., göz yörenin, (Fakiirde bulunan Otman Baba el yazması defter, Y: 32/a)

"Allah Vardır" Sözü Kalır

Tasavvufta bir Lâ ve İllâ konusu vardır. Bektaşî edebiyatında da "Lâ'dan ve İllâ'dan geçmek" deyimleri görülür. Kelime-i tevhid, Lâ ilâhe yani Allah yoktur ile başlar. Bunu kaldırıncı geriye İllâl-lâh kalır. Lâilâhe'den Lâ'yı kaldırıncı İlâh kalır, Tanrı demektir. İl-lâllah'dan da İllâ'yı kaldırıncı geriye Allah kalır.

Lâilâhe illâllah diye diye Lâilâhe (Yani: Allah yoktur) ortadan kal-kar, geriye İlâllah (Yani: Allahtan başka, yani: Yalnız Allah vardır) ka-lır. Daha ilerleyince İllâ (Ondan başka) da gider yalnız Allah kalır.

Burada da fenadan sonra "bekaa bulmak" hali görülüyor ki Fenâ =Bekaa'nın kendisi oluyor.

YAKARIŞ VI

*Tanrım, yalandan usandık
Yeter kinler, felsefeler:
Varlığına birer tanık
Bu denizler, bu gök, bu yer...*

*Boşuna sorar dururuz,
Var mısın, nerededir yerin?
Bütün şüpheler lüzumsuz
Ortada bin bir eserin.*

*Birleşir yoklukla varlık
Sırrına eren insanda,
Ne çıkar, sana inandık,
Yok olsan da, var olsan da..*

Münis Faik Ozansoy

(Çağrı sayı: 23, Kasım 1959, Konya)

Bir de Kaygusuz'u dinleyelim eda'ya ne nazlanışa bakınız:

*Yücelerden yüce gördüm
Erbabsın sen koca Tanrı (x)
Alem okur kelam ile
Sen okursun hece Tanrı.*

*Asi kullar yaratmışsın
Varsın şöyle dursun deyu.
Anları koymuş orada
Sen çıkmışsın uç'a Tanrı.*

*Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyu.
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı.*

*Yiğit olanlar anılır
Filan oğlu filan diye
Ne anan var, ne baban var
Benzer sen piç'e tanrı.*

*Kaygusuzum der-i yâr'dan
Günde üç yüz bin cur'adan
Kaldır perdeyi aradan
Bir bakalım içe Tanrı.*

(X) Bazı nüshalarda bu mısra (Er babası koca Tanrı ve Tanrı) şekillerinde geçer.

Dört Unsurdan Mürekkep İnsan

Bektaşî edebiyatında birçok yerlerde "Tanrının bütün eşyada meydana vurduğu, dört unsurdan bir zahri şekil aldığı (Don giydiği) ve insan şeklinde tecelli ettiği" söylenir. Ve bundan "Akıl ermez bir sır olduğu"da ilave edilir. Akkırmanlı Nakşî:

*Ayâ'. Sen sanma kim senden bu güftârı dehhan söyler,
Veya terk ib olan unsur veya lahm-ı zebân söyler.*

diyerek bu zahiri suret ve görünüşlü insanın söylediği sözleri de ağız, dil gibi bir terkiib meydana getirmiş olan dört unsurun söylemediğini ifade ediyor. Yani bunu söyleyen insan, şu bildiğimiz dört unsurdan mürekkep varlık değil, onun aslı, onun esası olan kudretten söyleniyor. Ondan tecellileridir demek istiyor.

Nakşi'nin bu gazeline birçok nazireler yazılmış, tahmis (Beşleme) ler yapılmıştır. Bunlarda da aynı esas anlamına açıklanmasına çalışıldığı kolayca görülür:

*Cemâlin vasfın ey dilber eğerçi tende cân söyler,
Lebin esrânını aşkın velâkin râyegân söyler
Ki nutkun emr-i Hakk'tır (Menaref) sırrın ayan söyler
Eyâ sen sanma kim senden bu güftârı dehân söyler
Veya terkiib olan unsur veyâ lahmi zebân söyler..*

*Yüzünden istifa sırrın bilenler ey kaddı bâlâ
Olardır mekteb i irfân içinde âlim-ü â'lâ
Ne bilsün ders-i hüsnünden senin kaadi veyâ Mollâ
Seni ol sâna bildirmek murâdın kasededüp Mevlâ
Anâsırdan gıyûb birdon yüzünden tercümân söyler.*

Halîf

*Hakikat cümle esyâdan Hudâ herdem ayân söyler
Kulağın tut kamhu sav'ta işit sanma nihân söyler.
Anâ âlet olan diller (Enel'Hakk)ı hemân söyler
Eyâ sen sanma kim senden bu güftârı dehân söyler
Veyâ terkiib olan unsur veya lahm-i zebân söyler.*

Üsküdarlı Hâşim

*Hakikat zâat-ı Mevlândan kamû eşyâ ayân söyler
İşit sem'i baseretle sakın sanma nihsan söyler,
Kıymet anlayub Hakkla (Enel'Hakk) hemân söyler*

*Eyâ sen sanma kim senden bu güftârı dehân söyler
Veyâ terkîb olan unsur beya lahm-i zebân söyler.
Sanâ ermek için dünyâ dün-ü gün devreden eşya
Seni mir'ât edinmiştir mezhir esfer-ü â'lâ
Vüvudun mazhar-ı tamdır, cemalin âyet i kübrâ
Seni ol sana bildirmek muradın kasdedüp Mevlâ
Anasırdan giyüb bir don yüzünden tercüman söyler.*

Üsküdarlı Hâşim

Masonların 22. derece çalışma rehberlerinde hatib şöyle konuştur: Kimisi der ki Allah bir nûrdur, kimisi der ki Allah bir rûhtur Bazıları da Allahın bir hakikat veya adâlet olduğunu, bazılarıda Allahın aşk olduğunu söylerler.

Çalışmadan İbarettir

Biz burada Allah sa'y (Çalışma) dır, diyoruz. Zira, kainattaki müvazeneyi ve ahengi temine çalışan hudutsuz kuvvette onun tesirini görmekteyiz (Dünyada ve Türkiye'de masonluk, S: 213).

Buna muhterem Reis de şunu katar: (Bizim bugün adına kurmak istediğimiz ma'bed şudur: Laborare est Orare "Çalışmak ibarettir").

Güneş ve Ay, Yıldızlar, ağaçlar insana secde ederler ki, o öteki yaratılmışlardan seçilmiş ayrılmış onların arasından sivrilmiş, yücelmiştir. (Ven-necmü veş-secer-ü yescüdân) (55. Rahmân suresi, âyet: 6. Türkçesi yıldızlar ve ağaçlar ona secde ederler) sıfatları ve Ahsen-i takvim ile mükerrem olmuştur. Melekler ve meydana gelmiş olan her şey Tanrı buyruğuna uymak için ona secde ettiler. Emir (Buyruk), amirin (Buyuranın) aynıdır. Yani Allaha secde ettiler demektir.

Mehmed Ali Hilmi Dede baba divanında (S: 109) (Han bağrına kurulmuş âşıkların otağı) mısra'i ile başlayan nefesinde:

*Mescudumuz cemâl-i yâr olduğun nihân tut
Fâş olmasan bu esrâr vardır yerin kulağı*

diyen beyt, bu konuda önemli bir anahtardır. (Bunu gizle, ortaya vurulmasın) deyişinde de: (Bunu herkes bilsin, duysun) isteği vardır.

Fakiir derim ki: (İnsan sevgili, Mâşûk-u İlâhî "Tanrı sevgilisi" olursa Levlâk-e Levlâk-e sırr'ı ona'da açılır).

İnsan da Allahı sevecek, Allah da insanı sevecek. Zaten sevmiş de yaratmış. Çiceron (Marcus Tullius Ciceron: Romalı ünlü hatib. milâddan önce 106'da doğmuş) bile şöyle demiştir: (Allah, insana kendisini sevdirmezse onun Allahı olmaz) (Nisi Deushomini placuerit Deus non erit).

Hazret-i insân: "Alemde çirkin görme. Zira, öyle gördüğün çirkin değil, o eşi benzeri olmayan güzelliğin kamalini göstermek için bir güzelliktir" buyuruyor. İnsan yüzü, zât nurlarının tecelli ettiği yerdir. Melekler ondan secde ettirildi. Ademe edilen secde, Allaha edilmiştir.

Biri kadın (Daha önce varolan, yaratan) biri Hadis (Sonradan meydana gelen, yaratılan), Tanrı ve evren içinde olayların gerçeğini arayan bir arif insan vardır.

Sonsuzluğa Ulaşılır

O, ma'ruf olana, onun hakikatine ulaşmak sevdasıyle yanıyor. Aslında biz insanlar onun visalini arzularken Tanrı da bizimle visâl isteğindedir. Bu büyük aşk topluluk içinde, anlaşılmış bir cemiyette iç âleme, gönüle ışık tutar da tecelliler meydana vurdurur. Böylece el-birliği ile makaamlar aşılır, sonsuzluğa ulaşılır. Zira İnsan-ı kâmil (Olgun insan) aşkının sınırı yoktur o aşkın güneşinin batışı yoktur.

Böyle bir cemiyete kavuşan İnsan-ı Kâmil ebedi olarak yaşar. Bursalı İsmail Hakkı:

Tenden Hûda'ya dil'de seferdir cihâd-ı nefis dedikten sonra:

Arif ki dil seyr-ü sefer eyler müdâm

Mir'at,ı kalbidir ana câm-ı cihân-nümâ

diyor ve aynı parçanımı sonuna doğru:

*Rabb'in dilerse iste derûnunda bil karîb
Dil, hâne-i Huddâ'dır anı sanma senlen cüdâ.*

diyor.

Kur'ân-ı Kerimde (21. Enbiyât sûresi, âyet: 30'da: Ve caalnâ min elmâ'i kül-ü şey'in hayy, Türkçesi: Diri olan her şeyi sudan vücuda getirdik) âyeti var. Keza 15. Hicr sûresi, âyet: 26, 23. Mü'minû sûresi, âyet: 12.32. Secde sûresi, âyet: 7-10,38. Sâd sûresi âyet: 72, 52. Tûr sûresi, âyet: 45,55. Rahmân sûresi, âyet:14,86. Târik sûresi, âyet: 5-7 günümüzün bilgisi ışığında incelenirse insanın yaratılışını, eksi kutsal kitaplarda verilen bilgi ve anlamda olmadığı ortaya çıkar.

Gâib âlemindeki ma' kuliyyeti sabit olan ma'lûmât ile âfâk denilen zuhûr âlemindeki fi'le gelen mahsûsâtın hepsi birer nevi' kuvvetlerdir ki bunların umumuna şeriat dili Melek adını vermiştir. Bunlar memur oldular, hizmetleri yerli ycrinde yaparlar.

Tevrât'ta (Tekvin, I., 26. ve dev): "Ve Allah dedi: Sûretimizde, benzeyişimize göre insan yaratalım, ve dinizin balıklarına ve göklerin kuşlarına ve sığırlara ve bütün yeryüzüne ve yerde sürünen her şeye hâkim olsun. (27.): Allah insanı kendi sûretinde yarattı, onu Allah'ın sûretinde yarattı, onları erkek ve dişi olarak yarattı"denir. Yine tevrat'ta:

İnsan Herşeye Hâkim Olsun

(Tekvin I., 7.) "Ve Rabb Allah yerin toprağından Ademi yaptı. Ve onun burmuna hayat nefesini üfledi, ve adem yaşayan cân oldu"der.

(Türk dehası ve Dahileri) adlı enteresan kitabında Y. K. Kutlua-ta, Adam ve Ata'm sözlerini inceleyerek, sadece Arabların Adem dedikleri, Anadolu halkının ve bütün diğer dillerin Adam şeklinde söylediği insanların Ata'sı Adam'ın Türkçe Atam olduğunu ileri sürüyor. (S. 12).

Gerçeği Bulmuş Olanlar

Masonluk da (Evrenin ulu mi'marı) adlı bir yaratıcı kuvvetin varlığına inanır.

Bektaşilik, genel olarak tasavvuftaki tasnifi ele alarak, insanları üçe bölmüştür. a) Avamî: Henüz karanlıkta bulunan, gerçekleri bilmeyen hatta böyle bir konu olduğunu bile bilmeyen insanlar. Çoğunluk. b) Havass: Gerçeği arama yoluna girmiş olanlar. Seçkinler. c) Hâssül-hâ vass, İnsân-ı kâmil: Gerçeği bulmuş olanlar. Seçilmişlerin seçkini.

İnsan-ı Kâmil'in ruhunu gönlünü temizlemiş olması, sevgiliden gayri her şeyi (Mâsivâ) gönlünden çıkarması, benlikten kurtulması, nefsine hakim olması, gerektir. Bunun tek aracı AŞK'tır. Bu aşmaya ermek için ancak kamil bir mürşide ulaşmak gerekir.

İnsan Melekten Daha Üstündür

İnsan nefsini bilerek Rabb'ini bilir. Bu noktadan insan Melek'ten daha üstündür. Zira melek'te nefs yoktur. Yaratılış bakımından insan melekten daha ileri ve yüksek niteliktedir. Melekler insana hizmet eder bütün evren içinde yaratılmışların amacı olan Adem olabilmek çabasıdadırlar.

İnsan ı kâmil ise ilâhi kitaptır. Rahmânî bir nüshadır. Gerçekleri sarandır, Tanrı ruhu üfürülmüş yaratıktır. Gerçekte (kitâbı vücûd-u hakiki), (Kitâb-ı vücûd-u zıllî) diye iki kitab vardır. Bu, Kur'an-ı Kerimde: (52. Tûr sûresi âyet: 1-3 Vet-Tûr-i, ve kitâb ı mas tûr-in fî rakk-i menşûr-in) Türkçesi: Dağa "Bak", Yayılan sayfaya yazılmış kitaba (Bâk) âyetinde remz edilmiştir.

Vuslat-kavuşmak: önünü, sonunu idrak etmektir. Olgun insan bu idrâki kazanmış olandır. Boşuna:

(Ne mâl iledir, ne sâl iledir. Beyim ululuk kemâl iledir) demişler.

Fakiir derim ki: İnsan Allah mıdır Hâşâ...İnsan, Allah'ı yaratıp yeryüzüne indirendir...O olmasa, Allah'ı düşünecek kimse olmazdı. Göz olmasa ışık olur muydu? Güneşi kim bilirdi?

*Ben demekten geç bu sende Ben diyen Hakk'tır beyim,
Belki cân ayn-ı bendendir, cümleten Hakk'tır beyim.*

*Hüsn'ü zâhir olmak için nev-be-nev hil'at giyüb
Ahsen-i surette dâim devreden Hakk'tır beyim.
Arş-ı dil'den ma'rifet mi'râcın îdem arif'e
Vech-i âdem'den cemâlin gösteren Hakk'tır beyim...*

*Didler agâh-ı vahdet ger nebi vü ger velhi
Adem-ü Alem donûnû bür inen Hakk'tır beyimi.*

*Dîde-i Gaybî ile baksan hakikat aşkına
Zerre zerre kâinatta görünen Hakk'tır beyim.*

Gaybî

*Bir acaib derde düştüm Anda dermân gizlidir.
Lebin bilmez her giz ânı bile Lokmân gizlidir.*

*Kesret-i zill-ü hayâli gösteren fâil nedir?
Sûretin nakşında şâhum kâmil insan gizlidir.*

*Çâr anâsırdan göründün gerçi kim bir katresin
Defter-i hüsn'ünde cânâ bahr-i ummân gizlidir.*

*Sâni'in bulmak dilersen yokla zâhid sen seni
Anasız olmaz çâr anasır tende Rahmân gizlidir.*

*"Künt-ü kenz" in gevherin bulmak dilersen sen eğer
Nakşiyâ kendinde yokla sende ol kân gizlidir.*

Nakşî

(Leb: Dudak/Zill: Karanlık/Çâranâsır: Dört unsur-Toprak, su ateş, hava/Katre: Damla/Hüsn: Güzellik/Bahr-i Ummân: Engin deniz/Sâni': Meydane getirici yapıcı Künt-ü kenz: Ben bir gizli hazi neydim anlamındaki hâdis'in Arabçasının baş tarafı/kân: Ma'den, Maden ocağı).

BEKTAŞI AZİZLERİNDEN BİRKAÇI BABA İLYAS HORASANİ

Baba İlyas'ın, Horasan'dan geldiği söylenmektedir. Bilinir ki, bu zat için, (Horasan Erenlerindendir) denir. Bu deyim, yalnız Horasan'lı anlamına gelmez. Bu sebeple muhakkak Horasan'da doğmuş olandır diyen kesin olarak söylenemez. Türkistan'ın herhangi bir şa'nda doğmuş olabilir. (Dâr-ül-Fünûn Edebiyat Fakültesi, Mecmuası, Sayı 2: 4, S: 295 altlığı), bu deyim üzerine şöyle yazar: (Horasan Erenleri'nin hakiki manâsı, Horasan'dan gelen dervişler değil, "Melâmetiyye mesleğinde sofiler demektir ki" en eski menâb-i sofiyede "İraklıların" mukabili olarak kullanılan Horasânîlerden başka bir şey değildir).

Beyazıt Kütüphanesinde 3633 sayıda kayıtlı, IX. göç yüzyılında yazılmış bir "Garibnâme" de Aşık Paşa'nın Hemedânî olduğu kaydı vardır. Onun büyükbabası olan Baba İlyas'ın da, örneğin Hemedânî olması mümkündür.

Balım Sultan Baba İlyas'ın Müridiydi

Baba İlyas Eb-ü-Vefâ'nın ardasıdır. Bu hususta Aşık Paşazade Ahmed Aşıkî, ünlü tarihinin baş taraflarında, bilgi vermektedir. Bu zât Tâc ül-ârifin takılmış adıyla anılan (Ebb-ül-Vefâ Seyid Muhammed, i Bağdâdî)dir.

Ahmet Refik Bey merhum bazı belgeler yayınlamıştır ki bunlardan Balım Sultan'ın, Baba İlyas'ın müridi olduğu ve Geyikli Baba ile arkadaş olduğu anlaşılıyor (Bu Balım Sultan ile Pir-i sâni takma adıyla anılan Balım Sultan'ı ayn kimseler olarak düşünmek akla geliyor).

Necmeddin-i Kübrâ'nın yerine en yetkili Arda (Halife)si Mes'ûd geçmişti. Mes'ud, son zamanlarında Selçuklularla çıkan bir geçimsizlikten üzülmüş Kırhân ile birlikte güneye doğru innmişti. Haleb'de Hakk'a yürüdü, oraya defnedildi.

Herkes Baba İlyas'ı Seviyordu:

O zamanlar Erzincan, Erzurum, Malatya, Sivas, Elbistan dolay-

ları Türkmenlerin, toplu olarak yerleştikleri bölge idi. Mes'ûd'un yerine (Tâc-ül-dîn Eb-ül-Vefâ Baba Mahmûd-el-Hârzemî) seçildi. 625 H. (1227 M.) de bu da Hakk'a yürüyünce Türkmenler, (Şüca-ed-dîn Eb-ül-Kabâ İlyas-el Horasânî)yi, yani Baba İlyas'a bütün halk saygı gösteriyor, oralardaki Hârzem aşîretleri de onu tutuyordu. Aşîret başkanları, oraların bellibaşlıları ve bütün ileri gelenleri Baba İlyas'ın mürfîdi idi.

Babanın (Çâr-erkân) denilen dört oğlu önemli görevlerde idiler. Bunlardan Muhlis Paşa birçok yerlerde Emîr-ül-ümerâ olmuş idi. Nihayet Amasya ve Kırşehir'de Babalar yararına çalışmaya başlamıştır.

Başka bir kaynak, Baba İlyas'ı "1107-1108"de Bağdat'ta ölmüş olan Vefâiyye yolunun pîrî Tâc-ül-ârifin Şeyh Eb-ül-Vefâ mensuplarınca ikinci pir tanınmış" olarak gösterir.

BİR ÜNLÜ BABA, BABA İSHAK:

Buna uyanlara Babaî, babalılar da denilirdi. XII. yüzyıl sonlarıyla XIII. Yüzyıl başlarında Moğal yayılımı, Anadolu'ya göçleri artırmıştı. Bu sıralarda birçok sofiler de göç etmiştir. İşte Baba İlyas'ın tanınmış ardası Baba İshak da bunlardan olup Amasya, Sivas ve Kayseri bölgelerinde çok sayılır bir kişi idi. Türk Ansiklopedisi, Hacı Bektaş Veliyi, kuvvetli bir ihtimal ile, bu isyanlara karışmayan kimselerden olarak gösteriyor (C: VI, s: 32 Bektaş maddesi) ki bunun doğru olması çok akla yakındır.

Hüseyin Hüsameddin (Yaşar Efendi, Amasya tarihinde (C: I., s: 223) de "Amasya'da ilk hankâah'ı Sultân Mes'ûd Selçûki) zamanında Mahmud Baba namıyla anılan Sirâc-ed-dîn Mahmûd bin Alinin kurduğunu 628 H. (1230) tarihinden itibaren Baba İlyas Horasani denilmekle ma'rûf (şüca'-ed-dîn) Eb-ül-bekaa İlyas bin Ali-yyel Horasânî'nin fazl,ü kemâli ile önemli bir dergâh haline geldiğini ve Baba İshak Kefersidi'nin burada ona intisab ettiğini" yazıyor. (Bazı kaynaklarda, yukarıda geçen isim Eb-ül-kabâ olarak yazılıdır). Amasya tarihinde (C: 3., s: 185-187) bir de Gümüşlüzade pir Şüca'-ed-dîn Eb-ül Bekaa-ilyas' acı geçiyor. Vefatında, yıkanırken teneşirin ayağı kırılmış, cenaze eliyle bunu tutarak düşmemiş şeklinde bir olayı Nefehât-ül-üns tercemesi de yazıyor. 815'te tanzim

edilen Yakub-şâh'ın vakfiyyesinde bunun kaydı olduğunu, gördüğünü de yazıyor. Burada, iki ayrı İlyas mı var da birbirine karışıyor, belli olmuyor.

Amasya'da İlk Mevlevihane

Yine aynı kaynakta, Baba İlyas'ın üçüncü oğlu (Muhlis-ed-dîn Mûsa Baba) ve bunun ardası Aybek (veya İbek) Baba, Behlul Baba, Saltuk Baba adları geçiyor. Baba İlyas (657 H. = 1258 M.) de Hakk'a yürümüş (c: 2., s: 395) yerine Behlul Baba Mes'ûdiyye Şeyhi olmuştur.

714 H. (1314 M.) yıllarında, (Alâ-ed-dîn Alî Pervâne Bey) Amasyada ilk Mevlevihaneyi bina ettirmiş ise de o sırada muhlis Paşa'nın oğlu Aşık Paşa yukarıda adı geçen Hânkaah'ın post-niş'i ni olduğundan Mevlevîliğin orada pek tutunamamış olduğunu da Hüsameddin Efendi kaydediyor ki üzerinde durulmaya değer.

Baba İshâk'ın isyandan ele geçip i'dâmında Baba İlyas'a dokunulmamış, bu işlerle ilgisi olmadığı kabul edilmiştir. Halen Amasya'nın İlyasköy denilen mahallinde medfundur.

Kırşehir dolaylarında da bir Baba İshak adında ünlü bir zat var. Ve Hacı Bektaş ile dosttur. Öteki Baba İshak çoğu zaman bununla karıştırılır.

MUHLİS PAŞA- AŞIK PAŞA

Baba İlyas Horasani'nin oğludur. 702 H. de Mahmud Gâzân Han'ın Tebriz'den bozularak dönüşünde, babasının derviş ve halifelerine Selçukluların zulüm ve baskı yapması üzerine, silaha sarılmış, Konya'yı ele geçirmiş, Selçuk tahtına oturmuştur. Kendisine, Selçuklulara benzetilerek (Muhliseddîn Mûsâ Hân) unvanı verilmişti. Bir müddet bu hükümdar tahtında oturmuştur.

Aşık Paşa denilen Alaeddin Ali bu zatın üç oğlundan birisidir. 703 H. (1303 M.'de Gâzân Hân adamlarının çatışmaları yüzünden Muhlis Paşalılar ve taraftarları Mısır'a kaçmışlardır.

Paşa sözü Hammer'e göre: Pây-i şâh = Hükümdarın ayağı sö-

zünden gelme imiş (c: I., s: 202). Türklerde Babanın ilk oğluna Ba-
şağa denirdi. Bu söz sonradan paşa şeklini almıştır. Bazı lehçelerde
Beşe olarak da söylenir. Muhlis Paşa, oğlu Aşık Paşa'nın adların-
daki paşa'lık böyledir.

Bunu bilmeyen Hammer Osman Gazi zamanında Ulemâdan iki
kişinin paşa unvânını aldığını ve bunların "Arif-i billâh Muhlis Pa-
şa ve onun oğlu-aşk ve ta'zim-i ilâhî hakkındı bir şîr'i mutasavvıfâ-
nesiyle meşhur-Aşık Paşa'dır" diyor, (C: I, s: 201) şöyle devam
ediyor:

(Arifi Billah'ın hafidi (Torunu) Aşık Paşazade en meşhur Os-
manlı müverrihlerinden biridir. Kırşehir'de bulunan mezarının züv-
vânı "Ziyaretçi'leri" mutasavvıfânenin Türkçe'ye ilk mütercimi Ai-
vân Çelebi'nin Çorlu'daki mezarı da kezâlik nâil-i hümmettir).

Bizanslılara Karşı Çarpışmıştı:

Ali ve Müneccimbaşına göre: II. Mes'ud ölünce, Konya'da Şeyh
Muhlis Paşa, Selçuk tahtına oturtulmuştu, fakat burada altı ay dur-
muş, tahttan vazgeçerek Osman Bey'in yanına gelmiş ve onunla
beraber savaşlara katılmıştı.

Şeyh Muhlis Paşa'nın, Osman Gazi ile de beraberce Bizanslıla-
ra karşı savaştığını Sayın Refik Ahmed Sevengilde kaydediyor.
Selçuklular yıkılırken, Osman Gazi ile yan yana Bursa yakınların-
da, Bizanslılarla savaşa katılmıştır, diyor (Eski şirimizin ustaları: s:
13) (Yüz yıllar boyunca Halk şairleri, s: 21).

AŞK PAŞA:

Muhlis Paşa'nın büyük oğlu Aşık Ali Paşa 670 H. (1271 M.) de
doğmuş ve 13 Sefer 733 H. (1332 M.) salı günün Kırşehir'de
Hakk'a yürümüştür (Bir başka yerde de 22 Kasım 1322) kaydın
gördüm. Gün ve ay doğru olabilirse de yıl rakamında, on yıllık bir
yanlış vardır. Az aşağıda Türbesi kitabesinden bilgi verirken ölü-
münün 1332'de olduğu açıkca belli olacaktır.

Yunus İmre, Taptuk İmre, Ahi Evren, Karaca Ahmet Sultan ile

beraber Orhan Gazi ve Sultan Murad Hüdâvendigâr zamanında yaşamışlardır. Asıl adı Ali Beşe'dir. Sonradan, paşa söylenir olmuştur. Beşe- Büyük kardeş demektir. Adındaki bu Paşa, bir rütbe anlatmaz. Büyük kardeş karşılığı olan Beşe'den gelmedir. Sayın Refik Ahmed Sevengil'in (Eski şirimizin ustaları) kitabında da bu nokta kaydedilmiştir (s: 13).

Bir Büyük Türkçü

Aşık sözü de mahlasıdır. Muhlis Paşa'nın büyük oğludur. Aşık Paşa'nın oğlu Elvân Çelebi de şairdir, torunu Ahmed âşkii de Aşık Paşazade diye tanınır, ve adıyla anılan tarihin yazarıdır.

O zaman Konya İran edebiyat ve dilini, ömeğin İsfahan, Tahran, Hemedân'dan daha da koyu bir merkezi haline gelmişti. Bu şehre karşılık Kırşehir'de toplanan birkaç Aşık, idealist Türkçülerden biri olan Aşık Paşa (Aşık Paşa-y Veli) Mevlâna'nın Farsça Mesnevîsi karşısına Türkçe (Garibnâme)si ile çıkıyordu. Bu esere Garibname adının verilışı bile boşuna değildir. Türk ve Türkçenin o zamanlardaki durumunu garip sözü ile anlatmanın acısı vardı bu isimde..

Garibname, 730 H. (1329 M.) de bitmiştir. Asıl adı "Alaeddin Ali" olan Aşık Paşa'nın "Aşık" lakabı, aşk yolunu tutan tasavvufçulardan olduğu için, sonradan verilmiş. "paşa" lakabı da "Beşe, başağa"dan gelmektedir. Yatırının beyaz mermerden yapılmış ön yüzündeki kitabede:

*Sâhib-i ilm-i ledün,
Kutb-u yegâne, merd-i Hakk
Şeyh başâ ibn-i Muhlis
İbn-i Şeyh İlyas.*

yazılıdır.

Garibnamesi on iki bin beyt kadardır. Alhaki ve tasavvufi manzumeler halinde ve on bölümdür. Bu, mesnevi tarzında yazılmış yapıta "Ma'arîfname" de derler. Bu on bölüm: Allah, dünya, ahiret, yer, gök, ateş, hava, su, toprak ve bazı bölümlerinde hikayelerden ibarettir. Baş tarafında Na't ve münâcât şîirleri vardır.

Bu yapıt ocağın Türk düşüncesinin yine Türk diliyle bildirilmesi yönünden çok önemlidir. Bu güzel yapıtın sadece, yazma nüshaları vardır. Güzel ve doğru bir baskısının yapılmamış olması Milli Eğitim Bakanlığı için yüz kızartıcı bir durumdur. Aşık Paşa konusunda E. Behnân Şapolyo'nun "Kırşehir Büyükleri" adlı küçük kitabında da (s. 13) bilgi vardır.

Fakimame, Vasef-ı hâl ve Hikâye-i Kimyâ adlı yapıtları da vardır.

Doğum Yeri Bilinmiyor:

Garibnâme, Türkiye Türkçesiyle yazılmış ilk eserdir. Aşık Paşa'nın doğum yeri kesin olarak bilinmiyor. Kırşehir'de yerleşmiş, orada bir dergâh kurdunmuş, Türkçülük, ulusseverlik fikirleri güden bir politika izlemiş, siyaset ile de uğraşmıştır.

Kırşehir'de şehrin yukarı tarafından geçen yol üzerindeki güzel yatırını Eretnaoğulları yaptırmıştır. Yatır 1935 yılında onarım görülmüştür. Elvân Çelebi ve Cân adlı oğulları vardı,

Orijinal ve Cüretli Bir Yapıt:

Aşık Paşa Yatır hakkında, A. Saim Ülgen şöyle diyor: (Kırşehir dışında, kuzeydoğuya doğru yükselen kızıl tepeleri üstünde, bugün pek azının taşı kalmış büyük bir mezarlığın ortasındadır. Yapıtın pek orijinal şekli ve çok cür'etli bir san'at duyuşu bu esere Türk mimarisinde mu'tenâ bir yer verecektir). Bu Yatır Aşık Paşa'nın kardeşi oğlu Sultan Eretna Veziri Alaeddin Ali'nini yaptırdığı söylenir. Tamamen mennerden yapılmış bir yatırdır (A. S. Ülgen: Kırşehir'de eski Türk eserleri, Tarih Coğrafyası Dünyası Sayı: 4. s: 310).

Horasan'ın zengin ve bilgin bir ailesi imişler. Aşık Paşa Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine karşılık yine de Türkçenin yerleşmesine çalışmış bir idealistti. Garibname, Türkçe yazılmış Manzûm mistik eserlerin en önemlilerinden biridir.

M. Ç. Uluçay, Tarih Ansiklopedisi'nde bu zat hakkında şöyle

diyor: Adı Alidir, babası, Osman Beyin silah arkadaşlarından Şeyh Muhlis Paşa'dır. 1271'de Kırşehir'de doğdu. Babasının ilk çocuğu olduğu için o devrin geleneği gereğince, kendisine "Başağa" dendi. Bu isim, sonradan paşa halini aldı. Yoksa, Aşık Paşa komutanlık etmiş ve bu rütbeyi almış değildir. Aşık Paşa'nın ünü Orhan Bey zamanında yayılmıştır, dini şiirler yazmıştır (s: 38).

Bir Divanı Olduğu Söylenir:

Ahmed Refik Bey, Tarih-i umumî'sinde Aşık Paşa'nın büyükbabası Baba İlyas Horasani'nin Cengiz Mâverâ-ün-nehr-i alınca, Anadolu'ya geldiğini, Kırşehir'de oturduğunu yazar. Onun oğlu Muhlis Paşa'nın oğlu Aşık Paşa'nın (670-733) tasavvufi bir divanı olup meşhur olduğunu da kaydeder (C: 6. s: 444).

Hüseyin Hüsameddin (Yasar) Efendi Amasya tarihinde (C: I, s: 217). Şimdiye kadar yazılan şüara; tezkirelerinden anlaşılacağı gibi Anadolu şehirlerinde sade Türk dili ile ilk şiir (Ezgi) söyleyen Amasyalı Babazade Aşık Paşa olduğunu, sekizinci hicrî yüzyılı başlarında yaşayan bu zatın Türk edebiyatında çığır açmış olduğunu söylüyor.

Babası Muhlis Paşa'nın Mısır'a kaçmasından sonra, Kus şehrinde vefâtıyla 709 H. (1309 M.) de Aşık Paşa tekrar Amasya'ya dönüşmüştür. Aşık Paşa, Şeyh Paşa, Aşık Baba diye de ünlüdür.

"Garipname"

Hayat Ansiklopedisi (1961 İstanbul, Aşık Paşa maddesi c: I s: nu on bin beyitten fazla tutan Türkçe Garibnâme adı kitabının ünlü olduğunu kaydediyor. Bazı yerlerde buna "maarifnâme" denildiğini, Süleyman Çelebi'nin mevlüd'ünü yazmakta bu eserden etkilenmediğini ilave ediyor.

Tanınmış bir şair oğlu Elvan Çelebi'den başka diğer bir Süleyman (Veya Selmân)ın torunu olan Dervîş Ahmed Aşıkî de Aşık Paşazade diye tanınmış ve XV. yüzyılda yaşamıştır.

Aşık Paşa hakkında Şemseddin Sâmî Bey, kaamûs-ül-a'lâm'de

şunları yazıyor: (Birinci Osman Gazi zamanı Şeyh ve arif şairlerindendir. Ermişlerden ve yine Osman Gazi'nin maiyetinde bulunmuş olan Şeyh Muhlis Paşanın oğludur. Dinini bilir, duası makbul bir kimsedir. "Etvar-ı sülûk ve makaamâtı salikiyne arif idi." Tasavvufa dair on bölüm üzerine düzenlenmiş bir Türkçe şiiri vardır. 710 tarihinde (Yanlış: 733). Hakka yürümüş Kırşehirde ziyaret edilen bir yatırı vardır. Oğlu Elvan Çelebi de ibadetinde ve cezbeli bir şairdi) (C.: 4, S: 3044).

63 Yaşında Ölmüş:

Aşık Paşa Amasya'daki hankaah'ın başında iken Anadolu'da isyan eden Emir Timurtaş'ın veziri diye şöhrat bulduğundan makaa-mından ayrılmış, yerine başkaları geçmiştir. Vefatından sonra da hankaah Sünni ulema'ya maşiet vasıtası haline gelmiştir. (H. Hüsameddin "Yasar" efendi, Amasaya Tarihi, C. I. S: 237). Bir kaynaktaki Aşık Paşa ile Hacı Bektaş Veli'nin beş yıl ara ile vefat etmiş olduğu Aşık Paşa'nın 63 ve Hz. Pîr'in 92 yıl yaşadığı kaydını gördüm (Burada Hz. Pîr'in 738 H.'de vefat esas sayılmış.)

Aşık Paşa'nın Yatırı:

Aşık Paşa'nın yatırı Kırşehir'de yol üzerinde ve bir tepenin üzerinde. Beyaz mermerlerden işlenmiş, güzel bir yapıdır. Yapının içinde asıl yatır bölümü kare biçiminde ve kubbelidir. Kenarlar: 5,35 metredir. Ahşap sanduka kapının bulunduğu duvara bitişiktir. Orada bir boş bölüm kalır. Kubbe sekiz köşelidir. Köşelerde yuvarlak direk biçiminde köşe ayakları vardır. Kubbe Kırgız çadırına benzer ki özellik Anadolu Selçuklularının yapı işlerinde vardır. C. H. Tarım Bey dostum, Aşık Paşa yatırını böyle Orta Asya karakterinde yapam mimarın anayurt'tan Horasan Erenleriyle gelmiş bir kimse olduğu ihtimalini, Kırşehir tarihinde kaydetmektedir. Kubbe de tamamen mermerden yapılmış, tuğla ve benzeri kullanılmamıştır.

Yatır kapısının yanlarındaki, taş kabartmaları bugün Tıp Fakültelerimizde kullanılan çift yılan motifinin hemen hemen aynıdır.

Aşık Paşa'yı bazı kaynaklar Amasya'da İlyas köyünde, bazıları da Kırşehir'de doğmuş diye yazarlar. Yatırdaki Kitâde'de şu kayıt vardır (Gizlilik bilgileri ıssı, uyarıcılar başı. Yaratan'ın biricik Er'i Şeyh Paşa, Muhlîs'in o da İlyas'ın oğludur). O bu âleme Ha'sözünün tutarlı "Ebcedle" 670'de geldi. Yine Zelece sözünün tutarı 733 Safer'inin 13'üncü Salı günü gecesi bu dünyüdan uçtu.)

Şiirlerinden birkaç örnek:

*Her kim bana ağyâr ise
Hakk Tanrı yâr olsun ona
Her kancarû varır ise
Bağ-ü bahar olsun ona.*

*Bana ağu sunan kişi
Şehd-ü şeker olsun işi,
Kolay gele müşkül işi
Eli erler olsun ona.*

*Acı dirliğim isteyen
Tatlı dirilsin dünyada
Kim ölümü ister ise,
Bin yıl ömür olsun ona.*

*Her kim diler ben hâr olam
Düşman elinde zâr olan,
Dostları şad-ü düşmanı
Doost ma'suk yâr olsun ona.*

*Ardımca taşlar atanı
Hakk Taht'a ağdırsun anı,
Önüme kuyû kazanı
Güller nisâr olsun sana.*

*Her kim diller ise benim
Ol dostumdan ayrıldım
Gözlerinden hicâb gitsin
Dizâr ayân olsun ona.*

*Bu Muhlis oğlu Paşa'nın
Güldüğün istemeyenin
Ağladığım isteyenin
Gözüm pınar olsun sana*

Bir şiirinde şöyle der:

*Ol bize vacip olan Allah adın anmak dürür
Anın adın zikredelim ol kim kamû müstak dürür
Evvel dahi oldur kadîm âhir dahi oldur müküm
Oldur Kerîm oldur Rahim oldur ki eşsiz Hakk dürür.*

Bursalı Mehmed Tahir. Osmanlı Müellifleri'nde (C, I. S: 110)
Mevlid-i Nebi nâzımı Süleyman Dede merhumun bu eserden ikti-
bâs ettiği birinci beyitten anlışıyor, diyor. Yine Garibnâmesinde:

*Allad âdın ittim evvel ibtidâ
K'andan oldu ibtidâ-vü intihâ
Cümle âlem yoğiken ol vâir idî
Şöyle eksiksiz Ganî Cebbâr idi.*

diye başlar. Mevlid şairi Süleyman Çelebi. Aşık Paşa'nın yapıtın-
dan çok etkilenmiştir. Onun Mevlüd'ü de:

*Allah âdın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kulâ*

diye başlar ve onuncu beyitte:

*Cümle âlem yoğiken ol vâir idi
Yaratılmıştan Gani Cebbâr idi...*

diyerek hemen hemen Aşık Paşayı tekrar eder.

*Söyler isem bu derdi ben
Sırrım cihâna fâş olur.
Sakin olup oturursam
Sağmaz yüreğim, bâş olur.*

*Seyrim dâim senden sana.
Seyrânlarım senden yana,
Sultandürür aşkın bana
Süvâr-ü hem yoldâş olur.*

*Sen tınma Aşık, ol erür,
sayru'yu, sağ'ı ol görür,
Serkesleri yoldan sürür,
Sakinlere ferrâş olur.*

(Başyara, Sayru' Hasta, sağlam).

Aşık Paşa'nın Manisa'da Muradiye Kütüphanesinde (Risâle-i Fi Bayân-üs-simâ') adlı düz yazılı bir yapıtı vardır.

TAPTUK EMRE:

Taptuk, Erzurum ve dolaylarında Taptak şeklinde söylenir ve düz, arızasız anlamında kullanılır. Örneğin Tapak yol düz yol demektir. Eğer Taptuk Emre'nin adı Taptak şeklinde ise onun temiz gönüllü oluşuna işaret olsa gerektir.

Bursalı Tahir Bey, bunun Tapak sözünden âbid, tapan anlamına kabul edilmesini, Emre köyünde yaptığı araştırma ile de bunun uygun olduğunu söylüyor. (Aydın Vilâyeti'ne mensup Mesâyih, ulemâ, suarâ, S: 34). Yine Tahir bey, bir yapıtında. (Osmanlı müellifleri) adlı kitabında bu zâtı Kadîrî olarak gösteriyorsa da o zamanlar bu yol Anadolu'da yayılmamıştı. Cengiz baskını üzerine Buhârâ dolaylarından, Anadolu'ya gelmiş olan Sinan Ata veya Sinan Efendi isimli bir Türk Şeyhi tarafından uyandırıldığı hakkında eskiden beri sözler dolaşır. Bu da Yunus üzerindeki Ahmed Yesevi etkisini güzelce açıklar.

Birçok Yerde Mazarı Vardır:

Taptuk Emre, Sakarya bölgesinde yaşamaktadır. Vilâyetnâme, onu Hacı Bektaş Veli ardası olarak gösteriyor ki gerçek olan da budur. Yunus Emre gibi, Taptuk Emre'nin de birçok yerlerde mezar ve makamları vardır. Söylentiye göre, Sakarya Irmağının kuzey tarafında, Nallıhan'ın Emre köyünde yatar. Fakat başka yerlerde de böyle mezarlar vardır. Taptuk'un Baraklılardan olduğunu, Yunus Emre söylüyor.

Taptuk Emre Şeste (Şastaâr) yani altı telli saz çalarmış, Yunus İmre'nin uyarıcı sı olan bu zâtın, Hacı Bektaş Vilâyetnamesinde de bilgi verilmektedir.

Rûm erenleri, Çerağları sırr olup "Sönüp postları altlarından kaybolunca, Hz. Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin katına varmaya karar verirler. İmre adlı bir er bu dileği tanımaz..." "Dost dîvânında mecmu'erenlere nasîb üleştirildiği vaktin (Vakıta) ol dîvânda Hacı Bektaş adlı bir kimse görmedik" der. Katına varanlar, Hünkar huzuruna bunu söylerler. Birkaç gün geçer. Hünkar, Karahöyük'te Muhibb ve mürid olup gelenleri ıhtırlamaya başlar. (A. Nushası Yazma: Y: 23/a) (Bu deyim "önünde diz çöktürüp nasip vermesi" anlamındadır, zâten bu sebeple, Hacı Bektaş Velî'ye "İhtıрмаç, ihtırmacı" takma adının verildiği yine Vilâyetnâmede yazılıdır) Hünkâr bu defa Sarı İsmail'i gönderip İmre'yi yanına çağırır. Geldiğinde: "Emre, işitim ki demişsin, dost dîvânında erenler cem" oldular (Toplandılar). Nasib üleştirildiği vaktin Hacı Bektaş-el-Horasânî adlı kimse görmedik anda, demişsiz. Ol dîvanda nasîb üleştirilen eli göricek (Görünce) bilürmisiz? der...

Şimdi Dahi Görsem Tanırım:

İmre: "Ol dîvânda bir yeşil perde ardından bir el çıktı bize nasîb üleştirdi. Ol elin ayasında bir latif yeşil ben'i vardı Şimdi dahi görsem ol eli bilürüm" der. Bundan sonrasını yine vilâyetnâmeden aynen alalım: "Andan Hazret-i Hünkâr mübârek elin açtı, gördüler kim ayasının ortasında bir latif yeşil ben'i var. Hemandem İmrem gördüğü gibi "Taptuk Hünkârım Taptuk Hünkârım, Taptuk Hün-

kârum" dedi üç kere. Andan sonra Hazret-i Hünkâr huzurunda kisvesin çözdüler. Hünkar ululuğu dahî mezdleyüb başına urdu. Andan destur alub, gerû makamına revan oldu (Fakirdeki A. Nushası yazma, Y: 23 a-23/b).

YUNUS EMRE:

Yunus Emre yaşadığı yıllara ve ondan sonrasına etki yapmış bir şairdir. Halk şairi değil, Halkın şairi'dir. Yalnız, onun gönül genişliğini, coşkunluğunu en iyi gören Bektaşiler olmuştur. Ondaki başına buyruklu, ileri derecede hoşgörülüğü beğenmişler, Yunus tarzı şi'ri daha da işlemişler, zarif, nükteli bir şekle getirmişlerdir. Yunus'un Bektaşî olması da, onun Bektaşiler tarafından sevilip benimsenmesinde büyük rol oynamıştır.

İmre 'Aşık" Demektir:

Önce Yunus'un adı üzerinde durmak istiyorum:

İmre sözü, "İmrenmek" ten imrenen, aşık anlamınadır. Macarcada İmre sözü Aşık demektir. Necib Asım Bey de Türkçede Emre ve Amrak, Macarcadaki İmre'nin yerine kullanılır ve aşık manasıdır, diyor.

Rıza Tefvik Bey de İmre şekliyle ve aşık, şair anlamına olarak kabul ediyor (Büyük duygu sayı: 10-13, s: 178).

Jahann Mordtmann ise Emre şeklinde ve erkek kardeş, birader anlamına da kullanıldığını kaydediyor. Gazi Evranus Bey'e verilen bir fermanın başlangıcında bu anlama kullanılmış olduğunu söylüyor (Berlin Şark dilleri semineri külliyesi, c: V, s: 168, 1905). Bu fermânın çeşitli nüshalarında Emre sözü, Emrem, Emirim ve sadece Emir şekillerinde de kullanılmıştır.

"Birader" Anlamına da Gelir:

Eski Türk yazarlarına gelince, "mir'ât-ül-kâinat" "Evren aynası" adlı yapıtın yazarı tarafından Türkçede büyük birader anlamına diye kaydedilmiştir. (İlk Mutasavvıflar, F. Köprülü, s: 288 altlığında).

Bursalı Tahir Bey de, aynı yapıttaki bu anlamı, (Aydın Vilâyetine mensup Meşâyih, ulemâ...) adlı eserinin 33. sayfasında yazmaktadır.

Bursalı İsmail Hakkı Bey ise (Şerh-i rumûzât) adlı yapıtında: "Emrez" bir kimseyi övmek için kullanılan takma adlardandır. Atabek, Lala gibi diyor. Türklerde Ata, Baba sözleri uyarıcılar ve Şeyhler için kullanılıyordu. Eğer Akı-Ahı, yani kardeş anlamına kullanılmış ise Emre'nin de eşit anlamda Türkçe olarak kullanılmış olması ihtimali vardır.

Bu konuda (İlk Mutasavvıflar, F Köprülü, s: 288-289 altlıklarında da bilgi vardır. Emrem şeklinde kullanılışında, sonundaki M harfinin sahip olma eki olarak söylendiğini kabul ederler. Paşam, Mîrim, canım gibi. Hacim Sultan'ın ismindeki Hacim de böyledir.

Doğrusu "Aşık Yunus" dur:

Bursalı Tahr Bey, "Osmanlı müelliflerinde (C: I. s: 194) : Emrullah muhaffefi olarak söylerler.

Bütün bu yazılanlardan sonra, fakiir'in düşüncem şudur ki, bu Türk kocasının adı Yunus İmre şeklinde söylenmelidir. Ve böylece şair ve Aşık Yunus anlamına gelir. Onun için en doğru ve en uygun ad budur.

Yedinci Göç Yüzyılı son yarısı ile Sekizinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Yunus İmre'nin Divanındaki şiirlerinde, Hz Mevlana Celâleddîn-i Rûmî ile görüşüğünü ve onun simâ meclislerinde bulunduğunu gösteren beyitler vardır.

Yunus İmre, yapıtında büyük bir saygı ile ve birkaç defa hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde Taptuk İmre'den bahsediyor. Onun müridi (Yol evlâdı), nihayet Arda'sı olduğunu, şüphe bırakmayacak bir şekilde anlatıyor. Bir mısraında da:

Yunus Taptuk-u Saltuk-u Baraktandır nasib diyor ki, yukarıda söylenenleri üsteler. Yunus'un kendi yazdıklarına göre yol zinciri Taptuk İmre, o Barak Baba'dan o da Sarı Saltık'tan o da Hacı Bektaş Veli'den nasipli ve onun ardası olup Hz. Pirden feyz almıştır. Buna göre Yunus Hacı Bektaş Veli ve onun yoluyla da Baba İlyas'a kadar dayanan bir yol zincirine sahiptir.

Yunus İmre'nin Yol Zinciri:

A. Gölpınarlı, "Yunus Emre Dîvânı" (A. Halid kitabevi, İstanbul, 1943)nın başında (s:I) : (Babâî zümresine mensup Taptuk Baba'nın mürididir. An'aneye nazaran Taptuk Baba, Hacı Bektaş Rûm diyarına gelince, ona tabi olan Rûm erenlerindendir.) dedikten sonra Taptuk'un 707 H. (1307 M.) de Geylân'da öldürülen Barak Baba'nın müridi, Barak Babanın da 662 H. (1263 M.) de Rumeline geçen Sarı Saltuk Babaya mensup olduğunu kaydettikten sonra: (Yunus'un tarikat silsilesi Barak ve Saltuk vasıtası ile Hacı Bektaş Veli'ye çıkar) diyor.

Yunus İmre zamanında Anadolu'da Kaadiriilik yayılmış değildi. Onu, şiirlerinde geçen "Abd-ül-Kadir gibi bir er bulunmaz" ve "meded et Sultanım Şeyh Abd-ül-Kadir" gibi mısralarından dolayı Kaadiri saymak doğru olmaz. Taptuk İmre de Kaadiri değil, Babâîdir.

(Eb-ül-Vefa ve Ahmed Yesevî'den sonraki silsile Menâkıb-ı Tâc-ül-ârifin'den ve birçok icâzetnâmeden alındı. Noktalı hatlar eşhas arasında mülâkaatın şüpheli olduğuna, yahut muasır bulunmadıkları-na delalet eder) (Yunus Emre Hayatı. A. Gölpınarlı, s: 328).

Hz. Mevlânâ'nın: "Mânevî konaklardan hangisine vardı isem, bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu geçmedim" diye yakındığını, Yunus İmre'yi daima kendisinden ileride yürür gördüğünü birçok kaynaklar kaydediyor.

Yunus'un bir gün Hz. Mevlânâ'ya: "Mesnevîyi çok uzun yazmışsin, ben olsam: (Etle deriye büründüm, Yunus şeklinde göründüm) derdim, ~~biterdi~~" dediği kuvvetli rivâyetler arasındadır. Bazı kaynaklarda birinci mısra' (Etle, kemiğe) ve ikinci mısra'da (İnsan şeklinde) olarak yazılıdır. Hz. Mevlana ve Şeyhi Taptuk İmre'nin Yunus'tan önce Hakk'a yürüdükleri divanındaki "Konya'da Mevlana Hüdâvendgâr yatur" ve "Mürşidlerin ulusu ol İmre Sultan yatur" mısra'larından da anlaşılmaktadır.

Kezâ:

*Dost bağçesi gülünden şeker anın dilinden
Yunus, Şeyhin ilinden bize dervişler gelir*

beytinde, uyarıcısının değerli bir arda'sı olup, Taptuk'un göçüşünden sonra oradan, birçok dervişlerin kendisine gelip feyz aldıkları anlaşıyor.

Okur Yazar Bir Kişiydi:

Mevlana'nın Farsça yazdığı tasavvufî düşüncelerini, derin bir kabiliyet ile hazmederek, büyük bir ustalıkla, Türkçenin apaçık ve sade şekilleriyle söyleyebilmiş olan büyük Bektaşî şairi Yunus İmre, bazı şiirlerinde kendisinden ümmî olarak bahsediyorsa da okur yazar bir kimse idi. Buna sonsuz derecede bir aşk, derin bir vecd ve hâl engin bir inanış eklenince o güzel ve ölmez şiirler meydana gelmiştir. O bir dahi şair ve mutasavvıftır. Ahmed Yesevî gibi tarikat kurucusu olarak değil, sade bir derviş niteliği içinde ondan daha yüksek bir mutasavvıf (Mistik) olmuştur.

Yunus'ta Tenasüh "Metempyschose" yoktur, hurûfilik katiyen yoktur, zira onun zamanında zaten Hurûfilik yok idi.

İsmail Habib Sevük rahmetli, Yunus'un Taptuk'a onun da Barak Baba yoluyla Sarı Saltık Sultan'a bağlı olduğunu söylerken Hacı Bektaş Veli'den hiç söz etmiyor. Sadece Yunus'un Bektaşî şiirlerine olan etkisi yönünden Bektaşilik sözünü ediyor. (Yunus Emre, Sel Yayınları 1955, s: 6 ve 88).

Sadettin Nüzhet Ergun rahmetli, (Bektaşî şairleri ve nefesleri) adlı yapıtının ikinci baskısının II. sayfasında Yunus İmre'yi Bektaşî şarlerinin en başında göstermekte, "Hacı Bektaş halifelerinden Taptuk İmre'ye mensup olduğu muhakkak olduğunu ve birçok şiirlerinde Bektaşiliğe intisabı keyfiyyetini söz konusu ettiğini yazmaktadır.

Yunus İmre'nin Bektaşiliği:

Vilâyetnâme'ye göre, Taptuk İmre Hacı Bektaş Veli'ye bağlanmıştır. Yunus da Taptuk İmre'nin müridi olduğunu divânında birkaç yerde söylemektedir. Yani bu yönde şevk ve şüphe yoktur. Yunus'a ait nefeslerde de onun Hacı Bektaş Veli'yi gördüğü kayıtlıdır:

*Al Osman oğluna hüküm yürüten
Nazar ilen dağı, dağı eriten
Bin  b cansız duvarları yürüten
Hacı Bektaş derler Veli'yi gördüm.*

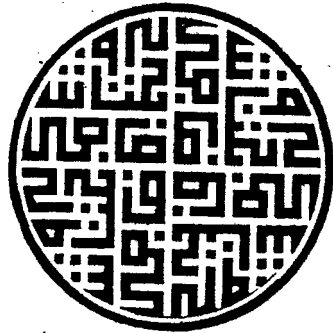
A. Gölpınarlı (Yunus Emre Hayatı, 1936 s: 12) Bu beyitlerin ifadesinin yeni olduğunu, yazma ve basma divanlarda bulunmadığını ve bu sebeple Yunus'a ait olduğunun şüpheli bulunduğunu kaydediyor.

"Dört Kaps, Kırk Mekte  m"

"Hacı Bektaş Veli'nin Darg  hi"

Dört Defa (Hacı Bektaş Veli), Kompozisyon : Ord. Prof. Dr. S  heyl   Unver.

Hacı Bektaş Veli'nin Darg  hi (S. G  lp  n  r).

Hacı Bektaş Vilâyetnamesinde Yunus İmre:

Yunus İmre, Hacı Bektaş Hazretlerinin ününü duyuyor ve onu ziyarete karar veriyor. Bunu Fakiirin kitaplığında bulunan Yazma Vilâyetnâmelerden birinden beraber okuyalım. A. Nushası, Y: 81-82/a):

(..Erenlerin bu hâlin Yunus İmre dahi işitti. Rivayettir Yunus'un mevlûdü "Duğduğu yer" Sivrihisar'ın şimâlinde Saru Köy adlı bir makamda olmuştu. Gene mezarları dahi ol araya mevludüne yakındır. Amma ol vakit birbirine yetiştirmeyüb harcını, çift sürer, ekin-cilik eder fakir-ül-hâl kimesne idi. Meğer rüzgar dahi Kihıt yön bağlamıştı. "Kıtlık olmuştu" Ekinden çokluk nesne hasil olmazdı. Erenlerin zikrolunan gibi evsâf-ı hamhidlerin eşitti, bu kerre fikretti kim bir behâne ile Erenler nazarına vara, kefhaf edinecek bir nesne temennâ ede "Az kann doyuracak kadar bir yiyecek isteye". Bu kerre bir öküzle dağa çıktı. Öküzüne bir yük alıç "Alıç: Yabani, mayhoş tatlı, hoş kokulu bir çeşit meyvedir" yükletti..Alub, Karahöyük'e geldi. Hz. Hünkar nazarına götürdü. İtti: Bir fakiir-ül-hâl kişiyim. Ehil ayâlüz. Ekinümden dahî bu yıl nesne hasil olmadı. Bu yemişi alun. Bana bunun avz'ın "Karşılık" buğday atâ edin. Sizin aşkınıza biz dahi kefâf edinelüm, dedi. Hz. Hünkâr işaret eyledi. Alıç alub hâra geçürdüler...Bir gün iki gün bunun üzerine geçti. Yunus gitmeli oldu. Girüb Hünkara işaret eylediler. "Haber verdiler", Hz. Hünkar etti:

-Çıkun, idün "Çıkıp ona söyleyin". Buğday mı gerek yoksa her alıç'un başına iki nefes virelüm, dedi. Tasra çıkub, bu sözü Yunus'a söylediler. Yunus itti: -Ben nefesi neyleyeyin? Bana buğday gerek, dedi. Halifeler dahi Yunus ile Hünkar arasında vardılar, geldiler. Yine haber getürdiler ki: Her alıçun çekirdeği başına on nefes virelüm, Erenler sana böyle dedi, deyu söylediler, Yunus, he-man gerü evvelki sözün dedi kim: -Ben nefesi neyleyeyin? Ehil ayâlin "Ev halkım var"ı bana buğday gerek, dedi. Çünkü Yunus'un bu değlû remz'e kaail olmadı. Hz. Hünkâr emretti, Yunus'un öküzünbuğdayla yüklettiler. Andan öküzün sürüb gitti. Giderken fikretti kim: -Bu ne olmaz işdi kim ben işledim. Vilayet erine vardım. Bana kaail olmadım. Bu buğday hûd bir nice güne yetür, dükenür. Ol nasıbdan dahî yâd kalurum. İmdi Gerü döneyin varayın şâyed ol himmet ittüklerin gerü himmet idiler, dedi.

Andan gerü dönüb geldi. Buğdayı indirüb itti: -Himmet ittüğü-nüz nasîbi verin. Bana buğday gerekmez, dedi. Hünkâra arz ettiler. Hazret-i Hünkâr itti: -Oliş şimden gerhu olmaz. Biz ol kufî'un "ki-lid n" miftâhın "Anahtarını" Taptuk İmre'ye sunduk. Varsın nasîbin andan olsun, dedi. Andan Yunus Hz. Hünkar'ın ol nefesiyle Taptuk İmre'ye geldi. Hâlîl il'âm eyledi. kırk yıl temâm Taptuk İmre'nin hizmetinde oldu. Tâ kim ol mezkûr tamam oldu).

Yunus İmre'nin Şiir Söylemesi:

Hazret-i Pir tarafından Taptuk İmre'ye yollanan Yunus orada kırk yıl dergâhın odunculuğunu yapmış, hizmet görmüştür. Bir gün Taptuk İmre katında erenler meclisi kurulmuş. O meclise Yunus Gûyende adlı bir şair ilâhîci varmış. Bir ara Taptuk İmre'ye vecd ve hâl gelerek ilâhîci Yunus'a: "Haydi sen de biraz terennüm et, şevkimiz var" diye birkaç defa söyledi ise de ondan cevap gelmemiş. Veya aklına ve diline, hiç bir söz gelmemiş. Bunun üzerine taptuk, Oduncu Yunus'a, yani bizim Yunus İmre'ye dönerek: "Haydi artık zamanı geldi, kilidini açtım, Hacı Bektaş Veli sözü yerine geldi. Durma söyle!" diye izin ve icâzet verdi. Yunus da ârifâne şiirler söylemeye başladı, diye bir rivayet vardır.

Yunus'un Taptuk'a kırk yıl hizmetten sonra Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'ye döndüğü ve o şiir söylemesine izin verdikten sonra o güzel yapıtlarını meydana koyduğunu da rivayet ederler.

40 Yıl Odun Taşdı:

Yunus İmre'nin kırk yıl odun taşıdığı ve her zaman dümdüz odunlar kesip getirdiği bilinmektedir. Bir defasında, uyarıcısının: - Yunus, dağda, hiç eğri odun yok mu ki her zaman, böyle dümdüzlerini getirirsin? sorusuna: - Olmaz olur mu? Var amma, senin dergahına odunun bile eğrisi yakışmaz, onun için onları getirmiyorum, diye cevap verdiği meşhurdur.

Yunus'un bu hizmeti üzerinde şöyle bir söylenti de vardır ki bu arada onu kaydetmek isterim: Öteki dervişler, Yunus'u kıskanıyorlar. Yunus Şeyhin kızını seviyor, onun için de Taptuk'a bu kadar can baş ile hizmet ediyor, diye bir dedikodu ortaya atıyorlar.

Rivavayettir ki, Yunus uyarıcısının sabah temizlik suyunu daima ısıtır, vaktinde hazır edermiş. Bir gün nasılsa geçikmiş. Suyunu soğuk olarak götürmenin üzüntüsünü içinde duyarak: "Meded ya Hazret-i Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli" diye güğümünü göğsüne yapıştırmış ve mürşidinin yanına koşmuş. Suyu döker dökmez Taptuk:

-Yunus, suyu gönül ateşinle kaymatmışsın, bizi yaktın.. buyurmuş ve bu olaydan sonra, Yunus'a şiirlerini yazma izni vermiştir.

Bektaşî Kaynakları, Yunus'u Sivrihisarlı, Şakayik çeviricisi'ise Bolulu olarak gösteriyor. Ş. Sami Bey Sakarya ve Porsuk sularının birleştiği yerde yaşamış olarak gösteriyor. Bursalı İsmail Hakkı ise (Çıkıdım erik dalına) manzumesi için yazdığı açıklamada Keç bur-lu kasabası yakınında bir gölün doğu tarafındaki bir köyde büyüdüğünü söylüyor.

Taptuk'a varışından sonrası, karanlıklar içindedir. Kırk yıl hizmet etmiş ve ondan sonra uyarıcılık katına ulaşmıştır. Eskiler sü-lük devresini, kırk yıldan önce bitirmek kabil olmadığını kabul ederlerdi. Yunus, bunu tamalamışve yine eskilerin deymi ile " Ye-tim kalmamış" tır.

" Bizim Yunus mu?"

Bir söylentiye göre Taptuk Yunus'a kırk yıl seyahat buyurmuş. Kırk yıl sonra dönüşünde Anabacı'dan Şeyhin kendisi hakkındaki düşüncesini öğrenmek istemiş. Oda: - Yarin kapı eşiğine yat, ge-çerken ayağına takılırsın, seni sorar (O sırada da gözleri görmeyiz olmuş Taptuk'un). Bende: - Yunus, derim. O: -Bizim Yunus mu? derse, çilen dolmuş demektir. Eğer: - Hangi Yunus derse çarene bak, demiş. Öyle yapmışlar Şeyhi: - Bizim Yunus mu? diye sorun-ca elihî öpmüş. Ondan sonra Taptuk'un müsaadesiyle şiirlerini söy-leme başlamış.

Muhterem annem Refia Noyan'dan daha çocuk yaşlarımda iken dinelmiş olduğum bir diğer rivayet de şu şekildedir:

Kırk yıllık hizmetine rağmen kendisine bir kemal, bir hal tecelli etmediğini gören Yunus, dergahtan kaçmış. Kendi başına yolda gi-derken iki yabancı derviş yolcuya rastlamış selamlaşmışlar. Birk-likte yola devam etmişler. Öğleyin bir ağaç gölgesine oturmuşlar.

Dervişlerden birisi, ötekine:- Eh Artık lokmamızı edelim. Haydi bakalım sıra sende...deyince o da ellerini kaldırıp içinden, bir dua etmiş Derhâl önlerine bir tepsi içinde yemek peyda olmuş, Hepsi beraberce bunu yemişler. Akşamına: -Haydi bakalım. Sıra sende, demişler, öteki derviş aynı şekilde duasını yapmış. Yine önlerine bir tepsi yemekleri gelmiş.

O gece Yunus'un gözüne uyku girmemiş. "Bunlar nasıl ermiş insanlar? Bunların mürşidi kim ise öğreneyim de gidip ona hizmet edeyim, gerçeğe ulaşayım" diye düşünmüş. Ertesi sabah, iki derviş, Yunus'a -Ey yoldaş...Bugün sıra sende, buyur sen de duanı et de lokmamız gelsin, deyince Yunus büsbütün şaşımış. İçinden: -Bu ermişler kime dua edip lokma getirttilerse fakiir de ona dua edeyim, belki onun himmetiyle mahcup olmayız, diyerek o şekilde dua etmiş. Bu defa her birinin önüne ayrı birer tepsi içinde yiyecek gelmiş.

Hem Yunus şaşkınlıkta, hem ötekiler..

Tanrı Aşkına Söyleyiniz:

Yemekten sonra merak içinde olan Yunus'la yabancı dervişler arasında şöyle bir konuşma olmuş..

Yunus der ki: -Erenler Tanrı aşkına söyleyiniz, kime dua edersiniz de lokmalarınız gelir?

- Canım, sen söyle bakalım, kime ettin de geldi?

- Fakiir sizlerin derece mertebinizi görünce yerlere geçtim. İçimden bu erenler kime, hangi zata sığınıp dua ettilerse ona edeyim de inşallah mahcup olmam, diye düşündüm ve sizin dua ettiğiniz zata yalvardım. Kerem edin de onun ismini bağışlayın, varup ona hizmet edeyim.

Dervişler: -Bu civarda yaşar ermişlerden bir Derviş Yunus vardır. Onun himmet ve inayetinden yardımlar dileriz, lokmalarımızı, dün de ondan istedik demişler.

"Bizim Yunus mu?" Derse:

Bunun üzerinde Yunus'un aklı başından bir gidip bir gel-

miş..derhal geri dönmüş, Tapduk'un eşinin yanına gidip yalvarmış. O ben karışmam, git kendin af dile, demiş. Nihayet Yunus'un ısrarı üzerine, Anabacı: - Sana ancak şöyle yardım edebilirim, git, kapı eşiğine uzan, yat. Tapduk'un gözü görmüyor. Kapıdan geçerken ayağına takıldığında o: "Bu kim?" diye sorar. Ben de, "Yunus" derim. Eğer hangi Yunus? diye sorarsak hiç buralarda durma, git. Eğer, "Bizim? Yunus mu?" diye sorarsa hemen ellerine yapış, af dile demiş.

Böylece da yapılmış. Tapduk, "Bizim Yunus mu? diye sorunca. Yunus mürşidinin ellerine sarılmış ve kendisini affettirmiş. Yalnız Tapduk: -Yunus, biz seni kapalı kutu olarak yollamak istedik, ama sen kutuyu açtırdın, demiş...

Aman Bana Kızma:

O gün eline baltayı vermişler, yine dağa oduna gitmiş.

Fakat hal değişik. Yunus'a bakın ki hangi ağaca balta kıldırır, hepsinden: -Aman bana kıyma, diye ses gelir, o da odun kesmez. Nihayet yerlerdeki kuru birkaç odunu toplamaya çalışır. O telaşla balta ve ipini kaybeder. Büyük bir yılanı ip gibi kullanarak topladığı dalları sırtlar, dergaha döner, yere yıkar. Fakat bir de ardına bakar ki ormandaki bütün kuru odunlar, dallar ardı sıra gelip dağ gibi yığılmışlar...

Bu hali öğrenen şeyhi kendisine icazet verip, filan yeri sana yurt verdim, var orada irşat vazifeni gör, deyince, Yunus icazeti ağzına atıp yutmuş ve "Fakiir"i bu kağıt parçasıyla mı cemalinden mahrum edersin? demiştir. Rivayettir ki o zaman Yunus üç bin üç nefes söylemiştir. Bunların binbir tanesi göktesi melekler için, binbiri deryalardaki melekler için (Veya balıklar için) binbiri de dünyadaki insanlar için imiş.

Yunus İmre'nin Vefatı:

Bursalı Tahir Bey (Osmanlı müellifleri, C: I, S: 192) de: (Bazı teracim-i ahval kitaplarımızda tarih-i vefatları " Gülşen-i tevhid" terkinin dalaleti olan 843 (Ebced ile bu tertip 328'e delalet eder) olmak üzere mukayyed ise divanındaki

Tarih dahi yedi yüz yedi idi

Yunus canı bu yola kodu idi

beytine nazaran 843'den akdem (Önce) olması lazım gelir diyorlar. Aynı yazarın (Aydın vilayetine mensup Meşâ'iyih, ulemâ) adlı kitabında da (S: 31) aynı kayıt vardır.

Yunus İmre'nin Mezarı:

Gülşen-i tevhid, ebced'le 828 tutmakta ise de Köprülü Zade Fudat da (İlk Mutasavvıflar) bu sayıyı aynen Bursalı Tahir Bey gibi almışlardır.

Bazı kimseler bu tarihi onun doğum yılı olarak, bazıları da uyandırıcısına teslim olduğu yıl olarak kabul ediyorlar ve o zaman yaşının yedi olduğuna, kadar tahminler yürütüyorlar...Örneğin: (Melioransky).

Prof. Adnan Erzi, Yunus'un H. (1240 M.) de doğup, 720 H. (1320) de Hakka yürüdüğünü söylüyorlar. Bir kaynak da "Osman Gazi'den dört yıl önce 1320'de öldüğü ve Sarıköy'de medfun olduğunu" kaydeder.

A. Gölpınarlı Yunus'un en fazla 730-735 H. (1329-1334 M.) de göçtüğünü kabul etmektedir.

Yunus'un Mezarı:

Yunus'un yattığı yer üzerinde olan tartışmalar devam ediyor. Bu konuda. Prof. Yusuf Z. Binatlı, Eskişehir Halkevi dergisi 'Emre'nin 16. sayısında, (Ağustos 1965), "Yunus Emre ve Yattığı Yer" başlıklı bir yazı yazdı ve onun Sarıköy'de yattığını, gösterir bir belgenin metnini yayınladı.

29 Mayıs 1965 tarihli Milliyet Gazetesinin 3. sayfasında "Yunus Eskişehirlidir" başlıklı bir yazıda, Ankara Yunus Emre Derneği Başkanı Halim Baki Kunterin yaptığı bir basın toplantısı, hakkında bilgi vardı. Kunter 32 belgeye dayanarak yaptığı açıklamada Yunus'un Sarıköy'de doğduğu ve 82 yaşında aynı yerde öldüğünü

açıkladı. Kunter, 24 yıl önce bir fırında yakılmak üzere bulduğu Yunus Emre şeceresini de göstermiş, bulunan iskelete göre onun 1.70 M. boyunda ve Türkmen ıplı olduğunu bildirmiştir.

Yine aynı hafta içinde bir diğer İstanbul gazetesinde A. Görpınarlı "Yunus'un mezarının şimdiki olduğu yerde yani Sarıköy'de olduğuna dair elinde fermanlar ve belgeler bulunduğunu" bildirdi.

Mezarı Sarıköy'de mi?

31 Mayıs 1965 tarihli Hürriyet Gazetesinde (Sultan Mecid'in Fermanları bir hakikati ortaya çıkardı, Yunus İmre'nin mezarı sarıköy'de) başlıklı yazıda bu fermanlardan birinin fotoğrafı yayınlandı.

Hacı Bektaş Veli Müzesi'nin açılış günü (16 Ağustos 1964) Hacı Bektaş ilçesinde kendisiyle görüştüğüm Cahit Öztelli Bey: "Yunus İmre'nin Karamanoğlu İbrahim Beyden arazi satınalmış olduğunu, şimdi ondan kalanların elinde temessük (Bir mal edinildiğinde alınan belge)leri bulunduğunu, Yunus'un sürü besletir, hayvancılık yapar olduğunu" söylediler. Torunlarının ellerinde de bu belgeler görülmüş olup Hazine-i evrakta da "Şeyh Yunus'un emvali Eskişehir'de ve keza Karaman'da diye kayıt vardır" dediler.

Bu konu gazetelerde de münakaşa ediliyor. Buna karşı olanlar Karaman'dakinin bir başka Şeyh Yunus olduğunu ileri sürmektedirler.

3 Haziran 1965 perşembi günü Hürriyet Gazetisinin 5. sayfasında I. Hakkı Konyalı'nın, ortaya attığı belgeler üzerinde bir yazı vardı. Buna göre Yunus'un dedesi Hacı İsmail, babasının adı yine İsmail olup, Karaman'a 27, İbrala Bucağına sekiz kilometre uzaklıkta olan "Aşık Öreni ve Tekke" denilen yerde Yunus Emre ailesine ait birçok kitabeli mezarlar vardır, Yunus da Karamanlıdır.

Milliyet Gazetesinde 23 Mayıs 1965 ve 27 Mayıs 1965 tarihlerinde ikinci sayfadaki sütununda birer yazı yazan Refi Cevat Ulu-nay da Yunus'un Karamanlı olduğunu savundu.

Uyur Gibi:

Sarıköy'deki Yunus İmre'nin mezarı, üzerinden tren yolu geçe-

ceği için 150 metre kadar geriye alınmıştı. Ön tarafına çeşme şeklinde güzel bir abide yapılmıştır.

Mezar açılıp Yunus'un bekaayası şimdiki yerine götürüleceği zaman orada bulunan arkeolog, antropolog zevat ve Sarıköy muhtarı, imamı ve diğer kimselerin görünüş olduğuna göre Hoca Yunus bir eli yanağında, uyur vaziyette, iskeleti hiç dağılmamış bir halde bulunmuş.

O gün bu taşım işi hiç ilan edilmemiş olmasına rağmen Ankara gazetelerinden birinde çıkan ufacık bir haber, oraya Sandıklı, Konya, Bolvadin, Bolu, Ankara yollarından yirmi bin kişilik bir kalabalığın toplanmasına yetmişti. (Nezihe Aras, Yunus Emreyi kucaklayan köy. Resimli Hayat, aylık dergi, Nisan 1954 sayı: 24,s: 22'den).

Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan, İstanbul APA Ofset Basımevinde basılmış renkli turist broşürlerinden Karaman'a ait olanında Karaman Yunus İmre Camiinden bahseden paragrafta şöyle deniyor: (Türk dili ile ilk defa ölmez şiirler yazan bilgin Türk şairi Yunus İmre Karaman'da yatmaktadır. 1249-1322 yıl arasında yaşayan Yunus Emre ile hocası Taptuk İmre'nin kaberleri, Yunus İmre Camiinin içindedir. Yunus Emre Camii, turistlerin sık sık ziyaret ettikleri bir yerdir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Yunus İmre'ye ait olduğu ileri sürülen mezarların birer saygı nişanesi makamlar olduğu ve gerçek mezarın Karaman'daki mezar olduğu yakın zamanda, bulunan resmi belgelerle anlaşılmıştır.)

Yine aynı broşürde, tarihi eserler bölümünde Yunus İmre Camii için verilen bilgide: "1349 yılında yapılmış olup, bitişiğindeki türbede Yunus İmrenin kabri bulunmaktadır. Caminin sivri kubbesi orjinaldir. Yakın zamanda caminin dış kısmı, onarılmıştır" deniliyor.

Burhan Toprak, 1950 yılında tekrar bastırıldığı, "Yunus İmre Divanı"nda başlağıç bölümünde (S: 20) Yunus'un mezarı hakkında bilgi verirken bir de eski vesikanın suretini veriyorlar.

Hazine-i evrak tasnif edilirken bulunan bu kayıta: "Yunusun Larend'e gömülü olduğu ve kendisinin orada bir zaviyesi bulunduğu, son mütevellî ve zaviyedâr'ı Seyyid Ali'nin çocuksuz göçtüğü ve yerine Sofuzade İsmail'in tayin edilmesi için Lârende kadısını baş vurduğu" görülmektedir. Buna dair muamemelerin bulunduğu kağıttaki yazıyı aynen alıyorum.

Yunus'un Başı mı Kesildi?

Yunus'un başka yerlerde de mezarları var, deniyor. Nefahât Ülüns'te Bursalı Lâmiî Çelebi'ye göre: porsuk suyu ile Sakarya'nın birleştiği yeredir. Niyâzi-i Mısrî'nin (Çıktım Erik dalına) manzumesi açıklamasına yazdığı hâşiyede (Basılmamıştır) Isparta civarında Kêçiborlu kasabası yanındaki büyük gölün doğusunda bir köyde doğup mezarı da oradadır, diye kayıtlıdır. Bursa'da Şibli mahallesinde Abdürrezzâk Dergâhı adlı Sâ'di Tekkesindeki iki mezardan biri Yunus adınadır. Erzurum'a bir saat mesefede Tuzcu Köyünde de bir Yunus mezarı vardır. Kezâ Manisa'nın Kula ve Salihli İlçeleri arasında Emre adlı bir köyde mevcut yatırda Taptık Emre evladı ve torunları ile bu yatırım içinde kapısı önünde (Aşık Yunus) adına bir mezar vardır. Mezartaşlarında yazı yoktur. Yalnız Yunus'a ait denilen bir balta şekli oyulmuştur.

Sayın Cahid Öztelli, Yunus Emre'nin Karaman'da Şeyh olup şehzade ve beylerden birkaçının mürşidi olduğunu, beylerden Alaeddin'i iki defa devirmelerine karşılık onun tekrar Beyliği ele aldığını ve bu ikinci defada içlerinde Yunus da bulunduğu halde suçluların kafasını uçurduğunu kaydediyor.

O zaman, Yunus'u Karaman'daki camiye gömerler sonradan Yunus'un kemikleri, Sanköy'e getirilir, şimdiki yere (Demiryolu için değiştirilmiş olan ilk yer) sırlanır. Fakat Karaman'daki makamı da böylece, yüzyıllardır ziyaret edilir ve Yunus orada yatıyor gibi bir söylenti sürüp gider diye yazmaktadır. (C. Öztelli: Türk Folklor Araştırmaları, No.: 203, Haziran: 1966, s: 4094).

Cahid Öztelli bu konuda ve bu fikirde bulunuşunda, Yunus'un Karamanoğlu İbrahim Bey'den aldığı otlakların Hazine-i evrak'da mevcûd kayıtlarına ve Şikârî Tarihi denen aslı Farsça ve menzum olup ortada bulunmayan, fakat XVI. yüzyılda Şikârî adlı bir zât tarafından Türkçeye çevirisi elde bulunan târih kitabına dayanmaktadır. (Bu kitap 1946'da Konya Halkevi tarafından bastırılmıştır). Şehnâme niteliğinde, yarı destan havası içinde kaleme alınmış bir tarih kitabıdır. A. Gölpinarlı: Sade halk diliyle Türkçeye çevrilmiş olan bu Şikârî tarihini sonradan uydurulmuş kabul eder. (Yunus Emre ve yattığı yer: Eskişehir Yunus Emre Demeği yayınları, No.: 5).

Cahid Öztelli ise bunun uydurma olmadığını, madde madde uzun uzadıya açıklamaktadır.

(Yukarıdaki kaynak).

Burada önemli olan şudur: Yunus halen Sarıköy'de yatmaktadır.

SEYYİD CEMALEDİN SULTAN:

Halen Amerika'da Michigan Taylor Bektaşî Dergahının Yayın Organı olan (Bektaşilik Sesi) adlı derginin C: 2., sayı: I., s: 30'da (How Bektashism was organized) = Bektaşilik nasıl kuruldu? adlı yazıda kısaca şöyle deniyor. Hazret-i Pirin göçüşünden sonra birçok arda'ları onun akiidelerini şâyân-ı hayret derecede geniş bir şekilde ve geniş bir saha üzerinde yaydılar. Onların büyük başarılarının en önemli iki faktörü vardır. Birincisi: O devrin hükümdarı Sultan Orhan, yeni bir askeri teşkilat kurmuştu. Askerleriyle Hacı Bektaş'ı ziyarete geldi. Ondan, yeni ordusunu takdis etmesini istedi. Bunlara (Yeniçeri) = Yeni asker adı verildi. Hünkar Hacı Bektaş Veli bir takdis töreni ile bu orduya dua etti. Bu andan itibaren ordunun Bektaşilikle kuvvetli bir bağı oldu. Bektaşî misyonerleri, (Babalar ve Dervişler) de orduyu izleyerek bütün memleket yüzüne yayıldılar, propagandalarını yaptılar. İngiliz yazarı Mrs. Hasluck, "Investigations of o Baktashism" adlı kitabında da bunu belirtmiştir.

Halka İnmeyi Bilmiştir:

İkinci faktör: belki de en önemlisi, Bektaşiliğin hitap ettiği halka onların kendi konuştuğu dille, sade ve anlaşılır bir şekilde konuşması olmuştur.

Bektaşilik, mistisizmini, Muhyiddîn-i Arabî Celâleddin Rûmî ve diğer mistikler gibi Aristokratların kullandığı dil ile açıklamamıştır. Bu Aristokrat dili sadece Zâdegân sınıfının kültürlü kısmı anlar, asıl halk ise hiç anlamazdı.

Bektaşiler ise bütün mistik duyuş ve inanışlarını, onların aksine, sade bir halk dili ile yapmışlar ve o geniş kitle tarafından da anlaşıla karşılanmışlardır)

Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'nin yaşadıkları zamanda 360 kadar Halife (Arda) yetiştirdikleri kitaplarda yazılıdır. Bazıları, bu say da daha da mübalağalı davranırlar. Bunlardan bilinen ve ünlü olanları şunlardır:

Seyyid Cemaleddin Sultan. Sarı İsmail Sultan, Kolu Açık Hacım Sultan, Resul Baba Sultan, Pirab (Veya: Pir Ebi) Sultan, Seyyid Receb Baba, Sarı Kadı ve Ali Baba, Barak Baba, Bahaeddin Atlaspûş, Yahya Paşa, Dost Hüdâ, Samut Baba..Bütün vilâyetnamelerde bir iki ad fazla veya eksik olarak bunlar vardır. Örneğin: (Fakiirdeki B. Nushası S: 322).

Hazret-i Pîrin Yol Halifeleri:

Bunlardan bir bölümünün lejandları günümüze kadar gelmiştir. Bunların hepsi yol evlâdlarıdır. Post evlâdlarıdır. Hz. Pîr'in göçüşünde vasiyetine uyularak yerine Hızır Lâle oturmuştu. Ama aynı zamanda başka birçok ardaları da onun ülküsünü yaymaya çalışmakta idiler.

Bu Hızır Lâle'den devam eden kol Balım Sultan'a kadar sürmüştür. Bu zat büyük bir olgunluk ve etki sahibi olmuş, özellikle mücerred erkânını, (bekâr dervişlik töreni) bir güzelce düzene bağlamışlardır. Bu zât -Henüz Rumeli tarafında iken, ününü duyan İkinci Beyazid kendisini İstanbul'a davet etmiş. Saltanat kayığı ile bizzat gemiden karşılamış, akşam sarayda meydan açılarak, kendisinden el almış, ikrar vermiştir.

Nihayet Balım Sultan, Pîr evine Post-Nişîn tayin edilmişler orada idarecilik niteliklerini de göstermişler, böylece Pir-sânî unvanını almışlardır.

Bu zâtın göçüşünden sonradır ki, "Ben Hacı Bektaş'ın soyundan oğluyum" iddiasıyla ortaya çıkan Kalender adlı biri, isyan ile nice kanlar dökülmesine sebep olmuş nihayet kuvvetleri dağıtılmış, kendisi de yok edilmiştir. Balım Sultan'dan sonra otuz altı yıl dergah başsız kalmış. İdris Hoca-Kadıncık Ana'dan gelen mütevelliler daima çıkarlarını düşünür olmuşlar bu yüzden onların pîr evi ile ve yol ile hiç bir ilgisi olmadığı hususunda karar alarak. Sersem Ali Baba adındaki eski vüzeradân bir zat (Dedebaba) unvanı ile Hacı

Bektaş Veli postuna oturtulmuştur. Hazret-i Pîr'in ma'nevî mirâsı Yol evlâdlarından birbirine geçe geçe süregelmiştir.

Fakiirde bulunan birkaç yazma Vilâyetnâme nushalarından hemen hepsinde Hz. Pir'in Suluca Karahöyük'te otuz altı yıl yaşadığı bu süre içinde otuzaltı bin defa çerâğ uyardığı ve her birinin belini bağlayarak cihâr alâmet (Halifelik alâmeti olarak verdiği: Çerâğ, sofra, alem= Bayrak, seccâde-post) sunduğu, otuzaltı bin ardası olduğu kayıtlıdır.

Bunları çeşitli yerlere yollardı. Bunlardan üç yüz altmış arda gece-gündüz beraberlerinde ve hizmetlerinde olurlarmış. Vefatlarına yakın bunların her birini bir ile yollamış olduğu kaydı bütün vilâyetnâmelerde vardır.

Fakiirdeki yazmalardan yalnız birtanesinde (A. Nushası) Pîrab Sultan'ın hikayesi yoktur. Onun yerine Sultan Bahaeddin Atlaspûş yazılmıştır. Kalanlarının hepsinde (B., C., D., E., yazmalarında) sırasıyla Seyyid Cemal, Sarı, İsmail, Hacim Sultan, Resul Baba, Pîrab-Pîr Ebi Sultan olarak beş halifeden aynı sıra ile bahsedilmektedir.

B. Nushası ta'lik yazmada, bu bahis baş tarafında, diğerlerinde zikredilmeyen zevâtın sadece adları yazılmıştır: (Lâkin 360 halifeden bu vakte değin isimleri zikrolup maruf ve meşhur olup halk içinde beyan olanları zikrederim, ol halifeler bunlardır: Evveli Seyyid Cemaleddin Sultan ve Sarı İsmail Hazretleri ve Kolu Açık Hacim Sultan ve Resul Baba ve Pîrâb Sultan ve Seyyid Recep Baba ve Sarı Kadı ve Ali Baba ve Burak Baba ve Bahaeddin ve Yahya Paşa ve Atlaspûş ve Dost Hüdâ nesil ve hasebleri ve nesebleri ve erenlere ne vecihle iriştikleri ve nice icâzet alub gittikleri ve ne yeri makam ettikleri zikrolunur ise söz uzar ve lakin icmâl üze zikrederim) (B. nushası talik yazma. s: 322-323) dedikten sonra ilk beş tanesinin hakkında bilgi verilmektedir. Son isim 1034 taraflı yazma nushada (Pirevinde) Hızır Sâmit diye geçiyor. (Y: 183/a) Fakiirdeki A. nushasındaki ardalar bölümünde diğerlerindeki uzun belki de sonradan uydurulmuş tafsilât yoktur.

J.K. Birge'ün kitabında (The Baktashi order of Dervişes) s: 40'da: (Hazret-i Pir'in yanında bulunan halifelerinden özellikle beş tanesinin çok ünlü olduğu yazılmaktadır: I) Seyyid Cemaleddin Sultan: Akdeniz taraflarına yollanmış. bunun oğlu Aslı Doğan da

Çanakkale'den Avrupa tarafına geçmiştir) 2) Sarı İsmail Sultan: Menteşe'ye yollanmış. 3) Haşim Sultan: Germiyan "Kütahya civarı'na gönderilmiştir. 4) Baba Resul: Kütahya'nın güneydoğusunda altıntaşa yollanmıştır. 5) Pirab Sultan Konya'ya gönderilmiştir) şeklinde bir kayıt vardır.

Hacı Bektaş ardalarının Tavas; Söğüd, Edremit Uşak. Balıkesir, Muğla, Bodrum ve o yanlarda Akdeniz kıyılarına kadar yayılmaları düşünüş ve inanışlarını oralara götürmeleri bakımından gösterdikleri çaba ve fedakarlık görülmemiş bir kertede idi. Hayrullah Efendi tarihinin ikinci cild s: 36'sında: Burak Baba ve Kumral Baba'nın Söğüdle Sakarya dolayları ile Türkmen ve Yörük yaylalarında yaşayanlar arasında, Kocaeli'de nasıl çalıştıklarına dair açıklamalar vardır.

Bunlardan Kolu Açık Hacim Sultan, Hz. Pir'in Amcazedesi olarak söylenir. Sarı İsmail İbrikdân, Resul Baba özel işlerine bakan ardası olarak kayıtlıdır.

Kendisi Hakka yürüyünce, yerine Hızır Lâle geçmiştir, buna Hızır Bâlî de derler...Sonra sırasıyla Resul, Yusuf, Mürsel Baliler ve Balım Sultan gelmiştir. (Ziya Şakir: Bektaşî nefesleri: s: 25).

Bazı Vilâyetname nushalarında Hz. Pirin Hakka yürümesinden sonra yerine geçen kimse hakkında bilgiler vardır: Fakiirdeki yazma B. Nushasında. (Hz. Hünkar ahirete naklettikten sonra çelebilerden Omuzum Atası Habibi seccâdeye geçürdüler) (S: 323).

C nushasında: (Hz. Hünkar Hacı Bektaş Veli dünya serayından ahirete nakli idüb defnettikten sonra çelebilerden Omuzum Atası Hasbibî seccâdeye geçürdüler) (S: 376). Keza aynı yazmada: (Dünyadan ahirete nakleyleyedikten sonra çelebilerden Habib Seccâdeye geçüb oturdu) (S: 379).

E nüshası yazma: (Dâr-ı fenâdan inikaal edecek Habib Emircem'i seccâdeye geçürdüler) (S: 362 ve 365'de). 1034 H. tarihli (Pirvindeki) yazmada: (Çûn kum erenler dâr-ı bekâaya intikal itti. Habib Emircem'i, Seccâdeye geçürdü) (Y: 183/b. Son satır). Keza (Ol vakit kim Erenler intikaal itti. Habib Emircem'i seccâdeye geçürdüler) (Y: 185/a. Son satır).

Bu kayıtlardaki Habi adı hepsinde vardır. Yalnız B. ve C. nüshalarında (Çelebilerden Omuzum Atası Habib) şeklindedir. Bu iki nüsha 1305 ve 1289 H. (1887 ve 1872 M.) tarihlerinde istinsâh

edilmiş çıkarılmış. Yenilerde bu (Çelebilerden) sözü yoktur. Bunlar sonradan eklenmiştir.

Vilâyetnâmelerde (Örneğin: Fakiirdeki 1269 H. "1852 M." de kopyesi alınmış olan D. nüshası yazmada s: 345'de Pirevindeki 1034 H. "1624 M." yazmasında Y: 175'de) adı geçen ve Karahöyük'tün kuzey tarafında yerleşmiş ve orada bir ulu dergâh kurmuş olan bir Emircem Sultan vardır. Bu zat ile Hünkar Bektaş Veli birbirini çok sevüb sayıyorlar. Aralarında geçen bir olay bunu gösteriyor. Şöyle ki: Bir gün Emircem Sultan, yanında Rüzgar esmemesinden yakınıyorlar. O: -ne derdiniz vardır ki Kible tarafından Hünkar gibi bir er vardır, diyor.

Bir olay da şöyle: Birisi, Emircem Sultan'a bir öküz kurban götürüyor, kabul etmiyor. Bunun üzerine sürüb Hacı Bektaş Hazretlerine getiriyor. O da "Dervişler pişürsün, hora geçürsünler" diye kabul ediyor. Getiren adam: -Bu kurbanı Emircem Sultan'a götürdüm kabul etmedi) deyince Hz. Pir: -Emircem Sultan server bir Şahindir ki değme nesneye konmaz, buyuruyor. Adam, bu defa Emircem Sultan'a gidüb: (Senin kabul etmediğin kurbanı Hacı Bektaş Hazretleri kabul etti) deyince, o da şöyle cevap veriyor: (Hünkar ululuğu öyle bir deryadır ki değme nesne onu bulandırmaz).

Hatıra bir fikir geliyor: Acaba Hünkar'ın Hakka yürüyüşünden sonra yerine oturtulan ve Emirci, Emircem diye adı vilâyetnâmelerde geçen bu Emircem Sultan olmasın? Zirâ: Kadıncık Anadan olan İdris'in, oğlu Habib (Omuzum Atası Habib)in adında, Emirci, Emircem gibi bir başka ad yoktur.

Vilâyetnâme, Hz. Pir'den sonra yerine nefes evladı Hızır Lâle Cüvân'ın geçip elli yıl, onun yerine Mürsel Dede geçip kırksekiz yıl, onun yerine de Yusuf Bali geçip otuz yıl post-nişin olduğunu yazar. Bundan sonrası yazılı değildir. Bu sebeple A. Gölpınarlı, Vilâyetnâmenin bu Yusuf Bâli'den sonra, menkıbeler toplanarak, kalemle alındığı, düşüncesini öne sürmüştür. (A. Gölpınarlı, Vilâyetname, Önsüz, s: XXV).

Fakiirdeki yazma vilayetnamelerden yalnız bir tanesinde (B nüshası ta'lik yazın) (s: 357). Hacı Bektaş ardaları bölümünün sonuna bir de manzum parça eklenmiştir. Öteki yazmalarda burada Hz. Pirin vasiyeti başlıklı bir manzum bölüm başladığı halde bu yazmada yine ardaları hakkında çift sütunlu yedi sayfa kadar tutan yine manzum bir parça vardır.

Sefer Aytekin tarafından Ankara'da yayınlanmış olan Vilayet-namede (s: 285) de bu bölüm, (Durbali nushası şöyle devam ediyor) diye kitaba eklenmiştir.

Bu ardalar hakkında bilinenleri buraya alalım:

Hız. Pir, bu ardasını öteki bütün ardalarından çok sevmiş kendisi ululayub yücelttiği gibi, başka ardalarının da böyle yapmasını söylemiş. Birçok defalar, mübarek eliyle sırtını yapıyub (Sıvazlayub): -"Cemâlümdür, Cemâlümdür, Cemâlüm" dediği ve postta, ötekilerden yukarıda oturttuğunu bütün vilayetnameler kaydediyor.

Seyyid Cemal bir gün Hız. Pir yanında otururken, içinden: "-Acaba Erenler bize ne zaman bir yurt gösterirler ki biz de orada bir dem oynayaydık" diye düşünür. Hız. Pîr, bunu keşfeder ve şöyle söyler: "-Cemâlüm. Bizi dâr-ı bekaa'ya gönder. Dâhi bir eşecik alub revâne ol" dedi. " Ol eşeği kurt yedüğü yerde, sana yurt verdik. Anda varasın demin, yomlun oynadasın. Senden bir oğlumuz gele. Akdeniz'e yol eyleye) (A. Nushası. Y: 109/a).

Hız. Pirin vefatlarından sonra Seyyid Cemal söylenen gibi yapar. Altuntaş yakınında tevekkelcik denen yere gelince akan su, çayır, çimen, hoş bir manzaralı ağaç altında oturur, eşeğini otlamaya salar. Bir ara uykuya dalar.

Uyanınca görür ki eşeğini kurt parlamış. Orada yerleşir. Şehir halkı kendisine, çok sevgi, saygı gösterirler. Kendisinin Doğan adlı bir oğlu olur. Bu da ermiş bir kimsedir. Vilayetnameye göre: Rûmeline doğru gitmek ister. Gelibolu boğazına (böyle yazıyor) geldiğinde gemiciler yalnız bir kişidir diye gitmek istemezler. Doğan denize yürüyünce, ayaklarının altından su çekilir ve kupkuru kum olur. Gemiciler yalvarıp yakararak onu gemiye bindirirler. Karşıya geçirirler.

Seyyid Cemal Tevekkelcik'te göçmüş olup mezarı orada bulunduğu yine vilayetnamelerde yazılıdır. Bazı kaynaklarda, Balikesir'de medfundur, diye yazar.

SARI İSMAİL SULTAN:

Hız. Pirin ünlü ve başlıca ardalarındandır. Vilâyetnamede bu zata ilişkin birçok öyküler vardır. Köprülüzade Fuad Bey, bu zatın

gerçekten yaşamış olup olmadığı hakkında şüpheli olmakla beraber, belki de yedinci veya sekizinci yüzyıl başlarında Batı Anadolu'da bu namda bir Derviş yetişmiş olabileceğini de kaydediyor (İlk Mutasavvıflar, s: 289 altlığı).

Sarı İsmail, Hacı Bektaş Hazretlerine Karaca Ahmed ile birlikte gelmiştir.

Mir'at-ül-mekaasıd: "Hz. Pirin İbrikdân'dır. Tavasdadır" diyor.

Sarı İsmail, önce Karaca Ahmed hizmetinde imiş. Sonra, Hz. Pir onu yanına alınca İbrikdârlığını ona vermiş. Taptuk İmre katına da onu göndermiştir. Hilmi Ziya (Ülken) Beyin, Mihrab dergisindeki Hacı Bektaş Veli adlı yazısında da böyle kayıtlıdır. Sarı İsmail'in Hazret-i Pir'in özel hizmetinde ve onun bütün işlerindeki düşüncelerini bilen bir kişi olduğunda, şüphe yoktur. Hz. Pir Karahöyük'ten başka bir tarafa gidecek olsa birlikte giderdi.

Hazret-i Pirin Hakka yürüyüşünden sonra, yine onun buyruğu üzere, "Asasını atub düştüğü yerde" yurtlanıyor ki attığı, asâ Mentеше İlinde Tavaz denen bir yendirde bir kilise kulesini ve içerideki rahibin tepesini deliyor. Nihayet kendisi buraya geliyor, bu kilise yıkılarak, yerine büyük tekke yapıyorlar, orada yerleşiyor.

Öküzü Satın Alıp Azat Eder:

Vilâyetnamede şöyle bir kayıt var:

(Bir gün yanında birkaç kimse ile gezerken çift süren bir öküz Sarı İsmail'in yanında duruyor. Dile gelüb: "-Yırmı yıldır bu kişinin çiftini sürerim, kocaldım, güçten kuvvetten kaldım. Bu kere yanmki gün dilerler ki beni boğazlayalar. Lütfet Allah aşkına beni bunun elinden kurtar" der. Sarı İsmail de öküzü alıp, azad eder. Bu sebepten oralarda kendisine (Öküz söyleten Sarı İsmail Padişah) adını verirler.

Hacı Bataş hazretlerinin, kisve giydirdiği Osman değil babası Ertuğrul Gazi olabilir. Bu vesile ile burada, bundan da bu kadarlık bahsetmiş olduk.

KORLU AÇIK HACİM SULTAN:

Asıl adı Receb'tir. Uşak ilinde Susuz denilen yerde gömülü olan bu zat (Kolu Açık) takma adıyla ünlüdür. Hz. Pir ile, bir soydan olduğu ve Horasan'dan onunla beraber Anadolu'ya geldiği söylentisi de vardır. Kendilerine ait lejandlar bulunan "Hacim Sultan Vilâyet-namesi" adlı yazma nüshalar vardır. Bektaş ayn-ül-cemlerinde istekli (Talib)e öğretilen makamlar arasında (meydan taşı) bu zatla orantılı makamdır. Hz. Pir tarafından kendisine verilmiş olan (Batin kılıncı = tahta kılıç) ile terbiye edici olarak görevlendirilmiştir. Meydan odasındaki Meydan taşı hakkında: (Hazer edilecek, korkulacak makamdır) denilir. Ve Baktaşiler bu zattan da korkarlar. Doğru yolda gitmeyi o terbiye eder. O halde, düşüp de ondan bir darbe yememek kaygısı içten eksik olmaz. Bu Erenlerin Batın celladı, her el atılan işte akla gelir ve doğru, temiz hareket edilmeye, çaba harcanır.

*Tîg'i bâtın Tîg-i zâhirden beter hûnrîz olur
Zâhir-ü bâtında şemşîr-i vilâyet tîz olur.*

(Fuzûlî).

Herezm Hanlığı (Hıyve'de), Aksak Timur evladından sonra teşekkül etmişti. Bunlardan bir Hacim Hân vardır. Dr. Rıza Nur, Türk tarihinde (C: IV., s: 289): (Adların sonuna bir M. getirerek Hacı'dan Hacim, İş Han'dan İşim Nur Muhammed'den Nurum vb. adlar yapmak ora türleri adetlerindendir. Bu adet bizde de vardır) diyor. Keza soyunun kurucusu Aka Muhammed Şah, Kasar'a kısaltarak Akam denirdi.

XVI. M. yüzyılda yaşayan bu Hacim Han (Hacı Mehmed Han)ın adı bazen Hacim Sultan olarak geçmektedir. Bu Hacim Sultan'ın kızının adı da Altun Hanım'dır. Daha sonraları da bu adın Asya Türk illerinde kullanılmakta olduğunu görüyoruz.

Bizim Hacim Sultan'ın Hacı Bektaş Veli'nin amcası oğlu olduğu çeşitli kaynaklarda yazılmaktadır. Ziya Şakir Bey de. Bektaşî Nefesleri) (S: 25) de bunu söyler. A. Rıfki'nın Bektaşî Sırın C: 2., s: 69'da da aynı kayıt vardır. Uşak'a üç saat mesafede adıyla anılan köyde medfundur.

Vilâyetnamede (Örneğin: Fakiirdeki A. Nushası Y: III/b): Çok kuvvetli er, yegâne gerçek server (Biricik gerçek, ileri gelen) gözü açılmış, halini duymuş, manevi basamaklar atlayıp yükselmiş, ermiş bir kimse olarak anlatıyor.

Ünlü, ulu ardalardandır. Daima Erenler huzurunda hizmette idi. Bir gün Hz. Pir kendisine Batın kılınıcı sunar ve: "Bu, meydanımızın celladlığın sana sunduk, bizden ne kim remzolursa, ona göre kılınç yürüdesin bizim havâlemizsiz (Buyruğumuz olmadan) iş itmeyesiz" diye tembih eder. Söylentiye göre, bu kılınç tahtadan yapılmadır.

Hacim Sultan, huzurdan çıkınca, bu kılınç keser mi? gibi düşünür, şüphelenir. O sırada, saka katırla mutfağa su taşıyormuş, önünden geçerken, Erenlerin batın kılınıcını katırın beline indirir. Katır iki parçaya bölünür. Bu olayı Hacı Bektaş Veli Hazretlerine duyururlar. O da kolunun tutulması şeklinde, bir nefes eder, Hacim'in kolları tutulur, kalır.

Yaptığı yanlış hemen anlar ama iş işten geçmiştir. Öteki Arda'lar Cemal Seyyid Saru İsmail, Baba Resul, Yahya Paşa ve başkaları erenlerden himmet dilerler: "- Onun eksüklüğüne kalmayın" derler. O da aracılıklarını kabul eder ve "Kolu açık olsun" buyurur, hemen kolu açılır. Bu yüzden "Kolu Açık" takma adı verilmiştir. Hünkârın verdiği kılınç da kendisinden geri alınmaz.

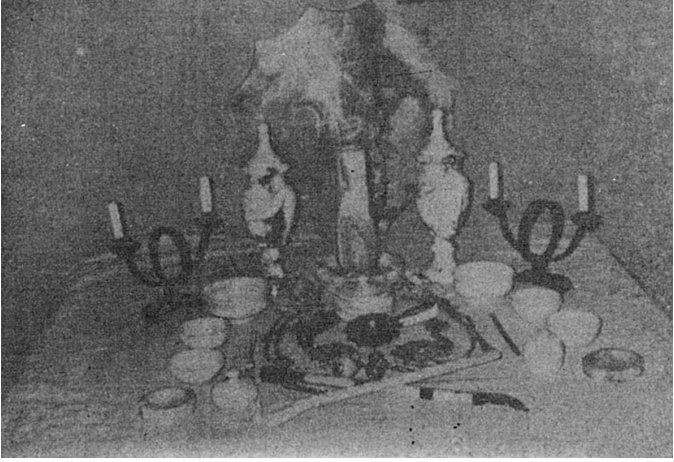
Hz. Pir bir gün kendisine: " Ağulu canavarı tepeledüğün yeri sana yurt virdik" der.

Hz. Pir'in Hakka yürümesinden sonra Hacim Sultan Germiyan'a gider. Germiyanoglu ile buluşur. O: "Orada eski bir kilisede bir ejderha türemiş onu öldür, oraları senin olsun" der.

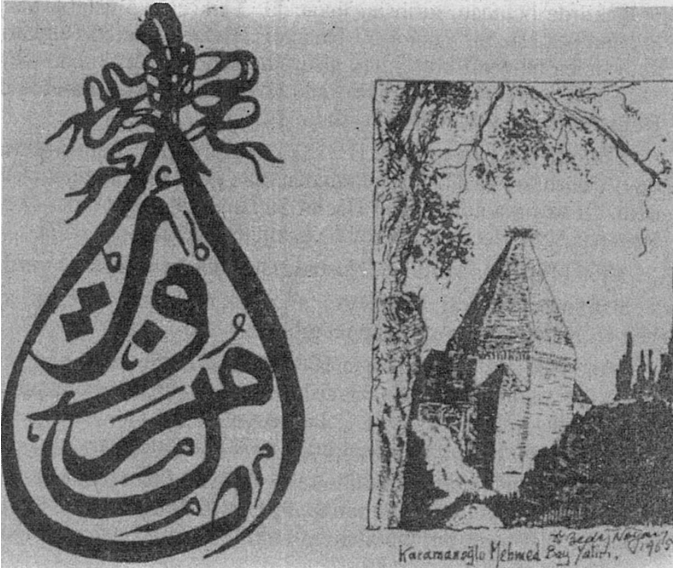
Hacim ejderi öldürür, kilisenin yerine bir güzel dergah yapılır. Orada "Dem, yom oynadub" Hakka yürür. Yine orada gömülü imiş.

Hacim Sultan'ın bir kızı erkek yaptığı da Fakiir'deki A. nushası Vilâyetname (Y: 113/A) da kayıtlıdır.

Fakiirdeki öteki (B., C., D., E. yazmaları) ve Pirevindeki, 1034 H. tarihli yazma vilâyetnamede (Y: 189/b) Hacim Sultan'ın Germiyan beyin geldiği, onun kendisinden Uşak taraflarında Susuz denen bir yerdeki ejderhayı temizlemesini istediği yazılıdır.

Hacıbektaş Taşı (Balım taşı)ndan yapılmış bazı eşya.

Orada Burhan adında biri, kendisine bağlanıyor. Birçok kera-
metler gösteriyor. Bunları Vilâyetnamelerde bulmak mümkündür,
buraya almıyorum. Susuz'da geçen olaylarda, Hacim Sultan, Celali
bir tip olarak görülmektedir.

Mir'ât-ül-mekaasid'a göre de: Asıl adı Recebolup, Uşak'a üç sa-
atlik kendi adı verilen köyde gömülüdür.

F.W. Hasluck'un kitabında, (S: 114 altlığı) Vidin (Halen Yugosl-
lavya-Bulgaristan-Romanya sınırlarının birleştiği bölgede) civarın-
da medfun olduğunu söyler. Bunların saygı dolayısıyla yapılmış
olan makamlar olması gerektir.

1034 de kopye edilmiş olan ve elde bulunan en eski Vilayetna-
me nüshasında, bu zatın Kılıncını bir katırda denemesi üzerine:
(Hazret-i Hünkarın nefesinden öyle geldi kim kulak olsun dedi he-
men saat kolları kuvalak oldu), deniyor (Y: 188/b).

Sefer Aytekin baskısında (Kolak olsun dedi Heman saat kolları
koyalak oldu) (S: 269). Kcza aynı sayfa altlığından, Durbali nusha-
sında: (Çolak olsun deyu geldi bir nefes) kaydı de var.

Fakiirde bulunan, tarihsiz, fakat dil, Türkçesi ve uslubu bakı-
mından pek eski bir yazma (A. Nushası) (Hemen Hazreti Hünkarın
nefesinden bu geldi kim kulak olsun, hemen saat eli "kulak" veya
"Kualak" oldu. (Y: 112/a) şeklinde ve metinde başka yerlerde de
Kolacık Hacim Sultan diye yazılıdır.

Fakiirde bulunan ve 1289 H. (1873 M.) de kopye edilmiş nüsha-
da (C. nushası): (Mübarek nutkundan öyle geldi ki kolu açık olsun
dedi. Ol saat anı gördüler ki Hacim Sultanın kolu açık oldu. Eren-
lerin nefesiyle Hacimin iki kolları bükülüb öyle kaldı (S: 387).

1035 (1887 M.) tarihli B. Nushasında Kolu Açık sözü ile yazılı.

Fakiirdeki 1269 H. (1852 M.) tarihli D. nushasındaki kayıt, ay-
nen 1034 tarihli vilâyetnamedeki gibi (S: 372).

Yine Fakiirde bulunan diğer 1305 H. (1887 M.) tarihli hareketli
nesih ile yazılmış nüsha (E. nushası) da: (Mubarek dehanından
böyle nefes geldi kim Kolu Çolak olsun. Böyle didi hemen saat
Hacim Sultanın kolları çolak oldu) (S: 372) Şeklinde yazılıdır.

Bütün bu nüshalarda fakiir'in tarihsiz fakat eski bir nüsha olan
yazmamda (A. nushası, Rahmetli Mücerred Halife Sadık Bektaş
Baba Erenler hediyesi) ötekilerden farklı bir kelime daha var (Biz-

den ne kim remzolursa ona göre kılıç yürüdesin) cümlesi diğerlerinde yoktur.

Çeşitli vilayetnamelerde görülen kolu açık sözünün değişik şekilleri, yazıcıların imla yanlışından ve yeni nüshalar yazıldıkça olan değişmelerden olsa gerektir

Dede Korkud masallarında da bu kol tutulmasına benzer bir pasaj vardır: Bey Böğrek masasında, Bamsı Böğrek, için Banı Çiçek adlı kızı istemek üzere kardeşi deli Karçar'a Dede Korkud'u yollarlar. O da kızı ister. Deli, kızar: Dede Korkud atını sürer kaçır, Deli peşine düşer. Şimdi arkasını masaldan okuyalım:

(...Dedelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçerek yetişmiş ona...Hemen kılıncını sıyırub bir vuruşta başını uçuracak olmuş ama, Dede Korkud Allaha sığınib: "Hey Deli Karçar Hakka kılıç çekilmez. Bana vurursan, ellerin kurusun inşallah derdemez li-Hihmet-i Hüda, Deli'nin Dede'ye kalkan eli, o anda dal gibi kuruyup dikili kalmış havada.

Deli Karçar, Hakka el kaldıranını eli nice olurmuş, görünce, Dede Korkud'un ayaklarına düşüb:

"Hey Kerâmet sahibi: Ben ittim sen itme: Bir dua kılub da elimi kolumu açarsan, tövbeler tövbesi birdaha Allahın emrine karşı gelmeyeceğim, Banı Çiçeği de Bey Böğrek'e verib Peygamberimizin kavlini yerine getireceğim!" diye ah-ü amân edince, bi-izm-illâh-i Tealâ, yetmişiki damarına birden kan yürüyüb el, kolu açılmış..) (Eflatun Cem Güney: Dede Korkud Maskalları, 1958, S: 87).

BARAK BABA:

Barak ne demektir? Barak, Türklerce kutsal sayılan bir köpektir. Bir çeşit masal hayvanıdır. (Türk Töresi) yapıtında Ziya Gökalp Kutsal sayılan dört hayvandan söz ederken Barak üzerinde de bilgi verir:

(Gûyâ Akbaba, ömrünün sonunda iki yumurta yumurtlarınış. Bunlardan birinde bir Akbaba, diğerinden de bir "Barak" çıkarmış. Çok tüylü olan bu köpek koşmakta ve avın muhafazasında emsalsiz imiş. "İt Barak" bir hükümdar ismidir. Oğuz Hanla muharebe etmiştir. Fars dilinde: "Sîmürg" kelimesi "Sek mürğ") muhaffefi-

dir. "Sek" köpek, "Mürg" kuş demektir. Tuğrul ile Barak'ın bu tabirde birleştiğini görüyoruz. "Sîmürg" Sebistanda bulunmuş. Sebisten da, Sekistân muhaffefidir) (S: 27) (Bilinmektedir ki Tuğrul da Türlerin kutsala kuşudur.)

Barak sözü, Dede Korkud'da da geçiyor. Bamsı Beyrek hikayesinde: İviniz "Eviniz" adı derecik değil miydi?

İnüz adı Barak değil miydi? (Kitab-ı Dede Korkud âlâ lisân-ı tâife-e Oğuzan, eski harflerle baskı, tarihsiz, S: 62).

Barak hakkında, Kaşgarlı Mahmud'un yapıtında da çok güzel bilgi verilmektedir.

Rıza Nur Beyin Türk tarihinde (C: XII. S: 202) Barak hakkında (Türk'te Barak mitolojik bir köpektir. Akbaba öleceği vakit son iki yumurta yumurtlamış. Birinden Akbaba, diğerinden Barak çıkmış. Bu köpek çok tüylü imiş, çok koşar ve güzel av yaparmış. İt Barak adında Oğuz Han'la harb etmiş bir padişah vardır. Acemlerin "Simürgü ankaa"sı galiba Türklerin Tuğrul ile Barak'ından alınmıştır. Çünkü Simurg da Sek-murg'dur. Sek, köpek, Murg kuştur. Kamlar bu Tuğrul ve Barak'a binerek göğe çıkarılmış), diyor.

Babâîlerden ve Baba İlyas Horasanî halifesi İbek (Aybek) Baba'nın mürid-i hâss'ı 655'de doğmuş Tokadlı (Burak Baba) Mahmud Gâzân Hân'ın ölümünden sonra yerine geçen kardeşi (Olcaytu Mehmed Hüdâbende'nin i'imadına mazhar olmuş ve Amasya'da halkı Al-i aba sevgisine davet eder olmuştu (Amasya tarihi, H. Hüsameddin, c: 2., S: 460).

Hüseyin Hüsameddin Efendi, bu zat hakkında: "Tab'an kalender-meşreb, lâubâli-mezheb olduğu münasebetle seyahate çıkıp köyden köye gezerek (Han elçisi) ünvanıyla tanındığını" yazıyor (c: 2., s: 461).

Aynı kaynakta Burak Baba'nın uzun boylu, sert yüzlü, kalın vücutlu, sobu yüzlü, büyük gözlü, kumral saçlı, kirpikleri ve bıyığı uzun kara yağız bir kimse olduğu kayıtlıdır. Temizliğine pek umursamaz, belinden yukarısı çıplak, aşağısında kırmızı bir futa sarar, başına kırmızı bir sarık gibi tülbent sarar, iki tarafına manda boy-nuzlan takarmış. Kocaman bir nefir (Boynuz boru) taşır, elinde kabaktan yapılmış bir siyah keşkul, yanında kendisi gibi sekiz-on arkadaşları ile zilli defler çalarak gezerlermiş kendisi de müzik ile oynarmış, çocuklar onunla eğlenirlermiş.

Ahirete inanmayan, hulûl i'tikadında, güzellere Tanrı diye secde eder bir kimse imiş. Cenâb-ı Hakk'ın İbtidâ Hz. Ali'ye hulûlünü iddia edermiş. "**Farzların aslı Ali sevgisidir**" dermiş. 705'de Şam'a gitmiş, orada şairler kendisini hicvetmişler. Nihayet yine orada, "İbâhiyye mezhebındendir" diye, hadd-i şer'ie vurulmuş. Yediği sopalardan 706 Zilka'desi sonlarında (1306 M.) Şam'da Hakk'a yürümüştür (Amasya tarihi s: 460-464). Bazı kaynaklarda ise kırk yaşında iken Geylan'da kazıklanarak veya dövülerek öldürüldüğü veya kılıçla parça parça edildiği şeklinde, kayıtlar vardır.

Müridleri onun (Veya o sandıkları birinin) kemiklerini alarak Azerbaycan'da Kazvin'e yakın bir yerde olan Sultaniyye'ye götürmüşler, üstüne yatır yapısı yapmışlardır.

Câmi-üd-düvel Tarih-i Berzalî, Yazıcızadenin Tarih-i âl-i Selçuk, A'yân-ül-asr gibi çeşitli kaynaklar onun Selçuk prensi olduğunu yazar.

Hilmi Ziya Bey (Ülken) ise: Tokat dolaylarında Çat bucağında Baba İlyas tarafından uyarıldığını, Anadolu'yu gezmiş olduğunu yazıyor.

Sarı Saltık Baba'nın yetiştirilmesi olduğu söylenen bu zat hakkında çeşitli kaynaklarda bilgi vardır. Câmi,üd-düvel'in kaydına bakılırsa, Barak Baba, İzzeddin Keykâvûs'un oğludur. Görpınarlı'nın Yunus İmre ve hayatı hakkında hazırladığı, güzel yapıtında da bu konuda, bilgi vardır. Yunus İmre'deki (s: 37), Arapça metnin kısaltılmış çevrisi şu: (Vasilios Paleologos'un yanında kardeşiyle beraber bulunan bu şahzadeyi patrik oğul edinmiş. Sarı Saltık, bunu almak isteyince, onun keramet ve olağanüstü hallerini bilip inandığından, sözünü dinleyerek kendisine teslim etmiş. Gûyâ, şehzade, patrikin yanından geldiği zaman papazlar gibi, uzun saçlı imiş. Onu öyle görünce Sarı Saltık Sultan kendisine (Benim Barağım) demiş.

Bir başka söylentiye göre de, Sarı Saltık Baba bir gün kusmuş, Barak da onun kusmuğunu yemiş. Bu hareketiyle mertebesi yükselmiş hem de (Barağım) hitabına bu sebeple mazhar olmuş imiş.

Bir başka söylentiye göre de Barak adı kendisine Hz. Pir tarafından verilmiştir. Hz. Pir bir gün midesi bozulmuş ve içindikileri çıkarmış.

Barak Baba'ya kusmuğunu örtmesini söylemiş O da "Erenlerin her nesnesi nasib sayılır" diye bunu yemiş. Hz. Pirin yanına dönüşünde yüzündeki kusmuk bulaşığını görmüş ve kendisine Hoş Baraksın, Barağım, demiş ve bu ad kendisine buradan kalmıştır. Sonunda kendisine Çar alâmet verilip Arda olmuş, Yukaruç denilen yere gönderilmiş. Barak Köpek anlamına olup Barak Baba ve etrafındakiler "Barak Kılılı olur" diye saç ve sakallarını uzatırlarmış.

Barak Sarı Saltuk'a uzun zaman hizmet ettikten sonra ardası olmuş, Sultaniye tarafına yollanmış, çoğalan müridlerine (Barağiyûn) derlermiş. (Sultanniyye: Azerbaycan'ın Kazvin şehri yakınlarında bir yerdir). 507 H. (113 M.) de Olcaytu Hûda-bende burasını merkez yapmıştı.

Yazıcızade'nin (Târih-i âl-i Selçûk) unda bu öykü şöyle yazılıdır: (Sultan Mes'udun Tekûr katındaki karındaşı bir kısmı Türklerle kaçmaya azmetmiş. Fasilyos duydu. Anı tutup hapsetti ve ol zamanın patriyarkı ki kâfirlerin halifesi olur, Sultanın karındaşını, Fasilyos'dan dileyüp aldı ve vaftiz edüp keşiş suretine koydu. Bir müddet, Ayasofya'da patriyark hizmetinde oldu. Merhum mağfur Sarı Saltuk anı Patriyarktan dilek itti. Patriyarka Saru Saltuk'un vilayeti malum olmuş idi. Sultanın kardaşını sözün sımayup, Saru Saltuk katına gönderdi. Bir müddet dahi Saru Saltuk hizmetinde tecdid-i İslam kılub hırka giydi. Saru Saltuk ol emaneti ki Kutb-ül-evliyâ-i v-el muhakkikiyn zübde-i âl-i (Bir kelime okunamıyor) Akşehir'de Seydi Mahmud -u Hayran Rahmet-ullah-ı aleyh Saru Saltuk çoban iken Seydi Mahmut ana uğrayu gelüp yoğurtla bir lokma ağzına vermiş idi. Ol lokma bir bakla mikdarı bez gibi olup, damağına yapışıp dururdu. Saru Saltuk anı Barağım deyüp ohşadı ve Sultaniyye tarafına gönderdi. Barak Çelebi'nin ziyareti şimdi Sultaniyye'dedir.)

Bu açıklamaları, Mürkimin Halil Bey Paris Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe yazmalar kısmından (İlâve No.: 737) not almışlar. A. Gölpınarlı, (Yunus İmre-hayatı) adlı yapıtının s: 37'sinde yayınlamışlardır. Fakir oradan naklediyorum.

Burada, aynı konunun tekrarı demek olacağından -Tafsilata da girmedğim ve yazdıklarımla yetindim bu şehzade -Prenslük meselesi pek kuvvetli bir noktadır. Barak Baba bir Selçuklu Prensi'dir.

Kendisinin Kırımlı Sırık adlı bir şeyhin dervişi olduğu, Tokat'ın

bir köyünden gelmiş olduğu ve babasının emirlerden biri, amcasının ise katip olduğu gibi zaif söylentiler de vardır.

Bıyıklı fakat sakalsız başında manda boynuzları takılı keçeden bir taç var. Boynunda, öküz ve koyun aşık kemikleri ve çingiraklar takılı. Elinde, ağaçtan bir sopa (Çevgân). Üst sıra dişlerinin ön tarafındakileri çektiğini. Daima yanında gezen yüz derviş de aynı şekilde imiş. Nefsini terbiye etmek için bu şekilde dolaştığını söylüyor. Dervişlerinin def, davul, nefer, zil vesaire çalarak ve oynayarak üzerindeki çingirak ve kemiklerin dehşetli bir gürültü yaptığını ve bununla, etrafı korkuttuklarını kaydediyorlar.

Namaz kılmadıkları, oruç tutmadıkları için saldırılara uğramışlardır. Fakat, Barak Baba'nın Tatar büyükleri ve Gâzan Hân katında değeri vardır. Gâzan Hâna saldıran bir kaplanın karşısına dikilerek onu kaçırdığı yahut at gibi sırtına bindiği ve Hân'ın verdiği parayı da almayışi halk arasında, ününün artmasına sebep olmuştur.

Anadolu'ya oradan Halep'e geçmiş, 706 (1306 M.) de Şam'a gelmiştir. Burada bir devekuşuna binerek onunla havalanıp uçtuğu şeklinde bir hikaye söylenir. Şam'dan Kudüs'e gitmiş, Mısır'a gitmeyi arzu etmişse de oradan müsaade vermediklerinden Şam'a dönmüştür. Bundan sonra tâcından boynuzları çıkarıp kıyâfetini de düzelttiği söylenir.

Şam'a Moğollar tarafından gönderildiği gibi yine Moğolların elçisi olarak Geylân'a gitmiş, Geylân emiri şeyh ve Müslüman olduğu halde, Moğallara uymasını beğenmeyerek, kendisini i'dâm ettirmiştir. Bu olayın kırk yaşında iken 707 (1307 M.) de ve dövülerek yahut, kazığa oturtularak olduğu da söylenir.

Barak Baba'nın Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'yi ziyaret ettiği de söylenmektedir. Eflâkli, Menâkıb-ül-ârifin'inde bu zattan saygı ile ve cana yakınlıkla söz ediyor. Belki, Barak Baba, Hz. Mevlana ile de görüşmüştür.

Türk (İnönü) Ansiklopedisinde, Barak maddesinde (C: V., s: 238), Barak: Tüylü ve avcı bir köpek cinsine verilen bir ad olarak gösterilmektedir. Kazak-Kırgızcada bazı kere, "Uzun tüylü" yerine kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmud'a göre, yukarıda yazdığımız Akbaba yumurtlaması öyküsünü kaydeden Ansiklopedi: "Buna benzer inançlar çeşitli Türk boylarında yaşamaktadır" diyor. Bu kaynakta,

bu konuda bilgi vardır. Barak Hân adında birçok Türk Bey ve Hânı vardır.

Türk Ansiklopedisi de Barak Baba'yı Sarı Saltuk Baba'nın ardası olarak kaydediyor. Bektaşilikte ancak Dedebaba'nın Halifeleri (Ardası) olabilir. Bunlar mevcut Babalar arasından, değerli olanlarından seçilir. Babaların ancak Dervîşi olabilir. Yani Barak Baba için, Sarı Saltuk Baba'nın Dervîşi demek daha doğrudur.

Vilâyetname, bu zâtı, Hacı Bektaş Veli halifesi (Arda'sı) olarak kaydediyor ki, bu daha doğru görülüyor.

Barak Baba'yı, bazı kaynakların İzzeddin Keykâvûs (Hükümdarlığı: 1257-1259) oğlu olarak gösterdiği kaydedilmiştir. Kardeşi ile birlikte Bizans'a kaçan bu şehzadeyi İstanbul Patriki oğul edinmiş. Sarı Saltuk Baba, Rumeli'ne geçerken, çocuğu Patrikten almış diye bir söylenti de vardır.

Barak Baba Risalesi:

Barak Baba Risâlesi, bizim masal edebiyatımızda ve bu konu ile uğraşanlar arasında, güzel bir sermayedir. Pertev Nâilî Boratav böyle yazıyor: (Barak Baba'nın düş sayıklamalarına benzeyen bu sözlerine ciddi ile şaka sınırları ayırt edilmeyecek kadar birbiri içine girmiştir. Anadolu'da, Türkçe yazılı şiirin ve nesrin çiçeklenmeye başladığı çağların bu iki bitkileri köklerini masallarımızın ve tekerlemelerimizin beslendiği toprağa salmıştı. Barak Baba, Yunus, Kaygısız gibi Dervîş Şairler, analarından, ninelerinden öğrendikleri tekerlemelerin üslubüyle "İlâhî hakikât", "Mutlak varlık" gibi metafizik soruları çözümlemeyi deniyorlar) (Zaman zaman içinde, İstanbul 1958 s: 35-36). Boratav, aynı nitelikleri Kaygısız Abdal'ın Risalesinde de bulmuş ve kitabına ondan parçalar almıştır.

Kendinden geçtiği zamanlar anlamı belirsiz, mısraları eksik cümleli olarak söylenen bu şiirler (Kelimât-ı Burak Baba) 853 (1249 M.) de Farsça şerhedilmiş (Açıklanmış"tır. Açıklamasıyla birlikte, bugüne kadar sağlanabilmiş bazı az bulunur nushaları vardır. Bir tanesi British Meseum'dadır. On sayfalık bir başka nushasının da Unkapanı Buhariyye Dergahında Şeyh Ali Efendi'nin kitaplığında olduğunu Hilmi Ziya (Ülken) Bey Mihrab dergisinde (C: II., s: 439 ve dev.) yazmaktadır.

Barak sözü: Eski Türkmenlerin Şamanlarını göğe ulaştırmaya mahsus hayalî kanatlı bir atın adıdır da...Hz. Muhammed'i göğe mi'racı götüren bunak ile benzerliği çok dikkate değer. Hilmi Ziya Bey, Barak Baba'nın 706 H. de "Halep'te ahâlinin tazikine uğrayarak" öldürülmüş olduğunu yazıyor. (Mihrab, C0 2, s: 441).

Barak Baba risalesi'nin Şeyh Ali Efendinin kitaplığında olan nüshasını kimin şerhettiği (Açıkladığı) belli değildir. Bu nüsha 853 H. (1449 M.) de Amasya'da yazılmıştır. Fuat Köprülü de, kendisinde, Viyana Kütüphanesi yazmaları arasında, mevcut Farsçadan tercüme bir nüshanın fotokopisi bulunduğunu yayınlamıştır. (Edebiyat Fak. Mecm., sene: 2., sayı: 5, s: 393). Bir nüshası da Hacı Bektaş Dergahından gelen kitaplar arasında Ankara kitaplığında idi

Şimdi Pirevi müze olarak açıldı ve kitaplar müze kitaplığına geri yollandı, oradadır. Bu metin 50 sayfa kadar tutan bir cildin içindedir. Burada, 980 H. 1485 M.) de İlyas Bin Hızır tarafından yazılmış bir açıklama da vardır. Bu konuda A. Gölpınarlı'nın (Yunus Emre hayatı) kitabında s: 199'da da bilgi vardır.

Barak Baba'nın Moğol Hanının elçisi olacak kadar, onlara yakınlığı olduğuna göre, risâlesinin Çağatay diliyle yazıldığını, daha doğrusu söyleyip yazdığını düşünmek doğrudur. Bu risalenin Hilmi Ziya Bey'in yayınladığı metin ile, Hacı Bektaş Dargahındaki nüshanın metni ve İlyas Bin Hızır'ın şerhindeki metni bir arada olarak A. Gölpınarlı'nın (Yunus Emre) kitabının s: 202'sinde bulabilirsiniz. Ayrıca, İlyas Bin Hızır'ın şerhi de bunu izleyen sayfalar da yayınlanmıştır.

Bu risalenin kutb-ül-Alevî tarafından yazılmış bir açıklaması da vardır. Risale şerhi Ayasofya adlı kitabının son tarafındaki yapraklar yazılmıştır. Kitap Birinci Sultan Mahmud tarafından vakfedilmiştir. Haydar Ali Diröz, Türkiyat mecmuasında bu konuda bilgi vermiştir. (C: IX., s: 167).

Baraklara mansup oymaklar arasında, Bayat Bayındar, Karakuşak, Terekili, İşeli (İsâlû), Torun Göğebakanlı, Adıklı Muharremli, Şarkevli, Abdürrezzaklı, Yağmurlu, Çok Çukurlu, Tabur, Kıvan, Kırkız'lar vardır.

Barakların bulunduğu yerlerde Yazır, Avşar, Bayındır gibi Oğuz İsimli köyler de vardı. Bu konuda Abdülkadir İnan'ın Halk

bilgisi Haberleri (Sayı: 102, 1940) dergisinde çıkan yazısında da bilgi vardır.

Baraklar içinde yaşamış olan Öğretmen Ömer Özbaş'ın Gaziantep dolaylarında Türkmenler ve Baraklar/adlı kitabında da güzel bilgi vardır.

Halen yurdumuzda bu isimle ilgili neleri var?

Nizip ilçesine bağlı Barak bucağı : Ankara, Niğde ve Çorum illerinde Barak adlı köyler: Bursa, Kırşehir, Afyon, Yozgat illerine bağlı beş köy, yine Barak adını taşımaktadır.

Konya'da Barak Muslu, Kırşehir'de Baraklar, Ankara-Keskin'de Barak Obası, Gaziantep'te Barak Çiftlik, Adana-karaisali'da Barak Dağı vardır.

Kırşehir'in Avanos İlçesinde Köylü Barak, Kılılı Barak, Tülü Barak, Çuha Kıl Barak adlı köyler vardır. Nizip ilçesinin güney ve güneydoğusunda Suriye sınırı boyunca yüzyıllarca önce yerleşmiş ve 80-90 kadar köye serpilmiş bir Türk aşiretinin adı da Barak'tır. Bunların yerleşmiş bulunduğu ovaya da Barak Ovası derler. Türk adet ve geleneklerini günümüze kadar, titizlikle korumuşlardır. Prof. Cahit Tanyol bunlar hakkında yazı yazmıştır. Araplarla uzun komşuluklarına rağmen, milli benliklerini bozulmadan tutmuşlar Horasan'dan geldikleri gibi safkan Türk olarak kalmışlardır. Bu konuda Nizip ilçesinin Barak Bucağına bağlı, Kara Curun köyünden Bablı Mehmet Çakır'ın Yine İstanbul Gazetesi'inde (10 Kasım 1962 s: 4) çıkan bir yazısı, bu halkın susuzluktan çektiği sıkıntıları açıklamakta idi. Gaziantep'in Nizip ilçesinin eski Cerablus Bucağı'nın yeni adı Baraktır.

Kuman'lar (Köpek)'in başına yemin ederler. Ali Rıza Yalgı, Barak ve Burak başlıklı yazısında (Türk Folklor Araştırmaları) No: 75, s: 1195) (Macarlar arasında bizzat Peşte'de dinlediğim, bugün bile söylenmekte olan bir atasözü vardır:

Kumda kuman köpeğinin koştuğu gibi koşuyor:

RESUL BABA:

Bu zat da Hz. Pir'in ulu ardalarından ve onun ferraş'ı (yani süpürgesi) olan bir Bektaşî azizidir. Bir gün kendi kendine: "Acaba

Erenler bize nereyi yurt verirler?" diye düşünürken Hz. Pir, "Resûlüm, seni bir uçuralım, yurduna konduralım, ol arada sana mekân olsun Anda dem'in yom'un oynat", der.

Hz. Pir'in Hakk'a yürüyüşünden sonra, bir gece uykuya yatan Resûl Baba uyandığında kendisini Altuntaş'a bağlı Beşkarış denilen bir yerde bulur.

Oralarda bir kâfir beyi varmış ki boyu beş karış imiş ve bu köyün adı bundan gelirmiş..

Resûl Baba, bey ve adamları avda iken onlara altından bir sığın şeklinde (1034 M. Yazmasında böyle. Y. 199'da) (Fakiirdeki B. ve C. yazması Vilayetnamelerde, yalnız boynuzu altından bir geyik şeklinde, B. nushası s: 35.; C. nushası: 406) (D. yazma nüshasında: altın bir boğa şeklinde, s: 394) (E. Yazma Vilayetname nüshasında, evvela altun geyik, sonra altun boğa deniyor, s: 393, 394) şeklinde görünür. Onu yakalayamazlar, oradan bey için yapılmış, kilişenin yanına kaçır. Güvercin donuna girip kilisedamına konar. Oradan da duvarın dibine inip insan şeklini alır. Hepsı gelip kendisine saygı gösterirler, Müslüman olurlar.

Bu Beşkarış adlı yerden başka bir de Hisarcık denilen mahalde bir dergah kurulmuştur, çoğunlukla bu ikincisinde kalırmış.

Bu Hisarcık, Halife Seyyid Cemal Sultan'ın Astânesi (Büyük dergâhı) bulunan Tevekkelcik yakınında, imiş. Seyyid Cemal, yemek hazırlatınca bazen: "Resul Baba, gel iriş diye seslenir, o da gelir, lokma ederler, yerine dönermiş.

Mezarının Altuntaş dedikleri yerde Ayıklı Çalı'nın dibinde olduğunu vilayetnemeler yazar.

(Fakiirdeki A. Yazma nüshası vilayetnamede sadece: Kendusun altun geyik donunda göstermek gibi ol yerin halkına, nice vilayetler izhar eyledi ki diller ile şerh olunmaz" deniyor.

-PİRAB SULTAN (Pir Ebi):

Hz. Pirin çerağcısı imiş. Bir gün Sadreddin Konevi, bir Derviş yollayarak, Hz. Pir'den makbul ve süluk görmüş bir ardasını Konya'ya yollamasını rica etmiş. Hz. Pir, Pirab Sultan'ı yollamış ve kendisine: "Çırakçı ol bizden istedikleri kimse sensin. Yürü Kon-

ya'ya var, Şeh Sadreddin hazretlerine. Her ne yeri ki seninçün mahalle görürlerse anı mekan edinip anda karar eyle. Bizden gördüğün manayı göster, Konya'yı sana yurt verdik. Dem'in Yom'un oynat. Kendüne mürid, muhibb kazan, Mezarın dahi anda olsun" der.

Üç oğlu ve eşini alarak Konya'da yerleşir. Saygı görür. Söylerler ki, Konya'da çıkan bir tâûn (Veba salgını) iki oğlu elinden almıştır. Üçüncü oğlu da hastalığa yakalanır onun da göçüşü üzerine eşi çok ağlar, sızlar. Bunun üzerine Pîrab Sultan, teneşir tahtası üzerine yatan oğlunun yanına gidip, yüzünü göğse tutarak: "İlâhî. İkisini aldın birini bize bağışla" der. ve oğlunun eline yapışıp: "kalk oğul Allah'ın emri ile" der. Oğlu kalkar. Pirab Sultan onu eşine götürür: "-Biz hod sabr ittük idi. Senün sabrun olmadığı için, Takk'a yalvarup niyaz ittük. Lütünden kereminden, niyazımızı kabul etti. Oğlancuğa hayat virdi gene bağışladı" der.

Onun bu ermişliği Konya'da ününün artmasına sebep olduğu ve Hakk'a yürüyüşünden Konya'nın Lârende (Karaman) kapısından dışarıda bir yere sıralandığı vilayetnamelerde yazılıdır.

Bu zatın adı, Fakiirlerindeki yazma vilayetname nüshalarından B. ve C. nüshalarında Birab. D. nüshasında Bir Ab olarak geçiyor. A nushasında bu zattan hiç söz edilmiyor, fakat ötekilerinde bulunmayan Atlaspûs Bahadeddin Sultan'dan bilgi vardır, 1034 H. tarihli yazmada (Pirevinde) metin içinde dokuz defa esas olarak yayınladığı Vilayetname kitabına, A. Gölpınarlı, bu zatın adını Pir Ebi diye yazmıştır.

-BAHEDDİN ATLASPÛŞ ve DOST-HUDÂ:

Bu iki zat, Fakiirde bulunan, yazma Vilayetnamelerden yalnız bir tanesinde (Rahmetli Mücerred Halife Cafer Sadık Bektaş Baba hediyesi A. nushası, Y: 113/b) bu kişiler hakkında bilgi vardır. Buna göre:

Sultan Bahaeddin Atlaspûş Oğuzdan, Sultan Bayındır Hân soyundandır. Şamak'da oturur (Şamak, Şamaki-Şamahi: Kafkasya'da Baku'ya bağlı Şıryan dolaylarında, Baku'nun 110 kilometre batısında bir şardır).

Doos-Hudâ Sultan (ki, Hz. Pir'in diğer bir ardasıdır) Tebriz'dedir ve Bayındır Han'ın kumandanı Kazan Han oğludur.

Bu iki zat birbirlerini, düşte görüyorlar. Dost-Hüda, Bahaeddin'i davet ediyor. O da Tebriz'e kadar gidiyor. Görüşüyorlar. Batında (Yani: Düşlerinde), birbirlerini gördüklerini anlatıyorlar. Oradan ikiye birlikte kalkıp Hz. Hünkar'a geliyorlar. O da kendilerini kabul ile her ikisini, erkân gösterip, safâ-nazar ile erlik nasiplerini alıyorlar. Bir zaman Hz. Pir yanında kalıyorlar, sonunda, bir gün Erenler her ikisine çar alamet Dört belge-çerağ, post, bayrak) sunuyor. ve vatanlarına yolluyor.

Vilayetnameye göre Dost Hüda'nın mezarı Tebriz'de ve Sultan Bahaedin Atlaspuş'unki de Şamak'tadır. Her ikisi de Bektaşihane (Bektaşî tekkesi) dir.

Sultan Bahaedinle, Atlaspuş denilmesinin sebebi, her gece yatıp sabah uyandıklarında da sırtında gaybden giydirilmiş, yeni bir atlas bulunması imiş. Akşam bunu uygun birisine hediye eder, yatar: sabahleyin yine sırtında yepyeni bir atlas bulunurmuş (A. Nushası Vilayetname Y: II4/a).

Fakirdeki B. Nushası, talik yazma vilayetname (s: 361) deki manzum ek'te Bahaeddin Atlaspuş adı geçmektedir. Şirvan'da Şamak şehrinden olduğu yazılmıştır. Buna göre: Dost-Hüda ve Hızır Samit üçü birden düş görüyorlar. Düşlerinde Hz. Hünkar dostlarını alıp kendisine gelmelerini söylüyorlar. Tebriz'de buluşup öyle gidiyorlar. Nasib ve dört alamet ile Arda'lık alınca Dost-Hüda ile Hızır Samit Tebriz'de birleşiyorlar. Bahaeddin Atlaspuş Şamak'a gidiyor oturuyor.

SEYYİD RECEB:

Vilayetnameye göre feraşlık (süpürücü) hizmetini görürdü. Hz. Pir yanında beğenilen ve temiz sayılan bir kimse idi. Emre Dağı yanında Akçayır kendisine yurt verilmiş olup, mezarı da oradadır.

SARI KADI:

Hz. Pir tarafından, Karacadağ kendisine yurt gösterilmiş. Orada çok Tâûn (Veba salgını) olur deyince Hz. Hünkar: senin neslin bu hastalıktan, zarar görmeye, meğer kim seferde (Yolculukta)

iken ulaşırsa bir iki kimse bundan kaybola. Evde değil, yabancı yerlerde ölürlər "buyurmuştur (Buradaki" Seferde" sözü savaşta anlamına da alınabilir.)

Bu Karacadağ Engürü (Ankara)nın Karacadağ'ı imiş. Sarı Kadı oraya gider. Keç'an ve Keyyan (veya: Keban) adlı oğulları olur. Ken-ân'ın soyu (Ken"ânlı) denen bir köyü meydana getirmiştir. Ötekiler: Kebanlı, Kubanlı denilmiştir.

MENTEŞE BABA:

Sandıklı tarafında (Hema, Hüma) dağının dibinde kendisine bir yurt verilmiş, orada yaşamıştır. Hakkında başka bilgi yoktur.

ALİ BABA:

Bu arda'nın yeri, Akşehir'in hemen yanında imiş. Hz. Pir'in kendisine ihtiyacı olup çağırdığında: "Lebbeyk! diye karşılık verir, bir anda onun yanına varır, işini görür, tekrar yerine dönmüş".

MUCUR SEYYİDİ (M. Seyyidisi):

Karahöyük yakınındaki Mucur köyü (Şimdi ilçe merkezi) Hz. Pir'e bağlanmışlar. Bu zat da onlardan imiş. Nasibini alınca, Ankara (Engürü)ya gidip yerleşmiş. (sarı alemlî) takma adıyla ün salmış. Mezarı ve tekkesi orada imiş.

HIZIR SAMİT (Sâmit):

Gözde ardalardan imiş. Hz. Pir kendisini Tebriz'e yollamış Orada oturmuş, orada Hakk'a yürümüştür.

Bu zat, Hz. pir'i düşünce görüyor. "Dostlarını al, bana gel" diye buyruk alıyor. Dost-Hüda ve Bahaedin Atlaspuş ile Tebriz'de buluşuyor. Ve öğreniyor ki onlar da aynı düşü görmüşler. Birlikte Hz. Pir'e gidip, nasip ve Arda'lık alıp dönmüşler.

ÇERDEĞİN ŞEYHİ (Çerdikin):

Sefer Aytekin yayını Vilayetnamede adı geçen ardalardan birisi de Çerdeğin şeyhi diye tanınmış olan bir kişidir. Hz. Pir, kendisine Çerdekin'i mesken ve (yurt) olarak vermiş. Oranın beyi ve halkı bu zata saygı göstermiş. Vilayetnameye göre: Havalinin beyi kendisi için bir künbed (yatr) yaptırmış. Baba erenler, Hakk'a yürüyünce, bey onu kubbe altına sırlatmış. "Asıl bey budur, ben onun kuluyum" demiştir. Beyin mezarı dışarıda imiş (Fakiirdeki B. Nushası, s: 364).

ABDAL MUSA SULTAN:

Hz. Pir'den sonraki ünlü iki arda da Abdal Musa Sultan ve Sey-yid Ali Sultan (Kızıl Deli) dir. Babası Hasan Gazi, annesi Ana Sul-tan, kızkardeşi Hüsnu (Hüsniye) Bacı'dır.

Aşık Paşazade'nin tarihinde, Abdal Musa Sultan hakkında bilgi vardır (s:20-205). Buna göre Hz. Pir Hacı Bektaş Veli müridi olup Hatun Ananın muhibb'lerinden idi. Hatun Ana'nın Hacı Bektaş'a yaptırdığı yatrda, bir müddet oturmuş. Orhan Gazi zamanındaki savaşıra katılmıştır. Aşık Paşazade'ye göre, bu çarpışmalardan bi-risinde bir Yeniçeri Üsküf'ünü başına giyip memleketine gelmiş ve Bektaşilerin Elifi Tac'ı bundan kalmıştır. Elmalı'nın az güneyinde-ki Tekke Köyünde yatırı vardır.

XV-XVI. yüzyıl kaynaklarında ise Abdal Musa Sultan'ın Bur-sa'da sırlanmış olduğu yazılıdır. (F. Köprülü, Türkiyat mecm. C: VI., s: 17). Aynı makalede Denizli'de 811 (1408 M.) tarihli ve bir çeşmenin sağ duvarında duran harap olmuş bir tekkeye ait olduğu söyleniyor (s: 18). F. Köprülü, çeşitli yerlerde görünüşü, makalele-rinin bir altlığında şöyle açıklıyor:

(Abdal Musa hakkındaki araştırmalarımızın tarihi neticelerini şu suretle hülasa edebiliriz: Abdal Musa'dan bahseden, kaynaklar-daki malumat onun tarihi şahsiyetini aydınlatmaktan uzaktır. Yal-nız şunu söyleyelim ki birbirinden ayrı iki Abdal Musa bulunduğu iddiası, Bursa'da ve Elmalı'da ona isnad edilen iki ayrı medfeni izah ve te'vil için uydurulmuştur. Halbuki Türk din tarihinde, aynı veli'ye muhtelif yerlerde mezarlar isnad edildiği pek çok görülür.

Abdal Musa an'anesinin bir zamanlar Bursa'da, Yatağan Baba ile Aydın Vilayeti cenubunda ve sonra en kuvvetli surette Teke havalisinde yerleşmiş olması galiba bu an'enenin tarif ettiği istikameti göstermektedir. Hükümet merkezi olan Bursa'da Sünniliğin tabii (Neden tabii, belki gayr-i tabii) galebesinden sonra, bu anane, eskiden beri heterodoxe Türk oymaklarının yaşadığı Aydın taraflarına hicret etmiş ve o yoldan koyu bir Kızılbaş merkezi olan Teke havalisine giderek orada kuvvetle yerleşmiştir (s: 18).

Başka bir kaynağa göre, aslen Horasanlı'dır. Fakat İran Azerbaycan'ında Hoy Şehrine göçle yerleşip yaşamış olduklarından oralı zannedilmiştir. Bir şiirinde kendisi de: (neslimizi sorarsanız Hoy'danız) der. Babasının adı: Gazi Hasan Ata'dır. Hz. Peygamber soyundan olduğu söylenmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin hısmı olduğu kaydı vardır.

Kaygısız, Menakibnamesinde Kösre Musa diye de anıldığını yazar. Bektaşî gülbanklerinde Anadolu'nun gözcüsü Abdal Musa Sultan diye saygı ile anılan Sultanlık aşaması (Pâyesi) verilmiş büyüklüklerden biridir. Pir evindeki hizmet postu, (Ayakçı Postu)dur. Ayakçılık, Abdallık mertebesidir.

Bektaşî Tomarı'nda, Muhtar Yahya Dalğı da (s:5) ondan bahseder. Denizli'de yatan ve Hz. Pir'in ardalarından olduğu söylenilen (Büyük Yatağan Baba)nın terbiyesiyle yetişmiştir.

Sanat eseridir diye Ayasofya'daki mozaiklere zarar verilmeyen Fatih'in izleyicileri softa'ya yobazlığa açık kapı vere vere onun boyunduruğu altına girdikçe bu hale gelmişlerdir. Tarih olayları, günümüz de yol gösterici olsa...

Ünlü Kaygusuz Abdal, Bu Abdal Musa Sultan'ın yetiştirmesidir. Elmalı'da Tekke köyündeki dergahı yanında yatmaktadır. Doğum ve Hakk'a yürüyüş yılları kesin olarak bilinmiyor.

Muhtar Yahya Dağlı, kitabının baş tarafına Abdal Musa'nın mührü diye bir klişe koymuştur. (s: 5) Aynı kitabın son sayfası altında verilen bilgiye göre Muhtar Dağlı Baba, bunun suretini o sırada Arnavutluk'ta bulunan Haydar Baba'dan almış. Aslı, yine Haydar Baba'nın ifadesine göre, Elmalı'da, Abdal Musa Sultan dergahındadır. Mühür yumurta şeklinde olup ortasındaki daha ufak yumurta şekli bölüm içinde bir satır olarak harekeli sülüs kelime-i tevhid ı Lâ ilâhe illâllah Muhammed resullâh yazısı, bunun dışında

kalan halka bölüm içinde, üstte; Zübde-i nesl-i resul-ü zül-menên, alttaki bölümde: Sultan Abdal Musa bin Seyyid Hasen yazılıdır.

Bu mühürün ortasındaki Sülûs ve dışındaki ta'lik yazılar yeni devir karakterindedir. Eski değildir. Bu mühür, Abdal Musa'nın ol-masa gerek, sonradan yaptırılmış olabilir.

(Muhtar Yahya Dağlı Baba'nın yayınladığı "Bektaşî Tomanı ve Nefesleri" kitabında bazı yanlışlar var, dikkat edilsin. Abdal Musa Sultan Tekkesi, Halife makamı olan dört büyük tekkeden biri de-ğilmiş, Bunlar, Pir-Evi Kerbelâ, Seyyid Ali "Dimetoka" ve Kaygı-sız tekkeleridir, Mücerred ikrarı erkanı Balım Sultan yatırında ve Kerbela'da yapıldı, diyor. Sonraları Mehmed Ali Hilmi Dede-baba Şahkulu Dergahında İstanbul'da yapılmıştır).

Abdal Musa Sultan Dergahının bir özelliği şudur: Elmalı'daki Alevilerden bir kimse, buradaki mücerred Baba'nın vekaletini ya-par ve Tahtacıların da başkanı olur. Bu kimseye mürebbi denir. Bu ünvan bu aile kişilerine bir hakk'tır. Alevilerin Abdal Musa Sul-tan'a özel bir saygıları vardır. Nerde olurlarsa olsunlar kışın cuma geceleri, ayın yaparlar ve ilkbaharda Abdal Musa kurbanı tığlarlar. A. Gölpınarlı; Bektaşî Tomanı ve Nefesleri: Muhtar Yahya Dağlı hakkındaki yazı: Türkiyat Mec., c: V., 1935 s: 341).

Aşık Paşa Tarihi (s: 205) de şu kayıt var:

(Bu Hacı Bektaş Hazreti'nin bunca müridi muhibbi vardır, bun-ların biatleri ve silsileleri nereden olur? Cevap: Hacı Bektaş Hatun Anaya ısmarladı nesi varsa. Kendi bir meczub bûdelâ aziz idi. Şeyhlikten ve müridlikten fariğdi. "Abdal Musa" derlerdi bir der-viş vardı, Hatun Ana'nın muhibbi idi. O zamanlarda şeyhlik ,ve müridlik eken (Anan?) zâhir değildi, silsileden dahi fariğlerdi. Ha-tun Ana ol azizin üzerine, mezar itti. Geldi bu Abdal Musa bunun üzerinde bir nice gün sakın oldu. Orhan çevri geldi, gazalar itti.)

Daha başka kaynaklara göre Bu zatın, Orhan Gazi zamanında yaşadığı ve Geyikli Baba ile Bursa fethine katıldığı, tahta kılın-cı ile kal'a burçlarını ikiye böldüğü söylenir. Sancağının rengi siyah imiş.

Nezihe Araz Hanımefendi: "Yeniçerilerin Hacı Bektaş Veli'yi Pir tanımalarında, Abdal Musa'nın büyük rolü vardır" diyorlar. (Anadolu Evliyaları s: 98) ve şöyle devam ediyorlar: Mekanı Tanrı Dağı'dır. Bektaşilikte bilinen ve ünlü olan dört büyük dergahın bi-

risi, Abdal Musa Sultan dergahıdır. Meydan odalarındaki on iki posttan, onbirincisi (Ayakçı postu) Abdal Musa Sultan makamıdır.

Evliya Çelebi de bu dergahı, seyahatnamesinde, tarif ediyor. Yatırın altın alemi çok uzaktan görünürmüş. Bir lejanda göre dergahın önü çamurlu ve bataklık olup dervişler burasının kaldırım döşeli yol olmasını istemişler. Abdal Musa Sultan, Dergah yakınındaki dağa varıp bir gülbank çekmiş. ondan taş istemiş. O gece fırtınalar, gürültüler olmuş. Sabah bakmışlar ki çamur, bataklık yerler kaldırım döşeli yol olmuş. Evliya Çelebi'de bu tekkeye bağlı Sevindük Baba, yatırın Kafi Baba ve Kilerci Baba dergahı hakkında da bilgi vardır.

Alaiyye Beyinin oğlu Gaybi Musa'ya derviş olup Kaygusuz Abdal adını alınca, babası oğlunu oradan kurtarmak için Tekke Beyinden yardım ister, o da Kılağılı İsa adlı pehlivan yiğidini oraya yollar. İsa, dergah kapısında: -Çağırın bana Abdal Musa'yı, diye gürleyince atı onun üzerinden atıp sürükleyerek parçalar.

Tekke Beyi bunu duyunca ordusuyla harekete geçer. Abdal Musa Sultan'ı yakmak için, öbek öbek odunlar yığılır, ateşler tutuşturulur. Ötede, Abdal Musa Sultan üç yüz kadar müridi ile sima ederek yola düşer.

Öyle bir geliş ki, onlarla birlikte dağlar, ağaçlar, kayalar beraber yürümekte...Gelen dervişler bir Gülbank çeküb ateşe girer, ateş onları yakmaz, onlar ateşi söndürürler. Orada manzarayı gören Kaygusuz'un babası hâle hayran olur. Abdal Musa'nın elini öper, yerine, yurduna döner. Kaygusuz'un bu dergaha kırk yıl içtenlikle hizmet ettiği söylenir. (Kaygusuz konusu ileride gelecektir.)

Hacı Bektaş Veli'nin Hakka yürüyüşünden sonra, Abdal Musa Sultan'ın pir-evine geldiği Karahöyük'te Kadıncık Ana ile uzun uzun görüştüğü ve Hazret-i Pire dair bütün bildiklerini ondan öğrendiği söylentisi de vardır.

Bektaş geleneğine göre Abdal Musa Sultan, Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin amcası, Haydar Ata'nın oğlu Hasan Ata'nın Oğludur. Hz. Pir ile birlikte Ruma gelmiş, Yesevi fukarasındandır.

Aşık Paşazade bu zatın bir aralık Pirevi'nde kaldığını ve Orhan Gazi zamanında Bursa fethine katıldığını, Yeniçerilerin Hacı Bektaş Veli'yi Pir tanımalarında bunun etkisi olduğunu yazmaktadır. Abdal Musa adına Bursa'da da bir makam vardır. Bu konuda bilgi

veren A. Gölpınarlı (Kaygusuz Abdal-Hatayî-Kul Himmet: Varlık Yayınları, İstanbul, : 6) onun XIV. yüzyılda yaşadığını söyler. Asıl mezarı olarak Elmalı'da Tekke köyündeki yeri kabul ederler. Kendisi de bir şiirin de Hoy şehrinden olduğunu ve Hacim Sultan'a mensup olduğunu söyler.

Hammer Tarihi (C: I., s: 163) Abdal Musa Sultan ve Abdal Murad'ı Sultan Orhan zamanının, tanınmış kimseleri arasında sayar. Keza Geyikli Babayı da... Hammer, Abdal Musa Sultan'ın pamuk ile ateş topladığı söylentisini de kaydetmiştir (s: 161) Yine aynı tarih kitabında (s: 160) da Hammer, Bursa fethinde bulunan Abdal Musa'dan söz eder ve Tekke ile yatırı için: "Garben Kaplıca kur-bünde Abdal Musa'nın tekke ve mezarı hala mevcuttur der.

Geyikli Baba'nın elinde altmış okkalık bir kılınçla bir ceylana binmiş olarak, Abdal Murad'ın da dört arşın boyunda ağaç bir kılınçla kahramanlık gösterdikleri bu çarpışmalarda Abdal Musa pamuk ile ateş toplamak gibi kerametler gösterirdi, deniyor. Bunu, dervişin hilim (Yumusaklık) ve kuvvetten ibaret iki esaslı özelliği bulunduğunun işareti, saymaktadırlar. Abdal Murad, sadece yoğurt yemiş.

Görülüyor ki Abdal Musa, açık olarak, Yeniçerilerle arkadaşlık etmiş, onlarla, savaşımlara katılmış, iller alınmasında yararlıklar göstermiş en eski Bektaşilerden biridir. O zamanlar müridlerinden birisi ile bir pamuk içine koyduğu kıpkırmızı, kor halinde bir ateş parçasını Geyikli Baba'ya göndermiş, o da kendisine bir bakraç, geyik sütü yollamıştır. Böylece, hayvânatı irâdesine bağlamak, bitkilere hükmetmekten zordur demek istediği yorumlanır. Hammer gibi, tarihçi Ali de onun yatırını Bursa'da diye yazarsa da, Elmalı'da olduğu bilinmektedir. Kaamûs-ül-a'lâm'da Şemsedin Sami Bey de yatırı Bursa'da diye yazıyor. Bursa'daki yerin, bir makam olduğu muhakkaktır.

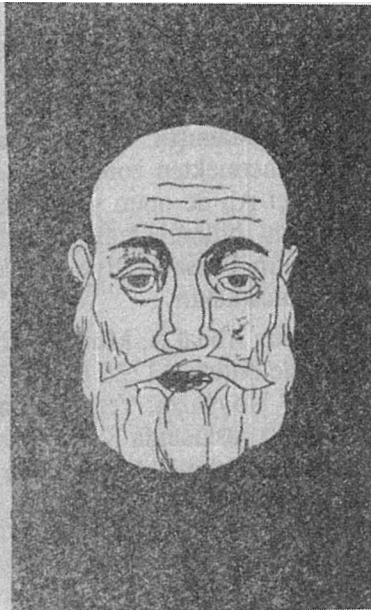
Kaygusuz Abdal'ın, Mürşidi Abdal Musa'yı öven bir şiiri vardır ki (Fakiirde bulunan 1226 H.) .1811 M.) tarihli Hilmi Pakkan Hediyesi, 107 No./yazm, Y. 17 a) Sadettin Nüzhet Ergun'un Bektaşi şairleri 1930 baskısında S: 196 da da vardır. Orada yedi dörtlülük tür ve çok farkları olduğundan buraya fakiirdeki yazmada olan şekliyle alıyorum:

Dr. Bedri Noyan Bestekâr Avni Anıl ile
1983.

Bektaşî el san'atı Ehl-i Beyt adlarıyla
insan başı şeklinde işlenmiş halı.

Beylerimiz Elvan gölün üstüne
Avlar gelür Pirim Abdal Musa'ya
Urum abdalları postun eğnine
Bağlar gelür pirim Abdal Musa'ya...

Rûmun abdalları gelür doost deyû
Giydiğimiz hırka, nemed post deyû
Hastalar da gelmiş şifâ isteyü
Sağ'lar gelür pirim Abdal Mûsa'ya.

Meydanında cârub çeker köçekler
Çalınırdı koç kurbana bıçaklar,
Döğülür kudümler, altun sancaklar,
Tuğlar gelür Pirim Abdal Musa'ya.

Bazırğânlar Hintten gelür yayınur,
Açılır somatlar açlar doyunur,
Evliyaya muhibb olan soyunur
Beyler gelür Pirim Abdal Musa'ya.

İkrar imiş koç yiğidin yuları,
Muhanneti çeksen gelmez ileri,
Yeşil gölün, Akpınar'ın suları
Çağlar gelür pirim Abdal Musa'ya.

Matem aylarında kanlar saçarlar
Uyaruben mermer cerağ yakarlar
Hü deyüp de gülbengini çekerler
Erler gelür Pirim Abdal Musa'ya.

Ali'm Zülfikaar'ın almış destine
Batın salar münkirlerin üstüne
Tümen tümen olmuş gencel üstüne
Dağlar gelür pirim Abdal Musa'ya.

*Bir muradım vardır gani kerimden,
Münkir ne bilür evliya sırrından
Kaygusuzum ayarı düşmüş pirinden
Ağlar gelür Pirim Abdal Musa'ya.*

Kaygusuz'un gerek uyarıcısını öğdüğü gerek onun dergahının nasıl çalıştığı ve nasıl bir itibar gördüğünü anlattığı bu şiir A. Göl-pınarlı'nın "Alevi Bektaşî Nefesleri" yapıtında s: 107 de vardır. Orada da bundan ufak tefek farklarla kayıtlıdır.

Buraya, teberrüken, Bir de Abdal Musa Sultan'dan bir şiir alıyorum:

*Kim ne bilür bizi nice soydanuz,
Ne zerrece oddan ne de sudanuz.*

*Bizim meftûnumuz ma'rifet söyler
Bir Horasan mülkündeki boydanuz.*

*Yedi deniz bizim keşkûlümüzde
Hacım ummân ise biz de göldeniz*

*Hızır-ü İhyâs bizim yoldaşımızdır,
Ne zerrece günden ne hod aydanuz.*

*Yedi tamu bize nevbahar oldu
Sekiz uçak içindeki köydenüz.*

*Bizim zahmumuza merhem bulunmaz
Biz kader okunda gizli yaydanuz.*

*Târ'de Musa durub münâcât eyler,
Neslimizi sorar ise Hoy'danuz.*

*Abdal Musa oldum geldim cihâna,
Arif anlar bizi nice soydanuz.*

Fakiir'in kitaplığında bulunan eski bir yazmada "Pend-i Abdal Musa Sultan" başlıklı bir bölümü buraya alıyorum:

(İmdi, Ol Sultanım sırnı sakla. Az söyle. Sadık ol, mü'min ol. Gavgalı yerden kaç. Bilmediğin kişiye var olma. Düşmanlığı sebkat etmiş kimsenin musibetine (Uğradığı kötü durum) gülme. Kendinden ulu kimse ile mücadele etme. Müstakıym (doğru) ol. Musîbete sabret. Sözü, düşün de sonra söyle. Her sırrı oğlana ve avrete söyleme. İbadete, malına güvenme. Halim-selim ol. Münkire gönül verme. Evliya-ullâhın kelâmını münkire deme. Kimseye hoşhuy deme. Dünya için gönlünü mahzun etme. Bir kimseden bir şey için dervişlik satma. Zâhir padişahına karîb olma. Dünyalık için ehl-i mansıb'a varma (yani mevki sahib, kimselere yüzseyu dökme), meğer irşâd ola.

Hilâf söyleme, şahid olma. Maslahat için vezir ve ricâlin kapusuna varma. Bana eyi desünler diye sofuluk satma. Düşmanına yüz verme. Her bulunduğun hale şükreyle. Cima zinhâr etme, belki kırk günde bir sakın ola. Elden gelirse yalnızca ni'met yime. Tarikat Pirdaşını ve karndaşını ayrı görme. Evliya-ullâhtan ve mürşidden gönlünü ayırma. Hakk divanından ayrılma. Ahde vefâ it. Vaktini zayi itme. Server-i kâinât ile yad et ki Seyyid fahr-i kainat efendimizin şafâ'at'ına mazhar olasın. Ehl-ullâh ile muhabbetten iken "Eyvallah kerem ittinüz" deyüb niyaz itmeli. Muhammed-Ali'ye düşmanlık arzusunda bulunan kefare ile sohbet itme. Zira dostlukları zahirdedir, anlara iyi demek olmaz. Ve kendine ziynet verme, gönlüne ziynet ver. Kallâş pirsiz adamlar ile yoldaş olma. Zira yol erkan bozulur. Yavuz ol zira yirmi dört saat içinde bin devre girsin, ol devirlerin her kangısında bulunur isen ol sıfata bürünür haşrolursun. Bâkii gerçekler demine Hü, doos, Allah eyvallah!...)

Abdal Musa yatırında, üzerindeki kafesin baş ve ayak uçlarında birer beyt yazılıdır. Bunlardan Seyyid İbrahim ve Mehmed Giridî adları geçiyor.

Elmalı'da Abdal Musa Sultan Dergahı ve Yatırı:

Antalya'nın Elmalı İlçesinin, kasabaya 15-20 kilometre mesafede bulunan Tekke Köyündedir. 9 Temmuz 1968 Salı günü akşama doğru Tekke köyüne ziyarete gittik.

Ertesi sabahta yatırı ve eski dergahın bulunduğu yerleri ziyaret ettik. Yatırın çevresindeki eski dergaha ait topraklar sonradan şahıslara satılmıştır.

Dergahın dış kapısının yerini ancak yaşlı köylüler biliyorlar ve gösterdiler, şimdi yerinde yeller esiyor. Hiçbir izi bile kalmamıştır. Eski birinci avluda bir kuyu var. Kuyu bileziğinin dış tarafı altı yüzlü olup buraya beş santim kalınlığında mermer levhalara birer beyt olarak bütün çevredeki yüzlere birer beyitlik manzum kitabe yazılmıştır. Son yüzde iki beyt vardır. Bu kitabe şöyledir:

*Tekke-i sıdk-ı rızâda gösterir envâr sıfât
Hakk sana etmiş müyesser dehbil-i kand-ı nebât*

*Vasfınâ mümkün değildir sırrınâ ermek muhâl
Dôst muhibb-i hânedân-ı bâ-safâdır nûru zât.*

*Ol nübüvvet bendesidir eyledî keşf-i zuhûr
Sâhib-i sırr-ı vilâyet müjdesidir beyyinât.*

*Gördüler cümle kemâlin "Bârekallâh" didiler
Gel ziyaret eyele ânu bundadır hakkaa necât.*

*Ab-ı Kevser nûşedenler Hızır' ile hemdem olur
Dü-cihânda vâsıl olmuş rahmete sâhib-berât.*

*Bu gülistân goncesîdir Seyyid İbrahim Dede,
Bülbülü-veş her seherde nutkudur: "Fil kâinât".
Şeş cihâtla tekmil olur târihimiz Meşrûriyâ
Yedi başlı ejder gibi çıktı çâhdan bûhayât.*

بلدی باشلی ازدر کی جیقندی جامدن بو حیات

Sene 1234 H.

(Not: Dehbil: Büyük lokma/Kand: Şeker, nebat şekeri/Bû hayat:

Ab-ı hayat, bengisu, Kitabede Dehbil sözünün Be harfinin noktası yanlış olarak üste konmuştur... Çâh: Kuyu.

Son tarih mısraı Ebced hisabiyle 1228 tutuyor, bir önceki mısra'da altı cihetle tamamlanır diye karîne vermiş. Bunu katınca 1234 tamam oluyor) Dr. B.N.

Kuyu çenberinin iki yanlarındaki direkler arasında bir de su çıkarma makarası vardır. Kuyunun suyu hiçbir mevsimde eksilmez veya taşmaz. İçine bir dere suyu da akıtılmış olsa su seviyesi değişmez, diye söylediler. Köylülerin inancı böyledir. Kuyunun çevresi bozuk taş döşeme olup üzerinde sekiz direk üstüne kurulmuş kubbesi vardır. Kubbe ahşab bağdâdî olup içi sıvalıdır.

Kuyunun batı tarafındaki arsada önceleri (Kırklar meydanı) denilen büyük bir meydan odası gibi bir bina varmış. Bundan biraz daha batıya doğru ilerde de temel ve duvar taşları yıkıntıları halen görülen, dervişlerin oturdukları yapılar varmış. Bunların taşlarını vaktiyle burada oturmakta olan askerler Elmalı'ya taşıyarak askeri binayı yapmışlar.

Bu bölüm, önceleri dergahın birinci avlusu imiş. Şimdi şuna buna satılmış ve onların malı olmuş haldedir.

Yüz metre kadar güneye doğru yürüyünce, yatır bölümünün giriş kapısına varılır. Bu kapının iki tarafına beyaz mermer üzerinde hakkedilmiş kitabeler var. Kapının karşısında durulduğunda, duranın sağ ve sol yanlarına yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

*Bu cilvegâh-ı akdes-i Abdâl Mûsâ'ya felek
Urmuş idi bir nice yıl kilîd-i insidâd.*

*Teşmîr-i sâk-ı himmet ve gayret edince aşikaan
İhyâsına emreyledi Sultan-ı adl-ü dâd.*

*Lâyık değildi vâkı'â sedli bu âlî dergehın
Mümkün mü lâkin etmemek hükm-ü kazâya inkıyâd.*

*Tekrâr küşâd-ı fethini müyesser kıldı Hakk
Şâd oldu dervîşân, rakseyledi ehl-i reşâd.*

*Bu hânkaah-ı nüh kubâb oldukça dâim yâ İlâh
Eyyâm-ı ömrü eylesün Sultân-ı Dîn'in imtidâd.*

*Geldi erenlerden biri târîhin Agâh söyledi:
Abdal Musa dergâhın Şâh-ı ümem kıldı küşâd.*

ابدال موسی درکامن شاه امم قلندی کشاد

Sene 1291 H.

Bu kitabenin 1291 H. yılında dergahın yeniden açılışı hatırası ve bunun tarihini tesbit için konulmuş olduğu anlaşılıyor. 1291 H. (1874 M.). Bu kitabede vezin hataları var. Bunu yazandan ziyade hattât tarafından yapılmış kabuletmek doğru olur.

Giriş kapısının solundaki mermer kitabe ise şöyledir:

*Edeble kıl ziyâret bir makaam-ı âlîşândır bû
Füyûz-u Hakk'a menba' âsitân-ı âşîkaandır bû.*

*Mubârek türbenin hâki çekilür sürme-veş çeşm'e
Cenâb-ı Hazret-i Abdâl Musâ'ya çün mekândır bû.*

*Perîşân kalb-i âşık gibi bir vîrâna dönmüştü
Çıkub Yusuf Baba i'mârına lutf-u girândır bû.*

*Babânın himetiyle Ravza-i Cennet gibi oldu
Sezâdır zıynete bir âşiyân-ı ârifândır bû.*

*Gelüb iki gözümünden yâş dedim târihini Behçet
Makarr-ı ârif-i billâh metâf-ı kudsiyândır bû.*

Sene 1328 H.

Bu kapıdan asıl yatur yapısının olduğu bölüme girilir. Yatur, kapının karşısında, güney tarafındadır. Gidiş yolunun sağ tarafında

(Batı'da) ve yataının daha güney tarafında kalan yerlerde bir çok muhibban, dervişan ve babalara ait mezarlar ve kitabeleri vardır. Bunların içinde sarıklı ve sarıksız Hüseyini tac şeklinde bir çok baştaşı olanları vardır.

Ziyaretimizde, yatır yapısının dışındaki kaldırım ve taşlıkların betonlanma ve taş döşeme işleri yapılmakta idi, bir ufak çapta onarım çabası vardı.

Yatır yapısının doğuya bakan yüzünde üstü kubbeli ve çevresi açık bir bölüm olup buradaki kapıdan yatıra giriliyor. İçeri girince:

Karşıda ve ortanın hafif sağında Abdal Musa Sultanın lahidı vardır. Ayakucu kapıya doğru. Lahid etrafında bir demir şebeke vardır. Bu demir kafesin üst kenarında yine kendinden çerçeve ile çevrilmiş bölümlerde manzum bir kitabe yazılı olduğu iç kenarlarıdaki gayr-i muntazam yazı kalıntılarından anlaşılıyor. Fakat, on tane olan bu çerçevelerin her birinde yazılı bulunan mısra'lardan hiçbirinin bırakılmadığı ve câhil bir çekicinin bu demir dökme yazıları tahribettiği görülüyor. Bu demir işleme yazıların kendi kendilerine kırılmalarına imkan yoktur. Zira aynı demirden şebekenin öbür tarafları böyle harab değildir. Kraldan çok kralcı bir iz'ânsızın işidir.

Bu san'atkarane kafesin başucuna gelen tarafında üstte yine aynı kafesin demiri ile (Yâ Hazret-i Kutb-ul-ârifin Abdal Mûsâ Sultan) ve bunun altında (En-el-Fakıyr es-Seyyid İbrahim nercü mink-eş-şefa'at sene 1228) yazısı vardır. Bunların üzerinde de süsleme motifi içinde üç tane alem olup yanlarındaki ayların içi boş ortadakinin içinde (Allah) yazısı vardır. Yazılar sülüs hat ile iyi bir demir işçiliği uygulanarak işlenmiştir. Şebekenin ayak ucunda karşılıklı yazılmış (Yani ayna tarzında sağlı sollu) sülüs yazı ile (Niyaz kabil oluna) cümlesi vardır. Bunun altında da girift bir yazı ile bu şebekeyi yapan ustanın adının Giritli Mehmet olduğunu bildiren ve kendisine şefa'at dileyen bir Arabca metin ile 1228 H. tarihli vardır.

Kapıdan girildiğinde, sandûkanın sol tarafında (güney) karşı duvarda bir dolap içinde Abdal Musa Sultana ait olduğu söylenen bir hırka, keçesi şunun bunun tarafından kesilerek ufalmış bir elifî tac, eski lâhit örtüsü, bir Bi'at çeliği (kara çomak) ve gürz vardır.

Yine burada, sonradan yapılmış, bir de mühür vardır. İçinde Üste: Zübde-i nasl-i Rasûl-ü zül-menên

ve altta: Sultan Abdal Musa bin seyyid Hasen yazılır. Bu iki satır ortasında da çerçevesi bir bölüm içinde kelime-i tevhid yazılıdır. Mühür ikibuçuk santim çapında yuvarlaktır.

Kapıdan girince, girenin solunda ve Abdal Musa Sultan'ın ayakcu tarafındaki iki mezardan ortaya yakın olanın Babası Hasan Gazi ve duvar tarafındakinin (Kanberi'nin olduğu söyleniyor. Keza sağ taraftaki iki diğer mezardan kapıya yakın olanının annesine ve duvar tarafındakinin kızkardeşine ait olduğu söyleniyor. Bunların hiçbirinde yazı ve tarih yoktur. Annesinin adı Ümm-ü Gülsüm, kızkardeşinin adı Zeyneb'dir, dediler.

Yatır dışında güney ve batı taraflarına düşen bölümler mezarlık olup buradaki mezarların bazılarının kitabelerini kaydettim. Çallı Mustafa Dede'ye ait manzum kitabeli baştaşı Sene: 1276 H. (1859 M.) tarihlidir. Aşçı El-hac Mehmet Baba sene: 1306 (1881-1889 M.). Derviş Ali çocuk sene: 1265 (1843 M.), Tekke-i Abdal Musa'dan Derviş İbrahim sene: 1215 (1800 M.) tarihlidir.

1196 H. (1781 M.) de Hakk'a yürüyen Halil Dede'nin taşında da manzum ve (Mazhari'nin yazmış olduğu bir kitabe vardır. Bunun yanında Türbedar Hüseyin Baba'nın 1195 H. (1700 M.) tarihli baştaşı bulunan mezarı vardır. Dışardan yatıra girilen yolun batı tarafında (sağında)ki mezarlardan ikisinin kitabelerini kaydediyorum:

Hüv-el-Hayy-ül-Bâki!

*Terk-i tecrid olan el-hac Ali Baba
Ehl-i hakikat mürşid-i kâmil râh-nümâ.
Post-nişîn-i Hazret-i Abdal Musa evliyâ
Göçtü bu âlem-i kesretten eyledi azm-i bekaa..
Târihin tahrîr eyledi Süleyman Vehbî Baba
Okuyalım bu zatın ruhu içün El-Fâtiha.*

Bu kitâbenin yazılı olduğu baştaşı üstuvânî (boru şeklinde)dir. Buradaki tarih mısraı ebced ile değildir 1322 H. (1904)dür.

Bir başka Kitabe:

Hüv-el-Hayy-ül-Bâkii

*Mürşid-i râh-ı hakikat Seyyid İbrahim dDde
Arif-i ilm-i ledünn her ukdeyi müşkil-küşâ
Post-nişin-i hazret-i Abdal Musa Sultan olup
Damenin kim tuttu ise buldu feyz ile rehâ*

*Üç erenler geldiler koynuna târîh didiler:
Rûh-u kudsü eyledi azm-i gülistân-ı bekaa.*

روح قدسی ابلدی عزمی کليستان بقا

Sene fî 25 M. 1237

(Not: Tarih ebced ile dir. 1234+3=1237 olarak doğrudur. Tarih misra'ında Azmi gülistân-i bekaa terki binde azm sözcüğü azmi şeklinde yazılmıştır. Bu imla hatasıdır, fakat kitabeyi yazanın adı Azmi olup adını şu şekilde oraya yerleştirmiş olabilir. Tarihi tut-tumak için de olabilir. Bu zatın, yatırdaki san'atkarane demir şebe-keyi yaptıran zat olduğu anlaşılıyor. Baştaşı üst tarafı Hüseyinî taç şeklindedir. Sarığı yanlamasına sarılmış şimîdî destarlı veya torla-ğî denen şekilde)dir

Yatır ve dergah sınırı dışında, güneydeki tepeye (Dur dağı ve bunun arkasındaki yüksek dağa (Oturak dağı) deniliyor. Güya, bu dağ, ileriye doğru yürüyüp yuvarlanırken, Abdal Musa Sultan'ın (Dur!..) diye buyruk vermesiyle orada durmuştur. İşte bu güney taraftaki tepenin üstünde, Abdal Musa Sultan yatırından 400 metre kadar aralık ahşap bir yatır vardır. Bu, (Gözcü Budalâ Sultan) yatı-rıdır. İçinde bir tane lâhid vardır. Çatı tepesinde güzel bir alem var-dır.

(Gözcü Burdalâ Sultan) yatırının hemen yanında, güney tarafın-da, dört yanı kocaman ve gayr-i muntazam taşlarla çevrili bir ge-nişçe alan vardır. Burada Kırklar semâ etmişler diye inanç vardır. Ziyaretimizde biz de teberrüken Hasan Baba ile birlikte burada bir-kaç dönüşle pervâz eyledik (II Temmuz 1968 Perşembe sabah saat: 9).

Halen Tekke Köyünden Mustafa Tetik Baba buranın post-nişin Baba'sı ve Mustafa Zzeybek de Türbedândır. Temizliğini yapıp çe-rağlarını uyarmaktadır.

Uçarsu:

Abdal Musâ Sultan yatırının batısında Akdağ'dan bir su akmakta ve o taraftaki Tekkeköy, Değirmenköy vesair köylerin ekili topraklarını bol bol sulamaktadır. Bu su dağın yamacında yüksek bir noktadan beş parmak gibi havaya fışkırmakta, aşağıya doğru uçarak bir dere meydana getirmektedir. Gelen başka sularla da birleşerek ovayı suluyor.

Enteresan olan tarafı: suyun kasım ayında kesilmesidir. Kasım ayına üç gün kala beş parmak gibi akan suyun iki yanlarındaki parmaklar kesiliyor, kasımın birinci günü de kalanlar akmaz oluyor.

Su bu taraftan kesilince dağın arkada kalan tarafından akmağa başlıyor. Bu tarafa kış ta hidrelleze kadar ve bazı yıllarda bundan bir-iki gün önce tekrar Abdal Musa Sultan yatırı topraklarına doğru akmağa başlıyor. Havada zerreler halinde uçarak dağıldığı ve yere indiği için halk arasında (Uçarsu) denilmektedir. Yatır tarafına akmağa başlayacağı zaman top patlaması gibi ses çıkarır. Orallı köylüler suyun geleceği zamanı ve top gibi patlayışını görüp duymak için beklerler imiş.

Bektaşiler ve halk arasında söylenen bir lejandı da vardır bu suyun:

Dağın öte yakasındaki insanlar boş duruyorlarmış. Oradan geçen Abdal Musa Sultan bunlara: -Neden boş duruyorsunuz, çalışmıyorsunuz? diye sorunca onlar: -Suyumuz yok, ne yapalım? demişler. O da bunlara: -Dönüm başına bir kiler dergaha mahsul vermenizi kabul ederseniz size su sağlarım, diye bir koşul öne sürmüş. Kabul etmişler. Abdal Musa Sultan da dağdan bunlara bu suyu çıkarır. Halk ekip biçmişler, güzel ürün sağlamağa başlamışlar. Abdal Musa Sultan, zamanı geldiğinde onlardan dergahın hissesini isteyince: -Bu suyu bize sen vermedin, Allah verdi. Senin bunda ne hakkın olur? demişler, sözlerinden dönmüşler. Abdal Musa Sultan da: - Öyle ise Hidrellezden Kasıma kadar Abdal Musa'ya aksın, sonra bu yana aksın! demiş.

İşte o günden beri sözlerini tutmayan köylülerin tarafına, onlara hiç faydası olmayacak zaman akar, tam işe yarayacağı zaman Oradan kesilir Abdal Musa tarafına akar. Uçarsu...

Değirmen:

Elmalı Değirmen Köyünde de Abdal Musa Sultan'ın değirmeni var. Halen o köydeki dergahın mürşidi olan (Halil Arslan Baba)nın oğlu işletmektedir. Bu değirmende iki taş vardır. Kapıdan girince karşımıza geleni sola doğru, sağ taraftaki sağa doğru döner.

Abdal Musa Sultan zamanında burasını uzun yıllar kira ile işleten bir Rum değirmenci, yerin tamamının kendisine ait olduğunu iddia etmiş ve Kadı katında mahkeme görülürken Abdal Musa: - Bu adam böyle diyor. Benimdir dediği bu değirmenin taşları ne tarafa döner, biliyor mu diye Rum kiracısına sordurmuş. O da: - İkiisi de sağa döner, demiş. Abdal Musa ise: Biri sağa, amma öteki sola doğru döner, demiş. Gidilip bakılmış, onun dediği gibi görülünce değirmeni kendisine vermişler. Orada söylenildiğine göre değirmen ustaları getirilip bu taşın sağa dönmesi sağlanır. Fakat bir zaman sonra yine sola dönermiş. Böyle diyor köylüler (II Temmuz 1968 Perşembe günü burasını ziyaret ettik).

Abdal Musa Sultan dergahında sonradan Topkapı Dergahı Post-nişini Abdullah Baba mürşidlik etmiştir. Orada kendisini rahat bırakmamışlardır. Rûmî 1328 (1912 M.) Yıllarında Süleyman Baba isminde bir zat Post-nişin idi.

Bu dergah Bektaşiliğin ünlü makaamlarından biridir. Halife makaamı dergahlardan idi. Abdal Musa Sultanın yaşantısı hakkında başta bilgi verdim. Buradan yetişen en ünlü Bektaşî azizlerinden biri de (Kaygusuz Sultan)dır. Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin Yeniçeri Ocağı kazanına dua ettiğini kabul etmeyenler bu işi Abdal Musa Sultan'ın yaptığını, onun zamanında ocağın kurulduğunu öne sürerler.

Dergahın kurucusu Abdal Musa Sultan olmakla beraber onun zamanında dergahın daha ufak olduğu sonradan bir çok kişiler tarafından yeni ekler yapılarak daha büyük bir hale getirilmiş olduğu söylenilebilir.

Abdal Musa Sultan'ın Babası Hasan Gazi'nin yanındaki lahid için kimisi onun kanberi idi diyorlar. Bazıları da Kaygusuz Sultan'dır. Diyor. Kaygusuz Sultan Kahire'de sırlanmış olduğuna göre buranın makaam olması gerektir. Bu lahit ile güney duvar arasında kalan bölgeyi de "Mehdi Resûl'ün geleceği yer" olarak kabul edi-

yorlar. Yatıra girmeden, dıştaki taş döşeli sofa bölümünün sağında, yatır duvarına bitişik bir ve solunda iki mezar vardır. Kimlerin olduğu belli değildir.

Yatırın eni boyu dıştan 9.40x15.60 M. dir. Duvarların kalınlığı: 1.15 M. dir. Asıl yatır bölümü 9.40x9.40 M. dir. İç: 7.10x7.10 M. dir. Giriş tarafındaki taşlık sofa bölümü 9.40x6.20 M. dir. Kapının tam karşısındaki bir ve iki yan duvarların orta yerlerinde karşılıklı iki büyük pencere vardır. Buranın onarım işinde Vakıflar Gen. Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesinden Yusuf Erdoğan Beyin çok emeği vardır.

Abdal Musa Sultan Dergahını bir grub dostlar ile birlikte 1968 yılı Temmuzunda ziyaret etmiştik. Bu ziyareti tesbit eden bir nefesi aşağıda sunuyorum:

*Gerçek erenlere varalım diye
Eşi, dostu bir gün ikaaz eyledik
Hepsin aşk ile saralım diye
Yola düşüp emri infâz eyledik*

*Denizli'de kaldık bir gece mihmân,
Asım Babamızda açtık bir meydân,
Nasîb verdik sürdük bir güzel erkân
Hakikat burcunda pervâz eyledik.*

*Oradan Teslîm Sultan yanına vardık,
Yanık gönlümüzü onda suvardık,
Sevgimizle onu güzelce sardık
Baş ucunda cümle niyaz eyledik.*

*Sarıova Tekke köyünde mihmân
Olunca orda da sürdük bir erkan
Evladımız oldu hem de iki can
Sema'larla gönül şehbaz eyledik.*

*Yeşilova işte burada dediler.
Niyazlar köyü de şurada dediler.*

*Haydar Yılmaz Baba Dâr'da dediler
Buluştuk selâma âgaaz eyledik.*

*Kırk kurban nğlandı gelişimize,
Yüz kurban da Meydan açışımıza,
Nefesler yazıldı varışımıza
Edeb erkan ile söz-saz eyledik.*

*Niyâzî Sultana vardık huzûra,
Sema'lar Oynayup saz vura vura
Bin er vardık muhabbet ile nûra
Böyle ayn-ül-cem'i pek az eyledik.*

*Elmalı'da Abdal Musa sultan'a
Niyaz edüp gülbank çektik cânâna.
Gece toplanınca canlar Meydan'a
Huda'nın katında bir naz eyledik*

*Tekrarını nasib etsin erenler.
Gönlümüze bunca aşkı verenler.
Ne de güzel kurmuş yolu kuranlar
Biz de yola canı ibrâz eyledik.*

*Bedri Noyan Dedebaba der: Cânlar,
Açılsın meydanlar, olsun erkanlar,
Bize himmet etsin ulu Sultanlar
Hudâ'nın katında niyaz eyledik.*

11 Temmuz 1968 Bedri Noyan

SEMS-İ TEBRİZİ VE ŞEMS'İN MEZARI

Bu konuda Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin C: 18 Sayı: 361, S: 8734, Ağustos 1979 sayısında yayınlanan yazımı buraya alıyorum:

Şems'in, Hz. Mevlana'yı tasavvuf aşkına düşürüp tutuşturan kişi olduğu ve Konya'da şehid edildiği bilinir. Gerek hayatı, gerek ölümü üzerinde çeşitli söylentiler yapılmış ve yayılmıştır. Mezarı da kesin olarak söylenmemiştir. Konya'da makaamı vardır. Fakat onun asıl yattığı yer hakkında, bilinen şimdiye kadar yazılıp söylenmeyen noktaları ortaya koymak istedim.

Bu arada kısaca Şems hakkında da bilgi vermeği uygun buldum.

Adı, Doğumu, Soyü:

Şems-ed-dîn Muhammed Tebrizi (Şems-i Tebrîzî) = Tebrizli Şems diye tanınır. Şehirden şehire gezdiği için ona Uçan Şems anlamına (Şems-i Perende) demiştir. "Tebrîzli olgun insan" anlamına (Kâmil-i Tebrîzi) diye de anılır.

Yalnız Devletşah onun bir İsmaili prensi olduğunu söyler. Tebriz'de gizlice okutulup yetiştirilmiş olduğu da kaydedilmektedir.

Cüveynî (Cihângüşâ"sında (C: II., S: 249) Babası diye söylenen Celâleddîn Nev-Müselmân adlı hükümdar 1221 (618 H.) de ölmüştür. Bir oğlu olduğunu kaydeder. Bu hükümdar 1221 (618 H.) de ölmüştür.

Babası: Melikdâd oğlu Ali'dir. Ahmed Eflâkî de böyle yazar. Sipehsâlâr'da babası ve Dedesi hakkında bilgi yoktur.

Ebû-Bekr Selebâf (sepet ören Ebû Bekr)e mürid olmuştur. Sonraları daha yücelmek, ileri varmak için Irâk-ı Acem, Bağdad, Şah, Haleb, Erzurum, Sivas, Kayseri gibi zamanın kültür merkezi olan sararlarda bulunup bir çok bilginler ve tasavvuf ehli ile ilişki kurdu. Bağdatta Evhad-ed-dîn Kimânî ile buluştu, onun dar şeri'at görüşlü olması nedeniyle orada kalamadı. Şam'da Muhyiddin-i Arabî ile buluştu. Erzurum'da ilkokul öğretmenliği de yapmıştır. Onun "Ahi" olduğu da söylenir. Bazı kaynaklar onu Azeri Türklerinden gösterir.

"Makaalât" adlı yapıtında: "Benim Tebrîz'de Ebû-Bekr adlı bir Şeyhim vardı. Sepet örür, onunla geçinirdi; ondan pek çok bilgiler öğrendim" der. Kimyâ, Cebir, Astrologi, Teologi, Felsefe öğrenmiş-

tir. Felsefe'ye karşıt olup tasavvufa ve "Vahdet-i vücûd" = Varlık birliğine inanırdı.

Bazıları, Şems'i bir tarikata bağlamayı doğru bulmuyorlar. Bu-nu da onun başına buyruk, ser azad bir kişiliği olduğuna bağlıyorlar. Kendisinin: "bize Rasûl aleyhisselam hırka giydirdi" deyişinden (geçmiş bir ulu kişinin ruhaniyeti ile yetişip olgunlaşanlardan) = Üveysi olduğunu ileri sürenler de vardır.

Ahi olduğu düşüncesi akla yakındır, Ahilik o sıralarda Bektaşilikte erimekte olup Şems'in de ünü çok yayılmış olan Hacı Bektaş Veli Hazretlerine bağlanmış olması çok olağandır. Nitekim Hacı Bektaş Veli Vilayetname'lerinde de böyle kayıtlar vardır.

Mevlânâ İle buluşma: Onların buluşmasına "İki Denizin Kavuşması" (Merec-el-bahreyn) diyorlar. Bu söz Kur'ân-ı Kerîm'de Rahsûresinde 19. ayet geçer. Buluşmaları. 26 Cumadelâhire 642 H. günüdür. Bu bazı yerlerde 23 Ekim 1244, bazılarında da 25 Kasım günü diye yazarlar.

Şems Konya'ya geldiğinde Hz. Mevlana Elli, Şems de ondan bir kaç yaş daha fazla idi.

Özellikleri ve Hz. Mevlana'ya Etkisi:

Hz. Mevlana gibi kuvvetli yetişmiş bir insanı kendinden geçirerek Aşk ummanına daldıran bu garib insan, sadece lâübâli bir der-viş midir? Sipehsâlar'da (Hal ve keşif ehli, maşuklar kutbu olup sözde ve Allah'a yakınlıkta Musa, halktan çekilişte İsa meşrebinde olduğu, Mevlana'ya kadar kimsenin onun sırrına eremediği, ondan sonra da kimse tarafından anlaşılmadığı) yazılıdır.

Şemseddin Sami Bey "Kaamûs-ul-a'lâm"ında (C: 5., s: 2872) "Mevlana Celaleddin-i Rûmî'nin mürşididir, diyar-ı Rûm'a yani Konya'ya gelip hazret-i müşârûn ileyhi irşâd etmiştir" diye yazıyor.

Şems, (Tanrısal Sevgi) idealinin sonsuz ummanında erimiş bir kişi idi. Çevresine çok etkili olduğu kesindir. Hz. Mevlana da olmuş, dolmuş; kabını yırtmağa, kazanını patlatmağa hazır durumda idi. İşte bu dışa vuruş, patlayış için yani Mevlana'nın bildiğimiz Hz. Mevlana haline gelmesi için Tebrizli Şems'in ona bir kıvılcım

sıçratması gerekli ve yeterli idi. Onun bir ah etmesi bir dokunmaya bakıyordu.

Artık Hz. Mevlana Medrese derslerini va'azlarını bırakmış müridlerini ihmaletmeğe başlamıştı. Zamanının bilim otoritesi olan kişilere tepeden bakan, kafa tutan bir insan olan Şems, Hz. Mevlana'yı kırıp atamadığı kayıt zincirlerinden bir anda kurtarmıştı. Şems volkan gibi bir insandı; aşamasını sindirmiş bir kimse idi.

Hz. Mevlana'yı kitaptan ayırıp "Vecd" in sonu gelmez enginliklerine atan, onu çılgına döndüren, evlad-ü ıyâlinden ayıran, sokaklarda cezbe ile sema' ettiren, Yahudi mahallesinden apaçık şarab taşıttıran, kur'an yerine gazel okumağa yönelten koca Tebrizli...

Şems, Mevleviliğe de etki yapmıştır. Mevleviliğin Veled kolundan ayrılan ve Aşk'a Cezbeyi temsil eden bölümü Şems'in adına oranla (Şemsi Kol) diye anılır.

Şems'in Konyadan Ayrılış ve Dönüşü:

Şems yüzünden Hz. Mevlana'nın ailesini, dostlarını, müridlerini bir yana itmiş olması çevrede, özellikle Mevlana ile temasdan çıkar sağlayanlara zarar vermeğe başlamış, dedi-kodular alevlenmişti.

Şems bir gün Konya'dan habersizce ayrılıp belirsiz bir yere gitti. Bu olay, Meydan Larourss'a göre 1245 te, Gölpınarlı'ya göre 10 Şubat 1246 dadır.

Onun Konya'dan ayrılışı Mevlana'yı çok etkilemiş, üzmüş, hasret ve üzüntüsünü anlatan bir çok şiirler yazmasına neden olmuştur. Zaten şiirlerinde, imza beytinde, kendi adı yerine Şems adını kullanmakta idi. Sonraları Haleb'ten veya Şam'dan Şems'i Konya'ya geri getirmeğe giden Hz. Mevlana'nın büyük oğlu Sultan Veled, dönüş yolunda Şems'in atının yanında yaya olarak yürümüş, çok üstelemelere karşı ata binmemiş idi. Konya'ya dönüş 8 Mayıs 1247 günüdür (Mehmet Önder: Aydınlık Kapı Şems-i Tebrizi, 1963). Meydan Larousse ise bu dönüşü 1246 olarak gösteriyor.

Şems Konya'ya döndüğünde önce dedi-kodu edenler tövbe ve niyaz ettiler, o da hepsini bağışladı. Fakat kısa zaman sonra dedi-kodular yine başladı. Bu defaki fitneye Mevlana'nın ikinci oğlu Alaeddin de karışmıştı.

Hız. Mevlana Şems'i Konya'ya bağlamak için (Kimyâ) adında yanında büyümüş, terbiye edilmiş, hal ehli, geniş gönüllü bir kızla evlendirdi. İşte Alaeddin Çelebi ile Şems arasına giren soğukluk nedenlerinden biri de budur. (Kimyâ) da Alaeddin'in de gözü varmış.

Kimyâ Hatun bu evlenmeden kısa süre sonra Hakk'a yürümüşdür. Şems bu kızı pek seviyordu. Onun ölümünden yedi gün sonra da kendisi şehid edilmiştir.

Şehâdeti ve Makaamları:

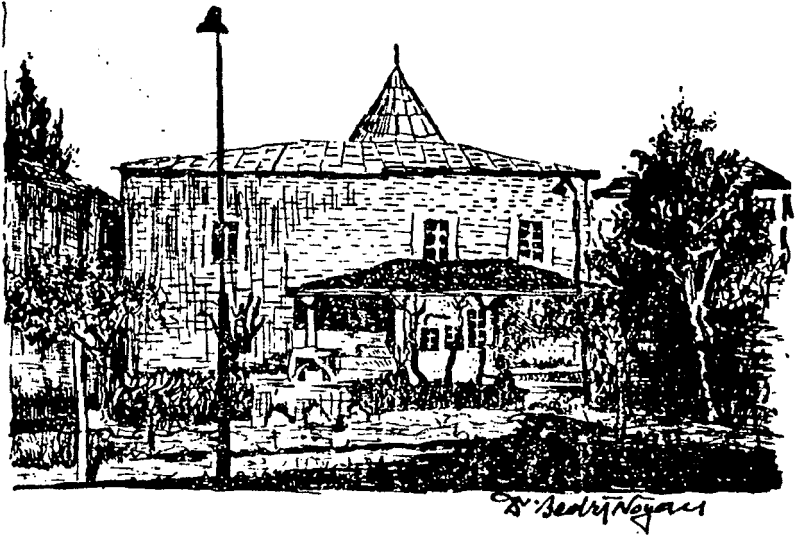
Alaeddin ve yedi kişi oldukları söylenen yordakçılar; Şems'i yok etmeğe karar verirler. Bir akşam pusu kurarlar. Şems'e "Kendisini görmek isteyen bir derviş var" diye haber yollarlar. O dışarıya çıkınca üzerine saldırırlar ve cesedini bir kuyuya atarlar. Olay 5 Aralık 1247 (5 Şubat 645 H.) perşembe günü olmuştur.

Onun şehid edilişi üzerine çok söylentiler ortaya atılmıştır. Bunların çoğunu da Mevleviler çıkarmıştır. Hız. Mevlana gibi bir yüce zatın oğlunu kaatil olarak göstermemek çabası ile...Gûyâ, Şems, "Nereden geldiği belli olmadığı gibi nereye gitti de bilinmeyen bir serseri dervîş" diye söylene gelmiştir.

Feridûn Sipehsâlâr adlı dervîşin (Menakıb-name) sinde Şems'in şehid edilişi pek örtülü geçirilmiştir. Bu kimseler olay zamanı Konya'da yaşıyorlardı. En ufak olayları bütün ayrıntıları ile kaydederdiler. Böyle önemli bir olayı neden kaydetmesinler? (İbtidâ-nâme) Şems'in: "Bir gidiş gideceğim ki izimi bulamayacaklar. Nihayet onu bir düşman öldürdü diyecekler" diye yazar. Sipehsâlâr da bu kaydı aynen almıştır.

Bütün problem işi Hız. Mevlana'nın bilmemesi, öğrenmemesi idi. Şems'in ölümü ona duyurulmamış idi. Mehmed Önder, yukarıda adı geçen kitabında (s: 54) "Sustular, çünkü olay gerçekten iğrenç bir tarzda hazırlanmış" diyor.

Hatta Hız. Mevlana yine önceki gibi dedi-kodulardan kaçıp gitti diye kendisi Şam'a iki defa gitmiş, Şems'i aramış idi. Şam'dan son dönüşünde çok üzgün olan Mevlana üçüncü bir Şam yolculuğuna hazırlanırken olayın gerçek öyküsünü öğrenmiş ve o günlerden sonra ölen oğlu Alaeddin'in cenazesine bile gitmemiştir.

Şems-i Tebrîzî Makamı - Konya.

Şems'in şehadeti hakkında Ahmed Eflâk; iki söylenti kaydeder:

Sultan Veled'den gelen söylenti: Hz. Mevlana ile otururken birinin Şems'i çağırması üzerine o: "Beni ölüme çağırıyorlar. Yaratış ta O'nun, buyruk ta.." diyerek dışarıya çıktığı, öldürölüp cesedinin ortadan kaybediliş biçimindedir.

İkinci söylenti: Sultan Veled'in eşi, Ulu Arif Çelebi'nin annesi ve kuyumcu Selahaddin'in kızı olan (Fatuma Hatun) dan gelmedir. Şems şehid edilmiş, cesedi bir kuyuya atılmış. Bunu sonradan öğrenen Sultan Veled (Güya düşünde görmüş diye de söylerler) cesedi oradan aldırıp Mevlana'nın medresesinde, medreseyi yaptıran (Emîr Bedreddin Gevhertaş)ın yanına gömdürmüştür.

A. Gölpinarlı ise burası Şems'in makamıdır. Söylenen kuyunun üzerine konmuş bir sandukadır, diyor. Yani buraya sonradan makaamının bulunduğu bir zaviye yapılmıştır. Bu gün Konya'da klasik Selçuklu künbet yatırları tipinde piramit biçimi kurşun kapalı bir yapıdır. Ahşap büyük bir sandukası, bunun beş-on adım ötesinde de bir kör kuyu vardır. Burasının kendi çizdiğim bir resmini yazıma ekledim.

Şems'in, Mevlana'nın babası (Sultân-ül-ulemâ)nın yanına gömüldüğü de söylenir. Sultan-ül-ulema'nın sağında büyük, yüksek ve kitabesiz bir sanduka vardır ki Mevleviler buraya (Makaam-ı Şems) derler.

Konya'da Şems makaamı olarak bilinen yapının mescit imamı O karabulut sanduka çevresindeki hasırların eskidiğini, onları söküp yerine halı konulurken kilidi çürümüş bir kapak bulup mahzene indiğini ve orada kireçle sıvanmış bir mezar gördüğünü, o zaman Mevlana Müzesi Müdürü olan Mehmet Önder'e haber verdiğini "Şems-i Tebrizi" adlı kitabında yazıyor (s: 58-59).

Şems'in Asıl Yattığı Yer:

Mehmet Önder Bey, Bektaşî geleneğine göre, Şems'in kesik başını alıp sema' ede ede Tebrize gittiğini kaydeder (s: 53). Tebriz'de, Pakistan'da Moltan'da da onun adına makaamlar vardır. Bunların hepsi Konya'daki gibi birer makaamdırlar, yatır değildirler.

Halen, Şems'in iskeleti ve irice kafatası gömülü bulunan asıl mezarı Hacıbektaş'ta Hacı Bektaş Veli'nin yatını bulunan yapı içindedir. Bektaşiliğin merkez astanesi olan (Pir evi)ndedir.

Fakiire rahmetli mürşidim Ali Nâcî Baykal Dede Baba erenlerim tarafından hediye edilmiş olan 28 Şevvâl 1305 ve 24 Mart 1304 tarihinde Berat'lı Derviş Abd-ün Nebi eliyle yazılmış bir yazma (Hacı Bektaş Veli Vilayetname)sinde, s: 206-207 de şöyle bir kayıt vardır:

Hazret-i Hünkârım işaretiyle Şems-i Tebrizi Konyaya Monla Hünkâra gittiğidir (Bu başlık kırmızı mürekkeble yazılmıştır): Öyle rivayet ederler ki Monla Hünkâr Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye yazıp elçi ile irsal eyledi. Gelüb vüsûl buldukta muhabbet-

nâmesin okuyup methumu ma'lûm oldukta bizlere bir Dede Sultan irsâl buyurasınız bizi irşâd ede deyû tahrîr eylemiş. Ol vakit Hazret-i Hünkâr Çille dağında ibadete ve tâ'ata meşgul idi ve otuzaltı bin evliyâ başında mevcûd idi. Çün Hünkar bizden bir Dede Sultan istemiş, eğer Derviş matlûb edeydi biz kendimiz gitmek lazım gelür idi. Ancak yanımızda otuzaltı bin halifeler vardır. Birisini irsâl ederiz, deyû buyurdular. Cümlesi sukûta vardı cevap vermediler. Şems-i Tebrizi yerinden durup "Erenler Şâhı ben giderim" dedi. Hazret-i Hünkârın mübârek lafzından öyle çıktı ki "Benlik ile meydana dile geldin, baş ile git başsız gel" dedi. Derhal Şems-i Tebriz Hazret-i Hünkarın mübarek elini öpüp yola revan oldu. Bir cuma günü Konya şehrine dahil oldu. Bir danışmendine sual eyledi ki Monla Hünkarın medresesi ne mahaldir bizlere gösterin, dedi. Ol Danışmend "Gel Dede Sultan sana göstereyim" deyû önüne düşüp olduğu mahalle götürdü" (Yazma Nusha s: 206-207).

Bundan sonra Şems orada bir havuz kenarında bir köşk içinde oturan iki gözleri görmeyen, iki elleri çolak iki ayakları kötürüm bir ma'sûm görür. Mevlânâ'yı sorar, çocuk "Cuma namazına gitti" der. Git çağır deyince hâlini anlatır. Şems onu elleriyle sıvar ve çocuk tamamen düzelir, gözleri görür. Sevinçle Mevlana'yı çağırmağa koşar. Şems havuz kenarında duran kitabları suya fırlatır. Mevlana geldiğinde bunu görür, "Bir kitabım vardı ki bulunması mümkün değildir" diye üzülünce Şems bütün kitapları sudan alır kaplarından tutup silkeleyince tozlar çıkar, suda islanmamışlar.

Bunun üzerine Mevlana kalkıp tevazu gösterir, Şems "Maksadımız Muhabbettir" deyüb sazlara, şarkıcılar getirir, semaa kalkerler.

Yedi gün böyle sürer. Sonra Şems kadın-erkek cümle toplansın, sen de şarab getir diye Mevlana'ya Aleksan nân bir keferenin evinde çenbersiz bir fıçıda şarab var, ondan testileri doldur, hem de gizlemeden getir, der. Testileri gizleyerek getiren Mevlana yolda ayağı sürçerek testilerden birini kırar. Halk başına toplanır, "bize yedi ilçenin bağlarını şarap yapmayalım diye söktürdün, kendin içiyor-sun" derler. Kadı huzurunda şarab dut pekmezi olur. Şems onu tekrar yollar ve testileri gizlemeden getir diye tenbih eder. Şarab gelir, kadınlar ve sazandeler, nay, kudum, mastar ile türlü yiyecekler, kebablar yenüp sema'lar edilir.

پیوره سکن بزی ارشاد ایده دیدم تخمیر ایلمشی اول وقت حضرت جنکار
 چله طاعنه عبادته و طاعنه مشغول ایدی و او توز آلتی بیکن اولیا باشنده
 موجود ایدی چون حضرت جنکارک مبارکک نطق سفادت لاندن بویلمه جفیه کی
 مثلا جنکار بزدن بر دوده استمش اکر درویشی مطلوب ایدیدی بیز کنده بیز
 کتمک لازم کلور ایدی آنجق یانمزه او توز آلتی بیکن فیللمه وارور بیزنی
 ارسال ایده بیز دیو پیور دیلر دونوب اطرافنه نظر ایلمیوب قنقلر کیدر دیو
 نطق بیو دیلر جمله سی سکوت و اردی جواب ویرمندیار شمس تبریزی بیرندن طور بو
 ارنلر شافعی بن کیدرم دیدی حضرت جنکارک مبارکک لفظ طندن او یلمه جفیه
 بئلک ایلمه میدانه دیلمه کلدرک باشی ایلمه کیت باشی سز کل دیدی در حال شمس
 تبریز حضرت جنکارک مبارکک الینی او یوب دیله روان اولدی بیز جمه کونی قونیه
 شهرینده داخل اولدی بیز دانشمنینه سوال ایلمدیکه مثلا جنکارک مدره سی
 نه محله در بیزیره که سیزین دیدی اول دانشمنه کل دوه سلطان کاکا کستریم
 دیو او کته و دشوب اولدیغی محله کتوردی شمس تبریز ایچره و کیروب کوریکه بر کیر
 حوضی و حوضینی کنارنده بر کوشک وار و دروننده بر معصوم ایکی کوز لری اعلا
 و ایکی آلری چولات و ایکی آیاقاری کو ترم و اطرافنده کتابلر بعلمش او نور
 سوال ایلمدیکه او غلوم مثلا جنکار قنده در اول معصوم دیدیکه بونکون جمه در
 اداء صلوات ایچون جامه کند شمس تبریز دیدیکه وار ایلمدی مثلا جنکاری چاغز

سحراً و طاعتاً و یوب بکر از دست پوسیدوب و اول کندی ایله کلان کندی
 معا قشوب ایتدی بونلرک اوکلیرنند دوشوب دلیل اولدک ایلمدی بونلر سگن
 قدمکنده و تربیه کزده اولسون سگنله اول مقامده قرار قلسون دیدی انلردا
 تکرار انلرک الیرین اوبوب خیر دعا الیرین آلب اول قاضیلقدن کلان دریوش
 از لری سلاملیدوب و داع ایدوب کند و ایله معا اولان کسندی لری آلب قاجاق
 طرفنه روان اولدی تا کیم مقام ومنزلده کلدی ار نلر بیوردی بیکی قلعده
 بکینه واروب حضرت حکارک سلامنی عرض ایلدی اول بک عرت ایلم یرنن
 طوروب انلرک سلامیکه آلب و کللامیکه قبول قلدی اول ساکین اولدی بیقریه
 انخا وقف ایلدی حالاً قاجاق ناصیه سنده آنکلسی واردر علمیشیخ و غلام
 دیگمه معروف و مشهور و در و حضرت حکار حاجی بکناش ولی قدس سره العیز
 افی اوران سلطانله اول بکارک اوزرنده مراد لرنجه صحبت ایدوب اوتوردیلر
 آخر اولدقه حکار ایانغ اوزرینده قاقوب افی اورانی و داع ایدوب صولی قمره
 اولوکه سعادتله قمر ایتدی لرافی اوران سلطان دخی قیبر شمریند واروب استیا
 نه سنده قرار قلدی معاوم اولده حضرت حکارین ایشار تیلده خصم تیرینی قی
 یه منلا حکاره کتیکلره اویله روایت ایدر که منلا حکار حضرت حکار ظلم
 بکناش ولی یه نامه یازوب ایلمی ایلمه ارسال ایلدی کاجوب وصول بولدقه قمره
 نامه بین اوقیوب مغرومی معلوم اولدقه پز سره برده سلطان ارسال

Yazma burada (s: 213) şöyle diyor: (İmdi bunu okuyanlar ve dinleyenler ol şarab sahih dünya şarabı idi deyû amel ve itikad etmeyenler. Hâşâ ki ol şarab değil idi. Esrâr-ı Hudâ ve kerâmet-i evliyâ Aşkullah şerâbı idi. Bu esrârı alimler bilür, cahiller ve ümmiler yanlış bilüp günahkâr olurlar. Velhasıl Mevlana Monla Hünkar Şems-i Tebrizden bunca kerametler görüp şol derece canın ve malını medresesini müritlerini ve şakirtlerini filcümle işgalin ve ulemâ halin terkedüp derviş-i harâbât terk-i dünya ve ukbâ hâline girdi. Şems-i Tebriz'den bir ân ve zemân ayrılmaz idi).

Nihayet dedi-kodu, fitne başlıyor. Tertipler, tezvirler oluyor. Nihayet Monla Hünkarın oğlunu çağırıyorlar. "Senin baban kafir oldu, bir dervişe taptı, haberin yok mu? Namusun yok mu? Allah'tan korkmaz mısın? Bari alemde utanmaz mısın?" diye onu kışkırtıyorlar. O da bunlara yemin ediyor" O dervişin başın keseyim' diyor.

Fakat bu niyetle üzerlerine varan oğul bunların sema'larına hayran olup onlara katılıyorsa da dedi korucular onu tekrar kışkırtıyorlar. O da Şems'i dışarıya çağırıp başını göğdesinden ayırarak şehid ediyor.

Şems başını yere düşmezden önce tutup eline alıp (Tut beni yâ Hünkar Hacı Bektaş Veli!) deyû feryad ediyor ve şöyle diyor (Şimdi yazmadan devam edelim):

(Hudâ'nın takdiri ve pirimin nefesi izhar olmak senin elinden vaki oldu. Dilerim ki sen ile tarıykın ilâ yevm-il-ebed zevâl bulmayup meşhûr olsun. Ancak usulü san'at gibi ta'lim olup himmet ile olmasun. Bir tarıkta postun olmasun ve babanın sırr ve keşif ve hali ve himmeti sana değmesün. Sende ve fukaranda himmet olmasun, himmetsiz olası) deyup mubarek başını iki eline alup Hünkar Hacı Bektaş Veli Astanesine teveccüh eyledi).

Yazma, Hacı Bektaş'ın, Şems'i, oradan Tebrize yolladığını kaydeder. Ve bu konu yazmanın 218. sahife sonunda biter. Yazmanın bu konuyu içeren sayfasının fotoğrafını da veriyorum.

Vilayetname nüshalarında sonradan ekleme manzum bölümler vardır.

Fakat bazıları asıl metin için bile pek kuşkulu davranırlar. Vilayetname'lerde olaylar belki biraz lejand havasına bürünmüş, biraz abartılmış gibi görünürlerse de bu çeşit öykülerin herbiri yine de

sembolik olarak bir gerçeğe dokunurlar. Vilayetnameyi tümü ile bir kenara itemeyiz. Orada apaçık, dosdoğru yazılmış bölümler de vardır.

Hacıbektaş'ta, Bektaşiliğin merkez Astanesi olan ve pir evi diye tanınan görkemli, büyük Hacı Bektaş Veli Dergahı halen müze olarak, pek güzel bir restorasyon ile ihya edilmiştir. Buranın açılış töreninde o zamanki Senatör, hâlen Milletvekili Prof. Dr Ragıp Üner dostumun pek değerli çabaları olmuş, fakiir de o 16 Ağustos 1964 günü bir açış konuşması yapmışım. Bunu izleyen bir çok yıllarda da konuşmalarım olmuştu. Pir evi adlı ufak kitabımdan o zaman Turizm ve Tanıtma Bakanı olan Sayın Ali İhsan Göğüş Bey ziyaretçilere birer tane sunmuşlardı.

Pirevi'nin üç avlusu vardır. Üçüncü ve en içerde olan avluya Hazret Avlusu derler. Burada eski Dedebabalar, Babaların mezarları ile Balım Sultan yatırı ve Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin yatırı bulunan Kırklar Meydanı yapısı vardır. Bu yapının önsözünde üç kemer vardır. Orta kemer giriş merdivenidir. Sağ ve soldaki kemerlerin altında herbirinde eski dedebabalara ait altışardan oniki dedebaba sin'i vardır.

Bu yapının önyüzündeki orta kemeraltından sekiz basamak merdivenle inilir. Karşınıza çevresi oymalı, işlenmiş taşlarla süslü büyük bir giriş kapısı gelir. Kapının üstündeki kemerin kilit taşında Selçukluların çifte kartal kabartması vardır. Bu kapıya (Akkap) denir. Kapı eşiğinden girilince bir,iki basamak inerek loş bir koridora varılır. Girer girmez hemen sağda (Kızılca Halvet = Çillehane) (Çille Dam) denen ufak, karanlık bir odanın kapısı vardır. Bu koridorun giriş kapısı olan Ak Kapı'nın tam karşısında, sekiz metre kadar ileride, (Kırklar Meydanı)na girilen bir kapı vardır. Koridorun sol taraf duvarının bu iç kapıya yakın yerinde yüklük şeklinde girinti bir yer vardır. İşte iç kapı duvarı ve koridorun sol duvarının birleştiği yerde dışarıdan hiç belli olmayan bir mezar ve burada büyükçe kafataslı bir iskelet vardır. Restorasyon zamanı bulunmuş ve yine gizli tutulmuştur.

Kırklar Meydanı'nın sol tarafında, giriş kapısı yönüne doğru giderken bu mezarın bulunduğu hizada duvarın zemin ile birleştiği bölümünde de koridora bir parça taşmış olan lahit taşlarının kenarları görülür. Eski Bektaşî ve Aleviler de buradan geçerek Ak Ka-

pi'nin sol tarafında kalan Güvenç Abdal ve Sevgilisi Dünya Güze-
li'nin yatırına giderken yine sol tarafta kalan bu bölüme niyaz eder-
ler ve burası için (Hazret-i Şems)tir, derler.

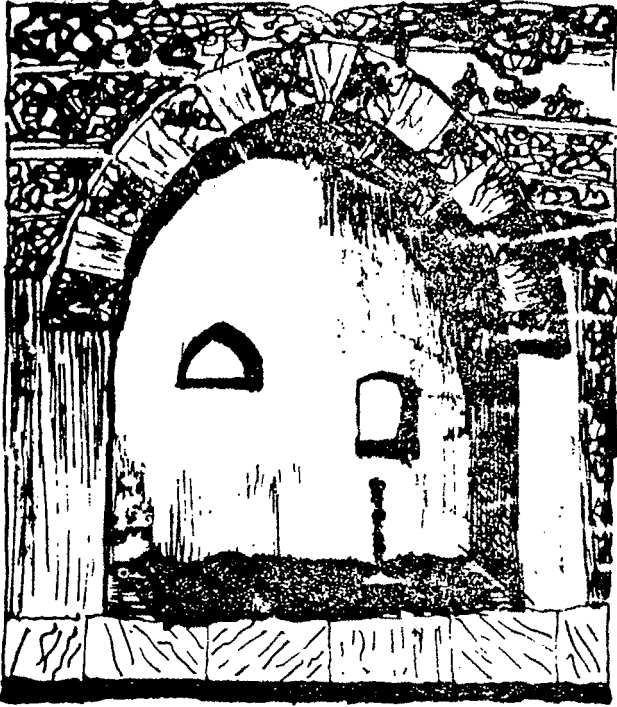

Hacıbektaş'ta Pirevi'nde Kırklar Meydanına giden koridorun
sol tarafındaki girintili bölüm (Şems).

Pir Evi'nin bu yapısının 1/200 ölçeğinde bir planını ekli olarak
sunuyorum. Şems-i Tebrizi Çarpı işareti ile gösterilen yerdendir.

Bunu şimdiye kadar neden gizlemişler? Bu kabil zevât için dâi-
mâ yapılagelen bir davranıştır. Tahribe uğratılmaması için. Şimdi
devlet elinde, bir müze yapısının yine de pek apaçık olmayan bir
yerindedir. Güvence altındadır diye açıklanmıştır.

Bazıları, yazdıklarına karşı çıkacaklardır. Gerçeği aramak bizim görevimizdir. Gerçeği gizlemeyi görev sayanlar yüzünden ne kadar karışıklıklar ve yanlışlıklar olmuştur. Söylenegelen, dudaktan dudağa sürüp gelen fakat bu güne kadar yazılmamış bir hususu yazı ile ortaya koydum.

Kırklar Meydanına giden korıdorda sol taraftaki girişi bölüm.

Sivaslı Salman Ceylani de 9.XI.1978 de Fakıyr'a yolladığı mektuptaki Deyiş'inde şöyle söylüyor:

*Tebrizi'yi Mevlana'ya gönderdi
İrşad et te hemencecik gel dedi
Başlı gidersin de başsız gel dedi
Bunları Aşk eden Bektaş değil mi?*

Mevlana'nın oğlu Alaeddin ve yedi kişi oldukları söylenilen yordakçıları bir pusu kurup Şems'i, başını keserek, şehid edip cesedini bir kuyuya atarlar. Olayı Hz. Mevlana'dan gizlerler. Eskiden, Şems'in Konya'yı terkettiği zamanlardaki gibi tekrar gitmiş olduğunu düşündürmek isterler.

"Menâkıb-ı Sipehsâlâr" ve Sultân Veled'in "İbtidânâme"sinde Şems'in ortadan yok oluşu çok örtülü geçiştirilir. Bu kimseler, olay zamanı Konyada yaşayan ve en ufak olayları bilen bütün ayrıntıları ile kaydeden kimselerdir.

"İbtidânâme" Şems'in "Bir gidiş gideceğim ki, izimi bulamayacaklar, nihayet onu bir düşmanı öldürdü diyecekler" dediğini yazar, Sipehsâlâr da bu kaydı aynen almıştır.

Bütün mesele olayı Hz. Mevlanadan gizlemek, ona duyurmamak

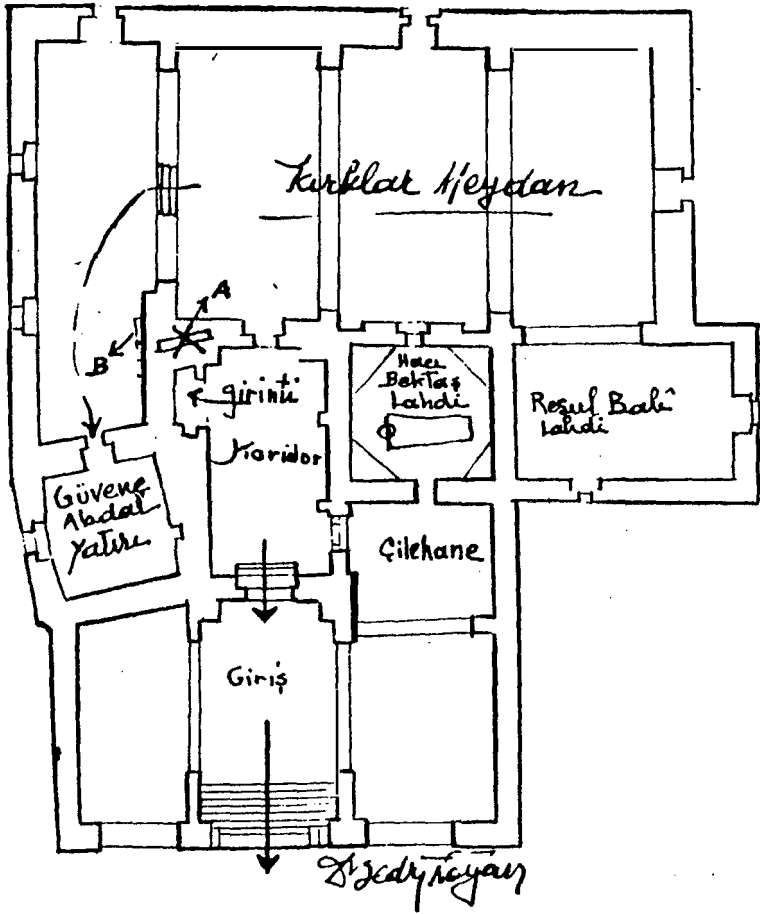
Hız. Mevlana iki defa Şems'i aramaya gitmiş, Şam'dan son dönüşünde pek üzgün imiş. Bir üçüncü Şam yolculuğuna hazırlanırken olayın gerçek öyküsünü öğrenmiş ve o günlerde ölen oğlu Alaeddin'in cenazesine bile gitmemiştir. Yazılmış bütün söylentiler olayı saptırıcı olarak çıkarılmıştır.

Anlaşıyor ki olaydan sonra, her hususta başvuru Hz. Mevlana'nın Büyük oğlu (Sultan Veled) işi almış, cesedi ve başını attıkları kuyudan çıkarttırıp gizlice Hacıbektaş'taki Büyük Dergah'a (Pir Evi'ne) göndermiş ve bunun gizli koridorunun sol tarafındaki çok kalın duvarın köşe teşkil ettiği bölüm içerisinde saklanmıştır.

Bu yerin gerek fotoğrafını ve gerek planını yukarıda sözünü ettiğim yazı da yayınlamıştım.

Hacı Bektaş Velayetnamelerinde de bu husus, bir lejand havası içinde, şehid edilen Şems'in, kesik başını koltuğu altına alıp Hacı-Bektaş'taki Pirevi'ne geldiği şeklinde anlatılır.

Sultan Veled'in arzusu ve Hz. Mevlana'nın olayı bir süre öğrenmemesi isteği yüzünden Hacı Bektaş Veli'nin de olayı saklı tuttuğu anlaşıyor.

Bu Konuda Şu Bilgiler de Var:

Şems'i katledenler grubu içinde Ahî Evren (Şeyh Nasıreddin Mahmud), Bedreddin Gühertaş ve Alaeddin Çelebi var. Aslında yedi kişi idiler. Bu üçü biliniyor.

O zamanki Kırşehir emîri Seyfeddin Tuğrul bu üç kişiyi himâye edip Kırşehir'e getiriyor. Sonra bir değişme olup Seyfeddin oradan ayrılınca bunları, Seyfeddinin yerine atanan Nureddin Caca, Kırşehirinde öldürdü.

Mevlana, Alaeddin Çelebiye üç defa mektup yazarak, kendisini Şems'i katletmesinden ötürü affettiğini ve aile ocağına dönmesini yazmış. Bir mektub ta Kırşehir emiri Seyfeddin Tuğrul'a yazıp oğlunun dönmesini sağlamasını ondan istirham etmiş.

Bunlardan dolayı Mevlana'nın, Alaeddin Çelebi öldürülünce onun cenaze namazını kılmadı denilişi, Şems'i öldürdüğü için değil de Bağı olarak (Bir eşkiya gibi) öldürüldüğü için cenaze namazına gitmediği yüzündendir demeye getirilir...

Nureddin Saca'da Mevlana müridi idi. Mevlana'dan bir emir almadan bu üç suçluyu öldüremezdi. İçlerinde mürşidin oğlu Alaeddin Çelebi de vardı. Mevlana, bu izni ister istemez vermiş ki Nureddin Saca da bunu yerine getirmiş olmalıdır.

(Dr. Mikâil Bayram: Selçuk Üniv. Edeb. Fak. Dergisi, Sayı: I deki yazısının No: 47 dip nota).

SEYYİD ALİ SULTAN (Kızıldeli)

Seyyid Ali Sultan'ın Horasan erlerinden Hüseyin Ata oğlu olduğu hakkında kayıtlar vardır. (Örneğin, Fakiirde bulunan Mustafa Ali Borluoğlu hediyesi yazma, Y: 40) ve (Kendisine ait vilayetnâme).

Ahmed Hamdi Zeza Paşa'nın Mısır'da basılmış Arapça kitabında (S: 50) de adı "Hızır Lâle Seyyid Ali Sultan" olarak yazılı olup resminin altında: "Seyyid Hüseyin Ata oğlu Seyyit Ali Sultandır. Hızır Lâle diye lakablanmıştır. Doğumu 710 ve ölümü 801 H. (1310-1402 M.)dır diye kaydı var.

Rumeli'ne geçmiş, bir söylentiye göre 1397 M. de Dimetoka'da Kızıldeli ırmağı kenarında dergahını kurmuş ve bu derenin adı da Sultan'a lakab (Takma ad) olmuştur. Balım Sultan'ın babası Mürsel Baba da Dimetokaya bu dostunun yanına gitmiş, orada kendi adına bir zaviye (Ufak tekke) de post-nişin olmuştur Seyyid Ali Sultan'ın isteği ile doksan yaşlarında iken (Bekar kalma) bağını kırarak ev-

lenmiş ve bu evlenmeden Balım Sultan doğmuştur. Mürsel Baba'nın orada bir Bulgar kız ile "Veya bir Bulgar prensesi ile" evlendiği söylentisi en kuvvetli ve en akla yakın bir olaydır.

Seyyid Ali Sultan bir söylentiye göre, düşünde Hz. Muhammed'den direktif alarak Hacı Bektaş Veli'ye gelen kırk kahramandan birisidir. Hz. Pir de onları Orhan Han'a yollamış ve Rumeli fet-hinde bunlar çok yararlılık göstermişlerdir. Bu kırk kahramandan Seyyid Ali Sultan Komutan, Emir Sultan: Bayraktar Seyyid Rüstem Gazi, Kadiasker ve Abdüssamed, İmanlık ederler. Bunlar Orhan Gazi tarafından saygı ile karşılanmışlardır.

Eski kayıtlara göre: Savaş sırasında, Seyyid Rüstem Gazi'nin salık vermesiyle Orhan sol kanatta, Sarıca Paşa ortada, bu Kırklar-la Süleyman Paşa da sağ kanatta yer almışlar. Çanakkale Boğazı geçilmiş, Gelibolu fethedilmiş, tutsak olanlar kurtarılmış, azat edilen mahpuslar da orduya katılarak birçok serüvenlerden sonra Edirne Silistire ve başka birçok yerler alınmış. Buralarda oturanlar haraca bağlanmış, esir edilmiş ve birçoğu da Müslüman olmuştur.

İşte böyle çeşitli il almalarından sonra, bu erenler, beğendikleri birer yerde dergahlarını kurmuşlar, yerleşmişler, o bölge halkı üzerinde birer tinsel saltanat yürütmüşlerdir.

Bazı kaynaklarda Seyyid Ali Sultan'ın XVI. yüzyılda yaşadığı yazılıdır. Bektaşî cönklerinde ona ait diye yazılmış nefesler vardır.

*Bu nefeslerden: "Vücutun, şehrinin seyran iderken
Gördüm dört köşede dört can oturur"*

diye başlayan şiir S.N. Ergun, "Bektaşî şairleri ve nefesleri" adlı kitabına almıştır (C: I-2, s: 206). Aynı Kitap, Virani'ye ait örnekler bölümünde de (S. 225) Kızıl Deli Sultan için yazılmış bir övgü şiiri vardır. S.N. Ergun Kızıl Deli'yi Bulgaristan'da Kırcaali'de kendi adıyla ünlü dergahta yatar, diye yazıyor ki Kırcaali'de Dimetoka'nın kuzey batısına düşer.

Virani'nin şiirinde, Kızıl Deli Sultan'ın tahta kılıncı ile memeri ikiye böldüğü, Sinop'ta bir menber diktiği, Tanrı dağına kendine mesken etmiş olduğu kayıtları vardır. Bu şiir M. Halid Bayrı Beyin yayınladığı "Virâni Divanının"da (S. 80-81) da vardır.

Türk (İnönü) Ansiklopedisi (C: 2., S: 97), Ali-el-A'lâ maddesinde, Fazl-ullâh Hurîfî'nin en ileri gelen bu ardasından söz ederken şu bilgiyi veriyor (Hoca İshak, Ali-yyül-a'lâ Şeyh eb-ül-Hasan, Seyyid'in Anadolu'ya Hacı Bektaş Tekkesine gelip Bektaşilere Hurûfiliği öğrettiğini yazıyorsa da, bu bilgiyi nereden aldığını bil-dirmiyor.

Ali-el-A'lâ'nın, Bektaşilerce İkinci Pir sayılan ve 1516'da ölen Hızır Bali (Balım Sultan) nin babası Resûl Bali'nin şeyhi olan ve Dimetoka ile Kırcaali'de adına birer Tekke ve Türbe kurulmuş bulunana Seyyid Ali Sultan olması ihtimali kuvvetlidir).

Ansiklopedi'nin kaydettiği bu hususa başka bir yerde rastlamadım. Onun da bu ihtimali nereden aldığı belli değildir. Böyle bir ihtimale "Kuvvetli" demek herhalde ihtiyatlı bir davranış değildir.

Bulunmuş ve sonradan Dimetoka'da dergah açmış olan Seyyid Ali Sultan hakkında, Çelebiler konusunda da yazıldığı gibi, Çelebi (!) Cemaleddin Efendi. adeta bizzat kendisini mağlub etmek için yazmış olduğu "müdafaa"sında (S: 36) ortaya yepyeni bir uydurma atmıştır: Kızıl Deli Sultanın bir adı da Timurtaş imiş. Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık Anadan doğmuş bel evladı imiş. Bu saçma, uydurma söylentiler başka hiç bir yerde görülmez. Böyle dayanaksız, uydurmaları aklıbaşında bir insan ortaya atamaz.

Bu konuda, Tercüman Gazetesinde (Hacı Bektaş Veli) tefrika-sında (Tefr. No: 227) sayın Murad Sertoğlu şöyle bir bilgi veriyor: (Timurtaş'ında kim olduğu meçhuldür. Hacı Bektaş Veli'nin "Mücerret yani hiç evlenmemiş olduğu bir hakikattir. Bu durumda nasıl oğlu olabilir?)

Seyyid Ali Sultan Vilayetnamesi:

Bektaşî gülbankleri ve bazı tercümanlarında (Rum elinin göz-cüsü Seyyid Ali Sultan) diye adı saygı ile anılan bu zatın, yine Bektaşilerce Gazi Rüstem Baba Sultan diye anılan Seyyid Rüstem Gazi tarafından yazılmış olan bir Vilayetnamesi vardır. Bunun, 1957 martında Bursa'da Hakka yürüyen Ali Rıza Kâdimi (Öge) Baba erenlerin inci gibi pek güzel elyazısı ile kopye edilmiş bir nüshası da fakiir'in kitaplığında vardır.

Bu vilayetnameye göre: 804 göç yılında (1401 M.) Yıldırım Han Rumeli'n de birçok yerler aldı. Hükümdar, Rumeli'niele geçirmeyi çok istiyordu. Bir gece namaz kılıp bu husus için dua eder, kendisine bir uyku bastırır, düşünür Hz. Muhammed'i görür. O: "Dua kabul edildi. Horasan dolaylarından benim temiz soyumdan sana kırk er gelecektir. Rumeli'nin alınması o Tanrı velilerinin elindedir. Onlar üç gün sonra gelecekler. İçlerinde bilgin ve temiz huy-lu Rüstem adında biri vardır, ona uy, ona göstereceğin saygı banadır" der.

Öte yandan bu kırk er de Horasan ilinde kendi tekkelerinde ibâ-dette dem ve devran sürerlerken kendilerine Hz. Muhammed görü-nür ve: "Ey ciğer köşelerim, kırkınız gönlünüzü birleyüb bundan Rum ikliminde Hünkar Hacı Bektaş Veli'ye varın, sizleri kılınç ku-şatsın dahi ne günâ emir ider ise rızasın da olun. Tam himmet ve havalesiyle sizleri Yıldırım Han yanına yollasa, ona yardım edin. Rumeli'ni fethedin"der.

Dergah'ını yaptırmış, canlar uyarmıştı. Orada Hakka yürümüş ve bu dergahta sırlanmıştır. Dergah, Kızıl Deli ırmağı kenarında, güzel bir tepe üzerinde kurulmuştur. Bu ırmağın adı sonradan Sey-yid Ali Sultana lâkap olmuştur.

Kırklar toplanıp mekan aşarak bir demde Hünkar Hacı Bektaş Veli dergahına ayak basarlar. Hünkara baş koyup olayı dile getirir-ler. Hünkar bunlara hizmet gösterir, üç günde bu hizmetler tamam olup hepsini huzuruna alır. Önce Seyyid Ali Sultanı onlara Baş eder. Emir Sultanı Sancaktar. Seyyid Rüstem Gazi'yi Kadiasker, Abdüssamed fak'yı İmâm, Seyyid Zali'yi Saka, Seyyid Ahmed'i kıl-ınç kuşatup "Himmet-i tâm ve erkan-ı tamam ile" Yıldırım Hana yollar.

Bir sabah vakti bunlar Yıldırım Han'a varırlar. Han da bunları karşılar.

Cümlesi lokma yerler, konuşurlar, olanları birbirlerine söyler-ler. Bir divan kurulur. Seyyid Rüstem Gazi: "Padişah sol kola geç-sin. Bizler Süleyman Paşa ile sağ kola katılıb Boğaz Purgaz (Oza-man Bolayır'a Boğaz Purgazı derlerdi) tarafına yürüyelim"der.

Yola çıkılır, Yıldırım sol kolda Yedi kal'a. Sanca Paşa orta kolda üç kal'a alır. Seyyid Ali Sultan, sağ kolda yürüyüp Çardak (Çanakkale ilin-de) önüne konar. Gemiciler kendilerini karşıya geçirmez, kaçarlar.

Seyyid Ali Sultan Kûs urdurub Purgaz (Bolayır)a yürürler...Oraya yakın bir yerde birkaç aşık kılık değiştirip kal'aya yaklaşırlar. Oralardan üç kafir esir ederler, Seyyid Ali Sultan'a getirirler. Tutulup sonra kaçırılan üç kafir Seyyit Ali Sultan'a gelir ve İslam olurlar. Akrabaları için de kerem idüb bağışlamasını yalvarırlar. Seyyid Ali Sultan (Bul, ayır) der. Onlar da akrabalarını tutsaklar içinden bulup ayırırlar. Onlar da imana gelir. Fakat Seyyid Ali Sultanın sözü yüzünden oranın adı artık Bolayır olur..

KARACA AHMET SULTAN

Bütün Anadolu'da adı bilinen bir Bektaşî ulusudur. Bir çok yerlerde makaamı vardır. İstanbul'da Kadıköy-Üsküdar arasında geniş bir bölgeye adını vermiştir. Aydın'da da şehirin eski mezarlığı -ki şchrin doğusunda halen terkedilmiş ve içindeki kalıntılar eski mezarlığa taşınmıştır- içinde Karaca Ahmet Sultan'a orantılı bir yatır vardır. Bu yatır yerinde bırakılmıştır. Eski mezarlık arasına Belediye tarafından Düşkünler Evi, İşçi Sigortaları tarafından Blok İşçi Apartmanları yapılmıştır. Bu mezarlığa (Karaca Ahmet Mezarlığı) denir. O semtin adı da hala Karaca Ahmet'tir.

Manisa dolaylarında Kendisine orantılı üç ayrı makaam vardır: Akhisar'ın Karaköy'ünde, Eşme'nin Karaca Ahmet Köy'ünde. Manisa'da: Horoz Köyü yakınında. Eşme'nin Karaca Ahmet Sultan'ın annesi Sultan Ana'ya ait olduğu söylenen bir mezar da vardır.

Karaca Ahmet Sultan'ın da Alperenlerden olduğu, hakkındaki lejanlardan anlaşılıyor. Manisa ve Afyonkarahisarın fethinde adı geçer. XII-XIV. Yüzyıllarda yaşamakta olduğu biliniyor. Manisa'da halen yatır bölümü ayakta duran ve son yıllarda iyi bir restorasyon gören (Revak Sultan) Bektaşî Dergahına 1371 Yılında Saruhan oğullarının son hükümdarı İshak Çelebi'nin vakıf olarak bağışladığı topraklar için düzenlenen Vakıfnamede (Süleymân Horasani oğlu Karaca Ahmet) diye imzası vardır.

Bazı kaynaklarda XII. YY. sonlarında yaşadığı ve Selçukluların çöküşü ile yabancı kültür etkisinde kalma tehlikesi içindeki Türk insanını tehlikeden kurtarmak görevini üstenen ulu kişilerden biri olduğu kaydı vardır. O da, Selçuklu Devletinin çöküşünden faydalanmak isteyen Bi-

zans ve Kapadokya'lı Misyonerlerin zararlı çalışmalarını önleyen kişiler arasında idi.

O devirlerde Türk sözü "Kaba-saba insan" anlamına kullanılmış, Selçuklu devletinin başında olan Türk Hükümdarlar bile kendi güzelim Türkçe adlarını bir yana bırakıp Alaeddin Keykubad, İzzeddin Keykâvûs, Gıyaseddîn Keyhusrev gibi -sanki İran'lı imişlercesine-adlar almışlardı. Yine o sıralarda Konya'da bulunan Mevla'na Celaleddin Rûmî de ana dilini bir yana bırakıp Farsça yazıp söylemeği yeğlemiştir.

İşte Hacı Bektaş Veli ve ardaları bu büyük kişiler Türklüğün yüceliğini korumak, Türk dilini din yoluyla Arapça'nın ve Arap'ın, edebiyat yoluyla Farsçanın ve İran'ın etkisinden kurtarmak, Türk halkına Türklüklerinin, ululuğunu anlatmak için çabalamışlardır. Hacı Bektaş Veli'nin (Bir olalım, diri olalım) sözü ünlüdür.

Yine bazı kayıtlar, Karaca Ahmet Sutan'ın Horasan'da doğup eğitimini de orada tamamlayıp Anadolu'ya gelen Alperenler, Horasan Erenleri ve Abdâlân kişiler gibi bu kutsal göreve katıldığını anlatır.

1397 de düzenlenen bir başka vakfiyyede: (Gökçe Ağa denilen iki kıt'a arazinin cem'isinden gelen hasılat Eş-Şeyh ârif-i billâh Karaca Ahmet Tekkesinin misafirleriyle tekkenin sâkinlerine, orada yapılmış merkad ve türbesine gelenlere, merkadin hizmetçileriyle gelip gidenlere, halin iktizasına göre tamamıyla (ta'amiyye) sarfedilecek) deniliyor ki bu tarihte kendisinin hayatta olmadığı anlaşıyor.

Karaca Ahmet Sultan'ın yedi yerde yatır (makaamı) olduğu söylenir : Aydın, Manisa, İstanbul, Sivrihisar ve başka yerlerde..

Anadolu'ya gelişinde önce Manisa yöresinde yerleşip Saruhan Beğine yardımcı olmuş, onun ordusunda hem tabib hem akıncı ve Gözcü olarak görev yapmıştır. Sonradan Afyon taraflarının alınmasında da bulunmuştur.

O sıralarda Anadolu'ya yerleşmiş olan büyük Türk düşünürü Hacı Bektaş Veli ile buluşup onun yakınları olan Abdal Musa Sultan, Abdal Murad, Geyikli Baba, Barak Baba, Karadonlu Cân Baba, Seyyid Ali (Kızıl Deli) Sultan, Sarı Saltık Sultan, Kolu Açık Hacim Sultan, Taptuk İmre, Ahi Evran gibi bir çok erenlerle tanışmış, görüşmüş ve aralarında görev paylaşması yapılmıştır.

Hacı Bektaş Veli'nin kendisine: (Karaca'm..Sen oraların Türk topraklarına katılmasına çalışmakla görevlendirildin) dediği söylenir. O zamanlar Kocaeli bölgesinde çatışmalar olmaktadır. İznik ve İzmit ele geçirilmiş, Andronikos III. yaralı olarak Bizansa kaçabilmiş, ve Osmanlı'dan anlaşma konuşması istemişti. Bu saldırmazlık anlaşması, bu hükümdarın av köşkü olan ve çevresi ormanlarla kaplı bugünkü Erenköy-Göztepe dolaylarında idi. Sonradan burası Merdevenköy Bektaşî Dergahı olmuştur. Anlaşma sonucu, orasını çok beğenen ve gözcülük için yakınında bir de yüksekçe tepe bulunan bu av köşkü ve dolaylarının kendilerine bırakılmasını da anlaşmaya koymuşlardı. Gözcü Baba'nın mezarı sonradan Merdivenköy Dergahı mürşidi olan Mehmet Ali Hilmi Dedebaba'nın mezarı ile birlikte oradadır. Ve semtin adı günümüze yine (Göztepe) olarak gelmiştir.

Daha sonraları bugünkü Kadıköy-Üsküdar arası bölgeye yerleşmiş ve dergahını kurmuş, olan Karaca Ahmet artık buraya yerleşmiş ve bu yer son makaamı olarak tanınmıştır. Burası yıllarca sinir ve ruh hastalıkları tedavi merkezi olarak kullanılmıştır. Anadolu'da da Manisa, Sivrihisar, Akhisar, Afyon yöresinde Karaca Ahmet Sultana izâfe edilen bir çok makaamları vardır.

Karaca Ahmet Sultan Yatırı:

İstanbul'da Kadıköy'den Üsküdar'a, Kısıklı'ya giden yolun dönmecinde (Karaca Ahmet Durağı) adlı otobüs durağından biraz ileride bir yatır vardır. Yatırı, kendisini mâ'nâ aleminde gören Kanûni Sultan Süleyman Kadın Efendilerinden Gülfem Hatûn'un yaptırmış olduğu bilinmektedir.

Sonradan yapılan tamir kitabesi yatırın giriş kapısındadır, şöyle yazılıdır:

*Ravza-i feyz-i fî'ûh Karaca Ahmed'dir
Gel erenler oku bir Fâtîha kıl istimdâd
Eyledi zevcesi Fehmiye Hanım râhu için
Matbah-ı âmire memuru Ziyâbey bünyâd
1283 (1866 M.)*

Giriş kapısının solundaki Sebîl üzerinde de şu kitabe var:

*Emîn-i Matbah-ı âlî bu hayrı eyleyüb icrâ
Zebân-ı teşnegânu emnba'-ı zikr-i cemîl etti.
Sezâdır âb-ı cevherle yazılsa Asıma târîh
Bu mâ'-ı Zemzem'i gel iç Ziyâ bey selsebîl etti*
1283 (1866 M.)

(Tarih Ebced hesabiyle ve yalnız noktalı harflerle, doğrudur)

Sağda bir kapıdan girilir, dar ve uzunca bir geçitin sağ tarafında, 10 Kasım 1962 de Merhum Demek Başkanı Ahmet Özdemir tarafından yaptırılmış bir çeşme vardır. Bu geçidin tam karşısındaki kapıdan yatıra girilir. Bu bölüm geniş, bol ışıklı olup sade bir kubbe ile örtülüdür. Tam orta yerde, nadide yeşil pûşîdelerle örtülü görkemli bir sanduka bulunmaktadır. Çevresinde büyük bir zikir tesbihi vardır. Yerde çeşitli halılar, duvarlarda yazı levhaları ve tablolar, bir camlı teşhir vitrininde Karaca Ahmet Sultanın Devetü-yünden örülmüş hırkası, tesbihi, sancağı ve diğer eşyasından kalmış olanlar vardır.

Türbe giriş kapısının solundaki kapıdan içeri girildiğinde üç mezar görülür. Sağdaki mezar kitabesinde (Derviş Halil'in ciger köşesi merhûm ve mağfur Selîm Dede ruhiyçün el-Fâtîha Sene: 1156) (1743 M.) yazılıdır.

Ortadaki mezar kitabesi: (Merhum ve mağfur Tekke-nişin Şeyh Halil ruhu için Fâtîha sene: 1079) (1668 M.) yazılıdır.

Soldaki mezar ise: 1050 Hicrî (1640 M.) tarihlidir.

Bunların bulunduğu yerin az ilerisinde küçük bir odacık var ki burada Rûh hastalarının yatırıldığı, tedavi edildiği söylenir. Bu odanın karşısındaki dar geçitle arkadaki mezarlığa varılır. Buranın sol tarafına Karaca Ahmet Sultan Türbesi Koruma Demeği tarafından çeşitli ocaklar ve kazanlar konulmuştur.

Yıllarca bakımsız, onarım görmeden kalmış olan bu yatırı 1969 yılında Yirmi iki cân kardeşimiz bir araya gelip bir demek kurarak ihyâ ettiler. Demek bu yapıdaki bir salonda çalışmalarını sürdürmektedir. Burada konferanslar da verilir. Demeğin bir de kitaplığı vardır.

Büyük Türk düşünürü cengâveri ve Horasan erenlerinden Gözcü, Alp-Eren Karaca Ahmet Sultanı genç kuşaklara tanıtmak bu demerin amaçlarından biridir. Bu anıt-yatır'ın bu günkü hale gelmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerinin ve yardımsever İstanbul halkının da büyük payları olup kendilerine şükranlarımızı sunarız.

Bir tanıtım broşürünün bir yüzüne konmak için güzel, renkli fotoğrafların çekilmesini sağlamak Ali Sümer Baba erenlerin isteği ile bu broşürün arka yüzüne de Fakıyrleri Karaca Ahmet Sultan hakkında bir yazı yazmış idim.

Biz, yine gelelim Karaca Ahmet Sultan'a:

Bu zatın İranda İran Horasan Türk illerinde Şahlık eden bir ailenin oğlu olduğu ve sonradan Anadolu'ya yerleştiği, Hacı Bektaş Veli tarafından uyarılarak görevlendirildiği bir çok kaynaklarda yazar ve halk arasında söylenir (Aysel Okan, İstanbul Evliyalari, 1968, s: 74).

Karaca Ahmed'in kızkardeşinin adı da Kadıncık Ana'dır. Bir devlet büyüğünün gözlerindeki hastalığı iyi etmesi üzerine, atına binip dolaştığı sınırın içinde kalan yeri kendisine bağışlamışlar ve dergahını bu yerde kurmuş. Bu rivâyet İstanbul'da çok söylenir.

Kendi yatırının az ilerisinde onun Horasan'dan geldiği atının da mezarı vardır. Alt sütünlü bir kubbenin altındaki bu at mezarına daha ziyade yürüyemeyen, geç yürüyen küçük çocuk getirilir. Onları orada yürütürlerken ayakları arasına arpa serperler. Burasını ziyaretle çocukların daha çabuk yürümeğe başlayacaklarına inanırlar. Bu ziyareti bazıları üç Cuma günü sıra ile tekrarlar.

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin, Karaca Ahmet Sultan'a: (Bir yerde mekanın olsun, kırk yerde چراغın uyansın) buyurmuş olduğu da kuvvetli söylentilerdendir.

Karaca Ahmet Sultânın, özellikle, bunalım içinde olan, halkın sinir ve akıl hastası dediği sağlıkları bozuk kimseleri tedavi ettiği-ne bakılır ise zamanının bir Psychiatrist'i olduğu söylenilebilir.

Orta-Asya'dan gelmiş, askeri kuvvetlerin gözcülük görevinde bulunmuş, fetihlere katılmış Horasan erenlerindendir. Onun Anadolu'ya geldiği sıralarda bu yerler karışık durumda idi. Köseadağı savaşında Moğollara yenilen Selçuklu Türk Devleti yıkılmakta idi.

Anadolu onaltı kadar beyliğe ayrılmış idi. Bunlar birbirlerine girmiş iken Bizans da durumdan yararlanma kaygusunda idi.

Karaca Ahmed'in anasının adı (Sultan Ana)dır. Fakat Mürşit eş anneleri genellikle Sultan Ana, Ana Bacı Sultan diye çağırıldıklarından bu, onun anasının adı mıdır, yoksa unvan mıdır? Belli değildir.

Bu zat için, Manisalılar, "Manisa fethinde Türk ordusu ileri gelenlerinden biri oldu"derler. Afyonlu'lar da : "Şehrimizin fethi Karaca Ahmet Sultan'ın eseridir"derler.

(Şakaayık) kendisini Orhan Gazi dönemi büyükleri arasında sayar. Acem hükümdarlarından birinin oğlu olup cezbeye düşerek Anadolu'ya geldiğini kaydeder.

Tarihçi Ali de: "Ol tarihte Rum erenlerinin şöhretli kutbu Karaca Ahmet Sultan idi, çağında elli yedibin müridi onun emri altında idi"der.

Hacı Bektaş Velinin yanında dervişlik etmiş, ondan yararlanmıştır. Gözcülük görevini de ona Hacı Bektaş Veli vermiştir. Hacı Bektaş vilayetnamesine göre Rum erenleri Hacı Bektaş Hazretlerine gelip bi'at ettiğinde İmre adlı bir mürşit gelmemiştir. O da, Sarı İsmail ve Karaca Ahmed'i oraya yollayarak İmre'yi yanına çağırtmıştır. Sonrası bilinir: Hacı Bektaşın avucundaki yeşil beni görünce kendisine vaktiyle örtü altında nasib verenin o olduğunu anlayarak : (Taptuk Sultanım.) diye niyaza varır. Adı bundan sonra (Taptuk İmre) olur.

Karaca Ahmet Sultan'ın yetişme süresi dolunca Piri ona görev verip seçtiği yurt bölgesine yollamıştır. Bu arada Anadolu'da çeşitli yerler dolaşmış, akıncılara öncülük etmiş, kahramanlıklar göstermiştir. Karahisar dolaylarında hastaları tedaviye başlamıştır. Daha sonraları Anadolu'nun başka yerlerinde de tedavi için dergahlar kurulmuş, evradları ve dervişleri bu tedavi görevlerini sürdürmüşlerdir.

Böylece çeşitli yerlerde çeşitli hastalıkları iyi eden ve ocak denilen kuruluşlar meydana gelmiştir. Karaca Ahmed'in Ruh Hastalıkları hekimi olduğu konusunda şu ilahi halk arasında söylenir:

*Karaca Ahmet ulu Veli
Akıllanır gelen deli
Karşısında Hayrân Bâlî
Sultan Karaca Ahmet Sultan
Eşrefoğlu kâmil insan.*

Afyon Karaca Ahmet Köyünde tedâvî şöyle yapılıyor: Getirilen hasta bir tomruğa bağlanarak geceyi yatırda geçirir (veya makaam olan yerde). Sabahleyin erkenden iki kadın gelip hastanın çevresini temizlerler. Hasta oradan alınıp mürşidin evine götürülür. İlk gece iyi olmamışsa bir veya birkaç gün daha alikonur. Tekrar tomruğa vurularak gece yatırda bırakılır. Mürşitten başkasıyla görüştürülmez. Tuzsuz ekmek ve sebze aşı verilir. Düzelme görülürse önce ayakları çözülür. Mürşit bakımı altında yatır avlusunda dolaştırılır. Karaca Ahmet Sultan'ın oturduğu taşın döğülmesinden yapılan toz'un karıştırıldığı sudan içirilir (bu toz'a cevher derler). Soğuk su ile duş yaptırılır. Biraz düze!nce bağ-bahçe gezilerine götürülür. Sonradan buralarda hafif işler yaptırılarak (Hizmet) görürler. Tedavi kırk gün kadar sürer, daha fazla konuk edilemez. Kadın hastalara ailenin kadınları tarafından bakılır. Tedavi edilir, Hastalardan tedavi için asla ücret alınmaz.

Bu tedavilerden soğuk duşlar, doğa ile bağlama ve bunalımdan çıkarma, bir işle uğraştırma (Arbeittherapie) günümüz metotlarına da benziyor. Bu konuda Aziz Dostum Prof. Dr. Ragıp Üner'in de bir makalesi Hayat Tarih Dergisinde yayınlanmıştır: (Aralık 1974, s: 20).

Nezihe Araz Hanımefendinin (Anadolu Evliyaları) kitabında da (s: 417-442) Karaca Ahmet Sultan'ın Horasanlı bir Türk Şehzâdesi olduğu, Moğol yayılması sırasında yurdunu bırakıp göçenlerle birlikte Anadolu'ya geçtiği söylentisi kaydedilmektedir.

Hakkındaki bütün öykü, lejand ve söylentiler onu daima Hacı Bektaş Veli ile birlikte söyler. Karaca Ahmet Suluca Karahöyüğe gelmiş (bugünkü Hacıbektaş İlçesinin o zamanki adı), Hacı Bektaş Veli ile görüşmüş, kendisinde iyi hal, temiz durum gören Hazret-i Pir elini onun başı üzerine koyarak: (Karaca'm, Karaca'm. Bir yerde mekanın olsun, kırk yerde çerağın uyansın!...) buyurmuştur. Bu

nutuktaki anlam, onun bir yerde yerleşip oturması idi. O da söylen-tilere göre Karahisar'a veya Manisa'da yerleşti.

Cemal Bardekçi

Hasan Bâlî Gözcü Baba, Kaymak Dede, Göynük'te Yargeldi Sultan gibi kimselerle arkadaşlık etmiştir.

Karaca Ahmet Sultan'ın bir Alp-eren olduğu kadar iyi bir doktor olduğu da söylenir. Lejandlarda iyi ettiği hastalara ilişkin bilgiler vardır. Kendisinden sonra Eşref adındaki oğlu ile torunları da

Karaca Ahmet Köyünde bir tedavi ocağı kurmuşlar, bu geleneği yürütmüşlerdir. Nezihe Araz Hanımefendi bu geleneğin 25-30 yıl öncelerine kadar devam ettiğini kaydediyorlar ki fakiirleri de çocukluğumda Manisa'da idim ve bu konuda olaylar duyar ve görürdük, buna şahidim.

Karaca Ahmet Köyünün kuruluşu öyküsü de hoştur ve onun doktorluğu ile ilgilidir. Şöyle ki:

Horasan'dan göçüşünde beraber olup başkanlık ettiği toplum Karahisar'ın Tezkoyuk denilen yerine konmuş. Oranın Bey'i bunların kim olduklarını öğrensın ve davet etsın diye kâhyasını yollamış. Kâhya çadırların yanına varınca bakmış ki topluluğun başkanı olan Karaca Ahmet Sultan bir su kenarında söğüt ağacından elma devşiriyor. Kahya buna şaşırnmış kalmış. Bey'in buyruğunu söylemiş. O da "Eyvallah, geliriz" demiş. Giderken de "elimiz boş gitmek olmaz" diye bir mendil içine elma doldurmuş. Bey'in yanına varmış. Bey'in kızı hasta imiş. Gâh güler, gâh ağlar, kimi saçma söyler, kimi bağırmış. Kimseler iyi edememiş.

Kahya, gördüklerini Bey'e anlatınca, o, Karaca Ahmet Sultan'ın getirdiği elmaları, büyülüdür diye, almak istememiş. Fakat, Sultan'ın yanına girdiğinden beri kızının çok sakın bir hal aldığını farketmiş.

Sonunda işi anlayıp kendisine rica etmiş, o da kızı sıvazlayıp du'a edip üç gün orada kalmış. Kız tamamen düzelince bey, kendisine şöyle demiş: (Bütün hayvanlarını başıboş olarak topraklarıma salıver. Akşamadek nereye kadar giderlerse oralara kadar olan yerleri sana bağışladım. Onlar senin ve senin soyunun olsun). İşte Karaca Ahmet Köyü de böylece kurulmuş.

Karaca Ahmet Ocağında özellikle sinirli hastalara bakılırdı. İstanbul'da da pek meşhur olan Karaca Ahmet mezarlığı ve bunun yakınında evvelleri bulunan Miskınler Tekkesi denilen yerde Lep-ralıların (Cüzâm) tedâvî edilmekte olduğı bilinmektedir.

Aşıkpaşazade tarihinde (s: 200) Orhan Gazi zamanında yaşayan ulu kişiler arasında sayılan Karaca Ahmet Sultan için: "Mülûk-i Acemden bir zatın oğludur. Anadolu'ya gelip -Kocaelinde Geyve'ye mülhak-Akhisar kasabasının muzafatından bir mevki'de tavattunla orada irtihal etmiştir" deniliyor.

Kaamûs-ül-a'lâm'da Şemseddin Sâmî Bey bu zat hakkında kısa-

cık bilgi vermiştir : "Osmanlı Devletinin kuruluşu sırasında meydana çıkan emişlerdendir. İran beldelerinden birinin hükümdarın oğlu diye söylenti vardır. O, bir cezbeye kapılıp yurdunu bırakmış, Anadolu'ya gelmiştir. Akhisar yakınında bir yerde oturmuş. Orada Hakk'a yürümüş ve defnedilmiştir. Hacı Bektaş Veli muasırı olup kerametleri ve hikayeleri halk arasında yaygındır". (C: I., s: 786).

Vasfî Mahir Kocatürk'ün (Tekke Şi'iri Antolojisi) kitabında (s: 525) de bulunan Ahmet Tâlibî İrşâdî Baba (Vef.: 1883)'nın destanında bir beyit vardır.

*Karaca Ahmet Sultan Arslana süvâr
Elinde kamçısı yılan, yürüdü.*

Bektaşiliğe ilişkin kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan'dan Hacı Bektaş Veli Hazretlerinden feyzalmış olan bir kimse diye bahsedilir.

Kühn-ül-Ahbâr'da Müverrih Ali de bu zatın Rum erenlerinin namlı kutuplarından biri olup Sivrihisar'da oturan Seyyit Nureddin adında bir zat terbiyesi ile Seccâde-nişîn olduğunu kaydediyor.

Hacı Bektaş Vilayetnamesinde de Rum erenleri arasında adı geçer: (Konya'da Fakih Ahmet adında, Emircem Sultanın ulu halifesi bir zat vardı "Konyadaki Türbe kitabesinde vef. H. = 1288.", Elli yedi bin Rum erenleri ile Sakarya suyu kenarında toplanmışlardı. Karaca Ahmet bunların gözcüsü idi. Sivrihisar'da Seyyid Nuredin'in kızı Fatıma Bacı bunlara yemek pişiriyordu.)

Hazret-i Pir Hacı Bektaş Hazretlerinin Rum'a gelişini ilk defa bu Bacı sezmiş onunla gaipten selamlaşmış, Hacı Tuğrul (Beyazıt Bistâmî ardalarından) doğan şeklinde Hazret-i Pire karşı gitmiştir. Vilayetnâme'deki bu hikâye o devrin fikir akımlarını, Bayezid Bistâmî'den gelen klasik mistizm ile nasıl uğraştığını sembolik bir şekilde anlatır.

Bir yazmada Hacı Bektaş Veli'nin görüştüğü zevât adıyla bir listede Alaeddin Erdebîlî (Halveti ve Celveti namıyla ayrılan cehri tarikatlardan Celveti bölümü büyüklerinden), Karacalı Ahmet Sultan, Şeyh Ahî Evran Velî, ve İlâh... gibi isimler arasında adı geçiyor. Yalnız buradaki isim (Karacalı Ahmet) Sultan şeklindedir. Başka hiçbir yerde bu söylenişi görmedim.

Kaydetmek isterim ki, Hacı Bektaş Veli vilayet-namesinde, Akşehirde olan Seyyit Mahmûd Hayrânî'nin bir arslana binerek ve bir yılanı elinde kamçı gibi kullanarak arkasında üçyüz dervişi ile gelişini anlatan bir bölüm vardır. Bu geliş Hacı Bektaş'a haber verirler. O da: (O, canlıya binmiş gelir, biz de cansıza binelim, ona karşı varalım) diyerek bir kaya'ya seccadesini sererek (bazı kayıtlarda duvara biner), konduğu karşılamağa gider.

Bu hikayede arslana binip yılanı kamçı gibi kullanan ermişin Karaca Ahmet Sultan olduğu şeklinde de kayıtlar vardır ve oldukça yaygındır.

Az yukarda Afyon İli Karaca Ahmet Köyü söz konusu edildi. Burası İl merkezinden otuz kilometre uzaklıkta, İhsaniye İlçesinin bir köyüdür. Buradaki bir yatırı da halk arasında ünlü ve kutsal sayılır.

1968-1979 yılı içinde Ankara Üniv. Tıp Fakültesi psikiatri profesörü Rahmetli Rasim Adasal ve diğer profesörler ve Doçentlerden kurulu bir hey'et bu köydeki Karaca Ahmet yatırını ziyarete ve incelemeğe gelmiş, Ruh Hastalarına yapılan tedavi hakkında Prof. Rasim Adasal "Buradaki tedavide hakikat çekirdekleri vardır" demiş ve Karaca Ahmet Sultanı eski bir Ruh Hekimi saymıştır. Ve onun hakkında:

*Karaca Ahmet Ulu velî
Akıllanır gelen delî..*

denildiğini de söylemiştir. (Türk Folklor Araştırmaları, aylık dergi, 20 yıl, Özel sayısı, s: 16 1969).

OTMAN BABA:

Demir Baba Sultan, sonraki bölümlerde anlaşılabacağına göre, Akyazılı Sultan'ın postuna oturmuştur. Akyazılı Sultan da Otman Baba'dan sonra ondan hilafet alarak posta geçmiştir. Bu nedenle önce bu Otman Baba'dan söz etmek istiyorum.

Bu zat adına yazılmış bir vilayetname vardır. Bunu (Vilayetname-i Sahi, Vilayetname-i Sultan Baba) da derler. Otman Baba'nın

883 (1473 M.) yılında Hakk'a yürüdüğü söylenir. Vilayetname beşbuçuk yıl sonra Köğçek Abdül adlı bir yol evladı tarafından yazılmıştır. Baba ve evladlarının yedi terkli (dilimli) tac giydikleri hakkında da kayıt vardır (Terk, keçe başlıkların, taçların dilimleridir. İki parçalılarına Elifi "Elîfî Horasânî", Dört dilimlisine Edhemî, Oniki dilimlisine Hüseyinî Tâc derler.)

Vilayetname, Otman Baba'yı şöyle anlatır: (Yassı yağrınlı, ela gözlü idi. Kızıl benizi vardı. Mücessem heybetli, nazırı ibretli, zahiri kuvvetli, batını nihâyetsizdi. **Oğuz dilin söylerdi**, gayri dil konuşanı hoş görmez: -Bre Yörükoğlu! kendi öz dilin bırakıp, gayri dil kullanmak ayıbı neden? diye azarlardı. Oğuz dilin öğer, "nasıl ki Horasân erleri cümle alemin baş tacı ise, Oğuzlar dili de cümle dillerin atasıdır. Bizim desteğimiz Oğuz dili konuşandır. Yad illerde yitmemek için, tek dayancımız Oğuz dilidir", derdi.)

Onun, dil üzerinde bu derece hassas oluşu çok ilginçdir.

Vilayetname şöyle devam ediyor: (kendisine Hüsâm Şah da denirdi (Hüsâm: Arapçada Keskin kılıç anlamındadır.) Şüca Baba çağdaşıdır. Ol dahi Oğuz dili kullanırdı. Edirne Hakimi, kendisini devrin padişahı Fatih Sultan Mehmed'e şekvâ etti. Padişah, Baba ile konuştu. Ne konuştu? Bilinmez. Yalnızca dedi ki: "-Bu yiğit, Oğuz ilinin biroğludur, cümle zafer ona müyesser ola." (Cemal Kutay, Tarih konuşuyor, aylık dergi, c.2, sayı: 12.s: 991).

Bu konuda Cemal Kutay, aynı derginin 13. sayısında (C: 3. Şubat 1965, s: 1048) şunları yazıyor:

(Baba Otman'ın ölümü, vilayetname'de, Anadolu'daki halk hareketlerinin Türk milliyetçiliğini yabancı baskılardan ve te'sirlerden korumak yolunda nasıl çırpınıldığını ve Horasan erlerinin hangi tarıkat kolunda olursa olsun, aşırı Araplık, Acemlik, İsrailiyyet ve Hristiyanlık döküntüleriyle, Türklük töre ve yasalarına karşı davranışları tehlikesiz hale getirmek için elbirliği ile savaştıklarını anlatan gerçeklerle doludur: Otman Baba hastalanıyor, Son günlerini yaşamaktadır. Bir Can'a soruyor: -Ol ulu dağlar hala görünür mü? (anlaşılan kendisi artık görememektedir). "-Görünür Babacığım" cevabını alınca, bütün kişilerini topluyor. Oğuz diliyle kükrüyor: "-Esen kalın ey yüce dağlar Esen kalın yüce dağlardan inen coşkun sular, Esen kal ey dağlar ve sular gibi dört iklimin Oğuz oğulları!."

Vilayetnamesini dinleyelim: "-Akpınar'ın gün batısından yana Hızırilyas adıyla bir tepe vardı. Kible tarafında da iki tepe olup, ulu'suna Tanrı Tepe, küçüğüne Evliya Tepe denilirdi. Hızırilyas tepesine çekilip şöyle öğüt verdi: -Ben Uludere'de ziyaret olunurum. Sizin bunda değirmenleriniz vardır. Şu koz ağaçlarını kesip bağçe yapmak gerektir. **Buralarda çoğalın, Allah yolundan ayrılmayın, geldiğiniz yüce diyarları, kişiliğinizi dilinizi, özünüzü unutmayın. Tanrı'nın yaptığını kimse yapamaz."**

Sonra ellerini açıp dua etti ve gür sesiyle bağırdı: "Din açılmak için, dil kitab okumak için...Asıl kitab insanların hayatıdır. İyi ve yüce şeyler söyleşin, Tanrı kitabı okuyun". Son öğütleri şuydu: "Tanrının izni, yetmişiki buçuk milleti birbirinden ayırmayanlar üstüne olsun!".

Otman Baba velayetnamelerinden bir nüsha, dergahlar kapatılmadan önce Pir Evindeki (Hacı Bektaş İlçesindeki halen Müze olan Bektaşiliğin merkez Dergahı) kitaplar arasında idi. Vefatından beşbuçuk yıl sonra, 888 H. (1484 M.) yılında dervişlerinden Küçük Abdal (veya: Küççük, küçücek, Köğçek Abdal) tarafından kaleme alınmıştır. Bu dervişin asıl adı bilinmemektedir. Vilayetnamenin her bölümünün sonuna bir manzum parça yazılmıştır. Dergahtaki nüsha 1173 (1758 M.) yılında kopye edilmiş olup ikiyüz altmış sayfadır. Sayfalar yirmişer satırdır.

Bektaşiler bu zata sempati duyarlar, severler. Fakiirde kendi el yazısı ile bir defteri bulunan, 1319 Rumi yıllarında sağ olan ve defterine adını (hadim-i Fukarâ . müntesib-i âl-i abâ Emekli Tevfik Otman Baba) olarak yazmış olan bir Bektaşî Babasının kendisine mahlas "takma ad" olarak Otman'ı almış olduğunu görüyoruz. Bu defterin Birinci sayfasında bu zatın, Kızıl Deli Sultan dergahında Post-nişin Ali Baba'dan nasibli olduğu kaydı vardır. keza, bugün bile, Bektaşiliğe girenler içinde adı Osman olanların, Otman olarak değiştirildiği görülür).

Hasan Fehmi Bey, Pir Evindeki Otman Baba vilayetnamesini görüp bir makaale yazmıştır. Bu yazmaya göre, Otman Baba'nın Bektaşilerden farklı görüldüğünü kaydediyor (Türk Yurdu, Mart 1927, sayı: 27, s: 239).

Otman Baba, Bektaşidir. Hacıbektaş'daki Pir Evinde hizmet etmiştir. Orada Aşevinde Aşçı Baba ile keramet yarışı yaparlarken

aralarında bir gürültü çıkmış diye bir söylenti varsa da, bu aşamaya gelmiş kimselerin kavga etmelerine akıl ermez ve bu söylentiye doğrudur denilemez.

Otman Baba'nın tacının yedi terkli olmasını da bu kavgaya bağlayanlar var. Güya Aşçı Baba, Otman Baba'nın tacını yakalayınca oniki terkden beşi onun elinde kalmış, o da geriye yedi terk kaldı diye yedi terkli tac giymiş (Aslında gerek tacın yedi dilimli olması gerek yatır ve tekke yapılarında yedi köşeli plan uygulanması Yedinci İmam olan ve Hacı Bektaş Veli'nin evladından olduğu söylenen imam Musa Kazım ile ilgilidir.)

Bu yazısında Hasan Fehmi Bey: (Vilayetname "yani Otman babaninki", mevcut Hacı Bektaş vilayetnamelerinden, te'lif itibariyle, daha ziyade kıdemlidir) diyor ki fakıyr bunu anlamadım. Fakıryelerinde bulunan güzel bir talik yazıyla ve sonunda 24 Mart 1304,28 Şevvâl 1305 (1887 M.) tarihinde Derviş Abd-ün-Nebi ez kazâ-yı Berât) cümlesiyle yazanını adı ve kopya ediliş tarihi gösterilmiş olan bir Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli vardır. Bunun 380/381. Sayfasında:

*Türbesinin üstünü kurşunlayan
Şah-ı Sultan Bayeziddir bî-gümân.
Ömr-ü baht'ın eylesün Allah ziyad
Tâ kıyâmet devletiyle bâkii bâd
Hakk'a minnet âhir oldu bu kitâb
Var ümîdim âkîbet olâ sevâb
Resûlun hicreti altıyüz kırk dörtte
İrşmişdi meşâmun isbu dertte
Yazub nakleyledik bu yâdigârı
Cihanda kala bizden sonra bârî
Okuyanlar hayrile yâd eylesün
Hakk anî korkudan âzâd eylesün
Hâleb şehrinde Baba Bayram
Ravzasında bu kitâb oldu temâm*

kaydı vardır. Fakiirdeki diğer yazma vilayetnamelerde bu tarih yedi yüz kırk dört olarak yazılıdır. Otman Baba Vilayetnamesi ise 882

H. de yazıldığına yöre Hacı Bektaş Vilayetnamesi ondan daha eskidir. Otman Baba Hz. Pir'den hemen hemen yüzelli-ikiyüz yıl sonra yaşamıştır. 882 H. (1477 M.) de Hakk'a yürüdüğü söylenir. Vilayetnamesindeki kolay beğenmeyen, önemli ve rümûzlu sözler söyleyen bir zattır. Kendisini halka şah ve ser-efraz olarak gösteren ve söyleyen sırr-ı Yezdân olduğunu bildiren, "Server-i âlem'im, maksûd-u Adem'im, Muhammed-İsâ-Mûsa benim" diyen bir tiptir.

Muhtar Yahya Dağlı şöyle diyor: (Mezarı Edirne Hasanköy ılıcaları yanındadır. Üzerine Malkoç oğulları tarafından kubbeli bir bina yaratılmıştır. İkinci Bayezid de kurşunla örtülü bir Astâne yapmıştır. Evvelce Edirne Halkı her yıl yüzlerce arabalarla gelip ılıcalarda eğlenir, sonra Otman Baba Astâne'sine de giderlermiş. Orada üç gün üç gece eğlenirlermiş).

Yine Muhtar Yahya Dağlı (Bektaşî Toman)nda: (Pirevi'nde bir yere çizme ile girmek isteyen Otman Babaya dervişler engel olmuşlar kavga çıkmış. Vak'a aşevinde olmuş. Otman Baba ayaklarını yere öyle dayamış ki çizmelerinizi taşlarda kalmış. Son zamanlara kadar bu izler mevcûd imiş) diye veriyor (s: 33).

Otman Baba'nın asıl adının Hüsam olduğunu söylemiştim. Buna bir de Şâh ekliyerek Hüsam Şah ederler. Cömertliğinden dolayı da bu adın sonuna bir Gani adı eklenmiştir : (Hüsam Şah Gani).

Otman Baba Hakk'a yürüyünce, yerine Akyazılı İbrahim Sultan'ın geçtiğini, Yemini bir şi'irinde kaydediyor. Otman Baba dergah ve yatırı halen Bulgaristan sınırı içinde Hasköy'de, mamur bir haldedir. Buraya 1827 den sonra post nişin atanmamıştır.

Otman Babaya sadece Gani Baba diyenler varmış.

901 H. (1495 M.) de de Akyazılı İbrahim Sultan'ın kutub olarak zuhur ettiğini yine bu şi'irinden öğreniyoruz:

*Sekiz yüz seksen sekiz olunca hicret
Dem-i fânîden o şâh etti rîhlet
Hüsâm Şâh idi ismiyle o sultan
Gani Baba der idi ba'z insan
Nişân-ü kisveti seb-ül-mesânî
Yerine kutb oldu İbrâhîm Sâni*

*Resulün hicretinden anla âhir
Dokuzyüz bir içinde oldu zâhir
Ki şimdi âleme ol cândır kutub
Adı Akyazılı sultân'dır kutb*

(Bu parçanın, Fakırydeki yazma Faziletname, s: 129 da bulunan az değişik şekli, sonraki sayfalarda Akyazılı konusunda yazılacaktır.)

Fakıry'in kitablığında bulunan yazma "Demir Baba Sultan Vi-
layetnamesi"nde Otman Baba hakkında şöyle bir zincir vardır : (El
Hüsameddin bin İbrahim bin İmam Musa Kazım bin İmam Ca'fer
Sadık bin İmam Muhammed Bakır bin İmam Zeyn-el-Abidin bin
İmam Hüseyin bin İmam Ali, Otman Baba ismi Hüsam'dır. Atası is-
mi Seyyid Alidir) (s: 53).

880 H. (1475 M.) de Muhiddin adlı bir Bektaşî şairinin yazdığı
(Hızırname) adlı manzum yazısında Hünkar Hacı Bektaş Veli'den,
Sarı Saltık Yunus İmre, Ahmed Bedevî, Mevlana, Sultan Veled,
Mahmud Hayranı, Karaca Ahişed, Fatma Bacı gibi adlardan söz
edilmektedir. Bu Hızırname adlı manzumeden, "İlk Mutasavvıf-
lar" adlı yapıtında F. Köprülü bahsediyor. Tek nüshası özel kitapla-
rında imiş (Dergahlar ve kitablıklardan alınıp da geri verilmeyenler
gibi). Bu zatın (Yani Muhiddin'in), 882' H. de Hakk'a yürüyen Ot-
man Baba'ya bağlı olduğu, şiirlerinden anlaşılıyor:

*Şahım da rehberim oldu
Ganı Otman pirim oldu
Hemân kiblem nûrum oldu
Anın eteğin tuttum ben.*

(Bektaşî Şairleri, S, Nüzhet, 1910, s: 273)

*Bize ser-leşker olmağa
Mürşittir rehber olmağa
Alem ademe çıkağa
Er verüb leşker çekmeğe*

*Şâh-ı kerem Alî gerek
Adem Akyazılı gerek.
Ulu ateşler sunmağa
Gene sultan Bali gerek.*

(s: 275 den)

*Bir Hacı Bektaş vâri idi
Münkirler görmez kör idi
Ali misillû er idi
Yürüttü cansız duvarı.*

(Aynı eser, s: 275)

Otman Baba Vilayetnamesinde, Hacı Bektaş mensublarıyla arasında anlaşmazlık olduğu kaydı varsa da onun dedi-kodu olduğunu kaydeden Muhiddin'in gerek Bektaş Veli'den ve gerek Sultan Bali'den = Balım Sultandan saygı ile söz etmesi yâ böyle bir anlaşmazlığın olmadığını veya, olsa da önemsizliğini ve Otman Baba yol evladlarının bile bu zevce saygı göstermesine engel olmayacak derecede olduğunu gösterir. Anlaşılan şu ki: Otman Baba'nın, ayağında çizme ile girmek istediği bir yere ki bazı kayılarda burası aşevidir. onları çıkarıp girmesi söylenmiş. Anlaşmazlık denen bu...Bu kabil olaylar basit, üzerinde durulmaz niteliktedir. Bunun bir anlaşmazlık konusu olduğunu söylemek te dayanaksız bir orantıdır.

Bir de Emirçin Otman Baba adında bir zat olup bunun daha eskiden yaşamış bir başka Otman Baba olduğu düşünülebilir:

Şeyhi Ahmed Yesevi tarafından Rum diyarına gönderilen bu kişinin ünlü öyküleri var. Ana-babası bu çocuğu Yesevi Dergahına adamış; çocuk kışın şeyhine taze üzüm getirir, keramet göstermiş. Çin'den gelen tüccarlar, oradaki bir ejderin öldürülmesini rica etmişler. Ahmed Yesevi bu küçük Otman'ın beline bir tahta kılıç kuşatarak Çin'e yollamış. O da ejderi öldürmüş. Bu yüzden **Emirçin** takma adı verilmiş. Sonradan Rum diyarına yollanmış. 600 H. (1203 M.) tarihlerinde Ruma "yani Anadoluya gelip Bozok Sancağı dolaylarında Otman Baba Tekkesi adıyla bir Tekke kurmuştur.

AKYAZILI SULTÂN:

Bektaşiler arasında yaygın bir söylentiye göre, Akyazılı Sultan Hacı Bektaş Veli ardalarındandır. XVI. Yüzyılda yaşamıştır. Asıl adı İbrahim'dir. Otman Baba'nın yol evladıdır. Onun Hakk'a yürümesi ile (882-883 H.) (1477-1478) yerine geçmiş, 901 H. (1495) de bir kutub olarak ünü çevreye yayılmıştır. Karadeniz kıyılarında, eski Romanya, şimdiki Bulgaristan topraklarında Varna'nın biraz kuzeyinde Balçık yakınında yatmakta olduğunu söylerler. Rusçuk'lu Zarîfî dîvânında ki şu beyitler de bunu gösteriyor:

*Gamla gidip dili şâzlı
Erenler içinde nâzlı
Balçık'daki Akyazılı
Maksûduma irgör beni.*

Evliya Çelebi, bu zatı da Ahmed Yesevî ardalarından sayar. Hacı Bektaş ile birlikte Anadolu'ya geldiğini, Murâd II. zamanına kadar yaşadığını, Hatta Gazi Mihal oğullarından Arslan Bey'in Akyazılı Sultân'ı sırtında taşıdığını ve Arslan Bey'in sırtına vurduğu semerin Akyazılı Sultan yatırında bulunduğunu kaydetmektedir (C: 349 Seyahatname).

Fakıyr'da bir kopyesi bulunan **Demir Baba Vilayetnamesi**'nde ise: Hacı, adlı dervişinin onu sırtında taşıdığı, Demir Babanın bu Hacı'nın oğlu olup sonradan Akyazılı Sultan'ın Postuna geçtiği anlatılmaktadır. Hacı, adı geçen Arslan Beyin lakabı olabilir.

Türk (İnönü) Ansiklopedisinde de (Akyazılı Sultan maddesi) (s: 395) bu konuda bilgi vardır, Bu bölümü oradan alıyorum:

(Akyazılı, Hıristıyanlarca da "Aya Atanaş" adı ile ziyaret edilmektedir. Hasluck, Türbe üzerindeki yarın ay yerine bir Bulgar Papaz tarafından Haç takıldığını haber vermektedir. Bektaşiler, Akyazılı'yı "Dem" dedikleri Rakı'yı îcâdeden, yahud nasîb alacak kişinin ahlakını anlamak için "Muhabbet" dedikleri sazlı sohbet meclislerine, bir mihenk olmak üzre, rakı'yı sokañ kimse olarak kabul ederler.)

Kocaeli'ne bağılı bir Akyazı İlçesi var. Akyazılı Sultanın buralı

olması da düşünülebilir. Akyazı, bu gün, Sakarya (Adapazarı)'nın bir ilçesi olup yetmiş kadar köyü vardır. Hammer Tarihinde Akyazı hakkında bilgi vardır (C: I. s: 317).

Cihânnümâ da "Akyazı, İzmid ve Sapanca'dan Bolu'ya giden yol üzerindedir" diye oradan bahseder.

Akyazılı Sultanın, Hüsâm Şâh ve Gani Baba diye anılan Otman Baba ardası olduğu ve onun Hakk'a yürümesinden Onsekiz yıl sonra (1495) Otman Baba müridleri tarafından Kutup olarak tanındığı, adının da İbrahim Sani olduğu Yemini'nin Fazilet-name'sinde kayıtlıdır. Ansiklopedi de bu hususu yazmıştır. Biraz aşağıya bu konulara dönülecektir.

Otman Baba'nın yerine geçen Akyazılı Sultan hakkında Yemini'nin "Fazilet-name" adlı ünlü yapıtında da bilgi vardır. Yemini de İbrahim Sani adındaki bu Akyazılı Sultan'ın dervişidir. Fazilet-name'sinde, kutub hakkında bilgi verdikten sonra (Der beyan-ı Kutup-u zeman sene 870) başlığı altında şu beytleri yazıyor:

*Sekizyüz seksen üç olunca hicret
Fenâ dünyâdan ol Şâh itti rihlet
Hüsâm Şâh îdî ismiyle o sultân
Ganî Baba der îdî ba'zı insân
Nişândır kisveti Seb-al-mesânî
Anın yerine kutboldu çü Sâni
Resûlün hicretinden anla âhir
Dokuzyüz birincide oldu zâhir
Ki şimdi âleme ol kutb gelübdür
Adı Akyazılı Sultân olupdur.*

(Fakırydeki.Yazma.Faziletname, s: 129)

Görülüyor ki Yemini (XVI.yy. başları) onu zamanın kutbu olarak yazıyor. Evliyâ Çelebi ise onu Ahmed Yesevî yolu mensûbu olup Hacı Bektaş Veli ardalarından sayar. Yüzyıldan fazla yaşayıp Sultan Murad II. (1421-1451) zamanına ulaştığını, sonra Hakk'a yürüdüğünü söyler.

Seyahat-name'nın üçüncü cildinde Akyazılı Sultan Yatırı hakkında bilgi verirken Evliya, şöyle der:

Belh ve Horasan'da büyük atalarımızdan Türki Türkmen Hacı Ahmed Yesevi halifelerindendir. Bu Akyazılı, Bursa'ya Hacı Bektaş Veli ile gelüb fetihden sonra izinle Rum diyarında post sahibi oldu.

Akyazılı Sultan'ın da, Osmanlı (Otmanlı) Devletinin kuruluşundan fetihlere katılan erenlerden ve Gazilerden olduğu kuşkusuzca söylenebilir. Evliya Çelebi, Akyazılı'ya ilişkin iki lejand veriyor, biri şöyle:

(Pravadi'de Müslüman olan Dobruca Kralından izin alıp Batova vadisinde bir yerde bir gün kebab pişirip yedikten sonra kebab şişi olan değneği yere batırmış. Tanrı buyruğu ile, bundan bir kestane ağacı büyüüp hemen meyve de vermiş. Akyazılı Sultan buyurmuş ki "Bu ağacın meyvesi kendi yurdumuzun koruğudur. Bunun gölgesi mekanımızdır".

Böylece tam kırk yol o koca ağacın gölgesinde ibadetle meşgul olmuş. O ağaç hala orada durur. Kimin atına sancı veya kızıl kurd düşse o at kestanesinden ata yedirse birebirdir. Şifa bulur. Halen Akyazılı Aziz Hazretleri bu büyük ağacın gölgesinde bir yuvarlak yüksek mavi kurşunla örtülü kubbe içinde gömülüdür.

Nurlu sandukasının dört tarafında güzel yazılı kelimeler izzetlerle gülsuyu kabı, şamdan, buhurdan, Horasankari çırağanlar çoktur. İnsan içeri girince bir titreme olur. Misk ve anber kokusundan ziyaretçinin dımâğı kokulanır.

Türbedarı da gelip geçenlere gülsuyu buhur yakar. Dört tarafında ki pencerelerin etrafı İrem bağçesi gibi gül ve nesrin, sümbül ve yasemin'le örtülü bağlardır ki; gülistan içinde yerleşen binlerce bülbüllerin nağmeleri ve ötüşlerini işiten ziyaretçilere taze hayat verir.

Fakıyr bu astaneye varınca sıtmadır diye biraz rahatsızdım. Hatıra gelen bir beyti baş tarafındaki duvara Celi yazı ile yazmağa cesaret idüb o anda sanduka-i şerifenin yeşil sof örtüsünün altına girerek "Dahîlek Yâ Aziz!." (Sana sağındım yâ Aziz) dedim. Allah bilir bu aciz vücudumu tere batmış buldum. Amma güya yeniden hayat bulup vücudum kuvvet buldu. Allah Rız olsun. O sıtmadan kurtuldum aziz ruhu için bir hatm-i şerif okumağa başladım Allah rahmet eyleye!).

Akyazılı Sultan'ın hastalara şifa verdiği hakkında oralarda yaşayanlardan Evliya'ya bir çok olaylar anlatıldığını da yazar.

Anlattığı ikinci öykü de şöyle: (Aziz Hazretleri Orhan Gazi asrından İkinci Murad-ki ek-ül-fethn pederi Koca Murad Han'dır. İki kerre padişah olmuştur- zamanını kadar hayatta kalup kendisine inananlardandı.Ve Gazi Mihal oğullarından Aslan Bey daima Aziz'in hizmetinde idi.

Nice yıl böyle keşif ve kerametlerden sonra Akyazılı Sultan Murad II. Han asrında vefat idüb mezkur Arslan Bey Aziz'i Kestane ağacının altına defn iderek üzerine bir nurlu kubbe, karşısına bir Astane inşa ettirmiş ki dünya yüzünde emsalsizdir.)

Bir zamanlar Romanya'da aid topraklar olan bu yer sonradan Bulgar'lara geçti Batova'daki Akyazılı İbrahim baba Dergah ve yatırı oldukça iyi durumda idi. 1826 dan bu yana oraya da post-nişin yollanmamıştır.

Burada bir noktaya dokunmak istiyorum:

Evliya Çelebi: (Akyazılı Sultan'ı Gazi Mihal oğullarından Arslan Bey sırtında taşırdı, daima onun hizmetinde idi) diye kaydediyor. Demir Baba Sultan Vilayetnamesinde ise: "Akyazılı Sultan'ı Hacı adında ki bir derviş sırtında taşır" diye yazar. Ve Demir Baba Sultan da bu Hacı'nın oğludur.

Acaba bu Hacı Derviş, Gazi Mihal oğlu Arsan Bey midir? sonradan Hacı lakabını almış olabilir. Akyazılı Sultanı sırtında taşıyan, tek derviş var. Eğer Derviş Hacı, Arslan Beyi ise Demir Baba Sultan'ın Gazi Mihal oğullarından olduğu düşünülebilir.

Akyazılı Sultan Dergahı ve Yatırı:

Akyazılı Sultan Yatırı ve Dergahı hakkında M. Kamil Dürüst'ün de bir yazısı Akbank yayını olan (Türkiyemiz) dergisinde çıkmıştır: (Bulgaristan'da Akyazılı sultan Tekkesi. Türkiyemiz, Dergi, sayı: 26., Ekim 1978, s: 6-10.)

Bu güzel yazıda, giriş yolundaki sekiz sütunlu şadırvan, dergahın giriş kapısı cephesi, Akyazılı sultan yatırı, giriş kapısının yakınından bir görünüşü ile aşevi'nin görkemli ocak ve bacasını gösteren güzel fotoğraflar vardır.

Yatır, kuzeye çıkan asfalt yoldan, Varna'ya arabayla yarım sa-

at'lik bir yerdedir. Balçık'a gelmeden sola sapan bir yolda 3,4 kilometre kadar gidince sağdaki bir sed üzerinde dergah ve yatır'ın kalıntıları görülür. Giriş yolunda düzgün krem renkli taşlarla sekiz sütunlu ve üzeri açık, yaklaşık beş metreden daha yüksekçe bir yapı var. Eski bir şadırvan veya kameriyye olabilir.

Yol üzerinde düzgün bir duvar ve bunun ortasında bir çeşme var. Her halde eskiden de burada bir çeşme olduğu düşünülebilir. sed üstündeki meydanlığa çıkan basamaklardan eski ve yeni ağaçlı bu bölüme varılır. Sekiz sütunlu yapıyı geçince yolda yüz metre kadar ilerde dergah bölümüne varılır.

Burası oldukça harabdir. Fakat yine de görkemli, etkili bir havası var. Çatısı kalmamış. Meydan evine girişte kara bir bölüm vardır ki rehberin talibe eşik öptürerek niyaz ettirmesi ve meydan odasına canların girişini düzene koyması için gerekli bir yerdir. Giriş yüzündeki kapının iki yanlarında birer pencere sağ ve sol yanların duvarlarında da ikişer pencere vardır. Bu pencereler arasında birer dolab girintisi var.

Dergahın düzgün kare şekilleri veren kalın demir parmaklıklı, bir giriş kapısı var. Kapı yukarıdaki dikdörtgen şeklindeki kitabeniyeri oyuk olarak duruyor. Kitabesi alınmış veya kırılmış, kaybolmuş olabilir.

Meydan evi bölümü yedi köşelidir (Yedinci İmam Musa Kazım'dır ve Hacı Bektaş Veli'nin soy zinciri bu İmam'a dayandığı için Dergah ve yatır gibi yapılar yedi veya bunun oğlu sekizinci İmam Ali Rıza'yı temsilen sekiz köşeli yapıydı. Ali Rıza'ya Şâh-ı Horasân denirdi. Horasan'da Veliahd olmuş, sonra zehirlenerek şehid edilmiş İran'da Meşhed denen şehirde çok güzel bir yatırı vardır). Dört pencereli olup bunlardan gelen ışıkla aydınlanır. Meydan odasının içi yirmi metre kare kadardır.

Dergahın giriş kapısının karşısında geniş bir ocak ve üzerinde kubbe şeklinde bir davlumbaz bölümü ile bir minare bedeni şekil ve yüksekliğinde büyük bir bacası vardır. Ocağın iki yanında birer dolap yeri vardır ki aşevi araç gereçlerini koymak için kullanıldığı anlaşılar.

Yatır bölümü: de dıştan görkemli bir sadelik gösterir güzel bir taş işçiliği var. Kubbesinin üstü kurşunla örtülüdür. Kare şeklinde bir ufak giriş bölümü var. İç yatır kapısı ise daha güzel süslemeli-

dir. Yatır alanı dokuz metre çapındadır. Sandukanın temel bölümü 4.50x 2.00 metredir.

İçerisi boşaltılmış hiç eşyası yoktur. Kubbeye yakın birer ufak pencereden ışık almaktadır.

Bazı yabancı tarihçi, gezgin ve yazarlar bu dergah hakkında bilgi vermişlerdir. 1846 da Varna yöresini dolaşan Fransız xavier Hommaire de hell Dergâh ve çevresini incelemiş, 1828 de buralardan geçen Rus ordularının çevreyi ateşe vermelerini acı bir dille eleştirmiştir. Dergahın, bu geçici işgal sırasında yandığı da söylenmektedir.

Osmanlı (Otmanlı)lar buralardan çekilince, başka Türk aziz yatırırlarında olduğu gibi, Akyazılı Sultan'ın Aziz Athénésius olduğu ileri sürülerek Rum elinin Hiristiyanlaştırılmak çabalarına girişilmiştir.

F.W. Hasluck da bu gereksiz, yalan iddiaları delilleri ili kesin olarak reddetmiştir.

Otmanlılar çekilince Romanya devleti sınırları içinde kalan dergah yaş (Jassy) Üniversitesi profesörü O. Tafrali tarafından 1920 de incelenmiş ve resimlerle yayınlanmıştı. Bu zat şöyle yazmıştır.

"Düzgün kesme taşlarla yapılmış olan yapıda temiz bir işçilik görülmekte imar ve ustaları takdir edilmektedir. Kanaatimizce bu eser Romanya'da bulunan müslüman yapılarının en önemlisidir."

1945 de (İkinci dünya savaşı sonunda) Dobruça eyaleti Rumenlerden Bulgarlara geçmiştir. 1965 te de bulgar ilimleri Akademisi tarafından yayınlanan (bulgar mimarlığı tarihi) (Kratka İstoria Bulgarska Arkitektyr a adlı kitabta dergahın vaziyeti krokisi ile yatırımın fotoğrafı da yer almıştır.

Profesör Semâvî Eyice de Akyazılı Sultan tekkesi hakkında geniş bilgi veren bir yazısını 1967 de Türk Tarih Kurumu'nun XXXI. Belleten'inde yayınlamıştı.

Kitablığında bulunan "Demir Baba Sultan Vilayetname-si"ndeki bilgi, Akyazılı Sultan'ın Rumeli bölgesinde çok büyük saygı gördüğünü ve geniş bir alanda gönül yükselişi sağladığını belirtiyor.

Bu zatın "Akyazılı" diye adlandırılması, Sakarya ilinin Akyazı İlçesinden olduğunu düşündürüyor. Burası 1944 yılında Bucak

iken ilçe merkezi olmuştur. kasabanın kuzey batı yamacında kurulmuş olduğu Keremali dağının adı da dikkate değer.

Acaba Anadolu'ya gelmeden önce, Horasan illerinde de Akyazı adında bir yer var mı idi ve bu zat ora ile mi ilişkili olarak bu adı aldı? Bunu bilemiyoruz.

Refik Ahmed Sevengil de Akyazılı'nın, eski Balçık Kasabamızda gömülü olduğunu, (yüzyıllar boyunca halk şairleri) adlı yapıtında kaydediyor. (s: 72).

DEMİR BABA PEHLİVAN SULTAN:

Vama ile Rusçuk arasındaki Deliorman bölgesinde çok ün salmıştır. Rusçuk (halen Bulgaristan'da) Kemaller İlçesinin Mumcular Köyünde olup Aydın-Nazilli'ye göç etmiş Süleyman Saltık adlı dost bir zat fakıyr'a (Kitab-ı Vilayetname, Demir Baba Sultan Kerametini Beyan İder) adlı bir yazma verdi. Mumcular Köyünün yakınında bulunan Demir Baba Tekkesi Bulgar Rumen sınırında, halen Bulgar topraklarındadır.

Yatırı gerek Müslümanlar, gerek Bulgarlar saygı ile ziyaret ederler. Orada eski dergah mensublarından bir ihtiyarda gördükleri bu Velayetname'yi kopye etmişler (1948 yılı sonu ve 1949 yılı başlarında)

Yazma Vilayetname 1029 H. (1619 M.) de yazılmış. Bunun 53. sayfasında Demir Baba'nın soy zinciri hakkında şöyle bir kayıt var: Demir Baba Bin Hacı bin Turan bin Zeyn-el-âbidin bin Abdi bin Behâeddin bin Ali Büzürk bin Hasan ve Topuz).

Süleyman Saltık ve aynı yerden göçen Hamid Eryek Beylerin ifadelerine göre, Bulgarlar, Demir Baba Sultan yatırını, Bulgar Devleti kurucularından Asparuh (veya Omurtag) adlı birisine ait olduğunu iddia ederek tekke ve diğer tesisleriyle birlikte, ele geçirmek istemişler. İş mahkemeye düşmüş. O zaman Romanya tarafından bulunan eski bir Bektâşi zattan bu vilayet-name getirtilerek mahkemeye gösterilmiş, bunun yardımı ile yatırın Demir Baba adlı bir Türk azizine ait olduğu isbat ve mahkemece kabul edilerek yatır ve diğer tesislere el konulmaktan vazgeçilmiştir. Ayrıca öğrendiğime göre: Mezardan alınan kemik parçaları Sofya Üniversitesin-

de bilimsel incelemelerden geçirilmiş bunların kendi ileri sürdükleri kimseden daha uzun boylu bir kimseye ait olduğu da anlaşılmış bu da mahkemenin kararında rol oynamıştır.

Süleyman Saltık erenlerin okunaklı el yazısı ile kopya ettiği bu Vilayetnameden, Fakıyrleri de bir yeni nüsha kopye ettim. Esas nüsha 1029 H. 1619 M.) de kaleme alınmış, yazdığımız nüsha ise 1239 Receb ayında "Fakıyr-ül-hakyr Derviş S. (adını yazmamış, sadece arab harfi ile bir sin harfi yazmış) tarafından kopye edilmiş. Bu nüshadan da Süleyman Saltık kopye etmiş, ondan da Fakıyrleri aldım.

Demir Baba Vilayetnamesinin baştarafında bir önsöz olup burada şöyle bir soy zinciri var: Es-Seyyid Kuli bin es-Siyyid Ca'fer bin Hacı es-Sultan Demir Baba Kebîr bin Hacı Câneğer bin Ca'fer bin Hacı Yahşî bin Hacı Kurt bin Hacı).

Hacı Kurt'u Harmanlık Köyü haricileri bir güreş bahanesiye tüfekle vurup öldürmüşler. (Câneğer, Ca'fer ve Yahşî bu üç Ahî Sultan Demir Baba Sultan'ın ayağı ucunda) avlusundan dışarda gömülü imişler.

Demir Baba'nın soy zincirini de İmam Zeynel-Abidin oğlu Ali Asgar vasıtasıyla Hazret-i Ali'ye ve oradan Hazret-i Muhammed'e ve ecdadına bağlayarak Adem Peygambere kadar götürüyor. Bu önsöz altında Muharrem ül haram 1029 tarihi vardır.

Demir Baba'nın Babası Hacı adında bir zattır. Vilayetname ilk sayfada bu zattan şöyle bahsediyor: (....Al-i Osman'a bir padişah geldi. Namına Sultan Süleyman dirlerdi. Ve o Hünkarın bir kutb'u var idi. Ve ol kutb'un ismine Akyazılı Baba dirlerdi. "kaddes-Allah-u sırrah-ul aziz". Ve Akyazılı Baba'nın bir abdali var idi, ismine Hacı Dede dirlerdi. Ve Akyazılı Baba Sultan her nereye seyahat tarikiyla gitse Hacı Dedeye süvâr olur ve benim Rum Abdalım deyüb hoşça tutardı. (Fakırydeki yazma nüsha, s: 4).

Hacı, Akyazılı Sultanı sırtına semer vurub onu bindirerek, Bağdad çöllerine, Alaman diyarına, Budin iline taşımış.

Bir gün Akyazılı Sultan Hacı'yı evlendirmek ister, O: -Ben ihtiyarım, senden ayrılmak istemem gibi engeller ortaya sürerse de Akyazılı: -Sen evlenemezsen, koçlanmazsan yâ karademir nereden gelir? der.

Hacı Dede Batova'dan Akyazılı meydanından kalkıp Gökçesu Meydanı denilen yerde Turan Halife isimli bir zatın dergahına varır. Ve bu Turan Halifenin kızı zahide Dürdane Hatun Bacı'ya nişanlanır. Hazırlıklar tamamlanınca Kovancılar Köyünde üç gün düğün yapılır. Oradan Gökçesu meydanına dönülür. Orada çevrede bulunan ardalar çağırılmışlar: Otman Baba'nın Şeyhi Zati Efendi, Türbedarı Abdi Dede ve İsa Dede, Siva'nın (?) vali ve velisi Mustafa Efendi, Elhac kademli baba "asıl adı Musa imiş", Mü'min Baba ve dervişleri, hafız-ı kelim yemini Efendi (bu fazilet-name şair ve yazar olacak", Dedeği Baba gözcüsü Ahmed Baba, karakoçak sözcüsü ve Arz Baba gözcüsü ve o Canibde Kız Ana Sultan ve Ke-bir ve sağır Muhammed nam ve koca Doğan gözcüsü Dikelli Hüseyin Baba ve daha başkaları.

Adı geçen Kademli Baba'nın Zağra'da oturduğu anlaşılıyor (s: 15).

Vilayet-name-i düğün davetlileri dolayısıyla bize o devrin Bektaşî mürşidlerinin adlarını vermiş oluyor. Yine aynı vesile ile Sancı mazı Hamza Baba, Benli Baba, Musa Baba adlarını buluyoruz

Düğünü haber alan devrin padişahı da oraya gelir. Muazzam bir düğünden sonra, hacı, mürşidi Akyazılı Sultanı yine sırtına bindirip, Karadeniz yakınında Batva nehri tarafındaki dergahına bırakır. İzin verilir, eşinin yanına döner.

İşte bu evlenmeden, Demir Baba, o yılın Ramazan ayının bir perşembe günü, doğar. Çok yiğit, pehlivan bir delikanlı olur.

Vilayet-name, Sayfa: 17'de, "Tamam yiğit olunca -yani yiğit oluncaya kadar- haneden dışarı çıkmadı" diyor. Sayfa: 55'de de Uzun boylu ve çok kuvvetli olduğuna dair kayıt var. Demir Baba'nın sünnetçilik yapar cerrah olduğuna dair Vilayetnamede kayıt vardır.

İhtiyarlığı zamanında dergah'da Ekmekçibaşı olan Yörük Hüseyin Abdal'a da bunu öğretmiş olduğu s: 69 da yazılıdır.

Onyediy yaşına vardığında Kademli Baba Sultan, Akyazılı Sultan'a Demir'i de alıp gelmelerini, artık öleceğini, hasret gitmek istemediğini bildiriyor. Akyazılı Sultan yine Hacı'nın sırtına binip (ketfine süvar olup): "Haydi Hacı Erlik demidir" diyor. O da, vilayetnamenin ifadesiyle: "yatmadı uyumadı, yemedi, içmedi, nücüm saat Akyazılı Sultan'ı yerde komadı, otuzyedi saatte Kademli Baba Sultan'a selam verdiler".

Akyazılı ile Kademli Baba ve orada hazır olanlar, Mustafa Baba, Zati Efendi, Tursun Baba, Hafız Oğlu Mehmed Efendi kucaklaşırlar. Muhabbet ederler. Nihayet vakti gelir. Kademli Baba kendisine sağdıç olan Mustafa Efendi'ye hitaben: "Bana bir Yâ Sîn oku" der ve ruhunu teslim eder. Demir Baba kabrini kazıp, Zati Efendi kefenini hazırlar. Yemini Efendi salâsını okur. Törenden sonra Akyazılı Kademli Baba'nın meşhedini üç yıl beklemiş, sonra yatır yaptırmış. Orada yine Hacı Dede'nin sırtına (ketfine süvar olup) Hüsam Şah Gani türbesine uğrayub ziyaret eder. Oradan Mustafa Meydanına uğrarlar. Oradan da Otman Baba yatırını ziyaretten sonra Zağra'da Kademli Baba Meydanına giderler. Hülâsa daha bir çok yerleri ziyaret ederler.

Vilayetnameye göre bu gezi beş yıl sürmüş; sonunda Betova'ya dönerler ve Akyazılı Sultan artık orada kalır.

Günlerden bir gün kutubluk Postunu Akyazılı Sultan Demir Baba'ya teslim eder. "Bir gün Akyazılı Baba der kim: - Demir, al kutubluk postu sana kutlu ola. Al emanetin, hak senindir" demiş. Demir Baba filhâl varır, mübarek elin öper, Akyazılı Sultan Demir Baba'nın başın sığar, arkasın yapır (sıvazlar), ('Kutlu ola" deyüb gülbenk eyler. Andan kendi kendiyile söylenmeğe başlar. Rihlet idüb emanetin Tanrıya teslim eyler (vilayetname: s: 21).

Akyazılı'yı Batova'da sırlarlar. Bundan sonra Demir Baba'nın olağanüstü serüvenleri başlar. Ejderha öldürür, pehlivanların sırtını yere vurur, onları imana getirir. Deniz canavarlarını yakalar. Moskova diyarında ejderha öldürdüğü, ayrı bir fasl olarak yazılmış.

Bir başka sefer Budin Kal'asına gider, pes dedirttiklerini Müslüman eder.

Vilayetnameye göre Budin kal'asının dörtte birini Sultan Süleyman Akyazılı Baba'ya bağışlamış. O da oraya bir tekke yapmış. Vakfedilen yerlerin geliri ile oradakiler geçindikten sonra kalanı Batova'ya "yani kendi tekkesine" yollarlarmış.

Demir Baba o sırada, annesi zahide Dürdane Bacı'dan, kendisini görmeğe gelmesi için mektub alır. Oraya doğru yola çıkar. Yine ünlü yol büyüklerinin yatır ve tekkelerine ziyaretle yol alırlar. Kızıl Deli Sultanın erzadesi Timur Baba'nın Hilafetnamesine imza vurur, bu arada yine bir kaç yerde pehlivanlarla güreşir, savaşıır. Anasıyla buluşur görüşür.

Bu sırada, Deliorman'da Karakoç adlı bir köy halkı kendisine

ikram ederler. Demir Baba Sultan orada bir su çıkarır. Vilayetname'nin 60. sayfasında bir taş delerek su ayazmayı meydana getirisinin ayrıntıları vardır. Demir Baba Karakoç Köyü halkına şöyle bir du'a eder. Vilayetnemededen aynen alıyorum: (Pes Karakoç kariyesinin adamları geldiler, Demir Baba Sultanın elin öptüler gücümüzden geç Sultan Baba dediler. Demir Baba Sultan bunlara du'a eyledi: "Az kalın tükenmeyin, beş olun on olmayın. Tükenmeyin, çıplak kalmayın, yeyin doymayın, onmayın, bitmeyin, Karakoç Köyünden gitmeyin, amma ayazmanın suyu helal olsun içene) (s: 61).

Yine bir gün Deliorınnan bölgesinde, Şumnü nahiyesinde bir köy dolaylarında iken bir köylü Demir Baba'nın yanına varır, selamlar. O da "Safa geldin, otur, misafirimsin"der. Köylü: Yâ Dede Sultan olaydı bir soğuk suyun olaydı, der. Demir Baba hemen sopası'nın ucunu yere, sapını göğsüne dayayıp toprağa batırır. Oradan su çıkarıp kabağını doldurur, misafirine ikram eder. Bu suretle orada da Karapınar adlı bir su çıkarmış olur.

Vilayetnamenin 67. sayfasında Demir Baba ile Virani Baba'nın serüvenlerini anlatan bir bölüm var. Burada Demir Baba'ya Arab ve Acem dillerini bilir bir kimse geldiğini ve bir miktar talibleri ile Rumeline geçtiğini Virani Baba adında gerçek şair olduğunu fakat gaflet içinde bulunup Kutubluk da'vası güttüğünü kaydediyor. Hatta 68. sayfada onun hakkında hokkabaz deyimini de kullanıyor. Virani'ye Demir Baba'nın tinsel güç ve kudretini göstermesi öyküsü vilayetnamede birçok sayfalar tutmaktadır. O zamanlar Demir Baba'nın yüz yaşını geçmiş, yüzyirmiye varmış olduğu kaydı var (s: 73).

Nihayet Virani, onun batın kılınıcı ile yere çalınıncı huzurunda peymançeye geçip icazet ister. O da ona nasihat eder: "kişi böyle sevdalarda olmamak gerek, Kur'an okurum diye dava kılma, kendini vebale koyma, kur'an seni okusun, sen kur'ana uy. Veli eyyullahı inkar ediyorsun, Görür müsün sûre-i Fâtihada ne kadar harf var. Anlardan geçmeyen veli olamaz. İstersen bu kadar suhufla dört kitabı yutsa, kapıdan girmeyen içirede ne var idüğün bilmez. Bilen aşık da'vâ kılma. Kimse kusuruna kalmaz" der. İcazet verirler.

Virani oradan Otman Baba Sultan ziyaretine yetişmek niyetiyle yola çıkar sabahleyin Kerlive (Kırlova) da Hafız Zadenin Tekkesine varırlar. O gün öğleden sonra Virani Baba'nın ömürü orada tükenir. Orda avlu kapısı önünde defnederler.

Bundan sonraki bölümde de yine birkaç olay kaydedilerek Vilayetname son bulur.

DEMİR BABA SULTAN YATIRI, RUŞÇUK-KEMALLER İLÇESİ MUMCULAR KÖYÜ, BULGARİSTAN'DA

Franz Babinger'in Mittellungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin (MSOS), sayfa: 84-92 de yayınladığı yazısında bu bilgi verilmiştir. Kuzey doğu Bulgaristan'da, Deliorman'ın görkemli sık ormanlık bölgesinin, yapılmış çeşitli araştırmalara rağmen, yine de layık olduğu derecede incelenmemiş olduğunu kaydeden bu bilgin din ve etnoloji bakımından buraların önemini işaret ediyor. Savaş sonrasında gerek Bulgaristan gerek Romanya tarafında orman bölgesinde geniş ve muntazam yollar açılmıştır. Bu bölgedeki, asıllarından koparılmış, Türk kavimleri dış dünya ile az ilişki kurmuş, gelenek ve yaşayışlarının özelliklerinden bazıları bilim hayatına kazandırılmış, bir çok özellikleri de kaybolup gitmiştir.

1416 yılında Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'in yandaşları ile Silistreden eski Zağra Ovasına kadar, doktrini yaymak üzere, dervişlerini yollamasıyla (Osmanlı) (Otmanlı) ların "Ağaç denizi" diye adlandırdıkları Deliorman bölgesi tarih bakımından bir değer kazandı. Bir kaç ay sonra Bedreddin'in Serez çarşısında asılışı bu dini, bir o kadar sosyal politika akımını frenlemiş oldu.

Fakat bu bölgelerde Şia"= Ali taraftarlığı" = Alevilik, Bektaşilik yine de devam etti.

K. J. Jirecek'in das Fürstenthum Bulgarien adlı, 1891 de Viyana da basılan, kitabının 141. sayfasında da bu konu kaydedilmiştir. Şeyh Bedreddin'in doktrinlerinden ayrılmak istemeyen veya olanlar kendi inançlarına yakın bulan bir toplum, onun ölümünden sonra, Deliorman'da onun düsturlarını yaymağa çalıştılar.

Deliorman Türklerinin şi'a düşüncesi (Bektaşî,Alevilik ile Şeyh Bedreddin'e bağlı olanların dini görüşleri arasında bir bağlantı kurmak, kaynaklarını dikkatli olarak değerlendirmesinde, bir itiraz konusu olmayacaktır.

Deliorman Türk topluluklarının varlık ve menşe'leri hakkında ileri sürülen düşünceler dağınıktır. Özellikle Bulgarlar doyurucu ve kandırıcı, tatmin edici bir sonuca varmadılar (veya varmak istemediler).

S.S. Bocev bu konuda çeşitli fikirleri biraraya toplamıştır. Franız Babinger'in, Viyana Bilim Akademisi Balkan komisyonunun karar ve isteği üzerine Türk diyalektlerini araştırma amacıyla 1911 yaz ve sonbahar'ında, Sofya Üniversitesi Türkçe rektörü Bay D.G. Gadzanov tarafından kuzey, doğu Bulgaristana yapılan gezinin şimdiye kadar yalnız iki muvakkat raporda belirtilmiş olmasını te'essüfe şâyân bulmaktadır. bunlardan "Birinci muvakkat rapor"da (s: 11' Deliorman'lıların düzeni hakkında verdiği bilgide orada oturanların önemli bir bölümünün Ali taraftarı olduğu gerçeğine işaret etmekte; bunları Nakşbendî, Sürek (yahud: Kızılbaş), Şâzelî, Bektaşî, Rufâ'i ve diğer daha az önemli tarikatlara ayırmaktadır.

Franz Babinger, yukarıda arzettiğim yazısında, 1930 yılında, Güney-Doğu Avrupadaki Türk egemenliğini araştırma amacıyla Bulgaristan'a yaptığı bir gezide Schumla'daki karargahından kanıyonla Deliorman'a bir kaç defa gittiğini söylüyor. Bu gezide dikkatini Şi'a inanışına daha fazla bağlı olan ve bütün Bulgaristan Türkleri tarafından büyük bir değer verilen Derviş Demir Hasan Baba Tekkesi'nin ve yatırının bulunduğu Rusçuk-Kemaller bölgesine yönelttiğini kaydediyor. Yine Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) buyruğu ve isteği ile Bektaşîlerin ya Amavutluğa veya Güney Sırbistan'a (Yuguslavya'ya) göç ettiklerini ve Kemaller İlçesi bölgesi Bektaşîlerinin hiç bozulmadan, kendilerini muhafaza ettiklerini, Deliorman'daki her köyde başlarındaki arakiyyeleri, sırtlarındaki hırkaları ile kolayca tanınan pek çok Bektaşî'ye rastlandığını, yazmaktadır.

Franz Babinger, geçmişte Balkan'da ve özellikle Bulgaristan'da ki derviş tarikatlarının (Bektaşîliğin) ne derece gelişmiş olduğundan , yeteri kadar haberleri ve bilgileri olmayışından yakınmaktadır. Ana kaynak olarak, Evliya Çelebi on cildlik "Seyahat-name"sinin (XVII.yy. ortalar.) bir çok cildlerinde Güney-Avrupa'da, yolu üzerinde bulduğu kutsal yerleri, tekkeleri dikkatle, özenle bildirmiş, bunlara ilişkin kerâmetleri öğmüştür.

Bugünkü Bulgaristan'da Rusçuk-Silistre yolunda Mustafa Baba Tekkesinden bahseden Evliya Çelebi daha birçok tekke ve zâviye-

lerden söz eder. Ömeğin Gelberi Baba Tekkesini kaydeder. O tarihlerden sonra da oralarda dolaşan batılı gezginlerin bu mistik kuruluşlardan söz etmemeleri, onları görmemiş olmaları sebebiyle, hattâ Evliyâ Çelebi'nin bunları kesin olmayan belgelere dayanarak emin olmadan yazdığını düşündürmüştür.

Fakat XIX.yy. ortalarına kadar Deliorman'ın ücra köşelerine bu gezginlerden hiçbiri gitmemiştir. İlk defa Macar Felix Kanitz (1829-1904) üç ciltlik (Donau-Bulgarien und der Balkan) "Tuna-Bulgaristan ve Balkan" adlı yayınında (2. Baskı Leipzig 1882) Tuna boyu Bulgar topraklarının etrafı bir tanımını vermiş, o civarı ve özellikle Hasan Demir Baba Pehlivan Tekkesini (C/III.,s- 329) (Hasan Demir Baba Peliwan-Teke) ele almıştır. Bu da Tekke ve yatır hakkında bilimsel bilgi vereceğine o sırada orada mürşit olan Ahmed Baba'nın bazı mistik eski kağıt parçalarını yayınlamıştır. Yalnız, tekkenin o zamandan bu yana, pek az değişen bir dışgörünüşü'nün resmini vermiştir. F. Babinger'in yazısında da uzaktan alınmış bir resim vardır.

Bu tekke ve Yatırın bir resmini de Dr. F. de Jong (sonradan Müslüman ve Bektaşiliği kabul eden Ferid Abdurrahman) (leiden-Holland) fakıyr'e verdi. Bu fotoğrafı çekinceye kadar Bulgarların kendisine çok zorluk çıkarttığını da söyledi.

F. Kanitz'in Tekke hakkında verdiği bilgiler dayanaksız masallardır. Kendisine anlatılanları da yanlış anlamasından tekkenin tarihi hakkında bir şey anlamak olanaksızdır. Bu zat, dergahın ikinci Mahmud zamanında (1808-1839) kurulduğunu ve ondan sonra gelen Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında sönükleştğini ve Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) yine eski halini bulduğunu yazar.

K.J. Jircek de dergahın Yanya'da Ali Paşa'ya karşı sefer yapan Pehlivan İbrahim Paşa tarafından (1806-1812) Rus harbi sıralarında kurulduğunu düşünerek büyük bir hataya düşmüştür.

Gerçekte, Varna'nın üç kilometre Kuzey-batısında yol üzerinde halen harab olmuş olan (Paşa Baba Tekkesi)ni 1820 (1236 da) Pehlivan İbrahim Paşa kurmuştur; yazar da burada bir isim benzerliğinden hataya düşmüştür.

Demir Hasan Baba Tekkesinin daha eski olduğundan şüphe

yoktur. Çünkü bu tekke daha önce Akyazılı Baba Dergahı idi. On-
dan sonra Demir Baba'ya kalmıştı.

Franz Babinger, dergah hakkındaki yazısında, 27 Mayıs 1930
da burayı ziyaret ettiğini, bu ziyaretinde Demir Baba'nın hayatı ve
etkisi üzerinde araştırma yapmak isteğinde olduğunu, onun Hora-
sanlı Ali Dede adında bir Bektaşî zatın oğlu olduğunu, ayrıca bu
babadan bir de Hüseyin Dede adında bir kardeşi bulunduğunu her
ikisinin de Konvancılar Köyünden geldiğini, buradan pek uzak ol-
mayan Palamara ormanı ağaçlıkları arasında Ali Dede'nin harabol-
muş yatırının bulunduğunu kaydediyorlar.

Hüseyin Dede'nin zâviyesi "Kemaller" in Güney-batısında bulu-
nan küçük Mazhar Paşa Köyündedir, yatırı da halen mevcuttur. Bu
yatır kalın direkler üzerine oturtulmuş üzeri kiremitle örtülü bir ça-
dır çatı şeklinde olup yanları açıktır. Yerden biraz yükseltilmiş taş-
duvarında tahta parmaklıkları, çatısının üstünde madeni bir alemi
vardır.

Demir Hasan Baba'nın hakk'a yürümesi yılını (1520 M.) olarak
düşünüyor. Fakıyr ise daha sonralarına kadar yaşadığını düşünü-
rüm.

Onun hakkında söylenenlerin çoğu kutsal bir masal havası için-
dedir. Elindeki bir şişi yatırın arkasındaki bir yere batırmış, onun
yerinde bütün yatırı gölgeleyen koca bir karaağaç filizlenmiş..

Tekke avlusunda duran kocaman bir taşı ceviz kırmak için kul-
lanmış. Sağ elinin beş parmağını bir kayaya vurub delerek oradan
beş göz halinde fışkıran berrak bir su kaynağı meydana getirmiş...

Bir devi (vilayetnamesi'ne göre iki ve daha fazla) öldürmüş, bir
bez çıkınından bütün bir ordu için ekmek ve ot, arpa çıkarmış...

Bunlar kerâmet, yiğitlik olaylarıdır. Ona pehlivan lakabının ve-
rilmesi de bu, çok güçlü oluşundandır.

Yatırına Geline:

Çevresi yüksek, gölge veren ağaçlarla çevrilmiş olup romantik
görünüşlü bir boğazın sonundadır. Yatır sekiz köşeli, sekiz metre
yüksekliğinde ve altı metre genişliğindedir. Tekke ve yatır çevre-
sinde büyük çoğunluğu Bektaşî tacı şeklinde yapılmış baştaşı bulu-

nan mezarlar bulunmaktadır. Bu taşların bir bölümü tahribata uğramıştır. Üzerinde dış'ta (Lâ fetâ illâ Ali) "Alî'den başka yiğit arslan yoktur" yazısı ile süslü bir kapısı olup içeride taştan yapılmış bir lâhid vardır. Bu lâhidin üzerinde işlemeli örtüler ve uğur sayılarak buraya bırakılmış bazı eşyalar vardır: Çocuk giyecekleri, gelinlikler gibi...Bu lâhid 310 santim buyunda olup Demir Baba'nın boyu hakkında bir fikir vermek kasdıyla böyle yapılmışa benzer.

Lâhdin baş tarafında bir Hüseyini tac, ayak ucunda da iki tane piçak ve madenden yapılmış kocaman pabuçlar vardır. Sağ tarafta, ziyaretçilerin, adak ve nezirlerini içine attıkları kumbara sandığı vardır.

Yuvarlak bir delikten içinde bir kaç kemikten başka şey görülmeyen mezarın içinde bakılabilir.

Lâhid üzerine bırakılan çocuk giyecekleri (zıbın ve benzeri) doğan yavruya ilk giysi olarak giydirilir. Ve onun kuvveti sağlıklı olacağına uzun ömürlü olacağına inanılır. Genellikle öyle, gelin olacak kızın mutlu bir aile kuracağı uzunyıllar eşiyle bir yastığa baş koyarak hayırlı evladlar yetiştireceği inancı ile bırakılmıştır.

Lâhdin arka taraf duvarında yine Ali adı yazılı bir levha ile diğer levhalar vardır. Yatır içinde bir ayak üzerinde çenber şeklinde oniki mumlu büyük bir şamdan ile bir de üç kat halinde mumlar taşıyan bölümü bulunan ayaklı bir diğer büyük şamdan ve lâhdin iki yan kenarları boyunca sıralanmış oniki tane tek mumlu pirinç şamdanlar vardır.

Bu yapının eskiliği, yaşı hakkında bir yakıştırmada bulunmak zordur. Kubbenin tepesinde bir alem var. Bu alemin üst ucunda bir ay olup bunun içinde bir yıldız yerine bir haç vardır Alemin ucundaki ay'ın içine bu haç'ı sonradan bir Bulgar papazının koydurduğunu Hasluck'un yazdığını Akyazılı Sultan Hakkında verdiğim bilgi arasında kaydettim. F. Babinger, bunun, daha önceleri, cami haline getirilmiş Hristiyan yapılarını ayırd etmekte işe yaradığını kaydetmiş ki bunda tamamen aldanmıştır. Türkler yıldız yerine hacı hiç bir yerde kullanmamışlardır, fethedilen yerlerde sadece en büyük kilise camie çevirilir, ilk cuma namazı burada kılınır ve hutbe okutularak padişahın sultanı bu hutbe ile tanıtılırdı. Başka hiç bir ibadethane zabtedilmez, rêâyâ din ve inançlarında tamamen serbest bırakılırdı.

Demir Baba Yatırına hac etmeğe ziyarete gelenler olurdu. Şimdi bu üçrâ yere gelen giden eskiye göre daha az oluyor.

F. Babinger'in gördüğü zaman (1930) tekkede sadece bir kaç dervişve gözleri az gören bir tatar oturuyormuş. Bu Tatar, gelenlere kahve ikram eder ve onlarla sohbet ederdi.

Lâkin, her yılın iki Ağustos gününde, şimdi Dimitrovo vâdisi denilen bu bölge kalabalıklaşır. Burada bir panayır kurulur. Uzak yakın yerlerden atlar, hayvanlar ve arabalarıyla gelen fazla sayıda insanlar buranın manzarasını renklendirirler.

Mumcular köyünde, Protobulgar devirle ilgili görülen mezar tepeleri (höyükler) vardır. Bunlardan birisinin Bulgar prenslerinden Omortag (820 M.) ait olduğu zannı öne sürülmüştür. Hatta Demir Baba Tekke ve Yatırı'nın da bu protobulgar devre ait olduğu ileri sürülmüştür. Buranın da Asparuh'a aid olduğu söylenerek dava açılmış, Demir Baba vilayetnamesi mahkemeye gösterilmiş, niha-yet mezardan alınan kemik Sofya Üniversitesinde muayene edilmiş ve çok iri yapılı uzun boylu birisine aid olduğu. kendi iddiaları olan kişinin vücut yapısına uymadığı kararı ile davayı Türkler kazanmıştı. Bu olayları Mumcular köyünden Türkiye'ye Göçmen olarak gelen Halen-Aydın Nazilli) ilçesinde oturan Süleyman Saltuk ve Hamid Eryek'den dinlemiş idim.

Yıllarca önce, eski çağ araştırmacısı Varna'lı Karl Skorpil de yatır içinde bu prens Omortag'ın mezarını arama fikrini ortaya atmıştı.

Bu düşüncesini tekkenin üst tarafında bulunan kal'a mazgallarının bulunduğu ile kanıtlamak istiyordu. Gerçekte, bununla kanıtla-ma çok güç bir konudur. Hülasa, yazdığım gibi burada yatanın on-lardan biri değil, Demir Baba olduğu artık kabul edilmiştir.

Demir Baba'nın Rusçuk-Mumcular Köyündeki dergahı eski kaynaklarda, (Deli Orman Bektaşî Tekkesi) olarak da geçer. XVI. YY. da burada Demir Baba Postnişini idi. Buna da (Timur Baba), (Hasan Demir Baba), hatta (Pehlivan Baba'da denildiğini görüyo-ruz.)

Sa'dettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairi Dertli Katib'in bu zatın nasibli evladı olduğunu, Ali Nutki Baba'dan aldığı bilgiye dayana-rak kaydediyor (Bektaşî Şairleri, c: 2 s: 14).

1204 H. (1789 M.) de Sadr-ı a'zâm olan Tekirdağlı Gazi Hasan

Paşa (ki bu zata yanlış olarak Cezayirli Hasan Paşa derler, halis Türk'dür) nın Ruscuk'ta namına bir tekke yaptırdığı, Melekler Baba'yı, Kapudân-ı Deryâ olduğu zamanlarda, Karadeniz'e çıktığında, gemisine da'vet idüb sohbet ve muhabbetler yaptığını biliyoruz.

Bir defasında, Hasan Paşa'nın, postuna kurulmuş otururken merakla beslediği arslanı da yanına uzanmış duruyormuş. Paşa, Baba erenlere:

- Keyfime ne dersin? Deyince Melek Baba'nın:

- Herşey iyi-hoş amma, bir posta iki arslan yaraşmaz, diye cevap verdiği ünlüdür.

Mumcular Demir Baba Dergahı da 1826 da zarar görmüş dergahlardandı XIX.YY. başlarında Ruscuk Paşa'sı Hasan tarafından yeniden kurulmuştur. Bu tekke hakkında F.M. Hasluck bilgi verir. Yatır ve Demir Babaya ilişkin öyküleri anlatır. Tekke ve civarının kara kalem resminin Kanitz'in Bulgarien adlı yapıtında bilindiğini kaydeder (s: 26). 1826 da Mahmud II. nin gazabına uğramış tekkelerdendir.

O dolaylarda bir çok kimseler çocuklarına Demir Baba'nın adını vermişlerdir. O yörede, sonradan da, Demir Baba adına başka tekkeler ve zaviyeler kurulmuş olduğunu kuvvetle söyleyebilirim.

Rezgrad'a yakın Işıklar Gara'sı (İstasyon'u) yakınında bulunan aynı addaki köyde bir Demir Baba tekkesi vardı. İstasyondan köye giderken, önce tekkeye varılır. bu tekke dağın içinde bir oyuk, bir mağara halinde idi.

Oralı bir göçmen Bektaşî Erenlerden dinledim: Işıklar Köyünden 17-18 yaşlarında bir delikanlı her gün ortadan kaybolmuş. Anası merakla oğlunu izlemiş dağdaki bu tekkeye girdiğini görmüş. Biraz sonra kapıyı aralamış, içeriye bakmış ki tekkenin içi göz alabildiğine geniş bir buğday tarlası.. Beyaz sakallı, nur yüzlü kırk kişi orak biçiyorlar.

Kadın bunları görünce yüksek sesle -Kolay gele! diye bağırmış. Bu sesi duyub başını çeviren olduğu yerde kaybolmuş ve tekkenin içi eski halini almış.

Demir Baba Sultan'dan sonraki post-nişinler hakkında Vilayetnamesindeki kayda göre: Akyazılı Sultan köçeklerinden (dervişlerinden) olup sonradan Demir Baba'nın Abdal'ı olan bir Koç Ali

var. Buna Batovalı Ali, Koca Ali de diyorlar. Demir Baba Sultan, bunu, kendi Dergahının Tekkenişini eylemiş. Vilayetname'nin deyişi ile: (Andan kaldırdı, hilafet ağacın urdu, usul seccadesine geçürdi kendi meydanına tekkenişin eyledi. Demir Baba Sultan kol kan-ı kerem intikaal eyledikde Koca Ali tekkenişin bulundu. Anın elinden kara Ca'fer oturdu. Abdal'ın hakkında Timur Baba Sultan "Zinde Abdal"dir idi) (Vilayetnane: s: 68).

Demir Baba için yazılmış bir nefes'i Bulgaristan göçmenlerinden bir Bektaşiden dinledim, güzel de bir bestesi vardır. Ayrı şiir S.N. Ergun'un Bektaşî Şairleri ve Nefesleri kitabında (C: 2., s: 14). Dertli Katib adına yayınlanmıştır. Bu nefesi Fakıyr'a okuyan zat Dertli Kazak adına okudu. Ufak tefek nüsha farkları da var. Bunu aşağıya alıyorum ve nusha farklarını da veriyorum:

*Arzulayıp sana geldim
Ol mubarek yüzün gördüm*

*Eşiğine yüzüm sürdüm (1).
Demir Baba'm Hü Hü, Hü Hü..(2)*

*Kubbelerin yazılıdır (3).
Kandillerin dizilidir (4)*

*Allah imanda gizlidir (5)
Demir Baba'm Hü Hü, Hü Hü...*

*Matbahında kaynar aş
Odur uluların başı (6)*

*Hüseyin Dedem kardaşı
Demir Babam Hü Hü, Hü Hü.*

*Başucunda durur tacı
Ona Varan olur hacı
Cümlemiz ona du'acı (7).
Demir Baba'm Hü Hü, Hü Hü..*

Her tarafın yeşil Dağlar (8)
Ortasında sular çağlar (9)

Dertli Kazak durmaz ağlar (10).
Demir Baba'm Hü Hü, Hü Hü

(Nüsha Farkları: Sadeddin Nüzhet Ergun Kitabında, 1): 1): Eşi-
ğine başım koydum, 2): Timur Baba'm Hü..3): Kubbeleri, 4): Kan-
dilleri, 5): Anda Allah'ı gizlidir, 6): Odur anların hem başı, 7):
Erenler ana du'acı (Bu mısra S.N. Ergun'da ikinci mısra'dır), 8): Et-
rafında yeşil bağlar, 9): Ortasında, 10): Dertli Katip durmaz ağ-
lar).

Dertli Katib 1100 H. (1694 M.) da hayatta imiş.

Birkaç Bektaşî Fıkrası:

Bektaşî denen insan zarif, yumuşak, "efendi" ve sevimli, doğru
iyiliksever, kendisi ve herkes için en geniş bağımsızlık isteyen, dü-
şünceler ikendisi için değil, toplum için olan bir tiptir.

O, dünyanın Hakk'ını da dünyada vermeyi bilir. "Bir lokma bir
hırka" miskinliği, onda yoktur. Çalışır, insan gibi "yaşar".

Bektaşî fıkralarında yaratıcıdan yaratılmışa kadar canlı cansız
her nesneden bozulmuş düzenine baş kaldırma vardır. İnsan'ların
uygunsuzluklarını derine işleyen bir bakışla görür. Bunu, ustalıkla
belirtir. Hele kabasofu'yu riyakar softayı, örümcek kafalı gerici yo-
bazı, iki yüzlü dalkavuk tipini yere vurur.

Bağımsızlığını, özgürlüğünü, en değerli varlığı olarak, korur.

Bu fıkralarda, milleti ümmet haline getiriş gayretlerine karşı Türk'ü
kendi milliyetine doğru yöneltmek vasfı da vardır. Bunlar Türk'ün ince-
lik, mizah, inceden inceye alaya alma kaabiliyyetinin en zarif tanıkları-
dır. Saray ve Medrese taassubuna karşı halk ruhundan fıskıran özgürlük,
hoşgörülük, serbet düşünce özleyişlerini ortaya koyar.

Gerek babalara gerek derviş ve canlara ait fıkralar pek çoktur.
Dergilerde yazılır toplantılarda söylenir. İçlerinde aslına uygun ka-
lanlar varsa da, katmalar yapılarak bozulmuşları da çoktur. Bu

yüzden zarafeti, nüktesi, kalmamış, hatta ana karakterini kaybetmiş fıkralar bile görülüyor.

Birkaç Bektâşi fıkrası, örnek vermek isterim:

Haydar Cemil Baba

İbrahim Baba.

Sadık Bektâş Baba
ve Profesör Fazıl Nazmi Bey.

Operatör Dr. Hüseyin Avni Tan Baba

Nezir:

Adamın birinin oğlu olmazmış, Bir gün: -Yarabbi, demiş, bana soyumu yürütecek bir erkek evlad verirsen, nezrim olsun, onu bir eşşeğe bindirip minareye çıkarırım.

Adamın oğlu olmuş. Zavallıyı bir düşüncedir almış. Nezirini yerine getirmezse Allah verdiği gibi oğlanı geriye de alır. İmama koşmuş, O: -Nezirdir yerine getirmek muhakkak şarttır. Fakat minareye eşeği nasıl çıkarırsın? Buna çare bulamadım, demiş. Müftüye koşmuş, yine çare yok. Bir dostu hatırlatmış, doğru Bektaşî babasına gidip derdini anlatmış. -Aman Baba erenler, beni bu müşkülден kurtar. Oğlanı eşeğe bindirip minareye nasıl çıkarayım? demiş.

Baba erenler, çubuğunu çekmiş, gayet sakin sormuş:

- Sen rakı içer misin.
- Allah esirgesin, damlasını ağzıma koymamı.
- Oyun oynar mısın, şuraya buraya gezmelere gider misin?
- Haşa, hiçbir zaman...

Baba erenler adamın kulağına eğilmiş:

- Evlat, demiş, al oğlunu omuzuna, çık minareye...Nezrin yerine gelmiş sayılır.

Yağmur Duası

Hava kurak, halk üzgün. Yağmur duasına çıkmaya karar verip toplanmış yola çıkmışlar. Başlarında imam ile dergahın önünden geçiyorlar. Baba erenler kapı önüne oturmuş...

- Yahu ne oluyor, ne var, nedir bu haliniz? deyince halk:
- Baba erenler, aylardır bir damla yağmur yağmadı, mahsul mahvolacak, perişan olacağız, Yağmur duasına gidiyoruz, derler.

Baba erenler: - Yahu, derdiniz bu mu? Şimdi ben size yağmur yağdırırım, haydi siz evlerinize dönün, der. Hemen hırkasını çıkartıp suda ıslatır, bahçeye asar...

Köylü şaşkın. Bir de bunu deneyelim, olmazsa gene duaya çı-

karız diye geri dönerler. Daha evlerine girmeden yağmur boşanır. Bir gün, iki gün, Bu sefer de durmak bilmez. Yine Baba erenlere koşarlar:

- Erenler, sağol, amma artık fazlaya kaçıyor, derler. Baba: -

- Söylesenize evlat...Hemen durdururum. haydi siz evlerinize der. Adamlar daha yolda iken, yağmur durur.

Bütün köy memnun teşekkür için babaya bir heyet yollamaya, hem de bu işin sırrını anlamaya karar verirler.

Dergaha giderler ki baba erenler ocağı yakmakla meşgul..

-Bu ne keramettir. Baba erenler? Sen Evliya mısın nesin? diye ayaklarına kapanırlar. O, gayet sakin cevap verir:

- Haşa evlatlar, ne kerameti?.. Yalnız yukardaki ile oldum olası aramız pek iyi değildir de.. Ben ne zaman hırkamı yıkasam kurutmamak için, bana inadından yağmur yağdırır. İşin aslı bu işte ateş yakıyorum. Hırkayı bahçeye asınca yağmur boşandı, içeri alınca durdu. Şimdi onu kurutmaya çalışacağım.

Kerâmet:

Adamın biri evlialıktan dem vurur, göklerde uçtuğundan bahseder, dinleyenlerin ağzını açık bırakmış. Adam, bir gün aynı martavalları atarken, Baba erenler:

- Azizim, demiş sen gökte uçarken altına serin serin birşey dokunur mu idi?

- Evet, dokunduğunu duyardım...

- İşte azizim, o benim eşeğimin kuyruğu idi.

Sana Ne?

Açıkça oruç yediğini görünce, softanın biri, Bektaşîye çıkmış:

- Hazret, ramazandayız. Öteki:

- Bana ne ? demiş.

Softa:

- Sen Müslüman değil misin? deyince de, erenler, soğukkanlılıkla:

- Sana ne? demiş.

Ahmet Baba'ya Emanet:

Bektaşî dervîşi ile hoca, bir yaz günü beraber yola çıkmışlar. Hoca ata, erenler, eşekte, geceyi geçirmek için bir çayırılıkta mola verirler. Lokma edip yatacakları vakit hoca şöyle dua etmiş:

- Yarabbi! atımı sana emanet ediyorum, onu sen koru..

Dervîş de şöyle dua etmiş: - Ey benim mürşidim Ahmet Baba! Eşeğimi sana emanet ediyorum, onu sen koru.

Hoca, erenlere yan yan bakmış: - Bre günahkar demiş sen de Allaha emanet etsene...Öteki hiç aldırmamış yatmışlar.

Sabahleyin uyandıklarında, erenlerin eşeği çayırda otlar dururken, hocanın atının kayıplara karıştığını görmüşler. Hoca şaşkın:

- Bu nasıl iş? Ben onu Allaha emanet etmiştim. O kaybolmuşta Bektaşinin eşeği yerinde duruyor, demiş.

Dervîş, hiç istifini bozmadan cevap vermiş: - Bunda şaşılacak birşey yok, hocam, Sen Allahın tek kulu değilsin. Senin atı almış, bir başka kuluna vermiştir. Amma, benim mürşidimin benden başka kulu yoktur. Onun için benim eşeği sabaha kadar beklemiştir.

Bunu Görmedim:

Baba erenler Cami'in önünden geçerken, içerden gürültüler duyuyor.

- Ne oluyor yahu? diye sorar.

- Camiye bir domuz girmiş de, onu kovalıyorlar, derler, erenler şaşkın, başını sallar: -Allah Allah der, şimdiye kadar softanın domuzunu çok gördüm amma domuzun softasını ilk defa görüyorum.

Yok Diyecek Ama..

İmam, Cami'de va'zediyordu:

- Cenabı Hak Teala Hazretleri doğmaz, doğurmaz, benzeri yok, eşi yok...Ne yerdedir, ne göktedir...Yemez, içmez.

Erenler, yanındakini dürtür:

- Uzun yoldan dönüp dolaşıyor...Adam, "Yoktur" diyecek ama, galiba cemaattan korkuyor. der.

Eşekten İnme Meselesi...

Birisinin eşiği, köylünün deyimi ile çağşır otu yemiş yükünü bir tarafa semerini öbür tarafa fırlatıp başını alır, dağa kaçır. Adamcağız saatlerce peşinden koşar..O telaş içinde yemin eder:

- Ey koca eşek! Seni bir yakalarsam, üzerine bineceğim. Bir daha da inmiyeceğim. Senin sırtından yere inersem karım talâk-selâse ile boş olsun.

Daha birkaç saat koşuktan sonra eşiği yakalar. Semerini vurur, yükünü yükler. Kendisi de üzerine biner. Kasabaya döner. O zamana kadar yorğunluğu geçmiş, düşünmeğe başlar - "Şimdi eve gidince eşekten inmek lazım. Yemin ettim inerssem karı üç talakla boş, düşecek, ne yapalım? Bu işe olsa olsa Kadı efendi çare bulur."

Uzatmıyalım meseleyi kadıya, müftüye anlatır, çare yok. Hoca-ya varır:

- Amanın beni karıdan etmeden bu eşekten indirin derse de hiç bir çare bulamaz. O sırada bir dostu görür:

- Yahu, bu hayvana yazık değil mi? Bu kadar yol gelmişsin, yükü yetmez gibi bir de sen üstüne binmişsin. Bu hayvancık sana hizmet eder. Sen ona zulmedersin. İnsene aşağı.. diye çıkışınca, adamcağız:

- İnemiyorum kardeş, der işi ona da anlatır. Tanıdık: - Buna Kadı, müftü çare bulamaz. Dere kenarında çayırılıkta Bektaşî babası oturuyor, demin gördüm, sen ona git, sana çare bulur, der. Adamcağız eşiği oraya sürer. Baba erenleri bulur.

Baba, sırtını ardıc ağacına dayamış onu dinler. Gayet sakin sorar:

- Sen eşeğin sırtından yere inmemeğe yemin etmişsin, öyle mi?
Adam heyecanla cevap verir: - Evet baba erenler...

Baba, hiç istifini bozmadan sırtını dayadığı ardıc ağacını işaret ederek:

- Öyle ise eşekten ardıc ağacına çık, ardıçtan yere in der.

*

**

Gerek 1963'de Ankara'da gerek 1965'de İzmir'de düzenlenen Hacıbektaş gecelerinde, 16 Ağustos 1964'de Pir Evinin müze olarak açılışında konuşmalar yapmıştım. Bunlarda, Üniversitelerimizin ilgili kürsülerinin Hacı Bektaş Veli ve diğer Türk ulularını, Bektaşiliği bilim süzgecinden geçirerek çeşitli konularını orjinal travaylar halinde ortaya koymaları fikrimi arzetmiştim. Bunu burada tekrarda fayda buluyorum.

Bektaşî-Alevî konusunu mümkün olduğu kadar kısa ve seçilmiş bazı bahisleriyle bu kadar verebildim. Günler Hayrola. Hayırlar fethola, şerler def ola insanlar şad gönüller abad ola. Hakerenler gözcümüz, bekçimiz ola...

Allah, Elçisine, onun sevgili ev halkına salât-ü selâm ola Hazret-i pir Hünkar Hacı Bektaş Veli'ye gönüller dolusu niyazlar ola...Hü, doost, Allah Eyvallah...

Cümleye gönül ve ruh safaları ve iyilikler dilerim.

Fakir Bedri Noyan

Kitab içinde, ilgili cümleler sonunda me'hazlar ayrı ayrı gösterilmiştir. Buna rağmen son tarafa bir bibliografi listesi (alfabetik olarak) vermeyi uygun buldum:

BİBLİYOGRAFYA

Abd-el-Bârken-Nedevî: Tasavvuf ve Hayât.

Adasal, Prof. Dr. : Türk Folklor Araştırmaları, Aylık Dergi, 1969, 20. Yıl Özel sayısı, s: 16.

Ahmed Aşıkî (Derviş), Aşıkpaşazade: Aşıkpaşazade Tarihi Matb. Amire, 1332, s: 20.

Araz, Nezihe: Anadolu Evliyalari, İsmet Matb İst. 1958, s: 98.

Ahmet Rıf'at Efendi: Mir'at-il-Mekasid fi def'il Mefasid, İst. 1293 H., s: 8,48.,190-191.

Aklın, Abdülvahit: Arab Düyasında Kadın s: 32.

Altınay Ahmet Refik : Büyük Tarih-ı Umûmî : Agop Matyosyan Mtb. İst. 1328. C: VI., s: 444.

Araz Nezihe: Yunus Emrey: Kucaklayan Köy. Resimli Hayat, Aylık Dergi, Nisan 1954, Sayı: 24, s: 22

A. Rıf'at: Bektaşî Sırrı, Bekir Ef. Matb., Vezirhan, İst. 1325 Rumi, C: 2., s: 69.

Atalay, Besim: Bektaşîlik ve Edebiyyatı, Mtb., Amire, İst. 1340, s: 21.

Aytekin Sefer: Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli (Hacı Bektaş Veli'nin Haya-tı), Emek Basım ve Yayımevi Ankara. (Durbalı Nushası) s: 269, 285.

Babinger, Prof. Franz: Das Baktshi Kloster-Demirbaba, Mittelungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin (MSOS), Sayı: 34, 1941, s: 84-92.

Baba Durhan, Eb-ül-Gazi : Şecere-i Türk-Türk Şeceresi, Tarih Konuşuyor, Aylık Dergi, Mart 1964, Sayı: 2, s: 5, 105, 389.

Baha Sa'id (Bey Baba) : Kızılbaş Meydanında "Düşkünlik". Türk Yurdu, Dergi, C: 4., Sayı: 23., 1926, s: 406.

Bardakçı, Cemal: Alevilik-Ahilik-Bektaşîlik, 2. Baskı, Ank. 1950: T. Mat-bacılık ve Gaz. A. Yeni Matb. s: 42, 43.

Bayram, D. Mikail: Anadolu Selçukluları Devrinde Anadolu Bacıları (Bacı-yan-ı Rumi) Teşkilatının Kurucusu Fatıma Bacı Kim dir. Selçuk Üniv. Edeb. Fak. Dergisi Sayı: I., Yıl: 1981, Ayrı Basımı, 47 Nolu Dipnotu.

Birge, John Kingley: The Bektashi Order of Dervishes, Lusac Co., London-Hartford-Seminary Press: Hartford Conn. U.S.A. 1937. S: 40.

Boratav, Pertev Naili, Zaman zaman içinde, Yükselen Matb. İst. 1958. s0 35., 36.

- Boratav, Pertev Naili-Gölpınarlı, A. :** Pir Sultan Abdal, Ank. Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Türk Dili ve Edeb. Enst. no: 5., s: 172.
- Bölükbaşı, Rıza Tefrik:** Büyük Duygu (Yunus Emre Hakkında yazı) sayı: 10,13, s0 178.
- Celal Nuri:** Kadınlarımız, İçtihat Matb. 1331 H., ist. S: 48,49,50.
- Dağla, Muhtar Yahya:** Bektaşî Tomarı ve Nefesleri Bozkurt Matb. İst. 1935,
- Dede Korkut:** Dede Korkut Kitabı Hazırlayan (Suat Hızarcı) Varlık Yayını, 1953, s: 91, 100, 102.
- Dürüst, M. Kamil:** Bulgarıstanda Akyazılı Sultan Tekkesi, Türkiyemiz Der-gi. Sayı: 26, 1978, s: 6-10.
- Enâr Ali :** Musavver Tarih-i İslam, (M. Rauf Çevirisi) Kan'at Kütüpl. ve Mtb. İst. 1329 C. 1, s: 199, 201, 302.
- Ergun, Sadettin Nüzhet:** Bektaşî Şairleri Devlet Matb. İst. 1930 s: 273, 275.
- Ergun, Sadettin Nüzhet:** Bektaşî Şairleri Devlet Matb. İst. 1930. s: 273., 275.
- Ergun, Sadettin Nüzhet:** Bektaşî Şairleri ve Nefesleri., İst. 2. Baskı. C: 2. s: 14., 2., 196.
- Eröz, Dr. Mehmet:** Türkiye Alevilik Bektaşilik, Otağ Matb. Est. 1977.
- Evliya Çelebi (Derviş Mehmet Zilli)** Seyahatname. İkdam matb. 1317,1314 ist. baskısı. C: 3., s: 349.
- Evrin, Sadettin (Em. Gen.):** Müsbet Ma'neviyat Etütleri, T. Tar. Kur. Bası-mevi, Ank. 1956. C: I., s: 27: Dipnotu.
- Eyice, Prof. Dr. Semavi :** Belleten, T. Tar. Kur. Yay. 1967. Sayı: XXXI.
- Gadzanov, D. G.:** Kuzey, Doğu Bulgaristan Viyana Bilim Akademisi Bal-kan Komitesi Karar ve İsteği Üzerine 1911 Yaz ve Sonbaharında Yaptığı Gezi Raporu. S: II.
- Gökalp, Ziya:** Türkçülüğün Esasları : Varlık Yay., sayı: 607, 1958. 3. Baskı, s: 3-432.
- Gökalp, Ziya:** Türk Töresi, Matb. Amire, İst. 1339., s0 26., 62. Gökalp. Ziya : Türk Töresi, s: 27
- Gölpınarlı, A.:** Muhtar Yahya Dağlı : Bektaşî Tomarı ve Nefesleri Hakkında Yazı. Türkiyat Mecm., 1935 Devlet Basımevi. İst. 1936. C: V., s: 341.
- Gölpınarlı, A.:** Yunus Emre, Hayatı. İst. 1936, s0 199,328.
- Gölpınarlı, A.:** Yunus Emre Divanı. Mehmet Halit Kitabevi, İst. 1943. s: I.
- Gölpınarlı, A.:** Vilayetname (Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş Veli), İnkilab Kitabevi, Nurgök Matb. 1958. önsözünde s: XXV
- Gölpınarlı, A.:** Yunus Emre ve Yattığı Yer. Eskişehir Yunus Emre Derneği Yay. No: 5.
- Gölpınarlı, A.:** Kaygusuz Abdal-Hatayî-Kul Himmet, Varlık Yay. sayı: 168., İst. 1953, s: 6.
- Güney, Eflatun Cem:** Dede Korkut Masalları. Doğan Kardeş Yay. A. ş. Ba-sımevi. İst. 1958., s: 87.

Mehmet Tarih, Bursalı: Aydın Vilayetine Mensup M C, sayı 4, s: 33, 34 Ha-
cı Bektaş Veli: Makalat (Sefer Aytekin: Emek Basım,Yayımevi) Ank., 15. XI.
1954., s: 13.

Halim Sabit Bey: Altaylara Doğru. Türk Yurdu, C: 3. 1329, s: 219-222.
Hammer: Devlet-i, Osmaniyye Tarihi (Mehmet Ata Çevirisi), Keteo-Bedrosyan
Matb İst. 1329 h., C: I. s: 163., 202., 317.

Hançerlioğlu, Orhan: Mutluluk Düşüncesi, Varlık Yay. No: 43. Ekim Bası-
mevi, İst. 1965. s: 12.

Hasan Fehmi : Otman Baba Vilayetnamesi Hak. Türk Yurdu, Mart 1927, Sa-
yı: 27. S: 239.

Hasluck, F.W.: Bektaşilik Tetkikleri (Rağıp Hulusi Çevirisi) Devlet Matb.
İst., 1928. B: 114.

Hayat Ansiklopedisi. İst. 1961. Aşıkpaşa Mad., C: I., s: 319.

Hayrullah Efendi: Hayrullah Tarihi, C: 2., s: 102.

Hızarcı, Su'ad: Dede Korkut Kitabı, Varlık Yay. 1953, s: 102.

İnan, Abdülkadir: Halk Bilgisi Haberleri, 1940. Sayı: 102,s: 6.

Jirecek, K. J.: Das Fürstentum Bulgarien, Viyana 1891., s: 141.

Kanitz, Felix: Donau-Bulgarien und der Balkan). 2. Baskı Leipzig 1882. Has-
san Demir Baba peliwan-Teke7. C: 3., s: 329.

Kaplan, Prof. Mehmet : Dede Korkut Kitabında Kadın, Türkiyat Mecm. C:
IX., 1946-1951. s: 99.

Karabulut, O. Şems-i Tebrizi. Eser Matb. Konya 1971.

Kaygusuz Abdal: Risale-i Mebde-ü mi'ad : Yazma Nusha, Y. 73,74.

Kaygusuz Abdal: Delil-i Būdela, Basılı Muska, s: I, 21.

Kocatürk, Vasfi Mahir: Tekke Şairi Antolojisi, Örnek Matb. Ank. 1955. s:
525.

Köprülü. M., Fuat : Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar., Matb. Amire
1341. s: 289.

Kutay, Cemal: Tarih Konuşuyor, Aylık dergi, ist, C: 3, Şubat 1965 sayı: 13.,
s: 1048.

Kutluata. Yusuf Kemal: Türk Dehası ve Dahileri. Marifet Matb. İst. 1954. s:
12.

Lutfi: Esrarname (Yazma Nüsha. Y. 41 b.

Mehmet Ali Hilmi Dede-baba: Divan (Şahkulu Sultan Aşçısı A. Mehdi Baba
Yay.) Uhuvvet Matb. İst. 1327, s: 109.

Mehmet Tahir Bursalı: -Osmanlı Müellifleri. Matb. Amire, İst. 1333. c: I.,
s: 110.

C: I., s: 110, 192,194

M. İkbal: Yeni Gülsen-i Raz (Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Çev.) B. Kervan
Matb. İst 1959. s: 10. 2., 14.

Meydan.Larousse: Şems-i Tebrizi Maddesi, C: XI. s: 758.

Mordtmaw. İ.: Berlin Şark Dilleri Semineri Külliyyatı. 1905, C: V s:

Molla Cami: Salmanla Absal (Abdülvahap Tarzi Çev.), s: 34,35.

Muhiddin-i Arabi: Fusus-ul, hikem (Nuri Gençosman Çev.) Milli Eğ. bası-mevi İst. 1952. s: 7

Muhiyddin-i Arabi: Lübb-ül-lübb (Özün özü) (İsmail Hakkı Birsavi çev.) Ayyıldız Mtb . Yenişehir. Ank. 1963. s: 22.

Necib Asım Bey: İctimai Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe. Türk Yurdu, Ocak 1341. C: 3., No: 4.

Noyan. Doç. Dr. Bedri: Aşk Risalesi. Yeni Aydın Matb. Aydın 1959. Muhtelif yerlerden.

Noyan. Doç Dr. Bedri: Bektaşilik-Alevilik. Günaydın Gazetesi, İst (26. Ocak 24 Mayıs 1977 Seri yazısı).

Noyan, Doç Dr. Bedri: Bektaşilikte Musiki, Sima' (Samah) (Devran-ı Sufiyye. Musiki ve Nota, Aylık Dergi, İst Yıl : I. Sayı: 10- 25 (16 Yazı)'dan yer yer alındı.

Noyan Doç. Dr. Bedri: Bektaşî ve Alevilerde Hukuk Düzeni (Düşkünlük) Türk Folklor Araştırmaları. Aylık Dergi. İst. Ekim 1969. C: II, sayı: 243, s: 5416.

Noyan, Doç Dr. Bedri: En-el-Aşk (Tasavvuf Şi'irleri) Gayret Matb. İzmir 1955.

Noyan. Doç. Dr. Bedri: Şems-i Tebrizi'nin Mezarı, Türk Folklor Araş.

- Aydın, Günlük Gazete, Aydın. 4. Kasım 1963, s: I. de.

- Ege Ekspres, Günlük Gazete, İzmir. 17 kasım 1963 sayısına iktibas s: 3.

- Emek, Aylık Dergi, Ankara, 6 Ocak 1964, Sayı:12, s: I.

Noyan, Doç. Dr. Bedri: Hacı Bektaş'ta Pir evi ve Diğer Ziyaret Yerleri. Ticaret Matb. İzmir 1964.

Noyan, Doç. Dr. Bedri: Şems-i Tebrizi'nin Mezarı, Türk Folklor Araştırmaları, Dergi, C:19, Ağustos 1979, sayı: 361, s: 8743-8748.

Noyan, Doç. Dr. Bedri: Tasavvufta Aşk: Nilüfer, Aylık Dergi, Ank. Eylül 1949, sayı: 52, s: 3,4.

Noyan, Doç. Dr. Bedri: Tasavvufta Fena Bulmak "Yok Olmak" Nedir?., Nilüfer, Aylık Dergi, Ank. Haziran 1949, Sayı: 51, s: 6,7.

Noyan. Doç. Dr. Op. Bedri: Şi'anın Bayramlarından Nevruz, Ege Üniv.

Edeb. Fak. Yay. Türk Dil ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi: 2. İzmir 1983. s: 102,109.

Noyan, Doç. Dr. Op. Bedri: Nevruz Erkanı. Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi: 2. Ege Üniv. Edeb. Fak. Yay. İzmir, 1983 s:110-127.

Noyan, Doç. Dr. Op. Bedri: Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini,

Aşure ve Matem Erkabı. Halk kültürü (Derleme-Araştırma). Üç Ayda bir çıkar. 1984/I. sayısı: s: 81-102.

Noyan, Doç. Dr. Bedri: Türkçe Manzum Kur'an-ı Kerim. (Basılmaya hazır çeviri) den bazı ayetler.

Noyan., Doç. Dr. Bedri: Yunus İmre üzerine. Türk Yurdu, Yunus İmre Özel Sayısı. C: V., Ocak 1966 sayı: 319, s: 106-109.

Noyan., Doç. Dr. Bedri : Asna Kerimi: Türk Kültürü, Sayı: 285, Ocak 1987, s: 33,40.

Ozansoy, Munis Faik: Yakarış IV., Çağrı, Dergi, Konya, Kasım 1959 Sayı: 23.

Önder, Mehmet: Gönüller Sultanı Hazret-i Mevlana. Yıldız Basımevi Konya 1959. s: 47-48

Önder, Mehmet: Aydınlık Kapı Sems-i Tebrizi. 1963.

Özelli, Cahit: Yunus Emre ve Şikari Tarihi, türk Folklor Araştırmaları, Dergi. İst. Haziran 1966. C: 10 No: 203, s: 4094.

Revnakoğlu, Cemalettin Server: Tarikatlerde Cenaze Törenleri. Tarih Konusuyor, Dergi, C: 8, sayı: 52 mayıs 1968, s 3693-3696,

Rıf'at (Kilisli Muallim) (Bilge): Kitab-ı Dede Korkut alâ Lisân- Tâife-i Oğuzan. İst. Matb. Amire 1333 (1916). s: 5,6.

Rıza Nur Dr.: Türk Tarihi Resimli Ve Haritalı. Matb. Amire, İst. 1924

Sertoğlu, Mithat: Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi. (Pirevindeki Baba) Mad., s: 266.

Sertoğlu, Murat: Tercüman Gaz. Hacı Bektaş Veli Seri Yazısı. Tefrika No: 258.

Sevengil, Refik Ahmet: Eski Şi'rimizin Ustaları. Tan Matb. İst. 1964 s: 13.

Sevengil, Refik Ahmet: Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri. Tan Matb İst., 1965. s: 72., 72.

Sevük, İ. Habib: Yunus İmre, Sel Yayınları, s: 6, 88.

Sosyal, İlhami: Türkiye ve Dünyada Masonluk ve Masonlar. Der Yayınları: 5. 2. Baskı. ist. 1978. s: 213.

Sunar, Prof, Cavit: Melâmîlik ve Bektaşilik Ank. Üniv. İlahiyat Fak. Yay. : 125. s 24., 110.

Sıktaş, Fazıl: Kağızman Yöresinde Alevilik,Türk Folklor Araştırmaları, Dergi, C: 9., No: 184, Kasım 1964, s: 3570.

Sardağ, Rüştü: Her Yönü ile Hacı Bektaş-ı Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele. Karınca Matb. izmir 1985.

Şemseddin Sami: Kaamûs-ul-A'lam. Mihran Matb. İst 1306, 1314.

Aşıkpaşa Hakkında C: IV., s: 3044.

Şimşir, Ahmed Cevdet Aşkii (Baba): Sıfatname (Yazma), s: 61, 91.

Tarlan, Ali Nihad (Prof. Dr.): Yeni Gülşen-Râz (İkbal'den Çeviri), s: 10

Toprak, Burhan: Yunus Emre Divanı, İst. 1950 s: 2.

Türk Ansiklopedisi: Akyazılı Sultan Mad., s: 395. Caferi Mezhebi Mad., C: 9., s: 180., C: 12, s: 97. Ayn-ı Cem' mad. C: IV. s: 393., Barak Mad. C: V., S: 238. Bektaş Mad. C: VI., s: 33.

Uluçay, M. Çağatay: Tarih Ansiklopedisi; Doğan Kardeş Yay. A.Ş. Basımevi. İst. 1961. s: 38.

Ülgen, A. Saim (Y. Mimar): Kırşehir'de Eski Türk eserleri. Tarih Coğrafya Dünyası. Sayı: 4. 1959, s0 310.

Ülken, Prof. Hilmi Ziya: Mihrab Dergi, C: 2, s: 439.

Üner, Prof. Dr. Rağıp: Hayat Tarihi Dergisi, Aralık 1974, s: 70.

Ünver, Ord. Prof. Dr. Süheyl: Bugün Nevruz. Haber Gazetesi. 21 Mart 1962. s:2.

Ünver, Ord. Prof. Dr. Süheyl: Tıp Tarihimiz Yıllığı I., (Nevruz Hakkında) s: 51.

Yalğın, Ali Rıza: Bayrak ve Burak. Türk Folklor Araştırmaları, Dergi. İst., C: 4. No: 75., s: 1195.

Yaşar, Hüseyin Hüsametdin: Amasya Tarihi. 1327,1935. İst., C: I s: 217. 223. C: 2 s: 460,461,464.

Yetişen, Rıza: Naldöken Tahtacı'larında, Ölümünden Sonra Hayır. Türk Folklor Araştırmaları, Dergi, Sayı: 3431 Şubat 1978, s: 8245.

Zeri Bektashizmes (Bektaşılık Sesi), Dergi. A.B. D. Michigan'da Bektaşî Dergahı Yayını. C: I Sayı: I s: 23, 26.

Ziya Şakir: Bektaşî Nefesleri, Tasvir Yay. İst., s: 25.

YARARLANILAN YAZMA NÜSHALAR VE RİSALE'LER

Ali Resmi Girîdi: Risâle,i Uyun-ul-Hidâye. Fakıyrdeki Yazma Nusha. Y. 25. 77/b., 78/a.

Büyük Siğirdili Cönk: Fakıyrdeki, Mücerret Sadık Bektaş Halife Baba Hediyesi). Y. 29, 106.

Cavid Kadırgan (Derviş Kara Abdal): Fakıyrdeki Kendi Hediyesi Yazma. Muharrem Orucu İftarı Hakkındaki Bölüm. s: 49.

Erkanname'ler Fakıyrde Bulunan ve bir Bölümü Yazma Nushalar

İçinde Kayıtlı Kırk Kadar Erkanname Yazması.

Faiz Tuncer Halife Baba Yazma Nushası. Muharrem Orucu Açması Hakkında. Y: 17.

Fazlullâh Hurûfî: Câvidân. Fakıyrdeki Yazma Nushası y: 67/b.

Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi: Fakıyrdeki yazma nushalar: (A. Nushası): y:

102, 109/a, II/a, 112/a, 113/a-b, 183/a. (B. Nushası): s: 323, 357, 364. (C Nushası): s: 379, 406. (D. Nushası): s: 212/213., 345., 362., 365., 372., 393/394. (E Nushası): s: 362/365., 372.

Kaygusuz Abdal: Delil- Bûdelâ. Fakıyrdeki Yazma Nusha. s: I., 21. Lutfi (Lâ-tîfi): Kitab-ı Esrarname. Fakıyrdeki Yazma Nusha Y: 28, 30/a, 41/b.

Mehmed Ali Hilmi Dedebaba: Fakıyrdeki, Naci Eren Merhum Dost'un Hediyesi İçinde çok Değerli Risâleler Bulunan Yazma Nusha.

Menâkıb-ı Şeyh Safi: Fakıyrdeki Büyük Cönkte Kayıtlı, İsmail Bin Halî'e Ait Risâle; s: 34 ve Devamı.

Miftâh-ı Müşkilat-üs-Sadıkıyn: Fakıyrdeki Büyük Cönk İçinde kayıtlı Risâle. Y: 19.

Mustafa Zorluoğlu Merhum Hediyesi Büyük Yazma. Y: 33.

Mücerret Ali Rıza Baba Erenler Yazma Nushası. Kurban Tığlama Konusu Hakkında.

Öge, Ali Rıza Baba: Fakıyr'a yolladığı mektuplar içindeki şiirleri ve bilgi.

Risalei Sultan Virani. Fakıyrdeki yazma nusha, s: 25.

Risâle-i Tanykat: Fakıyrdeki Büyük Cönk İçinde Y: 40-50 de, Sadık Bektaş Halife Baba Hediyesi "Erkân" Adlı Yazma Nusha. s: 57.

Şimşir, Ahmet Cevdet Aşkii Baba: Fakıyrdeki Kendi Elyazılarıyla Ve Yine Kendilerine Ait (Tevhîd ve Hakikat-ı İnsâniyye) Risâlesi. s: 9,10.

Şimşir (Ahmed Cevdet Aşkii Baba: fakıyrdeki kendi el yazılarıyla Erkânnâme s: 22.

Virani: Fakıyrdeki (Sıfatname) Yazması İçindeki (Suretname) Risalesi, (s: 61-91 de7. s: 76.

Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli. (Hacı Bektaş Veli müzesindeki 1034

H. Tarihli En Eski Nusha. Y. 175., 183/b, 185a., 188/b, 189/b., 199/bb.

Kitâb-ı Vilayetname-i Demir Baba Sultan: Rusçuk, Kemaller Kazası Mumcular Köyünden ve Demir Baba Yatır ve Dergahına Bağlı Süleyman Saltuk Erenlerden Hediye Yazma'dan. s: 4., 15., 53.

Yemînî: Faziletname. Fakıyrdeki Yazma Nusha. s: 129.

İÇİNDEKİLER

BEKTAŞILIK.....	9	Üzüm Tanesinin Taksimi	67
Caferi Topluluğu İki Esaslı Koldur	13	HZ. MUHAMMED VE	
Şia Dervişleri	14	CAFERİLER.....	68
Timur'dan Sonrası	15	Faziletli İnsanlar Dindardır	70
Başına Kırmızı Saran İlk Müslüman	16	- İş İçtedir	70
Aleviler	17	- Diğer Bazı Hususlar	71
Alevi-Sünni Münasebetleri	18	- Talib	73
Müslüman Bektaşilerin Tasnifi	19	- Mürşid	74
Bektaşiliğin Doğuş Sebepleri	20	Mürid - Mürşid İlişkileri	75
İkilikler	22	BEKTAŞİ ALEVİ AHLAKI	82
HACİ BEKTAŞ VELİ	23	BEKTAŞİ - ALEVİLİK VE	
- Çocukluğu	25	TÜRKLÜK	84
- Evli Olup Olmadığı - Soy Zinciri	26	Bektaşî Ahlakının Hususiyetleri	90
- Yol Zinciri	27	İLİM (BİLGİ)	90
- Anadolu'ya Geliş	28	HİLİM (YUMUŞAKLIK)	90
- Hacı Bektaş Velî'nin Kişiliği,		KONUKSEVERLİK	91
Davranışları	36	- Tövbe - Rıza ve Teslim	91
- Eserleri	37	- Tolerans - Cömertlik	92
- Şathiyye - Fevaid - Makalat-ı		- Riya - Muhabbet, Sohbet	
Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye -		- Sofra Adabı	93
Hurde - Name	38	- Çalış nak	94
- Fatiha Tefsiri - Üssü-ül Hakika	39	- Dost - Dostluk - Büyüklere Saygı	95
- Besmele Tefsiri	40	BEKTAŞİLİKTE ESAS	95
- Yazma'dan Alıyorum	41	ATATÜRK VE BEKTAŞILIK	96
- Bir Bilinmez Eser mi?.....	42	- Atatürk Dinsiz Değildir	97
- Ölümü	43	BEKTAŞİLİKTE KADIN	105
- Bitiriş	45	- Kur'an-ı kerim ve Kadınlar	105
HACİ BEKTAŞ KONUSU İÇİN		- Ana - Bacı	106
BİBLİYOGRAFYA	48	- Eski Türklerde Kadın	113
BEKTAŞ VELİ VE BEKTAŞİLİKTE		- Bektaşilerde Kadın	119
KURULUŞ.....	51	- Evlenme - Evlilik	126
Hazreti Pir'den sonrası	51	- Mücerredlik	130
Şimdiye Kadar Horasan Postuna		- Traş Konusu	134
Oturan Dede babalar.....	52	- Kadınlarda Bi'at	135
Bektaşilikte Kuruluş, Pir Evi	54	- Şecere-i Bi'at	137
BEKTAŞİ DERGAHLARI.....	56	- Biat ve Nesib Alma Töreninde	
Amerika'daki Dergah	57	- Karı-Koca	138
Pirevi'nin Kutsal Yerleri	58	BEKTAŞİLİKTE EVLENME VE	
- Akpınar - Karahöyük - Han Bağı ..	59	ÇOCUK	139
Tekkeler Bektaşilerin İbadethanesi İdi	60	- Evlenme	140
BEKTAŞİLİĞİN, ALEVİLİĞİN		- Yeni Doğmuş Çocuğa Ad Verme	
DAYANAKLARI	61	Erkanı	141
Biat	61	- Erkek Çocuğun Sünnet Olma	
Allah Muhammed Ali Üçlemesi	62	Erkanı	143
Ehl-i Beyt, Ehl-i Beyt Sevgisi	63	- Okula Başlama	145
Oniki İnam	65	KERBELA VE MATEM	147
Kırklar Meclisi ve Mir'aç	65	- Muharrem Matem.....	148
Miraç Dönüşü	66	BEKTAŞİ VE ALEVİLERDE	

MUHAMMAD AYİNİ - Aşure	149	Kemer	241
- Matem - Muharrem'in Tayini	151	Cild - Bend, Hırka, Fahir	242
- Sefer Ayı Erkan Yapılmaması	152	Tennure, Teslim Taşı	243
- Matem Orucuna Başlama Niyeti ..	155	Palhenk Taşı	244
- Terceman-ı Matem	155	Haydariyye, Kanberiyiye	245
- Matem Duası	157	Tiğ - Bend, Mengüş	246
- Muharrem Ayında Okunacak		Nefir	247
Tercüman	159	Teber, Keşköl, Kaşağı	248
- Muharrem'in Onuncu Sabahı		Dokunulmaz Hayvanlar	249
Okunacak Tercüman	160	Dört Kapı Kırk Makam	250
- Aşure ve Mersiye Erkanı	163	Dört Kapı Üzerine Düşünceler	251
- Aşure Nasıl Pişirilir?	163	Bektaşilikte Niyaz	263
- Mersiye Nasıl Okunur?	165	Meydan Odası - Erkân	265
- Gülbang	167	Meydan Odası	265
- Mersiye'den Önce Okunacak		Cami ve Meydan	267
Selâmnâme	169	YOL'A GİRİŞ	270
- Mersiye'den Sonra Okunacak		Türklerde And İçme	270
Gülbang	172	Talipde Aranılan Şartlar	271
- İmam Hüseyin Aşı Yemeden		Müsaahip	272
Okunacak Tercüman	174	Erkanda Farklılık	274
- Aşure Yendikten sonra Okunacak		AYN'ÜL CEM	274
Tercüman	175	Talibe Abdest Aldırılması	274
Tercüman-ı Çerağ-ı Matem-i Kebir	179	İkrar Töreni	276
ŞİA'NIN BAYRAMLARINDAN		Birinci Erkân: Meydana Giriş	276
NEVRUZ	180	İkinci Erkân: Buhur yakma ve	
- Nevruz Erkanı	190	Gülsuyu Serpme	277
- Nevruz'a Girilmeden Önceki Gece	192	Üçüncü Erkân: Mürşidin Talibe	
- Nevruz Sabahı Erkân	192	Sorması	278
- Mürşidin Gülbang'ı	194	Dördüncü Erkân: Çerağların	
- Nevruzziyeler	199	Uyarılması	279
BEKTAŞİ VE ALEVİLERDE		Beşinci Erkân: Mürşidin	
HUKUK DÜZENİ (DÜŞKÜNLÜK)	210	Namaz Kılması	285
- Konuya Giriş	210	Altıncı Erkân: Rehberin Talibi	
- Bektaşî ve Alevilerin Dayanak		Mürşide Ulaştırmaya Hazırlanması	290
Noktaları, Ahlak Koşulları	210	Hizmet Görme Erkân'ı	290
- Yasaklanan Nesneler ve Telkiyn	213	Yedinci Erkân: Rehberin Talibi	
- Orta Derece Günahlar	221	Mürşide Teslimi	293
- Günah-ı Kebasir (Büyük Suçlar)	221	Sekizinci Erkân: Mürşidin Talibe	
- Sitem Urma - Tariyk Urma	222	Tövbe Ettirmesi ve Telkiyn'ı	298
- Yakın Geçmişte ve Günümüzde		Dokuzuncu Erkân: Mürşidin Talibi	
Konunun Uygulanışı	223	Rehber Teslimi	302
AHİTNAME	227	Onuncu Erkân: Rehberin Talibe	
Düşkün Meydanı	231	Makamları Göstermesi	304
Mürüvvet Meydan'ı	234	Onbirinci Erkân: Şerbet Dağıtılması	308
Düşkün Görülme	235	Onikinci Erkân: Meydanın	
Ceza ve Ödenecek Tazminat		Süpürülmesi ve Erkân'ın Bitirilişi	310
Konusunda	236	Bitiriş	311
BEKTAŞİLİKTE GİYİM-KUŞAM	239	Kısa Gülbang	317
Taç	239	DERVİŞLİK ERKÂNI	319
Arakiyye	240	Birinci Erkân: Meydana Giriş ve	

Buhur Yakıp Gülsuyu Serpmesi	319	Mevlanâ'da Dil Konusu	451
İkinci Erkân: Çerağ Uyarılması	320	Heyecanın Tatlılığı İle	452
Üçüncü Erkân: Rehberin Hizmet		Mevlanâ Bir Anka'dır	453
Görmesi	321	Birbirlerini Sevmişlerdi	454
Dördüncü Erkân: Rehberin Talibi		Pir'lere Ayrılık Olur mu Hiç?	454
Mürşide Ulaştırılması	321	Nasip Oluyor?	455
Beşinci Erkân: Dervişin Soyunması	324	Hacı Bektaş Velî'nin Bir Dersi	456
Altıncı Erkân: Derviş Tennûre		Kur'an ve Hadis'te İnsan	458
Giydirilmesi	325	İnsana Gösterilen Saygı	458
Yedinci Erkân: Kanberiyeye		Evren ve İnsan	458
Bağlanması	325	Tanrılar Ölümsüzdür	459
Sekizinci Erkân: Kemer Kuşatılması	327	İnsanın Kalbine Sığdım	459
Dokuzuncu Erkân: Teslim Taşı		Hız, Muhammed İnsanları	
Takılması	328	Üç Ayırdı	460
Onuncu Erkân: Haydariyye ve		Kendinde Göremeyen Başkasında	
Hırka-i Fahr Giydirilmesi	329	Nasıl Görür?	460
Onbirinci Erkân: Tac Giydirilmesi	331	Nur-u Muhammedi ve İnsan	461
Onikinci Erkân: Mürşidin Son		İnsan En Güzel Yaratıldı	461
Gülbenk'i ve Erkân Tamamlığı	334	Tasavvuf'ta İnsan	462
ALEVÎ MEYDANI Eş Meydanı	336	Balçıgın Mayasından	463
HİZMET GÖRMEK		280 Günlük Çile	463
(BAŞ OKUTMAK) ERKANI	339	İnsanı İnsan Terbiye Eder	464
Bektaşilerde (Hizmet Görme)		Kötü Huylar Giden Yedi Kapı	465
Baş Okutma Töreni	341	Kendi Suretinde Yarattı	465
Alevilerde Hizmet	342	Yaratılmışların En Şerefliisi	467
Hakk'a Yürüyen İçin Erkân	343	Tanrıyı Bilmeleri ve Sevmeleri İçin	467
ÖLÜM VE ÖLÜM		Bektaşî Şiirinde Ahsen-i Takvim	468
HALİNDE ERKÂN	345	Buna Tasavvuf Denilmiş	470
Köylerde ve Tahtacılarda Ölüm	346	Yaradılış Bilmesesi	471
Cenaze Namazı	363	İnsan Kendini Kazanabilmek İçin	
Hakk'a Yürüyen İçin lokma Erkân'ı	366	Asırları Harcadı	472
YATIR ZİYARETİ ERKANI	371	İnsan Ezeli ve Ebedidir	473
Ziyaret Nasıl Yapılır?	372	İnsan Üzerine Neler Demişler	474
Kurban Tıglama Erkânı	377	İkbal Göre İnsan	475
BEKTAŞİ EDEBİYATI	382	Her Şey Ölü Sen Ölmezsin	475
Hazreti Pir'in Huzurunda	382	Arkadaşı Tanrı Olan Cebrail'i	
Adviye Koca	420	Ne Yapsın?	478
Arife Bacı	423	İnsanın İçinde ve Dışında	
Münire Bacı	428	12 Burç Vardır	479
Filibeli Remziye Bacı	428	Gerçek Sevgiliyi Görüp	
Bektaşilik Alevilikte Kullanılan		Bilmek Gerekir	480
Deyimler	431	Tanrı'dan Başka Hiçbir Şeyin	
Bektaşî ve Alevilerde		Vücudu Yoktur	481
Sayılar-Renkler-Kokular	434	Allah ve İnsan	483
ESKİ BEKTAŞİLER	438	Evren'in Büyük Sevgisi	483
HACİ BEKTAŞ VELİ VE		Amaç ve Araçtır	483
MEVLANA	449	İnsan İdrakinin Alamadığı	
Dost ile Düşman Beraber	449	Büyüklik	484
Karşılıklı Husumet mi?	450	Rahmân ve Rahim Olan	485
Aynı Kaynağtan Gelen İki Pir	450	Tanrı'ya Saygının Bir Belirtisidir	486

Kime Kul Olduğunu Bilirsen	487	Aman Bana Kızma	521
Allah Menşe Değil Esastır	487	Yunus Emre'nin Vefatı	521
Bir Damla Deniz Suyu Demek		Yunus Emre'nin Mezarı	522
Değildir	489	Yunus'un Mezarı	522
Tanrının Adlarındaki Özellik		Mezarı Sarıköy'de mi? Uyum Gibi ..	523
Kur'an'da da Vardır	491	Yunus'un Başı mı Kesildi?	525
İnsan Sıfatlardan Ayrı Görmek		Seyyid Cemaleddin Sultan	526
İmkansızdır	491	Halka İnmeyi Bilmiştir	526
"Allah Vardır" Sözü Kalır	492	Hazret-i Pir'in Yol Halifeleri	527
Dört Unsurdan Mürekkep İnsan	493	Sarı İsmail Sultan	531
Çalışmadan İbarettir	495	Öküzü Satın Alıp Azat Eder	532
Sonsuzluğa Ulaşılr	496	Kolu Açık Hacim Sultan	533
İnsan Herşeye Hakim Olsun	497	Barak Baba	537
Gerçeği Bulmuş Olanlar	498	Barak Baba Risalesi	542
İnsan Melekten Daha Üstündür	498	Resul Baba	544
BEKTAŞİ AZİZLERİNDEN		PİRAB SULTAN (Pir Ebi)	545
BİRKAÇI	500	BAHEDDİN ATLASPUŞ VE	
Baba İlyas Horasani	500	DOST HÜDA	546
Balım Sultan, Baba İlyas'ın		SEYYİD RECEP	547
Müridiydi	500	SARI KADI	547
Herkes Baba İlyas'ı Seviyordu	500	MENTEŞE BABA	548
Bir Ünlü Baba: Baba İshak	501	ALİ BABA	548
Amasya'da İlk Mevlevihane	502	MUCUR SEYYİDİ	548
Muhlis Paşa - Aşık Paşa	502	HIZIR SAMİT	548
Bizanslılara Karşı Çarpışmıştı	503	ÇERDEĞİN ŞEYHİ (ÇERDİKİN) ..	549
Aşık Paşa	503	ABDAL MUŞA SULTAN	549
Bir Büyük Türkçü	504	Elmalı'da Abdal Musa Sultan	
Doğum Yeri Bilinmiyor	505	Dergahı ve Yatırı	557
Orijinal ve Cüretli Bir Yapıt	505	Uçarsu	564
Garipname	506	Değirmen	565
63 Yaşında Ölmüş	507	ŞEMS-İ TEBRİZİ VE ŞEMS'İN	
Aşık Paşa'nın Yatırı	507	MEZARI	567
Taptuk Emre	512	Adı, Doğumu, Soyu	568
Birçok Yerde Mezarı Vardır	511	Özellikleri ve Hz. Mevlana'ya Etkisi ..	569
Şimdi Dahi Görsem Tanırım	511	Şems'in Konya'dan Ayrılış ve	
Yunus Emre	512	Dönüşü	570
"İmre" Aşık Demektir	512	Şehadeti ve Makamları	571
"Birader" Anlamına da Geliyor	512	Şems'in Asıl Yattığı Yer	571
Doğrusu "Aşık Yunus"dur	513	SEYYİD ALİ SULTAN (KIZILDELİ) ..	58
Yunus İmre'nin Yol Zinciri	514	Seyyid Ali Sultan Velayetnamesi ...	58
Okur Yazar Bir Kişiydi	515	KARACA AHMET SULTAN	58
Yunus İmre'nin Bektaşiliği	515	Karaca Ahmet Sultan Yatırı	58
Hacı Bektaş Velayetnamesinde		OTMAN BABA	59
Yunus İmre	517	AKYAZILI SULTAN	60
Yunus İmre'nin Şiir Söylemesi	518	Akyazılı Sultan Dergâhı ve Yatırı ..	60
40 Yıl Odun Taşıdı	518	DEMİR BABA PEHLİVAN SULTAN ..	61
"Bizim Yunus mu?"	519	DEMİR BABA SULTAN YATIRI ..	61
"Bizim Yunus mu?" Derse	519	Birkaç Bektaşî Fıkrası	61
Tanrı Aşkına Söyleyiniz	520	Fakir Bedri Noyan	61
"Bizim Yunus mu?" Derse	520	BİBLİYOGRAFYA	61